

ચતુર્થ ઋતુતિ નિર્ણય

(સાનુવાદ)

ભાગ-૧-૨

લેખક :

પ.પૂ. આ.ભ. શ્રીમદ્ વિજયાનંદસૂરીશ્વરજી
(આત્મારામજી) મહારાજ

સંપાદક :

મુ. સંયમકીર્તિ વિ. મહારાજ

પૂ.આત્મારામજી મહારાજ કૃત

અનુર્થસ્તુતિત્રિણિષ્ઠિ

ભાગ્ય : ૧-૨

(સાનુવાદ)

● લેખક ●

પરમ પૂજ્ય આ.ભ.શ્રીમદ્
વિજયાનંદસૂરીશ્વરજી (આત્મારામજી) મહારાજ

● સંપાદક - અનુવાદક ●

પરમ શાસન પ્રભાવક પૂજ્યપાદ આચાર્યદેવેશ
શ્રીમદ્ વિજય રામચંદ્રસૂરીશ્વરજી મહારાજના
પ્રશિષ્યરત્ન પૂજ્ય મુનિરાજશ્રી દિવ્યકીર્તિવિજયજી
ગણિવર્યશ્રીના શિષ્યરત્ન પૂજ્ય
મુનિરાજશ્રી પુણ્યકીર્તિવિજયજી ગણિવર્યશ્રીના શિષ્ય
મુ.શ્રી સંયમકીર્તિવિજયજી મ.સા.

● પ્રકાશક ●

નરેશભાઈ નવસારીવાળા

પુસ્તકનું નામ	ચતુર્થસ્તુતિ નિર્ણય ભાગ-૧-૨. (સાનુવાદ)
લેખક	: પ.પૂ.આ.ભ.શ્રીમદ્ વિજયાનંદસૂરીશ્વરજી (આત્મારામજી) મહારાજ
સંપાદક-ગુજરાતી અનુવાદક	: મુનિરાજ સંયમકીર્તિવિજયજી મ.
પ્રકાશક	: નરેશભાઈ નવસારીવાળા
આવૃત્તિ	: પ્રથમ વિ.સં. ૨૦૬૪
નકલ	: ૫૦૦
કિંમત	: સત્યની પ્રાપ્તિ

પ્રાપ્તિસ્થાન :

૧. નરેશભાઈ નવસારીવાળા
ડી.એન.આર.,
૩૦૪ શ્રીજી દર્શન બીલ્ડિંગ-બી,
સ્વદેશી મીલ એસ્ટેટ કમ્પાઉન્ડ,
ટાટા રોડ નં.-૨, એમ.પી.માર્ગ,
ઓપેરા હાઉસ, મુંબઈ-૪
૨. બીજલ ગાંધી
૩, નીલકંઠ બંગલો,
આગમ ફ્લેટની નજીક,
સુવિધા શોર્પીંગ સેન્ટરની પાછળ,
પાલડી, અમદાવાદ-૭

પ્રકાશનના અવસારે

વર્ષો પહેલાં ઉન્માર્ગરૂપ ત્રિસ્તુતિક મતનો પ્રારંભ થયો હતો. તત્કાલીન મહાપુરુષ પૂ.આત્મારામજી મહારાજ, કે જેઓ સ્થાનકવાસી અસત્ય મતનો ત્યાગ કરી સત્યમતનો સ્વીકાર કરનારા મહાપુરુષ હતા. તેઓ શ્રીમદે ત્રિસ્તુતિક મતની અશાસ્ત્રીયતા સિદ્ધ કરવા માટે પ્રસ્તુત બે ગ્રંથોની રચના કરી હતી. પંજાબી હિન્દીમાં રચાયેલા આ બંને ગ્રંથોનું સૌ કોઈ સરળતાથી વાંચન કરી શકે તે માટે અહીં ગુજરાતી અનુવાદ સહિત બંને ભાગ એક સાથે પ્રગટ કરવામાં આવે છે.

વિશેષ વિગત તે બંને ગ્રંથોની પ્રસ્તાવનામાં જણાવવામાં આવેલ જ છે. તેથી વધુ કંઈ કહેતો નથી. આ પુસ્તકના વાંચનથી સૌ કોઈ શાસ્ત્રસાપેક્ષ સુવિહિત પરંપરાથી ચાલી આવતી ચતુર્થ સ્તુતિની વિહિતતા અને ઉપયોગિતાને સમજીને સામાચારીનો આદર કરવા દ્વારા આરાધક ભાવને પામીને મુક્તિ પામે એ જ એક શુભાભિલાષા.

-મુનિ સંયમકીર્તિવિજય મ.

॥ ॐ नमः सिद्धं ॥ अहं ॥

प्रस्तावना

(१) विदित होके अनादि कालसें प्रचलित हुआ भया ऐसा परमपवित्र जो जैनमत है, परंतु इस हुंडा अवसर्पिणी कालमें भस्मग्रहादि अनिष्ट निमित्तोंके मिलनेसें अशुभ मिथ्यात्व मोहादि निबिड कर्मोंके उदयवाले बहोत जीव होते भये, वो बहुलकर्मी जीवोंमेंसे कितनेकने तो अपने कुविकल्पके ही प्रभावसें, और कितनेक तो परभवका भय न रखनेसें मात्र अपने मुखसें जो कोइ वचन निकाला होवे तिसकों कोइ असत्य प्रपंचसेंभी सत्य करके लोकोंके हृदयमें स्थापन करना चाहीये ऐसें हठ कदाग्रहोसें, और कितनेकने तो कोइ दूसरेसें इर्ष्या होनेसें उसकों जूठा बना कर अपना नाम बडा करनेके लीये, और कितनेकने तो अपने अरु अपने पक्षवालेके तरफ धर्म माननेवाले बहोत मनुष्योंका समुदाय मिलें तो पेट भराइ अच्छी तरहसें चले इसी वास्तें मतभेद करके कोइ नवीन पंथ प्रचलित करना ऐसी बुद्धिसें, इत्यादि औरभी विचित्र प्रकारके हेतुयोंसें यह शुद्ध आत्मधर्म प्रकाशक जैनमतके नामसेंभी प्रस्तुत अनेक प्रकारके पुरुषोने अनेक तरहके मत उत्पन्न करे थे तिनमेंसें कितनेक तो नष्ट हो गये, अरु कितनेक वर्तमान कालमें विद्यमान है, इतने परभी संतोष न भयाके अबतो बस करे ?

आगेही बहुत जनोने जैनमतके नामसें जैनमतकों चालनी समान भिन्न भिन्न मार्गका प्रचार कर रखा है। इतनाही बहोत हुआ तो फेर अब हम काहेकों नवीन मत निकाले ? ऐसी बुद्धि जिनोंमें नही है वे अबभी नवीन पंथ निकालनेमें उद्यम करते है। संप्रतिकालमें तपगच्छके यति रत्नविजयजी अरु धनविजयजीने तीन थुइका पंथ निकाल रखा है। यह दोनो यतिने तीन थुई आदिक कितनीक वातों उत्सूत्र प्ररुपणा करके मालवे और जालोरके

મૂળ ગ્રંથની પ્રસ્તાવના

(૧) અનાદિકાલથી પ્રચલિત પરમપવિત્ર જૈનમત છે, આ સૌ કોઈ જૈનોને ખબર છે. છતાં પણ આ હુંડા અવસર્પિણી કાલમાં ભસ્મગ્રહાદિ અશુભ નિમિત્તો ભેગા થવાથી અશુભ મિથ્યાત્વ-મોહાદિ નિબિડ કર્મોના ઉદયવાળા ઘણા જીવો હોય છે. તે ભારેકર્મી જીવોમાં કેટલાક તો પોતાના કદાગ્રહપ્રિય સ્વભાવથી, તો કેટલાક જીવો પરલોકનો ભય ન હોવાથી પોતાના મુખમાંથી જે કોઈ પ્રવચન નિકળ્યું તેને સત્ય કરવા માટે અસત્ય પ્રપંચોનો પણ આશરો લેતા હોય છે. વળી કેટલાક તો બીજાની ઈર્ષ્યાથી તેને અસત્ય પુરવાર કરવા માટે અને પોતાનું નામ આગળ કરવા માટે પોતાનો પ્રભાવ વધારવા માટે પ્રયત્ન કરતા હોય છે.

વળી કેટલાક પોતાનો ભક્તવર્ગ ઉભો કરવા પણ મતભેદો ઉભા કરતા હોય છે.

આવા બીજા અનેક વિચિત્ર કારણોથી આ શુદ્ધ આત્મધર્મ પ્રકાશક જૈનમતની નામથી પણ પ્રસ્તુત અનેક પ્રકારના પુરુષોએ અનેક પ્રકારના મત આજ સુધી ઉભા કર્યા છે. તેમાંથી કેટલાક મતો તો નષ્ટ થઈ ગયા છે અને કેટલાક મતો વર્તમાનકાલમાં પણ વિદ્યમાન છે. પરંતુ એટલા માત્રથી પણ સંતોષ થતો નથી. જેથી બીજા નવા મતો પણ ઉભા થતા રહે છે ! છતાં કોઈ અટકતું જ નથી.

પૂર્વે પણ ઘણા લોકોએ જૈનમતના નામથી જૈનમતને ચારણીની સમાન અનેક કાંણા પાડ્યા હતા-ભિન્ન ભિન્ન માર્ગોની સ્થાપના કરી હતી. આજ સુધી ઘણું થયું. છતાં પણ જેઓને એમ થાય છે અમે પણ શા માટે નવીન મત ન સ્થાપીએ ? તેથી તેઓ પણ નવીન મત કાઢવા ઉદ્યમ કરતા રહે છે.

સાંપ્રતકાળમાં તપાગચ્છના યતિ શ્રીરત્નવિજયજી અને શ્રીધનવિજયજીએ 'ત્રણ થોય'નો પંથ સ્થાપ્યો છે. તે બંને યતિઓએ 'ત્રણ

जिल्लेमें कितनेक भोले श्रावकोंके मनमें स्वकपोलकल्पितमतरुप भूतका प्रवेश कराय दीया है। ये यती संवत् १९४० की सालमें गुजरात देशका सहेर अमदावादमें चोमासा करणेंको आये, जब मुनि श्रीआत्मारामजीका चोमासाभी अहमदावादमें हुआ था।

(२) तिस वखत रत्नविजयजीने एक पत्रमें कितनेक प्रश्न लिखके श्रीमन्नगरशेठजी प्रेमाभाइ योग्य भेजे वो पत्र नगर शेठजीने मुनि श्रीआत्मारामजीके पास भेजा उनेने बांचा परंतु वो पत्र अच्छीतरे शुद्ध लखा हुआ नही था, इस वास्ते महाराजने पीछा शेठजीकों दे दीया और शेठजीकों कहाके आप रत्नविजयजीकों कहना के तीन थुइके निर्णयवास्ते हमारे साथ सभा करो। तब श्रीमन्नगरशेठ प्रेमाभाइजीने रत्नविजयजीकों सभा करनेके वास्ते कहला भेजा, जब रत्नविजय, धनविजयजी यह दोनो नगरशेठके वंडेमें आकर शेठजीकों कह गये के हम सभा नही करेंगे।

कितनेक दिनो पीछे मेवाडदेशमें सादडी, राणकपुर और शिवगंजादि स्थानोंसे पत्र आये, तिसमें ऐसा लेख आया के अहमदावादमें सभा हुइ तिसमें “रत्नविजयजी जीत्या और आत्मारामजी हार्या,” ऐसी अफवा सुनके नगरशेठजीने सर्व संघ एकठा करके तिनकी सम्मतसें एक पत्र छपवाय कर बहोत गामो के श्रावकोंको भेज दीया तिसकी नकल यहां लिखते है।

(३) “एतान् श्री अहमदावादथी ली० शेठ प्रेमाभाइ हेमाभाइ तथा शेठ हठीचंद केसरीसंघ तथा शेठ जयसिंघभाइ हठीसंघ तथा शेठ करमचंद प्रेमचंद तथा शेठ भगुभाइ प्रेमचंद वगैरे संघसमस्तना प्रणाम वांचवा. विशेष लखवा कारण ए छे जे अत्रे चोमासुं मुनि श्रीआत्मारामजी महाराज रहेला छे तथा मुनि राजेंद्रसूरि पण रहेला छे, ते तमो वगैरे घणा देशावरवाला जाणो छे. मुनि आत्मारामजी महाराज चार थोयो प्रतिक्रमणमां

થોય' આદિ કેટલીક બાબતોમાં ઉત્સૂત્ર પ્રરૂપણા કરીને માલવા અને જાલોર જિલ્લામાં કેટલાક ભોળા શ્રાવકોના મનમાં પોતાના કલ્પિત મતને સ્થાપિત કર્યો છે.

તે શ્રીરત્નવિજયજી વિ.સં.૧૯૪૦ની સાલમાં 'ગુજરાત' દેશના શહેર અમદાવાદમાં ચોમાસું કરવા આવ્યા. ત્યારે પૂ.મુનિશ્રી આત્મારામજી મહારાજનું ચોમાસું પણ અમદાવાદમાં થયું હતું.

(૨) તે વખતે મુનિશ્રી રત્નવિજયજીએ એક પત્રમાં કેટલાક પ્રશ્નો લખીને નગરશેઠ શ્રી પ્રેમાભાઈ સાથે મુનિશ્રી આત્મારામજી મહારાજને તે પત્ર મોકલ્યો. મુનિશ્રીએ પત્ર વાંચ્યો. પરંતુ તે પત્ર સારી રીતે લખાયો નહોતો. તેથી મુનિશ્રીએ નગરશેઠને પાછો આપ્યો અને કહ્યું કે મુનિશ્રી રત્નવિજયજીને કહેવું કે, 'ત્રણ થોય'ના નિર્ણય માટે અમારી સાથે સભા કરો.

ત્યારે નગરશેઠે આ વાત મુનિશ્રી રત્નવિજયજી અને મુનિશ્રી ધનવિજયજીને કરી. પરંતુ તેઓએ કહ્યું કે, અમારે કોઈ સભા કરવી નથી. અમે કોઈ સભા કરીશું નહિ.

ત્યારબાદ કેટલાક દિવસો પછી મેવાડદેશમાં સાદડી, રાણકપુર અને શિવગંજ આદિ સ્થાનોમાંથી પત્ર આવ્યા. તેમાં લખ્યું હતું કે, અમદાવાદમાં સભા થઈ અને તેમાં મુનિશ્રી રત્નવિજયજી જીત્યા અને મુનિશ્રી આત્મારામજી મ. હાર્યા.

આવી વાતો સાંભળીને નગરશેઠજીએ સર્વ સંઘને ભેગો કર્યો અને શ્રીસંઘની સંમતિથી એક પત્રછપાવીને ઘણા ગામોના શ્રાવકો ઉપર મોકલાવ્યો. તેની નકલ અહીં લખીએ છીએ...

(૩) “एतान् श्री अमदावाढथी वि.शेठ प्रेमाभाई डेमाभाई, शेठ छडीसंघ केसरीयंद, शेठ जयसिंघभाई छडीसंघ तथा शेठ करमयंद प्रेमयंद तथा शेठ भगुभाई प्रेमयंद वगेरे संघसमस्तना प्रणाम वांयवा.

વિશેષ (પત્ર) લખવાનું કારણ એ છે કે અહીં ચોમાસું મુનિશ્રી આત્મારામજી મ. રહેલા છે અને મુનિ રાજેન્દ્રસૂરિજી પણ રહેલા છે. તે તમો

कहे छे, हालमा मुनि राजेंद्रसूरि, प्रतिक्रमणमां त्रण थोयो कहेवानुं परुप्युं छे; परंतु अहीया अमदावादमां आठ दश हजार श्रावकनो संघ कहेवाय छे, तेमां कोइये त्रण थोयो प्रतिक्रमणमां कहेवी एम अंगीकार कर्नु नथी, आटली वात लखवानुं हेतु ए छे जे गाम सादरी तथा शीवगंज तथा रतलाम विगेरे देशावरथी श्रावकोना तथा साधुओना कागल आवे छे; तेमां एम लख्युं छे; जे अमदावाद शहेरमां घणा श्रावकोए तथा साधुजीयोए त्रण थोयोनुं मत अंगीकार कर्नु छे ए विगेरे असंभवित जुठा लखाण आव्या करे छे, ए बधुं खोटुं छे, तेथी तमोने आ शहेरना संघनी तरफथी साचे साचुं लखवामां आवे छे के, अहीयां त्रण थोयोनुं मत कोइयें कबुल कर्नु नथी वली मुनि राजेंद्रसूरिने पुछतां तेमनुं कहेवुं एवुं छे के, अमे कोइ देशावरे लख्युं नथी, तथा लखाव्युं पण नथी, ए रीतें तेमनुं कहेवुं छे. बीजुं सभा थइने तेमां मुनि श्रीआत्मारामजी महाराज हार्या एवुं देशावरथी लखाण अर्हिया आवे छे; पण भाइजी ए वात बधी खोटी छे, केमके ? अत्रे सभा थइ नथी तो हारवा जीतवानी वात बिलकुल खोटी छे, ते जाणजो. संवत् १९४१ ना कार्तिक सुद ६ वार सनेउ तारिख २५मी माहे अक्टोंबर सने १८८४ ली० प्रेमाभाइ हेमाभाइना प्रणाम वांचजो.”

(४) इत्यादि बडे बडे तेवीस चौवीस शेठोंकी सही सहित पत्र छपवाके भेजे, चोमासा वीतत हूया पीछे मुनि श्रीआत्मारामजी श्रीसिद्धगिरि यात्रा करके सूरत शहेरमें चतुर्मास रहे, तहांसें पीछे श्रीपालीताणे चोमासा करा जब वहांसे विहार करके गाम श्रीमांडलमें फाल्गुन चतुर्मास करा, तहां मुनि आत्मारामजी महाराजके पास राधनपुर नगरका मुख्य जानकार श्रावक गोडीदास मोतीचंदजी आयके कहेने लगा के राघणपुर नगरमें रत्नविजयजी आये है, वो ऐसी प्ररुपणा करते है के प्रतिक्रमणके आदिमें तीन थुइ कहनी परंतु चोथी थुइ नही कहनी. इसी वास्ते में आपके पास विनंति करनेके

વગેરે ઘણા દેશાવરવાળા જાણો છો.

મુનિ આત્મારામજી ચાર થોયો પ્રતિક્રમણમાં કહે છે, તે કાંઈ નવીન નથી. પરાપૂર્વથી ચાલતી આવેલી છે. હાલમાં મુનિ રાજેન્દ્રસૂરિજીએ પ્રતિક્રમણમાં ત્રણ થોયો કહેવાનું પ્રરૂપ્યું છે. પરંતુ અહીંયાં અમદાવાદમાં આઠ-દશ હજાર શ્રાવકોનો સંઘ કહેવાય છે. તેમાં કોઈએ ત્રણ થોયો પ્રતિક્રમણમાં કહેવી એમ અંગીકાર કર્યું નથી. અને કોઈપણ થોય કહેતું પણ નથી.

આટલી વાત લખવાનો હેતુ એ છે કે, ગામ સાદરી તથા શિવગંજ તથા રતલામ વગેરે દેશાવરથી શ્રાવકોના તથા સાધુજનોના કાગળ આવે છે. તેમાં એમ લખ્યું છે કે અમદાવાદ શહેરમાં ઘણા શ્રાવકોએ તથા સાધુજનોએ ત્રણ થોયનો મત અંગીકાર કર્યો છે - એ વગેરે અસંભવિત જુઠા લખાણ આવ્યા કરે છે એ બધું ખોટું છે, તેથી તમોને આ શહેરના સંઘની તરફથી સાચે સાચું લખવામાં આવે છે કે, અહીંયાં ત્રણ થોયનો મત કોઈએ કબૂલ કર્યો નથી. વળી મુનિ રાજેન્દ્રસૂરિને પૂછતાં તેમનું કહેવું એવું છે કે અમે કોઈએ દેશાવરમાં લખ્યું નથી તથા લખાવ્યું પણ નથી, એ રીતે તેમનું કહેવું છે. બીજું સભા થઈને તેમાં મુનિશ્રી આત્મારામજી મહારાજ હાર્યા એવું દેશાવરથી લખાણમાં અહિંયાં આવે છે. પરંતુ ભાઈજી એ વાત બધી ખોટી છે. કેમકે ? અહીં સભા થઈ નથી તો હારવા જીતવાની વાત જ ખોટી છે તે જાણજો.

સંવત ૧૯૪૧ ના કાર્તિક સુદ-૬ અને તા. ૨૫ ઓક્ટોબર સને ૧૯૮૪

લિ. પ્રેમાભાઈ હેમાભાઈના પ્રણામ વાંચજો.”

(૪) ઈત્યાદિ મોટા મોટા ત્રેવીસ શેઠોની સહી સહિત પત્ર છપાવીને મોકલવામાં આવ્યો. ચોમાસું પસાર થયા બાદ મુનિશ્રી આત્મારામજી મહારાજ શ્રીસિદ્ધગિરિજીની યાત્રા કરીને સુરત શહેરમાં ચાતુર્માસ રહ્યા. તેની પછી શ્રીપાલીતાણામાં ચાતુર્માસ કર્યું. ત્યાંથી વિહાર કરીને ફાલ્ગુન ચાતુર્માસ શ્રીમાંડલ ગામમાં કર્યું.

ત્યાં મુનિશ્રી આત્મારામજી મહારાજ પાસે રાધનપુર નગરના

वास्ते यहां आया हूं के आप राधनपुर नगरमें पधारो, क्योंके ? रत्नविजयजी आपसें तीन थुइ बाबत चरचा करणेंकों कहते है, यह बात सुनकर मुनि श्रीआत्मारामजी महाराजनें मांडल गामसें राधनपुर नगरकों विहार करा सो जब श्रीशंखेश्वर पार्श्वनाथजीके तीर्थमें आये, तहां राधनपुर नगरसें बहुत श्रावकजन आकर महाराज साहेबकों कहने लगे के रत्नविजयजी तो राधनपुर नगरसें थराद गामकी तरफ विहार कर गए है । यह बात सुनके श्रावक गोडीदासजीने राधनपुरके नगरशेठ सिरचंदजीके योग्य पत्र लिखके भेजा के तुमने रत्नविजयजीकों मुनि आत्मारामजी महाराजके आवणे तक राखणा, क्योंके रत्नविजयजीके मास कल्पसें उपरांत रहनेका नियम नही है कितनेक गामोमें रत्नविजयजी मास कल्पसें अधिकभी रहे है यह बात प्रसिद्ध है ऐसा पत्र वांचके शेठ सिरचंदजीने राधनपुर नगरसें दश कोश दूर तेरवाडा गाममें जहां रत्नविजयजी विहार करके रहे थे, वहां कासीदके मारफत एक पत्र लिखके भेजा; तहांसे रत्नविजयजीने उस पत्रका उत्तर प्रत्युत्तर असमंजस रीतीसें राधनपुरनगरमें नही आवनेकी सूचना करनेवाला लिखके भेज दिया ।

(५) इस लिखनेका प्रयोजन यह है के जब रत्नविजयजीने श्रीअहमदावादमें सभा नही करी तब विद्याशालाके बैठनेवाले मगनलालजी तथा छोटालालजी आदिक अन्यभी कितनेक श्रावकोने प्रार्थना करी थी अरु अब श्रीराधनपुर नगरके शेठ सिरचंदजी अरु गोडीदासादि सर्व संघ मिलके मुनि श्रीआत्मारामजी महाराजकों प्रार्थना करी के, रत्नविजयजी तीन थुइ प्ररूपते है, अरु प्रतिक्रमणकी आदिकी चैत्यवंदनमें चार थुइ कहनेकी रीत प्राचीन कालसें सर्व श्रीसंघमें चली आती है । तो आप सर्व देशोंके चतुर्विध श्रीसंघके पर कृपा करके पडिक्कमणेकी आदिमें चार थुइयों चैत्यवंदनमें जो कहते है सो पूर्वाचार्योंके बनाये हुए कौन कौनसे शास्त्रके अनुसारसें कहते है, ऐसे बहोत शास्त्रोंकी साक्षि पूर्वक चार थुइयोंका निर्णय करनेवाला एक

જાણકાર શ્રાવક ગોડીદાસ મોતીચંદજી આવ્યા. તેઓએ કહ્યું કે રાધનપુરનગરમાં મુનિશ્રી રત્નવિજયજી મહારાજ આવ્યા છે. તે એવી પ્રરૂપણા કરે છે કે પ્રતિકમણની આદિમાં ત્રણ થોય કહેવી. પરંતુ ચાર થોય ન કહેવી. તે માટે અમે આપને વિનંતી કરવા આવ્યા છીએ કે આપ રાધનપુર નગરમાં પધારો. કારણ કે, મુનિ રત્નવિજયજી મહારાજ આપની સાથે ત્રણ થોય બાબતે ચર્ચા કરવા માટે કહે છે.

આ વાત સાંભળીને મુનિશ્રી આત્મારામજી મહારાજે માંડલ ગામથી રાધનપુર નગર તરફ વિહાર કર્યો. તેઓશ્રી જ્યારે શ્રીશંખેશ્વર પાર્શ્વનાથજીના તીર્થમાં આવ્યા, ત્યારે રાધનપુર નગરના ઘણા શ્રાવકજનોએ આવીને મ.સા.ને કહ્યું કે, મુનિશ્રી રત્નવિજયજી રાધનપુર નગરથી થરાદ ગામ તરફ વિહાર કરી ગયા છે.

આ વાત સાંભળીને શ્રાવક ગોડીદાસજીએ રાધનપુરના નગરશેઠ સિરચંદજીને યોગ્ય પત્ર લખીને મોકલ્યો કે તમે મુનિશ્રી રત્નવિજયજીને મુનિ આત્મારામજી મહારાજ આવે ત્યાં સુધી ત્યાં રોકવા. કારણ કે મુનિશ્રી રત્નવિજયજીને માસ કલ્પથી ઉપરાંત રહેવાનો નિયમ નથી. કેટલાક ગામોમાં શ્રીરત્નવિજયજી મહારાજ માસકલ્પથી અધિક પણ રહ્યા છે. તે વાત પ્રસિદ્ધ છે. આવો પત્ર વાંચીને શેઠ સિરચંદજીએ રાધનપુર નગરથી દસ કોસ દૂર તેરવાડા ગામમાં જ્યાં શ્રીરત્નવિજયજી મ. વિહાર કરીને રહ્યા હતા, ત્યાં માણસના મારફત એક પત્ર લખીને મોકલાવ્યો.

ત્યાંથી મુનિશ્રી રત્નવિજયજીએ એ પત્રનો પ્રત્યુત્તર અસમંજસ રીતથી રાધનપુરનગરમાં નહીં આવવાની સુચનારૂપે લખીને મોકલ્યો.

(૫) આ લખવાનું પ્રયોજન એ છે કે જ્યારે શ્રીરત્નવિજયજી મહારાજે અમદાવાદમાં સભા કરવાની ના પાડી હતી, ત્યારે વિદ્યાશાળામાં બેસનારા મગનલાલજી તથા છોટાલાલજી આદિ અન્ય શ્રાવકોએ પણ પ્રાર્થના કરી હતી. અને હવે રાધનપુર નગરના શેઠ સિરચંદજી અને ગોડીદાસજી આદિ સર્વસંઘ મળીને મુનિ આત્મારામજી મહારાજજીને પ્રાર્થના કરી કે

ग्रंथ बनवाय दो, जिसके वाचने पढनेसे सज्जनोके अंतःकरणमें अर्हद्धचन उत्थापन करणे वालेने भ्रम डाल दीया है सो मिट जावेगा । इत्यादि बहोत उपकार ऐसी श्रीसंघकी आग्रह पूर्वक विनंति सुनकर और लाभका कारण जानकर महाराज श्रीआत्मारामजीने यह विषय पर ग्रंथ बनानेकी मंजूरीयात दीनी ।

(६) फेर महाराज साहेब यह रत्नविजयजीको प्रथमकी मंत्रसाधनेकी हकीकतसे तथा पीछेसे श्रीविजयधरणींद्रसूरिसे खटपट चली इत्यादि, और भी तिसके पीछे स्वयमेव श्रीपूज बन बैठे, तथा उदेपुरके राणेकी फरमानसे पालखी चमरादि छीन लीनी, तद्पीछे स्वयमेव साधुजी बन बैठे इत्यादि कितनीक हकीकत प्रथमसे सुनी थी और कितनीक अबभी श्रावकोंके मुखसे सुनके करुणाके समुद्र, परोपकार बुद्धिके ही परमाणुसे जिनोके शरीरकी रचना हुई है ऐसे महाराज साहेबने प्रथमतो रत्नविजयजी बहुत संसारी न हो जावे इसी वास्ते इनोका उद्धार करना चाहिये. ऐसा उपकार बुद्धिसे हम सब श्रावकोंको कहने लगे के प्रथमतो यह रत्नविजयजीको जैनमतके शास्त्रानुसार साधु मानना यह बात सिद्ध नही होती है । क्योंके ? रत्नविजयजी प्रथम परिग्रहधारी महाव्रतरहित यति थे, यह कथा तो सर्व संघमें प्रसिद्ध है, अरु पीछे निर्गथपणा अंगीकार करके पंचमहाव्रत रूप संयम ग्रहण करा; परंतु किसी संयमी गुरुके पास चारित्रोपसंपत् अर्थात् फेरके दीक्षा लीनी नही, अरु पहले तो इनका गुरु प्रमोदविजयजी यति थे, सोतो कुछ संयमी नही थे यह बात मारवाडके बहोत श्रावक अच्छी तरेसे जानते है, तो फेर असंयतीके पास दीक्षा लेके क्रिया उद्धार करणा, यह जैनमतके शास्त्रोंसे विरुद्ध है ।

(७) इसी वास्ते तो श्रीवज्रस्वामी शाखायां चांद्रकुले कौटिकगणे बृहद्गच्छे तपगच्छालंकार भट्टारक श्रीजगच्चद्रसूरिजी महाराजे अपणेको

શ્રીરત્નવિજયજી મ. ત્રણ થોય પ્રરૂપે છે. અને પ્રતિક્રમણની આદિમાં આવતા ચૈત્યવંદનમાં ચાર થોય કહેવાની રીત પ્રાચીનકાલથી સર્વ શ્રીસંઘમાં ચાલી આવે છે. તો આપ સર્વદેશોના ચતુર્વિધ શ્રીસંઘ ઉપર કૃપા કરીને પ્રતિક્રમણની આદિમાં ચાર થોયો ચૈત્યવંદનમાં જે કહેવાય છે, તે પૂર્વાચાર્યોએ બનાવેલા કયા કયા શાસ્ત્રના અનુસારે કહે છે, એવા ઘણા શાસ્ત્રોની સાક્ષીપૂર્વક ચાર થોયનો નિર્ણય કરવાવાળો એક ગ્રંથ બનાવો. જેને વાંચવાથી સજ્જનોના અંતઃકરણમાં અર્હત્વચયન ઉત્થાપન કરવાવાળાઓએ જે ભ્રમ નાંખ્યો છે, તે નાશ થઈ જાય. ઈત્યાદિ ઘણો ઉપકાર થશે, એવી શ્રીસંઘની આગ્રહપૂર્વક વિનંતી સાંભળીને અને લાભનું કારણ જાણીને શ્રીઆત્મારામજી મહારાજે આ વિષય ઉપર ગ્રંથ બનાવવાની મંજૂરી આપી.

(૬) પુનઃ મહારાજ સાહેબ જે શ્રીરત્નવિજયજીની પ્રથમની મંત્રસાધનાની હકીકતથી તથા પાછળથી શ્રીવિજય ધરણેન્દ્રસૂરિ દ્વારા ચાલેલી ખટપટ ઈત્યાદિ અને તેની પછી સ્વયમેવ શ્રીપૂજ બની ગયા, તથા ઉદેપુરના રાણાના ફરમાનથી પાલખી ચામરાદિ છિનવી લેવા, તેની પછી સ્વયમેવ સાધુ બની જવું ઈત્યાદિ કેટલીક હકીકત પ્રથમથી સાંભળી હતી. અને કેટલીક આજે પણ શ્રાવકોના મુખથી સાંભળીને કરુણાના સમુદ્ર, પરોપકાર બુદ્ધિના જ પરમાણુઓથી જેઓના શરીરની રચના થઈ છે, એવા મહારાજ સાહેબે પ્રથમ તો મુનિશ્રી રત્નવિજયજી બહુલસંસારી ન થઈ જાય એવી ભાવનાથી એમનો ઉદ્ધાર કરવો જોઈએ. એવી ઉપકારબુદ્ધિથી અમને સર્વે શ્રાવકોને કહેવા લાગ્યા કે, પ્રથમ તો આ શ્રીરત્નવિજયજીને જૈનમતના શાસ્ત્રાનુસારી સાધુ માનવા એ વાત સિદ્ધ થતી નથી. કારણ કે, શ્રીરત્નવિજયજી પ્રથમ પરિગ્રહધારી મહાવ્રતરહિત યતિ હતાં, એ કથા તો સર્વ સંઘમાં પ્રસિદ્ધ છે અને ત્યારબાદ નિગ્રંથપણાને સ્વીકારીને પંચમહાવ્રતરૂપ સંયમ ગ્રહણ કર્યું. પરંતુ કોઈ સંયમી ગુરુની પાસે ચારિત્રોપસંપત્ અર્થાત્ ફરીથી દીક્ષા લેવી તે લીધી નહિ અને પહેલાં તો એમના ગુરુ શ્રીપ્રમોદવિજયજી યતિ હતાં. તે તો કંઈ સંયમી નહોતા, એ વાત મારવાડના ઘણા લોકો શ્રાવકો સારી રીતે જાણે

शिथिलाचारी जानके चैत्रवाल गच्छीय श्रीदेवभद्रगणि संयमी के समीप चारित्रोपसंपत् अर्थात् फेरके दीक्षा लेनी । इस हेतुसे तो श्रीजगच्चंद्रसूरिजी महाराजके परम संवेगी श्रीदेवेन्द्रसूरिजी शिष्ये श्रीधर्मरत्नग्रंथकी टीकाकी प्रशस्तिमें अपने बृहद् गच्छका नाम छोडके अपने गुरु श्रीजगच्चंद्रसूरिजीको चैत्रवाल गच्छीय लिखा । सो यह पाठ है ।

क्रमशश्चैत्रवालक, गच्छे कविराजराजिनभसीव ॥
 श्रीभुवनचंद्रसूरिर्गुरुदियाय प्रवरतेजाः ॥४॥ तस्य विनेयः प्रशमै,
 कमंदिरं देवभद्रगणिपूज्यः ॥ शुचिसमयकनकनिकषो, बभूव
 भूविदितभूरिगुणः ॥५॥ तत्पादपद्मभृंगा निस्संगाश्रंगतुंगसंवेगाः ॥
 संजनित शुद्धबोधाः, जगति जगच्चंद्रसूरिवराः ॥६॥ तेषामुभौ
 विनेयौ, श्रीमान् देवेन्द्रसूरिरित्याद्यः ॥ श्रीविजयचंद्रसूरिर्द्वितीय-
 कोऽद्वैतकीर्त्तिभरः ॥७॥ स्वान्ययोरुपकाराय, श्रीमद्देवेन्द्रसूरिणा ॥
 धर्मरत्नस्य टीकेयं सुखबोधा विनिर्ममे ॥८॥ इत्यादि.

इस वास्ते भवभीरु पुरुषोंको अभिमान नहीं होता है, तिनकूं तो श्रीवीतरागकी आज्ञा आराधनेकी अभिलाषा होती है, तब रत्नविजयजी अरु धनविजयजी यह दोनुं जेकर भवभीरु है, तो इनकोभी किसी संयमी मुनिके पास फेरके चारित्रोपसंपत् अर्थात् दीक्षा लेनी चाहियें, क्योंके फेरके दीक्षा लेनेसे एकतो अभिमान दूर हो जावेगा, और दूसरा आप साधु नहीं है तोभी लोकोको हम साधु है ऐसा केहना पडता है यह मिथ्याभाषण रुप दूषणसेभी बच जायगे, अरु तीसरा जो कोइ भोले श्रावक इनको साधु करके मानता है, उन श्रावकोंके मिथ्यात्वभी दूर हो जावेगा । इत्यादि बहुत गुण उत्पन्न होवेंगे, जेकर रत्नविजयजी धनविजयजी आत्मार्थी है तो यह हमारा कहना परमोपकाररूप जानके अवश्यही स्वीकार करेंगे ।

(८) यह फेरके दीक्षा उपसंपत् करनेका जिस माफक जैनशास्त्रोंमें जगे जगे लिखे है, तिसि माफक हम इनोके हितके वास्ते कुछ आप

છે. તેથી અસંયતીની પાસે દીક્ષા લઈને ક્રિયોદ્ધાર કરવા, તે જૈનમતના શાસ્ત્રોથી વિરુદ્ધ છે.

(૭) આજ કારણથી શ્રીવ્રજસ્વામી મહારાજાની શાખામાં ચાંદ્રકુળ-કોટિકગણ-બૃહદ્રગચ્છમાં તપાગચ્છાલંકાર ભટ્ટારક શ્રીજગદ્ચંદ્રસૂરિજી મહારાજે પોતાને શિથિલાચારી જાણીને ચૈત્રવાલગચ્છીય શ્રીદેવભદ્રગણિ સંયમીની પાસે ચારિત્રોપસંપત્ અર્થાત્ પુનઃ દીક્ષા લીધી.

આ જ કારણથી શ્રીજગદ્ચંદ્રસૂરિજી મહારાજાના શિષ્યરત્ન પરમ સંવેગી શ્રીદેવેન્દ્રસૂરિજીએ શ્રીધર્મરત્ન ગ્રંથની ટીકાની પ્રશસ્તિમાં પોતાના બૃહદ્રગચ્છનું નામ છોડીને પોતાના ગુરુ શ્રીજગદ્ચંદ્રસૂરિજીને ચૈત્રવાલ ગચ્છીય લખ્યા.

તે પાઠ આ પ્રમાણે છે.

ક્રમશઃશ્રૈત્રાવાલક, ગચ્છે કવિરાજરાજિનભસીવ । શ્રીભુવનચંદ્ર-
સૂરિર્ગુરુરુદિયાય પ્રવરતેજાઃ ॥૪॥ તસ્ય વિનેયઃ પ્રશમૈ-કમંદિરં
દેવભદ્રગણિપૂજ્યઃ । શુચિસમયકનકનિકષો, બભૂવ ભૂવિદિતભૂરિગણઃ
॥૫॥ તત્યાદપદ્મભૃંગા, નિસ્સંગાશ્રંગતુંગસંવેગાઃ । સંજનિત શુદ્ધબોધાઃ
જગતિ જગચ્ચંદ્રસૂરિવરાઃ ॥૬॥ તેષામુખૌ વિનેયૌ શ્રીમાન્ દેવેન્દ્રસૂરિરિત્યાદ્યઃ
। શ્રીવિજય ચંદ્રસૂરિર્દ્વિતીયકોઽદ્વૈતકીર્તિભરઃ ॥૭॥ સ્વાન્યયોરુપકારાય,
શ્રીમદ્દેવેન્દ્રસૂરિણા । ધર્મરત્નસ્ય ટીકેયં, સુખબોધા વિનિર્મમે ॥૮॥ ઇત્યાદિ.

આ કારણથી ભવભીરુ પુરુષોને અભિમાન થતું નથી. તેમને તો શ્રીવીતરાગની આજ્ઞા આરાધવાની અભિલાષા હોય છે.

તેથી શ્રીરત્નવિજયજી અને શ્રીધનવિજયજી બંને જો ભવભીરુ હોય, તો તેમણે પણ કોઈ સંયમી મુનિની પાસે પુનઃ ‘ચારિત્રોપસંપત્’ અર્થાત્ દીક્ષા લેવી જોઈએ, કારણ કે ફરીથી દીક્ષા લેવાથી એક તો અભિમાન દૂર થઈ જશે. અને બીજું પોતે સાધુ નથી, તો પણ લોકોને અમે સાધુ છીએ, એવું કહેવું પડે છે, આ મિથ્યાભાષણ રૂપ દૂષણથી પણ બચી જવાશે અને ત્રીજું જે કોઈ ભોળા શ્રાવકોનું મિથ્યાત્વ પણ દૂર થઈ જશે. ઈત્યાદિ ઘણા ગુણો ઉત્પન્ન થશે.

श्रावकोंको कहते हैं ।

तथा च जीवानुशासनवृत्तौ श्रीदेवसूरिभिः प्रोक्तं ॥

यदि पुनर्गच्छे गुरुश्च सर्वथा निजगुणविकलो भवति तत आगमोक्तविधिना त्यजनीयः परं कालापेक्षया योऽन्यो विशिष्टतरस्तस्योपसंपद्ग्राह्या न पुनः स्वतंत्रैः स्थातव्यमिति हृदयं । इति जीवानुशासनवृत्तौ ।

इसकी भाषा लिखते हैं, जेकर गच्छ और गुरु यह दोनो सर्वथा निजगुण करके विकल होवे तो, आगमोक्त विधि करके त्यागने योग्य है, परं कालकी अपेक्षायें अन्य कोइ विशिष्टतर गुणवान संयमी होवे, तिस समीपें चारित्र उपसंपत् अर्थात् पुनर्दीक्षा ग्रहण करनी परंतु उपसंपदाके लीया विना स्वतंत्र अर्थात् गुरुके विना रहणा नहीं, इस कहनेका तात्पर्यार्थ यह है के जो कोइ शिथिलाचारी असंयमी क्रिया उद्धार करे सो अवश्यमेव संयमी गुरुके पास फेरके दीक्षा लेवे. इस हेतुसैं रत्नविजयजी अरु धनविजयजीकों उचित है के प्रथम किसी संयमी गुरुके पास दीक्षा लेकर पीछे क्रिया उद्धार करे तो आगमकी आज्ञाभंग रूप दूषणसैं बच जावे और इनकों साधु माननेवाले श्रावकोंका मिथ्यात्वभी दूर हो जावे, क्योंकि असाधुकों साधु मानना यह मिथ्यात्व है और विना चारित्र उपसंपदा अर्थात् दीक्षाके लीये कदापि जैनमतके शास्त्रमें साधुपणा नही माना है ।

(९) तथा महानिशीथके तीसरे अध्ययनमें ऐसा पाठ है । सत्तट्ट गुरुपरंपरा कुसीले, एग हु ति परंपरा कुसीले ॥ इस पाठका हमारे पूर्वाचार्योंने ऐसा अर्थ करा है, इहां दो विकल्प कथन करनेसैं ऐसा मालुम होता है के एक दो तीन गुरु परंपरा तक कुशील शिथिलाचारीके हूएभी साधु समाचारी सर्वथा उच्छिन्न नही होती है, तिस वास्ते जेकर कोइ क्रिया उद्धार करे तदा अन्य संभोगी साधुके पाससैं चारित्र उपसंपदा विना दीक्षाके

જો શ્રીરત્નવિજયજી અને શ્રીધનવિજયજી આત્માર્થી હોય તો અમારું કહેવું પરમોપકાર રૂપ જાણીને અવશ્ય સ્વીકાર કરશે.

(૮) આ પુનઃ દીક્ષા ઉપસંપત્ કરવાનું જે રીતે જૈનશાસ્ત્રોમાં ઠેર ઠેર લખ્યું છે તે રીતે અમે એમને હિત માટે કંઈક આપ શ્રાવકોને કહીએ છીએ. તથા ચ જીવાનુશાસનવૃત્તૌ શ્રીદેવસૂરિભિઃ પ્રોક્તં ॥ યદિ પુનર્ગચ્છે ગુરુશ્ચ સર્વથા નિજગુણવિકલો ભવતિ તત આગમોક્તવિધિના ત્યજનીયઃ પરં કાલાપેક્ષયા યોઽન્યો વિશિષ્ટતરસ્તસ્યોપસંપદ્ગ્રાહ્યા ન પુનઃ સ્વતંત્રૈઃ સ્થાતવ્યમિતિ હૃદયં । ઇતિ જીવાનુશાસન વૃત્તૌ ।

ભાવાર્થ :- જીવાનુશાસનવૃત્તિમાં શ્રીદેવસૂરિજી દ્વારા કહેવાયું છે કે... જો ગચ્છ અને ગુરુ આ બંને સર્વથા નિજગુણથી વિકલ (રહિત) હોય, તો આગમોક્ત વિધિ દ્વારા ત્યાજ્ય છે. ત્યારબાદ (તે) કાલની અપેક્ષાએ અન્ય કોઈ વિશિષ્ટતર ગુણવાન સંયમી હોય, તેની પાસે ઉપસંપત્ અર્થાત્ પુનર્દીક્ષા ગ્રહણ કરવી જોઈએ. પરંતુ (ઉપસંપદાથી રહિત) સ્વતંત્ર અર્થાત્ ગુરુ વિના રહેવું નહીં આ તાત્પર્ય છે.

ઉપરોક્ત શાસ્ત્રપાઠમાં કહેવાનું તાત્પર્યએ છે કે કોઈ શિથીલાચારી અસંયમી ક્રિયાદ્વાર કરે, તે અવશ્યમેવ સંયમી ગુરુની પાસે ફરીથી દીક્ષા લે.

આ કારણથી શ્રીરત્નવિજયજી અને શ્રીધનવિજયજીને ઉચિત છે કે પ્રથમ કોઈ સંયમી ગુરુની પાસે દીક્ષા લઈને પછી ક્રિયોદ્વાર કરે તો આગમની આજ્ઞાભંગરૂપ દૂષણથી બચી જવાય અને તેમને સાધુ માનવાવાળા શ્રાવકોનું મિથ્યાત્વ પણ દૂર થઈ જાય. કારણ કે, અસાધુને સાધુ માનવા તે મિથ્યાત્વ છે. તથા ચારિત્ર ઉપસંપદા અર્થાત્ દીક્ષા લીધા વિના ક્યારે પણ જૈનમતના શાસ્ત્રમાં સાધુપણું માન્યું નથી.

(૯) તથા મહાનિશીથ ગ્રંથના ત્રીજા અધ્યયનમાં આવો પાઠ છે-
સતદ્વ ગુરુપરંપરા કુશીલે, એગ દુ તિ પરંપરા કુસીલે ॥

આ પાઠનો અમારા પૂર્વાચાર્યોએ એવો અર્થ કર્યો છે - અંહી બે વિકલ્પ કહેવાથી એવો અર્થ નિકળે છે કે એક, બે, ત્રણ ગુરુ પરંપરા સુધી

लीयांभी क्रिया उद्धार हो सकता है, और चौथी पेढीसे लेकर उपरांत जो शिथिलाचारी क्रिया उद्धार करे तो अवश्यमेव चारित्र उपसंपदा अर्थात् दीक्षा लेकेही क्रिया उद्धार करे अन्यथा नहीं ।

अथ जेकर प्रमोदविजयजीके गुरुभी संयमी होते तब तो रत्नविजयजी विना दीक्षाके लीयांभी क्रिया उद्धार करते तोभी यथार्थ होता, परंतु रत्नविजयजीकी गुरुपरंपरा तो बहु पेढीयोंसे संयम रहित थी । इस वास्ते जेकर रत्नविजयजी आत्महितार्थी होवे तो, इनकों पक्षपात छोडके अवश्यमेव किसी संयमी गुरु समीपे दीक्षा लेके क्रिया उद्धार करणा चाहिये, क्योंकि धनविजयजीने अपनी बनाइ पूजामें जो गुर्वावली लिखी है सो ऐसी है १ देवसूरि, २ प्रभसूरि, ३ रत्नसूरि, ४ क्षमासूरि, ५ देवेन्द्रसूरि, ६ कल्याणसूरि, ७ प्रमोद, अरु ८ विजयराजेंद्रसूरि. इनकी तीसरी चौथी पेढीवाले तो संयमी नहीं थे । इस वास्ते रत्नविजयजीकों नवीन गुरुके पाससे संयम लेके क्रिया उद्धार करना चाहियें जेकर पूर्वोक्त रीतीसे क्रिया उद्धार न करेंगे तो जैनमतके शास्त्रोंकी श्रद्धावाले इनकों जैनमतके साधु क्योंकर मानेंगे ?

(१०) इत्यादि रत्नविजयजी अरु धनविजयजीकों मिथ्यात्वरूप कादवमेंसे निकालके सम्यक्त्वरूप शुद्ध मार्ग पर चढानेमें हितकारक, ऐसा करुणाजनक उपदेश श्रीमन्महाराज श्रीआत्मारामजीके मुखसे सुनके हम सब श्रावकमंडल बहोत आनंदित भये, उसी बखत हम निश्चय कर रखा के जब महाराज साहेब चार स्तुतिके निर्णयका ग्रंथ बनाकर हमकों देवेगें, तब हम सब श्रावकोंको अरु विहार करणवाले साधुओंको जानने वास्ते ये ग्रंथकों छपवायकर प्रसिद्ध करेगें तब पूर्वोक्त रत्नविजयजीके हितार्थक सूचनाभी येही ग्रंथके प्रस्तावनामें लिख देवेगें, जिस्से रत्नविजयजीभी यह बातकूं जानकर अपक्षपाति होके आपही अपनी भूलका पश्चात्ताप करके शुद्ध गुरुके

કુશીલ શિથિલાચારીની હોય તો પણ સાધુ સમાચારી સર્વથા ઉચ્છિન્ન થતી નથી. તેથી જો કોઈ ક્રિયોદ્ધાર કરે, ત્યારે અન્ય સંભોગી સાધુની પાસે ચારિત્ર ઉપસંપદા વિના, દીક્ષા લીધા વિના પણ ક્રિયોદ્ધાર થઈ શકે છે. અને ચોથી પેઢીથી લઈને આગળની પેઢી પણ જો શિથિલાચારી હોય તો અવશ્યમેવ ચારિત્ર ઉપસંપદા અર્થાત્ પુનઃ દીક્ષા લઈને જ ક્રિયોદ્ધાર કરે અન્યથા નહિ.

જો શ્રીપ્રમોદવિજયજીના ગુરુ પણ સંયમી હોત, તો શ્રી રત્નવિજયજી દીક્ષા લીધા વિના પણ ક્રિયોદ્ધાર કરે.તો તે પણ યથાર્થ કહેવાત. પરંતુ શ્રીરત્નવિજયજીની ગુરુપરંપરા તો ઘણી પેઢીઓથી સંયમ રહિત હતી. તેથી જો શ્રીરત્નવિજયજી આત્મહિતાર્થી હોય તો, તેમણે પક્ષપાત છોડીને અવશ્યમેવ કોઈ સંયમી ગુરુ સમીપ દીક્ષા લઈને ક્રિયોદ્ધાર કરવો જોઈએ. કારણ કે શ્રીધનવિજયજીએ પોતાની બનાવેલી પૂજામાં જે ગુર્વાવલી લખી છે તે આ પ્રમાણે છે. ૧. દેવસૂરિ, ૨. પ્રભસૂરિ, ૩. રત્નસૂરિ, ૪. ક્ષમાસૂરિ, ૫. દેવેન્દ્રસૂરિ, ૬. કલ્યાણસૂરિ, ૭. પ્રમોદવિજય અને ૮. રાજેન્દ્રસૂરિ

તેમની ત્રીજી-ચોથી પેઢીવાળા તો સંયમી નહોતા. તેથી શ્રીરત્નવિજયજીએ નવીન ગુરુની પાસે સંયમ લઈને ક્રિયોદ્ધાર કરવો જોઈએ. જો પૂર્વોક્ત રીતિએ ક્રિયોદ્ધાર ન કરે તો જૈનમતના શાસ્ત્રોની શ્રદ્ધાવાળા તેમને જૈનમતના સાધુ કેવી રીતે માને ?

(૧૦) ઈત્યાદિ શ્રીરત્નવિજયજી અને શ્રીધનવિજયજીને મિથ્યાત્વરૂપ કાદવમાંથી બહાર કાઢીને સમ્યક્ત્વરૂપ શુદ્ધ માર્ગ પર ચઢવામાં હિતકારક, કરુણાજનક ઉપદેશ શ્રીઆત્મારામજી મ.સા.ના મુખથી સાંભળીને અમે સૌ શ્રાવકમંડળ ખૂબ આનંદિત થયા.

તે વખતે અમે નિશ્ચય કરી રાખ્યો કે જ્યારે મહારાજ સાહેબ ચાર સ્તુતિના નિર્ણયનો ગ્રંથ બનાવીને અમને આપશે, ત્યારે અમે બધા જ દેશોના શ્રાવકોને અને વિહાર કરવાવાળા સાધુઓને જાણકારી માટે તે ગ્રંથને છપાવીને પ્રસિદ્ધ કરીશું. ત્યારે પૂર્વોક્ત શ્રીરત્નવિજયજીની હિતાર્થક સૂચના પણ તે ગ્રંથની પ્રસ્તાવનામાં લખીશું. જેથી શ્રીરત્નવિજયજી પણ આ વાતને

पास चारित्र उपसंपत् लेके अपना जो अवश्यकार्य करनेका है, सो कर लेवेंगे, तिस्सें इनके पर महाराज साहेबकाभी बडा उपकार होवेगा, क्योके पूर्वाचार्योकी चली हूइ समाचारीका निषेध करके नवीन पंथ निकालनेसें कितनेक अल्प समजवाले जीवोंका चित्त व्युद्ग्राहित हो जोता है अरु नवीन नवीन प्रवर्ति देखनेसें कितनेक जीवोंकी श्रद्धाभी भ्रष्ट हो जाती है तिस्सें वो जीव धर्मकरणी करणेका उद्यमही छोड देता है, इसीतरें श्री वीतरागके मार्गमें बडा उपद्रव करनेका उद्यम छोड देवेंगे जिस्सें इनको बहोत लाभ होवेगा । अरु जैनमार्गका शुद्ध निर्दोष प्रवृत्ति चलनेसें शासनकाभी अच्छा प्रभाव दिखेंगा, ऐसा हमारा अभिप्राय था सो प्रस्तावनामें लिखके पूरण करा ।

अब सकल देश निवासी श्रावकादि चतुर्विध श्रीसंघको हमारी यह प्रार्थना है के पडिक्कमणेमें चार थोयों कहनेकी रूढी यद्यपि परंपरासें चली आती है, सो कोइ मतलबी पुरुष अपना किसी प्रकारका मतलब साधनेके लीये चार थोयोंके बदलेमें तीन अथवा दो किंवा एकज थोय कहनेकी प्ररुपणा जो करते है उनका कहेना जो विवेकी जाणकर पुरुष है उनके हृदयमें तो प्रवेश नही कर सकता, परंतु कितनेक अज्ञ अरु अल्पसमजवाले भोले लोक है उनके हृदयमें कदापि प्रवेशभी कर सकता है, तो उन भोले लोकोंको ये ग्रंथका उपदेश हो जावेगा । जिस्से उनको पूर्वोक्त मतवादीयोका उपदेश पराभव न कर शकेगा । ऐसा उपकार बुद्धिसें यह महाराज श्रीमद् आत्मारामजी आनंदविजयजीने जो इस विषय पर ग्रंथ बनाया, सो हम छपवायकर प्रसिद्ध कीया है । इस्सें श्रीजिनशासनकी यथार्थ प्रवृत्ति जो परंपरासें चली आती है सो अंखडित रहो अरु बहुत संसारी होनेकी बीक न रखनेवाले मतिभेदक जनोकी जो जैनमतसें विपरीत प्रवृत्ति है सो खंडित हो जाओ । यह हमारा आशीर्वाद है । किंबहुना ।

જાણીને અપક્ષપાતિ બનશે અને પોતાની જાતે જ ભૂલનું પ્રાયશ્ચિત્ત કરીને શુદ્ધ ગુરુની પાસે ચારિત્ર ઉપસંપત્ લઈને પોતાનું જે આવશ્યક કાર્ય કરવાનું છે તે કરશે. તેનાથી તેમના ઉપર મહારાજ સાહેબનો પણ ઘણો મોટો ઉપકાર હશે. કારણ કે પૂર્વાચાર્યોની ચાલી આવતી સામાચારીનો નિષેધ કરીને નવીન પંથ ચાલું કરવાથી કેટલાક અલ્પ સમજવાળા જીવોનું ચિત્ત વ્યુદ્ગ્રાહિત થઈ જાય છે. અને નવીન પ્રવર્તના દેખવાથી કેટલાક જીવોની શ્રદ્ધા પણ ભ્રષ્ટ થઈ જાય છે. તેથી તે જીવો ધર્મકરણી કરવાના ઉદ્યમને પણ છોડી દેતા હોય છે.

આ રીતે શ્રીવીતરાગ પરમાત્માના માર્ગમાં મોટો ઉપદ્રવ કરવાનો ઉદ્યમ છોડી દેશે, જેથી તેમને મોટો લાભ થશે, અને જૈનમાર્ગની શુદ્ધ નિર્દોષ પ્રવૃત્તિ ચાલવાથી શાસનનો પણ ખૂબ સારો પ્રભાવ પડશે.

આવો અમારો અભિપ્રાય હતો, તે પ્રસ્તાવનામાં લખીને પૂર્ણ કરેલ છે.

અંતે સકલ દેશ નિવાસી શ્રાવકાદિ ચુતર્વિધ શ્રીસંઘને અમારી એ પ્રાર્થના છે કે પ્રતિક્રમણમાં ચાર થોય કહેવાની રૂઢિ પરંપરાથી ચાલી આવે છે.

કોઈ મતલબી પુરુષ પોતાના કોઈ પ્રકારના સ્વાર્થને સાધવા માટે ચાર થોયને બદલે ત્રણ અથવા બે અથવા એક થોય કહેવાની પ્રરૂપણા જે કરે છે, તેમની પ્રરૂપણા વિવેકી જાણકાર પુરુષોના હૃદયમાં પ્રવેશ કરી શકી નથી. પરંતુ કેટલાક અજ્ઞ અને અલ્પ સમજણવાળા ભોળા લોકો છે, તેમના હૃદયમાં જોકે પ્રવેશ કરી શકી છે. તે ભોળા લોકોને આ ગ્રંથનો ઉપદેશ સન્માર્ગ સમજવામાં સહાયક બનશે. જેથી તેમને પૂર્વોક્ત મતવાદિઓનો ઉપદેશ પરાભવ કરી શકશે નહિં. આવી ઉપકાર બુદ્ધિથી શ્રીઆત્મારામજી મહારાજે (શ્રીઆનંદવિજયજી મહારાજે) જે આ વિષય ઉપર ગ્રંથ બનાવ્યો છે. તે અમે છપાવીને પ્રસિદ્ધ કરીએ છીએ. જેનાથી શ્રીજિનશાસનની યથાર્થ પ્રવૃત્તિ જે પરંપરાથી ચાલી આવે છે, તે અખંડિત રહે અને બહુલ સંસારી થવાનો ભય ન રાખવાવાળા મતિભેદક લોકોની જે જૈનમતથી વિપરીત પવૃત્તિ છે, તે ખંડિત થઈ જાય, આ અમારા આશીર્વાદ છે. । કિંબહુના ।

इस ग्रंथमें जे जे शास्त्रोंकी साख दिनी है तिसका नाम ।

(यहां कहीं कहीं एक ग्रंथका जो दोवार तीन वार नाम लिखा है, सो न्यारे न्यारे प्रयोजन वास्ते है. कहीं चौथी थुइ वास्ते, कहीं श्रुतदेवता क्षेत्रदेवता वास्ते, कहीं सप्तवार चैत्यवंदनाकी गिनती वास्ते, इत्यादि अन्य अन्य प्रयोजनके वास्ते कहीं कहीं किसी किसी ग्रंथके दो तीन वार नाम लिखे है । इस वास्ते पुनरुक्त है ऐसा समजना नही ।)

१. धर्मरत्न देवेंद्रसूरिकृत ।	१२. कल्पभाष्य संघदासगणिकृत ।
२. जीवानुशासन श्रीदेवसूरिकृत ।	१३. पुनः महाभाष्य शांतिसूरिकृत ।
३. श्रीमहानिशीथ गणधरकृत ।	१४. पुनः महाभाष्य शांतिसूरिकृत ।
४. पंचाशक हरिभद्रसूरिकृत ।	१५. व्यवहारभाष्य
५. महाभाष्य शांत्याचार्यकृत ।	संघदासगणिकृत ।
६. विचारामृतसंग्रह	१६. संघाचारभाष्यवृत्ति
श्रीकुलमंडनसूरिकृत ।	धर्मघोषसूरिकृत ।
७. प्रवचनसारोद्धारसूत्रवृत्ति	१७. कल्पसामान्यचूर्णि पूर्वधरकृत ।
श्रीनेमिचंद्रसूरिकृत	१८. कल्पविशेषचूर्णि
मूल और	पूर्वधाराचार्यकृत ।
श्रीसिद्धसेनसूरिकृतवृत्ति ।	१९. कल्पबृहद्भाष्य
८. पुनः पंचाशकवृत्ति	पूर्वधाराचार्यकृत ।
श्रीअभयदेवसूरिकृत ।	२०. आवश्यकवृत्ति
९. उपदेशपदवृत्ति	हरिभद्रसूरिकृत ।
श्रीमुनिचंद्रसूरिकृत ।	२१. वंदनकपझा०
१०. ललितविस्तरापंजिका श्रीमुनि०	२२. प्रवचनसारोद्धारसूत्रवृत्ति ।
११. पुनः महाभाष्य शांत्याचार्यकृत ।	२३. यतिदिनचर्या श्रीदेवसूरिकृत ।

આ ગ્રંથમાં જે જે શાસ્ત્રોની સાક્ષી આપી છે, તેના નામ

૧. પૂ.આ.ભ.શ્રી દેવેન્દ્રસૂરિ કૃત ધર્મરત્ન પ્રકરણ.
૨. પૂ.આ.ભ.શ્રી દેવસૂરિકૃત જીવાનુશાસન
૩. પૂ.આ.ભ.શ્રી હરિભદ્રસૂરિકૃત પંચાશક
૪. પૂ.આ.ભ.શ્રી શાંતિસૂરિકૃત ચૈત્યવંદન મહાભાષ્ય
૫. પૂ.આ.ભ.શ્રી કુલમંડનસૂરિકૃત વિચારામૃતસંગ્રહ
૬. પૂ.આ.ભ.શ્રી અભયદેવસૂરિકૃત પંચાશકવૃત્તિ
૭. પૂ.આ.ભ.શ્રી મુનિચંદ્રસૂરિકૃત ઉપદેશપદવૃત્તિ.
૮. પૂ.આ.ભ.શ્રી મુનિચંદ્રસૂરિકૃત લલિતવિસ્તરા પંજિકા
૯. પૂ. શ્રી સંઘદાસ ગણિકૃત કલ્પભાષ્ય
૧૦. પૂ. શ્રી સંઘદાસ ગણિકૃત વ્યવહારભાષ્ય
૧૧. પૂ.આ.ભ.શ્રી ધર્મઘોષસૂરિકૃત સંઘાચારભાષ્યવૃત્તિ
૧૨. શ્રીગણિધરકૃત મહાનિશીથ
૧૩. શ્રીપૂર્વધરકૃત કલ્પસામાન્યચૂર્ણિ
૧૪. શ્રીપૂર્વધરકૃત કલ્પવિશેષચૂર્ણિ
૧૫. શ્રીપૂર્વધરકૃત કલ્પબૃહદ્ભાષ્ય
૧૬. પૂ.આ.ભ.શ્રી હરિભદ્રસૂરિકૃત આવશ્યકવૃત્તિ
૧૭. પૂ.આ.ભ.શ્રી હરિભદ્રસૂરિકૃત લલિતવિસ્તરા
૧૮. પ્રવચન સારોદ્ધારસૂત્ર વૃત્તિ
૧૯. શ્રીદેવસૂરિકૃત યતિદિન ચર્ચા
૨૦. શ્રીભાવદેવસૂરિકૃત યતિદિન ચર્ચા
૨૧. પ્રાચીનાચાર્યકૃત સમાચારી

२४. ललितविस्तरा
श्रीहरिभद्रसूरिकृत ।
२५. पुनः प्रवचनसारोद्धारसूत्रम् ।
२६. पुनः प्रवचनसारोद्धारवृत्ति ।
२७. पुनर्महाभाष्यं शांतिसूरिकृत ।
२८. पुनः यतिदिनचर्या
श्रीदेवसूरिकृत ।
२९. पुनः यतिदिनचर्या ।
३०. पुनः यतिदिनचर्या ।
३१. समाचारी प्राचीनाचार्यकृत ।
३२. यतिदिनचर्या भावदेवसूरिकृत ।
३३. पुनः यतिदिनचर्या
भावदेवसूरिकृत ।
३४. पुनः यतिदिनचर्या
भावदेवसूरिकृत ।
३५. पंचवस्तु श्रीहरिभद्रसूरिकृत ।
३६. वृंदारुवृत्तिः ।
३७. योगशास्त्र हेमचंद्रसूरिकृत ।
३८. श्राद्धविधि रत्नशेखरसूरिकृत ।
३९. प्रतिक्रमणगर्भहेतु
श्रीजयचंद्रसूरि विरचित ।
४०. संघाचारवृत्ति धर्मघोषसूरिकृत ।
४१. पाक्षिकसूत्रगणधरादिरचित ।
४२. पाक्षिकसूत्रचूर्णि पूर्वधरकृत ।
४३. वसुदेवहिंडि पूर्वधरकृत ।
४४. आवश्यकार्थदीपिका
श्रीरत्नशेखरसूरिकृत ।
४५. आवश्यकचूर्णि पूर्वधरकृत ।
४६. आवश्यककायोत्सर्गनिर्युक्ति
श्रीभद्रबाहु स्वामीकृत ।
४७. बृहद्भाष्य शांतिसूरिकृत ।
४८. विधिप्रपा जिनप्रभसूरिकृत ।
४९. धर्मसंग्रह मानविजयजी
उपाध्यायकृत ।
५०. लघुभाष्य श्रीदेवेन्द्रसूरिकृत ।
५१. वंदनकचूर्णि पूर्वधरकृत ।
५२. धर्मसंग्रहके अंतरगत गाथा
पूर्वार्चार्थकृत ।
५३. बृहत्खरतरसामाचारी
जिनपत्यादिसूरिकृत ।
५४. प्रतिक्रमणसूत्रकी लघुवृत्ति
तिलकाचार्यकृत ।
५५. सामाचारी अभयदेवसूरिकृत ।
५६. सोमसुंदरसूरि कृत समाचारी ।
५७. सामाचारी देवसुंदरसूरिकृत ।
५८. सामाचारी नरेश्वरसूरिकृत ।

૨૨. પૂ.આ.ભ.શ્રી હરિભદ્રસૂરિકૃત પંચવસ્તુ
૨૩. વૃંદારુવૃત્તિ
૨૪. પૂ.આ.ભ.શ્રી હેમચંદ્રસૂરિકૃત યોગસાસ્ત્ર
૨૫. પૂ.આ.ભ.શ્રી રત્નશેખરસૂરિકૃત શ્રાદ્ધવિધિ
૨૬. પૂ.આ.ભ.શ્રી જયચંદ્રસૂરિકૃત પ્રતિક્રમણગર્ભહેતુ
૨૭. પૂ.આ.ભ.શ્રી ધર્મધોષસૂરિકૃત સંધાચારવૃત્તિ
૨૮. શ્રીગણધરાદિકૃત પાક્ષિકસૂત્ર
૨૯. શ્રીપૂર્વધરકૃત પાક્ષિકસૂત્રચૂર્ણિ
૩૦. શ્રીપૂર્વધરકૃત વસુદેવલિહિ
૩૧. શ્રીપૂર્વધરકૃત આવશ્યકચૂર્ણિ
૩૨. પૂ.આ.ભ.શ્રી રત્નશેખરસૂરિકૃત આવશ્યક અર્થદીપિકા
૩૩. શ્રી ભદ્રબાહુ સ્વામિજીકૃત આવશ્યકકાયોત્સર્ગ નિર્યુક્તિ
૩૪. પૂ.આ.ભ.શ્રી જિનપ્રભસૂરિકૃત વિધિપ્રપા
૩૫. ઉપા.શ્રી માનવિજયજીકૃત ધર્મસંગ્રહ
૩૬. પૂ.આ.ભ.શ્રી દેવેન્દ્રસૂરિકૃત લઘુચૈત્યવંદનભાષ્ય
૩૭. શ્રીપૂર્વધરકૃત વંદનક ચૂર્ણિ
૩૮. પૂર્વાચાર્યકૃત ધર્મસંગ્રહની અંતર્ગત ગાથા
૩૯. બૃહત્ ખરતર સામાચારી
૪૦. પૂ.આ.ભ.શ્રી તિલકાચાર્યકૃત પ્રતિક્રમણ સૂત્રની લઘુવૃત્તિ
૪૧. પૂ.આ.ભ.શ્રી અભયદેવસૂરિકૃત સામાચારી
૪૨. પૂ.આ.ભ.શ્રી સોમસુંદરસૂરિકૃત સામાચારી
૪૩. પૂ.આ.ભ.શ્રી દેવસુંદરસૂરિકૃત સામાચારી

५९. तिलकाचार्यकृत विधिप्रपा ।
 ६०. सामाचारी तिलकाचार्यकृता ।
 ६१. प्रतिक्रमणहेतुर्गाभितस्वाध्याय
 श्रीमदुपाध्याय
 यशोविजयगणिकृत ।
 ६२. षडावश्यकविधि पूर्वाचार्यकृत ।
 ६३. पंचाशकसूत्र श्रीहरिभद्रसूरिकृत
 मूलसूत्र, अरु वृत्ति
 श्रीअभयदेवसूरिकृत ।
 ६४. जीवानुशासनवृत्ति श्रीदेवसूरिकृत ।
 ६५. आवश्यकनिर्युक्ति श्रीभद्रबाहुस्वामि
 चौदहपूर्वधरकृत ।
 ६६. आवश्यकसूत्र सुधर्मस्वामिकृत ।
 ६७. आवश्यकवृत्ति श्रीहरिभद्रसूरिकृत ।
 ६८. स्थानांगवृत्ति श्रीसुधर्मस्वामिकृत ।
 ६९. स्थानांगवृत्ति
 श्रीअभयदेवसूरिकृत ।
 ७०. आवश्यकचूर्णि पूर्वधराचार्यकृत ।
 ७१. आवश्यकसूत्र गणधरकृत ।
 ७२. आवश्यकचूर्णि
 विजयसिंहसूरिकृत ।
 ७३. पाक्षिकसूत्र गणधरकृत ।
 ७४. पाक्षिकसूत्राचूरि ।
 ७५. आराधनापताका ।
 ७६. उत्तराध्ययनवृत्ति
 शांतिसूरिकृत ।
 ७७. अनुयोगद्वारवृत्ति
 हेमचंद्रसूरिकृत ।
 ७८. निशीथभाष्य
 संघदासगणिकृत ।
 ७९. निशीथचूर्णि
 जिनदासगणिकृत ।
 ८०. छानवे थुइ बप्पभट्टसूरिकृत ।
 ८१. छानवे थुइ शोभनमुनिकृत ।
 ८२. श्रुतदेवताकी थुइ
 श्रीहरिभद्रसूरिविरचित ।

४४. पू.आ.ल.श्री नरेश्वरसूरिकृत सामायारी
 ४५. पू.आ.ल.श्री तिलकसूरिकृत सामायारी
 ४६. पू.आ.ल.श्री तिलकसूरिकृत विधिप्रपा
 ४७. महोपाध्याय श्रीयशोविजयञ्जकृत प्रतिकमण
 हेतु गर्भित स्वाध्याय
 ४८. पूर्वचार्यकृत षडावशकविधि
 ४९. पू.आ.ल.श्री देवसूरिकृत ज्वानुशासनवृत्ति
 ५०. श्रीभद्रबाहुस्वामिञ्जकृत आवश्यक निर्युक्ति
 ५१. श्री सुधर्मस्वामिञ्जकृत आवश्यकसूत्र
 ५२. श्री सुधर्मस्वामिञ्जकृत स्थानांगसूत्र
 ५३. श्री अलयदेवसूरिकृत स्थानांगसूत्रवृत्ति
 ५४. श्रीविजयसिंहकृत आवश्यकयूषि
 ५५. पाक्षिकसूत्र अवयूरि
 ५६. आराधना पताका
 ५७. पू.आ.ल.श्री शांतिसूरिकृत उत्तराध्ययनसूत्रवृत्ति
 ५८. पू.आ.ल.श्री हेमचंद्रसूरिकृत अनुयोगद्वारवृत्ति
 ५९. पू.आ.ल.श्री हरिभद्रसूरिकृत श्रुतदेवतानी थोय
 ६०. पू.आ.ल.श्री अप्पलकसूरिकृत ८६ थोय
 ६१. श्रीशोभन मुनिकृत ८६ थोय
 ६२. श्रीसंघदासगणिकृत निशीथभाष्य
 ६३. श्रीसंघदासगणिकृत निशीथयूषि
 ६४. चैत्यवन्दन महाभाष्य वृत्ति

॥ श्रीजैनधर्मो जयतितराम् ॥

अथ न्यायांभोनिधि-मुनिश्रीमद् “आत्मारामजी
आनंदविजयजी” विरचित

चतुर्थ स्तुति निर्णयाख्य ग्रंथ प्रारंभः ॥

तत्रादौ मंगलप्रक्रमः ।

(१) नमः श्रीज्ञातपुत्राय, महावीराय श्रेयसे ॥

रत्नत्रयनिधानाय, जिनेन्द्राय जगद्विदे ॥१॥ (अनुष्टुप्वृत्तम्)

अन्यानपि स्तौमि जिनेन्द्रचंद्रान्, ध्यायामि साक्षाच्छ्रुतदेवतां च ॥

रत्नत्रयश्रीसमलंकृतांगान्, प्रारब्धसिद्धयै सुगुरून् श्रयामि ॥२॥

(इंद्रवज्रावृत्तम्)

शिष्टाः खलु क्वचिदभीष्टवस्तुनि प्रवर्तमाना इष्टदेवतानमस्कारपूर्वकमेव प्रायः प्रवर्तते । इष्टदेवतानमस्कारपूर्वकं प्रवर्तमानानां च देवताविषयशुभ-भावसमूहविघ्नव्यपोहत्वेन प्रारब्धशास्त्रे प्रवृत्तिरपि अप्रतिहतप्रसरा स्यात् । अतः प्रथमं मंगलोपन्यासः ।

अभिधेयं चात्र मुख्यवृत्त्या चतुर्थस्तुतिनिर्णय एव, निरभिधेये (मंडूकजटाकेशगणनसंख्यायामिव) न प्रेक्षावतां प्रवृत्तिः । संबंधश्चात्र वाच्यवाचकभावो नाम व्यक्त एव, प्रयोजनं तु चतुर्थस्तुतिसंशयगर्तपतितानां जनानामुद्धरणम्-इति ।

(२) ॥ यह वर्त्तमान कालमें रत्नविजयजी अरु धनविजयजीने प्रतिक्रमणेकी आदिकी चैत्यवंदनमें तीन थुइ कहेनेका पंथ चलाया है, सो जैनमतके शास्त्रानुसार नही है, तिसका निर्णय लिखते है ।

प्रथम जो रत्नविजयजी तीन थुइकी थापना करते हैं सो हमने श्रावकोंके मुखसे इसी माफक सुनी है । एक बृहत्कल्पकी गाथा, दूसरी व्यवहार सूत्रकी

॥ શ્રી જૈનધર્મો જયતિતરામ્ ॥

અથ ન્યાયાંભોનિધિ પૂ.આ.ભ.

શ્રી આત્મારામજી મહારાજ વિરચિત

ચતુર્થસ્તુતિ નિર્ણયાખ્ય ગ્રંથ પ્રારંભ

તત્રાદૌ મંગલપ્રક્રમઃ ।

(૧) પ્રારંભમાં (વિઘ્નોનો નાશ કરવા માટે) મંગલ કરાય છે

નમઃ શ્રીજ્ઞાતપુત્રાય, મહાવીરાય શ્રેયસે ।

રત્નત્રયનિધાનાય જિનેન્દ્રાય જગદ્વિદે ॥૧॥

અન્યાનપિ સ્તૌમિ જિનેન્દ્રચંદ્રાન, ધ્યાયામિ સાક્ષાચ્શ્રુતદેવતાં ચ ।

રત્નત્રય શ્રીસમલંકૃતાંગાન્ પ્રારબ્ધસિદ્ધયે સુગુરુન શ્રયામિ ॥૨॥

શ્લોકાર્થ :- રત્નત્રયીના નિધાનસમાન, જગતના જ્ઞાતા, જ્ઞાતવંદન કલ્યાણકારી જિનેશ્વર શ્રીમહાવીર પરમાત્માને નમસ્કાર થાઓ.

અન્ય પણ શ્રીજિનેશ્વરરૂપી ચંદ્રોને સ્તવું છું. શ્રુતદેવતાનું સાક્ષાત્ ધ્યાન કરું છું. રત્નત્રયી દ્વારા સમલંકૃત અંગવાળા શ્રીગુરુ ભગવંતોનું આરંભેલા કાર્યની સિદ્ધ માટે શરણું સ્વીકારું છું. ॥૧-૨॥

શિષ્ટાઃ ખલુ વ્રજિદમ્બીષ્ટવસ્તુનિ પ્રવર્તમાના ઇષ્ટદેવતા નમસ્કારપૂર્વકમેવ પ્રાયઃ પ્રવર્તતે । ઇષ્ટદેવતાનમસ્કાર- પૂર્વકં પ્રવર્તમાનાનાં ચ દેવતાવિષય શુભભાવસમૂહવિઘ્નવ્યપોહત્વેન પ્રારબ્ધશાસ્ત્રે પ્રવૃત્તિરપિ અપ્રતિહતપ્રસરા સ્યાત્ । અતઃ પ્રથમં મંગલોપન્યાસઃ ॥

કોઈપણ ઈષ્ટ પ્રવૃત્તિમાં પ્રવર્તતા શિષ્ટપુરુષો ઈષ્ટદેવતાના નમસ્કાર પૂર્વક જ પ્રાયઃ પ્રવર્તે છે. ઈષ્ટદેવતાના નમસ્કાર પૂર્વક પ્રવર્તેલાઓનો દેવતા વિષયક શુભભાવના સમુહથી વિઘ્નોનો નાશ થતો હોવાના કારણે (તેઓની) આરંભેલા શાસ્ત્રમાં પ્રવૃત્તિ પણ અપ્રતિહિત પ્રસારવાળી બને છે-નિરાબાધ બને છે-નિર્વિઘ્ને સમાપ્તિનું કારણ બને છે. આથી જ ગ્રંથના પ્રારંભમાં પ્રથમ મંગલનો ઉપન્યાસ કર્યો છે.

गाथा, तीसरी आवश्यक सूत्रका पारिठावणिया समितिका पाठ, चौथी पंचाशकवृत्ति यह चार ग्रंथोके पाठानुसार करते हैं । तिनमेंभी पंचाशक-वृत्तिका पाठ अपनी श्रद्धाकों बहुत पुष्टिकारक मानते हैं । इस वास्ते हमभी इहां प्रथम पंचाशकवृत्तिकाही पाठ लिखके चार थुइका निर्णय करते हैं ॥

(३) सो पाठ इस प्रमाणे है ॥

उक्तं च पंचाशके - णवकारेण जहन्ना, दंडग थुइ जुअल मज्झिमा णेआ । संपुण्णा उक्कोसा, विहिणा खलु वंदणा तिविहा ॥१॥ व्याख्या ॥ नमस्कारेण 'सिद्ध मरुय मणिंदिय, मक्किय मणवज्ज मच्चुयं वीरं ॥ पणमामि सयलतिहुयण, मत्थयचूडामणिं सिरसा' इत्यादिपाठपूर्वकनमस्क्रियालक्षणेन करणभूतेन क्रियमाणा जघन्या स्वल्पा पाठक्रिययो- रल्पत्वाद्दंडना भवतीति गम्यं । उत्कृष्टादि त्रिभेदमित्युक्त्वापि जघन्यायाः प्रथमभिधानं तदादिशब्दस्य प्रकारार्थत्वान्न दुष्टं, तथा दंडकश्चारिहंतचेइयाणमित्यादिस्तुतिश्च प्रतीता तयोर्युगलं युग्ममेते एव वा युगलं दंडकस्तुतियुगलमिह च प्राकृतत्वेन प्रथमैकवचनस्य तृतीयैकवचनस्य वा लोपो द्रष्टव्यः, मध्यमाजघन्योत्कृष्टा पाठक्रिययोस्तथाविधत्वादेतच्च व्याख्यानमिमां कल्पभाष्यगाथामुपजीव्य कुर्वति । तद्यथा ॥ निस्सकडमनिस्सकडे, वावि चेइए सव्वहिं थुइ तिण्णि ॥ वेलं व चेइयाणि, विणाओ एक्कक्किया वावि ॥ यतो दंडकावसाने एका स्तुतिदीयत इति दंडकस्तुतिरुपं युगलं भवति । अन्येत्वाहुः, दंडके शक्रस्तवादिभिः स्तुतियुगलेन च समयभाषया स्तुतिचतुष्टयेन च रूढेन मध्यमा ज्ञेया बोद्धव्या, तथा संपूर्ण परिपूर्णा सा च प्रसिद्धदंडकैः पंचभिः स्तुतित्रयेण प्रणिधानपाठेन च भवति चतुर्थस्तुतिः किलार्वाचीनेति किमित्याह उत्कृष्यत इत्युकर्षादुत्कृष्टा इदं च व्याख्यानमेके 'तिण्णि वा कड्डी जाव, थुइओ तिसिलोगिया ॥ ताव तत्थ अणुण्णायं कारणेण

અભિધેયં ચાત્ર મુખ્યવૃત્યા ચતુર્થસ્તુતિનિર્ણય એવ, નિરભિધેયે (મંડૂકજટાકેશગણનસંખ્યાયામિવ) ન પ્રેક્ષાવતાં પ્રવૃત્તિઃ । સંબંધશ્ચાત્ર, વાચ્યવાચકભાવે નામ વ્યક્ત એવ, પ્રયોજનં તુ ચતુર્થસ્તુતિસંશયગર્તપતિતાનાં જનાનામુદ્ધરણમ્ ઇતિ ।

-અહીં પ્રસ્તુત ગ્રંથનો વિષય (અભિધેય) મુખ્યતયા ચતુર્થસ્તુતિનિર્ણય જ છે. અભિધેય રહિતમાં બુદ્ધિશાળીઓ પ્રવૃત્તિ કરતા નથી. જેમકે દેડકાને કેશ હોતા જ નથી. તેથી દેડકાના કેશની ગણતરી નિર્વિષયક હોવાથી તેમાં કોઈ બુદ્ધિશાળી પ્રવૃત્તિ કરતા જ નથી. પરંતુ પ્રસ્તુત ગ્રંથ નિર્વિષયક નથી. તેનો વિષય ચતુર્થસ્તુતિનિર્ણય જ છે.

પ્રસ્તુત ગ્રંથ ચતુર્થસ્તુતિનો નિર્ણાયક હોવાથી પ્રસ્તુત ગ્રંથ વાચક છે. અને 'ચતુર્થસ્તુતિનો નિર્ણય' વાચ્ય છે. તેથી વાચ્યવાચક ભાવ સંબંધ વ્યક્તપણે જણાય જ છે.

પ્રસ્તુત ગ્રંથનું પ્રયોજન ચતુર્થસ્તુતિ વિહિત છે કે અવિહિત છે ? શાસ્ત્રીય છે કે અશાસ્ત્રીય છે ? આવા ચતુર્થસ્તુતિ વિષયક સંશયની ગતિમાં (ખાઈમાં) પડેલા જીવોને બહાર કાઢવા તે છે.

(૨) આ વર્તમાનકાળમાં (અર્થાત્ પ્રાયઃ ૧૦૦ વર્ષ પૂર્વે) શ્રીરત્નવિજયજી (પાછળથી શ્રીરાજેન્દ્રસૂરિજી) અને શ્રીધનવિજયજીએ પ્રતિક્રમણના પ્રારંભમાં આવતા ચૈત્યવંદનમાં ત્રણ થોય કહેવાનો (અર્થાત્ પરંપરાથી ચાલી આવતી ચાર થોયના બદલે ત્રણ થોય કહેવાનો) પંથ ચલાવ્યો છે. ત્રિસ્તુતિક મતનો પ્રારંભ કર્યો છે. પરંતુ તેઓનો તે મત જૈનશાસનના શાસ્ત્રાનુસારી નથી, તે વાતનો નિર્ણય અહીં લખાય છે - ચર્ચાય છે.

શ્રીરત્નવિજયજી ત્રણ થોયની સ્થાપના કરતી વખતે મુખ્યતયા નીચેના ગ્રંથોનો આધાર લેતા હતા.

૧. બૃહત્કલ્પની ગાથા.

૨. વ્યવહારસૂત્રની ગાથા.

૩. આવશ્યક સૂત્રની પારિષ્કાનિકા સમિતિનો પાઠ.

परेण वी' त्येतां कल्पभाष्यगाथां 'पणिहाणं मुत्तसुत्तीए' इति वचनमाश्रित्य कुर्वति अपरेत्वाहुः पंचक्रस्तवपाठोपेता संपूर्णेति विधिना पंचविधाभिगमप्रदक्षिणात्रयपूजा- दिलक्षणेन विधानेन ॥ खलुर्वाक्यालंकारे अवधारणे वा तत्प्रयोगं च दर्शयिष्यामः वंदना चैत्यवंदना त्रिविधा त्रिभिः प्रकारैः त्रिप्रकारैरेव भवतीति ॥

(४) अस्य भाषा ॥ नमस्कार करके "सिद्ध मरुय मणिंदिय, मक्किय मणवज्ज मच्चुयं वीरं ॥ पणमामि सयल तिहुयण, मत्थय चूडामणिं सिरसे" त्यादि पाठ पूर्वक नमस्कार लक्षण करणभूत करके क्रियमाण नमस्कार जघन्य वंदना होती है । पाठ क्रियाके अल्प होनेसे उत्कृष्टादि तीन भेद ऐसे कहकरकेभी प्रथम जघन्यका कथन करा तिस आदि शब्दकों प्रकारार्थ होनेसे हुष्ट नहीं है । यह जघन्य चैत्यवंदना ॥१॥

तथा दंडक अरिहंतचेइयाणं इत्यादि । स्तुति जो है सो प्रसिद्ध है तिन दोनोका युगल जोडा अथवा दंभकस्तुतिही युगल दंडकस्तुतियुगल इहां प्राकृत भाषा होने करके प्रथम विभक्तिका एक वचन वा तृतीय विभक्तिके एक वचनका लोप जानना. यह मध्यमपाठ क्रियाके होनेसे मध्यम चैत्यवंदना ।

यह व्याख्यान इस कल्पभाष्यकी गाथाकों लेके करते हैं । तद्यथा । निस्सकडमनिस्सकडे, वाविचेईएसव्वहिं थुई तिणिण ॥ वेलं व चेइयाणि, विणाओ एक्कक्किया वावि ॥१॥ जिस हेतुसे दंडकके अवसानमें एक स्तुति देते हैं, ऐसे दंडक स्तुतिरूप युगल होता है, अन्य ऐसे कहते है शक्तस्तवादि पांच दंडक करके, और स्तुति युगल करके, सिद्धांत भाषा करके, स्तुति चार रूढ करके, अर्थात् दंडक पांच और स्तुति चार करके जो चैत्यवंदना करे सो मध्यम चैत्यवंदना जाननी ॥२॥

तथा संपूर्ण परिपूर्णा सो प्रसिद्ध दंडक पांच करके, और स्तुति तीन

४. पंचाशक वृत्ति

त्रिस्तुतिक मतवाणा मुप्यतया उपरोक्त यार ग्रंथोनो आधार लई पोताना मतनी पुष्टि करे छे.

ते यार ग्रंथोमां पण पंचाशकवृत्तिनो पाठ पोतानी मतनी पुष्टि माटे विशेष माने छे. तेथी अमे पण अर्डी सौ प्रथम पंचाशकवृत्तिनो पाठ लप्पीने ४ यार थोयनो निर्णय करीअे छीअे.

(३) पंचाशकवृत्तिनो पाठ आ प्रभाषे छे.

ऊक्तं च पंचाशके :- नवकारेण जहन्ना, दंडग थुइ जुअल मध्यमा णेआ ॥ संपुण्णा उक्कोसा, विहिणो खलु वंदणा तिविहा ॥१॥

व्याख्या ॥ नमस्कारेण 'सिद्ध मरुय मणिंदिय, मकिकय मणवज्ज मच्चुयं वीरं ॥ पणमामि सयल तिहुयण, मत्थयचूडामणि सिरसा' इत्यादिपाठपूर्वकनमस्क्रियालक्षणेन करणभूतेन क्रियमाणा जधन्या स्वल्पा पाठक्रिययोरल्पत्वाद्द्वंदना भवतीति गम्यं ।

उत्कृष्टादित्रिभेदमित्युक्त्वापि जघन्यायाः प्रथममभिधानं तदादिशब्दस्य प्रकारार्थत्वान्न दुष्टं, तथा दंडकश्चारिहंत चेइयाणमित्यादि स्तुतिश्च प्रतीता तयोर्युगलं युग्मेते एव वा युगलं दंडकस्तुतियुगलमिह च प्राकृतत्वेन प्रथमैकवचनस्य तृतीयैकवचनस्य वा लोपो द्रष्टव्यः, मध्यमाजधन्योत्कृष्टा पाठक्रिययोस्तथाविधत्वादेतच्च व्याख्यानमिमां कल्पभाष्य गाथामुपजीव्य कुर्वति ॥ तद्यथा-

निस्सकडमनिस्सकडे, वावि चेइए सव्वहिं थुई तिण्णि ॥ वेलं व चेइयाणि, विणाऊ एक्कक्किया तावि ॥ यतो दंडकावसाने एका स्तुतिदीयत इति दंडकस्तुतिरुपं युगलं भवति । अन्येत्वाहुः दंडकैः शक्रस्तवादिभिः स्तुति युगलेन च समयभाषया स्तुतिचतुष्टयेन च रुढेन मध्यमाज्ञेया बोद्धव्या, तथा संपूर्णं परिपूर्णा सा च प्रसिद्धदंडकैः पञ्चभिः स्तुतित्रयेण प्रणिधानपाठेन च भवति चतुर्थस्तुतिः किलार्वाचीनेति किमित्याह उत्कृष्यत इत्युत्कर्षादुत्कृष्टा इदं च व्याख्याणमेके 'तिण्णि वा कइई जाव, थुइउ तिसिलोगिया ॥ ताव तत्थ अणुण्णार्थं कारणेणपरेण वी' त्येतां

करके, और प्रणिधान पाठ करके, होती है चोथी थुई अर्वाचीन है, इसी वास्ते ग्रहण करी नही तब क्या हुआ, यह उत्कृष्टी चैत्यवंदना हुई ॥३॥

(५) यह व्याख्यान कोईएक तो 'तिणिण वा कट्टई जाव, थुइओ तिसिलोगिया ॥ ताव तत्थ अणुन्नायं, कारणेण परेणवि ॥१॥ इस कल्पभाष्य गाथाकों "पणिहाणं मुत्त सुत्तिए" इस वचनकों आश्रित्य होकर करते है ॥

अन्य ऐसे कहते हैं के पंचशक्रस्तवपाठसहित संपूर्ण चैत्यवंदना होती है । विधि करके पंचविध अभिगम, तीन प्रदक्षिणा, पूजादि लक्षण विधान करके, खलु शब्द वाक्यालंकारमें है, वा अवधारणमें है, तिसका प्रयोग आगे दिखलाउंगा औसैं चैत्यवंदना तीन प्रकारें है ।

उपर लिखेका सारार्थ यह है के कल्पभाष्य गाथाके अनुसारसैं कोइ एक तो मध्यम चैत्यवंदनाका स्वरुप पंचदंडक और चार थुईके पढनेसैं मानता है ॥१॥ और कोइक तो पंच दंडक अरु तीन थुई अरु प्रणिधान पाठ सहित पढेसैं उत्कृष्ट चैत्यवंदना मानता है, और चोथी थुईकों अर्वाचीन मानके तिसका ग्रहण नही करता है ॥२॥ और कोइक तो पांच शक्रस्तव, आठथुईकी चैत्यवंदना अरु पंच अभिगम, तीन प्रदक्षिणा, पूजादि संयुक्त इसकों उत्कृष्ट चैत्यवंदना मानता है ॥३॥

यह तीन मत अभयदेवसूरिजीने दिखलाए हैं परंतु इन तीनों मतोंमेंसैं अभयदेवसूरिजीने सम्मत वा असम्मत कोइभी मतकों नही कहा है । तो फेर रत्नविजयजी अरु धनविजयजी क्यों कहेते हैं के अभयदेवसूरिजीने पंचाशकमें चोथी थुई अर्वाचीन कही है । भला, कदापि ऐसा कहना साक्षर सुबोध पुरुषोंका हो शक्ता है । क्योंके अभयदेवसूरिजीने तो किसीके मतकी अपेक्षासैं चोथी थुई अर्वाचीन कही है, परंतु स्वमतसम्मत न कही है ।

કલ્પભાષ્યગાથાં 'પણિહાણં મુતસુત્તીએ' ઇતિ વચનમાશ્રિત્ય કુર્વંતિ અપરે ત્વાહુઃ પંચાશક્રસ્તવ પાઠોપેતા સંપૂર્ણાંતિ વિધિના પંચવિધાભિગમપ્રદક્ષિણાત્રયપૂજાદિલક્ષણેન વિધાનેન । ખલુર્વાક્યાલંકારે અવધારણે વા તત્પ્રયોગં ચ દર્શાયિષ્યામઃ વંદના ચૈત્યવંદના ત્રિવિધા ત્રિભિઃ પ્રકારૈઃ ત્રિપ્રકારૈરેવ ભવતીતિ ॥

(૪) ભાવાર્થ :- નમસ્કાર પૂર્વક “સિદ્ધ મરુય મર્ણિદિય, મક્કિય મળવદ્ય મચ્ચુયં વીરં । પળમામિ સયલ તિહુયળ, મત્થયચૂડામર્ણિ સિરસા ॥” ઇત્યાદિ પાઠપૂર્વક નમસ્કાર સ્વરૂપ કરણભૂત કરીને કરાતો નમસ્કાર જઘન્ય વંદના થાય છે. અહીં પાઠ ક્રિયા અલ્પ હોવાથી જઘન્ય વંદના થાય છે, એમ જાણવું.

વળી (પાઠ-ક્રિયા અલ્પ હોવાથી) ઉત્કૃષ્ટાદિ ત્રણ ભેદવાળી વંદના છે, એમ કહીને પણ પ્રથમ જઘન્ય વંદનાનું કથન કર્યું છે, તેમાં આદિ શબ્દ પ્રકારાર્થ હોવાથી કોઈ દોષ નથી. આ જઘન્ય ચૈત્યવંદના થઈ ॥૧॥

તથા દંડક અરિહંત ચેઈયાણં. ઇત્યાદિ સ્તુતિ જે છે તે પ્રસિદ્ધ છે. તે બંનેના યુગલ-જોડા અથવા દંડકસ્તુતિ જ યુગલ, તે દંડકસ્તુતિ યુગલ. અહીં પ્રાકૃત ભાષા હોવાના કારણે પ્રથમ વિભક્તિના એકવચનનો કે તૃતીય વિભક્તિના એકવચનનો લોપ જાણવો. આ મધ્યમ પાઠ ક્રિયા હોવાથી મધ્યમા ચૈત્યવંદના.

આ વ્યાખ્યાન નીચે જણાવેલ કલ્પભાષ્યની ગાથાના આધારે કરે છે-
નિસ્સકઙ્ગમનિસ્સકઙ્ગે, વાવિ ચેઙ્ગ સર્વહિં શુરૂં તિણ્ણ ।

વેલં વ ચેઙ્ગયાણિ, વિણાઙ્ગુ એક્કક્કિયા તાવિ ॥૧॥

જે કારણથી દંડકના અવસાનમાં એક સ્તુતિ અપાય છે, તે રીતે દંડકસ્તુતિરૂપ યુગલ હોય છે. વળી કોઈ અન્ય એવું કહે છે કે... શકસ્તવાદિ પાંચ દંડક વડે સ્તુતિયુગલ વડે અને સમયભાષાથી ચાર સ્તુતિ રુદ્ધ કરવા વડે અર્થાત્ પાંચ દંડક અને ચાર સ્તુતિ વડે જે ચૈત્યવંદના કરાય તે મધ્યમા ચૈત્યવંદના જાણવી. ॥૨॥

તથા સંપૂર્ણ પરિપૂર્ણ ચૈત્યવંદના પ્રસિદ્ધ પાંચ દંડકો વડે, ત્રણ સ્તુતિ

अब बुद्धिमानोंको विचारना चाहियेके कल्पभाष्य गाथा के अनुसार मध्यम चैत्यवंदनामें चार थुई कही अने पंचशक्रस्तव रूप उत्कृष्ट चैत्यवंदनामें आठ थुई कहनी कही । इन दोनों पंचाशकके लेखोंको छोडके एक मध्यके तीसरे पक्षकोही मानना यह क्या सम्यग् दृष्टियोंका लक्षण है ?

कदापि रत्नविजयजी अरु धनविजयजी जैसे मान लेवेके शास्त्रमें तीन थुईभी किसीके मतसे कही है । और चार थुईभी कही है ये दोनो मत कहे है; इनमेंसे हम एककाभी निषेध नही करते है, परंतु हमारे तपगच्छके पूर्वाचार्य तथा अन्य गच्छोके आचार्य सब चार थुई मानते है तो इनकी क्या हानी है ?

हमारा अनुभव मुजब अन्य तो कोइभी हानी दिखनेमें नही आती है; परंतु जिन श्रावकोंके आगे प्रथम अपने मुखसे तीन थुइकी श्रद्धा प्ररुप चूके है फेर तिनके आगे चार थुइकी प्ररुपणा करनेसे लज्जा आती है । उनकुं हम कहते है के हे भव्य लज्जा रखनेसे उत्सूत्र प्ररुपणा करनी पडती है. इस्से संसारका तरणा कदापि नही होवेगा, परंतु पंचाशककी कथन करी जो चार वा आठ थुइ तिनका निषेध करनेसे उलटी संसारकी वृद्धि होनेका संभव होता है, तो इस्से हमारे लेखकों बांचकर जो भव्यजीव मतपक्षपातसे रहित होवेगा सो कदापि चार थुइका निषेध अरु तीन थुइके माननेका आग्रह न करेगा ॥ इति पंचाशक पाठनिर्णय ॥१॥

(६) प्रश्न:- पंचाशकजीमें चोथी थुइकूं किसीके मत प्रमाणसे श्रीअभयदेवसूरिजीये अर्वाचीन कही है ? अरु वो अर्वाचीन पदका क्या अर्थ है ?

उत्तर:- हे भव्य जो वस्तु आचरणसे करी जावे तिसको अर्वाचीन कहते है ।

प्रश्न:- आचरणा किसकुं कहते है ?

उत्तर:- उत्तराध्ययनकी बृहद्वृत्तिका करणहार महाप्रभाविक स्थिरापद्रिय-

વડે અને પ્રણિધાનનો પાઠ કરીને થાય છે. ચોથી થોય અર્વાચીન છે, આથી ગ્રહણ કરી નથી. ત્યારે શું થયું ? આ ઉત્કૃષ્ટી ચૈત્યવંદના થઈ ॥૩॥

(૫) આ વ્યાખ્યાન અન્ય કોઈ એક તર્ણિવા કઢૂઈ જાવ, થુડુડ તિસિલોગિયા । તાવ તત્થ અણુણયં કારણેણ ઈરેણવિ ॥૧॥ આ કલ્પભાષ્યની ગાથાને “પણિહાણં મુત્તસુત્તિ” આ વચનને આશ્રયીને કરે છે.

અન્ય એવું કહે છે કે.. પંચશક્રસ્તવાદિ પાઠ સહિત સંપૂર્ણ ચૈત્યવંદના થાય છે. વિધિપૂર્વક પંચવિધિ અભિગમ, ત્રણ પ્રદક્ષિણા, પૂજાદિ સ્વરૂપ વિધાન કરીને (ખલુ વાક્યા લંકારમાં છે. ‘વા’ અવધારણાર્થક છે, તેનો પ્રયોગ આગળ બતાવીશુ.) ચૈત્યવંદના ત્રણ પ્રકારની છે.

ઉપરોક્ત શાસ્ત્રપાઠનો સારાર્થ એ છે કે.. કલ્પભાષ્યની ગાથાના અનુસારે...

૧. કોઈક એક વાદી મધ્યમ ચૈત્યવંદનાનું સ્વરૂપ પંચદંડક અને ચાર થોય કહેવાથી માને છે અને

૨. કોઈક વાદી તો પંચદંડક અને ત્રણ થોય અને પ્રણિધાન પાઠ સહિત કહેવાથી ઉત્કૃષ્ટ ચૈત્યવંદના માને છે અને ચોથી થોયને અર્વાચીન માનીને તે ચોથી થોયને ગ્રહણ કરતા નથી. અને

૩. કોઈક વાદી તો પાંચ શક્રસ્તવ, આઠ થોયની ચૈત્યવંદના, પાંચ અભિગમ, ત્રણ પ્રદક્ષિણા, પૂજાદિ સંયુક્ત, આ રીતે કરવાથી ઉત્કૃષ્ટ ચૈત્યવંદના માને છે.

અહીં પંચાશક્રગ્રંથમાં પૂ.આ.ભ.શ્રી અભયદેવસૂરિજીએ ત્રણ મત બતાવ્યા છે. તે ત્રણ મતમાં મને કયો મત સંમત છે અને કયો મત સમંત નથી તે વાત પૂ.આચાર્ય ભગવંતે ટીકામાં કયાંય પણ જણાવી નથી.

તો પછી શ્રીરત્નવિજયજી અને શ્રીધનવિજયજી કઈ રીતે કહી શકે કે પંચાશક્રમાં ચોથી થોય અર્વાચીન કહી છે ?

સાક્ષર સુબોધ પુરુષો ક્યારે પણ એમ ન કહી શકે કે પૂ.આ.ભ.શ્રી અભયદેવસૂરિજીએ ચોથી થોય અર્વાચીન કહી છે. કારણ કે પૂ.આ.ભ.શ્રીએ

गच्छैकमंडन आचार्य श्रीवादिवेताल शांतिसूरिजीने संघाचार नामक चैत्यवंदन महाभाष्य करा है, तिसमें आचरणाका स्वरूप ऐसा लिखा है ॥

भाष्यपाठः ॥ तीसेकरणविहाणं, नज्जइ सुत्ताणुसारओ किंपि ॥ संविग्गायरणाओ, किंचीओ भयंपि तं भणिमो ॥१५॥ पुच्छइ सीसो भयवं, सुत्तो इयमेव साहिओ जुत्तं ॥ किं वंदणाहिगारे, आयरणा कीरइ सहाया ॥१६॥ दीसइ सामन्नेण, वुत्तं सुत्तंमि वंदणविहाणं ॥ नज्जइ आयरणाउ, विसेस करणक्कमो तस्स ॥१७॥ सुयणमेत्तं सुत्तं, आयरणाओय गम्मइ तयच्छो ॥ सीसायरियकमेणहि, नज्जंते सिप्पसच्छइ ॥१८॥ अन्नंच ॥ अंगो वंग पइन्नय, भेया सुअसागरे खलु अपारो ॥ को तस्स मुणइ मच्छं, पुरिसो पंडिच्चमाणी वि ॥१९॥ किंतु सुहणाण जण गं, जं कम्मखयावहं अणुठाणं ॥ अंगसमुद्दे रुंदे, भणियं चियतं जउ भणियं ॥२०॥ सव्व प्पवायमूलं दुवालसंग जउ समरकायं ॥ रयणायरतुल्लं कलु, ता सव्वं सुंदरं तंमि ॥२१॥ वोच्छिन्ने मूलसुए बिंदुपमाणंमि संपइ धरंते ॥ आयरणाओ नज्जइ, परमच्छो सव्वकज्जेसु ॥२२॥ भणियं च ॥ बहुसुय कमाणुपत्ता, आयरणा धरइ सुत्त विरहेवि ॥ विज्जाए विपईवे, नज्जइ दिट्ठं सुदिट्ठीहिं ॥२३॥ जीवियपुव्वं जीवइं, जीविस्सइ जेण धम्मिय जणंमि ॥ जीयंति तेण भन्नइ, आयरणा समय कुसलेहिं ॥२४॥ तम्हा अनाय मूला, हिंसारहिया सुजाण जणणीय ॥ सूरि परं परपत्ता, सुत्तव्वपमाण मायरणा ॥२५॥

(७) व्याख्या:- तिस चैत्यवंदना करनेके भिन्नप्रकारका विधिभेद कितनेक तो सूत्रानुसार जाने जाते है, और कितनेक संविग्र गीतार्थोंकी आचरणासें जाने जाते है, अरु कितनेक पूर्वोक्त दोनोसें जाने जाते है, यह तीन प्रकारसें मैं चैत्यवंदनाका स्वरूप कहता हूं ॥१५॥

शिष्य पूछता है के, भगवन् सूत्रकी वार्ताही कहनी युक्त है, क्यों तुम

ચોથી થોયને અન્યમતે અર્વાચીન કહી છે. પરંતુ સ્વમત સંમત કહી નથી.

અહીં બુદ્ધિમાન પુરુષોએ એ પણ વિચારવું કે, ટીકાકારશ્રીએ કલ્પભાષ્યની ગાથાના અનુસારે મધ્યમ ચૈત્યવંદનામાં ચાર થોય કહેવાની કહી અને પંચશકસ્તવ રૂપ ઉત્કૃષ્ટ ચૈત્યવંદનામાં આઠ થોય કહેવાની કહી.

આ બંને પંચાશક ટીકાના લેખોને છોડીને એક મધ્યની ત્રીજા પક્ષની માન્યતાને માનવી-પ્રચારવી-પ્રરૂપવી, તે કઈરીતે સમ્યગ્દષ્ટિઓનું લક્ષણ કેહવાય ?

વળી શ્રીરત્નવિજયજી અને શ્રીધનવિજયજી એવું માને કે...

“શાસ્ત્રમાં ત્રણ થોય કોઈ અન્યના મતથી કહી છે અને શાસ્ત્રમાં ચાર થોય પણ કહી છે. એ બંને મતો કઠ્ઠા છે. તે બંનેમાંથી અમે હાલ કોઈનો નિષેધ કરતા નથી. પરંતુ અમારા તપગચ્છના પૂર્વાચાર્યો તથા અન્ય ગચ્છના આચાર્યો સર્વે ચાર થોય માને છે. તેથી અમે પણ ચાર થોય માનીએ છીએ.”

આવું માને તો શું હાનિ આવી જાય !

અમારા અનુભવ પ્રમાણે આવું માનવા પ્રરૂપવામાં કોઈપણ હાનિ દેખાતી નથી. પરંતુ હકીકત એવી છે કે, પહેલાં જે શ્રાવકોની આગળ ત્રણ થોયની પ્રરૂપણા કરી છે, તેમની આગળ ચાર થોયની પ્રરૂપણા કરવામાં તેઓને લજ્જા આવે છે.

પરંતુ અમે કહીએ છીએ કે હે ભવ્ય ! લજ્જા રાખવાથી ઉત્સૂત્ર પ્રરૂપણા કરવી પડે છે. તેનાથી સંસારને નિસ્તાર ક્યારે પણ થશે નહિ. પરંતુ પંચાશકકારે કહેલી ચાર કે આઠ થોયનો નિષેધ કરવાથી ઉલટાની સંસારવૃદ્ધિ થવાનો સંભવ છે.

અમારા આ લખાણને વાંચીને જે ભવ્યજીવો મતપક્ષપાતથી રહિત થશે તે ક્યારે પણ ચાર થોયનો નિષેધ અને ત્રણ થોય માનવાનો આગ્રહ રાખશે નહિ.

આ રીતે પંચાશક પાઠનો નિર્ણય પૂર્ણ થાય છે. ॥૧॥

(૬) પ્રશ્ન :- પંચાશકજીમાં ચોથી થોયને કોના મતપ્રમાણથી

वंदनाके अधिकारमें आचरणाकी सहायता लेते हो ॥१६॥

गुरु कहते हैं कि शिष्य सूत्रमें चैत्यवंदनाका विधिके भेद सामान्यमात्र संक्षेपमात्र करके कहे हैं । तिस चैत्यवंदनाके करनेका जो क्रम है सो विशेष करके आचरणासें जाना जाता है ॥१७॥ क्योंके सूत्र जो है सो सूचना मात्र है । च पुनः आचरणा से तिस सूत्रका अर्थ जाना जाता है, जैसें शिल्पशास्त्रभी शिष्य अरु आचार्य के क्रम करके जाना जाता है; परंतु स्वयमेव नहीं जाना जाता है ॥१८॥

तथा अन्य एक बात है ॥ अंगोपंग प्रकीर्णक भेद करके श्रुतसागर जो है सो निश्चय करके अपार है कौन तीस श्रुतसागरके मध्यकूं अर्थात् श्रुतसागरके तात्पर्यकूं जान सकता है । अपने ताइं चाहो कितनाही पंडितपणा क्यो न मानता होवे ? ॥१९॥ किंतु जो अनुष्ठान शुभ ध्यानका जनक होवे और कर्मोंके क्षय करनेवाला होवे, सो अनुष्ठान अवश्यमेव शास्त्रअंग शास्त्ररूप समुद्रके विस्तारमें कहा हूआही जानना । जिस वास्ते शास्त्रमै ऐसे कहा है ॥२०॥ सर्व शुभानुष्ठानके कहनेवाले द्वागशांग है क्योंके द्वादशांग जे है वे रत्नाकर समुद्र अथवा रत्नकी खानितुल्य है, तिस वास्ते जो शुभानुष्ठान है सो सर्व वीतरागकी आज्ञा होनेसें सुंदर है तिस श्रुतरत्नाकरमें ॥२१॥ मूल सूत्रोंके व्यवच्छेद हुए, और बिंदु मात्र संप्रतिकालमें धारण करते हुए अर्थात् बिंदु मात्र मूल सूत्रके रहे, तिस सूत्रसें सर्वानुष्ठानकी विधि क्योंकर जानी जावे, इस वास्ते आचरणासेंही सर्व कर्तव्यमें परमार्थ जाना जाता है ॥२२॥

कहाभि है के बहु श्रुतोंके क्रम करके जो प्राप्त हुई है आचरणा सो आचरणा सूत्रके विरहमें सर्वानुष्ठानकी विधिकों धारण करती है, जैसें दीपकके प्रकाशसें भली दृष्टीवाले पुरुषोंने कोइक घटादिक वस्तु देखी है सो वस्तु दीपकके बूजगयें पीछेभी स्वरूपसें भूलती नहीं हैं, जैसें ही आगम रूप

અર્વાચીન કહી છે ? અને અર્વાચીન પદનો અર્થ શું થાય છે ?

ઉત્તર :- હે ભવ્ય ! જે વસ્તુ આચારણાથી કરાય છે, તેને અર્વાચીન કહે છે.

પ્રશ્ન :- આચરણા કોને કહેવાય છે ?

ઉત્તર :- ઉત્તરાધ્યયનની બૃહદ્વૃત્તિના કરણહાર (કર્તા) મહાપ્રભાવિક સ્થિરાપરિચયગચ્છૈકમંડન આચાર્ય શ્રીવાદિવેતાલ શાંતિસૂરિજીએ સંઘાચારનામક 'ચૈત્યવંદન મહાભાષ્ય' ગ્રંથની રચના કરી છે. તેમાં આચરણાનું સ્વરૂપ આ પ્રમાણે લખ્યું છે.

ભાષ્યપાઠઃ ॥ તીસે કરણવિહાણં નજ્જઙ્ઙ સુત્તાણુસારઓ કિંપિ ।
સંવિવગ્ગાયરણાઆ કિંચી ઉભયં પિ તં ભણિમો ॥૧૫॥ પુચ્છઙ્ઙ સીસો ભયવં !
સુત્તો ઇયમેવ સાહિંડં જુત્તં ॥ કિં વંદણાહિગારે, આચરણા કીરઙ્ઙ સહાયા ?
॥૧૬॥ દીસઙ્ઙ સામન્નેણં, વૃત્તં સુત્તંમિ વંદણવિહાણં । નજ્જઙ્ઙ આચરણાઓ,
વિસેસ કરણક્કમો તસ્સ ॥૧૭॥ સૂચણમેત્તં સુત્તં, આચરણાઓ ચ ગમ્મઙ્ઙ
તયત્થો । સીસાયરિયકમણેહિ, નજ્જંતે સિપ્પસત્થાઙ્ઙ ॥૧૮॥

॥ અન્નં ચ ॥ અંગો વંગ પઙ્ગણય, ભેયા સુઅસાગરો ખલુ અપારો । કો તસ્સ
મુણઙ્ઙ મજ્જં, પુરિસો પંડિચ્ચમાણી વિ ? ॥૧૯॥ કિંતુ સુહજ્ઙાણજણગં, જં
કમ્મખયાવહં અણુદ્ધાણં । અંગસમરુદ્ધે ભણિયં ચિય તં તઓ ભણિયં ॥૨૦॥
સવ્વપ્પવાયમૂલં, દુવાલસંગં જઓ સમવ્વયાયં । રચણાયરતુલ્લં ખલુ, તા સવ્વં
સુંદરં તંમિ ॥૨૧॥ વોચ્છિન્ને મૂલસુઁ બિંદુપમાણંમિ સંપઙ્ઙ ધરંતે । આચરણાઓ
નજ્જઙ્ઙ પરમત્થો સવ્વકજ્જેસુ ॥૨૨॥ ભણિયં ચ બહુસુચકમાણુપત્તા,
આચરણા ધરઙ્ઙ સુત્તવિરહેવિ । વિજ્ઙ્ઙાઁ વિ પઙ્ગવે નજ્જઙ્ઙ દ્વિંદ્વં સુદિટ્ઠીર્હિં
॥૨૩॥ જીવિયપુવ્વં જીવઙ્ઙ. જીવિસ્સઙ્ઙ જેણ ધમ્મિયજણંમિ । જીયં તિ તેણ
ભન્નઙ્ઙ, આચરણા સમયકુસલેર્હિં ॥૨૪॥ તમ્હા અનાયમૂલા, હિંસારહિયા
સુજ્ઙાણજણાણી ચ । સૂરિપરંપરપત્તા સુત્ત વ્વ પમાણમાચરણા ॥૨૫॥

(૭) વ્યાખ્યા :- તે ચૈત્યવંદના કરવાના ભિન્ન પ્રકારના વિધિભેદ કેટલાક તો સૂત્રાનુસાર જાણવા મળે છે. અને કેટલાક સંવિગ્ન ગીતાર્થોની આચરણાથી જાણવા મળે છે. અને કેટલાક પૂર્વોક્ત બંનેથી જાણી શકાય છે. આ ત્રણ પ્રકારથી હું ચૈત્યવંદનનું સ્વરૂપ કહું છું ॥૧૫॥

दीपकके बूजगएभी आगमोक्त वस्तु आचरणसें सम्यक्दृष्टी पुरुष आचार्योंकी परंपरासें जानते हैं इसका नाम आचरणा कहते हैं ॥२३॥

तथा धर्माजिनो मे पूर्वकालमें जीता था और वर्तमानमें जीवे है अरु अनागत कालमें जीवेगा जैनशास्त्रमें कुशल तिसकों जित कहते है तिस जीतका नामही आचरणा कहते है ॥२४॥

तिस वास्ते जो अज्ञातमूल होवे, जिसकी खबर न होवे के यह आचरणा किस आचार्योंनें किस कालमें चलाइ है, तिसकुं अज्ञातमूल कहते है औसी अज्ञातमूल आचरणा हिंसारहित और शुभध्यान की जननी होवे, अरु आचार्योंकी परंपराय करके प्राप्त होवे, तिस आचरणकों सूत्रकी तरे प्रमाणभूत माननी चाहिये ॥२५॥ इति भाष्यवचनात् आचरणाका स्वरूप ।

(८) तथा श्रीप्रवचनसारोद्धार वृत्तिमेंभी ऐसा लेख है । इयं स्तुतिश्चतुर्थी गीतार्थाचरणेनैव क्रियते गीतार्थाचरणं तु मूलगणधरभणितमिव सर्वं विधेयमेव सर्वैरपि मुमुक्षुभिरिति ॥ अस्य भाषा ॥ यह चोथी थुइ गीतार्थोंकी आचरणसें करीये है और गीतार्थोंकी जो आचरणा है, सो मूल गणधरोंके कथन करे समान सर्व मोक्षार्थी साधुओंकों सर्व करणे योग्य है । इस वास्ते चोथी थुइ जो कोइ निषेध करे सो मिथ्यात्वका हेतु है ।

तथा जो कोइ चोथी थुइके अर्वाचीन शब्दका अर्वाक कालकी अंगीकार करी औसा अर्थ समजते है तिनकी समजकी बहु भूल है, क्योंकि विचारामृत संग्रह ग्रंथमें श्रीकुलमंडनसूरिजीयें औसा लिखा है के, “श्रीवीरनिर्वाणात् वर्षसहस्रे पूर्वश्रुतं व्यवच्छिन्नं ॥ श्रीहरिभद्र-सूरयस्तदनु पंचपंचाशता वर्षैः दिवं प्राप्ताः तद्ग्रंथकरण-कालाच्चाचरणायाः पूर्वमेव संभवात् श्रुतदेवतादिकायोत्सर्गः पूर्वधरकालेपि संभवति स्मेति ॥

શિષ્ય પૂછે છે કે... હે ભગવન્ ! સૂત્રની વાર્તા જ કહેવી યુક્ત છે. વંદનાના અધિકારમાં તમે આચરણાની સહાયતા કેમ લો છો ? (અર્થાત્ સૂત્ર દ્વારા વંદનાના પ્રકાર બતાવવા યુક્ત છે. તેમાં આચરણાની સહાયતા કેમ લો છો ? ॥૧૬॥

ગુરુ કહે (બતાવે) છે કે.. હે શિષ્ય સૂત્રમાં ચૈત્યવંદનાના વિધિભેદ સામાન્ય માત્ર-સંક્ષેપમાત્ર કરીને કહ્યા છે તે ચૈત્યવંદના કરવાનો જે ક્રમ છે તે વિશેષે કરીને આચરણાથી જાણી શકાય છે. ॥૧૭॥

કારણ કે જે સૂત્ર છે, તે સૂચનામાત્ર છે. આચરણાથી તે સૂત્રનો અર્થ જાણી શકાય છે. જેમ શિલ્પ શાસ્ત્ર પણ શિષ્ય અને આચાર્યના ક્રમે કરીને જણાય છે. પરંતુ સ્વયમેવ જાણી શકાતું નથી. (તમે ચૈત્યવંદનાના વિધિભેદો પણ વિશેષે કરીને આચરણાથી જ જાણી શકાય છે.) ॥૧૮॥

તથા અન્ય એક એ વાત છે કે... અંગોપાંગ, પ્રકીર્ણક ભેદે કરીને જે શ્રુતસાગર છે, તે નિશ્ચિતપણે અપાર છે. કોણ તે શ્રુતસાગરના મધ્યને અર્થાત્ શ્રુતસાગરના તાત્પર્યને જાણી શકે છે ? આપણે ચાહે ગમે તેટલા પંડિત (આપણી જાતને) માનતા હોઈએ ! તો પણ તે શ્રુતસાગરના પારને પામી શકતા નથી. ॥૧૯॥

પરંતુ જે અનુષ્ઠાન શુભધ્યાનનું જનક હોય અને કર્મનો ક્ષય કરવાવાળું હોય, તે અનુષ્ઠાન અવશ્યમેવ શાસ્ત્ર-અંગ શાસ્ત્રરૂપ સમુદ્રના વિસ્તારમાં કહેલું જ જાણવું જે કારણથી શાસ્ત્રમાં આવું કહ્યું છે કે.. સર્વ અનુષ્ઠાનોને કહેવાવાળું દ્વાદશાંગ છે. કારણ કે જે દ્વાદશાંગ છે તે રત્નાકર સમુદ્ર અથવા રત્નની ખાણ તુલ્ય છે. તેથી જે શુભાનુષ્ઠાન છે, તે સર્વે વીતરાગ પરમાત્માની આજ્ઞા હોવાથી સુંદર છે. તે શ્રુતરત્નાકરમાં મૂલસૂત્રોનો વ્યવસ્થેદ થયો અને બિંદુમાત્ર સંપ્રતિકાળમાં ધારણ કરતે છતે અર્થાત્ બિંદુમાત્ર મૂલસૂત્રો રહ્યા. તે સૂત્રોથી સર્વાનુષ્ઠાનની વિધિ કઈ રીતે જાણી શકાય ! તેથી આચરણાથી જ સર્વકર્તવ્યમાં પરમાર્થ જાણી શકાય છે. ॥૨૧-૨૨॥

કહ્યું પણ છે કે બહુશ્રુતોના ક્રમે કરીને જે આચરણા પ્રાપ્ત થઈ છે. તે

अस्यभाषा ॥ भगवंत श्रीमहावीरजीके निर्वाणसें हजार वर्ष व्यतीत हूए पूर्वश्रुतका व्यवच्छेद हूआ, तदपीछे पचपन (५५) वर्ष वीते श्रीहरिभद्रसूरिजी स्वर्ग प्राप्त हूए, वो श्रीहरिभद्रसूरिजीके ग्रंथकरण कालसें पहिलाही आचरणा चलती थी इस वास्ते श्रुतदेवतादिकका कायोत्सर्ग पूर्वधरोके कालमेंभी संभव था ।

अब विचारणा चाहिये के पूर्वधरोकी अंगीकार करी हूइ आचरणाका निषेध करणेवाला दीर्घ संसारी विना अन्य कौन हो सकता है ? जैसे चौथी थुइभी हरिभद्रसूरिजीके ग्रंथ करणेसें प्रथमही पूर्वधरोकी आचरणासें चलती थी क्योंकि हरिभद्रसूरिकृत ललितविस्तरामें चौथी थुइका पाठ है, सो पाठ आगे लिखेंगे इस वास्ते अर्वाचीन कहो, चाहे आचरणा कहो, चाहे जीत कहो ।

जेकर अर्वाचीन शब्दका अर्थ अन्यथा करीयें तो श्रीसिद्धसेनाचार्यकृत प्रवचनसारोद्धारकी टीका के साथ विरोध होता है, क्योंकि श्रीसिद्धसेनाचार्ये चौथी थुइ आचरणासें करणी कही है ।

(९) तथा कोइ जैसे कहेके ललितविस्तरा १४४४ ग्रंथोंके करनेवाले श्रीहरिभद्रसूरिजीकी करी हूइ नहीं है । किंतु अन्य किसी नवीन श्रीहरिभद्रसूरिजीकी रचित है, यह कहनाभी महामिथ्या है, क्योंकि पंचाशककी टीकामें श्रीअभयदेवसूरिजी लिखते है के, जो ग्रंथ श्रीहरिभद्रसूरिजीका करा हूआ है, तिसके अंतमें प्रायें विरह शब्द है, ॥ **पंचाशक पाठः ॥ इह च विरह इति । सितांबर श्रीहरिभद्राचार्यस्य कृतेरंक इति ॥** यह विरह अंक ललितविस्तराके अंतमें है । और याकनी महत्तराके पुत्र श्रीहरिभद्रसूरिनें यह ललितविस्तरा वृत्ति रची है, ऐसाभी पाठ है तो फेर ललितविस्तरा प्राचीन हरिभद्रसूरिकृत नहीं, ऐसा वचन उन्मत्त विना अन्य कोइ कह सकता नहीं है ।

આચરણા સૂત્રના વિરહમાં સર્વાનુષ્ઠાનની વિધિને ધારણ કરે છે. જેમ દીપકના પ્રકાશમાં સુંદર દૃષ્ટિવાળા પુરુષોએ કોઈક ઘટાટિક વસ્તુ જોઈ છે. તે વસ્તુ દીપકના બૂઝાઈ ગયા પછી પણ સ્વરૂપથી ભૂલાતી નથી. તે જ રીતે આગમરૂપ દીપક બૂઝાઈ ગયો હોવા છતાં પણ આગમોક્ત વસ્તુ સમ્યક્દૃષ્ટિ પુરુષ આચરણાથી, આચાર્યોની પરંપરાથી જાણે છે, તેનું નામ આચરણા કેહવાય છે. ॥૨૩॥

તથા ધર્મજનો પૂર્વકાળમાં (જેનાથી) જીવ્યા હતા. અને વર્તમાનમાં (જેનાથી) જીવે છે અને અનાગત (ભવિષ્ય) કાળમાં જીવશે, તેને જૈનસાંત્રોમાં કુશલ પુરુષો જીત કહે છે. તે જીતનું નામ જ 'આચરણા' કેહવાય છે. ॥૨૪॥

તે કારણથી જે અજ્ઞાતમૂલક હોય, (જેની ખબર ન હોય કે આ આચરણા ક્યા આચાર્યે ક્યા કાળમાં ચાલું કરી છે, તેને અજ્ઞાતમૂલક આચરણા કેહવાય છે, તેવી અજ્ઞાતમૂલક આચરણા હિંસારહિત અને શુભધ્યાનની જનની હોય, તે આચાર્યોની પરંપરાએ કરીને પ્રાપ્ત થઈ હોય, તે આચરણાને સૂત્રની જેમ પ્રમાણિત માનવી જોઈએ. ॥૨૫॥

આ પ્રમાણે 'ચૈત્યવંદન મહાભાષ્ય' ના વચનાનુસાર આચરણાનું સ્વરૂપ છે.

(૮) તથા શ્રીપ્રવચન સારોદ્ધાર વૃત્તિમાં (ટીકામાં) પણ આ પ્રમાણે લખે છે કે...

इयं स्तुतिश्चतुर्थी गीतार्थाचरणेनैव क्रियते गीतार्थाचरणं तु मूलगणधरभणितमिव विधेयमेव सर्वैरपि मुमुक्षुभिरिति ॥

ભાવાર્થ :- આ ચોથી સ્તુતિ (થોય) ગીતાર્થોની આચરણાથી જ કરાય છે. વળી ગીતાર્થોની જે આચરણા છે તે મૂલ શ્રીગણધર ભગવંતોના કથનની સમાન જ સર્વે પણ મુમુક્ષુઓએ કરવી જોઈએ. અર્થાત્ જે રીતે શ્રીગણધર ભગવંતોના વચનોનો આદર કરાય છે, તે જ રીતે ગીતાર્થોની આચરણાનો પણ આદર કરવો જોઈએ.

तथा श्रीउपदेशपदकी टीकामें श्रीमुनिचंद्रसूरिजी असा लिखते है ॥ तत्र मार्गो ललितविस्तराया- मनेनैव शास्त्रकृतेत्थंलक्षणो न्यरुपि मग्गदयाणमित्यादि ॥ अस्यभाष्य ॥ तिहां मार्ग है सो ललितविस्तरामें इसही उपदेशपद शास्त्रके कर्ता श्रीहरिभद्रसूरिजीने इस प्रकारके लक्षणवाला कहा है, इस कथनसे जौनसै श्रीहरिभद्रसूरिजीने उपदेशपद ग्रंथ करा है, तिसही श्रीहरिभद्रसूरिजीने ललितविस्तरावृत्ति करी है, यह सिद्ध होता है ॥

(१०) प्रश्न:- उपमितभवप्रपंचकी आदिमें जो सिद्धऋषिजीने लिखा है, के यह ललितविस्तरावृत्ति मेरे श्रीगुरु हरिभद्रसूरिने मेरे प्रतिबोध करने वास्ते रची है इस लेखसे तो ललितविस्तरावृत्तिका कर्ता प्राचीन श्रीहरिभद्रसूरि सिद्ध नही होते है ?

उत्तर:- हे भव्य उपमितभवप्रपंचकी आदिमें सिद्धऋषिजीने 'अनागतं च परिज्ञाय' इत्यादि श्लोकमें अैसे लिखा है के श्रीहरिभद्रसूरिजीने मुजकों अनागत कालमें होनेवाला जानके मानुं मेरेही प्रतिबोध करने वास्ते यह ललितविस्तरावृत्ति रची है । और जो सिद्धऋषिजीने श्रीहरिभद्रसूरिकूं गुरु माना है, सो आरोप करके माना है । असा कथन ललितविस्तरावृत्तिकी पंजिकामें करा है, इस वास्ते ललितविस्तरावृत्तिके रचनेवाले १४४४ ग्रंथ कर्ता श्रीहरिभद्रसूरिजी हुए है; इति आचरणास्वरूप ॥

पूर्वपक्ष ॥ श्रीबृहत्कल्पका भाष्यकी गाथामें तीन थुइकी चैत्यवंदना करनी कही है, अैसेही पंचाशकवृत्ति तथा श्राद्धविधि तथा प्रतिमाशतक, संघाचारवृत्ति धर्मसंग्रह और तुमारा रचा हुआ जैनतत्त्वादर्शादि अनेक ग्रंथोंमें यही कल्पभाष्यकी गाथा लिखके तीन थुइकी चैत्यवंदना कही है, तो फेर तुम क्यों नही मानते हो ?

उत्तर:- हे सौम्य हमतो जो शास्त्रमें लिखा है तथा जो पर्वाचार्योंकी आचरणा है इन दोनोंकों सत्य मानते हैं; परंतु तेरेकों बृहत्कल्पका भाष्यकी

આ કારણથી ચોથી થોયનો કોઈ નિષેધ કરે તો તે મિથ્યાત્વનું કારણ છે.

તથા જો કોઈ 'અર્વાચીન' શબ્દને આગળ કરીને ચોથી થોયને 'અર્વાક કાલથી અંગીકાર કરી છે અર્થાત્ થોડા સમય પહેલાં અંગીકાર કરી છે. તેથી નવીન છે.' આવો અર્થ સમજે છે - પ્રરૂપે છે, તેમની સમજમાં પ્રરૂપણામાં ઘણી ભૂલ છે. કારણ કે વિચારામૃત સંગ્રહ ગ્રંથમાં શ્રીકુલમંડનસૂરિજીએ એવું લખ્યું છે કે.

શ્રીવીરનિર્વાણાત્ વર્ષસહસ્ત્રે પૂર્વશ્રુતં વ્યવચ્છિન્નં ॥ શ્રીહરિભદ્રસૂરયસ્ત
નુ પંચપંચાશતા વર્ષૈઃ દિવં પ્રાપ્તાં તદ્ ગ્રંથકરણકાલાચ્ચાચરણાયાઃ પૂર્વમેવ
સંભવાત્ શ્રુતદેવતાદિકાયોત્સર્ગઃ પૂર્વધરકાલેઽપિ સંભવતિ સ્મેતિ ॥

ભાવાર્થ :- શ્રીવીર પરમાત્માના નિર્વાણથી હજાર વર્ષ વ્યતિત થતે છે તે પૂર્વશ્રુતનો વ્યવચ્છેદ થયો. તેની પછી પંચાવન (૫૫) વર્ષ પસાર થતે છે તે શ્રીહરિભદ્રસૂરિજી સ્વર્ગે ગયા. તે શ્રીહરિભદ્રસૂરિજીના ગ્રંથકરણકાલથી પહેલાં પણ આચરણ ચાલતી હતી. તે કારણથી શ્રુતદેવતાદિકનો કાયોત્સર્ગ પૂર્વધરોના કાલમાં પણ સંભવ હતો.

હવે (ઉપરોક્ત પાઠ જોઈને) વિચારવું જોઈએ કે પૂર્વધરો દ્વારા અંગીકાર કરેલી આચરણનો નિષેધ કરવાવાળા દીર્ઘ સંસારી સિવાય કોણ હોઈ શકે ?

તે જ રીતે ચોથી થોય પણ શ્રીહરિભદ્રસૂરિજીના ગ્રંથકરણથી પહેલાં પણ પૂર્વધરોની આચરણમાં ચાલતી હતી. કારણ કે શ્રીહરિભદ્રસૂરિકૃત લલિતવિસ્તરામાં ચોથી થોયનો પાઠ છે. તે પાઠ આગળ લખાશે. તેથી અર્વાચીન કહો, ચાહે આચરણ કહો, ચાહે જીત કહો. (તે સર્વે અર્થ એક જ છે. તેથી પંચાશક વૃત્તિના અર્વાચીન શબ્દનો અર્થ આચરણ જ કરવો યોગ્ય છે.)

જો 'અર્વાચીન' શબ્દનો અર્થ બીજો કરીએ તો શ્રીસિદ્ધસેનાચાર્યકૃત પ્રવચનસારોદ્ધારની ટીકા સાથે વિરોધ આવે છે. કારણ કે (પૂર્વે જોયા પ્રમાણે) શ્રીસિદ્ધસેનાચાર્યે ચોથી થોય આચરણથી કરવાની કહી છે.

गाथाका तात्पर्य नहीं मालुम होता है, इस वास्ते तुं तीन थुइ तीन थुइ पुकारता है ! क्योंके महाभाष्यमें नवभेदें चैत्यवंदना कही है, तिनमें तेरी तीन थुइकी वंदनाका बडा भेद है;

(११) तथाच महाभाष्यपाठः ॥

एगनमोक्कारेणं, होइ कणिद्धा जहन्नआ एसा ॥ जहसत्ति नमोक्कारा, जहन्निया भन्नइ विजेद्धा ॥१५४॥ सच्चिय सक्कथयंता, नेया जेद्धा जहन्निया सन्ना ॥ सच्चिय इरियावहिया, सहिया सक्कथय दंडेहिं ॥१५५॥ मज्जिमकणिट्ठि गोसा, मज्जिम मज्जिमउ होइ सा चेव ॥ चेइय दंडय थुइए गसंगया सव्व मज्जिमया ॥१५६॥ मज्जिम जद्धा सच्चिय, तिन्नि थुई उ सिलोयतियजुत्ता ॥ उक्कोस कणिद्धा पुण, सच्चिय सक्कत्थाइ जुया ॥१५७॥ थुइ जुयल जुयल एणं, दुगुणिय चेइय थयाइ दंडा जा ॥ सा उक्कोस विजेद्धा, निद्धिठा पुव्वसूरीहिं ॥१५८॥ थोत्त पणिवाय दंडग, पणिहाण तिगेण संजुआएसा ॥ संपुन्ना विन्नेया, जेद्धा उक्कोसिआ नाम ॥१५९॥

इनकी भाषा ॥ एक नमस्कार करनेसें जघन्यजघन्य प्रथम भेद ॥१॥ यथाशक्ति बहुत नमस्कार करनेसें जघन्यमध्यम दूसरा भेद ॥२॥ नमस्कार पीछे शक्रस्तव कहना, यह जघन्योत्कृष्ट तीसरा भेद ॥३॥ इरियावही, नमस्कार, शक्रस्तव, चैत्यदंडक एक, एक स्तुति यह कहनेसें मध्यमजघन्य चोथा भेद ॥४॥ इरियावही, नमस्कार, शक्रस्तव, चैत्यदंडक, एक थुई, लोगस्स, कहनेसें मध्यममध्यम पांचमा भेद ॥५॥ इरियावही, नमस्कार, शक्रस्तव, अरिहंत चेइयाणं थुई, लोगस्स सव्वलोए थुई, पुक्खरवर, सुयस्स थुई, सिद्धाणंबुद्धाणं गाथा तीन इतना कहनेसें मध्यमोत्कृष्ट छट्ठा भेद ॥६॥ इरियावही, नमस्कार, शक्रस्तवादिदंडक पांच, स्तुति चार, नमोत्थुणं, जावंति एक, जावंत एक, स्तवन एक, जयवीयराय,

(૯) કોઈ એમ કહે છે કે “લલિતવિસ્તરા ગ્રંથની રચના ૧૪૪૪ ગ્રંથના રચયિતા શ્રીહરિભદ્રસૂરિજીની નથી. પરંતુ કોઈ નવીન શ્રીહરિભદ્રસૂરિજીની રચના છે.” આવું કહેવું તે પણ મહામિથ્યા છે. કારણ કે પંચાશકની ટીકામાં શ્રીઅભયદેવસૂરિજી લખે છે કે - ‘જે ગ્રંથ શ્રીહરિભદ્રસૂરિજીએ રચ્યો છે, તેના અંતમાં પ્રાય: વિરહ શબ્દ છે.’

પંચાશક પાઠ: । इह च विरह इति । सितांबर श्रीहरिभद्राचार्यस्य कृतेरंक इति ।

આ વિરહ અંક લલિતવિસ્તરાના અંતમાં છે. અને યાકિની મહત્તરાના પુત્ર (ધર્મપુત્ર) શ્રીહરિભદ્રસૂરિએ આ લલિતવિસ્તરા વૃત્તિ રચી છે. એવો પણ પાઠ છે. તો પછી લલિતવિસ્તરા ગ્રંથ પ્રાચીન હરિભદ્રસૂરિકૃત નથી, એવું વચન ઉન્મત સિવાય અન્ય કોઈ કહી શકતું નથી.

તથા શ્રીઉપદેશપદની ટીકામાં શ્રીમુનિચંદ્રસૂરિજી આ પ્રમાણે છે કે..

तत्र मार्गो ललितविस्तरायामनेनैव शास्त्रकृतेत्यं लक्षणो न्यरुपि मगदयाणमित्यादि ॥

ભાવાર્થ :- ત્યાં જે માર્ગ છે તે લલિતવિસ્તરામાં આ જ ઉપદેશપદ શાસ્ત્રના કર્તા શ્રીહરિભદ્રસૂરિજીએ આ પ્રકારના લક્ષણવાળો કહ્યો છે.

આ કથનથી જે શ્રીહરિભદ્રસૂરિજીએ ઉપદેશપદ ગ્રંથ રચ્યો છે તે જ શ્રીહરિભદ્રસૂરિજીએ લલિતવિસ્તરાવૃત્તિ રચી છે, આ સિદ્ધ થાય છે.

(૧૦) પ્રશ્ન :- ઉપમિતિભવપ્રપંચા ગ્રંથની આદિમાં શ્રીસિદ્ધર્ષિજીએ લખ્યું છે કે આ લલિતવિસ્તરાવૃત્તિ મારા શ્રીગુરુ હરિભદ્રસૂરિજીએ મને પ્રતિબોધ કરવા માટે રચી છે.- આ લેખથી તો લલિતવિસ્તરાવૃત્તિના કર્તા પ્રાચીન શ્રીહરિભદ્રસૂરિજી સિદ્ધ થતા નથી.

ઉત્તર :- હે ભવ્ય ! ઉપમિતિભવ પ્રપંચ ગ્રંથની આદિમાં શ્રીસિદ્ધર્ષિજીએ ‘અનાગતં ચ પરિજ્ઞાય’ ઇત્યાદિ શ્લોકમાં એવું લખ્યું છે કે શ્રીહરિભદ્રસૂરિજીએ મને અનાગત કાળમાં થવાવાળો જાણીને મને જ પ્રતિબોધ કરવા માટે આ લલિતવિસ્તરાવૃત્તિ રચી છે.

यह कहनेसें उत्कृष्ट जघन्य सातमा भेद ॥७॥ आठ थुई, दो वार, चैत्यस्तवादि दंडक, यह कहनेसें उत्कृष्ट मध्यम आठमा भेद ॥८॥ स्तोत्र, प्रणिपात दंडक, प्रणिधान तीन, इनो करके सहित आठ थुई, दो वार चैत्यस्तवादि दंडक, यह कहनेसें उत्कृष्टोत्कृष्ट नवमा भेद ॥९॥

(१२) भाष्यं ॥ एसा नवप्पयारा, आइन्ना वंदणा जिणमयंमि ॥

कालोचियकारीणं, अणग्गहाणं सुहा सव्वा ॥१६०॥

अस्यार्थ :- यह पूर्वोक्त नव प्रकारें, नवभेदें, चैत्यवंदना श्रीजिनमतमें आचीर्ण है । आग्रहरहित पुरुष उचित कालमें जिसकालमें जैसी चैत्यवंदना करे, तो सर्व नवभेद शुभ है, मोक्षफलके दाता है ॥६०॥

भाष्यं ॥ उक्कोसा तिविहाविहु, कायव्वा सत्तिउ उभय कालं ॥

सड्ढेहिउ सविसेसं, जम्हा तेसिं इमं सुत्तं ॥१६१॥

अर्थ :- उत्कृष्ट तीन भेदकी चैत्यवंदना, शक्तिके हूए अभय कालमें करनी योग्य है । पुनः श्रावकोंनें तो सविसेस अर्थात्, विशेष सहित करनी चाहियें, क्योंके ? श्रावकोंके वास्ते औसा सूत्र कहा है ॥६१॥

भाष्यं ॥ वंदइ उभयउ कालं, पि चेइयाइं थयथुई परमो ॥

जिण वर पडिमागरधू, व पुप्फगंधच्चणुज्जुतो ॥१६२॥

अर्थ :- श्रावकजन उभयकालमें स्तोत्र स्तुति करके उत्कृष्ट चैत्यवंदना करे, कैसा श्रावक जिनप्रतिमाकी अगर, धूप, पुष्प, गंध करके पूजा करनेमें अति उद्यम संयुक्त होवे ॥६२॥

भाष्यं ॥ सेसा पुणछब्भेया कायव्वा देस काल मासज्ज ॥

समणेहिं सावएहिं, चेइय परिवाडि माईसु ॥१६३॥

अर्थ :- शेष जघन्यके तीन अरु मध्यमके तीन मिलके छ भेद चैत्यवंदनाके जो रहे है, सो देश काल देखके साधु श्रावकनें चैत्य परिवाडी आदिमें करणे आदि शब्दसें मृतक साधुके परठव्या पीछें जो चैत्यवंदना

અને શ્રીસિદ્ધર્ષિજીએ જે શ્રીહરિભદ્રસૂરિજીને ગુરુ માન્યા છે, તે આરોપ કરીને માન્યા છે. એવું કથન લલિતવિસ્તરાવૃત્તિની પંજિકામાં કર્યું છે.

આથી લલિતવિસ્તરાવૃત્તિના રચયિતા ૧૪૪૪ ગ્રંથકર્તા શ્રીહરિભદ્રસૂરિજી થયા છે.

આ રીતે આચરણાનું સ્વરૂપ પૂર્ણ થાય છે.

પૂર્વપક્ષ :- શ્રીબૃહત્કલ્પ ભાષ્યની ગાથામાં ત્રણ થોયની ચૈત્યવંદના કરવાની કહી છે. એ જ રીતે પંચાશકવૃત્તિ, શ્રાદ્ધવિધિ, પ્રતિમાશતક, સંઘાચારવૃત્તિ, ધર્મસંગ્રહ અને તમારા દ્વારા વિરચિત જૈનતત્ત્વાદર્શાદિ અનેક ગ્રંથોમાં તે જ કલ્પભાષ્યની ગાથા લખીને ત્રણ થોયનું ચૈત્યવંદન કહ્યું છે. તો તમે કેમ માનતા નથી ?

ઉત્તરપક્ષ :- હે સૌમ્ય ! અમે તો શાસ્ત્રોમાં લખ્યું હોય અને પૂર્વાચાર્યોની જે આચરણ હોય, તે બંનેને માનીએ છીએ. પરંતુ તમને બૃહત્કલ્પ ભાષ્યની ગાથાનું તાત્પર્ય સમજાયું નથી. તેથી જ તમે ત્રણ થોય, ત્રણ થોયનો પોકાર કરો છો. કારણ કે મહાભાષ્યમાં નવભેદે ચૈત્યવંદના કહી છે. તેમાંથી તમારી માન્યતાવાળી ત્રણ થોયની ચૈત્યવંદનાનો છઠ્ઠો ભેદ છે.

(૧૧) તથા ચ મહાભાષ્યપાઠઃ ॥

एगनमोक्षारेणं, होइ कणिद्धा जहन्निआ एसा । जहसत्ति नमोक्कारा,
जहन्निया भन्नइ विजेद्धा ॥१५४॥

સ ચ્ચિય સક્કથયંતા, નેયા જેઢ્ઠા જહન્નિઆ સત્તા । સ ચ્ચિય ઇરિઆવહિયા સહિયા સક્કથયદંડેહિં ॥૧૫૫॥ મજ્ઞિમકણિદ્ધિગેસા મજ્ઞિમમજ્ઞિમમઝ હોઇ સા ચેવ । ચેઇય દંડય થુઇએગસંગયા સવ્વમજ્ઞિમયા ॥૧૫૬॥ મજ્ઞિમમેજ્ઞિમ સચ્ચિય, તિન્નિ શુદ્ધિઓ સિલોયતિયજુતા । ઉક્કોસવ્વકણિદ્ધા પુણ, સચ્ચિય સક્કથયાજુયા ॥૧૫૭॥ થુઇ જુયલ જુયલ એણં, દુગુણિય ચેઇય થયાઇ દંગ જા । સા ઉક્કોસ વિજેદ્ધા, નિહિદ્ધા પુવ્વસૂરીહિં ॥૧૫૮॥ થોત્ત પણિવાયદંડગ, પણિહાણ તિગેણ સંજુઆ એસા । સંપુત્ત્રા વિન્નેયા, જેઢ્ઠા ઉક્કોસિયા નામ ॥૧૫૯॥

વ્યાખ્યા :- એક નમસ્કાર કરવાથી જઘન્ય જઘન્ય પ્રથમ ભેદ ॥૧॥ યથાશક્તિ

करीयें है तिसमें करणे ॥६३॥

इस वास्ते है सौम्य छट्टा भेद तीन थुइसैं जो चैत्यवंदना करनेका है, सो चैत्यपरिवाडिमें करणेका है, ए परमार्थ है, अरु तुम जो कल्पभाष्यकी इस गाथाकूं आलंबन करके चौथी थुइका तथा प्रतिक्रमणेकी आद्यंत चैत्यवंदनाकी चौथी थुइका निषेध करते हो, सो तो दहिंके बदले कर्पास भक्षण करते हो ! इस्सैं यहभी जाननेमें आता है के जैनमतके शास्त्रोंकाभी तुमको यथार्थ बोध नही है, तो फेर चौथी थुइका निषेध करनाभी तुमकों उचित नही है ॥

(१३) भणियं च श्रीकल्पभाष्ये गाथा ॥

निस्सकडमनिस्सकडे, चेइए सव्वहिं थुई तित्ति ॥

वेलं च चेइयाणिय नाओ इक्किक्किया वावि ॥१॥

व्याख्या :- एक निश्राकृत उसकों कहते हैं के जो गच्छके प्रतिबंधसे बना है, जैसा के ? यह हमारे गच्छका मंदिर है, दूसरा अनिश्राकृत सो जिस उपर किसी गच्छका प्रतिबंध नही है, इन सर्व जिनमंदिरोमें तीन थुइ पढनी जेकर सर्व मंदिरोमें तीन तीन थुइ पढतां बहुत काल लगता जाने अरु जिनमंदिरभी बहोत होवे तदा एक एक जिनमंदिरमें एकेक थुइ पढे, इस मुजब यह कल्पभाष्यगाथामें निःकेवल चैत्यपरिपाटीमें तीन थुइकी चैत्यवंदना पूर्वोक्त नव भेदोंमेंसे छट्टे भेदकी करनी कही है । परंतु प्रतिक्रमणके आद्यंतकी चैत्यवंदना तीन थुइकी करनी किसीभी जैनशास्त्रोंमें नही कही है ।

(१४) यही कल्पभाष्यकी गाथाका लेख हमारे रचे हुए जैनतत्त्वादर्श पुस्तकमें है, तिस लेखका यही उपर लिखा हूआ अभिप्राय है, तो फेर रत्नविजयजी अरु धनविजयजी जैनशास्त्रका और हमारा अभिप्राय जाने विना लोकोंके आगें कहते फिरते हैं के, आत्मारामजीनेभी

ઘણા નમસ્કાર કરવાથી જઘન્ય મધ્યમ બીજો ભેદ ॥૨॥ નમસ્કારની પાછળ શકસ્તવ કહેવો, તો જઘન્યોત્કૃષ્ટ ત્રીજો ભેદ. ॥૩॥

ઈરિયાવહી, નમસ્કાર, શકસ્તવ, ચૈત્યદંડક એક એક સ્તુતિ આ કેહવાથી મધ્યમ જઘન્ય ચોથો ભેદ. ॥૪॥

ઈરિયાવહી, નમસ્કાર, શકસ્તવ, ચૈત્યદંડક એક થોય, લોગસ્સ કેહવાથી મધ્યમ-મધ્યમ પાંચમો ભેદ. ॥૫॥

ઈરિયાવહી, નમસ્કાર, શકસ્તવ, અરિહંત ચેઈયાણં થોય, લોગસ્સ સવ્વલોએ થોય, પુફ્ફર વરદી સુયસ્સ થોય, સિદ્ધાણં બુદ્ધાણં ગાથા ત્રણ, આટલું કેહવાથી મધ્યમોત્કૃષ્ટ છઠ્ઠો ભેદ. ॥૬॥

ઈરિયાવહી, નમસ્કાર, શકસ્તવાદિ દંડક પાંચ, સ્તુતિચાર, નમુત્થણં, જાવંતિ એક જાવંત એક, સ્તવન એક અને જયવીયરાય, આ કેહવાથી ઉત્કૃષ્ટ જઘન્ય સાતમો ભેદ. ॥૭॥

આઠ થોય, બે વાર ચૈત્યસ્તવાદિ દંડક, આ કેહવાથી ઉત્કૃષ્ટ મધ્યમ આઠમો ભેદ. ॥૮॥

સ્તોત્ર, પ્રણિપાત દંડક, પ્રણિધાન ત્રણ એની સાથે આઠ થોય, બે વાર ચૈત્યસ્તાવદિ દંડક આ કેહવાથી ઉત્કૃષ્ટોત્કૃષ્ટ નવમો ભેદ થાય છે. ॥૯॥ ॥૫૪-૫૫-૫૬-૫૭-૫૮-૫૯॥

(૧૨) વળી ભાષ્યમાં આગળ કહ્યું છે કે..

एसं नवप्पयारा, आइन्ना वंदणा जिणमयंमि ।

કાલોચિપકારીણં, અણગ્ગહાણં સુહા સવ્વા ॥૧૬૦॥

ભાવાર્થ :- આ પૂર્વે જણાવેલા ચૈત્યવંદનાના નવ પ્રકારો શ્રીજિનમતમાં આવીર્ણ છે. આગ્રહરહિત પુરુષ ઉચિતકાલમાં જે કાળમાં જે ચૈત્યવંદના કરવી ઉચિત જાણે, તે કાલમાં તે ચૈત્યવંદના કરે, તો સર્વ નવભેદ શુભ છે. મોક્ષફલના દાતા છે. ॥૬૦॥

भाष्यं ॥ उक्कोसा तिविहाविह कायव्या सत्तिउ उभयकालं ! ।

સદ્દેહિં ઉ સવિસસં, જમ્હા તેસિં ઇમં સુત્તં ॥૧૬૧॥

जैनतत्त्वादृशमें तीनही थुइ कही है, औसा कथन करके भोले लोकोंसें प्रतिक्रमणके आद्यंतकी चैत्यवंदनामें चोथी थुइ छोडावते फिरते है । तो हमारा अभिप्रायके जाने विना हि लोकोंके आगें जूठा हमारा अभिप्राय जाहेर करना यह काम क्या सत्पुरुषोंको करणा योग्य है ? जेकर आप दोनोंको परभव बिगडनेका भय होवेगा, तब इस कल्पभाष्यकी गाथाकों आलंबके प्रतिक्रमणकी आद्यंत चैत्यवंदनामें चोथी थुइका कदापि निषेध न करेंगे, अन्यथा इनकी इच्छा, हमतो जैसा शास्त्रोंमें लिखा है, तैसा पूर्वाचार्योंके वचन सत्यार्थ जानके यथार्थ सुना देते है, जो भवभीरु होवेगा, तो अवश्य मान्य लेवेगा । इति कल्पभाष्य गाथा निर्णयः ॥

(१५) जेकर कोइ कहेगें श्रीहरिभद्रसूरिजीने पंचाशकजीमें तीनही प्रकारकी चैत्यवंदना कही है, परंतु नवप्रकारकी नही कही है, इस वास्ते हम नव भेद नही मानेंगे । तिनकी अज्ञता दूर करणेकू कहते है ॥

भाष्यं ॥ एएसिं भेयाणं, उवलक्खणमेव वन्निया तिविहा ॥
हरिभद्यसूरिणा विहु, वंदण पंचासए एवं ॥६५॥ णवकारेण जहन्ना,
दंडय थुइ जुअल मज्जिमा नेया ॥ संपुत्रा उक्कोसा, विहिणा खलु
वंदणा तिविहा ॥६६॥ णवकारेण जहन्ना, जहन्नयजहन्निया इमाखाय
॥ दंडय एगथुइए, विन्नेया मज्झमज्झमिया ॥६७॥ संपुत्रा उक्कोसा,
उक्कोसुक्कोसिया इमा सिद्धा ॥ उवलक्खणंखु एयं, दोण्ह दोण्ह सजाईए
॥६८॥ इनका अर्थ कहते हैं ॥

अर्थ:- इन पूर्वोक्त नव भेदोंके उपलक्षण रूप तीन भेद चैत्यवंदनाके, वंदना पंचाशकमें श्रीहरिभद्रसूरिजीने भी कथन करे है ॥६५॥ तिसमें एकतो नमस्कार मात्र करणे करके जघन्य चैत्यवंदना ॥१॥ दूसरी एक दंडक अरु एक स्तुति इन दोनोंके युगलसें मध्यम चैत्यवंदना जाननी ॥२॥ तीसरी संपूर्ण उत्कृष्टी चैत्यवंदना जाननी ॥३॥ विधि करके वंदना तीन

ભાવાર્થ :- ઉત્કૃષ્ટ ત્રણ ભેદની ચૈત્યવંદના શક્તિ હોતે છતે ઉભયકાળમાં કરવી યોગ્ય છે. વળી શ્રાવકોએ તો સવિશેષ અર્થાત્ વિશેષ સહિત કરવી જોઈએ. કારણ કે શ્રાવક માટે આવું સૂત્ર કહ્યું છે કે. ॥૧૬૧॥

ભાષ્ય ॥ વંદદ્ ઉભઓ કાલં, પિ ચેડયાઈં થયર્થુઈં પરમો ॥

જિગવર પડિમાગરધૂ વપુષ્કગંધચ્વણુજ્જતો ॥૧૬૨॥

ભાવાર્થ :- સ્તવન સ્તુતિમાં તત્પર તથા ચંદન, ધૂપ, પુષ્પ અને સુગંધી પદાર્થોની જિનવરની પ્રતિમાઓની પૂજા કરવામાં ઉદ્યમવાળો શ્રાવક ઉભયકાળ પ્રતિમાઓને વંદન કરે છે ॥૧૬૨॥

ભાષ્ય ॥ સેસા પુણછ્વ્ભેયા, કાયવ્વા દેસ કાલ માસજ્જા ।

સમળેસિં સાવર્ણિં, ચેડયપરિવાડિમાઈંસુ ॥૧૬૩॥

ભાવાર્થ :- શેષ જઘન્યના ત્રણ અને મધ્યમના ત્રણ ભેદ મળીને છ ભેદ ચૈત્યવંદનાના જે રહ્યા છે, તે દેશ-કાલ દેખીને સાધુ-શ્રાવકે-ચૈત્યપરિપાટી આદિમાં કરવા. આદિ શબ્દથી મૃતક સાધુના પરઠવ્યા પછી જે ચૈત્યવંદના કરીએ, તેમાં કરવા ॥૧૬૩॥

આથી હે સૌમ્ય ! ત્રણ થોયથી ચૈત્યવંદના કરવાનો જે છઠ્ઠો ભેદ છે, તે ચૈત્યપરિપાટીમાં કરવાનો છે, એ પરમાર્થ છે. અને તમે જો કલ્પભાષ્યની તે ગાથાનું આલંબન કરીને ચોથી થોયનો તથા પ્રતિક્રમણની આદ્યતં ચૈત્યવંદનાની ચોથી થોયનો નિષેધ કરો છો, તે તો દહીંના બદલે કપાસ ભક્ષણ કરો છો.

એનાથી એ પણ જાણવામાં આવે છે કે તમને જૈનશાસ્ત્રોનો યથાર્થ બોધ પણ નથી. તો પછી ચોથી થોયનો નિષેધ કરવો. પણ તમારા માટે ઉચિત નથી.

(૧૩) મળિયં ચ શ્રીકલ્પભાષ્યે ગાથા ।

નિસ્સકડમનિસ્સકડે ચેડે સવ્વર્હિં થુઈં તિત્તિ ।

વેલં ચ ચેડયાઈં નાઠં ઈક્કિઆ વાવિ ॥૧॥

ભાવાર્થ :- કોઈ ગચ્છના પ્રતિબંધ સહિતના જિનમંદિરને નિશ્રાકૃત કહેવાય છે. અને તેવા પ્રકારના કોઈ ગચ્છના પ્રતિબંધ વિનાના જિનમંદિરને

प्रकारे है ॥६६॥ नमस्कार मात्र करके जो जघन्य वंदना कही है ॥ सो जघन्यवंदनाका प्रथम जघन्य जघन्य भेद कहा है ॥१॥ और दूसरी जो एक दंडक अरु एक स्तुतिसें मध्यम चैत्यवंदना कही है सो मध्यम मध्यम नामा मध्यम चैत्यवंदनाका दूसरा भेद कहा है ॥२॥ ६७॥ संपुत्रा उक्त्रोसा यह पाठसें संपूर्ण उत्कृष्ट उत्कृष्ट वंदनाका तीसरा उत्कृष्टोत्कृष्ट भेद कहा है ॥ इन तीनों उपलक्षण रूप भेद कहनेसें शेष एकेक वंदनाके स्वजातीय दो दो भेदभी ग्रहण करना । एवं सर्व नव भेद चैत्यवंदनाके पंचाशकजीकी गाथायोसें सिद्ध हुए हैं ॥६८॥ यह श्रीहरिभद्रसूरिजी जैनमतमें सूर्यसमान थे और उत्तराध्ययनजीकी बृहद्वृत्तिका कर्ता श्रीशांतिसूरिजी महाप्रभावक, इनके रचे प्रकरण और भाष्यकों जो कोई जैनमतिनाम धरा के प्रामाणिक न माने तिसके मिथ्यादृष्टि होनेमें जैनमति कोई भव्य शंका नही कर सकता है, इन दोनों आचार्योंनें चोथी थुइ प्रमाणिक मानी है, सो आगे लिखेंगे । इति नवभेदसें चैत्यवंदनाका स्वरूप ॥

(१६) प्रश्न:- श्रीव्यवहारसूत्रकी भाष्यमें तीन थुइसें चैत्यवंदना करनी कही है. सो गाथा यह है ॥ तिन्निवा कडई जाव, थुइउ तिसिलोइया ॥ ताव तच्छ अणुन्नायं, कारणेण परेणवि ॥१॥ अस्यार्थः ॥ श्रुतस्तवानंतरं तिस्रः स्तुतीस्त्रिश्लोकिकाः श्लोकत्रयप्रमाणा यावत् कुर्वते तावत्तत्र चैत्यायतने स्थानमनुज्ञातं कारणवशात् परेणाप्युपस्थानमनुज्ञातमिति वृत्तिः ॥ अस्य भाषा ॥ श्रुतस्तवानंतर तीन थुइ तीन श्लोक प्रमाण जहांतक कहियें तहांतक देहरेमें रहनेकी आज्ञा है, कारण होवेतो उपरांतभी रहे ॥ अइसा पाठ शास्त्रमें है तो फेर आप तीनथुइकी चैत्यवंदना क्यों नही मानते हो ? ॥

उत्तर:- हे सौम्य तेरेकों इस गाथाका यथार्थ तात्पर्य मालुम नही है । इस वास्ते तुं तोतेकी तरें तीन थुइ तीन थुइ कहता है. इस गाथा का यह तात्पर्य

અનિશ્રાકૃત કહેવાય છે. (એક સ્થળે પૂર્ણ ચૈત્યવંદન કરી લીધા બાદ) આ સર્વે (નિશ્રાકૃત - અનિશ્રાકૃત સર્વે) મંદિરોમાં ત્રણ-ત્રણ થોય કહેવી. ત્રણ થોય કહેતાં ઘણો સમય લાગે તેમ હોય અને જિનમંદિર ઘણાં હોય ત્યારે એક એક જિનમંદિરમાં એક એક થોય કહેવી. (પરંતુ દરેક જિનમંદિરમાં અવશ્ય જવું.)

ઉપરોક્ત કલ્પભાષ્યની ગાથામાં માત્ર ચૈત્યપરિપાટીમાં ત્રણ થોયની ચૈત્યવંદના અર્થાત્ પૂર્વોક્ત નવભેદોમાંથી છઠ્ઠા ભેદવાળી ચૈત્યવંદના કરવાની કહી છે. પરંતુ પ્રતિક્રમણની આદંતની ચૈત્યવંદના ત્રણ થોયની કરવાની કોઈપણ જૈનશાસ્ત્રોમાં કહી નથી.

(૧૪) વળી કલ્પભાષ્યની આ ગાથાનો લેખ મારા દ્વારા વિરચિત જૈનતત્વાદર્શ પુસ્તકમાં છે. તે લેખનો અભિપ્રાય પણ ઉપર લખ્યા પ્રમાણે જાણવો.

વસ્તુ સ્થિતિ આ પ્રમાણે હોવા છતાં શ્રીરત્નવિજયજી અને શ્રીધનવિજયજી જૈનશાસ્ત્રના અને અમારા અભિપ્રાયને જાણ્યા વિના લોકોની આગળ કહેતા ફરે છે કે શ્રીઆત્મારામજી એ પણ જૈનતત્વાદર્શમાં ત્રણ જ થોય કહી છે. આવું કથન કરીને ભોળા લોકો પાસે પ્રતિક્રમણની આદંતની ચૈત્યવંદનામાં ચોથી થોય છોડાવતા ફરે છે. તો અમારા અભિપ્રાયને જાણ્યા વિના જ લોકોની આગળ જુદો અમારો અભિપ્રાય જાહેર કરવો, તે કામ શું સત્પુરુષોને કરવા માટે યોગ્ય છે ? જો તમને બંનેને પરભવ બગડવાનો ભય હોય, તો આ કલ્પભાષ્યની ગાથાનું આલંબન લઈને પ્રતિક્રમણની આદંત ચૈત્યવંદનામાં ચોથી થોયનો ક્યારે પણ નિષેધ ન કરે, અન્યથા એમની જેવી ઈચ્છા. હું તો જેવું શાસ્ત્રોમાં લખ્યું છે, તેવા પૂર્વાચાર્યોના વચનને સત્યાર્થ જાણીને યથાર્થ સંભળાવું છું. જે ભયભીરુ હશે તે અવશ્ય માની લેશે.

इति कल्पभाष्यगाथा निर्णयः ।

આ રીતે કલ્પભાષ્યની ગાથાનો નિર્ણય છે ॥

(૧૫) જો કોઈ કહે છે કે “શ્રીહરિભદ્રસૂરિજીએ પંચાશકજીમાં ત્રણ જ પ્રકારની ચૈત્યવંદના કહી છે. પરંતુ નવ પ્રકારની કહી નથી. તેથી અમે નવ

है, सो तुं सुणके विचार ॥

भाष्यं ॥ सुत्ते एग विहच्चिय, भणियातो भेय साहण मज्जुत्तं ॥ इयथूलमईकोई, जं पइ सुत्तं इमं सरिउ ॥२२॥ तिन्निवा कइई जाव, थुइउ तिसि लोइया । ताव तत्थ अणुत्रायं कारणेण परेणवि ॥२३॥ भणइ गुरुत्तं सुत्तं, चियइ वंदणविहि परुवगं न भवे ॥ निक्कारणजिण मंदिर, परिभोग निवारगत्तेण ॥२४॥ जं वा सहो पयडो, परकंतर सूयगो तहिं अच्छि ॥ संपुत्रं वा वंदइ, कइइ वा तिन्निउथुई ॥२५॥ एसोवि हु भावच्छे, संभवइइ इमस्स सुत्तस्स ॥ ता अन्नच्छं सुत्तं, अन्नच्छन जोइउं जुत्तं ॥२६॥ जइ एत्तिमेत्तंविद्य, जिणवंदण मणुमयं सुएहुंतं ॥ थुइथोत्ताइ पवित्ती, निरच्छिया होद्य सव्वावि ॥२७॥ संविग्गा विहि रसिया, गीयच्छ तमाय सूरिणो पुरिसा ॥ कहते सुत्त विरुद्धं समायारी परुवेति ॥२८॥ इनका अर्थ कहते है, सूत्रमें एक प्रकारेही चैत्यवंदना कही है, इस वास्ते नव भेद कहने अयुक्त है. औसा अर्थ कोइ स्थूलबुद्धि वाला इस सूत्रका स्मरण करके कहता है ॥२९॥ तीन थुइ तीन श्लोक परिमाण जहांतक कहियें तहांतक जिन चैत्यमें साधुकों रहनेकी आज्ञा है, कारण होवे तो उपरांतभी रहे ॥३०॥

अब गुरु उत्तर देते हैं ॥ तिन्निवा इत्यादि जो सूत्र है सो चैत्यवंदनाके विधिका प्ररुपक नही है, किंतु विना कारण जिनमंदिरके परिभोग करनेका निषेध करनेवाला है इस हेतु करके चैत्यवंदनाके विधिका प्ररुपक नही है ॥३१॥ तथा जो इस गाथामें वा शब्द है सो प्रगट पक्षांतरका सूचक तिहां है, इस वास्ते संपूर्ण चैत्यवंदना करे, अथवा तीन थुइ कहे ॥३२॥ यहभी भावार्थ इस सूत्रका संभवे है, तिस वास्ते अन्यार्थका प्ररुपक सूत्र अन्यत्रार्थमें जोडना युक्त नही है ॥३३॥ जेकर तीन थुइ मात्रही चैत्यवंदना करनेकी सूत्रमें आज्ञा होवे, तब तो थुइ स्तोत्रादिककी प्रवृत्ति सर्व

ભેદ માનીશું નહીં.” તેમની આ અજ્ઞતા દૂર કરવા માટે હવે કહે છે-

ભાષ્યં ॥ એર્સિં ભયાણં, ઉવલ કઠ્ઠામેવ વન્નિયા તિવિહા ।
 હરિભદ્રસૂરિણા વિહુ, વંદણ પંચાસા એવં ॥૧૬૫॥ ણવકારેણ જહન્ના, દંડય
 થુઙ્ગુ જુઅલ મજ્ઙિમા નેયા । સંપુન્ના ઉક્કોસા, વિહિણા, ખલુ વંદણા તિવિહા
 ॥૧૬૬॥ ણવકારેણ જહન્ના જહન્નયજહન્નિયા ઇમાકઠ્ઠાયાયો । દંડયએગથુઙ્ગુએ,
 વિન્નેયા મજ્ઙમજ્ઙમિયા ॥૧૬૭॥ સંપુન્ના ઉક્કોસા ઉક્કોસુક્કોસિયા ઇમા સિદ્ધા ।
 ઉવલકઠ્ઠણં યુ એયં, ઢોણહં ઢોણહં સજાઈએ ॥૧૬૮॥

ભાવાર્થ :- તે પૂર્વોક્ત નવભેદોના ઉપલક્ષણરૂપ ત્રણભેદ ચૈત્યવંદનાના વંદના પંચાશકમાં શ્રીહરિભદ્રસૂરિજીએ પણ કથન કર્યા છે ॥૬૫॥

તેમાં એક તો નમસ્કારમાત્ર કરવાથી જઘન્ય ચૈત્યવંદના ॥૧॥, બીજી એક દંડક અને એક સ્તુતિ એ બંનેના યુગલથી મધ્યમ ચૈત્યવંદના જાણવી. ॥૨॥ ત્રીજી સંપૂર્ણ ઉત્કૃષ્ટ ચૈત્યવંદના જાણવી. ॥૩॥ વિધિ દ્વારા વંદના ત્રણ પ્રકારની છે. ॥૬૬॥

નમસ્કાર માત્ર કરીને જે જઘન્ય વંદન (ઉપર) કહી છે, તે જઘન્ય વંદનાનો પ્રથમ જઘન્યજઘન્ય ભેદ કહ્યો છે. ॥૧॥

બીજી જે એક દંડક અને એક સ્તુતિથી મધ્યમ ચૈત્યવંદના કહી છે, તે મધ્યમ ચૈત્યવંદનાનો બીજો મધ્યમ મધ્યમ ભેદ કહ્યો છે. ॥૨॥

‘સંપૂર્ણ ઉત્કૃષ્ટ’ - આ પાઠથી જે ઉત્કૃષ્ટ કહી છે. તેનો ઉત્કૃષ્ટોત્કૃષ્ટ ત્રીજો ભેદ કહ્યો છે ॥૩॥ આ ત્રણે ઉપલક્ષણ રૂપ ભેદ કહેવાથી શેષ એક એક વંદનાના સ્વજાતીય બે બે ભેદ પણ ગ્રહણ કરવા આ પ્રમાણે ચૈત્યવંદનાના સર્વે નવભેદ પંચાશકજીની ગાથાઓથી સિદ્ધ થાય છે. ॥૬૭-૬૮॥

આ શ્રીહરિભદ્રસૂરિજી જૈનમતમાં સૂર્યસમાન હતા અને ઉત્તરાધ્યયજીની બૃહદ્વૃત્તિના કર્તા શ્રીશાંતિસૂરિજી મહાપ્રભાવક હતા. તે બંને પૂજ્યોના રચેલા પ્રકરણ અને ભાષ્યોને જે કોઈ જૈન નામ ધરાવીને પ્રમાણિત ન માને, તેને મિથ્યાદષ્ટિ માનવામાં કોઈપણ જૈન નામ ધરાવતા ભવ્યોને શંકા હોઈ શકે નહિ.

निरर्थक होवेगी ॥२७॥ संविग्न गीतार्थ विधिके रसिये अतिशय करके गीतार्थसूरि पुरुष जे पूर्वे होगए है, ते सूत्र विरुद्ध नवभेद चैत्यवंदनाकी समाचारी कैसे प्ररुपणा करते ॥२८॥ इस वास्ते हे सौम्य इस तेरी कही गाथासें चौथी थुइका निषेध और तीन थुइकी चैत्यवंदना सिद्ध नही होती है. तो फेर तुं क्युं हठ रूपीये जालमें फसता है ॥

(१८) तथा पक्षांतरें इस तिन्निवा इत्यादि गाथाका अर्थ श्रीसंघाचार भाष्यवृत्तिमें श्रीधर्मघोषाचार्येँ अैसा करा है ॥ तथा च संघाचार वृत्तिः ॥ दुब्धिगंधमलस्सावि, तणु रप्ये सएहाणिया ॥ उभउवा उवहोचेव, तेण छंतिनचेइए ॥१॥ तिन्निवा कइई जाव, थुइउ तिसि लोइआ ॥ ताव तत्थ अणुन्नायं, कारणेण परेणवि ॥२॥ एतयोर्भावारथः साधवश्चैत्यगृहे न तिष्ठंति अथवा चैत्यवंदनांते शक्रस्तवाद्यनंतरं तिस्रः स्तुतीः श्लोकत्रयप्रमाणाः प्रणिधानार्थ यावत्कुर्वते. प्रति क्रमणानंतरं मंगलार्थं स्तुतित्रयपाठवत् तावच्चैत्यगृहे साधूनामनुज्ञातं निष्कारणं न परतः ॥

भाषा :- इन दोनो गाथांका भावार्थ यह है ॥ साधुका शरीर दुर्गंधरुप दुर्गंधवाला होनेसें चैत्यगृहमें मर्यादा उपरांत न रहे । सो मर्यादा यह है के, चैत्यवंदनाके अंतमें शक्रस्तवादिके अनंतर जो तीन थुई तीन श्लोक परिमाण प्रणिधानके वास्ते प्रतिक्रमणाके अनंतर मंगलार्थ स्तुति तीनके पाठवत् कही है, तहां ताई चैत्यजिनमंदिरमे रहनेकी आज्ञा है कारणविना उपरांत न रहे । तात्पर्य यह है के, संपूर्ण चैत्यवंदनाके करें पीछे विना कारण साधु जिनमंदिरमें न रहै इस व्याख्यान रुप वन्हिने हे सौम्य तेरे चौथी थुईके निषेध करणे रुप इंधनकों भस्मसात् करमाला है, इस वास्ते तेरा तीन थुईका मत पूर्वाचार्योके मतसें विरुद्ध है, तो अब तुंभी इसमतकों जलांजली दे । इति व्यवहार भाष्य गाथा निर्णयः ॥

તે બંને પૂ.આચાર્ય ભગવંતોએ ચોથી થોય પ્રમાણિત માની છે, તે આગળ લખીશું.

આ પ્રમાણે નવભેદથી ચૈત્યવંદનાનું સ્વરૂપ છે.

(૧૬) પ્રશ્ન :- શ્રી વ્યવહારસૂત્રના ભાષ્યમાં ત્રણ થોયથી ચૈત્યવંદના કરવાની કહી છે તે ગાથા આ પ્રમાણે છે-

તિન્નિ વા કઢ્ઢૈં જાવ, થુડુડ તિસિલોડ્યા ।

તાવ તત્થ અણુનાયં, કારણેણ પરેણવિ ॥૧॥

અસ્યાર્થ :- શ્રુતસ્તવાનંતરં તિસ્રઃ સ્તુતીસ્ત્રિશ્લોકિકાઃ શ્લોકત્રયપ્રમાણા યાવત્ કુર્વતે તાવત્ત્ર ચૈત્યાયતને સ્થાનમનુજ્ઞાતં કારણવશાત્ પરેણાપ્યુપસ્થાનમનુજ્ઞાતમિતિ વૃત્તિઃ ॥

ભાવાર્થ :- શ્રુતસ્તવાનંતર ત્રણ થોય - ત્રણ શ્લોક પ્રમાણ જ્યાં સુધી કહીએ ત્યાં સુધી દહેરાસરમાં રહેવાની આજ્ઞા છે. કારણવશ તે ઉપરાંત પણ રહેવાની આજ્ઞા છે.

આ પાઠ શાસ્ત્રમાં છે તો પછી તમે ત્રણ થોયની ચૈત્યવંદના શામાટે માનતા નથી ?

ઉત્તર :- હે સૌમ્ય ! તમને આ ગાથાનો યથાર્થ તાત્પર્ય ખબર નથી. તેથી જ તમે પોપટની જેમ ત્રણ થોય ત્રણ થોય કહો છો. તે ગાથાનું તાત્પર્ય નીચે પ્રમાણે છે, તે તમે સાંભળીને વિચારજો.

(૧૭) ભાષ્યં ॥ સુત્તે એગવિહ્ચ્ચિય ભણિયાતો ભેયસાહણમજ્જુત્તં । ઇથૂલમર્કોઈ, જંપડ સુત્તં ઇમં સરિડં ॥૮૨૨॥ તિન્નિવા કઢ્ઢૈં જાવ, થુડુડો તિસિલોડ્યા । તાવ તત્થ અણુનાયં કારણેણ પરેણવિ ॥૮૨૩॥ ભણંડ ગુરુતં સુત્તં, ચિડ્ઢવંદણાવિહિ પરુવગં નભવે । નિક્કારણજિણમંદિર, પરિભોગ નિવારગત્તેણ ॥૮૨૪॥ જં વા સઢ્ઢો પયડો, પક્કંતરસૂયગો તર્હિં અત્થિ । સંપુત્રં વા વંદડ, વા તિન્નિઅથુડુડો ॥૮૨૫॥ એસો વિ હું ભાવત્થો, સંભાવિજ્જડ ઇમસ્સ સુત્તસ્સ । તા અન્નત્થં સુત્તં, અન્નત્થ ન જોડુડં જુત્તં ॥૮૨૬॥ જડ એત્તિયમેત્તંચિય, જિણવંદણ મજુમયં સુએહુત્તં । થુડુથોત્તાડ

(१९) पूर्वपक्ष :- आवश्यकदि शास्त्रोंमें मृतक साधुके परठया पीछें तीनथुईकी चैत्यवंदना कही है तिन शास्त्रोंका पाठ यह है ॥ चेइ घर उवस्सए, वाहाइं तीतउ थुई तिन्नि । सारवण व सहीए, करेए सव्वं वसहि पालो ॥१॥ अविहि परिठवणा ए, काउस्सगोउ गुरु समीवंमि ॥ मंगल संति निमित्तं, थउ तउ अजिय संतीणं ॥२॥ ते साहुणो चेइय घरे ता परिहायं तीहिं थुईहिं चेइयाणि वंदिउ आयरिय सगासे इरियावहिउं पडिक्कमिउं अविहि परिठावणिया ए काउस्सगो कीरइता हे मंगल पच्छद्धं तउ अन्ने विदोव ए हायंते कडुंति उवस्सए वि एवं चेइय वंदण वज्जइ त्ति । कल्पचतुर्थोद्देशकसामान्यचूर्णो ॥ कल्प विशेष चूर्णि कल्पबृहद्भाष्यावश्यकवृत्तिकृद्भिन्नयथा व्याख्यातं । यदुत चैत्यवंदनानंतरमजितशांतिस्तवो भणनीयो नो चेत्तदा तस्य स्थानेऽन्यदपि हीयमानं स्तुतित्रयं भणनीयमिति । तथाहि चेइय घर गाहा । चेइय घर गच्छंति चेइयाइं वंदित्ता संति ॥ निमित्तं अजियसंतित्थउ परियट्टिज्जइ तिन्नि वाथुती उ परिहायंती उ क्कट्टिद्यंति तउ आगंतु आयरिय सगासे अविहि पारिठावणीयाए काउस्सगो कीरइ । कल्पविशेष चू० उ०४ तथा चेइय घरुवस्स एवा, आगम्मुस्सगु गुरुसमीवंमि ॥ अविहि विगिंचणी याए, संति निमित्तं थतो तत्थ ॥१॥ परिहायमाणियाउ, तिन्नि थुईउ हवंति नियमेण ॥ अजियसंतित्थगमा, इयाउकमसो तहिं नेउ ॥२॥ कल्पबृहद्भाष्ये तथा उठाणाई दोसाउ, हवंति तत्थेव काउसगंमि आगम्मुवस्सयं गुरु सगासे अविहि ए उस्सगो कोइ भणेज्जा तत्थेव किमिति काउसगो न कीरइ भन्नइ उठाणाई दोसा हवंति तउ आगम्म चेइय घरं गच्छंति चेइयाणि वंदित्ता संतिनिमित्तं अजिय संतित्थयं पढंति तिन्निवा थुतीउ परिहायमाणीउ कट्टिज्जंति तओ आगंतु आयरियसगासे अविहि विगिंचणियाए काउस्सगो कीरइ । इत्यावश्यकवृत्तौ ॥

પવિત્તી, નિરત્થિયા હોઇ સવ્વાવિ ॥૮૨૭॥ સંવિગ્ગા વિહિરસિયા, ગીયત્થતમા
ય સૂરિણો પુરિસા । કહ તે સુત્તવિરુદ્ધં, સામાચારીં પરુવેત્તિ ? ॥૮૨૮॥

ભાવાર્થ :- સૂત્રમાં એક પ્રકારની જ ચૈત્યવંદના કહી છે. તેથી નવભેદ કહેવા
અયુક્ત છે. આવો અર્થ કોઈ સ્થૂલબુદ્ધિવાળો આ સૂત્રનું સ્મરણ કરીને કહે છે.
॥૮૨૨॥

ત્રણ થોય ત્રણ શ્લોક પરિમાણ, જ્યાં સુધી કહેવાય ત્યાં સુધી જિનમંદિરમાં
સાધુને રહેવાની આજ્ઞા છે. કારણવશ ઉપરાંત પણ રહે. ॥૮૨૩॥

હવે ગુરુ ઉત્તર આપે છે કે.... “તિન્નિવા” ઇત્યાદિ જે સૂત્ર છે, તે
ચૈત્યવંદનની વિધિનું પ્રરૂપક નથી. પરંતુ કારણ વિના જિનમંદિરનો પરિભોગ
કરવાનો નિષેધ કરનારું છે. તે કારણથી તે સૂત્ર ચૈત્યવંદનાની વિધિનું પ્રરૂપક
નથી. ॥૮૨૪॥

તથા જે આ ગાથામાં ‘વા’ શબ્દ છે તે પક્ષાંતરનું પ્રગટ સૂચક છે.
તેથી સંપૂર્ણ ચૈત્યવંદના કરવી અથવા ત્રણ થોય કહેવી. ॥૮૨૫॥

આ પણ ભાવાર્થ આ સૂત્રનો સંભવે છે. તેથી અન્યાર્થનું પ્રરૂપક સૂત્ર
અન્યત્રાર્થમાં જોડવું, તે યુક્ત નથી. ॥૮૨૬॥

જો ત્રણ થોય માત્રની જ ચૈત્યવંદના કરવાની સૂત્રમાં આજ્ઞા હોય, તો
પછી થોય- સ્તોત્રાદિકની પ્રવૃત્તિ સર્વ નિરર્થક થશે. ॥૮૨૭॥

સંવિગ્ન ગીતાર્થ વિધિના રસિક ગીતાર્થસૂરિ પુરુષ જે પૂર્વે થઈ ગયા
છે, તે સૂત્ર વિરુદ્ધ (નવભેદે ચૈત્યવંદનાની) સમાચારી કેવી રીતે પ્રરૂપણા
કરે ? ॥૮૨૮॥

તેથી હે સૌમ્ય ! આ તમારી કહેલી ગાથાથી ચોથી થોયનો નિષેધ
અને ત્રણ થોયની ચૈત્યવંદનાની સિદ્ધિ થતી નથી. તો પછી કદાગ્રહ શા માટે
રાખે છે !

(૧૮) વળી બીજા પક્ષરૂપે આ “તિન્નિવા” ઇત્યાદિ ગાથાનો અર્થ
શ્રીસંઘાચાર ભાષ્યવૃત્તિમાં શ્રીધર્મઘોષસૂરિજીએ આ પ્રમાણે કર્યો છે-

તથા ચ સંઘાચારવૃત્તિ: ॥

(२०) अस्य भाषा ॥ ते मृतक साधुके परिठवनेवाले साधु चैत्यघरमे प्रथम परिहायमान तीन थुइसें चैत्यवंदना करके आचार्यके समीपे "इरियावहिये" पडिक्कमिके अविधि पारिठावणीयांका कायोत्सर्ग करे ॥ मंगलपच्छद्धं० ॥ तद पीछे अन्यत् अपि दो हाय मान कहे, उपाश्रयमेंभी अैसेही करना परं चैत्यवंदना न करणी यह कथन बृहत्कल्पके चतुर्थ उद्देशेकी चूर्णीमें है, और बृहत्कल्पकी विशेष चूर्णीमें तथा कल्पबृहद्भाष्यमें तथा आवश्यकवृत्तिकारें अन्यथा व्याख्यान करा है, सो यह है ॥ चैत्यवंदनाके अनंतर अजितशांतिस्तवन कहना जेकर अजितशांतिस्तवन न कहे तो तिस अजितशांतिके स्थानमें अन्यत् हायमान तीन थुइ कहनी, सोइ दिखाते है, ॥ चेइयघरगाहा ॥ चैत्यघरमें जावे तहां चैत्यवंदना करके शांतिके निमित्त अजितशांतिस्तवन कहना, अथवा तीन थुइ परिहायमान कहे तदपीछे आचार्य समीपे आकर अविधिपरिठावणियाका कायोत्सर्ग करना, यह कल्पविशेषचूर्णिके चतुर्थ उद्देशेमें कहा है ।

तथा चैत्यघर वा उपाश्रयमें आकर के गुरु समीपे अविधि परिठावणियांका कायोत्सर्ग करना और शांतिनिमित्त स्तोत्र कहना ॥१॥ परिहायमान तीन थुइ नियम करके होती है, अजितशांतिस्तवादिक क्रमसें तहां जानना ॥२॥ यह कथन कल्पबृहत् भाष्यमें है ॥

तथा कोइ कहे तिहांही कायोत्सर्ग क्यों नही करते ? गुरु कहते हैं यहां उत्थानादि दोष होते है, तिसके लीये तहांसे आकर चैत्यघरमें जावे, तहां चैत्यवंदना करके, शांतिनिमित्त अजितशांतिस्तवन पढे अथवा हायमान तीन थुइ कहे, तदपीछे आपने स्थान पर आ करके आचार्य समीपे अविधि परिठावणियांका कायोत्सर्ग करे अैसा कथन आवश्यक वृत्तिमें करा है, इहां सामान्य चूर्णीमें तीन थुइसें चैत्यवंदना मृतकसाधुके परठवनेवाले साधुयोंको

દુબ્ધિભગંધમલસ્સાવિ, તણુ રપ્પે સળ્હાણિયા ।
 દુહો વાઓવહો ચેવ, તો ચિદ્વંતિ ન ચેઙ્ગે ॥૧॥
 તિન્નિ વા કુદ્ડઙ્ગે જાવ, થુદ્ડાઓ તિસિલોગીયા ।
 તાવ તત્થ અણુનાયં, કારણેણ પરેણંવિ ॥૨॥

ટીકા :- એતયોર્ભાવાર્થ : સાધવશ્ચૈત્યગૃહે ન તિષ્ઠંતિ અથવા ચૈત્યવંદનાંતે શક્રસ્તવાદ્યનંતરં તિસ્રઃ સ્તુતિઃ શ્લોકત્રયપ્રમાણાઃ પ્રણિધાનાર્થં યાવત્કુર્વંતે પ્રતિક્રમણાનંતરં મંગલાર્થસ્તુતિત્રયપાઠવત્ તાવચ્ચૈત્યગૃહ સાધૂના-મનુજ્ઞાતં નિષ્કારણં ન પરતઃ ॥

ભાવાર્થ :- આ બંને ગાથાનો ભાવાર્થ એ છે કે સાધુનું શરીર દુર્ગંધરૂપ દુર્ગંધવાળુ હોવાથી ચૈત્યગૃહમાં મર્યાદા ઉપરાંત ન રહે. તે મર્યાદા એ છે કે ચૈત્યવંદનાના અંતમાં શક્રસ્તવાદિની અનંતર જે ત્રણ થોય ત્રણ શ્લોક પરિમાણ પ્રણિધાનના માટે પ્રતિક્રમણની અનંતર મંગલ માટે ત્રણ સ્તુતિનાં પાઠની જેમ કહી છે. તેટલો સમય જિનમંદિરમાં રહેવાની આજ્ઞા છે. કારણ વિના ઉપરાંત (તેની પછી) ન રહે. (તાત્પર્ય એ છે કે સંપૂર્ણ ચૈત્યવંદના કર્યા પછી કારણ વિના સાધુ જિનમંદિરમાં ન રહે.)

હે સૌમ્ય ! આ વ્યાખ્યાન તમારા ચાર થોયના નિષેધ કરવા રૂપ ઈંધનને ભસ્મસાત્ કરનાર છે. તેથી તમારો ત્રણ થોયનો મત પૂર્વાચાર્યોના મતથી વિરુદ્ધ છે. તો હવે તમે પણ એ મતને જલાંજલી આપી દો !

આ રીતે વ્યવહાર ભાષ્યની ગાથાનો નિર્ણય છે ॥

(૧૯) પૂર્વપક્ષ :- આવશ્યકાદિ શાસ્ત્રોમાં સાધુના મૃતકને પરઠવ્યા પછી ત્રણ થોયની ચૈત્યવંદના કહી છે. તે શાસ્ત્રોના પાઠો આ પ્રમાણે છે.

ચેઙ્ગે ધરુ ઉવસ્સે વાહાઙ્ગે તીત્તુ થુદ્ડે તિન્નિ ।

સારવણ વ સહીએ, કરેએ સવ્વં વસહિપાલો ॥૧॥

અવિહિ પરિઠવણા એ કાઠસ્સગો ડ ગુરુ સમીવંમિ ।

મંગલં સંતિ નિમિત્તં, થુદ્ડાઓ અજિય સંતીણં ॥૨॥

તે સાહુણો ચેઙ્ગેયધરે તા પરિહાયં તીહિં થુદ્ડેહિં ચેઙ્ગેયાણિ વંદિડ આયરિય સગાસે

करनी कही है, सो मध्यम चैत्यवंदनाका मध्यमोत्कृष्ट तीसरा भेद है, अरु पूर्वोक्त नव भेदोंमें यह छट्टा भेद है । सो तो एक आचार्यके मतें मृतक परिठव्यां पीछे करनी, हम मानते ही है । शेष लेख कल्पविशेष चूर्णि, कल्पबृहद्भाष्य, अरु आवश्यक वृत्तिमें जो है, तिसमें तो तीन थुइसैं चैत्यवंदना करनी कहीही नहीं है । इस वास्ते जो कोइ इन पूर्वोक्त सूत्रोंका पाठ दिखलाय कर भोलें जीवोंकी प्रतिक्रमणके आद्यंतके चैत्यवंदनाकी चौथी थुइ छुडावे तो तिसकों निःसंदेह उत्सूत्र प्ररुपक कहना चाहियें; क्यों के ? जो कोइ हाथीके दांत देखे चाहे तिसकों कोइ गर्दभका श्रृंग दिखावे तो क्या वुंह बुद्धिमान गिना जाता है ! इति कल्पसामान्यचूर्णि, कल्पविशेषचूर्णि कल्पबृहद्भाष्य अरु आवश्यकवृत्तिनिर्णयः ॥

(२१) पूर्वपक्षः-श्रीवंदनापइत्रेमें तीन थुइसैं चैत्यवंदना करनी कही है, सो तुम क्यों नहीं मानते हो ?

उत्तरः- हे सौम्य १ भावनगर, २ घोघा, ३ जामनगर ४ नींबडी, ५ पाटण, ६ राधनपुर, ७ वडोदरा, ८ खंभात, ९ अहमदावाद, १० सूरत, ११ वीकानेर इत्यादि स्थानोंमें हमने अनुमानसे वीश ज्ञानभांडारोंका पुस्तक देखे, परंतु वंदनापइत्रा किसी भंडारमें हमकों देखनेमें नहीं आया, इस्से विचार उत्पन्न हुआके जैसे बडे बडे पुरातन भंडारोंमेंसे कोइभी भंडारमें यह पुस्तक हमारे हस्तगत न भया ? तो क्या यह वंदनापइत्रा श्रीभद्रबाहु स्वामीने रचा है ? किं वा भद्रबाहु स्वामीके नामसे किस तीन थुइ मानने वाले मतपक्षीने रच दीया है ? जेकर श्रीभद्रबाहु स्वामीका रचा सिद्ध होवे तोभी इस पइत्रेमें चौथी थुइका निषेध नहीं है, और जो इस पइत्रेमें तीन थुइसैं चैत्यवंदना करनी कही है, सो पूर्व कहेला नव भेदोंमेंसे बडा मध्यमोत्कृष्टभेदकी तीन थुइसैं चैत्यवंदना करनी कही है, यह चैत्यवंदना श्रीजिनमंदिरमें करनी कही है परंतु प्रतिक्रमणकी आद्यंतमें चैत्यवंदना करनी नहीं कही है । इस वास्ते

ઇરિયાવહિં પડિક્કમિં અવિહિ પરિઠાવણિયાએ કાઝસ્સગો કીરિટ્તા

હે મંગલ પચ્છદ્ધં તઝ અન્ને વિદોવએ હાયંતે કઠ્ઠંતિ ઝવસ્સએ વિ એવં
ચેઙ્ગય વંદેણ વજ્જઙ્ગિ ત્તિ ॥

કલ્પચતુર્થો દેશકસામાન્યચૂર્ણો ॥ કલ્પવિશેષે ચૂર્ણિ
કલ્પબૃહદ્ભાષ્યાવશ્યકવૃત્તિકૃદ્ભરન્યથા વ્યાખ્યાતં ।

યદુત ચૈત્યવંદનાનંતરમજિતશાંતિસ્તવો ધ્વજનીયો નો ચેત્તદા તસ્ય
સ્થાનેઽન્યદપિ હીયમાનં સ્તુતિત્રયં ધ્વજનીયમિતિ । તથાહિ ચેઙ્ગયઘર ગાહા ।
ચેઙ્ગયઘર ગચ્છંતિ ચેઙ્ગયાઙ્ગં વંદિતા સંતિ ॥ નિમિત્તં અજિયસંતિત્થઝ
પરિયટ્ઠિજ્જઙ્ગિ તિન્નિ વાથુતી ઝ પરિહાયંતી ઝ ક્કટ્ઠિજ્જંતિતઝ આગંતુ આયરિય
સગાસે અવિહિ પારિઠાવણીયાએ કાઝસ્સગો કીરિટ્ કલ્પવિશેષ ચૂ.ઝ । તથા
ચેઙ્ગય ધરુવસ્સએ વા, આગમ્મુસ્સગ્ગ ગુરુસમીવંમિ । અવિહિ વિર્ગિચણીયાએ,
સંતિ નિમિત્તં થતો તત્થ ॥૧॥

પરિહાયમાણિયાઝ, તિન્નિ શુરૂંઝ હવંતિ નિયમેણ ।

અજિયસંતિત્થગમા ઙયાઝકમસો તર્હિં નેઝ ॥૨॥

કલ્પબૃહદ્ભાષ્યે તથા ઝઘ્ઘાણાઙ્ગં દોસાઝ, હવંતિ, તત્થેવ કાઝસ્સગંમિ
આગમ્મુવસ્સયં ગુરુસગાસે અવિહિ એ ઝસ્સગ્ગો કોઙ્ગ ધ્વજેજ્જા તત્થેવ કિમિતિ
કાઝસ્સગો ન કીરિટ્ ધ્વજઙ્ગ ઝ ઠાણાઙ્ગં સા હવંતિ તઝ આગમ્મ ચેઙ્ગયઘરં ગચ્છંતિ
ચેઙ્ગયાણિ વંદિત્તા સંતિનિમિત્તં અજિયસંતિત્થયં પઢંતિ તિન્નિ વા થુત્તીઝ
પરિહાયમાણીઝ કટ્ઠિજ્જંતિ તઝો આગંતુ આયરિયસગાસે અવિહિ
વિર્ગિચણિયાએ કાઝસ્સગ્ગો કીરિટ્ ॥ ઙત્યાવશ્યકવૃત્તૌ ॥

(૨૦) ભાવાર્થ :- સાધુના મૃતકને પરઠવવાવાળો સાધુ ચૈત્યઘરમાં
પ્રથમ પરિહાયમાન ત્રણ થોયથી ચૈત્યવંદના કરીને આચાર્યની સમીપમાં
ઈરિયાવહિયં પડિક્કમીને અવિધિ પારઠાવણીયાનો કાયોત્સર્ગ કરે. ॥ હે મંગલ
પચ્છદ્ધં ॥ ત્યારબાદ અન્ય પણ બે હાયમાન કહે, ઉપાશ્રયમાં પણ તે જ રીતે
કરવું. પરંતુ ચૈત્યવંદના ન કરવી.

-આ કથન બૃહદ્કલ્પના ચતુર્થ ઉદ્દેશાની સામાન્ય ચૂર્ણમાં છે. અને
બૃહદ્કલ્પની વિશેષ ચૂર્ણમાં તથા કલ્પબૃહદ્ ભાષ્યમાં અને આવશ્યકવૃત્તિકાર

इस पङ्क्तियों से जो तेरेको भ्रांति होती है सो छोड़ दे ॥ इति पङ्क्ता निर्णयः ॥

(२२) पूर्वपक्षः- देवसिप्रतिक्रमणकी आदिमें और राइप्रतिक्रमणके अंतमें चैत्यवंदना करनी किसी शास्त्रमें भी नहीं कही है, तो फेर तुम क्यों करते हो ? ॥१॥ और चौथी थुइ चैत्यवंदनामें करते हो, सो किस किस शास्त्रमें है ॥२॥ अरु श्रुत देवताका कायोत्सर्ग किस किस शास्त्रमें करना कहा है ? ॥३॥

उत्तरपक्षः- हम इन तीनों प्रश्नोका एक साथही उत्तर देते हैं ॥ श्रीप्रवचनसारोद्दारे ॥ पडिक्कमणे चेइहरे, भोयण समयमि तहय संवरणे ॥ पडिक्कमण सुयण पडिबोह, कालिय सत्तहा जइणो ॥१२॥ पडिक्कमउ गिहिणो विहु, सत्तविह पंचहाउ इयरस्स ॥ होइ इहव्रेण पुणो, तीसुवि संजासु इय तिविहं ॥१३॥ अत्रवृत्तिः ॥ साधूनां सप्तवारान् अहोरात्रमध्ये भवति चैत्यवंदनं गृहिणः श्रावकस्य पुनश्चैत्यवंदनं प्राकृतत्वाल्लुप्तप्रथमैकवचनान्तमेतत् । तिस्रः पंच सप्तवारा इति । तत्र साधूनामहोरात्रमध्ये कथं तत्सप्तवारा भवंतीत्याह पडिक्कमणेत्यादि । प्राभातिक प्रतिक्रमणपर्यन्ते ततश्चैत्यगृहे तदनु भोजनसमये तथाचेतिसमुच्चये भोजनानंतरंच संवरणे संवरणनिमित्तं प्रत्याख्यानंहि पूर्वमेव चैत्यवंदने कृते विधीयते तथा संध्यायां प्रतिक्रमण प्रारंभे तथा स्वापसमये तथा निद्रा मोचनरूप प्रतिबोध कालिकंच सप्तधा चैत्यवंदनं भवति यतेर्जातिनिर्देशादेकवचनं यतीनामित्यर्थः । गृहिणः कथं सप्तपंचतिस्रो वारांश्चैत्यवंदनमित्याह पडिक्कमउइत्यादि । द्विसंध्यं प्रतिक्रमणतो गृहस्थस्यापि यतेरिव सप्तवेलं चैत्यवंदनं भवति । यः पुनः प्रतिक्रमणं न विधते तस्य पंचवेलं जघन्येन तिसृष्वपि संध्यासु ॥

अस्य भाषा ॥ साधुर्योकों एक अहोरात्रिमें सातवार चैत्यवंदना करनी और श्रावकोंकों तीनवार, पांचवार अरु सातवार करनी तिसमें प्रथम

વડે અન્યથા (બીજી રીતે) વ્યાખ્યાન કરેલ છે. તે આ પ્રમાણે છે.

-ચૈત્યવંદનાની અનંતર અજિતશાંતિ સ્તવન કહેવું. જો અજિતશાંતિ સ્તવન ન કહેવું હોય તો અજિતશાંતિના સ્થાનમાં (બદલામાં) અન્ય પણ હીયમાન ત્રણ સ્તુતિ કહેવી. તે હવે બતાવે છે- ચૈત્યઘરમાં જાય ત્યાં ચૈત્યવંદના કરવી, અજિતશાંતિ કહેવી અથવા ત્રણ થોય પરિહીયમાન કહે. ત્યારબાદ આચાર્યની સમીપમાં આવીને અવિધિ પરિઠાવણીયાનો કાયોત્સર્ગ કરવો. આ કલ્પવિશેષચૂર્ણીના ચતુર્થ ઉદ્દેશમાં કહ્યું છે.

તથા ચૈત્યઘર કે ઉપાશ્રયમાં આવીને ગુરુની સમીપમાં અવિધિ પારિઠાવણીયાનો કાયોત્સર્ગ કરવો અને શાંતિ નિમિત્તે સ્તોત્ર કહેવો. ॥૧॥

પરિહાયમાન ત્રણ થોય નિયમે કરીને હોય છે. શ્રીઅજિતશાંતિ સ્તવાદિક ક્રમથી ત્યાં જાણવું. ॥૨॥

-આ કથન કલ્પબૃહત્ ભાષ્યમાં છે.

તથા કોઈ કહે કે ત્યાં પણ કાયોત્સર્ગ શા માટે નથી કરતા ? ગુરુ કહે છે કે ત્યાં ઉત્થાનાદિ દોષ થાય છે. તે માટે ત્યાંથી આવીને ચૈત્યઘરમાં જાય ત્યાં ચૈત્યવંદના કરીને શાંતિનિમિત્ત અજિતશાંતિ સ્તવન કહે અથવા હીયમાન ત્રણ થોય કહે. ત્યારબાદ પોતાના સ્થાન ઉપર આવીને આચાર્યની પાસે અવિધિ પારિઠાવણીયાનો કાયોત્સર્ગ કરે.

-આ કથન કલ્પબૃહત્ ભાષ્યમાં છે.

તથા કોઈ કહે કે ત્યાં પણ કાયોત્સર્ગ શા માટે નથી કરતા ? ગુરુ કહે છે કે ત્યાં ઉત્થાનાદિ દોષ થાય છે. તે માટે ત્યાંથી આવીને ચૈત્યઘરમાં જાય ત્યાં ચૈત્યવંદના કરીને શાંતિનિમિત્ત અજિતશાંતિ સ્તવન કહે અથવા હાયમાન ત્રણ થોય કહે. ત્યારબાદ પોતાના સ્થાન ઉપર આવીને આચાર્યની પાસે અવિધિ પારિઠાવણીયાનો કાયોત્સર્ગ કરે.

-આ કથન આવશ્યકવૃત્તિમાં છે.

ઉત્તરપક્ષ હવે જવાબ આપે છે. અહીં (ઉપરોક્ત પાઠમાં બતાવ્યા પ્રમાણે) સામાન્ય ચૂર્ણીમાં ત્રણ થોયની ચૈત્યવંદના સાધુના મૃતકને

साधुओंको एक अहोरात्रिमें सातवार चैत्यवंदना किसतरसे होवे सो कहते हैं ॥ पडि० ॥ एक प्रभातके प्रतिक्रमणेके पर्यंतमें, दूसरी तदपीछे श्रीजिनमंदिरमें जाकर करनी, तदपीछे तीसरी भोजन समयमें तदपीछे चौथी भोजन करके पीछे चैत्यवंदना करके प्रत्याख्यान करे, पांचमी संध्याके प्रतिक्रमणेकी आदिमें प्रारंभमें, छठी रात्रिमें सोनेके समयमें, सातमी सूतां उठया पीछे करनी यह साधुओंके चैत्यवंदन करनेका वखत कहा । और श्रावकतो जो उभय कालमें प्रतिक्रमणा करता होवे सो तो साधुकी तरें सातवार चैत्यवंदना करे, अरु जो पडिक्कमणा न करे सो पांचवार चैत्यवंदना करे, और जघन्यसें जघन्य तीनवार करे । इस पाठमें पडिक्कमणेकी आद्यंतमें चार थुइकी चैत्यवंदना करनी कही है ॥१॥ इसी तरें श्रीअजितदेवसूरि अर्थात् वादीदेवसूरिजिनका करा चौरासी सहस्र (८४०००) श्लोक प्रमाण स्याद्वाद रत्नाकर ग्रंथ है, तिनोकी करी यतिदिनचर्यामेंभी यह चौशठमी गाथाका पाठ है । पडिक्कमणे चेइहरे, भोयणसमयंमि तहय संवरणे ॥ पडिक्कमण सूयण पडिवो ह, कालियंसत्तहा जइणो ॥६४॥ यह चौशठमी गाथाका अर्थ उपर वत् जानना ॥२॥ इसी तरेंका पाठ प्रतिक्रमणेकी आदिमें चार थुइसें चैत्यवंदन करणेका ३ धर्मसंग्रह, ४ वृंदारुवृत्ति, ५ श्राद्धविधि, ६ अर्थ दीपिका, ७ विधिप्रपा, ८ खरतर बृहत्समाचारी, ९ पूर्वाचार्यकृत समाचारी, १० तपगच्छे श्रीसोमसुंदरसूरिकृत समाचारी, ११ तपगच्छे श्रीदेवसुंदरसूरिकृत समाचारी, तथा औरभी श्रीकालिकाचार्य सूरि संतानीय श्रीभावदेवसूरिविरचित यतिदिनचर्यादि अनेक शास्त्रोंमें पडिक्कमणेकी आद्यंतमें चार थुइसें चैत्यवंदना करनी कही है । यह ग्रंथोंको उल्लंघन करके रत्नविजयजी अरु घनविजयजी जो पडिक्कमणेकी आद्यंतमे चार थुइकी चैत्यवंदना निषेध करते हैं, और तीन थुइकी चैत्यवंदना करनेका उपदेश देते हैं । यह इनका मत जैनमतके

પરઠવવાવાળા સાધુને કરવાની કહી છે. તે મધ્યમ ચૈત્યવંદનાનો મધ્યમોત્કૃષ્ટ ત્રીજો ભેદ છે અને પૂર્વોક્ત નવ ભેદોમાં આ છઠ્ઠો ભેદ છે.

અને આ ચૈત્યવંદના તો એક આચાર્યના મતમાં મૃતક પરઠાવ્યા પછી કરવાની છે, તે તો અમે માનીએ જ છીએ. શેષ લેખકે કલ્પવિશેષ ચૂર્ણિ, કલ્પબૃહદ્ ભાષ્ય અને આવશ્યક વૃત્તિ આ ત્રણ પાઠો બતાવ્યા, તેમાં તો ત્રણ થોયથી ચૈત્યવંદના કરવાની કહી પણ નથી.

તેથી જો કોઈ તે પૂર્વોક્ત સૂત્રોના પાઠ બતાવીને ભોળા જીવોને પ્રતિક્રમણની આદંતની ચૈત્યવંદનાની ચોથી થોય છોડવે તો તેને નિઃસંદેહ ઉત્પન્ન પ્રરૂપક કહેવા જોઈએ. કારણ કે જો કોઈ હાથીના દાંત દેખવા ઈચ્છે છે તેને કોઈ ગધેડાના શીંગડા બતાવે, તો તે શું બુદ્ધિમાન ગણાય છે ?

આ પ્રમાણે કલ્પસામાન્યચૂર્ણિ, કલ્પ વિશેષચૂર્ણિ, કલ્પબૃહદ્ભાષ્ય અને આવશ્યકવૃત્તિના પાઠનો નિર્ણય છે.

(૨૧) પૂર્વપક્ષ :- શ્રીવંદના પઠનામાં ત્રણ થોયથી ચૈત્યવંદના કરવાની કહી છે. તો તમે કેમ માનતા નથી ?

ઉત્તરપક્ષ :- હે સૌમ્ય ! ૧. ભાવનગર, ૨. ઘોઘા, ૩. જામનગર, ૪. લીંબડી, ૫. પાટણ, ૬. રાઘનપુર, ૭. વડોદરા, ૮. ખંભાત, ૯. અમદાવાદ, ૧૦. સુરત, ૧૧. બિકાનેર ઈત્યાદિ સ્થાનોમાં મેં અનુમાનથી વીસ જ્ઞાનભંડારોના પુસ્તકો દેખ્યા પરંતુ વંદનાપઠના કોઈ ભંડારમાં અમને દેખવા મળી નથી. તેથી વિચાર ઉત્પન્ન થયો કે આવા મોટા મોટા પુરાતન ભંડારોમાંથી કોઈપણ ભંડારમાં આ પુસ્તક મારા હાથમાં આવ્યું નથી, તો શું આ વંદના પઠના શ્રીભદ્રબાહુસ્વામીએ રચી છે ? અથવા શું શ્રીભદ્રબાહુસ્વામીજીના નામથી ત્રણ થોય માનનારાઓએ રચી દીધી છે ?

જો કદાચ શ્રીભદ્રબાહુસ્વામીની રચના સિદ્ધ થઈ જાય, તો પણ એ પઠનામાં ચોથી થોયનો નિષેધ નથી. અને જે ત્રણ થોયની ચૈત્યવંદના કરવાની કહી છે, તે પૂર્વે કહેલા નવ ભેદોમાંથી છઠ્ઠા મધ્યમોત્કૃષ્ટ ભેદની ત્રણ થોયથી ચૈત્યવંદના કરવી કહી છે. તે ચૈત્યવંદના શ્રીજિનમંદિરમાં કરવાની

शास्त्रोंसे और पूर्वाचार्योंकी समाचारीयोंसे विरुद्ध है। इसके वास्ते जैनधर्मी पुरुषोंको इनकी श्रद्धा न माननी चाहिये। कदाचित् पूर्वकालमें अजाण पणसे माननेमें आई होवे तो, वो तीन करण अरु तीन योगसें वोसरा वणी चाहिये, क्योंके ? एकतो जैनशास्त्र विरोधी, दूसरा पूर्वाचार्योंकी समाचारियोंका विरोधी, तीसरा चतुर्विध श्रीसंघका विरोधी यह विरोध करनेवाला कदापि संसार समुद्रसें न तरेंगा ॥

(२३) पूर्वाचार्योंका विरोधी इसी तरें होता है, के एक श्रीहरिभद्रसूरि १४४४ ग्रंथोके कर्ता, दूसरा श्रीनेमचंद्रसूरि प्रवचनसारोद्धार ग्रंथका कर्ता, तीसरा श्रीसिद्धसेनसूरिप्रवचनसारोद्धारकी टीकाका कर्ता, चौथा श्रीबप्पभट्टसूरि आम राजाकों प्रतिबोध करनेवाला, तिनोने चौवीश तीर्थकरोंकी एकेक थुइके साथ तीनती न थुइ दूसरी करी है। तिसमें एक सर्वजिनोकी, एक श्रुतज्ञानकी अरु एक शासनदेवताकी इसीतरें छानवे ९६ थुइ करी है, जिनका जन्म विक्रम संवत् ८०२ की सालमें हुआ है। तथा दूसरा श्रीजिनेश्वरसूरिका शिष्य और नवांगी वृत्तिकार श्रीअभयदेवसूरिका गुरुभाइ तिसने शोभन स्तुतिमें चौवीशजिनके संबंधसें चौवीश चोकडे छानवे थुइ करी है इस्से श्रीअभयदेवसूरिजी नवांगी वृत्तिकारक और तिनके गुरु श्रीजिनेश्वरसूरि प्रमुख गुरुपरंपरायसें सर्व चार थुइ मानतेथे। जेकर चौथी थुइ पूर्वोक्त पुरुषो नही मानतेथे अइसा कहेगे तो तिनके शिष्य और गुरु भाई किस वास्ते चौथीथुइकी रचना करते ? तथा उत्तराध्ययनसूत्रकी वृत्तिकारक श्रीशांतिसूरिजीने संघाचार चैत्यवंदनमहाभाष्यमें चार थुइ कही है, तथा श्रीजगच्चंद्रसूरि क्रियाउद्धारका कर्ता, तपस्वी, महाप्रभाविक, राणाकी सभामें तेतीस ३३ क्षपणकाचार्योंकों वादमें जीत्या, तपाबिरुद धारक तिनका शिष्य परमसंवेगी, ज्ञानभास्कर, श्रीदेवेंद्रसूरिजीनें लघुभाष्यमें चारथुइ कही है। तथा श्रीबृहद्गच्छैकमंडन श्रीमुनिचंद्रसूरिजी और तिनका

કહી છે. પરંતુ પ્રતિક્રમણની આદંતમાં ચૈત્યવંદના કરવાની કહી નથી. આથી તે પઈત્રાથી તમને જે બ્રાંતિ થાય છે, તે છોડી દો. આ રીતે પઈત્રા નિર્ણય છે. ॥

(૨૨) પૂર્વપક્ષ :- ૧. દેવસિ પ્રતિક્રમણની આદિમાં અને રાઈ પ્રતિક્રમણના અંતમાં ચૈત્યવંદના કોઈ શાસ્ત્રમાં પણ કહી નથી, તો પછી તમે કેમ કરો છો ?

(૨.) ચોથી થોય ચૈત્યવંદનામાં કરો છો, તે કયા કયા શાસ્ત્રોમાં છે ? અને

(૩.) શ્વતદેવતાનો કાયોત્સર્ગ કરવાનો કયા કયા શાસ્ત્રોમાં કહ્યો છે ?

ઉત્તરપક્ષ :- અમે આ ત્રણે પ્રશ્નોનો એક સાથે જ ઉત્તર આપીએ છીએ.

શ્રીપ્રવચનસારોદ્ધારે ॥ પડિક્કમણે ચેઙ્ઙહરે, ભોયણ સમયંમિ તહય સંવરણે ।

પડિક્કમણ સુયણ પહિબોહ, કાલિયં સત્તહા જઙ્ઙણો ॥૧૨॥

પડિક્કમણ ગિહિણો વિહુ, સત્તવિહ પંચહાઝ ઙ્ઙયરસ્સ ।

હોઙ્ઙ જહન્નેણ પુણો, તીસુવિ સંજાસુ ઙ્ઙય તિવિહં ॥૧૩॥

અત્ર વૃત્તિઃ ॥ સાધૂનાં સમવારાન્ અહોરાત્રમધ્યે ભવતિ ચૈત્યવંદનં

ગૃહિણઃ શ્રાવકસ્ય પુનશ્ચૈત્યવંદનં પ્રાકૃતત્વાલ્લુપ્તપ્રથમૈકવચનાન્તમેતત્ ।

તિસ્ત્રઃ પંચ સપ્તવારા ઇતિ । તત્ર સાધૂનામહોરાત્રમધ્યે કથં તત્સપ્તવારા

ભવંતીત્યાહ પડિક્કમણેત્યાદિ । પ્રાભાતિક પ્રતિક્રમણપર્યંતે તત્તશ્ચૈત્યગૃહે તદ્નુ

ભોજનસમયે તથાચેતિ સમુચ્ચયે ભોજનાનંતરં ચ સંવરણે સંવરણનિમિત્તં

પ્રત્યાઘ્યાનં હિ પૂર્વમેવ ચૈત્યવંદને કૃતે વિધીયતે તથા સંધ્યાયાં પ્રતિક્રમણ

પ્રારંભે તથા સ્વાપસમયે તથા નિદ્રામોચનરુપ પ્રતિબોધકાલિકં ચ સપ્તથા

ચૈત્યવંદનં ભવતિ । યઃ પુનઃ પ્રતિક્રમણં ન વિધતે તસ્ય પંચવેલં જઘન્યેન

તિસૃષ્વપિ સંધ્યાસુ ॥

ભાવાર્થ :- સાધુઓએ એક સહોરાત્રિમાં સાતવાર ચૈત્યવંદના કરવી અને

શ્રાવકોએ ત્રણવાર, પાંચવાર અને સાતવાર કરવી.

તેમાં પ્રથમ સાધુઓને એક સહોરાત્રિમાં સાતવાર ચૈત્યવંદના કેવી

રીતે થાય છે, તે કહે છે-

એક પ્રભાતના પ્રતિક્રમણના પર્યંતમાં, બીજી તેના પછી શ્રીજિનમંદિરમાં

જઈને કરવી, ત્યારબાદ ત્રીજી ભોજન સમયમાં, ત્યારબાદ ચોથી ભોજન કર્યા

शिष्य श्रीवादी देवसूरिजीने ललितविस्तराकी पंजिका और यतिदिनचर्यामें चार थुइ कथन करी है, तथा नवांगी वृत्तिकार श्रीअभयदेवसूरिजी के शिष्य श्रीजिनवल्लभसूरिजीने समाचारीमें चार थुइ कथन करी है, तथा कलिकाल सर्वज्ञ श्रीहेमचंद्रसूरिजीने योगशास्त्रमें चार थुइ कथन करी है, तथा श्रीधर्मघोषसूरिजीने संघाचारवृत्तिमें चार थुइ कथन करी है, तथा श्रीकुलमंडनसूरिजी तथा श्रीसोमसुंदरसूरिजी तथा श्रीदेवसुंदरसूरिजी तथा श्रीनरेश्वरसूरिजी तथा श्रीभावदेवसूरिजी तथा श्रीतिलकाचार्यजी तथा श्रीजिनप्रभसूरिजी फुरोज बादशाहका प्रतिबोधनेवाला तथा श्रीजयचंद्रसूरिजी इनोने क्रमसे विचारामृतसंग्रहमें अपनी अपनी रची तीन समाचारियोंमें, यतिदिनचर्यामें, समाचारीस्वकीयमें, विधिप्रपामें, प्रतिक्रमणा गर्भित हेतु ग्रंथ में, चैत्यवंदनामें चार चार थुई कहनी कथन करी है. तथा श्रीमानविजय उपाध्यायजीने तथा श्रीमत्यशोविजय उपाध्यायजीने तथा श्रीनमि नामा साधुने तथा तरुण प्रभसूरिजीने क्रमसे धर्मसंग्रहमें, प्रतिक्रमणा हेतुगर्भितमें, षडावश्यकमें, षडावश्यक बालावबोधमें, चार थुई कहनी कही है, इत्यादि दूसरेभी अनेक आचार्योंने चार थुई कहनी कही है, इन सर्व आचार्योंकी गुरुपरंपरा और शिष्यपरंपरासे हजारो आचार्योंने चार थुई कहनी कही है, इन सर्व आचार्योंने चार थुई मान्य करी है. इस वास्ते हमको बडा शोक उत्पन्न होता है के श्रीजिनशास्त्रोंके और हजारो आचार्योंके और श्रीसंघके विरुद्ध पंथ चलानेवाले श्रीरत्नविजयजी और श्रीधनविजयजी इनका क्योंकर कल्याण होवेगा ! और इनोंका कहना मानने वाले भोले श्रावकोंकीभी क्या दशा होवेगी ?

अथाग्रे कितनेक पूर्वोक्त ग्रंथोका पाठ लिखते है. जिसके वांचनेसे भव्यजीवोंको मालुम हो जावे के, श्रीरत्नविजयजी अरु श्रीधनविजयजी जो चौथी थुइका निषेध करते है, सो बडा अन्याय करते है !

બાદ ચૈત્યવંદના કરીને પ્રત્યાખ્યાન કરે, પાંચમી સંધ્યાના પ્રતિક્રમણની આદિમાં પ્રારંભમાં, છઠ્ઠી રાત્રિમાં સુવાના સમયે અને સાતમી સૂઈને ઉઠ્યા પછી કરવી. આ સાધુઓને (સાત) ચૈત્યવંદન કરવાનો સમય કહ્યો.

જે શ્રાવક ઉભયકાલમાં પ્રતિક્રમણ કરે છે, તેને તો સાધુની જેમ સાતવાર ચૈત્યવંદના કરે અને જો પ્રતિક્રમણ ન કરે તો પાંચવાર ચૈત્યવંદના કરે અને જધન્યથી જધન્ય ત્રણવાર કરે. ॥

આ પાઠથી પ્રતિક્રમણની આદંતમાં ચાર થોયની ચૈત્યવંદના કરવાની કહી છે. ॥૧॥

આ રીતે શ્રીઅજિતદેવસૂરિ અર્થાત્ વાદિદેવસૂરિજી વિરચિત ૮૪૦૦૦ શ્લોક પ્રમાણ સ્યાદ્વાદ રત્નાકર ગ્રંથ છે. તેઓએ જ રચેલા યતિદિન ચર્યામાં પણ ચોસઠમી (૬૪) ગાથાનો પાઠ છે.

પડિક્કમણે ચેઙ્ઘરે, ભોયણસમયંમિ તહય સંવરણે ।

પડિક્કમણ સૂયણ પહિબોહ, કાલિયં સત્તહા જઙ્ગણો ॥૬૪॥

આ ગાથાનો અર્થ પણ ઉપરની જેમ જાણવો. ॥૨॥ આ જ રીતે પ્રતિક્રમણની આદિમાં ચાર થોયથી ચૈત્યવંદના કરવાના પાઠ...

(૩) ધર્મસંગ્રહ, (૪) વંદારુવૃત્તિ, (૫) શ્રાદ્ધવિધિ, (૬) અર્થદીપિકા, (૭) વિધિપ્રપા, (૮) ખરતર બૃહત્સામાયારી, (૯) પૂર્વાચાર્યકૃત સામાયારી, (૧૦) તપગચ્છના શ્રીસોમસુંદરસૂરિકૃત સામાયારી, (૧૧) તપગચ્છના શ્રીદેવસુંદરસૂરિકૃત સામાયારી, અને શ્રીકાલિકાચાર્યસૂરિ સંતાનીય શ્રીભાવદેવસૂરિ વિરચિત યતિદિનચર્યા આદિ અનેક શાસ્ત્રોમાં મળે છે. આ બધા શાસ્ત્રોમાં પ્રતિક્રમણના આદંતમાં ચાર થોયથી ચૈત્યવંદના કરવાની કહી છે.

આ ગ્રંથોનું ઉલ્લંઘન કરીને શ્રીરત્નવિજયજી અને શ્રીધનવિજયજી જે પ્રતિક્રમણની આદંતમાં ચાર થોયની ચૈત્યવંદનાનો નિષેધ કરે છે. અને ત્રણ થોયની ચૈત્યવંદના કરવાનો ઉપદેશ આપે છે, તે તેમનો મત જૈનમતના શાસ્ત્રોથી અને પૂર્વાચાર્યોની સામાયારીથી વિરુદ્ધ છે.

(२४) प्रथम ललितविस्तरा ग्रंथका पाठ लिखते है ॥
 वेयावच्चगराणं संतिगराणं सम्मद्दिट्टि समाहिगराणं करेमि
 काउस्सग्गमित्यादि यावद्दोसिरामि व्याख्या पूर्ववत् नवरं
 वैयावृत्त्यकराणां प्रवचनार्थं व्याष्टतभावानां यक्षाप्रकूष्मांडादीनां
 शांतिकराणां क्षुद्रोपद्रवेषु सम्यग्दृष्टीनां सामान्येनान्येषां समाधिकराणां
 स्वपर योस्तेषामेव स्वरूपमेतदेवैषामिति वृद्धसंप्रदायः । एतेषां
 संबन्धिनं । सम्यर्थे षष्ठी । एतद्विषयं एतानाश्रित्य करोमि कायोत्सर्गं ।
 कायोत्सर्गं विस्तरः पूर्ववत् । स्तुतिश्च नवरमेषां वैयावृत्त्यकराणां कथा
 तद्भाववृद्धेरित्युक्तप्रायं तदपरिज्ञानेप्यस्मात्तच्छुभ- सिद्धाविदमेव
 वचनं ज्ञापकं न चासिद्धमेतदामिचारुकादौ तथेक्षणात् सदौचित्य
 प्रवृत्त्या सर्वत्र प्रवर्तितव्यमित्यैदं पर्यमस्य तदेतत्सकल योगबीजं
 वंदनादिप्रत्ययमित्यादि न पव्यते अपित्वन्यत्रोच्छ्वसितेनेत्यादि तेषाम-
 विरतत्वात् सामान्यप्रवृत्तेरित्थमेवोपकारदर्शनात् वचनप्रामाण्यादिति
 व्याख्यातं सिद्धेभ्य इत्यादिसूत्रम् ॥

अस्य भावार्थ :- जिनशासनकी उन्नति करनेमें व्यापारवाले है, और
 क्षुद्रोपद्रवमें सम्यग्दृष्टियोंको शांतिके करनेवाले और समाधिके करनेवाले
 ऐसा जोकूष्मांड, आम्रादि यक्ष इनको आश्रित्य होके कायोत्सर्ग करता हूं,
 कायोत्सर्ग करके तिन शासनके रक्षक देवतायोंकी थुई कहनी. इत्यादि
 कहनेसें श्रीहरिभद्रसूरिजीने चौथी थुईका कहना आवश्यकमें कहा है. इसका
 जो निषेध करे सो जैनशासनमें नहीं है ऐसा जाननां ॥

(२५) तथा श्रीप्रवचनसारोद्धारमें श्रीनेमिचंद्रसूरिजीनें ऐसा पाठ
 कहा है ॥ पढमं नमोत्थु १, जेअईया सिद्धा २, अरिहंत चेइयाणं ३, ति
 लोगस्स ४, सव्वलोए ५, पुक्खर ६, तमतिमिर ७, सिद्धाणं ८
 ॥८८॥ जो देवाणवि ९, उज्जित सेल १०, चत्तारिअट्टदसदोय ११,
 वेयावच्चगराणं १२, अहिगारुल्लिगण पयाइं ॥८९॥ इस पाठके बारमें

તેથી જૈનધર્મા પુરુષોએ એમના મતની શ્રદ્ધા ન કરવી જોઈએ. કદાચિત્ પૂર્વકાળમાં અજ્ઞાણપણાથી માની હોય તો તેને ત્રિકરણ યોગથી વોસરાવી દેવી જોઈએ. કારણ કે એક તો તે માન્યતા જૈનશાસ્ત્રથી વિરોધિ બીજું પૂર્વાચાર્યોની સામાચારીથી વિરોધિ અને ત્રીજું ચતુર્વિધ સંઘની વિરોધી છે. અને આવો વિરોધ કરવાવાળો ક્યારે પણ સંસારસાગરને તરી ન શકે.

(૨૩) ત્રિસ્તુતિક મત માનવાથી નીચેના પૂર્વાચાર્યોનો વિરોધ આવે છે.

(૧.) ૧૪૪૪ ગ્રંથના કર્તા પૂ.આ.ભ.શ્રી હરિભદ્રસૂરિજી મહારાજ.

(૨.) શ્રીપ્રવચનસારોદ્ધાર ગ્રંથના કર્તા પૂ.આ.ભ.શ્રી નેમિચંદ્રસૂરિ મહારાજ.

(૩.) પ્રવચનસારોદ્ધારની ટીકાના કર્તા પૂ.આ.ભ.શ્રી સિદ્ધસેનસૂરિજી મહારાજ.

(૪.) આમ રાજાને પ્રતિબોધ કરનારા પૂ.આ.ભ.શ્રી બપ્પભટ્ટસૂરિજી મહારાજએ ચોવીસ તીર્થકર પરમાત્માની એક થોયની સાથે ત્રણ ત્રણ થોય રચી છે. તેમાં એક સર્વજિનોની, એક શ્રુતજ્ઞાનની અને એક શાસનદેવતાની એ રીતે ૯૬ થોય રચી છે (તેમનો જન્મ વિ.સં. ૮૦૨ની સાલમાં થયો છે.)

(૫.) પૂ.આ.ભ.શ્રી જિનેન્દ્રસૂરિજી મ.ના શિષ્ય અને નવાંગી વૃત્તિકાર શ્રીઅભયદેવસૂરિજીના ગુરુભાઈએ શોભનસ્તુતિમાં ચોવીસ જિનના સંબંધથી ચોવીસ જોડકા ૯૬ થોય રચી છે.

-આનાથી એ ફલિત થાય છે કે નવાંગીવૃત્તિકારક શ્રીઅભયદેવસૂરિજી અને તેમના ગુરુ શ્રીજિનેન્દ્રસૂરિજી ગુરુ પ્રમુખ ગુરુ પરંપરાથી સર્વે ચાર થોય માનતા હતા.

-જો ચોથી થોય પૂર્વોક્ત મહાપુરુષો માનતા નહોતા, એમ કોઈ કહે, તો તેમના શિષ્ય અને ગુરુભાઈએ કયા કારણથી ચોથી થોયની રચના કરી હશે ?

(૬.) શ્રીઉત્તરાધ્યયન સૂત્રના વૃત્તિકારક પૂ.આ.ભ.શ્રી શાંતિસૂરિજીએ સંઘાચાર ચૈત્યવંદન મહાભાષ્યમાં ચાર થોય કહી છે.

अधिकारमें शासन देवताका कायोत्सर्ग और चौथी थुई कहनी कही है ॥२॥ इसकी टीकामें सिद्धसेनाचार्ये चार थुइसें चैत्यवंदना करनी कही है. तथा च तत्पाठः ॥ समयभाषया स्तुति चतुष्टयं ॥ तिनसें जो चैत्यवंदना सो मध्यम चैत्यवंदना जाननी ॥३॥

(२६) तथा श्रीउत्तराध्ययनकी बृहद्वृत्तिकार श्रीशांतिसूरिजीने संघाचार चैत्यवंदना महाभाष्यमें चौथी थुइका पूर्वपक्ष उत्तरपक्ष करके अच्छी तरेसें स्थापन करा है. सो भाष्यका पाठ यहां लिखते है ॥ वेयावच्चगराणं संतिगराणं सम्मद्दिट्ठि स० ॥ अन्नत्थउ० ॥ वेयावच्चंजिणगिह, रक्खण परिठवणाइ जिणकिच्चं ॥ संतीपडणीयकउ, उवसग्गविनिवारणं भवणे ॥७६॥ सम्मद्दिठि संघो, तस्स समाहमणो दुहाभावो ॥ एएसिकरणसीला, सुरवरसाहम्मिया जे ओ ॥७७॥ तेसिं समाणच्छं, काउस्सग्गं करेमि एत्ताहे ॥ अन्नत्थूससियाई, पुव्वत्तागार करणेणं ॥७८॥ एत्थउ भणेज्ज कोई, अविरइगंधाणताणमुस्सग्गो ॥ नहु संगत्थइ अम्हं, सावयसमणेहिं कीरत्तो ॥७९॥ गुणहिणवंदणं खलु, न हु ज्जुत्तं सव्वदेसविरयाणं ॥ भणइ गुरु सच्चमिणं, एत्तो चियएत्थ नहि भणियं ॥८०॥ वंदण पूयणसक्का, रणाइ हेउं करेमि काउस्सग्गं ॥ वत्थलं पुणजुत्तं, जिणमयजुत्ते तणुगुणेवि ॥८१॥ ते हुपमत्ता पायं, काउस्सग्गेण बोहिया धणियं ॥ पडिउज्जमंति फुडपाडिहेर करणे दडुत्थाह ॥८२॥ सुच्चइ सिरिकंताए, मणोरमाए तहा सुभद्दाए ॥ अभयाइणं पि कयं, सन्नेज्जं सासणसुरेहिं ॥८३॥ संघस्सगा पायं, वड्डइ सामत्थमिह सुराणंपि ॥ जहसीमंधरमूले, गमणे माहिलवि वायंमि ॥८४॥ जरका एवा सुच्चइ, सीमंधर सामिपायमूलंमि ॥ नयणं देवी एकयं, काउस्सग्गेण सेसाणं ॥८५॥ एमाहिं कारणेहिं, साहम्मिय सुरवराण वच्छलं ॥ पुव्वपुरिसेहिं कीरइ, न वंदणाहेउमुस्सग्गो ॥८६॥

(૭.) ક્રિયોદ્ધારના કર્તા, તપસ્વી, મહાપ્રભાવિક, રાણાની સભામાં ૩૩ ક્ષપણકાર્યાર્થે વાદમાં જીતનારા, 'તપા' બિરૂદધારક પૂ.આ.ભ. શ્રીજગત્ચંદ્રસૂરિજી મહારાજાના શિષ્ય પરમસંવેગી, જ્ઞાનભાસ્કર, પૂ.આ.ભ.શ્રી દેવેન્દ્રસૂરિજીએ લઘુભાષ્યમાં ચાર થોય કહી છે.

(૮.) શ્રીબૃહદ્ગચ્છૈકમંડન શ્રીમુનિચંદ્રસૂરિજી અને તેમના શિષ્ય શ્રીવાદિ દેવસૂરિજીએ લલિતવિસ્તરાની પંજિકા અને યતિદિન ચર્ચામાં ચાર થોયનું કથન કર્યું છે.

(૯.) નવાંગી વૃત્તિકાર શ્રીઅભયદેવસૂરિજીના શિષ્ય શ્રીજિનવલ્લભ-સૂરિજીએ સામાચારીમાં ચાર થોયનું કથન કર્યું છે.

(૧૦.) કલિકાલ સર્વજ્ઞ શ્રીહેમચંદ્રસૂરિજીએ યોગશાસ્ત્રમાં ચાર થોયનું કથન કર્યું છે.

(૧૧.) (I) શ્રીકુલમંડનસૂરિજીએ વિચારામૃસંગ્રહ ગ્રંથમાં

(II) શ્રીસોમસુંદરસૂરિજીએ સ્વકીય સામાચારીમાં

(III) શ્રીદેવસુંદરસૂરિજીએ સ્વકીય સામાચારીમાં

(IV) શ્રીનરેશ્વરસૂરિજીએ સ્વકીય સામાચારીમાં

(V) શ્રીભાવદેવસૂરિજીએ યતિદિન ચર્ચામાં

(VI) શ્રીતિલકાચાર્યજીએ સ્વકીય સામાચારીમાં

(VII) કુરોજ બાદશાહ પ્રતિબોધક શ્રીજિનપ્રભસૂરિજીએ

વિધિપ્રપામાં તથા

(VIII) શ્રીજયચંદ્રસૂરિજીએ પ્રતિકમણ ગર્ભિતહેતુ ગ્રંથમાં

ચૈત્યવંદનામાં ચાર-ચાર થોય કહેવાનું કથન કર્યું છે.

(૧૨.) (I) પૂ. મહોપાધ્યાય શ્રીમાનવિજયજીએ ધર્મસંગ્રહ ગ્રંથમાં

(II) પૂ. મહોપાધ્યાય શ્રીયશોવિજયજી મહારાજાએ પ્રતિક્ષણગર્ભિત હેતુમાં

(III) શ્રીનમિ નામના સાધુભગવંતે ષડાવશ્યકમાં તથા

(IV) શ્રીતરૂણપ્રભસૂરિજીએ ષડાવશ્યક બાલાવબોધમાં ચાર થોય

કહેવાની કહી છે.

पुव्वपुरिसाणमग्गो, वच्चंतो नेय चुक्कइ सुमग्गा ॥ पाउणइ भावसुद्धिं,
सुच्चइ मिच्छा विगप्पेहिं ॥८७॥

(२७) इनकी भाषा लिखते है ॥ वैयावृत्य कहिये जिनमंदिरकी रक्षा करनी, परिस्थापनादि जिनमतका कार्य करनां, शांति सो जिनभवनमें प्रत्यनीकके करे हुए उपसर्गोका निवारण करना ॥७६॥ सम्यक्दृष्टि श्रीसंघ तिसकों दो प्रकारकी समाधिके करनेवाले ऐसा शील कहते स्वभाव है जिन साधर्मी देवतायोका ॥७७॥ तिनकूं सन्मान देनेके वास्ते अत्रथउससियाए आदि आगार करनेसें अबमें कायोत्सर्ग करता हूं ॥७८॥ इहां कोइ कहे के अविरति देवतायोका कायोत्सर्ग करना यह हम श्रावक और साधुयोकों ठीक संगत नही है ॥७९॥ क्यों के गुणहीनकूं वंदना करनी यह सर्वविरति अरु देशविरतिकूं युक्त नही है. अब इसका उत्तर गुरु कहते है. हे भव्य तेरा कहना सत्य है इस वास्तेही इहां नही कहा ॥८०॥ वंदण पूयण सकार हेतु वास्तेमें कायोत्सर्ग करता हूं, ऐसा नही कहा; परंतु साधर्मी वत्सल तो जैन मतमें अल्पगुणवालेके साथभी करना इसवास्ते यह जो शासन देवतायोका कायोत्सर्ग करना है सो बहुमान देणे रुप साधर्मी वत्सल है ॥८१॥ क्यों के यह शासन देवता प्रायें प्रमादी है, इसवास्ते कायोत्सर्गद्वारा जाग्रत करेहूए शासनकी उन्नति करनेमें उत्साह धारण करते है ॥८२॥ शास्त्रोमें सुनते है के सिरिकंता, मनोरमा, सुभद्रा अरु अभयकुमारादिकोको शासनदेवतायोने साह्य करा ॥८३॥ श्रीसंघके कायोत्सर्ग करनेसें गोष्ठामाहिल्लके विवादमें शासनदेवता सीमंधरस्वामिके पास गये, वहां जाकर सत्यका निर्णय करा ॥८४॥ शेष संघके कायोत्सर्ग करनेसें यक्षा साध्वीकों शासन देवी सीमंधरस्वामीके पास लेगइ ॥८५॥ इत्यादिक कारणो करके चैत्यवंदनामें देवतायोके साथ साधर्मी वच्छलरुप कायोत्सर्ग पूर्वाचार्योने करा है परंतु देवतायोकों वंदणा वास्ते नही करा है ॥८६॥ इसवास्ते पूर्वाचार्योके मार्गमें

ઈત્યાદિ બીજા પણ આચાર્યોએ ચાર થોય કરવાની કહી છે.

-આ સર્વે આચાર્યોની ગુરુપરંપરા અને શિષ્ય પરંપરામાં હજારો આચાર્યોએ ચાર થોય માન્ય કરી છે.

તેથી અમને ઘણો શોક ઉત્પન્ન થાય છે કે... શ્રીજિનશાસ્ત્રો અને આચાર્યો અને શ્રીસંઘની વિરુદ્ધપથ ચલાવનાર શ્રીરત્નવિજયજી અને શ્રીધનવિજયજીનું કેમ કરીને કલ્યાણ થશે ! અને તેમનું કહેલું માનવાવાળા શ્રાવકોની પણ શી દશા થશે !

અથાગ્રે (હવે આગળ) પૂર્વોક્ત (પૂર્વે સૂચના માત્રથી કહેલા) ગ્રંથોના પાઠ લખીએ છીએ. જેને વાંચવાથી ભવ્યજીવોને ખબર પડશે કે શ્રીરત્નવિજયજી અને ધનવિજયજી જે ચાર થોયનો નિષેધ કરે છે, તે મોટો અન્યાય કરે છે !

(૨૪) પ્રથમ લલિલતવિસ્તરા ગ્રંથનો પાઠ લખીએ છીએ.

“વૈયાવચ્ચગરાણં સંતિગરાણં સમ્મદ્દિષ્ટિ સમાહિગરાણં કરેમિ કાઝસગ્ગ મિત્યાદિ યાવદ્વોસિરામિ વ્યાખ્યા પૂર્વવત્ નવરં વૈયાવૃત્યકરણાં પ્રવચનાર્થાં વ્યાપૃતભાવાનાં ચક્ષામ્પ્રકષ્પાંડાદીનાં શાંતિકરાણાં ક્ષુદ્રોપદ્રવેષુ સમ્યગ્દ્દુષ્ટીનાં સામાન્યેનાન્યેષાં સમાધિકરાણાં સ્વપરયોસ્તેષામેવ સ્વરુપમેતદેવૈષામિતિ વૃદ્ધસંપ્રદાયઃ । એતેષાં સંબંધિનં । સપ્તમ્યર્થે ષષ્ટી । એતદ્દિષયં એતાનાશ્રિત્ય કરોમિ કાયોત્સર્ગ । કાયોત્સર્ગવિસ્તરઃ પૂર્વવત્ । સ્તુતિશ્ચ નવરમેષાં વૈયાવૃત્યકરણાં તથા તદ્ભાવ વૃદ્ધિરિત્યુક્તપ્રાયં તદપરિજ્ઞાનેપ્યસ્માત્ત ચૂભસિદ્ધાવિદમેવ વચનં જ્ઞાપકં નચાસિદ્ધમેતદા-મિંચારુકાદૌ તથેક્ષણાત્ સદૌચિત્ય પ્રવૃત્ત્યા સર્વત્ર પ્રવર્તિતવ્યમિત્યૌદિ પર્યમસ્ય તદેતત્સકલ યોગબીજં વંદનાદિપ્રત્યયમિત્યાદિ ન પવ્યતે અપિત્વન્યત્રોચ્છવસિતેનેત્યાદિ તેષામવિરતત્વાત્

સામાન્યપ્રવૃત્તેરિત્યમેવોપકારદર્શનાત્ વચનપ્રામાણ્યાદિતિ વ્યાખ્યાનં સિદ્ધેભ્ય ઇત્યાદિસૂત્રમ્ ॥

ભાવાર્થ :- જિનશાસનની ઉન્નતિ કરવામાં વ્યાપારવાળા અને ક્ષુદ્રોપદ્રવમાં

चलनेसें भले मार्गसें कदापि पुरुष भ्रष्ट नहीं होता है, परंतु पूर्वाचार्योंके चलेहूए मार्गमें चलनेसे अनेक मिथ्या विकल्पोंसे छूटके पुरुष भावशुद्धिकों प्राप्त होता है इस वास्ते पूर्वाचार्योंका चलाया शासनदेवतायोंका कायोत्सर्ग नित्य चैत्यवंदनामें करना ॥८७॥ पारिय काउस्सगो, परमेठीणंच कयनमोक्कारो ॥ वेयावच्चगराणं, देज्जथुइ जरकपमुहाणं ॥८८॥ व्याख्या :- कायोत्सर्ग पारकें, परमेठीकों नमस्कार करकें, वैयावृत्तके करनेवाले शासनदेवतायोंकी थुइ कहे ॥८८॥

ऐसा प्रगट भाष्यका पाठ देखके जो कोइ चोथी थुइका निषेध करे तिसूकों जैनमतकी श्रद्धा रहितके सिवाय अन्य कौनसें शब्द करके बुलाना ?

ऐसे जैसे बडे बडे महान् शास्त्रोंके प्रगट पाठ है तोभी श्रीरत्नविजयजी अरु श्रीधनविजयजीकों देखनेमें नहीं आते है सो कर्मकी विषमगतिही हेतु है अब दूसरा क्या कहनां ? ॥

(२८) तथा चौरासी हजार श्लोक प्रमाण स्याद्वादरत्नाकर ग्रंथका कर्ता सुविहित श्रीदेवसूरिजीकी करी यति दिनचर्याका पाठ यहां लिखते हैं ॥ नवकारेण जहन्ना, दंडगथुइजुअलमज्जिमा नेआ ॥ उक्कोसा विहिपुव्वग्ग सक्कत्थय पंचनिम्माया ॥६५॥ व्याख्या :- नमस्कारेणांजलिबंधेन शिरोनमनादिरुपप्रणाममात्रेण यद्वा नमो अरिहंताणमित्यादिना वा एकेन श्लोकादिरुपेण नमस्कारेणेति जातिनिर्देशाद्बहुभिरपि नमस्कारणे प्रणिपातापरनामतया प्रणिपातदंडकेनैकेन मध्या मध्यमा दंडकश्च अरिहंतचेइयाणमित्याद्येकस्तुतिश्रैका प्रतीता तदंते एव या दीयते ते एव युगलं यस्याः सा दंडकस्तुति युगला चैत्यवंदना नमस्कार कथनानंतरं शक्रस्तवोप्यादौ भण्यते वादंडयोः शक्रस्तवचैत्यस्तवरुपयोर्युगं स्तुत्योश्च युगं यत्र सा दंडस्तुतियुगला इह वैका स्तुतिश्रैत्यवंदना गंडककायोत्सर्गानंतरं

સમ્યગ્દષ્ટિઓની શાંતિને કરનારા સમાધિ કરવાવાળા જે કૂચમાંડ, આમ્રાદિ યક્ષ છે, તેમને આશ્રયીને કાયોત્સર્ગ કરું છું. કાયોત્સર્ગ કરીને તે શાસનના રક્ષક દેવતાઓની થોય કહેવી-

ઈત્યાદિ કહેવાથી શ્રીહરિભદ્રસૂરિજીએ આવશ્યકમાં ચોથી થોય કરવાનું કહ્યું છે. એનો જે નિષેધ કરે તે જૈનશાસનમાં નથી, એમ જાણવું.

(૨૫) શ્રીનેમિચંદ્રસૂરિજીએ શ્રીપ્રવચનસારોદ્ધારમાં કહ્યું છે કે...

“પ્રથમ નમોત્યુ ૧, જેઅઈયા સિદ્ધા ૨, અંરિહંત ચેઙ્ગયાણં ૩, તિ લોગસ્સ ૪, સવ્વલોએ ૫, પુક્ખર ૬, તમતિમિર ૭, સિદ્ધાણં ૮ ॥૮૮॥

જો દેવાણિ વિ ૯, ઝર્જિજતસેલ ૧૦, ચત્તારિઅટ્ઠસદોય ૧૧, વેયાવચ્ચગરાણ ય ૧૨, અહિગારુલ્લિંગણ પડાઈં ॥૮૩॥

ઉપરોક્ત પાઠના બારમા અધિકારમાં શાસન દેવતાનો કાયોત્સર્ગ અને ચોથી થોય કહેવાની કહી છે.

એની ટીકામાં શ્રીસિદ્ધસેનસૂરિજીએ ચાર થોયથી ચૈત્યવંદના કરવાની કહી છે. તે પાઠ આ રહ્યો.

તથા ચ તત્પાઠઃ । સમય ભાષયા સ્તુતિચતુષ્ટયં ।

-તેમાં જે ચૈત્યવંદના કહી છે મધ્યમ ચૈત્યવંદના જાણવી. ॥૩॥

(૨૬) શ્રીઉત્તરાધ્યયન સૂત્રના બૃહદ્દટ્ટીકાકાર પૂ.આ.ભ.શ્રી શાંતિસૂરિજીએ સંઘાચાર ચૈત્યવંદન મહાભાષ્યમાં પૂર્વપક્ષ-ઉત્તરપક્ષ રચીને ચોથી થોયની ખૂબ સુંદર રીતે સ્થાપના કરી છે. તે આ પ્રમાણે છે.

ચેયાવચ્ચગરાણં સંતિગરાણં સમ્મહિષ્ઠિ સ ॥ અન્નત્થ ઋ. ॥ વેયાવચ્ચં જિણગિહ રક્ખણ પરિઠવણાઈજિણકિચ્ચં । સંતી પડણીયકઓ વસગવિનારણં ભવણે ॥૭૭૬॥ સમ્મહિષ્ઠિ સંઘો તસ્સ સમાહી મણોદહાભાવો । એસિ કરણસીલા, સુરવરસાહમ્મિયા જે ઉ ॥૭૭૭॥ તેસિં સમાણત્થં, કાઝસ્સગં કરેમિ એત્તાહે । અન્નત્થૂસસિયાઈ, પૃવ્વતાગારકરણેણં ॥૭૭૮॥ એત્થ ઉ મ્હેજ્જ કોઈ, અવિરઙ્ગંધાણ તાણમુસ્સગ્ગો । ન હું સંગચ્છઙ્ગ અમ્હં, સાવય-સમણોર્હિ કીરંતો ॥૭૭૯॥ ગુણહીણવંદણં ખલુ, ન હુ જુત્તં

श्लोकादिरुपतयाऽन्यान्य जिनचैत्यविषय तथाऽध्रुवात्मिका तदनंतरं चान्या ध्रुवा लोगस्सुज्झोअगरे इत्यादि नामस्तुतिसमुच्चाररुपा वा दंडकाः पंच शक्रस्तवादयः स्तुति युगलं च समयभाषया स्तुतिचतुष्कमुच्यते यत आद्यास्तिस्त्रोऽपि स्तुतयो वंदनादिरूपत्वादेका गण्यंते चतुर्थीस्तुतिरनुशास्तिरुपत्वाद्वितीयोच्यते तथा पंचभिर्दंडकैः स्तुतिचतुष्केण शक्रस्तवपंचकेन प्रणिधानेन चोत्कृष्टा चैत्यवंदनेति गाथार्थः ॥ इस पाठमें चार थुइसैं चैत्यवंदना करनी कही है तथा फेर इसी यतिदिनचर्यामें प्रतिक्रमण करनेका विधीमें गाथा; जिणवंदणमुणिनमणं, सामाइअ पुव्वकाउसगोअ ॥ देवसिअं अइआरं, अणुकम्मसो इत्थंचितेजा ॥२९॥ जिनवंदनं करोति चैत्यवंदनं कृत्वा देववंदनं करोति देववंदनं कृत्वा गुरुवंदनं करोति यथा भगवन्नहमित्यादि ॥ इस पाठमें प्रतिक्रमणके प्रारभमें चार थुइसैं चैत्यवंदना करनी कही है ॥ तथा फेर इसी दिनचर्यामें ॥ चरणे १, दंसणं २, नाणे ३, उज्जोआदुत्ति १, इक्क २, इक्कोअ ३ ॥ सुअ खित्त देवयाए, थुइ अंते पंचमंगलयं ॥३७॥ व्याख्या तदनु चारित्रविधि शुद्धयर्थं कायोत्सर्गः कार्यः तत्रोद्योतकरद्वयं चिंतनीयं १, दंसणनाणेत्यादि ॥ ततो दर्शनशुद्धिनिमित्तमुत्सर्गस्तत्रैकोद्योतकरचिंतनं ॥२॥ तदनु ज्ञानशुद्धिनिमित्तमुत्सर्गस्तत्राप्येकोद्योतकरचिंतनं ॥३॥ सुअदेवय खित्त देवया एत्ति, तदनु श्रुत समृद्धि निमित्तं श्रुतदेवतायाः कायोत्सर्गमेकनमस्कारचिंतनं च कृत्वा तदीयां स्तुतिं ददाति अन्येन दीयमानां श्रृणोति वा ततः सर्वविघ्ननिर्दलननिमित्तं क्षेत्र देवतायाः कायोत्सर्गः कार्यः एक नमस्कारचिंतनं कृत्वा तदीयां स्तुति ददाति परेण दीयमानां वा श्रृणोति स्तुत्यंते पंचमंगलं नमस्कारमभिधायोपविशतीति गाथार्थः ॥३७॥

(२९) इस पाठमें श्रुतदेवताका और क्षेत्र देवताका कायोत्सर्ग करनां कहा है, और इन दोनोंकी थुइ कहनी कही है श्रीदेवसूरिजी जिनोनें

સવ્વદેસવિરયાણં । મળાઇ ગુરુ સચ્ચમિણં, એત્તો ચ્ચિય એથ્થ નહિ મળિયં
 ॥૭૮૦॥ વંદણ પૂયણ સક્કા, રણાઇ હેડં કરેમિ કાઠસ્સગ્ગં । વચ્છલ્લં
 પુણજુત્તં, જિણમયજુત્તે તુણ્ણુગુણેવિ ॥૭૮૧॥ તે હુ પમતા પાયં, કાઠસ્સગ્ગેણ
 બોહિયા ધણિયં । પઢિઠ્ઠજ્જમંતિ ફુડ, પાઢિહેર કરણે દ્દુટ્થાહ ॥૭૮૨॥
 સચ્ચઇ સિરિકંતાએ, મળોરમાએ તહા સુમહાએ । અમયાઇણં પિ કયં, સન્નેજ્જં
 સાસણસુરેહિં ॥૭૮૩॥ સંઘસ્સગા પાયં વઢ્ઢુ સામત્થમિહ સુરાણંપિ । જહ
 સીમંધરમૂલે, ગમણે માહિલવિ વાયંમિ ॥૭૮૪॥ જક્કા એવા સુચ્ચઇ,
 સીમંધરસામિપાયમૂલંમિ । નયણં દેવી એકયં, કાઠસ્સગ્ગેણ સેસાણં ॥૭૮૫॥
 એમાહિં કારણેહિં, સાહમ્મિય સુખરાણ વચ્છલ્લં । પુવ્વસુરિસેહિં કીરઇ, ન
 વંદણાહેઠ્ઠમુસ્સુગો ॥૭૮૬॥ પુવ્વપુરિસાણમગ્ગો, વચ્ચંતો નેય ચુક્કઇ સુમગ્ગા
 । પાઠગઇ ભાવસુદ્ધિં, સુચ્ચઇ મિચ્છાવિગપ્પેહિં ॥૭૮૭॥

(૨૭) ભાવાર્થ :- જિનમંદિરની રક્ષા કરવી, જિનમંદિરની પ્રસિદ્ધિ
 કરવી (અથવા જિનમંદિરનો મહિમા વધારવો) વગેરે વૈયાવૃત્ય છે.
 જિનમંદિરમાં શત્રુઓએ કરેલા ઉપદ્રવોનું નિવારણ કરવું એ શાંતિ છે.
 (૭૭૬)

સમ્યગ્દષ્ટિ શ્રીસંઘની સમાધિ (માનસિક દુઃખોનો અભાવ)
 વૈયાવૃત્ય, શાંતિ અને સમ્યગ્દષ્ટિ સમાધિને કરવાના સ્વભાવવાળા જે
 સાધર્મિક ઉત્તમ દેવો છે, તેમના સન્માન માટે હવે કાયોત્સર્ગ કરું છું. આ
 કાયોત્સર્ગ ઉચ્છ્વાસ સિવાયના પૂર્વોક્ત આગારોને રાખવા પૂર્વક કરું છું.
 ॥૭૭૭-૭૭૮॥

અહીં કોઈ કહે છે કે અવિરતિધર દેવતાઓને કાયોત્સર્ગ કરવો, તે
 શ્રાવકો અને સાધુઓને સંગત થતો નથી. કારણ કે ગુણહીનને વંદના કરવી તે
 સર્વવિરતિ અને દેશવિરતિધરને યુક્ત નથી.

હવે ગુરુ ઉત્તર આપે છે કે હે ભવ્ય ! તારી વાત સાચી છે. તેથી જ
 અહીં અમે એવું કહ્યું જ નથી. અર્થાત્ દેવતાઓના વંદન, પૂજન, સત્કાર માટે
 કાયોત્સર્ગ કરું છું, એવું કહ્યું નથી. પરંતુ સાધર્મિક વાત્સલ્ય તો જૈનમતમાં
 અલ્પગુણવાળાનું પણ કહ્યું છે, તે બહુમાન દેવારૂપ સાધર્મિક વાત્સલ્ય છે.

सिद्धराज जयसिंहकी सभामें कुमुदचंद्र दिगंबरकूं जित्या जिनके आगें साढे तीनकोडी ग्रंथका कर्ता श्रीहेमचंद्रसूरिजी बालक पुत्रकी तरें बैठे थे. और जिन श्रीदेवसूरिजीने चौरासी हजार श्लोकप्रमाण स्याद्वादरत्नाकर ग्रंथ रचा था तिनके शिष्य श्रीरत्नप्रभसूरिजीने रत्नाकरावतारिका लघुवृत्ति रची, जिनके वचनोकें जैनमतमें कोइभी विद्वान् अप्रमाणिक नही कही शक्ता है, और यह श्रीदेवसूरिजीके गुरु श्रीमुनिचंद्रसूरि थे तिन जावज्जीव आचाम्ल तप करा है, जिनकी रची योगबिंदु, धर्मबिंदु, उपदेशपद प्रमुख अनेक ग्रंथोकी टीका है, तिनोने ललितविस्तराकी पंजिकामें चार थुइसैं चैत्यवंदना करनी कही है, जैसे महान्पुरुषोके कथन करेकी जेकर श्रीरत्नविजयजी और श्रीधनविजयजीकूं प्रतीति नही तो इन स्तोक मात्र यद्वा तद्वा पठन करे हूए श्रीरत्नविजयजी श्रीधनविजयजीके कहनेकूं कौन बुद्धिमान सत्य मानेगा. क्यों के श्रीरत्नविजयजी अरु श्रीधनविजयजीकूं समजावने वास्ते जेकर महाविदेह क्षेत्रसैं केवलीभगवान् आवे ऐसा तो संभव नही है परंतु पूर्वाचार्योके वचन उपर प्रतीति रखनी चाहियें सो तो इन दोनोको नही है तब इनका मत सम्यक्दृष्टी पुरुषतो कोइभी नही मानेगा.

(३०) तथा श्रीअणहिल्लपुर पाटण नगरें फोफलवाडा भांडागारे प्राचीनाचार्यकृत सामाचार्योका पुस्तक है, तिनका पाठ यहां लिखते है ॥

जिणमुणिवंदण अइआ, रुस्सग्गो पुत्तिवंदणालोए ॥
 सुत्तेवंदण खामण वंदण चरणाइ उस्सग्गो ॥४॥ उज्जोअदुइक्किक्का,
 सुअखिउस्सग्ग पुत्ति वंदणाए ॥ थुइ तिअ नमुत्थत्तं, पत्थि तुस्सग्गु
 सज्जाउ ॥५॥ पुनरपि अणहिल्लपुरपट्टननगारे कोकलवाडा भांडागारे
 कालिकाचार्य संतानीय भावदेवसूरि विरचित यतिदिनचर्यायां अथ
 दैवसिक प्रतिक्रमणस्य स्वरूपं निरूप यति ॥ चेइय वंदणभयवं, सूरि
 उव्भाय मुणि खमासमणा ॥ सव्वसवि सामाइय, देवसिय अईयार

(૭૭૯-૭૮૦-૭૮૧)

કારણ કે તે શાસનદેવતાઓ પ્રાયઃ પ્રમાદી છે. તેથી કાયોત્સર્ગ દ્વારા જાગ્રત કરતે છતે તેઓ શાસનની ઉન્નતિ કરવામાં ઉત્સાહ ધારણ કરે છે. (૭૮૨)

શાસ્ત્રોમાં સાંભળવા મળે છે કે સિરિકંતા, મનોરમા, સુભદ્રા અને અભયકુમારાદિને શાસનદેવતાઓએ સહાય કરી હતી. (૭૮૩)

ગોષ્ઠામાહિલના વિવાદમાં શ્રીસંઘે કાયોત્સર્ગ કરવાથી શાસનદેવતા શ્રીસીમંધરસ્વામિ ભગવાનની પાસે ગયા. ત્યાં જઈને સત્યનો નિર્ણય કર્યો. (૭૮૪)

શેષ સંઘે કાયોત્સર્ગ કરવાથી યજ્ઞા સાધ્વીને શાસનદેવી શ્રીસીમંધરસ્વામી પાસે લઈ ગયા. (૭૮૫)

ઈત્યાદિ કારણોથી ચૈત્યવંદનામાં દેવતાઓની સાથે સાધર્મિક વાત્સલ્યરૂપ કાયોત્સર્ગ પૂર્વાચાર્યોએ કર્યો છે. પરંતુ દેવતાઓની વંદના માટે નથી કર્યો. (૭૮૬)

આથી પૂર્વાચાર્યોના માર્ગમાં ચાલવાથી સારા માર્ગમાં ક્યારે પણ પુરુષ ભ્રષ્ટ થતો નથી. પરંતુ પૂર્વાચાર્યોએ ચાલેલા માર્ગ ઉપર ચાલવાથી અને મિથ્યા વિકલ્પોથી છૂટીને પુરુષ ભાવશુદ્ધિને પ્રાપ્ત કરે છે. તેથી પૂર્વાચાર્યો દ્વારા આદરેલો શાસનદેવતાઓનો કાયોત્સર્ગ નિત્ય ચૈત્યવંદનામાં કરવો. (૭૮૭)

આગળ કહ્યું છે કે...

પારિય કાઉસ્સગ્ગો, પરમેટ્ઠીણં ચ કયનમોક્કારો ।

વૈયાવચ્ચગરાણં, દેજ્જ થુહ જક્ખપમુહાણં ॥૭૮૮॥

કાયોત્સર્ગ પારી પરમેષ્ઠિને નમસ્કાર કરીને વૈયાવૃત્ય કરવાવાળા શાસનદેવતાઓની થોય કહે. (૭૮૮)

આવા પ્રગટ શાસ્ત્રપાઠો જોઈને જો કોઈ ચોથી થોયનો નિષેધ કરે તો તે જૈનમતની શ્રદ્ધાથી રહિત છે,

આવા શબ્દ સિવાય કયા શબ્દોથી બોલાવાય.

આવા મોટા મોટા મહાનશાસ્ત્રોનો પ્રગટ પાઠ છે, તો પણ શ્રીરત્નવિજયજી અને શ્રીધનવિજયજીને જોવામાં આવતા નથી. તેમાં કર્મની

उस्सग्गो ॥३४॥ व्याख्या :- तत्रादौ चैत्यवंदनं अरिहंत
 चेइयाणमित्यादि पश्चाच्चत्वारि क्षमाश्रमणानि 'भगवान् सूरि
 उपाध्याय मुनि' इत्यादिरूपाणि । पुनरपि तत्रैव चैत्यवंदनाः कियंत्य
 इत्याशंक्याह ॥ पडिकमणे चेइहरे, भोयणसमयंमि तहय संवरणे ॥
 पडिकमण सुयण पडिबो, हकालियं सत्तह जइणो ॥६३॥ व्याख्या ॥
 साधोः प्रथमा चैत्यवंदना प्रतिक्रमणे रात्रिप्रतिक्रमणे ॥१॥ द्वितीया
 चैत्यगृहे जिनभवने ॥२॥ तृतीया भोजनसमये आहारवेलायां ॥३॥
 चतुर्थी संवरणे कृतभोजनः साधुः सततं चैत्यवंदनां करोति ॥४॥ तथा
 पंचमी प्रतिक्रमणे दैवसिकप्रतिक्रमणे ॥५॥ षष्ठी शयने
 संस्तारककरणसमये ॥६॥ सप्तमी प्रतिबोधकाले निद्रापरित्यागे ॥७॥
 एताः सप्त चैत्यवंदनाः यतिनो ज्ञातव्याः, यदाहुः साहूण सत्तवारा, होइ
 अहोरत्तमब्भयारंमि ॥ गिहिणो पुणचियवंदण, तियपंचसत्तवावारा
 ॥१॥ पडिकमउ गिहिणो वि हु, सत्तविहं पंचहा उ इयरस्स ॥ होइ
 जहन्नेण पुणो, तीसु विसंजासु इय तिविहं ॥२॥६३॥ अथ तस्याश्चैत्य
 वंदनाया जघन्यादयः कियंतो भेदा इत्याशंक्याह ॥ नवकारेण जहन्ना,
 दंडग थुइ जुयल मब्भिमा नेया ॥ उक्कोस विहिपुव्वग, सक्कत्थय
 पंचनिम्माया ॥६४॥ व्याख्या ॥ नमस्कारः प्रणामस्तेन जघन्या
 चैत्यवंदना स नमस्कारः पंचधा एकांगः शिरसो नमने, द्वयंगः
 करयोर्द्वयोः, त्रयंगः त्रयाणां नमने करयोः शिरसस्तथा ॥१॥ च पुनः
 करयोर्जान्वोः नमने चतुरंगकः, शिरसः करयोर्जान्वोः पंचांगः पंचमो
 मतः ॥२॥ यद्वा श्लोकादिरूपनमस्कारादिभिर्जघन्या ॥१॥ अतो
 मध्यमा द्वितीया सा तु स्थापनार्हत्सूत्रदंड-कैस्तुतिरूपेण युगलेन भवति
 अन्ये तु दंडकानां शक्रस्तवादीनां पंचकं तथा स्तुतियुगलं समया
 भाषया स्तुतिचतुष्ययं ताभ्यां या वंदना तामाहुः । यद्वा दंडकः
 शक्रस्तवः स्तुत्योर्युगलं अरिहंतचेइयाणं स्तुतिश्चेति ॥ यत

વિષમગતિ જ કારણ છે, હવે બીજું શું કહેવું ?

(૨૮) ચૌયાસી હજાર શ્લોક પ્રમાણ 'સ્યાદ્દાદ રત્નાકર' ગ્રંથના કર્તા સુવિહિત આચાર્ય ભગવંત શ્રીદેવસૂરિજી દ્વારા વિરચિત 'યતિદિન ચર્યા'નો પાઠ અહીં લખાય છે.

નવકારેણ જહન્ના, દંડગથુઙ્ગુઅલ મજ્ઞિમા નેયા ।

ઉક્કોસા વિહિપુવ્વગ, સક્કથય પંચનિમ્માયા ॥૬૫॥

વ્યાખ્યા :- નમસ્કારેણાંજલિબંધેન શિરોનમનાદિરુપપ્રણામ માત્રેણ યદ્વા નમો અરિહંતાણામિત્યાદિના વા એકેન શ્લોકાદિરુપેણ નમસ્કારેણેતિ જાતિનિર્દેશાદ્બહુભિરપિ નમસ્કારેણ પ્રણિપાતાપરનામતયા પ્રણિપાતદંડ-કેનૈકેન મધ્યા મધ્યમા દંડકશ્ચ અરિહંત ચેઙ્ગાણમિત્યાદ્યેક સ્તુતિશ્ચેકા પ્રતીતા તદંતે એવ યા દીયતે તે એવ યુગલં યસ્યાઃ સા દંડકસ્તુતિ યુગલા ચૈત્યવંદના નમસ્કાર કથનાનંતરં શક્રસ્તવોપ્પાદૌ ભણ્યતે વાદંડયોઃ શક્રસ્તવચૈત્યસ્તવરુપયોર્યુગં સ્તુત્યોશ્ચ યુગં યત્ર સા દંડસ્તુતિયુગલા ઇહ ચૈકા સ્તુતિશ્ચૈત્યવંદનં દંડકકાયોત્સર્ગાનંતરં શ્લોકાદિરુપતયાઽન્યાન્ય જિનચૈત્યવિષય તયાધુવાત્મિકા તદનંતરં ચાન્યા ધુવા લોગસ્સુજ્જૌઅગરે ઇત્યાદિ નામસ્તુતિસમુચ્ચારરુપા વા દંડકા પંચશક્રસ્તવાદયઃ સ્તુતિયુગલં ચ સમયભાષયા સ્તુતિચતુષ્કમુચ્યતે યત આદ્યાસ્તિસ્ત્રોઽપિ સ્તુતયો વંદનાદિરુપત્વાદેકા ગણ્યંતે ચતુર્થીસ્તુતિરનુશાસ્તિરુપત્વાદ્ દ્વિતીયોચ્યતે તથા પંચમિર્દંડકૈઃ સ્તુતિચતુષ્કેણ શક્રસ્તવપંચકેન પ્રણિધાનેન ચોત્કૃષ્ટા ચૈત્યવંદનેતિ ગાથાર્થઃ ॥

(ભાવાર્થ સુગમ છે.)

આ પાઠમાં ચાર થોયથી ચૈત્યવંદના કરવાની કહી છે. તથા તે જ યતિદિનચર્યામાં પ્રતિક્રમણ કરવાની વિધિમાં લખ્યું છે કે...

જિણવંદણમુણિવંદણનમણં, સામાઙ્ગય પુવ્વકાઝસગ્ગોઅ ।

દેવસિઅં અઙ્ગારં, અણુકમ્મસો ઇત્થચિંતેજા ॥૨૧॥

જિનવંદનં કરોતિ ચૈત્યવંદનં કૃત્વા દેવવંદનં કરોતિ દેવવંદન કૃત્વા ગુરુવંદનં કરોતિ યથા ભગવન્નહમિત્યાદિ ॥

आवश्यकचूर्णौ स्थापनार्हत्स्त्वचतुर्विंशति- स्त्वश्रुतस्तवाः स्तुतयः प्रोक्ताः एते मध्यम चैत्यवंदनाया भेदा उत्कृष्टा विधिपूर्वकशक्रस्तव-पंचनिर्मिताः । तथा उत्कृष्टा तु शक्रस्तवादिपंचदंडकनिर्मिताः जयवीयरायेत्यादिप्रणिधानान्ता चैत्यवंदना स्यात्, अन्ये तु शक्रस्तवपंचकयुतामाहुः । तत्र वारद्वयं चैत्यवंदना प्रवेशत्रयं निष्क्रमणद्वयं चेति पंचशक्रस्तवी ॥६४॥

इसी रीतीसे पाटणनगरके फोफलियावाडाके भंडारमें पूर्वाचार्यकृत समाचारी और यतिदिनचर्यामें प्रतिक्रमणकी आदिमें चार थुइसें चैत्यवंदना करनी कही है और श्रुतदेवता, क्षेत्रदेवताका कायोत्सर्ग करणा कहा है और श्रीभावदेवसूरिजीने यतिदिनचर्यामें प्रतिक्रमणमें चार थुइकी चैत्यवंदना करनी कही है और श्रुतदेवता अरु क्षेत्रदेवताका कायोत्सर्ग और थुइ कहनी कही है तथा चैत्यवंदनाके मध्यमोत्कृष्ट भेदमेंभी चार थुइसें चैत्यवंदना करनी कही है ॥

(३१) तथा पंचवस्तु ग्रंथमें इस मुजब पाठ है सो लिखते है ॥ थुइ मंगलमि गुरुणा, उच्चरिए सेसे १ सगा थुई बिंति ॥ चिठंति तओथेवं, कालं गुरु पाय मूलमि ॥९०॥ व्याख्या ॥ स्तुतिमंगले गुरुणा आचार्येण उच्चारिते सति ततः शेषाः साधवः स्तुतिर्बुवते ददतीत्यर्थः । तिष्ठति ततः प्रतिक्रांतानंतरं स्तोकं कालं क्वेयाह गुरुपादमूले आचार्यातिके इति गाथार्थः । प्रयोजनमाह । पम्हे छमे रसायणओ उफेडिओ हवइ एवं ॥ आयरणासु अ देवय, माइणं होइ उस्सगो ॥९१॥ तत्र विस्मृतं स्मरणं भवति विनयश्च फटितो नामतीतो भवत्येव उपकार्यासेवनेन एतावत्प्रतिक्रमणं आचरणात् श्रुतदेवतादीनां भवति कायोत्सर्गः । अत्र आदि शब्दात् क्षेत्रभवनदेवतापरिग्रहः । इति गाथार्थः ॥

આ પાઠમાં પ્રતિક્રમણના પ્રારંભમાં ચાર થોયથી ચૈત્યવંદના કરવાની કહી છે.

પુનઃ તે દિનચર્યામાં કહ્યું છે કે...

ચરણે ૧ દંસણં ૨, નાણે ૩, ઉજ્જોઆ દન્નિ ૧ ઇક્ક ૨ ઇક્કોઅ ૩ ।

સુઅ ચિત્ત દેવયાણ, થુહ્ અંતે પંચમંગલયં ॥૩૭॥

વ્યાખ્યા :- તદનુ ચારિત્રવિધિશુદ્ધયર્થં કાયોત્સર્ગઃ કાર્યઃ તત્તો દર્શનશુદ્ધિનિમિત્ત-મુત્સર્ગસ્ત્રૈકોદ્યોતકરચિતનં ॥૨॥ તદનુ જ્ઞાનશુદ્ધિનિમિત્ત-મુત્સર્ગસ્ત્રાયેકોદ્યોતકરચિતનં ॥૩॥ સુઅદેવયં ચિત્ત દેવયાણ્ણિ ॥ તદનુ શ્રુતસમૃદ્ધિ નિમિત્તં શ્રુતદેવતાયાઃ કાયોત્સર્ગમેકનમસ્કારચિતનં ચ કૃત્વા તદીયાં સ્તુતિં દદાતિ અન્યેન દીયમાનાં શ્રુણોતિ વા તતઃ સર્વવિઘ્નનિર્દલનનિમિત્તં ક્ષેત્રદેવતાયાઃ કાયોત્સર્ગઃ કાર્યઃ એક નમસ્કારચિતનં કૃત્વા તદીયાં સ્તુતિં દદાતિ પરેણ દીયમાનાં વા શ્રુણોતિ સ્તુત્યંત પંચમંગલં નમસ્કારમભિધાયોપવિશતીતિ ગાથાર્થઃ ॥૩૭॥

(ભાવાર્થ સુગમ છે.)

(૨૯) આ પાઠમાં શ્રુતદેવતા અને ક્ષેત્રદેવતાનો કાયોત્સર્ગ કરવાનો કહ્યો છે. અને તેમની બંનેની થોય કહેવાની કહી છે. શ્રીદેવસૂરિજી જેઓએ સિદ્ધરાજ જયસિંહની સભામાં કુમુદચંદ્ર દિગંબરને જીત્યા હતા, તેઓની આગળ ત્રણ કોડ શ્લોકના કર્તા શ્રીહેમચંદ્રસૂરિ બાળક પુત્રની જેમ બેઠતા હતા અને જે શ્રીદેવસૂરિજીએ ૮૪ હજાર શ્લોકપ્રમાણ સ્યાદ્વાદ રત્નાકર ગ્રંથ રચ્યો હતો. તેમના શિષ્ય શ્રીરત્નપ્રભસૂરિજીએ રત્નાકરાવતારિકા લઘુવૃત્તિ રચી છે. જેમના વચનો જૈનમતમાં કોઈપણ વિદ્વાન અપ્રામાણિક કહી શકતો નથી અને આ શ્રીદેવસૂરિજીના ગુરુ શ્રીમુનિચંદ્રસૂરિ હતા. તેમણે યાવજીવ આયંબિલ તપ કર્યો છે. જેઓની રચેલી યોગબિંદુ, ધર્મબિંદુ, ઉપદેશપદ પ્રમુખ અનેક ગ્રંથોની ટીકા છે. તેઓશ્રીએ લલિતવિસ્તરાની પંજિકામાં ચાર થોયથી ચૈત્યવંદના કરવાની કહી છે. જો આવા મહાપુરુષોના કથનોની રત્નવિજયજી

इस प्रकारें श्रीहरिभङ्सूरिजीने पंचवस्तु शास्त्रमें आचरणासैं श्रुतदेवता और क्षेत्र देवताका कायोत्सर्ग करना कहा है, तो यह श्रुतदेवता अरु क्षेत्रदेवताका कायोत्सर्गकरण रूप आचरणा पूर्वधारियोंके समयमेंभी चलती थी तिस्का स्वरूप विचारामृत संग्रह ग्रंथकी साक्षीसैं उपर लिख आये है. तो पूर्वधारियोंकी आचरणाका निषेध करना यह महा अनर्थका मूल है, निषेध करनेवाले श्रीरत्नविजयादि ऐसे नही सोचते होवेगे के, हम तुच्छबुद्धिवाले होकर पूर्वधारियोंकी आचरणाका निषेध करके कौनसी गतिमें जावेगे !!

(३२) तथा श्रीवृंदासुवृत्तिका पाठ लिखते है. एवमेतत्पठित्वोप-
चितपुण्यसंभार उचितेष्वौचित्यप्रवृत्त्यर्थं मिदमाह वेयावच्छ-
गराणमित्यादि ॥ वैयावृत्त्यकराणां प्रवचनार्थं व्याष्टतभावानां
गोमुखयक्षादीनां शांतिकराणां सर्वलोकस्य सम्यग्दृष्टिविषये
समाधिकराणां एषां संबन्धिना ष्टया सप्तम्यर्थत्वादेतद्विषयं वा आश्रित्य
करोमि ॥ कायोत्सर्गं अत्र वंदणवत्तियाए इत्यादि न पठ्यते
तेषामविरतत्वात् अन्यत्रोच्छसितेनेत्यादि पूर्ववत् । ततः एषां
स्तुतिं भणित्वा प्रागुक्तवच्छक्रस्तवं च ॥ प्रतिक्रमणविधिश्च
योगशास्त्रवृत्त्यंतर्गताभ्यः चिरंतनाचार्यप्रणीताभ्यो गाथाभ्योऽवसेयः ।
पंच विहायार विसुद्धिहेउमिह साहु सावगो वावि पडिक्रमणं सह
गुरुणा, गुरुविरहे कुणइ इक्को वि ॥१॥ वंदित्तु चेइयाइं, दाउं चउराइए
खमासमणे ॥ भूमिनिहिअसिरो सयलाइआर मिच्छोक्कडं देई ॥२॥
सामाइय पुव्वमिच्छ, मिछाइउं काउसग्गमिच्चाइ ॥ सुत्तं भणि अ
परंविअ, भूअकुप्पर धरिअ पहिरणओ ॥३॥ घोडगमाई दोसेहिं,
विरहियंतो करेइ उस्सग्गं ॥ नाहि अहो जाणूढं, चउरंगुलछइअ
कडिपट्टे ॥४॥ तच्छयधरेई हिअए, जहक्कमं दिणकए अईआरे ॥ पारेत्तु
णमोक्कारे, ण पडइ चउरंगुलछइअ कडिपट्टे ॥४॥ तत्थयधरेई

અને ધનવિજયજીને પ્રતીતિ ન હોય તો અલ્પ માત્ર યદ્વા તદ્વા પઠન કરનાર રત્નવિજયજી અને ધનવિજયજીનું કથન કયા બુદ્ધિમાન પુરુષો સત્ય માનશે ! કારણ કે રત્નવિજયજી અને ધનવિજયજીને સમજાવવા માટે મહાવિદેહક્ષેત્રમાંથી કોઈ કેવલી ભગવાન આવે એવો તો સંભવ નથી. પરંતુ પૂર્વાચાર્યોના વચન ઉપર પ્રભતી રાખવી જોઈએ તે તો તે બંનેની નથી. ત્યારે તેમનો મત કોઈપણ સમ્યક્દષ્ટિ પુરુષ તો નહિ માને.

શ્રીઅણહિલ્લપુર પાટણનગરમાં ફોફલવાડાના જ્ઞાનભંડારમાં પ્રાચીન આચાર્યકૃત સામાચારીનું પુસ્તક છે. તેનો પાઠ નીચે પ્રમાણે છે.

જિણમુણિવંદણ અફા, રુસ્સગ્ગો પુત્તિવંદણાલોએ ।

સુત્તેવંદણ ચ્વામણ, વંદણ ચરણાફ ડસ્સગ્ગો ॥૪॥

ડજ્જોઅદુફ્ફિક્કા, સુઅચ્ચિ ડસ્સગ્ગ પુત્તિ વંદણા ।

થુફ ડિઅ નમુત્થત્તં, પત્થિ ડુસ્સગ્ગુ સજ્જાડ ॥૫॥

પુનરપિ અણહિલ્લપુરપટ્ટનનગરે ફોફલવાડા ભાંડાગારે કાલિકાચાર્ય સંતાનીય ભાવદેવસૂરિ વિરચિત યતિદિનચર્યામાં અથ દૈવસિક પ્રતિક્રમણસ્ય સ્વરૂપં નિરૂપયતિ ।

ચેફય વંદણભયવં, સૂરિ ડવજ્જાય મુણિ ચ્વાસમણા ।

સવ્વસવિ સામાફય, દેવસિય અફયાર ડસ્સગ્ગો ॥૩૪॥

વ્યાખ્યા :- તત્રાદૌ ચૈત્યવંદનં અરિહંત ચેફયાણમિત્યાદિ પશ્ચાચ્ચત્વારિ ક્ષમાશ્રમણાનિ 'ભગવાન્ સૂરિ ડપાધ્યાય મુનિ' ડત્યાદિરૂપાણિ । પુનરપિ તત્રૈવ ચૈત્યવંદનાઃ કિંયત્ય ડત્યાશંક્યાહ ।

પડિક્કમણે ચેફહરે ભોચણસમયંમિ તહય સંવરણે ।

પડિકમણ સુયણ પડિબો-હકાલિયં સત્તહ જફણો ॥૬૩॥

વ્યાખ્યા :- સાધોઃ પ્રથમા ચૈત્યવંદના પ્રતિક્રમણે રાત્રિપ્રતિક્રમણે ॥૧॥

દ્વિતીયા ચૈત્યગૃહે જિનભવને ॥૨॥ તૃતીયા ભોજનસમયે આહાર વેલાયાં ॥૩॥

ચતુર્થી સંવરણે કૃત્તંભોજનઃ સાધુઃ સતતં ચૈત્યવંદના કરોતિ ॥૪॥ તથા

પંચમી પ્રતિક્રમણે દેવસિકપ્રતિક્રમણે ॥૫॥ ષષ્ઠી શયને સંસ્તારકકરણસમયે

॥૬॥ સપ્તમી પ્રતિબોધકાલે નિદ્રાપરિત્યાગે ॥૭॥ ઇતાઃ સપ્તચૈત્યવંદનાઃ યતિનો

हिअएजहक्कमं दिवाकए अईआरे ॥ पारेत्तु नमोक्कारे, न पडइ
 चउवीसथयं दंडं ॥५॥ संडासगे पमज्जिअ, उवविसिअ
 अलगाविअयबाहुजुओ ॥ मुहणं तगं च कायं, च पेहए पंचवीसइहा
 ॥६॥ उठिअछिओसविणयं, विहिणा गुरुणो करेइ किइकम्मं ॥ बत्तीस
 दोसरहिअं, पणवीसावस्सग्गविसुद्धं ॥७॥ अह संमम वणयंगो,
 करजुअ विहिधरिअ पुत्तिरयहरणो ॥ परिचितईअइआर, जहक्कम्मं
 गुरुपुरोविअडे ॥८॥ अहउव विसित्तु सुत्तं, सामाइय माइअं पढिअ
 पयओ ॥ अद्भुछिम्हि इच्चाई, पढई दुहउठिओ विहिणा ॥९॥ दाऊणं
 वंदणं तो. पणगाई सुजइ सुखा मए तिण्णि ॥ किइ कम्मं करिअ आ,
 यरिअमाईगाहातिगं पढए ॥१०॥ इअ सामाइअ उस्सग्ग सुत्तमुच्चरिअ
 काउस्सग्गठिउ ॥ चिंतइ उज्झोअडुगं, चरित्त अइआरे सुद्धिकए
 ॥११॥ विहिणा पारिअ संम, त सुद्धिहेउं च पढइ उज्झोअं ॥ तह
 सव्वलोअ अरहं, त चेइआराहणुस्सग्गं ॥१२॥ काउं उज्झोअगरं,
 चिंतिअपारेइ सुद्ध सम्मत्तो ॥ पुक्खरवरदीवडुं, कइइ सुहण निमित्तं
 ॥१३॥ पुणपणवीस्सुस्सासं, उस्सग्गं कुणइ पारण विहिणा ॥ तो
 सयल कुशल किरिआ, फलाणसिद्धाण पढइ थयं ॥१४॥ अहसुअ
 समिद्धि हेउं, सुअदेवीए करेइ उस्सग्गं ॥ चितेइ नमुक्कारं, सुणइ व देइ
 व तीइ थुई ॥१५॥ एवं खेत्तसुरीए, उस्सग्गं कुणइ सुणइ देइ थुइ ॥
 पडिऊण पंचमंगल, मुवविसई पमज्जसंडासे ॥१६॥ पुव्वविहिणे वपेहिअ,
 पुत्ति दाऊण वंदणं गुरुणो ॥ इच्छामो अणुसट्ठिं, तिभणिअजाणूहिं तो
 ठाई ॥१७॥ गुरुथुइ गहणे थुइतिज्झि वद्धमाण क्खरस्सरा पढई ॥
 सक्कत्थवथवं पढि, अ कुणइ पज्जित्तत्थ स्सग्गं ॥१८॥

(३३) भाषा । यह वृंदारुवृत्ति श्रावकके आवश्यककी टीका है
 तिसके अंतरगत चैत्यवंदना विधि है. तिसमें चार थुइसैं चैत्यवंदना करनी
 लिखी है. तिसमें चौथी थुइके वास्ते औसा पूर्वोक्त पाठ लिखा है. तिसका

જ્ઞાતવ્યાઃ, યદાહ-

સાહૂણ સત્ત અહોરત્તમજ્જયારંમિ ।

ગિહિણો પુણ ચિયવંદણ, તિયપંચસત્તવાવારા ॥૧॥

પડિકમઠુ ગિહિણો વિ હુ, સત્તવિહં પંચહા ઉ ડ્યરસ્સ ।

હોઙ્ગ જહત્તેણ પુણો તીસુ વિસંઙ્ગાસુ ડ્ય તિવિહં ॥૨॥ ॥૬૩॥

અથ તસ્યાશ્ચૈત્યવંદનાયા જધન્યાદયઃ કિયંતો ભેદા ડ્ય્યાશંક્યાહ ॥

નવકારેણ જહન્ના, દંડગ થુઙ્ગ જુયલ મજ્ઙિમા નેયા ।

ઉક્કોસ વિહિપુવ્વગ, સઠ્ઠત્થય પંચનિમ્પાયા ॥૬૪॥

વ્યાખ્યા :- નમસ્કારઃ પ્રણામસ્તેન જધન્યા ચૈત્યવંદના સનમસ્કારઃ પંચધા
 એકાંગઃ શિરસો નામને દ્વયંગઃ કરયોર્દ્વયોઃ, ત્ર્યંગઃ ત્રયાણાં નમને કરયોઃ
 શિરસ્તથા ॥૧॥ ચ પુનઃ કરયોર્જાન્વોઃ નમને ચતુરંગકઃ, શિરસઃ
 કરયોર્જાન્વોઃ પંચાંગઃ પંચમો મતઃ ॥૨॥ યદ્વા શ્લોકાદિરુપ-
 નમસ્કારાદિભિર્જધન્યા ॥૧॥ અતો મધ્યમા દ્વિતીયા સા તુ સ્થાપનાર્હત્સૂત્રદંડ-
 કૈસ્તુતિરુપેણ યુગલે ન ભવતિ અન્યે તુ દંડકાનાં શક્રસ્તવાદીનાં પંચકં તથા
 સ્તુતિયુગલં સમયા ભાષયા સ્તુતિચતુષ્ટયં તાભ્યાં યા વંદના તામાહુઃ ।

યદ્વા દંડકઃ શક્રસ્તવઃ સ્તુતિયોર્યુગલં અરિહંતચેઙ્ગયાણં સ્તુતિશ્ચેતિ ॥

યત આવશ્યકચૂર્ણો સ્થાપનાર્હત્સ્તવચર્તુશતિસ્તવશ્રુતસ્તવાઃ સ્તુતયઃ પ્રોક્તા
 એતે મધ્યમ ચૈત્યવંદનાયા ભેદા ઉત્કૃષ્ટા વિધિપૂર્વકશક્રસ્તવપંચ નિર્મિત્તાઃ ।
 તથા ઉત્કૃષ્ટા તુ શક્રસ્તવાદિ પંચદંડકનિર્મિતાઃ જયવીયરાયેત્યાદિ
 પ્રણિધાનાન્તા ચૈત્યવંદના સ્યાત્ અન્યે તુ શક્રસ્તવપંચકયુતામાહુઃ । તત્ર
 વારદ્વયં ચૈત્યવંદના પ્રવેશત્રયં નિષ્ક્રમણ દ્વયં ચેતિ પંચશક્રસ્તવી ॥૬૪॥

(અર્થ સુગમ છે.)

આ રીતે પાટણનગરના ફોફલિયાવાડાના જ્ઞાનભંડારમાંથી મળેલ
 પૂર્વાચાર્યકૃત સામાચારી અને યતિદિનચર્યામાં

- પ્રતિક્રમણની આદિમાં ચાર થોયથી ચૈત્યવંદના કરવાની કહી છે અને
- શ્રુતદેવતા, ક્ષેત્રદેવતાનો કાયોત્સર્ગ કરવાનો કલ્પો છે.
- શ્રીભાવદેવસૂરિજીએ યતિદિનચર્યામાં પ્રતિક્રમણમાં ચાર થોયની

अर्थ कहते हैं। जैसे कहके पुण्यके समूह करके उपचित होआ हुआ उचितों विषे उचित प्रवृत्तिके अर्थे जैसे कहे “वेयावच्च” वैयावच्चके करणहार, जिनशासनकों साहाय्यकारी गोमुख यक्षादिक सर्वलोककों शांति करनेवाले, सम्यक्दृष्टियोंकों समाधि करणहारे। इन संबंधि इनकों आश्रित्य होके कायोत्सर्ग करता हूं। इहां वंदणवत्तिआए इत्यादि पाठ न कहना। तिनके अविरत होनेसें अन्यत्रोच्छ्रसितेनेत्यादि पूर्ववत् कहना ॥

तथा कलिकाल सर्वज्ञ बिरुद धारक साढेतीन कोटी ग्रंथका कर्ता जैसे श्रीहेमचंद्रसूरिजीने योगशास्त्रमें चिरंतन पूर्वाचार्योंकी रचित गाथा करके प्रतिक्रमणेका विधि लिखा है। तिसमें दैवसिकप्रतिक्रमणेकी आदिमें चैत्यवंदना चार थुइसें करनी कही है। तथा श्रुतदेवता क्षेत्रदेवताका कायोत्सर्ग करना और तिनकी थुइ कहनी कही है इसीतरें श्राद्धविधिमें पाठ लिखा है ॥

(३४) तथा वृदारुवृत्ति पाठः ॥ तत्र दैवसिकादिप्रतिक्रमण-विधिरमूभ्यो गाथाभ्योवसेयः, तत्रेदं दैवसिकं । जिण मुणिवंदण अइआ, रुस्सगो पुत्ति वंदणिआलोए ॥ सुत्तं वंदण खामण, वंदण तिन्नेव उस्सगो ॥१॥ चरणे दंसणनाणे, उज्झोआदुत्तिइक्कइक्कोअ ॥ सुअदेवयाओ दुस्सग्गा, पुत्ति वंदण थुई थुत्तं ॥२॥ इत्यादि।

इहां वृदारुवृत्तिमें प्रतिक्रमणेकी आदिमें चैत्यवंदना और श्रुतदेवताका क्षेत्रदेवताका कायोत्सर्ग करणा कहा है अरु थुइभी कहनी।

तथा चैत्यवंदना लघु भाष्ये ॥ सुदिट्टिसुर समरणाचरिमे ॥४५॥
अर्थ :- चैत्यवंदनाके बारमें अधिकारमें सम्यक्दृष्टी देवताका कायोत्सर्ग करना और थुइ कहनी।

(३५) तथा प्रतिक्रमणार्गभित हेतु ग्रंथमें कहा है सो पाठ लिखते हैं ॥ अथ चावश्यकारंभे साधुः श्रावकश्चादौ श्रीदेवगुरुवंदनं विधत्ते,

ચૈત્યવંદના કરવાની કહી છે. તથા

- શ્વતદેવતા અને ક્ષેત્રદેવતાઓનો કાયોત્સર્ગ અને થોય કહેવાની કહી છે.
- ચૈત્યવંદનાના મધ્યમોત્કૃષ્ટ ભેદમાં પણ ચાર થોયથી ચૈત્યવંદના કરવાની કહી છે.

(૩૧) હવે પંચવસ્તુક ગ્રંથ સાક્ષી આપતાં કહે છે કે...

શુદ્ધ મંગલમિ ગુરુણા, ઉચ્ચરિએ સેસે ૧ સગા શુદ્ધિં ભિંતિ ।

ચિદ્વંતિ તત્થેવં, કાલં ગુરુ પાય મૂલમ્મિ ॥૧૦॥

વ્યાખ્યા :- સ્તુતિમંગલે ગુરુણા આચાર્યેણ ઉચ્ચારિતે સતિ તતઃ
 શ્લેષાઃ સાધવઃ સ્તુતિર્ભુવતે દદતીત્યર્થઃ । તિષ્ઠતિ તતઃ પ્રતિક્રમણાનંતરં સ્તોકં
 કાલં ત્વેત્યાહ ગુરુપાદમૂલે આચાર્યાતિકે ઇતિ ગાથાર્થઃ । પ્રયોજનમાહ :-

પહે ઠમે રસાયણઠ ઉફેડિઠ હવર એવં ।

આચરણાસુ અદેવય, માઙ્ગણં હોઙ્ગ ઠસ્સગ્ગો ॥૧૧॥

તત્ર વિસ્મૃતં સ્મરણં ભવતિ વિનયશ્ચ ફટિતો નામતીતો ભવત્યેવ
 ઉપકાર્યાસેવનેન એતાવત્પ્રતિક્રમણં આચરણાત્ શ્રુતદેવતાદીનાં ભવતિ
 કાયોત્સર્ગઃ । અત્ર આદિશબ્દાત્ ક્ષેત્રભવનદેવતાપરિગ્રહઃ । ઇતિ ગાથાર્થઃ ॥

ભાવાર્થ સુગમ છે.

આ રીતે શ્રીહરિભદ્રસૂરિજીએ પંચવસ્તુ ગ્રંથમાં આચરણાથી શ્વતદેવતા અને ક્ષેત્રદેવતાનો કાયોત્સર્ગ કરવાનો કહ્યો છે. આ શ્વતદેવતા અને ક્ષેત્રદેવતાના કાયોત્સર્ગકરણરૂપ આચરણા પૂ.પૂર્વધરોના સમયમાં પણ ચાલતી હતી. તેનું સ્વરૂપ વિચારામૃતસંગ્રહ ગ્રંથની સાક્ષીથી આગળ લખ્યું જ છે. (પૃ.નં....) તો પૂ.પૂર્વધરોની આચરણાનો નિષેધ કરવો તે મહાઅનર્થનું મૂલ છે. નિષેધ કરવાવાળા શ્રીરત્નવિજયજી આદિ એવું વિચારતા નહિ હોય કે અમે તુચ્છબુદ્ધિવાળા થઈને પૂ.પૂર્વધરોની આચરણાનો નિષેધ કરીને કઈ ગતિમાં જઈશું !

(૩૨) ● હવે 'શ્રીવૃંદારૂવત્તિ' ચતુર્થસ્તુતિની પ્રમાણતામાં સાક્ષી પૂરતાં કહે છે કે...

सर्वमप्यनुष्ठानं श्रीदेवगुरुवंदनबहुमानादिभक्तिपूर्वकं सफलं भवतीति
 आह च ॥ विणयाहीआविज्झा, दिंति फलं इह परेअलोगंमि ॥ न
 फलंति विणयहीणा, सस्साणिवतो अहीणाणि ॥९॥ भत्तीइ
 जिणघराणं, खिज्झंति पुव्वसंचिआ कम्मा । आयरिय नमुक्कारेण विज्झा
 मंताय सिद्धंति ॥१०॥ इति हेतोद्वादशभिरधिकारैश्चैत्यवंदनाभाष्ये ॥
 पढमहिगारे वंदे, भावजिणे बीयएउदव्व जिणे ॥२॥ इगचेइअ
 ठवणजिणे तइअ चउत्थंमि नामजिणे ॥४॥१ तिहुअणठवणजिणे पुण
 पंचमए विहरमाणजिणछट्टे ॥६॥ सत्तमए सुअनाणं, अट्टमए सव्वसिद्ध
 थुइ ॥२॥ तित्थाहिव वीर थुई नवमे ९ दशमे अ उज्जायंत थुइ १०
 अट्टवयाइइगदसि ११ सुदिट्ठि सुरसमरणाचरिमे १२ ॥३॥ नमु १
 जेअइ २ अरिहं ३ लोग ४ सव्व ५ पुक्ख ६ तम ७ सिद्ध ८ जोदेवा ९
 ॥ उज्ज १० चत्ता ११ वेया, वच्चग १२ अहिगार पढमपया ॥४॥
 इति गाथोक्तैर्देववंदनं विधाय चतुरादिक्षमाश्रमणैः श्रीगुरुन् वंदते ॥

अह सुअ समिद्धिहेउं, सुअदेवीए करेइ उस्सगं ॥ चितेइ नमुक्कारं,
 सुणइ व देइ व तीइ थुई ॥५२॥ एवं खित्तसुरीए, उस्सगं कुणइ सुणइ
 देइ थुई ॥ पठिउं च पंचमंगल, मुवविसइ पमज्जसंडासं ॥५३॥

अर्थ :- आवश्यकके आरंभमें वारां अधिकार पर्यंत चैत्यवंदना
 करनी अर्थात् चार थुइसैं चैत्यवंदना करनी कही है, तथा यही ग्रंथमें
 श्रुतदेवता और क्षेत्रदेवताका कायोत्सर्ग और तिनकी दो थुइ कहनी ऐसा
 कथन उपर के पाठमें है ।

तथा संवत् १९४३ के फाल्गुन चातुमामेमें श्रीरत्नविजयजी, राधनपुर
 नगरमें थे तिस समयमें एक श्रावकके घरमें ताडपत्रोंपर लिखी हुइ संघाचार
 नामा लघुभाष्यकी वृत्तिथी तिसकूं श्रीरत्नविजयजीनें वांची और कहने लगेके
 देखो इस वृत्तिमेंभी तीन थुइ है इस्से हमारा मत सिद्ध है. तब तिनके पास
 जानेवाले श्रावकोंने एक चिठी लिखके तिस पुस्तकके पत्रेपर चेपदीनी तिस

“एवमेतत्पठित्वोपचितपुण्यसंभार उचितेष्वौचित्य प्रवृत्त्यर्थमिदमाह वेयावच्चगराणमित्यादि । वैयावृत्यकराणां प्रवचनार्थं व्यापृतभावानां गोमुखयक्षादीनां शान्तिकराणां सर्वलोकस्य सम्यग्दृष्टिविषये समाधिकराणां एषां संबन्धिना षष्ठया सम्यर्थत्वादेतद्विषयं वा आश्रित्य करोमि । कायोत्सर्ग अत्र वंदणवत्तियाए इत्यादि न पठ्यते तेषामविरतत्वात् अन्यत्रोच्छ्वसितेनेत्यादि पूर्ववत् । ततः एषां स्तुतिं भणित्वा प्रागुक्त वत्शक्रस्तवं च ॥

प्रतिक्रमणविधिश्च योगशास्त्रवृत्त्यंत्रगताभ्यः चिरंतनाचार्य प्रणीताभ्यो गाथाभ्योऽवसेयः ।

पंच विहायार विसुद्धहेउमिह साहु सावगो वावि । पडिक्कमणं सह गुरुणा, गुरुविरहे कुणइ इक्को वि ॥१॥ वंदित्तु चेइयाइं, दाउं चउराइए खमासमणे । भूमिनिहिअ सिरो सयलाइआर मिच्छोक्कडं देई ॥२॥ सामाइय पुव्वमिच्छामि ठाइउं काउस्सगमिच्चाइ । सुत्तं भणिअ परंविअ, भूअकूप्पर धरिअ पहिरणउ ॥३॥ घोडगमाई दोसेहिं विरहियंतो करेइ उस्सगं । नाहि अहो जाणूइं, चउरंगुलठइअ कडिपट्टो ॥४॥ तत्थयधरेइं हिअए, जहक्कमं दिणकए अईआरे । पारेत्तु णमोक्कारे, ण पडइ चउवीसथयं दंडं ॥५॥ संडासगे पमज्झिअ उचविसिअ अलगाविअयबाहुजुउ । मुहणं तगं च कायं, च पेहए पंचवीसइहा ॥६॥ उट्टिअट्टिऊ सविणयं विहिमा गुरुणो करेइ किइकम्मं । बत्तीस दोसरहिअं, पणवीसावस्सगविसुद्धं ॥७॥ अहसंमम वणयंगो, करजुअ विहिधरिअ पुत्तिरयहरणो ॥ परिचिंतई अइआर. जहक्कम्मं गुरु पुरोविअडे ॥८॥ अहउवविसित्तु सुत्तं, सामाइय माइअं पढिअ पयउ । अबभुठिम्हि इच्चाई, पठई दुहउठिउं विहिणा ॥९॥ दाउण वंदणं तो पण्णाई सुजई सुखा मए तिण्णिण । किइकम्मं करिअ आयरिअमाईगाहातिगं पढए ॥१०॥ इय सामाइय उस्सगग सुत्तमुच्चरिअ काउस्सगगठिउ । चिंतइ उज्जोअदुगं, चरितं अइआरे सुद्धिकए ॥११॥ विहिणा पारिअ समं त्त सुद्धिहेउं च पढइ उज्जोअं । तह सव्वलोअ अरहं-त चेइआराहणुस्सगं ॥१२॥ काउं उज्जोअगरं, चिंतिअ पारेइ सुद्ध सम्मतो । पुक्खरवरदीवडुं,

चिठीकि नकल हम यहां लिखते हैं ॥

संघाचार भाष्यना पाना २९५मां त्रण थोयो कही छे ते टीकाकारें कही छे सिद्धाणं बुद्धाणं नी कही छे ॥ तारेइ नरंव नारिवा ॥ वेयावच्चगराणं कहेवुं ते क्षुद्रोपद्रव उडाववाने वास्ते पानुं (३०४)

इस चिट्ठीके लेखसें श्रीरत्नविजयजीका कहना सब मिथ्या है ऐसा सिद्ध होता है. क्यों के सुननेवाला बिनविचार वाले होते वो कुछ संस्कृत प्राकृत भाषा तो पढे नहीं है. तिनकों जो कोइ जिसतरें बहका देवे तिसतरें वो बहक जाते हैं. अब देखोके जिस पाठके वास्ते चिठी चेपी है. तिस पाठसेंही श्रीरत्नविजयजीका मत स्वकपोलकल्पित मिथ्या सिद्ध हो जाता है. सो पाठ भव्य जीवोंके जानने वास्ते हम यहां लिखते हैं ॥

(३६) उक्तं च संघाचार भाष्ये चरमे द्वादशे अधिकारे । वेयावच्चगराणमित्यादि कायोत्सर्गकरणं तदीयस्तुतिदानपर्यन्ते क्रियते इति शेषः । औचित्य प्रवृत्तिरुपत्वाद्धर्मस्य अवस्थानुरुपव्यापाराभावे गुणाभावापत्तेः ॥ यतः औचित्यमेकमेकत्र गुणानां कोटिरे कतः ॥ विषायते गुणग्राम औचित्ये परिवर्जितः ॥ अपिच अनौचित्यप्रवृत्तो महानपि मथुराक्षपकवत् कुबेरदत्ताया भवत्यल्पानामपि प्रत्युच्चारणादिभाजनम् ॥ आह च ॥ आरंकाद्भूपतिं यावदौचित्यं न विदन्ति ये ॥ स्पृहयंतः प्रभुत्वाय खेलनं ते सुमेधसाम् ॥ ॥१॥ इदमत्र तात्पर्यं । सर्वदापि स्वपरावस्थानुरुपया चेष्टया सर्वत्र प्रवर्तितव्यमिति ॥ उक्तं च ॥ सदौचित्यप्रवृत्त्या सर्वत्र प्रवर्तितव्यमित्यैदंपर्यमस्येति ॥ मथुराक्षपककुबेरदत्तादेव्योः संविधानकं त्विदं ॥ इह कुसुमपुरे नयरे, दढधम्मो दढरहो निवो आसी ॥ ओचियपडिवत्तिवल्ली, पल्लवणे सजलजलवाहो ॥१॥ सर एक यावि अल्प, मंडलं गयणमंडले जाव ॥ परिसप्पेरं समंता, पासायतलठियो नियइ ॥२॥ तास हसा तंपडु पव, णपडिहयं दडु चितइ विरत्तो ॥ खण दिट्टुनट्टुवा अहह कहं

કરૂં સુહણ નિમિત્તં ॥૧૩॥ પુણપુણવીસ્સુસ્સાસં, ઉસ્સગ્ગં કુણં પારગ વિહિણા । તો સયલ કુશલ કિરિઆ, ફલાણસિદ્ધાણ પઢં થયં ॥૧૪॥ અહ સુઅસમિદ્ધિ હેડં, સુઅદેવીએ કરેડં ઉસ્સગ્ગં । ચિંતેડં નમુક્કારં, સુણં વ દેડં વ તોડં થુડં ॥૧૫॥ એવં ચેત્તસુરીએ, ઉસ્સગ્ગં કુણં સુણં વેડં થુડં । પઢિણ પંચમંગલમુવવિસડં પમજ્જસંડાસે ॥૧૬॥ પુવ્વવિહિણેવપેહિઅ, પુત્તિં દાણ વંદણં ગુરુણો । ઇચ્છામો અણુસટ્ઠિં તિભણિઅજાણૂંહિં તો ઠાડં ॥૧૭॥ ગુરુથુડંગહણે થુડિતિણિ વદ્ધમાણ રક્ખસ્સરા પઢં । સક્કથ્થવથવં પઢિઅ કુણિઅ પઢ્ઢિત્તથ્થસ્સગ્ગં ॥૧૮॥

.....

(૩૩) નોંધ :- ૧. આ ‘વૃંદારુવૃત્તિ’ શ્રાવકના આવશ્યકની ટીકા છે. તેની અંતર્ગત ચૈત્યવંદનાની વિધિ છે. તેમાં ચાર થોયથી ચૈત્યવંદના કરવાની કહી છે. તેમાં ચોથી થોય માટે પૂર્વોક્ત પાઠ લખ્યો છે. તેનો અર્થ “એવમેતત્પઠિત્વા...” ઇત્યાદિ કહી કહે છે કે...

“એ પ્રમાણે કહીને પુણ્યનો સમુહ ભેગો કરીને ઉપચિત થયેલા ઉચિતોને વિશે ઉચિત પ્રવૃત્તિ માટે આ પ્રમાણે કહે છે.... “વૈયાવચ્ચ” વૈયાવચ્ચના કરણહાર, જિનશાસનના કાર્યો માટે વ્યાપૃત ભાવવાળા ગોમુખ યક્ષાદિક, સર્વલોકમાં શાંતિ કરવાવાળા, સમ્યગ્દૃષ્ટિઓને સમાધિ કરનારા, આ સંબંધથી તેઓને આશ્રયીને કાયોત્સર્ગ કરું છું. અહીં ‘વંદણવત્તિઆએ’ ઇત્યાદિ પાઠ ન કહેવો કારણ કે તેઓ અવિરત છે. તેથી ‘અન્યત્રોચ્છ્વસિતેન’ ઇત્યાદિ પૂર્વવત્ કેહવું.”

(આ પાઠથી સ્પષ્ટપણે ચોથી થોયની સિદ્ધિ થાય છે.)

૨. કલિકાલ સર્વજ્ઞ, સાડાત્રણ કોડ શ્લોકના કર્તા શ્રીહેમચંદ્રસૂરિજીએ યોગશાસ્ત્રમાં ચિરંતન પૂર્વાચાર્યો દ્વારા રચિત ગાથાને લઈને પ્રતિક્રમણની વિધિ લખી છે. તેમાં ૧. દેવસિક પ્રતિક્રમણની આદિમાં ચાર થોયથી ચૈત્યવંદના કરવાની કહી છે. તથા ૨. શ્વેતદેવતા-ક્ષેત્રદેવતાના કાયોત્સર્ગ કરવાના અને તેમની થોય કહેવાની કહી છે.

सच्चभावठिई ॥३॥ तथाहि - संपच्चंपकपुष्परागतिरतिर्मत्तांगनापांगति,
स्वाम्यं पद्मदलाग्रवारिकणति प्रेमा तडिदंडति ॥ लावण्यं
करिकर्णतालति वपुः कल्पान्तवातभ्रम, द्वीपच्छायति यौवनं
गिरिणदीवेगत्यहो देहिनाम् ॥४॥ इय चिंतिउं सविणयं, विणयंधर
सुगुरुपास गहियवऊ ॥ गीयत्थो विहरंतो, पत्तो सकयावि महुरपुरिं
॥५॥ तच्छ ठिऊ चउमासं. कुबेरदत्ताइ देवयाइ गिहे ॥ दुत्तव
तवचरणरओ, निरउ आयावणविहाणे ॥६॥ विगहा निदाइपमा, य
वज्झिओ उज्जुओ सुहज्झाणो ॥ वासी चंदणकप्पो, समयमाणा
वमाणोय ॥७॥ तं दट्टु हट्टुट्टा कुबेरदत्ताह भो मुणिवरिड्ड ॥
पसियमहकहसु किंते, करेमि मणइच्छियं कज्जं ॥८॥ भणइ
मुणीउचियन्नू, भावन्नू दव्वखित्तकालन्नू ॥ मंवंदाव सुभद्दे,
सुमेरुसिहरिठिए देवे ॥९॥ देवी भणइ एवं, करेमि करसंपुडेग हिऊण
॥ नेउं सुमेरु सिहरे, लहुबंधावे सितं देवे ॥१०॥ आह मुणिज्झइ
हुज्जिह, थीसंघट्टो वयाइयारकरो ॥ तामस्स वम्मसीले, अलं मज्ज
मणो रहेण मिणा ॥११॥ तो सविसेसंतुट्टा, कुबेरदत्ता तर्हि विणिम्मेइ
॥ गयण यलमणु लिहंतं, सुकिंकिणी जाल कयसोहं ॥१२॥ जिणवर
सुपासअप्पडिम, पडिम समलंकियं अइ विसालं उताण नयण प्पण,
पिच्छणिज्ज तिय मेहला कलियं ॥१३॥ वरसव्वरयण मइयं, सुमेरु
नामं कियं महाथूभं ॥ तं दट्टुं विहिय मणो, समुणि वंदइ तर्हि देवो
॥१४॥ तंथूभरयण मज्जुय, भूयं दट्टूण मिच्छदिट्ठीवि ॥ तइयाहरि
सुक्करिसा, जायाजिण सासणे भत्ता ॥१५॥ इयंतंमि थूभरयणे, सुपास
जिण काल संभवंमि सया ॥ सुर किज्जमाण पिक्खण, खणंमि
सुबहू गउ कालो ॥१६॥ इच्छंतरंमि खवगो, सुदंसणो नाम
उगतवचरणो ॥ विहरइ वसुहावलए, महुराखव गुत्ति सुपसिद्धो
॥१७॥ भवणे कुबेरदत्ता, इसंठिउ सोकयाइ चउमासे ॥ आया वणाइ

આ જ રીતે શ્રાદ્ધવિધિમાં પાઠ લખ્યો છે.

(૩૪) તથા વૃંદારુવૃત્તિ પાઠ:- તત્ર દૈવસિકાદિપ્રતિક્રમણવિધિરમૂખ્યો
ગાથાખ્યોઽવસેયઃ, તત્રેદં દેવસિકં ।

જિણ મુણિવંદણ અઙ્ગા રુસસગો પુત્તિ વંદણિઆલોએ ।

સુત્તં વંદણ ખામણ, વંદણ તિત્રેવ ડસસગો ॥૧॥

ચરણે દંસણનાણે, ડજ્જોઆ ડુન્નિઙ્ગઙ્ગોઞ ।

સુદેવયાડ ડુસસગા, પુત્તી વંદણા થુઈ થુત્તં ॥૨॥ ઇત્યાદિ

નોંધ :- અહીં વૃંદારુવૃત્તિમાં પ્રતિક્રમણની આદિમાં ચૈત્યવંદના અને શ્વેતદેવતા-
ક્ષેત્રદેવતાનો કાયોત્સર્ગ કરવાનો કલ્પો છે અને થોય પણ કહેવાની કહી છે.

ચૈત્યવંદન લઘુભાષ્યમાં ૪૫મી ગાથાના ઉત્તરાર્ધમાં પણ કહ્યું છે કે...

સુદિટ્ઠિસુર સમરણા ચરિમે ॥૪૫॥

અર્થ :- ચૈત્યવંદનાના બારમા અધિકારમાં સમ્યક્દષ્ટિ દેવતાનો કાયોત્સર્ગ
કરવો અને થોય કહેવી

(૩૫) ‘પ્રતિક્રમણા ગર્ભિત હેતુ’ ગ્રંથના સહારે ચતુર્થસ્તુતિની સિદ્ધિ

:- તે પાઠ આ પ્રમાણે છે -

અથ ચાવશ્યકારંભે સાથુઃ શ્રાવકશ્ચાદૌ શ્રીદેવગુરુવંદનં વિથતે,
સર્વમપ્યનુચ્છનં શ્રીદેવગુરુવંદનબહુમાનાદિભક્તિપૂર્વકં સફલં ભવતીતિ આહ ચ ।

વિણયાહીઆવિજ્જા, ડિંતિ ફલં ઇહ પેરે અ લોગંમિ ।

ન ફલંતિ વિણયહીણા, સસ્સાણિવતો અહીણાણિ ॥૧॥

મત્તીઙ્ગ જિણવરાણં, ડિજ્જંતિ, પુવ્વસંચિઆ કમ્મા ।

આયરિય નમુક્કારેણ, વિજ્જામંતાય સિજ્જંતિ ॥૧૦॥

ઇતિ હેતોદ્વાદશાભિરધિકારૈશ્ચૈત્યવંદનભાષ્યે-

પઢમહિગારે વંદે, ભાવજિણે બીઅએ ડ ડવ્વજિણે ॥૨॥ ઙ્ગચેઙ્ગા
ઠવણજિણે, તઙ્ગા ચડથંમિ નામજિણે ॥૧॥ તિહુઅણ ઠવણજિણે પુણ,
પંચમએ વિહરમાણજિણછટ્ટે ૬ ॥, સત્તમએ સુયનાણં ૭, અટ્ટમએ સવ્વસિદ્ધ થુઙ્ગ
॥૨॥ તિત્થાહિવ વીર થુઈ નવમે ૯ દસમે અં ડજ્જયંત થુઙ્ગ ૧૦
અઢ્ઢાવયાઙ્ગદસિ ૧૧ સુદિટ્ઠિ સુરસુમરણાચારિમે ૧૨ ॥૩॥ નમુ ૧ જેઅઙ્ગ ૨

निरओ दुक्करतवचरण किसियंगो ॥१८॥ तत्तिव्वतवाकंपियहियया सा
 देवया भणइ सुमुणे ॥ मह कह सुकिंपि कज्जं, जेणं तं लहु पसाहेमि
 ॥१९॥ मुनिराह अनूचियत्रू, किं मह कज्जं असंजई इ तप ॥ साहमए
 तुह कज्जं, असंजईइविधुवंहोही ॥२०॥ इय भणिओ अणुचियवय, ण
 सवण उप्पन्नमन्नुविवसमणा ॥ देवीगया सठाणं, मुणिवि अन्नत्थ
 विहरित्था ॥२१॥ अह तत्थ निवसहाए, थूभकएसेय भिक्खु भिक्खुणं
 ॥ ज्झाउ महंविवाओ, छम्मासेज्झाव नयत्थिन्नो ॥२२॥ संघेण तओ
 भणियं, कोच्छित्तु मलं विवाय मेयंतु ॥ हुं हुं महरा खमगो, तत्थइ मो
 त्ति आहूउ ॥२३॥ तेण त वेणा कंपिय, हियया पत्ता कुबेरदत्ताह ॥
 किंते करेमि कज्जं, स भणइ तं कज्जं माहइमा ॥२४॥ किंतुह असंज
 इए, विइ णिंहमएनणु पउयण जायं ॥ तो अणुतावा साहू, से मिच्छ
 दुक्कडं देइ ॥२५॥ सा भणइ खवग पुंगव, सेय पडागाइ दंसणा थूभे ॥
 गोसे तहा जइस्सं, जह जिणइ इमे नियय संघो ॥२६॥ इयदेवयाइ
 वयणं, सोउं खवगो कहेइ संघस्स ॥ संघो वि गंतु साहइ, एवं रत्तो जह
 नरिंद ॥२७॥ जइ अह एस थूभो, तोइह होही पभाए सियपडागा ॥
 अह भिक्खूणं तत्तो, रत्ताइय सुणिय नरनाहो ॥२८॥ तंथूभंरखावइ,
 समंतउ नियनरेंहिं अहदेवी ॥ पवयणभत्तापडइ, थूभे गोसेसियपडांग
 ॥२९॥ तं पि च्छविअछरिय अणच्छ हरिसोनिवो पुरी लोओ ॥ उक्खिड
 कलयरवं, कुणमाणो भणइ वयणमिणं ॥३०॥ जयउ जए महकालं,
 एसो जिणनाहदेसिओ धम्मो ॥ जयउ इमो जिणसंघो, जयंतु
 जिणसासणे भत्ता ॥३१॥ दट्ठि सुदिट्ठिसुरसुम, र णेणउ तप्पणं
 पवयणस्स ॥ चिरयरउखवगोपा लिउणचरणगओ सुगइं ॥३२॥
 मथुराक्षपकचरित्रं, श्रुत्वेत्वौचित्यवचो भव्याः ॥ प्रवचनसमुन्नतिकरी,
 सुद्विष्टिसुरसं स्मृतिं कुरुत ॥३३॥ इति मथुराक्षपककथा ॥

अथ येऽधिकारा यत्प्रमाणेन भण्यंते ॥ तदसंमोहनार्थं

અરિહં ૩ લોગ ૪ સવ્વ ૫ પુક્ક ૬ તમ ૭ સિદ્ધ ૮ જોદેવા ૯ ॥ ઝિંજ ૧૦
ચત્તા ૧૧ વેયા, વચ્ચગ ૧૨ અહિગાર પઢમપયા ॥૪॥

इति गाथोक्तैर्देववन्दनं विधाय चतुरादिक्षमाश्रमणैः श्रीगुरुन् वंदते ॥

अह सुअ समिद्धिहेउं, सुअदेवीए करेइ उस्सगं ।

चिंतेइ नमुक्कारं, सुणइ व देइ व तीइ थुई ॥५२॥

एवं खित्तसुरीए उस्सगं कुणइ सुणइ देइ थुई ।

पढिउं च पंचमंगलं, मुवविसइ पमज्जेसंडासं ॥५३॥

નોંધ :- ઉપરોક્ત પાઠ સ્પષ્ટતયા ચતુર્થસ્તુતિની પ્રમાણતા સિદ્ધ કરે છે.
ઉપરોક્ત પાઠનો સાર એ છે કે...

“આવશ્યકના આંરભમાં બાર અધિકાર પર્યંત ચૈત્યવંદના કરવી અર્થાત્ ચાર થોયથી ચૈત્યવંદના કરવાની કહી છે. તથા શ્રુતદેવતા-ક્ષેત્રદેવતાનો કાયોત્સર્ગ અને તેમની બે થોય કહેવાની કહી છે.

વિ.સં.૧૯૪૩ના ફાલ્ગુન ચાતુર્માસમાં, ફાગણ ચોમાસીએ શ્રીરત્નવિજયજી રાધનપુરનગરમાં હતા.તે સમયે એક શ્રાવકના ઘરમાં તાડપત્રો ઉપર લખેલી ‘સંઘાચાર’ નામની લઘુભાષ્યની વૃત્તિ હતી. તેને શ્રીરત્નવિજયજીએ વાંચી અને કહેવા લાગ્યા કે આ વૃત્તિમાં પણ ત્રણ થોય છે. એનાથી અમારો મત સિદ્ધ થાય છે. ત્યારે તેમની પાસે જવાવાળા શ્રાવકોએ એક ચિઠ્ઠી લખીને તે પુસ્તકના પત્ર ઉપર ચોંટાડી દીધી. તે ચિઠ્ઠીની નકલ હું અહીં લખું છું.

“સંઘાચાર ભાષ્યના પાના (૨૯૫)માં ત્રણ થોયો જે કહે છે. તે ટીકાકારે (કહી છે) સિદ્ધાણં બુદ્ધાણંની કહી છે. ॥ તારેइ नरं व नारिंवा ॥
वेयावच्चगराणं कहेवुं ते क्षुद्रोपद्रव उडाववाने वास्ते पानुं (૩૦૪)”

આ ચિઠ્ઠીના લેખથી શ્રીરત્નવિજયજીનું કહેવું સર્વે અસત્ય છે, તેવું સિદ્ધ થાય છે. કારણ કે સાંભળવાવાળા વિચાર વિનાના હતા, તે કંઈ સંસ્કૃત પ્રાકૃત ભાષા તો ભણ્યા ન હોતા. તેમને જે કોઈ જે રીતે બહેકાવી દે તે રીતે બહેકી જાય છે.

प्रकटयन्नाह ॥ नव अहिगारा इह ललिय वित्थरा वित्तिमाइअणुसारा ॥
 तिन्निसुय परंपरया वीउदसमो इगारसमो ॥३५॥ इह द्वादशस्वधिकारेषु
 मध्ये नव अधिकाराः प्रथमतृतीयचतुर्थपंचमषष्ठसप्तमाष्टनवमद्वादशस्वरूपा
 या ललितविस्तराख्या चैत्यवंदना मूलवृत्तिस्तस्या अनुसारेण तत्र
 व्याख्यातास्तत्र प्रामाण्येन भण्यंते इति शेषः । तथाच तत्रोक्तं
 एतास्तिस्त्रः स्तुतयो नियमेनोच्यंते केचित्त्वन्या अपि पठंति नच तत्र
 नियम इति न तद्व्याख्यानक्रिया एवमेतत् पठित्वा उपचित
 पुण्यसंभारा उचितेषूपयोगफलमेतदिति ज्ञापनार्थं पठंति
 वेयावच्चगराणमित्यादि । अत्र च एता इति सिद्धाणं बु० १ जो
 देवाणवि २ इक्कोवीति ॥३॥ अन्या अपीति उज्जितसेल १ चत्तारिअट्ट
 २ तथा जेय अईयेत्यादि ३ अत एवात्र बहुवचनं संभाव्यते ॥ अन्यथा
 द्विवचनं दद्यात् पठंतीति, सेसाजहिच्छाए इत्यावश्यकचूर्णि-
 वचनादित्यर्थः नच तत्र नियम इति न तद्व्याख्यानं क्रियते इति तु
 भणंतः श्रीहरिभद्रसूरिपादा एवं ज्ञापयंति यदत्र यदृच्छ्या भण्यते तत्र
 व्याख्यायते यत्पुनर्नियमतो भणनीयं तद्व्याख्यायते तद्व्याख्याने
 व्याख्यातं च वेयावच्चगराणमित्यादि सूत्रं ॥ तथा चोक्तं ॥
 एवमेतत्पठित्वेत्यादि यावत् पठंति ॥ वेयावच्चगराणमित्यादि ॥ ततश्च
 स्थितमेतत्पठित्वा वेयावच्चगराणमित्यप्यधिकारोवश्यं भणनीय एव
 अन्यथा व्याख्यानासंभवात् ॥ यदि पुनरेषोपि वेयावृत्त्यकराधिकार
 उज्जयंताद्यधिकारवत् कैश्चित् भणनीयतया यादृच्छिकः स्यात् तदा
 उज्जितसेलेत्यादि गाथावदयमपि न व्याख्यायेत व्याख्यातश्च
 नियमभणनीय सिद्धादिगाथाभिः सहायमनुविद्धसंबंधेनेत्यतोऽत्रुटित-
 संबंधायातत्वात्सिद्धाधिकारवदनुस्यूत एव भणनीयः अथाप्रमाणं तत्र
 व्याख्यातं सूत्रमिति चेत् एवं तर्हि हंत सकलचैत्यवंदना
 क्रमाभावप्रसंगः सूत्रे चास्या एवं क्रमस्यादर्शितत्वात् तदन्यत्र तथा

हवे જે પાઠ માટે ચિઢી ચોટાંડી છે, તે પાઠથી જ શ્રીરત્નવિજયજીનો મત સ્વકપોલ કલ્પિત મિથ્યા સિદ્ધ થઈ જાય છે. તે પાઠ ભવ્ય જીવોના જાણવા માટે અહીં લખીએ છીએ.

(૩૬) ઉક્તં ચ સંઘાચારભાષ્યે ચરમે દ્વાદશે અધિકારે । વેયાવચ્ચગરાણમિત્યાદિ કાયોત્સર્ગકરણં તદીયસ્તુતિદાનપર્યંતે ક્રિયતે ઇતિ શેષઃ । ઔચિત્યપ્રવૃત્તિરુપ- ત્વાદ્ધર્મસ્ય અવસ્થાનુરુપવ્યાપારાભાવે ગુણાભાવાપત્તે । યતઃ ઔચિત્યમેકમેકત્ર ગુણાનાં કોટિરેકતઃ । વિષાયતે ગુણગ્રામ ઔચિત્યે પરિવર્જિતઃ । અપિ ચ અનૌચિત્યપ્રવૃત્તો મહાનપિ મથુરાક્ષપકવત્ કુબેરદત્તાયા ભવત્યલ્પાનામપિ પ્રત્યુચ્ચારણાદિભાજનમ્ । આહ ચ । આરંકાદ્ભૂપર્તિં યાવદૌચિત્યં ન વિદંતિ યે । સ્પૃહ્યંતઃ પ્રભુત્વાય ખેલનં તે સુમેધસામ્ ॥૧॥ ઇદમત્ર તાત્પર્યં । સર્વદાપિ સ્વપરાવસ્થાનુરુપયા ચેષ્ટયા સર્વત્ર પ્રવર્તિતવ્યમિતિ ॥ ઉક્તં ચ ॥ સદૌચિત્યપ્રવૃત્ત્યા સર્વત્ર પ્રવર્તિતવ્યમિત્યૈદંપર્યમસ્યેતિ । મથુરાક્ષપકકુબેરદત્તાદેવ્યોઃ સંવિધાનકં ત્વિદં ॥- ઇહ કુસુમપુર નયરે, દઢધમ્મો દઢરહો નિવો આસી । ડચિયપડિવત્તિવલ્લી, પલ્લવણે સજલજલવાહો ॥૧॥ સર ઁક યાવિ અજ્ઞ, મંડલં ગયણમંડલે જાવ । પરિસપ્પેરં સમંતા, પાસાયતલંઠિયો નિયઇ ॥૨॥ તાસહસા તંપડુ-પવ, ણ પડિહયં દડુ ચિંતઇ વિરત્તો । ઁણદિડ્ડનડુરુવા, અહહ કહં સચ્ચભાવઠિઈ ॥૩॥ તથાહિ-સંપચ્ચંપકપુષ્પરાગતિ રતિર્મત્તાંગનાપાંગતિ, સ્વામ્યં પદ્મદલાગ્રવારિકગતિ પેમા તડિહંડતિ । લાવણ્યં કરિકર્ણતાલતિ વપુઃ કલ્પાન્તવ્રાતભ્રમ । ઢીપચ્છાયતિ યૌવનં ગિરિણદીવેગત્યહો દેહિનામ્ ॥૪॥ ઇય ચિંતિડં સવિણયં, વિણયંધર સુગુરુપાસ ગહિયવડં । ગીયત્થો વિહરંતો, પત્તો સકયાવિ મહુરપુરિં ॥૫॥ તત્થ ઠિડ ચડમાસં, કુબેરદત્તાઇ દેવયાઇ ગિહે । દુત્તવતવચરણરડ, નિરડ આયાવણવિહાણે ॥૬॥ વિગહા નિદ્દાઇપમા, ય વજ્જિડ ડજ્જુડ સુહજ્ઞાણો વાસીચંદણકપ્પો, સમોયમાણા વમાણોય ॥૭॥ તં દડુહડુતુડ્ડા, કુબેરદત્તાહ ભો મુણિવરિડ્ડ । પસિયમહકહસુ કિંતે, કરેમિ મણઇચ્છિયં કજ્જં ॥૮॥ મ્મણઇ મુણીડચિયત્તૂ, ભાવત્તૂ દવ્વચ્છિત્તકાલત્તૂ । મંવદાવ સુમ્હે, સુમેરુસિહરિડ્ડિઁ દેવે ॥૯॥ દેવી મ્મણેહ ઁવં, કરેમિ

व्याख्यानाभावात् व्याख्यानेष्येतदनुसारित्वात्तस्य पश्चात्काल प्रभवत्वान्नव्यकरणस्य न सुंदरस्यापि भवनिबंधनत्वात्तत्रोक्तस्यो-पदेशायाततया स्वच्छंदकल्पिताभावादिति परिभावनीयम् बह्वत्र माध्यस्थ्यमनसा विमर्शनीयं सूक्ष्मया धिया विचिंतनीयं सिद्धांतरहस्यं पर्युपासनीयं श्रुतवृद्धानां प्रवर्तितव्यं असदाग्रहविरहेण यतितव्यं निजशक्त्यनुकूल्यमिति एवं च द्वितीयदशमैकादशार्जिताः शेषाः प्रथमाद्या द्वादशपर्यन्ता नव अधिकारा उपदेशायातललितविस्तराव्याख्यातस्तत्र सिद्धा इति सिद्धं । आदिशब्दात् पाक्षिकसूत्रचूर्ण्यादिग्रहः । तत्र सूत्रं देवसक्खियत्ति अत्र चूर्णिः । विरइ पडिवत्तिकाले चिइवंदणा इणो वयारेण ॥ अवस्सं अहा संनिहया देवया संनिहाणं सिभवइ अउदेवसिक्खिभणयंति ॥

अयमत्र भावार्थः तावद्गणधरैर्दाढर्यार्थं पंचसाक्षिकं धर्मानुष्ठानं प्रतिपादितं लोकेपि व्यवहारदाढर्यस्य तथा दर्शनात् तत्र देवा अपि साक्षिण उक्तास्ते च चैत्यवंदनाद्युपचारेणासनीभूताः साक्षितां प्रतिपद्यंते चैत्यवंदनामध्ये च तेषामुपचारः कायोत्सर्गस्तुतिदानादिना क्रियते अन्यस्य तत्रासंभवात् अश्रुतत्वाच्च ततश्चैवमायातं तथा चैत्यवंदनामध्ये देवकायोत्सर्गादि करणीयमेव अन्यथा तत्रान्यत्तदुपचाराभावे देवसाक्षिकत्वात्सिद्धेः चूर्णिकारेण तथैव व्याख्यातत्वान्निश्चीयते तच्च देवसक्खियंतिसूत्रप्रामाण्यात् ॥

(३७) इस उपर लिखे हूए पाठकी भाषा लिखते है चरम कहेते बारमे अधिकारमें वेयावच्चगराणमित्यादि कायोत्सर्गका करनां तिसकी स्तुति पर्यंतमें देनी क्यों के यह सम्यक्दृष्टि देवताके साथ उचित प्रवृत्तिरूप होनेसे धर्मको अवस्थानुरूप व्यापारके अभावसे गुण अभावकी आपत्ति होनेसे एक पासे औचित्य स्थापीये और एक पासे गुणांकी कोटी स्थापीये औचित्यके विना सर्व गुण विषकी तरे आचरण करेंगे ॥१॥

करसंपुडेगहिउण । नेउ सुमेरु सिहरे, लहुबंधवं सितं देवे ॥१०॥ आह
मुणिज्जइ दुज्जह, थीसंघट्टो वयाइयारकरो । तामस्स वम्मसीले, अलं
मज्ज मणोरहेण मिणा ॥११॥ तो सविसेसंतुट्ठा, कुबेरदत्ता तर्हिं विणिम्मैइ ।
गयण यलमणु लिहंतं, सुकिंकिणी जाल कयसोहं ॥१२॥ जिणवर सुपास
अप्पडिम, पडिम समलंकियं अइविसालं । उत्ताननयणप्पण, पिच्छणिज्ज
तिय मेहला कलियं ॥१३॥ वरसव्वरयण मइयं, सुमेरु नाम कियं महाथूभं ।
तं दट्ठुं विहिय मणो, समुणि वंदइ तर्हिं देवो ॥१४॥ तं थूभरयण मज्जुय,
भूयं दट्ठुण मिच्छदिट्ठीवि । तइयाहरि सुक्करिसा, आयाजिण सासणे भत्ता
॥१५॥ इयंतंमि थूभरयणे, सुपास जिण काल संभवंमि सया । सुर
किज्जमाण पिक्खण, खणंमि सबहु गउ कालो ॥१६॥ इच्छतरंमि खवगो,
सुदंसणो नाम उगतवचरणो । विहरइ वसुहावलए, महराखव गुत्ति
सुपसिद्धो ॥१७॥ भवणे कुबेरदत्ता, इंसंठ्ठिउ सोकयाइ चउमासे ।
आयावणाइ निरउ, इक्करतवचरण किंसियंगो ॥१८॥
तत्तिव्वतवाकंपियहियया सा देवया भणइ सुमुणे । मह कह सुकिंपि कज्जं,
जेणं तं लहु पसाहेमि ॥१९॥ मुनिसह अनूच्चिन्नू, किं मह कज्जं असंजईय
तप । साहमण तुह कज्जं, असंजईइविधुवंहोही ॥२०॥ इय भणिउ अणुचिय
वा, ण सवण उप्पन्नमन्नुविवसमणा । देवीगया सट्ठणं, मुणिवि अन्नत्थ
विहरित्था ॥२१॥ अह तत्थ निवसहाए, थूभकएसेय भिक्खु भिक्खूणं ।
ज्जाउ महंविवाउं, छम्मासेज्जाव नयच्छिन्नो ॥२२॥ संघेण तउ भणियं,
कोच्छित्तु मलं विवाय मेयंतु । हुं हुं महरा खमगो, तत्थइ मोअति आहूउ
॥२३॥ तेण तवेणा कंपिय, हियया पत्ता कुबेरपत्ताह । किंते करेमि कज्जं,
स भणइ तं कज्ज माहइमा ॥२४॥ किंतुहअसंजइए, विइण्हमएणणु पउयण
जायं । तो अणुतावा साहू, से मिच्छादुक्कडं देइ ॥२५॥ सा भणइ खवग
पुंगव, सेय पडागाइ दंसणा थूभे । गोसे तहा जइस्सं, जह जिणइ इमे नियय
संघो ॥२६॥ इयदेवयाइ वयणं, सोउं खवगो कहेइ संघस्स । संघो वि गंतु
साहइ, एवं रत्तो जह नरिंद ॥२७॥ जइअ ह्य एस थुभो, तोइह होही पभाए
सियपडागा । अह भिक्खूणं तत्तो, रत्ताइय सुणिय नरनाहो ॥२८॥ तं

अनौचित्यप्रवृत्त होनेसें यद्यपि महान्पुरुष मथुराक्षपक था तोभी कुबेरदत्ता सम्यक्दृष्टी देवीके साथ अनौचित्यप्रवृत्ति करनेसें मिच्छामिदुक्कड देना पडा ॥ आह च ॥ रंकसें लेकर राजा पर्यंत जे पुरुष औचित्यप्रवृत्ति करनी नही जानते है, अरु वे पुरुष प्रभुता ठकुराइके तांड चाहते है, परं ते पुरुष बुद्धिमानोके खिलोने है ॥१॥ इहां यह तात्पर्य है के सदाकाल अपनी परकी अवस्था अनुरूप उचित प्रवृत्ति करके प्रवृत्त होना चाहिये सदा औचित्य प्रवृत्ति करके सर्वत्र प्रवर्तना चाहिये यह तात्पर्यार्थ है ॥ इस कथन उपर मथुरा क्षपक और कुबेरदत्ता देवीका दृष्टांत कहा है ॥ तिस दृष्टांतका भावार्थ यह है के प्रथम मुनिके कहनेसें संतुष्ट होके कुबेरदत्ता देवीने श्रीसुपार्श्वनाथस्वामीके वखतमें मथुरा नगरीमें श्रीसुपार्श्वनाथ अरिहंतका मेरु पर्वत सदृश स्तुभ प्रतिमा सहित रचा. कितने काल पीछे अन्यदर्शनी और जैनीयोका यह स्तुभ बाबत विवाद हुआ, उहां अन्यदर्शनी अपने मतका स्तुभ कहने लगे, और जैनीभी अपने मतका स्तुभ है अैसा कहने लगे. जब राजासेंभी यह विवाद न मिटा तब श्रीसंघने तिस कालमें मथुराक्षपकनामा साधुकूं अतिशयवान् जानके बुलाया. तिस मथुराक्षपक उपर पहिलां कुबेरदत्ता देवीनें संतुष्ट होके कहा था के हे मुनि में क्या तेरे मन इच्छित कार्यकूं संपादन करूं ? तब मथुराक्षपक मुनिने कहाके मैं तपके प्रभावसें सर्व कर सक्ता हूं तो तेरे मन असंयताके साहाय्य वांछनेसें मुजे क्या प्रयोजन है ? तब कुबेरदत्ता रोष करके जती रही सो मथुराक्षपक फिरके आया तिसने तपसें देवीको आराध्या. तब देवी प्रगट होके कहने लगी. में तेरा क्या कार्य करूं ? तब मथुराक्षपक कहने लगा. श्रीसंघकी जीत कर. तब कुबेरदत्ताभी कहने लगी के तेरा मेरे असंयतिसें क्या प्रयोजन अब उत्पन्न हुवा के जिस्सें तें मुजकों याद करा ? तदपीछे साधुने पश्चाताप करा और कुबेरदत्ता देवीसें

शुंभरक्खावड़, समंतउ नियनरैहिं अहदेवी । पवयणभत्तापयऽइ, शुभे गोसेसियपडागं ॥२९॥ तं पिच्छविअत्थरिप, अणच्छा हरिसोनियो पुरी लोउ । उक्खिउ कलयरखं, कुणमाणो भणइ वयणमिणं ॥३०॥ जयउ जए महकालं, एसो जिणनाहदेसिउ धम्मो । जयउ इमो जिणसंधो, जयंतु जिणसासणे भत्ता ॥३१॥ दडु सुदिट्टिसुरसुम, णेणउ ठप्पणं पवयणस्स । चिरयरउखवगोपा, लिउणचरणगउ सुगइं ॥३२॥ मथुराक्षपकचरित्रं, श्रुत्वेत्वौचित्यवचो भव्याः । प्रवचनसमुन्नतिकरीं, सुदृष्टिसुरसं स्मृतिं कुरुत ॥३३॥ इति मथुराक्षपककथा ॥

अथ येऽधिकारा यत्प्रमाणेन भण्यंते । तदसंमाहनार्थं प्रकथ्यन्नाह नव अहिगारा इह ललिय वित्थरा वित्तिमाइअणुसारा । तिन्निसुय परंपराया वीउवसमोइगारसमो ॥३५॥

इह द्वादशस्वधिकारेषु मध्ये नव अधिकाराः प्रथमतृतीयचतुर्थं पंचमषष्ठसप्तमाष्टनवमद्वादशस्वरूपा या ललितविस्तराख्या चैत्यवंदना मूलवृत्तिस्तस्या अनुसारेण तत्र व्याख्यातास्तत्र प्रामाण्येन भण्यंते इति शेषः । तथा च तत्रोक्तं एतास्तिस्त्रः स्तुतयो नियमेनोच्यंते केचित्त्वन्या अपि पठंति न च अत्र नियम इति न तद्व्याख्यानक्रिया एवमे तत् पठित्वा उपचितपुण्यसंभारा उचितेषूपयोगफलमेतदिति ज्ञापनार्थं पठंति वेयावच्चगराणमित्यादि ।

तथा जे य अईयेत्यादि अत एवात्र बहुवचनं संभाष्यते । अन्यथा द्विवचनं दद्यात् पठंतीति सेसाजहित्थाए इत्यावश्यकचूर्णि वचनादित्यर्थः न च तत्र नियम इति न तद्व्याख्यानं क्रियते इति तु भणंतः श्रीहरिभद्रसूरिपादा एवं ज्ञापयंति यदत्र यहच्छया भण्यते तत्र व्याख्यापते यत्पुनर्नियमतो भणनीयं तद्व्याख्यायते तद्व्याख्याने व्याख्यातं च वेयावच्चगराणमित्यादि सूत्रं ॥ तथा चोक्तं ॥ एवमेतत्पठित्वेत्यादि यावत् पठंति ॥ वेयावच्चगराणमित्यादि ॥ ततश्चस्थितमेतत् यदुत वेयावच्चगराणमित्यधिकारावश्यं भणनीय एव अन्यथा व्याख्यानासंभावात् । यदि पुनरेषोपि वैयावृत्यकराधिकार उज्जयंताद्यधिकारवत् कैश्चित् भणनीयतया

मिच्छामि दुक्कडं दीना. तब देवीनें कहा में कलकूं स्तुभके उपर श्वेतपताका करुंगी, और संघ तथा राजाकों कहे जेकरी श्वदिने प्रभातकों श्वेतवर्णकी पताका होवे, तो हमारा थुभ जानना अरु जो अन्य वर्णकी पताका होवे, तो हमारा नही जानना. यह बात सुनकर राजाने अपने नौकरोंसे पहरा दिलवाया परंतु प्रवचन भक्त देवीनें प्रभातमें श्वेतपाताका कर दीनी तिसकूं देखकें राजा अरु प्रजाने उत्कृष्ट कल कल शब्द करकें कहा के बहुत कालतक यह जैनशासन जयवंत रहीयो, अरु संघ जयवंत रहो, जिनशासनके भक्त जयवंत रहो, इसीतरे सम्यक्दृष्टि देवताका स्मरण करनेसे प्रवचनकी प्रभावना देखकें बहुत लोकों जैनधर्मी हो गये मुनिभी सुगतिमें गया ॥ इति मथुराक्षपकवृत्तांतः ॥ इस वास्ते सम्यक्दृष्टि देवताका अवश्यमेव कायोत्सर्ग करकें थुइ कहनी चाहियें.

(३८) अथ जे अधिकार जिस प्रमाणसें कहे है. तिनके असंमोहार्थे लघुभाष्यकार प्रगट करते हैं ॥ गाथा ॥ नव अहिगारा इह ललियवित्थरा वित्तिमाइ अणुसारा ॥ तिन्नि सुयपरंपरया, बीउ दसमो इगारसमो ॥३५॥

इहां बारा अधिकारमेंसें पहिला, तीसरा, चौथा, पांचमा, छट्टा, सातवा, आठहवा, नवमा, अरु बारहवा यह नव अधिकार ललितविस्तरा नामा चैत्यवंदनाकी जो मूलवृत्ति है तिसके अनुसारसें कथन करे है ॥ तथा च तत्रोक्तं ॥ यह तीन थुइयां सिद्धाणं इत्यादि जो है सो निश्चयसें कहनी चाहियें, और कितनेक आचार्य अन्य थुइयांभी इनके पीछें कहते है. परं तहां नियम नही है के अवश्य कहनी इस वास्ते मैने तिनका व्याख्यान नही करा है. अैसें यह “सिद्धाणं बुद्धाणं” पाठ पढके उपचित पुण्य समूहसें भरा हुआ उचितो विषे उपयोग करनां यह फल है. इसके जनावने वास्ते यह

याद्दृच्छकः स्यात् तदा उर्ज्जित सेलेत्यादि गाथावदयमपि न व्याख्यायेत व्याख्यातश्च नियमभणनीय सिद्धादिगाथाभिः सहायमनुविद्धसंबन्धेनेत्य-
तोऽत्रुटितसंबन्धायातत्वात्सिद्धाधितारवदनुस्पृत एव भणनीयः अथाप्रमाणं
तत्र व्याख्यातं सूत्रमिति चेत् एवं तर्हि हंत सकलचैत्यवंदना क्रमीभाव प्रसंगः
सूत्रे चास्या एवं क्रमस्यादर्शितत्वात् तदन्यत्र तथा व्याख्यानाभावात्
व्याख्यानेप्येतदनुसारित्वात्तस्य पश्चात्काल प्रभवत्वान्नव्यकरणस्य न
सुंदरस्यापि भवनिबंधनत्वात्तत्रो कस्योपदेशायाततया स्वच्छंदकल्पिता-
भावादिति परिभावनियम् बह्वत्र माध्यस्थ्यमाना विमर्शनीयं सूत्रमाया धिया
विचिंतनीयं सिद्धान्तरहस्यं पर्युपासनीयं श्रुतवृद्धानां प्रवर्तितव्यं
असदाग्रहविरहेण यतितव्यं निजशक्त्यनुकूल्यमिति एवं च
द्वितीयदशमैकादशवर्जिताः शेषाः प्रथमाद्या द्वादशपर्यन्ता नव अधिकारा
उपदेशायातललितविस्तरा- व्याख्यातस्तत्र सिद्धा इति सिद्धं । आदिशब्दात्
पाक्षिकसूत्रचूर्ण्यादिग्रहः । तत्र सूत्रं देवसम्बिखयति अत्र चूर्णः ।

विरङ्ग पडिवत्तिकाले चिड्वंदणा इणो वयारेण । अवस्सं अहा
संनिहया देवया संनिहाणं सिभवङ्ग अउदेवसिक्खि भणयंति ।

अयमत्र भावार्थः :- तावद्गणधरैर्दाढ्यार्थं पंचसाक्षिकं धर्मानुष्ठानं
प्रतिपादितं लोकेऽपि व्यवहारदाढ्यस्य तथा दर्शनात् तत्र देवा अपि साक्षिण
उक्तास्ते च चैत्यवंदनाद्युपचारेणासनीभूताः साक्षितां प्रतिपद्यंते
चैत्यवंदनामध्ये च तेषामुपचारः कायोत्सर्गस्तुतिदानादिना क्रियते अन्यस्य
तत्रासंभावात् अश्रुतत्वाच्च तत श्रैवमायातं तथा चैत्यवंदनामध्ये
देवकायोत्सर्गादि करणीयमेव अन्यथा तत्रान्यत्तदुपचाराभावे
देवसाक्षिकत्वात्सिद्धे चूर्णिकारेण तथैव व्याख्यातत्वान्निश्चीयते तच्च
देवसम्बिखयंति सूत्र प्रामाण्यात् ।

(३७) भावार्थः :- यरभ अेटले बारभा अधिकारभां 'वेयावच्चगराणं'

धत्थादि कायोत्सर्गने करवो, तेनी स्तुति कडेवी..

अे रीते स्तुतिपर्यंत कडेवुं, कारण के सम्यग्दृष्टि देवतानी साथे

पाठ पढे.

वेयावच्चगराणं इत्यादि ॥ इहां वली 'एता' अैसे शब्दसें १ सिद्धाणं बुद्धाणं, २ जो देवाणविदेवो, ३ इक्कोवि नमुक्कारो, अन्या अपि इस शब्दोंसें १ उज्जितसेल." ॥ २ चत्तारी अठ. ॥ तथा ३ जेय अईया सिद्धा इत्यादि इसी वास्ते इहां बहुवचन दीया है., नही तो द्विवचन देते पठंति ऐसी बहुवचन रुप क्रिया है. "सेसाजहिच्छ" शेष थुइयां जैसी इच्छ होवे तैसें कहे, यह आवश्यक चूर्णिके वचनका प्रमाण है. नव तत्र नियम इति ॥ न तद्वयाख्यानं क्रियते इति ॥ ऐसा कहन कहते हूए. श्रीहरिभद्रसूरिपूज्य ऐसें ज्ञापन करते है के जो पाठ यहां चैत्यवंदनामें अपनी यथेच्छासें कहते है, तिसका व्याख्यान हम नही करते है, जो पाठ चैत्यवंदनामें निश्चयसें कहने योग्य है, तिसका व्याख्यान करते है. तिसके व्याख्यान करनेसें वेयावच्चगराणं इत्यादि सूत्रकाभी व्याख्यान करा ॥

तथा चोक्तं ॥ ऐसें यह पढके यावत् वेयावच्चगराणं इत्यादि पढे ॥ इस कहनेसें वेयावच्चगराणं इत्यादि अवश्य पढने योग्यही है, यह सिद्ध हुआ. जेकर वेयावच्चगराणं यह पाठ अवश्य पढने योग्य न होता तो श्रीहरिभद्रसूरिजी अपनी प्रतिज्ञाप्रमाणे इस पाठका व्याख्यान न करते. जेकर यह "वेयावच्चगराणं" पाठाधिकारकों उज्जितादि अधिकारकी तरें केइ आचार्य पढते, केइ न पढते, तब तो यादृच्छिक होता. तब तो उज्जितादि गाथाकी तरें इसकाभी व्याख्यान श्रीहरिभद्रसूरिजी न करते, परंतु उनोने व्याख्यान करा है, इस वास्ते सिद्धादि गाथार्योंके साथ वेयावच्चगराणं इत्यादि यह पाठ अनुविद्य अर्थात् प्रोता हुआ है, बिचमें टूटा हुआ नही है, इस वास्ते सिद्धाणं इत्यादि गाथार्योंके साथ प्रोता हुआभी पढने योग्य है.

अथ जेकर तुं कहेगा के ललितविस्तरामें श्रीहरिभद्रसूरिजीका करा हुआ व्याख्यान हमकूं प्रमाण नही है तब तो सकल चैत्यवंदनाके क्रमका

ઔચિત્યપૂર્વકનો વ્યવહાર કરવો જોઈએ. તેથી કાયોત્સર્ગાદિ દેવતાઓની સાથે ઉચિત પ્રવૃત્તિરૂપ હોવાથી ધર્મની અવસ્થાને અનુરૂપ વ્યાપરના અભાવમાં ગુણના અભાવની આપતિ હોવાથી એક બાજું ઔચિત્ય મૂકીએ અને એક બાજું ગુણોની કોટી સ્થાપીએ, તો ઔચિત્ય સિવાય સર્વ ગુણો વિષની જેમ આચરણ કરશે. ॥૧૧॥

જોકે અનૌચિત્યપ્રવૃત્તિ કરનારા મહાપુરુષ મથુરાક્ષપક હતા, તો પણ 'કુબેરદત્તા' સમ્યગ્દષ્ટિ દેવીની સાથે અનૌચિત્ય પ્રવૃત્તિ કરવાથી 'મિચ્છામિ દુક્કડમ્' આપવું પડ્યું. તેથી કહ્યું છે કે..

રંકથી લઈને રાજ સુધી જે પુરુષ ઔચિત્યપૂર્વકની પ્રવૃત્તિ કરવાની જાણતો નથી, તે પુરુષ પ્રભુતા ઠકુરાઈને ઈચ્છે છે, પરંતુ તે પુરુષ બુદ્ધિમાનોનું રમકડું છે. ॥૧૧॥

અહીં એ તાત્પર્ય છે કે હંમેશાં સ્વ પરની અવસ્થાને અનુરૂપ ઉચિત પ્રવૃત્તિ કરીને જ પ્રત્યેક સ્થળે પ્રવૃત્ત થવું જોઈએ. અર્થાત્ સર્વત્ર ઔચિત્યપૂર્વક પ્રવર્તવું જોઈએ. આ કથન ઉપર મથુરાક્ષપક અને કુબેરદત્તા દેવીનું દષ્ટાંત કહ્યું છે.

તે દષ્ટાંતનો ભાવાર્થ એ છે કે.. પ્રથમ મુનિના કહેવાથી સંતુષ્ટ થઈને કુબેરદત્તા દેવીએ શ્રીસુપાર્શ્વનાથ સ્વામીજીના સમયમાં મથુરાનગરીમાં શ્રીસુપાર્શ્વનાથ પ્રભુનું મેરુપર્વત સદશ સ્તુભિ પ્રતિમા સહિત બનાવ્યો. કેટલાક કાળ પછી મિથ્યાદર્શનનીઓ અને જૈનોની વચ્ચે સ્તુભ બાબતમાં વિવાદ થયો. અન્ય દર્શનીઓ પોતાના મતનો સ્તુભ કહેવા લાગ્યા. જ્યારે રાજાથી પણ વિવાદ ન મટ્યો, ત્યારે શ્રીસંઘે તે કાળે અતિશય પ્રભાવશાળી તરીકે પ્રખ્યાત મથુરા ક્ષપક નામના સાધુ ભગવંતને બોલાવ્યા.

તે મથુરા ક્ષપક ઉપર પહેલાં કુબેરદત્તા દેવીએ સંતુષ્ટ થઈને કહ્યું હતું કે, હે મુનિ ! હું તમારા મનના કયા ઈચ્છિત કાર્યને કરી આપું ?

ત્યારે મથુરા ક્ષપક મુનિએ કહ્યું હતું કે, હું મારા તપના પ્રભાવથી સર્વ કરી શકું છું તો પછી તારા જેવી અસંયતી દેવીની સહાયતા ઈચ્છવાનું મારે શું

अभाव होवेगा. क्योंकि सूत्रमें चैत्यवंदनाका ऐसा क्रम कहा नहीं है. और ललितविस्तरा बिना चैत्यवंदनाके क्रमका अन्यग्रंथमें व्याख्यानके अभावसें कदाचित् किसी ग्रंथमें व्याख्यान कराभी होगा. सोभी ललितविस्तराके अनुसारी होनेसें पीछेही करा है, और नवीनव्याख्यान, जेकर कोइ अच्छाभी करे तोभी सो व्याख्यान, संसारकी वृद्धि करनेवाला है, और जो ललितविस्तरामें व्याख्यान है, सो गुरुपरंपराके उपदेशसें आया है इस वास्ते स्वच्छंद कल्पनासें नहीं है. यहां मध्यस्थ होके विचार करणा योग्य है, सूक्ष्म बुद्धि करके सूत्रका रहस्य चिंतन करणा, और श्रुतवृद्धोंकी सेवा करणी योग्य है, कदाग्रहरहित प्रवर्तना चाहियें. और अपनी शक्त्यनुकूल यत्न करना चाहियें ॥

ऐसें दूसरा, दसवा अरु अग्यारहवा यह तीन वर्जके शेष प्रथमादिसें लेकर बारमे अधिकार पर्यंत नव अधिकार गुरु परंपराके उपदेशसें आये हुए ललितविस्तरामें व्याख्यान कर गए है.

तहां सिद्धा इति सिद्धं आदि शब्दसें पाक्षिक सूत्रकी चूर्ण्यादि ग्रहण करनी, तहां पाक्षिकसूत्रमें ऐसा सूत्र है “देवसक्खियत्ति” ॥ अत्र चूर्णिः ॥ विरतिके अंगीकार करणके कालमें चैत्यवंदनादि उपचारके अर्थात् चैत्यवंदनामें सम्यक्दृष्टि देवताका कायोत्सर्ग करणे और थुइके पठनरूप उपचारके करणसें अवश्यमेव यथा संनिहित देवता निकट होता है, इस वास्ते देवसक्खियं ऐसा पाठ पढते हैं, यह इहां भावार्थ है.

गणधरोनें प्रथम दृढताके वास्ते पांचकी साक्षिसें धर्म्मानुष्ठान प्रतिपादन करा है. लोकमेंभी दृढ व्यवहार, पंचोंकी साक्षिसें करा देखनेमें तैसेही आता है. तहां पाक्षिकसूत्रमें देवताभी साक्षी कहे हैं, ते देवता जे चैत्यवंदनादिकके उपचारसें निकट हुए हैं. वे देवता साक्षिपणा अंगीकार करते है. क्योंकि चैत्यवंदनामें तिन देवतायोंका कायोत्सर्ग करणा और

પ્રયોજન છે ?

તે સમયે કુબેરદત્તા દેવી રોષ કરીને જતી રહી.

તે મથુરાક્ષપક અન્યત્ર ફરતા ફરતા મથુરાનગરીમાં આવ્યા. તેમણે તપથી દેવીને આરાધી. ત્યારે દેવીએ પ્રગટ થઈને કહ્યું કે, મારું શું કાર્ય છે ? તે સમયે મથુરાક્ષપકે શ્રીસંઘની જીત માટે સહાયતા માંગી.

ત્યારે કુબેરદત્તા દેવી કહેવા લાગી કે, તમારે મારા જેવી અસંયતીનું શું કામ પડ્યું છે ? કે જેથી મને યાદ કરી !

ત્યારબાદ મુનિશ્રીએ પશ્ચાતાપ કર્યો અને કુબેરદત્તા દેવીને મિચ્છામિ દુક્કડમ્ આપ્યું.

સંતુષ્ટ થયેલી દેવીએ ઉપાય બતાવતાં કહ્યું છે કે, કાલ સવારે હું સ્તુભ ઉપર શ્વેત ધજા કરીશ અને તમારે તથા શ્રીસંઘે રાજાને કહેવું કે જો કાલે પ્રભાતમાં સ્તુભ ઉપર શ્વેત વર્ણની ધજા હોય તો અમારો સ્તુભ જાણવો અથવા જો અન્ય વર્ણની ધજા હોય તો અમારો નહિ માનવો.

આ વાત સાંભળીને રાજાએ પોતાના સૈનિકોની સ્તુભ પાસે ચોકી ગોઠવી. પરંતુ પ્રવચન ભક્ત દેવીએ પ્રભાતમાં શ્વેત પતાકા લહેરાવી. તે દેખીને રાજા અને પ્રજા ખૂબ મોટેથી બોલવા લાગ્યા કે, .. ઘણા કાલ સુધી જયવંત રહો !, જિનશાસનના ભક્તો જયવંત રહો !

આ રીતે સમ્યક્દષ્ટિ દેવતાનું સ્મરણ કરવાથી પ્રવચનની પ્રભાવના દેખી ઘણા લોકો જૈનધર્મી થઈ ગયા. મુનિ પણ સુગતિમાં ગયા.

આ રીતે મથુરાક્ષપક વૃત્તાંત પૂર્ણ થાય છે.

આ કારણથી સમ્યક્દષ્ટિ દેવતાની અવશ્યમેવ કાયોત્સર્ગ કરીને થોય કહેવી જોઈએ.

(૩૮) હવે જે અધિકાર જે પ્રમાણથી કહ્યા છે, તેને અસંમોહાર્થે (કોઈને બાર અધિકાર હોવા છતાં નવ કેમ કહ્યા ? આવી મુઝવણ ન થાય તે માટે) લઘુભાષ્યકાર પ્રગટ કરતાં કહે છે કે....

નવ અહિગારા ઇહ લલિતવિત્થરા વિત્તિમાઙ્ગ અણુસારા ।

तिनकी थुइ कहनी यह उपचार करिये हैं, अन्य कोई उपचार तहां संभवे नही है और हमने अन्य कोई श्रवणभी नही करा है. तब तो यह सिद्ध हुआ के चैत्यवंदनामें सम्यक्दृष्टि देवताका कायोत्सर्ग करणा, और तिनकी थुइ साधु, साध्वी, श्रावक, श्राविकाकों अवश्यमेव कहनी चाहिये; अन्यथा अपर उपचार तो तिनका कोई है नही. तिस वास्ते तिनका साक्षी होनाभी सिद्ध नही होवेगा, चूर्णिकार तैसेही व्याख्यान करणेसें निश्चय करते है, सो पाठ यह है “देवसक्खियं” इति सूत्र प्रामाण्यात् ॥

(३९) तथा ३०४ के पत्रेका पाठ ॥ तथा प्रवचनसुराः सम्यग्दृष्ट्यो देवास्तेषां स्मरणार्थं वैयावृत्यकरेत्यादि विशेषणद्वारेणोपबृंहणार्थं क्षुद्रोपद्रवविद्रावणादिकृते तत्तद्गुणप्रशंसया प्रोत्साहनार्थमित्यर्थः । यद्वा तत्कर्तव्यानां वैयावृत्यादीनां प्रमादादिना श्लथीभूतानां प्रवृत्त्यर्थमश्लथीभूता नतु स्थैर्याय च स्मरणात् ज्ञापनात् तदर्थं सारणार्थं वा प्रवचनप्रभावनादौ हितकार्ये प्रेरणार्थक उत्सर्गः कायोत्सर्गः चरम इति शेषः इत्येतानि निमित्तानि प्रयोजनानि फलानीति यावदष्टौ चैत्यवंदना या भवंतीति शेषः । इह च यद्यपि वैयावृत्यकरादयः स्वस्मरणाद्यर्थं क्रियमाणं कायोत्सर्गं न जानते, तथापि तद्विषयकायोत्सर्गात् वसुदेवहिंडयुक्तस्य तत्कर्तुः श्रीगुप्तश्रेष्ठिन इव विघ्नोपशमादिषु शुभसिद्धिर्भवत्येव आप्तोपदिष्टत्वेनाव्यभिचारत्वात् यथा स्तंभनीयाभिः परिज्ञाने आप्तोपदेशेन स्तंभनादिकर्म कर्तुः स्तंभनाद्यभीष्टफलसिद्धिः । उक्तं च चूर्णौ तेसिमविन्नाणे विहु, तव्वि सउस्सग्गओ फलं होइ । विध्यज्ज य पुत्रवं धाइ कारणं संतताए णति ज्ञापयति चैतदिदमेव कायोत्सर्गप्रवर्तकं वेयावच्चगराणमित्यादि सूत्रम् अन्यथाभीष्टफलसिद्धयादौ प्रवर्तकत्वायोगात् उक्तं च ललितविस्तरायां तदपरिज्ञानेऽप्यस्मात्तच्छुभ- सिद्धाविदमेव वचनं ज्ञापकमिति श्रीगुप्तश्रेष्ठिकथां त्वियम् ॥

તિન્નિ સુયપરંપરયા, બીઠ દસમો ઇગારસમો ॥૩૫॥

અહીં બાર અધિકારમાં પહેલો, ત્રીજો, ચોથો, પાંચમો, છઠ્ઠો, સાતમો, આઠમો, નવમો અને બારમો, આ નવ અધિકાર લલિતવિસ્તરા નામની ચૈત્યવંદનાની જે મૂલગતિ છે. તેના અનુસારે કથન કર્યું છે, ॥ તથા તત્રોક્તં ॥

(તથા ત્યાં કહ્યું છે કે...) આ ત્રણ થોય સિદ્ધાણં બુદ્ધાણં ઇત્યાદિ જે છે, તે નિશ્ચયથી કહેવી જોઈએ. અને કેટલાક આચાર્ય અન્ય થોય પણ એની પછી કહે છે. પરંતુ ત્યાં નિયમ નથી કે અવશ્ય કહેવી, તેથી મેં ત્રણનું વ્યાખ્યાન કર્યું નથી. એ રીતે આ સિદ્ધાણં બુદ્ધાણં પાઠ કહીને ઉપચિત પુણ્ય સમૂહથી ભરેલા ઉચિત વિશે ઉપયોગ કરવો તે ફલ છે. તેને જણાવવા માટે આ પાઠ કહેવો.

વેયાવચ્ચગરાણં ઇત્યાદિ । અહીં વળી ‘एता’ એ રીતે શબ્દથી ૧. સિદ્ધાણં બુદ્ધાણં, ૨. જો દેવાણ વિ દેવો, ૩. ઈક્કો વિ નમુક્કારો.

આ શબ્દથી અન્ય પણ ૧. ઉજિજંત સેલ. ૨. ચત્તારિ અક, ૩. જે ય અઈયા સિદ્ધા, ઇત્યાદિ જાણવું. આ કારણથી જ અહીં બહુવચન આપ્યું છે. નહીં તો દ્વિવચન આપે. (પરંતુ દ્વિવચનના બદલે) પઠંતિ એવી બહુવચનરૂપ ક્રિયા છે.

“સેસાજહિચ્છા” શેષ થોયો જેવી ઈચ્છા હોય તે રીતે કહેવી. આ આવશ્યક ચૂર્ણિના વચનનું પ્રમાણ છે. ત્યાં નિયમ નથી.

॥ ન તદ્વ્યાખ્યાનં ક્રિયતે ઇતિ ॥ એવું કથન કરીને શ્રીહરિભદ્રસૂરિજી એવું જણાવવા માંગે છે કે જે પાઠ અહીં ચૈત્યવંદનામાં પોતાની ઈચ્છાથી કહે છે, તેનું વ્યાખ્યાન અમે કરતા નથી. જે પાઠ ચૈત્યવંદનામાં નિશ્ચયથી કહેવા યોગ્ય છે. તેનું વ્યાખ્યાન કરીએ છીએ. તેનું વ્યાખ્યાન કરવાથી વૈયાવચ્ચગરાણં ઇત્યાદિ સૂત્રનું પણ વ્યાખ્યાન કર્યું.

તથા ચોક્તં । એ રીતે આ કહીને યાવત્ ‘વૈયાવચ્ચગરાણં’ ઇત્યાદિ કહે.

આ કથનથી વેયાવચ્ચગરાણં ઇત્યાદિ અવશ્ય કહેવા યોગ્ય જ છે,

भाषा ॥ तथा प्रवचनदेवता सम्यग्दृष्टि देवता तिनके स्मरणार्थे वैयावृत्यकर इत्यादि विशेषणो द्वारा तिनकी उपबृंहणा करणेके अर्थ क्षुद्रोपद्रवके दूर करणे वास्ते तिसके ते ते गुणोंकी प्रशंसा करके तिसके उत्साह उत्पन्न करणे वास्ते अथवा तिनके करणे योग्य वैयावृत्यादि कृत्योंके प्रमादादिसें तिनके करणेमें सिथिल हूआंकों प्रवृत्त्य करणेवास्ते, और उद्यमवंतोकी स्थिरताके वास्ते, तिनके जनावने वास्ते, अथवा प्रवचनकी प्रभावनादि हितकार्यमें प्रेरणार्थे कायोत्सर्ग चरम होता है. यह पूर्वोक्त निमित्त प्रयोजन फल है, यह चैत्यवंदनका तात्पर्यार्थ है.

यहां यद्यपि वैयावृत्यकरादि देवता तिनके स्मरणाद्यर्थे क्रियमाण कायोत्सर्ग वे नही जानते है, तोभी तिन विषयिक कायोत्सर्ग करणसे वसुदेव हिंडयुक्त कायोत्सर्ग करनेवाले श्रीगुप्तश्रेष्ठीकी तरें विघ्नोपशमादिकोमें शुभसिद्धि होती ही है. आसका जो कहना है सो व्यभिचारी नही है. इस वास्ते जैसे थंभनी विद्याकों आसोपदेशसे थंभनादि कर्ममें प्रयुंज्या इष्टफलकी सिद्धि तिन विद्याकी अधिष्ठाताके विना जानेभी होती है.

चूर्णमें कहा है. तिन वैयावृत्यकरादिकोंके विना जाण्याभी कायोत्सर्गका फल विघ्नजय पुण्यबंधादिक होते है. संतताएणात्ति ॥ जनाता खबर देता है. यही कायोत्सर्गप्रवर्तक वेयावच्चगराणं. इत्यादि सूत्र अन्यथा मनोवांछित सिद्धयादिमें प्रवर्तक न होवेगा ललितविस्तरामें कहा है के, यद्यपि जिनका कायोत्सर्ग करीये है, वे कायोत्सर्ग करतेकों नही जानते है, तोभी तिसके करणसे शुभसिद्धि होती है. इस कथनमें वैयावृत्यकराणं यही सूत्र ज्ञापक प्रमाण भूत है.

(४०) अब बुद्धिमानोंके विचारणा चाहिये के संघाचारवृत्तिके इन पूर्वोक्त दोनो लेखोंसे सम्यग्दृष्टि देवताका कायोत्सर्ग करणा, और इनकी

આ સિદ્ધ થાય છે.

જો 'વેયાવચ્ચગરાણં' આ પાઠ અવશ્ય કહેવા યોગ્ય ન હોત તો શ્રીહરિભદ્રસૂરિજી પોતાની પ્રતિજ્ઞા પ્રમાણે આ પાઠનું વ્યાખ્યાન ન કરત.

વળી જો 'વેયાવચ્ચગરાણં' પાઠાધિકારને ઊજિજંતાદિ અધિકારની જેમ કોઈ આચાર્ય કહે, કોઈ ન કહે ત્યારે તો તે યાદચ્છિક હોત અને તેથી તો ઊજિજંતાદિ ગાથાની જેમ એનું પણ વ્યાખ્યાન શ્રીહરિભદ્રસૂરિજી ન કરત. પરંતુ તેઓશ્રીએ વ્યાખ્યાન કર્યું છે. તેથી સિદ્ધાદિ ગાથાઓની સાથે 'વેયાવચ્ચગરાણં' ઇત્યાદિ આ પાઠ અનુવિદ્ધ અર્થાત્ એની સાથે જોડાયેલ જ છે. વચ્ચે તૂટેલો નથી. આથી સિદ્ધાણં ઇત્યાદિ ગાથાઓની સાથે જોડાયેલો પાઠ પણ કહેવા યોગ્ય જ છે.

જો તમે એમ કહેશો કે લલિતવિસ્તરામાં શ્રીહરિભદ્રસૂરિજીનું કરેલું વ્યાખ્યાન અમને પ્રમાણ નથી. ત્યારે તો સકલ ચૈત્યવંદનાના ક્રમનો અભાવ થઈ જશે. કારણ કે સૂત્રમાં ચૈત્યવંદનાનો એવો ક્રમ કહ્યો નથી અને લલિતવિસ્તરા વિના ચૈત્યવંદનાના ક્રમનો અન્યગ્રંથમાં વ્યાખ્યાન કર્યું પણ હોય, તો તે પણ લલિતવિસ્તરાના અનુસારી હોવાથી પાછળથી કરેલ છે. અને નવીન વ્યાખ્યાન જો કોઈ સારું પણ કરે તો પણ તે વ્યાખ્યાન સંસારની વૃદ્ધિ કરનાર છે. અને જે લલિતવિસ્તરામાં વ્યાખ્યાન છે, તે ગુરુપરંપરાના ઉપદેશથી આવેલ છે. તેથી સ્વરણંદ કલ્પનાથી નથી. આથી આ વિષયમાં મધ્યસ્થ બનીને વિચાર કરવો યોગ્ય છે. સૂક્ષ્મબુદ્ધિ દ્વારા સૂત્રના રહસ્યનું ચિંતન કરવું અને શ્રુતવૃદ્ધોની સેવા કરવી યોગ્ય છે. કદાગ્રહ રહિત પ્રવર્તના જોઈએ અને પોતાની શક્તિ અનુરૂપ પ્રયત્ન કરવો જોઈએ.

આ રીતે બીજો, દસમો અને અગીયારમો આ ત્રણ છોડીને શેષ પહેલાથી લઈને બારમા અધિકાર પર્યંત નવ અધિકારોનું ગુરુ પંરપરાના ઉપદેશથી આવેલા લલિતવિસ્તરામાં વ્યાખ્યાન કર્યું છે.

ત્યાં 'સિદ્ધા ઇતિ સિદ્ધં' આદિ શબ્દથી પાક્ષિક સૂત્રની ચૂર્ણી આદિ ગ્રહણ કરવી. ત્યાં પાક્ષિક સૂત્રમાં આ પ્રમાણે સૂત્ર છે કે "દેવસક્ષિચયતિ"

थुइ कहनी इन दोनो बातोमें किसीभी जैनधर्मीकों शंका रह सकती है. के सम्यग्दृष्टि देवताका कायोत्सर्ग जैनमतके शास्त्रमें करणा कह्या है के नही कह्या है ? इन पूर्वोक्त पाठोंसें निश्चै सिद्ध होता है के साधु, साध्वी, श्रावक, श्राविकाने सम्यग्दृष्टि देवताका कायोत्सर्ग अवश्यमेव करणा.

अब श्रीरत्नविजयजी जो भोले लोकोंको कहते फिरते है के, इन पाठोंसें हमारा मत सिद्ध होता है, ऐसा कपट छल करके भोले जीवांकुं कुपथमें गेरना यह क्या सम्यग्दृष्टि, संयमी, सत्यवादी, भवभीरु, धूर्तताइसें रहितोंके लक्षण है ? बनिये बिचारे कुछ पढे तो नही है, इस वास्ते इनकुं क्या खबर है के यह हमारे साथ धूर्तताइ करता है वा नही करता है ? यह बात कुछ बनिये समजते नही.

परंतु श्रीरत्नविजयजीकुं साधु नाम धरायके ऐसे ऐसे छल कपटके काम करणे उचित नही है. हमारी तो यह परम मित्रतासें शिक्षा है, मानना न मानना तो श्रीरत्नविजयजीके आधीन है.

तथा श्रीरत्नविजयजीकुं इस संघाचारवृत्तिका तात्पर्यार्थभी मालुम नही हुआ होगा नही तो अपने मतकी हानिकारक चिट्ठि इस पुस्तकमें काहेको लगवाता ?

(४१) तथा आवश्यककी अर्थ दीपिकाका पाठ लिखते है ॥ तथा सम्यग्दृष्ट्योऽर्हत्पाक्षिका देवा देव्यश्चेत्येक शेषाद्देवा धरणीद्रांबिकाय-क्षादयो ददतु प्रयच्छंतु समार्धिं चित्तस्वास्थ्यं समार्धिर्हि मूलं सर्वधर्माणां स्कंध इव शाखानां शाखा वा पुष्पं वा फलस्य, बीजं वांकुरस्य चित्तस्वास्थ्यं विना विशिष्टानुष्ठानस्यापि कष्टानुप्रायत्वात् समार्धिव्याधिभिर्विधुर्यता तन्निरोधश्च तद्धेतुकोपसर्गनिवारणेन स्यादिति तत्प्रार्थनाबोधिं परलोके जिनधर्मप्राप्तिः यतः सावयघरंमिवरहुज्जं चेडओ नाण दंसणसमेओ ॥ मिच्छत्तमोहि अमई, माराया चक्कवट्ठीवि

એની ચૂર્ણિમાં કહ્યું છે કે..

વિરતિને અંગીકાર કરવાના સમયે ચૈત્યવંદનાદિ ઉપચારને અર્થાત્ ચૈત્યવંદનામાં સમ્યક્દૃષ્ટિ દેવતાનો કાયોત્સર્ગ કરવો અને થોયને કહેવારૂપ ઉપચાર કરવાથી અવશ્યમેવ યથા સંનિહિત દેવતા નિકટ થાય છે. તેથી ‘દેવસક્ષિયં’ એવો પાઠ કહેવાય છે. અહીં આ ભાવાર્થ છે.

પૂ.ગણધર ભગંવતોએ પ્રથમ દઢતાને માટે પાંચની સાક્ષીથી ધર્માનુષ્ઠાનનું પ્રતિપાદન કર્યું છે. લોકમાં પણ દઢ વ્યવહાર પાંચની સાક્ષીથી કરાયેલો જોવા મળે છે.

પાક્ષિકસૂત્રમાં દેવતાની પણ સાક્ષી કહી છે. તે દેવતા જે ચૈત્યવંદનાદિના ઉપચારથી નિકટ થયા છે. તે દેવતા સાક્ષીપણું અંગીકાર કરે છે. કારણ કે ચૈત્યવંદનામાં તે દેવતાઓના કાયોત્સર્ગ કરવો અને તેમની થોય કહેવી, આ ઉપચાર કરાય છે. ત્યાં અન્ય કોઈ ઉપચાર સંભવિત નથી. અને અમે અન્ય કોઈ સાંભળ્યું પણ નથી.

તેથી સિદ્ધ થાય છે કે ચૈત્યવંદનામાં સમ્યક્દૃષ્ટિ દેવતાનો કાયોત્સર્ગ કરવો અને તેમની થોય સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક અને શ્રાવિકાએ અવશ્યમેવ કહેવી જોઈએ. અન્યથા અન્ય ઉપચાર તો તેમનો કોઈ છે જ નહિં. તેથી તેમની સાક્ષી હોવી પણ સિદ્ધ થઈ શકે નહિં.

ચૂર્ણિકારે તેવા જ પ્રકારનું (ઉપર જણાવ્યા પ્રમાણેનું) વ્યાખ્યાન કરેલું હોવાથી નિશ્ચય કરાય છે. તે પાઠ આ છે... ‘દેવસક્ષિયં’ इति सूत्रप्रामाण्यात् ॥

(૩૯) તથા પૃષ્ઠ ૩૦૪ નો પાઠ -

तथा प्रवचनसुराः सम्यग्दृष्टयो देवास्तेषां स्मरणार्थं
वैयावृत्यकरेत्यादि विशेषणद्वारेणोपबृंहणार्थं क्षुद्रोपद्रवविद्रावणादिकृते
तत्तद्गुणप्रशंसया प्रोत्साहनार्थमित्यर्थः । यद्वा तत्कर्त्तव्यानां वैयावृत्यादीनां
प्रमादादिना श्लथीभूतानां प्रवृत्त्यर्थमश्लथीभूतानतु स्थैर्याय च स्मरणात्
ज्ञापनात् तदर्थं सारणार्थं वा प्रवचनप्रभावनादौ हितकार्ये प्रेरणार्थक उत्सर्गः
कायोत्सर्गः चरम इति शेषः इत्येतानि निमित्तानि प्रयोजनानि फलानीनि

॥१॥ कश्चिच्छ्रुते ते देवाः समाधिबोधिदाने किं समर्था न वा यद्यसमर्थास्तर्हि तत्प्रार्थनस्य वैयर्थ्यं यदि समर्थास्तर्हि दूरभव्या-
भव्येभ्यः किं न यच्छंति अथैवं मन्यते योग्यानामेवं समर्थानां।
योग्यानां तर्हि योग्यतैव प्रमाणं किं तैरजागलस्तनकल्पैः । अत्रोत्तरं
सर्वत्र योग्यतैव प्रमाणं परं न वयं विचाराक्षमं नियतिवाद्यादिव-
देकांतवादिनः किंतु सर्वनयसमूहात्मकस्याद्वादवा दिनः सामग्री वै
जनिकेति वचनात् तथाहि घटनिष्पत्तौ मृदो योग्यतायामपि
कुलालचक्रचीवरदवरकदंडादयोऽपि सहकारिकारणमेवमिहापि
जीवस्य योग्यतायां सत्यामपि तथातथाप्रत्यूहव्यूहनिराकरणेन देवा
अपिसमाधिबोधिदाने समर्थाः स्युर्मेतार्यस्य प्राग्भवमित्रसुर इवेति
बलवती तत्प्रार्थना । ननु देवादिषु प्रार्थनाबहुमानादिकरणे कथं न
सम्यक्त्वमालिन्यं ? उच्यते नहि ते मोक्षं दास्यंतीति प्रार्थ्यन्ते बहु मन्यते
वा किंतु धर्मध्यानकरणे अंतरायं निराकुर्वन्तीति नैवं कश्चिद्दोषः
पूर्वश्रुतधरैरप्याचीर्णत्वादाग मोक्तत्वाच्च उक्तं चावश्यकचूर्णो
श्रीवज्रस्वामिचरिते तत्थय उब्भासे अन्नोगिरीतं गया तत्थ देवयाए
काउस्सगो कउ सावि अब्भुठिआ अणुगहत्ति आणुन्नायमिति
आवश्यक कायोत्सर्गनिर्युक्तावपि ॥ चाउम्मासिअवरिसे, उस्सगो
खित्त देवआएअ ॥ परिकअ सिज्झसुराए, करेति चउमासिए वेगे
॥१॥ बृहद्भाष्येपि । पारिअ काउस्सगो, परिमिठीणं च कयनमुक्कारो ॥
वेयावच्चगराणं, दिज्झ थुई जक्खपमुहाणं ॥ १४४४ ॥ प्रकरण कृत
श्रीहरिभद्र सूरयोऽप्याहुः ललितविस्तरायां चतुर्थी स्तुतिवैयावच्च-
गराणमिति । तदेवं प्रार्थनाकरणेऽपि न काचित्तदयुक्तिरिति
सप्तचत्वारिंशगाथार्थः ॥४७॥

(४२) भाषा ॥ तथा सम्यक्दृष्टि श्रीअरिहंतके पक्षी देवता और
देवी जो है, देवता धरणींद्र अंबिकादियक्ष देउ चित्त समाधि चित्तका

યાવદશૌ ચૈત્યવંદના યા ભવંતીતિ શેષઃ । ઇહ ચ યદ્યપિ વૈયાવૃત્યકરાદયઃ
સ્વસ્મરણાદ્યર્થં ક્રિયમાણં કાયોત્સર્ગં ન જાનતે, તથાપિ તદ્વિષયક
કાયોત્સર્ગાત્ વસુદેવહિંદ્યુક્તસ્ય તૃત્કર્તુઃ શ્રીગુપ્તશ્રેષ્ઠિનં ઇવ વિઘ્નોપશમાદિષુ
શુભસિદ્ધિભવત્યેવ આપોપદિષ્ટ્વેનાવ્યભિચારત્વાત્ યથાસ્તંભનીયાભિઃ
પરિજ્ઞાને આપોપદેશેન સ્તંભનાદિકર્મ્મકર્તુઃ સ્તંભનાદ્યભીષ્ટફલસિદ્ધિઃ । ઉક્તં
ચ ચૂર્ણૌ તેસિમવિન્નાણે વિહુ તન્નિ સઝસ્સગ્ગઝ ફલં હોઇ । વિઝ્ઞજય પુન્નવં
ધાઇ કારણં સંતતાણ એત્તિ જ્ઞાપયતિ ચૈતદિદમેવ કાયોત્સર્ગં પ્રવર્તકં
વેયાવચ્ચગરાણં મિત્યાદિ સૂત્રમ્ અન્યથાભીષ્ટફલસિદ્ધ્યાદૌ પ્રવર્તકત્વાયોગાત્
ઉક્તં ચ લલિતવિસ્તરાયાં તદપરિજ્ઞાનેઽપ્યસ્માત્તચ્છુભસિદ્ધ્યાવિદમેવ વચનં
જ્ઞાપકમિતિ શ્રીગુપ્તશ્રેષ્ઠિકથાત્વિયમ્ ॥

ભાવાર્થ :- તથા પ્રવચન દેવતા સમ્યક્દષ્ટિ દેવતાઓના સ્મરણ માટે
'વૈયાવૃત્યકર' ઈત્યાદિ વિશેષણો દ્વારા તેમની ઉપબૃંહણા કરવા માટે,
ક્ષુદ્રોપદ્રવને દૂર કરવા માટે, તેમના તે તે ગુણોની પ્રશંસા કરીને તેમનો
ઉત્સાહ ઉત્પન્ન કરવા માટે અથવા તેમને કરવા યોગ્ય વૈયાવૃત્યાદિ કર્તવ્યોને
પ્રમાદથી કરવામાં શિથીલ બન્યા હોય તો પુનઃ પવૃત્ત કરવા માટે અને
ઉદમશીલોની સ્થિરતા માટે, તેમને જણાવવા માટે અથવા પ્રવચનના
પ્રભાવનાદિ હિતકાર્યોમાં પ્રેરણાર્થે ચરમ કાયોત્સર્ગ થાય છે. આ પૂર્વોક્ત
નિમિત્ત પ્રયોજન ફલ છે. અને આ ચૈત્યવંદનાનો તાત્પર્યાર્થ છે.

અહીં જો કે વૈયાવૃત્યકરાદિ દેવતા તેમના સ્મરણાદિ માટે કરાતો
કાયોત્સર્ગ તે જાણતા નથી, તો પણ તેમના વિષયક કાયોત્સર્ગ કરવાથી
વસુદેવ હિંદીમાં કહેલ કાયોત્સર્ગ કરનારા શ્રીગુપ્તશ્રેષ્ઠીની જેમ
વિઘ્નોપશમાદિક શુભસિદ્ધિ થાય જ છે. આમ પુરુષનું જે કથન છે, તે
વ્યભિચારી હોતું નથી. આથી જેમ સ્તંભની વિદ્યાને આપોપદેશથી સ્તંભનાદિ
કર્મમાં પ્રયોજેલી ઈષ્ટફલની સિદ્ધિ તે વિદ્યાર્થી અધિષ્ઠાયિકાને જાણ્યા વિના
પણ થાય છે. ચૂર્ણિમાં કહ્યું છે કે... તે વૈયાવૃત્યકરાદિક દેવતાઓને જાણ્યા
વિના પણ કાયોત્સર્ગનું ફલ વિઘ્નજય પુણ્યબંધાદિ થાય છે. સંતતાણત્તિ. ॥

स्वस्थपणा द्यो, क्योंकि समाधिही सर्व धर्मोंका मूल है, जैसे शाखायोंका ? फूल, फलका, बीज अंकूरका मूल, स्कंध है तैसें यहभी जान लेना चित्तके स्वास्थ्य विना सर्वानुष्ठान कष्टतुल्य है. वैधूर्यताका निरोध करणा, उसकों समाधि कहना सो वैधूर्याताका हेतु जो उपसर्ग है तिसके निवारण करणसें होती है इस वास्ते तिसकी प्रार्थना है.

तथा बोधि जो है सो परलोकमें जिनधर्मकी प्राप्तिका नाम है. कहा भी है कि मैं परभवमें श्रावकके घरमें ज्ञान दर्शन संगुक्त जो दासभी हो जाऊं तो अच्छा है. परंतु मिथ्या मोहमतिवाला चक्रवर्तीराजाभी न होऊं. इहां कोइ प्रश्न करता है. ते देव जो है वो समाधि अरु बोधि देनेकों समर्थ है वा नही है ? जेकर कहोगे कि असमर्थ है तबतो तिनसें जो प्रार्थना करनी है सो व्यर्थ है, जेकर कहोगे कि समर्थ है तो दूरभव्य और अभव्योंकों क्यों नही देते है ? जेकर हे आश्चर्य तूं ऐसे मानेगाके योग्य पुरुषोंकों देते हैं. तबतो योग्यताही प्रमाणभूत हुइ. तब बकरीके गलेके थणासमान निरुपयोगी तिन देवतायोंकी कल्पना करणसें क्या फल है ?

अत्रोत्तरं ॥ सर्वत्र योग्यताही प्रमाण है, परंतु तर्कसहने असमर्थ होणहार वादीके मत मानने वालोंकी तरें हम एकांतवादी नही है, किंतु सर्व न्यायात्मक स्याद्वादवादी है, सामग्रीही जनक है, इस वचनके प्रमाणसें जानना. सोई दिखाते है.

जैसे घट निष्पत्तिमें माटीकों योग्यताभी है तोभी कुंभार, चक्र, चीवर, डोरा, दंभादिकभी सहकारी करण होवे तबही घट बनता है. तैसे यहांभी जे का जीवमें योग्यताके हूएभी तथा तथा विघ्न समूहोंके दूर करणसें मेतार्यमुनिके पूर्व जीवके मित्रदेवताकी तरें देवताभी समाधि अरु बोधि देनेमें समर्थ है, इस वास्ते तिनोंकी प्रार्थना बलवती है.

फेर वादी तर्क करता है कि देवादिकोंके विषे प्रार्थना बहुमानादि

એમ જણાવે છે.

આ કાયોત્સર્ગપ્રવર્તક 'વેયાવચ્ચગરાણં' ઈત્યાદિ સૂત્ર અન્યથા મનોવાંછિત સિદ્ધયાદિમાં પ્રવર્તક થતા નથી.

લલિતવિસ્તરામાં કહ્યું છે કે.. જો કે જેમનો કાયોત્સર્ગ કરીએ છીએ, તે કાયોત્સર્ગ કરનારને જાણતા નથી. તો પણ તેને કરવાથી શુભસિદ્ધિ થાય છે. આ કથનમાં 'વૈયાવૃત્ત્યકરાણં' આ સૂત્ર જ્ઞાપક પ્રમાણભૂત છે.

(૪૦) નોંધ :- હવે બુદ્ધિમાન પુરુષોએ વિચારવું જોઈએ કે સંઘાચાર વૃત્તિના આ પૂર્વોક્ત બંને લેખોથી સમ્યક્દષ્ટિ દેવતાનો કાયોત્સર્ગ કરવો અને તેમની થોય કહેવી, આ બંને વાતોમાં કોઈપણ જૈનધર્મીને શંકા રહી શકે કે સમ્યક્દષ્ટિ દેવતાનો કાયોત્સર્ગ કરવાનો જૈનમતના શાસ્ત્રોમાં કહ્યો છે કે નહિ? (ન જ રહે !)

પૂર્વોક્ત બંને પાઠોથી સિદ્ધ થાય છે કે સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક અને શ્રાવિકાએ સમ્યક્દષ્ટિ દેવતાનો કાયોત્સર્ગ અવશ્યમેવ કરવો જોઈએ.

શ્રીરત્નવિજયજી જે ભોળા લોકોને કહેતા ફરે છે કે આ પાઠોથી અમારો મત સિદ્ધ થાય છે. આવા પ્રકારનો કપટ-છલ કરીને ભોળા લોકોને કુપથમાં પાડે છે. તે શું સમ્યક્દષ્ટિ, સંયમી, સત્યવાદી, ભવભીરુ અશઠ પુરુષોનું લક્ષણ છે? વાણીયા બિચારા કંઈ ભણ્યા તો નથી, તેથી તેમને શું ખબર છે કે તેઓ અમારી સાથે શઠતા કરે છે કે નહિ! આ વાત કોઈ વાણીયાઓ સમજતા નથી.

પરંતુ શ્રીરત્નવિજયજીએ સાધુનામ ધરાવીને આવા આવા છલ-કપટના કામ કરવા ઉચિત નથી. અમારી તો આ પરમમિત્રતાથી હિતશિક્ષા છે. માનવું, ન માનવું એ શ્રીરત્નવિજયજીને આધીન છે.

તથા શ્રીરત્નવિજયજીને આ સંઘાચારવૃત્તિનો તાત્પર્યાર્થ પણ સમજાયો લાગતો નથી. નહીંતર મતની હાનિકારક ચિઠ્ઠીએ પુસ્તકમાં કેમ લગાવે?

.....

करनेसें तुमारी सम्यक्त्व मलीन क्यों नही होवेगी ? अपि तु होवेगी ही.

उत्तर :- वो देवता हमकों मोक्ष देवेंगे इस वास्ते हम तिनकी प्रार्थना बहुमान नही करते है, किंतु धर्मध्यानके करणमें जो कदापि विघ्न आ कर पडे तो तिनको विघ्न दूर करते हैं. इस वास्ते प्रार्थना करते है. पूर्व श्रुतधारीयोंने इसकों आचरणसें, और आगममें कहनेसें, ऐसैं करणमें कोइभी दोष नही है.

आवश्यक चूर्णमें श्रीवज्रस्वामिकें चरित्रमें ऐसैं कहा है. वहां निकट अन्य पर्वतथा वाहां गए तहां देवताका कायोत्सर्ग करा, सो देवी जागृत भइ, अरु कहने लगीकी तुमने मेरे पर बडा अनुग्रह करा अैसें कहके आज्ञा दीनी.

तथा आवश्यक कायोत्सर्ग निर्युक्तिमेंभी कहा है कि चातुर्मासी संवत्सरिके प्रतिक्रमणमें क्षेत्रदेवताका कायोत्सर्ग करणा. और पक्षिप्रतिक्रमणमें भवनदेवताका कायोत्सर्ग करणा, केइक चातुर्मासीमेंभी भवनदेवताका कायोत्सर्ग करते है.

बृहद्भाष्यमेंभी कहा है की कायोत्सर्ग पारके, और पंचपरमेष्ठिकों नमस्कार करके, “वैयावच्चगराणं,” वैयावृत्यादि करणेवाले यक्ष देवताकी थुई कहे.

तथा चौदहसें चुंवालीस १४४४ प्रकरणके कर्ता श्रीहरिभद्रसूरिजीनेंभी ललितविस्तरा ग्रंथमें कहा है कि चौथी थुइ वैयावृत्य करनेवाले देवतायोंकी कहनी इस वास्ते प्रार्थना करणमें कोइभी अयुक्ति नही है. इति सेंतालीशमी ४७ गाथाका अर्थ है, यह श्रावकके आवश्यकके पाठकी टीका है - अब जो कोइ इसकों न माने तिसकों दीर्घ संसारिके शिवाय और क्या कहियें ?

(४३) तथा विधिप्रपाग्रंथका पाठ लिखते है. पुष्पोलिंगिया

(४१) एवे आवश्यकनी अर्थटीपिकानो साक्षीपाठ अपाय छे...

“तथा सम्यग्दृष्टयोऽर्हत्पाक्षिका देवा देव्यश्चेत्येकशेषाद्देवा धरणीद्रांबिकायक्षादयो ददतु प्रयच्छंतु समाधिं चित्तस्वास्थ्यं समाधिर्हि मूलं सर्वधर्माणां स्कंध इव शाखानां शाखा वा पुष्पं वा फलस्य, बीजं वांकुरस्य चित्तस्वास्थ्यं विना विशिष्टानुष्ठानस्यापि कष्टानुप्रायत्वात् समाधिव्याधिभिर्विधुर्यता तन्निरोधश्च तद्धेतुकोपसर्गनिवारणेन स्यादिति तत्पार्थनाबोधिं परलोके जिनधर्मप्राप्तिः यतः

सावयधरंमिवरहुज्ज चेडउ नाणदंसणसमेउ ।

मिच्छत्तमोहि अमई, माराया चक्कवट्ठी वि ॥

काश्चिद् ब्रूते ते देवाः समाधिबोधिदाने किं समर्था न वा यद्यसमर्थास्तिर्हि तत्प्रार्थनस्य वैयर्थ्यं यदि समर्थास्तिर्हि दूरभव्याभव्येभ्यः किं न यच्छंति अथैवं मन्यते योग्यानामेवं समर्थानां, योग्यानां तर्हि योग्यतैव प्रमाणं किं तैरजागलस्तनकल्पैः । अत्रोत्तरं सर्वत्र योग्यतैव प्रमाणं परं न वयं विचाराक्षमं नियतिवाद्यादिवदेकांतवादिनः किंतु सर्वनयसमूहात्मकस्याद्वादिनः सामग्री वै जनिकेति वचनात् तथाहि घटनिष्पत्तौ मृदो योग्यतायामपि कुलालचक्रचीवरदवरकदंडादयोऽपि सहकारिकारणमेवमिहापि जीवस्य योग्यतायां सत्यामपि तथातथाप्रत्यूह-व्यूहनिराकरणेन देवा अपि समाधि बोधिदाने समर्थाः स्युर्मेतार्यस्य प्राग्भवमित्रसूर इवेति बलवती तत्प्रार्थना । ननु देवादिषु प्रार्थनाबहुमानादिकरणे कथं न सम्यक्त्वमालिन्यं ? उच्यते नहि ते मोक्षं दास्यंतीति प्रार्थ्यते बहु मन्यते वा किंतु धर्मध्यानकरणे अंतरायं निराकुर्वतीति नैवंकश्चिद्दोषः पूर्वश्रुतधरैरप्याचीर्णत्वादागमोक्तत्वाच्च उक्तं चावश्यकं चूर्णौ श्रीवज्रस्वामिचरिते तत्थय अब्भासे अन्नोगिरीतं गया तत्थ देवया ए काउस्सग्गो कउ सावि अब्भुट्ठिआ अणुग्गहति आणुन्नायमिति आवश्यककायोत्सर्गनियुक्तावपि ॥

चाउम्मासिअवरिसे उस्सग्गो खित्त देवआएअ ।

पक्खिअ सिज्जसुराए करेति चउमासिए वेगे ॥२॥

पडिक्रमण सामायारी पुण एसा ॥ सावओ गुरुहि समं इक्को वा जावंति चेइयाइं तिगहा दुग थुत्त पणिहाणवज्जं चेइयाइं वंदितु चउराइ खमासमणोहिं आयरियाई वंदिय भूनिहियसिरो सव्वस्सवि देवसिय इच्चाइ दंडगेण सयलाइयार मिच्छुक्कडं दाओ ओठिय सामाइय सुत्तं भणितुं इच्छामि ठाइउं काउस्सग्गमिच्चाइ सुत्तं भणिय पलंबिय भुय कुप्पर धरिय नाभि अहोजाणुंडुं चतुरंगुल ठविय कडिपट्टे ॥ सजइ कविठाइ दोसरहियं काउस्सग्गं काउं जहक्कमं दिणकए अइयारे हिए धरिय नमोक्कारेण पारिय चउवीसत्थयं पढिय संडासगे पमज्जिय उवविसिय अलग्गवियय वाहु जुउ मुहणंतए पंचवीसं पडिलेहणाओ काउं काए वितत्तियाउ चेव कुणइ साविया पुण पुठिसिरहिययं वज्जं पन्नरसकुणइ ॥ उठियबत्तीसदोसरहियं पणवीसावस्सय सुद्धं किइ कम्मं काउं अवणयग्गो करज्जुय विहिधरियपुत्तीदेवसियाइयाराणं गुरुपुरओ वियडत्थं आलोयणदंडगं पढइ ॥ तओ पुत्ती एकठासणं पाओ छणं वा पडिलेहिय वा मज्झाणुहिट्ठादाहिणं चउटुं काउं करज्जुय गहिय पुत्तीसम्मं पडिकमण सुत्तं भणइ तओ दव्वभावुठिउ अब्भुठिओमि इच्चाइ दंडगं पढितावंदणदाओपमाइसुजइ सुतिन्नि खामित्ता ॥ सामन्नसाहूसुपुणठवणायरिएण समं खामणं काओ तओ तिन्निसाहूखामित्तापुणोकीकम्मंकाओ उद्ध ठिओसिरकयंजलीआयरिय उवज्जाए इच्चाइंगाहातिगं पढित्ता ॥ सामाइय सुत्तं उस्सग्ग दंडयं च भणिय काउस्सग्गे चरित्ताइयारसुद्धिनिमित्तं उज्जोयदुगं चित्तेइ तओ गुरुणा पारिए पारित्ता सम्मत सुद्धिहेओ उज्जोयं पढिय सव्वलोय अरहंत चेइयाराअणुस्सग्गं काउं उज्जोयं चित्तिय सुयसोहि निमित्तं पुक्खरवरदीवड्ढ कट्ठीय पुणो पणवीसुस्सासं काउस्सग्गं काउं पारिय सिद्धत्थव पढित्ता सुयदेवयाए काउस्सग्गे नमोक्कारं चित्तिय तीसेथुइं देइ सुणइ व एवं खित्तदेवयाएवि काउस्सग्गे नमोक्कारं चित्तिऊण

બૃહદ્ભાષ્યેપિ

પારિઝ કાઝસ્સગ્ગો પરિમિટ્ઠિયં ચ કયનમુક્કારો ।

વેયાવચ્ચગરાણં દિજ્જ થુઢ્ઠુ જક્ખપમુહાણં ॥

૧૪૪૪ પ્રકરણ કૃત શ્રીહરિભદ્રસૂરયોઽપ્યાહુઃ લલિતવિસ્તરાયાં
ચતુર્થી સ્તુતિ વૈયાવચ્ચગરાણમિતિ ॥ તદેવં પ્રાર્થનાકરણેઽપિ ન
કાચિદયુક્તિરિતિ સમ્પત્ત્વાશગાથાર્થઃ ॥૪૭॥

(૪૨) ભાવાર્થ :- શ્રીઅરિહંત પરમાત્માના પક્ષપાતિ જે સમ્યગ્દષ્ટિ દેવતા અને દેવી છે. તે ધરણેન્દ્ર અંબિકાદિ, યક્ષ આદિ દેવ-દેવીઓ અમને સમાધિ અર્થાત્ ચિત્તની સ્વસ્થતા આપો. કારણ કે સમાધિ જ સર્વધર્મોનું મૂલ છે. જેમ શાખાઓનું મૂલ સ્કંધ, ફલનું મૂલ પુષ્પ, અંકૂરાનું મૂલ બીજ (યાવત્ સમગ્ર વૃક્ષના અંગોનું મૂલ બીજ છે. તેમ સર્વધર્મોનું મૂલ સમાધિ છે. કારણ કે) ચિત્તની સ્વસ્થતા વિના વિશિષ્ટ અનુષ્ઠાન પણ પ્રાયઃ કષ્ટરૂપ બને છે. તે વૈદુર્યતાનો (ચિત્તની અસ્વસ્થતા-શોકાવસ્થા) નિરોધ કરવા તે સમાધિ કહેવાય છે. તે વૈદુર્યતાનું કારણ જે ઉપસર્ગ છે, તેનું નિવારણ કરવાથી વૈદુર્યતાનું નિવારણ થાય છે. તેથી ઉપસર્ગનું નિવારણ કરવા માટે પ્રાર્થના છે.

પરલોકમાં જિનધર્મની પ્રાપ્તિ થવી તે બોધિ છે. તે બોધિપ્રાપ્તિની માટે પ્રાર્થના છે. કહ્યું પણ છે કે “આવતા ભવમાં શ્રાવકના ધરમાં જ્ઞાન-દર્શનથી સંયુક્ત દાસ થાઉં તો પણ સારું પરંતુ મિથ્યામતિવાળા ચક્રવર્તી રાજાના ત્યાં નહીં.”

અહીં કોઈક પ્રશ્ન કરે કે, તે દેવ સમાધિ કે બોધિ આપવા માટે સમર્થ છે કે નહિ? જો એમ કહેશો કે અસમર્થ છે, તો તેમને કરાતી પ્રાર્થના વ્યર્થ છે અને જો એમ કહેશો કે સમર્થ છે, તો દૂર્ભવ્ય અને અભવ્યોને કેમ સમાધિ આપતા નથી? જો એમ કહેશો કે તે દેવો યોગ્ય જીવોને જ સમાધિ બોધિ આપે છે, તો પછી, યોગ્યતા જ પ્રમાણભૂત થઈ તો બકરીના ગલમાં લટકતી નિરર્થક ચામડીની જેમ નિરુપયોગી તે દેવતાઓની કલ્પના કરવાથી શું ફલ છે?

અત્રોત્તરં (હવે ઉપરના પ્રશ્નોનો જવાબ આપે છે.)-

पारिय तत्थुई दाउं सोउं वा पंचमंगलं पढिय संडासए पमज्झिय उवविसिय पुव्वं च पुत्ति पेहिय वंदणं दाउं इच्छामो अणुसद्धित्तिभणियज्झाणूहिठाउवद्धमाणक्खरस्सरा तिन्नि थुईउ पढिय सक्कथयथुत्तंच भणिय आयरियाई वंदिय पायच्छित्तविसोहणत्थ काउस्सगं काउं उज्जोयचउक्कं चित्तिइति ॥ देवसियपडिक्कमणविही ॥

(४४) भाषा ॥ विधिप्रपाग्रंथमें प्रतिक्रमणेकि विधि ऐसा लिखा है. पूर्वे जो सामान्य प्रकारें प्रतिक्रमणेकी समाचारी कही थी. सो यह है के श्रावक अपने गुरुके साथ, अथवा एकला जावति चेइयाइं यह दो गाथा, स्तोत्र, प्रणिधान ये वर्जके, शेष शक्रस्तव पर्यंत चार थुइसैं चैत्यवंदना करके, चार क्षमाश्रमणसैं, आचार्यादिकोंकों वांदके भूमि उपर मस्तक लगाके, सव्वस्सवि देवसिय इत्यादि दंडकके सकल अतिचारोंका मिथ्या दुष्कृत देवे. पीछे उठके, सामायिक सूत्र कहके, इच्छामि ठाइउं काउस्सगं इत्यादि सूत्र पढके, लांबी भुजा करके, नाभीसैं चार अंगुल हेठा, अरु जानुसैं चार अंगुल उंचा, ऐसा चोलपट्टाकों कूहणीयोंसैं धारण करी, संयती, कपित्थादि दोषरहित, कायोत्सर्ग करे. तिसमें यथाक्रमसैं दिनके करे हुए अतिचारोंकों अपने हृदयमें धारके, नमस्कारसैं पारके, लोगस्स पढके, संडासे पडिलेहके बैठे. बैठके शरीरके विना लागे बाहु युगल करके मुहपत्तिकी पंचवीस अरु शरीरकी पंचवीस पडिलेहणा करे. अरु श्राविका पीठ, हृदय, शिर वर्जके पंदरा पडिलेहणा करे. पीछे उठके, बत्तीस, दोषरहित पंचवीस आवश्यक शुद्ध द्वादशावर्त वंदणा करे. अंग नमावी, दोनो हाथोंमें विधिसैं मुखवस्त्रिका धरी, दिवसकें अतिचारोंकों प्रगट करणके अर्थे आलोयणा दंडक पढे. तदपीछे मुखवस्त्रिका, कट्यासन, पूछणा, वा पडिलेहके, वामा जानु हेठा और दाहिना जानु ऊंचा करके दोनो हाथोंमें मुखवस्त्रिका रखके, सम्यग् प्रतिक्रमणा सूत्र पढे. तद पीछें द्रव्य भावें उठके

સર્વત્ર યોગ્યતા જ પ્રમાણ છે. પરંતુ વિચારણા કરવામાં અસમર્થ નિયતિવાદિઓની જેમ અમે એકાંતવાદિ નથી. પરંતુ સર્વનયાત્મક સ્યાદ્વાદવાદી છીએ. “સામગ્રી જ જનક છે.” આ વચનના પ્રમાણથી જાણવું તે અમે બતાવીએ છીએ.

જેમ ઘટની નિષ્પત્તિમાં માટીમાં યોગ્યતા પણ છે, તો પણ કુંભાર, ચક્ર, ચીવર, દોરા, દંડાદિ પણ સહકારી કારણ હોય ત્યારે જ ઘટ બને છે. તે જ રીતે અહીં પણ જો કે જીવમાં યોગ્યતા હોવા છતાં પણ તે તે પ્રકારના વિઘ્નોના સમૂહના નિરાકરણ દ્વારા મેતાર્યમુનિના પૂર્વભવના મિત્રદેવતાની જેમ દેવતા પણ સમાધિ અને બોધિ આપવામાં સમર્થ છે. આ કારણથી તેઓની પ્રાર્થના બલવતી છે.

પૂર્વપક્ષ :- દેવતાઓના વિશે પ્રાર્થના બહુમાન આદિ કરવામાં તમારું સમ્યક્ત્વ મલિન નહિ બને ?

ઉત્તરપક્ષ :- તે દેવતાઓ મોક્ષ આપે છે, તેથી અમે તેમની પ્રાર્થના બહુમાન કરતા નથી. પરંતુ ધર્મધ્યાનમાં આવતા અંતરાયનું નિરાકરણ કરે છે. અર્થાત્ ધર્મધ્યાન કરતી વેળાએ ક્યારેક અંતરાય-વિઘ્ન આવી પડે તો તે વિઘ્નોનું નિવારણ કરે, તે હેતુથી પ્રાર્થના કરીએ છીએ. તથા પૂર્વશ્રુતધરો દ્વારા આચરણ કરાયેલ હોવાથી આગમે કહેલ હોવાથી દેવતાની પ્રાર્થના કરવામાં કોઈપણ દોષ નથી.

આવશ્યક ચૂર્ણિમાં શ્રીવજ્રસ્વામિના ચરિત્રમાં કહ્યું છે કે... ત્યાં નિકટ અન્ય પર્વત હતો, ત્યાં જઈને દેવતાનો કાયોત્સર્ગ કર્યો. તે દેવી જાગ્રત થઈ અને કહેવા લાગી કે મારા ઉપર મોટો અનુગ્રહ કર્યો. એવું કહીને આજ્ઞા આપી.

તથા આવશ્યક કાયોત્સર્ગ નિર્યુક્તિમાં પણ કહ્યું છે કે.. ચાતુર્માસી સાંવત્સરિક પ્રતિક્રમણમાં ક્ષેત્રદેવતાના કાયોત્સર્ગ કરવો અને પાક્ષિક પ્રતિક્રમણમાં ભવનદેવતાનો કાયોત્સર્ગ કરવો. કોઈક ચાતુર્માસીમાં પણ ભવનદેવતાનો કાયોત્સર્ગ કરે છે.

બૃહદ્ભાષ્યમાં પણ કહ્યું છે કે.. કાયોત્સર્ગ પાળીને અને

“अब्भुद्धिओमि” इत्यादि दंडक पढे. पीछे पांचादि साधु होवें तो तीनकों खामणा करे, और सामान्य साधु होवें तो प्रथम स्थापनाचार्यकों खामणा करके, पीछे तीन साधुकों खमावे, फेर कृति कर्म करे पीछे खडा होके, मस्तके अंजलि करीके आयरिय उवज्जाय इत्यादि गाथा तीन पढके, सामायिक सूत्र कायोत्सर्ग दंडक पढे कायोत्सर्गमें चारित्राचारकी शुद्धिके अर्थे दो लोगस्स चिंते, तद पीछे गुरुके पार्या पीछें पारके, सम्यक्त्व शुद्धिके वास्ते लोगस्स पढे पीछे सब्वलोए अरिहंत चेइआराहण कायोत्सर्ग करे ॥ एक लोगस्स चिंति पारके श्रुतकी शुद्धिके वास्ते “पुक्खरवरदी” कहे, पीछें फेर एक लोगस्सका कायोत्सर्ग करी, सिद्धस्तव पढके, श्रुतदेवताका कायोत्सर्ग करे, एक नमस्कार चिंते उसकों पारके, श्रुतदेवीकी थुइ पढें, वा सुणे ऐसेही खेत्रदेवताका कायोत्सर्ग करे, तिसमें एक नमस्कार चिंते, वो पारके खेत्रदेवताकी थुइ कहे वा सुणे, पीछे पंच मंगल पढी, संडासा पडिलेही, बैठके मुखवस्त्रिका पडिलेहे, पीछें वांदणा देके, “इच्छमिअणुसठि” ऐसैं कहे के, दो जानु होके, वर्द्धमानाक्षर स्वरसैं तीन थुइ पढे. पीछे शक्रस्तव पढे, पीछे स्तोत्र पढे, पीछे आचार्यादि वांदी, प्रायश्चितकी शुद्धि वास्ते चार लोगस्सका कायोत्सर्ग करे, तद पीछे लोगस्स कहे. इति देवसि पडिक्कमणेकी विधि संपूर्ण ॥

इस विधिमें पडिक्कमणेकी आदिमें चार थुइसैं चैत्यवंदन करना कही है. और श्रुतदेवता अरु क्षेत्रदेवताका कायोत्सर्ग अरु इन दोनोकी थुइ कहनी कही है. इस लेखकों सम्यक्त्व धारी मानतें है. और मानते थे, फेर मानेंगेभी परंतु मिथ्यादृष्टितो कभी नही मानेगा इस वास्ते सम्यक्दृष्टी जीवकों तीन थुइका कदाग्रह अवश्य छोड देना योग्य है.

(४५) तथा धर्मसंग्रह ग्रंथमें चैत्यवंदनाके भेद कहे है सो पाठ यहां लिखते है ॥ सा च जघन्यादि भेदा त्रिधा यद्भाष्यं नमुक्कारेण

પંચપરમેષ્ઠિઓને નમસ્કાર કરીને “વૈયાવૃત્યગરાણં” - વૈયાવૃત્ય કરનારા યક્ષદેવતાની થોય કહેવી.

૧૪૪૪ પ્રકરણના કર્તા શ્રીહરિભદ્રસૂરિજીએ પણ લલિતવિસ્તરા ગ્રંથમાં કહ્યું છે કે... ચોથી થોય વૈયાવૃત્ય કરનારા દેવતાઓની કહેવી.

તેથી દેવતાઓને પ્રાર્થના કરવામાં કોઈ પણ અયુક્તિ નથી.

આ રીતે ૪૭મી ગાથાનો અર્થ પૂર્ણ થાય છે.

નોંધ :- આ (ઉપર જણાવેલ) શ્રાવકના આવશ્યકની ટીકા છે. હવે જો કોઈ તેમાં વર્ણવેલ પદાર્થને ન માને તો તેને દીર્ઘ સંસારી સિવાય બીજું શું કહેવાય છે ?

(૪૩) વિધિપ્રપાગ્રંથની સાક્ષી :-

પુલ્વોલ્લિંગિ યા પડિક્કમણ સામાચારી પુણ એસા । સાવડ ગુરુહિ સમં
 ઇક્કો વા જાવંતિ ચેઇયાઇં તિગહા દુગ શુત્ત પળિહાણવજ્જં ચેઇયાઇં વંદિત્તુ
 ચરુાઇ ઝમાસમણેહિં આચરિયાઈ વંદિય ભૂનિહિયસિરો સવ્વસ્સવિ દેવસિય
 ઇચ્ચાઇ દંડગેણ સયલાઇયાર મિચ્છુકડં દાડ ઝડ્ડિય સામાઇય સુત્તં ભણિતું
 ઇચ્છામિ ઠાઇડં કાડસ્સગ્ગમિચ્ચાઇ સુત્તં ભણિય પલંબિય ભૂય કુપ્પર ધરિય
 નાભિ અહો જ્ઞાણુદ્દં ચરંગુલ ઠવિય કડિપટ્ટો ॥ સજઇ કવિઠાઇ દોસરહિયં
 કાડસ્સગ્ગં કાડં જહક્કમં દિણકાએ અઇયારેહિએ ધરિય નમોક્કારેણ પારિય
 ચડવીસત્થયં પઢિય સંડાસગે પમજ્જિય ઝવવિસિય અલગ્ગવિયય વાહુ
 જુઝમુહ્ણંતએ પંચવીસં પડિલેહ્ણાડ કાડં કાએવિતત્તિયાડ ચેવ કુણાઇ
 સાવિયા પુણ પુટ્ટિ સિરહિયયં વજ્જં પન્નરસકુણાઇ ॥ ઝડ્ડિયભત્તીસદોસરહિયં
 પળવીસાવસ્સય સુદ્ધં કિઠ્ઠકમ્મં કાડં અવણયગ્ગો કરજ્જુય વિહિધરિયપુત્તો
 દેવસિયાઇયારાણં ગુરુપુરડ વિયડત્થં આલોયણદંડગં પઢઇ ॥ તડ પુત્તી
 એકઠાસણં પાડ્ઠયણં વા પડિલેહિય વા મજ્જાણુહિદ્ધાદાહિણં ચ ઝડ્ડં કાડં
 કરજ્જુય ગહિય પુત્તીસમ્મં પડિકમણ સુત્તં ભણાઇ તડ દવ્વભાવુદ્ધિડ
 અબ્ભુદ્ધિઓમિ ઇચ્ચાઇ દંડગં પઢિત્તાવંદણદાડ પળાઇ સુજાઇ સુતિન્નિ
 સ્વામિત્તા ॥

जहन्ना चिइलंदण मज्झदंड थुइ जुअला ॥ पणदंड थुई चउक्कग, थय पणिहाणोहिं उक्कोसा ॥१॥ व्याख्या ॥ नमस्कारेणांजलिबंधशिरोनमना-दिलक्षणप्रणाममात्रेण यद्वा नमो अरिहंताणमित्यादिना अथवैकद्वयश्लोकादिरूपे नमस्कारपाठपूर्वक- नमस्क्रियालक्षणेन कारणभूतेन जातिनिर्देशाद्बहुभिरपि नमस्कारैः क्रियमाणा जघन्या स्वल्पा पाठक्रिययोरल्पत्वाद्द्वंद्वना भवतीति गम्यं ॥१॥ नामश्च पंचधा ॥ एकांगः शिरसो नामे स्याद्व्यंगः करयोर्द्वयोः ॥ त्रयाणां नामने त्र्यंगः करयोः शिरसः तथा ॥१॥ चतुर्णां करयोर्जान्वोर्नमने चतुरंगकः ॥ शिरसः करयोर्जान्वोः पंचांगः पंचनामने ॥२॥ तथा दंडकश्चारिहंत-चेइआणमित्यादिश्चैत्यस्तवरूपः स्तुतिः प्रतीता या तदंते दीयते तयोर्युगलं युगमेते एव वा युगलं मध्यमा एतच्च व्याख्यानमिति कल्पगाथामुपजीव्य कुर्वति तद्यथा निस्सकडमनिस्सकडे, वि चेइए सव्वेहिं थुई तिन्नि ॥ वेलं वचेईआण विनाऊं एक्किक्किआ वावि ॥१॥ यतो दंडकावसाने एका स्तुतिर्दीयते इति दंडकस्तुतियुगलं भवति ॥२॥ तथा पंचदंडकैः शक्रस्तव १, चैत्यस्तव २, नामस्तव ३, श्रुतस्तव ४, सिद्धस्तवाख्यैः ५, स्तुति चतुष्टयेन स्तवनेन जयवीअरायेत्यादि-प्रणिधानेन च उत्कृष्टा इदं च व्याख्यानमेके “तिन्निवा कड्डी जाव थुईओ तिसिलोइआ ॥ ताव तत्थ अणुन्नायं कारणेण परेण वा” इत्येनां कल्पगाथां पणिहाणं मुत्त सुत्तीए इति वचनमाश्रित्य कुर्वति वंदनकचूर्णावप्युक्तं तं च चेइअ वंदणं जहन्न मज्जिमुक्कोस भेयतो तिविहं जत्तो भणिअं ॥ नवकारेण जहन्ना, दंडग थुइ जुअल मज्जिमा नेया ॥ संपुन्ना उक्कोसा, विहिणा खलु वंदणा तिविहा ॥१॥ तत्थ नवकारेण एकसिलोगोच्चारणतो पणामकरणेण जहणा तहा अरिहंतचेइयाण मिच्चाइ दंडग भणिता काउस्सगं पारित्ता थुइ दिज्झ इति दंडगस्स थुइए अ जुअलेणं दुगेणं मज्जिमा

સામન્નસાહુસુપુણઠવણાયરિણ સમં ધામણં કાઠ તઠ તિન્નિસાહુધામિત્તાપુણોકીકકમ્મંકાઠ ઁદ્ધ ઠિઠસિરકયંજલી આયરિય ઁવજ્જાણ ઁચ્ચાઈં ગાહાતિગં પઠિત્તા ॥ સામાઈય સુત્તં ઁસ્સગ્ગ ઠંઠયં ચ ખણિય કાઠસ્સગ્ગે ચરિત્તાઈયારસુદ્ધનિમિત્તં ઁજ્જોયદુગં ચિંતેઈ તઠ ગુરુણા પારિણ પારિત્તા સમ્મત સુદ્ધિહેઁ ઁજ્જોયં પઠિય સવ્વલોય અરહંત ચેઈયારાઅણુસ્સગ્ગં કાઠં ઁજ્જોયં ચિંતિય સુયસોહિ નિમિત્તં પુક્કરવરઠીવટંકઠ્ઠિય પુણો પણવીસુસ્સાયં કાઠસ્સગ્ગં કાઠં પારિય સિદ્ધત્થય પઠિત્તા સુયઠેવયાણ કાઠસ્સગ્ગે નમોક્કારં ચિંતિય તીસેથુઈં ઠેઈ સુણઈ વ ઁવં ચિત્તઠેવયાણવિ કાઠસ્સગ્ગો નમોક્કારં ચિંતિઁણ પારિય તત્થુઈં ઠાઠં સોઠં વા પંચમંગલ પઠ્ઠિય સંઠાસણ પમજ્જિય ઁવવિસિય પુવ્વં ચ પુત્તિં પેહિય વંઠણં ઠાઠં ઁચ્છામો અણુસઠ્ઠિત્તિં ખણિયજ્જાણુહિઠા- ઁવદ્ધમાણરવ્વસ્સર (૧) તિન્નિ થુઈંઁ પઠિય સઠ્ઠત્થયથુત્તં ચ ખણિય આયરિયાઈં વંઠિય પાયત્થિત્તવિસોહણત્થં કાઠસ્સગ્ગં કાઠં ઁજ્જોય ચ ઁક્કંચિંતિઈત્તિ ॥ ઠેવસિયપઠિઠ્ઠમણવિહી ॥

(૪૪) ભાવાર્થ :- (વિધિપ્રપાત્રંથમાં ઠેવસિક પ્રતિક્રમણની વિધિ આ પ્રમાણે લખી છે.)

પૂર્વે જે સામાન્ય પ્રકારની પ્રતિક્રમણની સામાચારી કહી હતી તે ઁ છે કે શ્રાવક પોતાના ગુરુની સાથે અથવા ઁકલા ‘જાવંતિ ચેઈયાઈં’ આ બે ગાથા, સ્તોત્ર, પ્રણિધાન આટલું વર્જને, શેષ શકસ્તવ પર્યંત ચાર થોયથી ચૈત્યવંઠના કરીને ચાર ખમાસમણાથી આચાર્યાઠિકને વાંઠે. ત્યારબાઠ ભૂમિ ઁપર મસ્તક લગાવો.

‘સવ્વસ્સવિ ઠેવસિય.’ ઈત્યાઠિ ઠંઁકથી સર્વે અતિચારોનું મિથ્યા ઠુષ્ટૂત આપે. પછી ઁઠીને ‘સામાયિક સૂત્ર-ઈચ્છામિ ઠાઈંઁ કાઠસ્સગ્ગં’ ઈત્યાઠિ સૂત્ર કહીને લાંબી ભૂજા કરીને નાભીથી ચાર અંગુલ નીચે અને ઠીંચણથી ચાર આંગળ ઁંચા ઁવા ચોલપઠાને કોણીઓથી ઠારણ કરી, સંયતી, કપિત્યાઠિ ઠોષ રહિત કાયોત્સર્ગ કરવો. તેમાં ઠયાક્રમથી ઠિવસમાં થયેલા

भणियं च कप्ये निस्सकडमनिस्सकडेवा वि चेईए सव्वहिं थुइ
 तिन्रवेलं व चेइयाणि च नाऊं एक्केक्किया वा वि ॥१॥ तथा सक्कथयाइ
 दंडक पंचग थुइ चउक्कपणिहाणं करण तो संपुत्रा एसाउक्कोसेति
 संघाचार वृत्तौ चैतद्गाथा व्याख्याने बृहद्भाष्यसंमत्या नवधा
 चैत्यवंदना व्याख्याता तथा च तत्पाठलेशः एतावता तिहाओ
 वंदणयेत्याद्यद्वारगाथागतनुशब्द सूचितं नवविधत्वमप्युक्तं द्रष्टव्यं
 उक्तंच बृहद्भाष्ये चेइवंदणा तिभेआ, जहन्नेआ मज्जिमाय उक्कोसा ॥
 इक्किक्का वितिभेया, जहन्नमज्जिमिअ उक्कोसा ॥१॥ नवकारेण जहन्ना,
 इच्चाई जंच वणिणआ तिविहा ॥ नवभेअणा इमेसिं, नेअं उवलक्खणं
 तंतु ॥२॥ एसा नवप्पयारा, आइणा वंदणा जिणमयंमि ॥
 कालोचिअकारीणं, अणुग्गहत्थं सुहं सव्वा ॥३॥ इति गाथा बृहद्भाष्ये
 एग नमुक्कारेणं चिइवंदणया जहन्नयजहन्ना बहुहिं नमुक्कारेहिं
 अनेआउजहन्नमज्जिमिआ १ सच्चिअ सक्कथयंता जहन्न
 उक्कोसिआमुणेअव्वा ३ नमुक्काराइचिई दंडएगथुइ मज्जिम जहन्ना ४२
 मंगलसक्कथयचिइ दंडगथुइहिं मज्जिमज्जिमिया ॥५॥
 दंडगपंचगथुइजुअलपाटओ मज्जिमुक्कोसा ॥६३॥ उक्कोसजहन्ना
 पुणसच्चिअ सक्कथयाइ पज्जंता ॥७॥ जा थुइ जुअल दुजेणं
 दुगुणिअचिइवंदणाइ पुणो ४ उक्कोसमज्जिमासा ८ उक्कोसुक्कोसिआय
 पुणमेआ पणिवाय पणग पणिहाणतिअग थुत्ताइं संपुत्रा ८५
 सक्कथओअ इरिआ दुगुणिअचिइवंदणाइं तह तिन्रि ॥
 थुत्तपणिहाणसक्कथओइअ पंचसक्कथया ॥६॥ उक्कोसा तिविहा विहु
 कायव्वा सत्तिओ उभयकालं ॥ सेसा पुण छब्भेया चेइअ
 परिवाडिमाईसु ॥ इति ॥

॥ नवधा चैत्यवंदनायंत्रकमिदम् ॥

जघन्य जघन्या १ : प्रणाममात्रेण यथा नमो अरिहंताणं इति पाठेन यद्वा

અતિયારોને પોતાના હૃદયમાં ધારણ કરવા. નમસ્કારથી પારીને લોગસ્સ કહેવો. સંડાસા પરિલેહી નીચે બેસીને શરીરને બાહુયુગલ અડકે નહિ તે રીતે મુહપત્તીની ૨૫ અને શરીરની ૨૫ પરિલેહણા કરવી. શ્રાવિકા પીઠ, હૃદય અને શિર છોડીને પંદર પરિલેહણા કરે. ત્યારબાદ ઉઠીને બત્રીસ દોષરહિત-પચ્ચીસ આવશ્યકથી શુદ્ધ દ્વાદશાવર્ત વંદના કરે. અંગ નમાવી બંને હાથમાં વિધિપૂર્વક મુખવસ્ત્રિકા ધારણ કરી દિવસના અતિયારોને પ્રગટ કરવા માટે આલોચના દંડક બોલે.

ત્યારબાદ મુખવસ્ત્રિકા, કટાસન, પૂજ્જને કે પરિલેહીને ડાબો પગ નીચે અને જમણો પગ ઉંચો કરીને બંને હાથોમાં મુખવસ્ત્રિકા રાખીને સમ્યગ્ પ્રતિક્રમણા સૂત્ર કહે. તેની પછી દ્રવ્ય-ભાવથી ઉઠીને “અબ્ધુઢિઓમિ” ઈત્યાદિ દંડક કહે. ત્યારબાદ પાંચ આદિ સાધુ હોય તો ત્રણને ખામણા કરે અને સામાન્ય સાધુ હોય તો પ્રથમ સ્થાપનાચાર્યને ખામણા કરીને પછી ત્રણ સાધુઓને ખમાવે. પુનઃ કૃતિકર્મ (વાંદણા) કરે.

ત્યારબાદ ઉભા થઈને મસ્તકે અંજલિ કરવા પૂર્વક ‘આચરિય ડવજ્જાય.’ ઈત્યાદિ ત્રણ ગાથા કહીને સામાયિકસૂત્ર-કાયોત્સર્ગ દંડક કહે. કાયોત્સર્ગમાં ચારિત્રાચારની શુદ્ધિને માટે બે લોગસ્સ ચિંતવે. ગુરુના પાર્યા બાદ પારીને સમ્યક્ત્વની શુદ્ધિ માટે લોગસ્સ કહીને સવ્વલોએ અરિહંત ચેઈઅઆરાહણ કાયોત્સર્ગ કરે. (કાયોત્સર્ગમાં) એક લોગસ્સ ચિંતવે કાયોત્સર્ગ પારીને શ્રુતની શુદ્ધિ માટે “પુક્કરવરદી.” કહે એક લોગસ્સનો કાયોત્સર્ગ કરી સિદ્ધસ્તવ કહે. ત્યારબાદ શ્રુતદેવતાનો કાયોત્સર્ગ કરે. એક નમસ્કાર ચિંતવીને કાયોત્સર્ગ પારે અને શ્રુતદેવીની થોય કહે અથવા સાંભળે. તે જ રીતે ક્ષેત્રદેવતાનો કાયોત્સર્ગ કરે. તેમાં એક નમસ્કાર ચિંતવી, પારીને ક્ષેત્રદેવતાની થોય કહે અથવા સાંભળે.

ત્યારબાદ પંચ મંગલ કહી સંડાસા પરિલેહી, બેસીને મુખવસ્ત્રિકા પરિલેહે ત્યારબાદ વાંદણા આપીને “ઈચ્છામિ અણુસદ્ધિં” કહે. બે ઢીંચણ ટેકવીને (અર્થાત્ ચૈત્યવંદના મુદ્રામાં) વર્ધમાનાક્ષર-સ્વરથી ત્રણ થોય કહે.

एकेन श्लोकेन नमस्काररूपेण ॥१॥

जघन्य मध्यमा २ : बहुभिर्नमस्कारैर्मगलवृत्तापराभिधानैः ॥२॥

जघन्योत्कृष्टा ३ : नमस्कार १ शक्रस्तव २ प्रणिधानैः ॥३॥

मध्यम जघन्या ४ : नमस्काराः चैत्यवंदंडक । एकः स्तुतिरेकाश्लोकादिरूपा इति ॥४॥

मध्यम मध्यमा ५ : नमस्काराश्चैत्यस्तव एकः स्तुति द्वयं एकाधिकृतजिनविषया एक श्लोकरूपा द्वितीया नामस्तवरूपा यद्वा नमस्काराः शक्रस्तव चैत्यस्तवौ स्तुतिद्वयं तदेव ॥५॥

मध्यमोत्कृष्टा ६ : ईर्यानिमस्काराः शक्रस्तवः चैत्यादिदंडक ४ स्तुति ४ शक्रस्तवः द्वितीयशक्रस्तवांताः स्तवप्रणिधानादिर-हिताएकवार वंदनोच्यते ॥६॥

उत्कृष्टा जघन्या ७ : ईर्यानिमस्काराः दंडक ५ स्तुतिः । ४ नमोत्थुणं जावंति जावंत २ स्तवन १ जयवी, ॥१॥७॥

उत्कृष्टा मध्यम ८ : ईर्यानिमस्काराः शक्रस्तव चैत्यस्तव एवं स्तुति ८ शक्रस्तव जावंति २ स्तव ३ जयवीय ॥४॥८॥

उत्कृष्टोत्कृष्टा ९ : शक्रस्तव ईर्यास्तुति ४ शक्रस्तव स्तुतिः ४ शक्रस्तव १ जावंति २ जावंत, स्तव जयवी, शक्रस्तव ॥९॥

(४६) भाषा ॥ चैत्यवंदनाके जघन्यादि तीन भेद है. यद्वाध्यं ॥

नमुक्कारेण इत्यादि गाथा ॥ इसकी व्याख्या ॥ नमस्कार सो अंजलि बांधि शिर नमावणे रुप लक्षण प्रणाममात्र करके अथवा नमो अरिहंताणं इत्यादि पाठसें अथवा एक दो श्लोकादि रुप नमस्कार पाठ पूर्वक नमस्क्रिया लक्षण रुप करणभूत करके जातिके निर्देशसें बहुत नमस्कार करके करते हुए जघन्याजघन्य चैत्यवंदन पाठ क्रियाके अल्प होनेसें होती है ॥१॥ अरु दूसरा प्रणाम है सो पंच प्रकारे है शिर नमावे तो एकांग प्रणाम दोनो हाथ

ત્યારબાદ શક્તવ કહીને સ્તોત્ર (સ્તવન) કહેવું. તે પછી આચાર્યાદિ વાંદીને પ્રાયશ્ચિતની શુદ્ધિ માટે ચાર લોગસ્સનો કાયોત્સર્ગ કરે, પારીને પ્રગટ લોગસ્સ કહેવો. આ રીતે દેવસિ પ્રતિક્રમણની વિધિ પૂર્ણ થાય છે.

નોંધ :- ઉપર બતાવેલી વિધિમાં પ્રતિક્રમણની આદિમાં ચાર થોયથી ચૈત્યવંદના કરવાની કહી છે. તથા શ્રુતદેવતા અને ક્ષેત્રદેવતાનો કાયોત્સર્ગ અને તેમની થોય કરવાની કહી છે.

આ લેખને સમ્યક્ત્વધારી માને છે, માનતા હતા અને માનશે પણ ખરા પરંતુ મિથ્યાદૃષ્ટિઓ તો ક્યારે પણ નહિ માને. તેથી સમ્યગ્દૃષ્ટિ જીવોએ ત્રણ થોયનો કદાગ્રહ અવશ્ય છોડી દેવા યોગ્ય છે.

.....
(૪૫) ધર્મસંગ્રહ ગ્રંથમાં ચૈત્યવંદનાના ભેદ કહ્યા છે. તે પાઠ અહીં લખાય છે.

“સા ચ જથન્યાદિ ભેદાત્રિધા યદ્ભાષ્યં

નમુક્કારેણ જહન્ના ચિઙ્વંદણ મજ્જદંડથુઙ્ગ જુઅલા ।

પણદંડ થુઙ્ગ ચઝ્ક્રગ, થય પણિહાણોર્હિ ઝ્ક્રોસા ॥૧॥

વ્યાખ્યા :- નમસ્કારેણાંજલિબંધશિરોનમનાદિલક્ષણ પ્રણામમાત્રેણ યદ્વા નમો અરિહંતાણમિત્યાદિ નમ અથવૈકદ્વયશ્લોકાદિરુપે નમસ્કારપાઠપૂર્વક- નમસ્ક્રિયાલક્ષણેન કારણભૂતેન જાતિનિર્દેશાદ્બહુભિરપિ નમસ્કારૈઃ ક્રિયમાણા જથન્યા સ્વલ્પા પાઠક્રિયયોરલ્પત્વાદ્વંદના ભવતીતિ ગત્યં ॥૧॥

ણામશ્ચ પંચધા ॥ એકાંગઃ શિરસો નામે સ્યાદ્વ્યંત્રઃ કરયોર્દ્વયોઃ ॥ ત્રયાણાં ત્ર્યંગઃ કરયોઃ શિરસઃ તથા ॥૧॥ ચતુર્ણાં કરંયોર્જાન્વોર્નમને ચતુરંગકઃ ॥ શિરસઃ કરયોર્જાન્વોઃ પંચાંગઃ પંચનામને ॥૨॥ તથા દંડકશ્ચારિહંત ચેઙ્ગઆણમિત્યાદિ શ્ચૈત્યસ્તવસ્વરુપઃ સ્તુતિઃ પ્રતીતા યા તદંતે દીયતે તયોર્યુગલં યુગમમેતે એવ વા યુગલં મધ્યમા એતચ્ચ વ્યાખ્યાનમિતિ કલ્પગાથામુપજીવ્ય કુર્વતિ તદ્વથા નિસ્સકડમનિસ્સકડે, વિ ચેઙ્ગ સર્વેહિં થુઙ્ગૈ તિન્નિ । વેલં વચેઙ્ગઆણવિનાઙ્ગં એક્કિક્કિઆ વાવિ ॥૧॥

યતો દંડકાવસાને એકા સ્તુતિદીર્યંતે ઇતિ દંડકસ્તુતિયુગલં ભવતિ

नमाए द्वयंग प्रणाम, मस्तक अरु दो हाथके नमावणेसें त्र्यंग प्रणाम, दो हाथ अरु दो जानु के नमावणेसें चतुरंग प्रणाम, शिर, दो हाथ अरु दो जानु यह पांचों अंगके नमावणेसें पंचांग प्रणाम होता है ॥ तथा दंडक अरिहंत चेइयाणं इत्यादि चैत्यस्तवरुप स्तुति प्रसिद्ध है जो तिसके अंतमें देते हैं. तिन दोनुका युगल, ये दोनोही वा युगल यह मध्या चैत्यवंदना है. यह व्याख्यान इस कल्पभाष्यकों आश्रित होके करते है ॥ तद्यथा निस्सकड, इत्यादि गाथा जिस वास्ते दंडकके अवसानमें एक थुइ जो देते है । इति दंडक स्तुति युगल होते है ॥२॥ तथा पंच दंडक, शक्रस्तव, चैत्यस्तव, नामस्तव, श्रुतस्तव, सिद्धस्तव, इन पांचों दंडको करके. और थुइ चार करके स्तवन कहना जयवीरराय इत्यादि प्रणिधान करके यह उत्कृष्ट चैत्यवंदना, यह व्याख्यान भी कोइ करते हे तिन्निवा इत्यादि गाथा इस कल्पकी गाथा के वचनकों और पणिहाणं मुत्तसुत्तीए इस वचनकों आश्रित होके करते है ॥३॥

वंदनक चूर्णमें भी कहा है सो कहते है सो चैत्यवंदना जघन्य, मध्यम, उत्कृष्ट भेदसें तीन प्रकारें है जिस वास्ते कहा है नवकारेण जहन्ना इत्यादि गाथा तिहां नवकार एक श्लोक उच्चारणसें प्रणाम करणे करके जघन्या चैत्यवंदना होती है ॥१॥ तथा अरिहंत चेइयाणं इत्यादि दंडक कहके कायोत्सर्ग पारके थुइ देते है सो दंडक और थुइके युगल दोनु करके मध्यम चैत्यवंदना होती है कल्पमें निस्सकड इत्यादि गाथासें कहा है ॥२॥ तथा शक्रस्तवादि दंडक पांच, और थुइ चार, और प्रणिधान पाठसें संपूर्ण उत्कृष्ट चैत्यवंदना होती है ॥३॥

तथा संघाचार वृत्तिमें इस गाथाके व्याख्यानमें बृहद्भाष्यकी सम्मतिसें नवप्रकारकी चैत्यवंदना कही है. तथा च तत्पाठो लेशः ॥ एतावता तिहाओ वंदणयेत्याद्यद्वा गथा गत तु शब्दसें सूचित नव प्रकारसें

॥२॥ तथा पंचदंडकैः शक्रस्तव १, चैत्यस्तव २, नामस्तव ३, श्रुतस्तव ४, सिद्धस्तवाख्यैः ५ स्तुतिचतुष्टयेन स्तवनेन जयवीअरायेत्यादिप्रणिधानेन च उत्कृष्टा इदं च व्याख्यानमेके "तिन्नि वा कट्टई जाव थुईउ तिसिलोइआ ॥ ताव तत्थ अणुत्रायं कारणेण परेण वा" इत्येनां कल्पगाथां पणिहाणं मुत्तसुत्तीए इति वचनमाश्रित्य कुर्वति वंदनकचूर्णां वध्युक्तं तं च चेइअ वंदणं जहन्न मज्जिमुक्कोस भेयतो तिविहं जत्तो भणिअं ॥ नवकारेणं जहन्ना, दंडग थुइ जुअल मज्झिमा नेया ॥ संपुन्ना उक्कोसा, विहिणा खलु वंदणा तिविहा ॥१॥ तत्थ नवकारेण एकसिलोगोच्चाररणतो पणामकरणेण जहणा तहा अरिहंत चेइयाणमिच्चाइ दंडगं भणित्ता काउस्सगं पारित्ता थुइ दिज्ज इति दंडगसस्स थुइए अ जुअलेणं दुगेणं मज्झिमा भणियं च कप्पे निस्सकडमनिस्सकडे वावि चेईए सव्वहिं थुइ तिव्वेलेलं व चेइयाणि व नाउं एक्केक्किया वा वि ॥१॥ तहा सक्कत्थयाइ दंडग पंचग थुइ चउक्कपणिहाणं करण तो संपुन्ना एसाउक्कोसेति संघाचारवृत्तौ चैतद्गाथा व्याख्याने बृहद्भाष्यसंमत्या नवधा चैत्यवंदना व्याख्याता तथा च तत्पाठलेशः एतावता तिहाउ वंदणयेत्याद्यद्वारगाथागतनुसब्ब सूचितं नवविधत्वमप्युक्तं द्रष्टव्यं उक्तं च बृहद्भाष्ये.....

चेइवंदणा त्रिभेया, जहन्नेया मज्झिमा य उक्कोसा ।

इक्किका वि त्रिभेया, जहन्नमज्झिमिअ उक्कोसा ॥१॥

नवकारेण जहन्ना, इच्चाई जंच वणिणआ तिविहा ।

नवभेअणा इमेसिं, नेअं उवलक्षणं तं तु ॥२॥

एसा नवप्पयारा, आइणा वंदणा जिणमयंमि ।

कालोचिअकारीणं, अणुगहत्थं सुहं सव्वा ॥३॥

इति गाथा बृहद्भाष्ये एग नमुक्कारेणं चिइवंदणया जहन्नयजहन्ना बहुहिं नमुक्कारेहिं अनेआउजहन्नमज्जिमिआ १ सच्चिअ सक्कत्थयंता जहन्न उक्कोसिआमुणेअव्वा ३, नमुक्काराइचिई दंडगथुइ मज्झिम जहन्ना ४,२ मंगलसक्कत्थयचिइ दंडगथुइहिं मज्झिमज्झिमिया ॥५॥ दंडगपंचगथुइजुअलपाटउ मज्झिमुक्कोसा ॥६॥ उक्कोसजहन्ना पुण सच्चिय

चैत्यवंदना जानने योग्य, दिखलाने योग्य है ॥ उक्तं च बृहद्भाष्ये ॥ इसके आगे जो महाभाष्यकी गाथा है तिसका अर्थ उपर कहा है तहांसे जान लेना ॥ जब इसतरे जैनमतके शास्त्रोंमें प्रगट पाठ है तो क्या श्रीरत्नविजय श्रीधनविजयजीने यह शास्त्र नहीं देखे होवेगे अथवा देखे होवेगे तो क्या समजणमें नहीं आए होंगे समजे होंगे तो क्या भाष्यकार, चूर्णिकारादिकोंकी बुद्धिसे अपनी बुद्धिकों अधिक मानके तिनके लेखका अनादर करा होगा आदर करा होगा तो क्या सत्य नहीं माना होगा सत्य नहीं माना तो क्या अन्य मतकी श्रद्धा वाले है जेकर अन्यमतकी श्रद्धा नहीं है तो क्या नास्तिक मतकी श्रद्धा रखते है. जेकर नास्तिक मतकी श्रद्धा नहीं रखते है तो क्या मारवाड मालवादि देशोंके श्रावकोंसे कोई पूर्व जन्मका वैर भाव है ? जिस्सें भाष्यकार, चूर्णिकारादि हजारो पूर्वाचार्योंका मतसें विरुद्ध जो तीन थुइका कुपंथ चलाके तिनकी श्रद्धाकुं फिरायके उनोका मनुष्यभव बिगाडनेकी इच्छा रखते है ?

अहो भव्यजीवो हम तुमसें सत्य कहते हैं कि जेकर तुम भाष्यकार, चूर्णिकारादि हजारों पूर्वाचार्योंके माने हूए चार थुइके मतकों उथापोगे तो निश्चयसें दीर्घ संसारी और अशुभगति गामी होवेंगे. जेकर श्रीरत्नविजयजीके चलाए तीन थुइके पंथकों न मानोगे और पूर्वाचार्योंके मतकों श्रद्धोगे, तिनके कहे मुजब चलोगे तो निश्चैही तुमारा कल्याण होवेगा इसमें कुछभी क्वचित् मात्र संशय जानना नहीं. किंबहुना ॥

(४७) तथा धर्मसंग्रह ग्रंथमें देवसि पडिक्कमणेकी विधिका ऐसा पाठ लिखा है सो यहां लिखते है ॥ पूर्वाचार्य प्रणीताः गाथः ॥ पंचविहायार विसुद्धि, हेउमिह साहु सावगो वावि ॥ पडिक्कमणं सह गुरुणा. गुरुविरहे कुणइ इक्को वि ॥१॥ वंदित्तु चेइयाई, दाउंचउराइ ए

સક્કથયાઇ પજ્જંતા ॥૭॥ જા થુઇ જુઅલ દુજેણં દુગુણિઅચિઇવંદનાઇ પુણો
૪ ઉક્કોસમઙ્ગિમાસા ॥૮॥ ઉક્કોસુક્કોસિઆય પુણમેઆ પણિવાય પળગ
પણિહાણ તિઅગ થુત્તાઇં સંપુણ્ણા ૮૫ સક્કથઅ અ ઈરિઆ દુગુણિઅ
ચિઇવંદનાઇં તહ તિન્નિ ॥ થુત્તપણિહાણસક્કથઅઅઇઅ પંચસક્કથયા ॥૬॥
ઉક્કોસા તિવિહા વિહુ કાયવ્વા સત્તિઅ ઉભયકાલં ॥ સેસા પુણ છબેયા ચેઇય
પરિવાડિમાઈંસુ ॥ ઈતિ ॥

॥ નવધા ચૈત્યવંદના યંત્રકમિદમ્ ॥

- જધન્ય જધન્યા ૧:- પ્રણામમાત્રેણ યથા નમો અરિહંતાણં ઈતિ પાઠેન યદ્વા
એકેન શ્લોકેન નમસ્કારરુપેણ ॥૧॥
- જધન્ય મધ્યમા ૨:- બહુભિર્નમસ્કારૈર્મંગલવૃત્તાપરાભિધાનૈઃ ॥૨॥
- જધન્યોત્કૃષ્ટા ૩:- નમસ્કાર ૧ શક્રસ્તવ ૨ પ્રણિધાનૈઃ ॥૩॥
- મધ્યમ જધન્યા ૪:- નમસ્કાર ચૈત્યસ્તદંડક ૧ એકઃ સ્તુતિરેકા
શ્લોકાદિરુપા ઈતિ ॥૪॥
- મધ્યમ મધ્યમા ૫:- નમસ્કારાશ્ચૈત્યસ્તવ એકઃ સ્તુતિ દ્વયં એકાધિકૃત-
જિનવિષયા એકશ્લોકરુપા દ્વિતીયા નામસ્તવરુપા યદ્વા
નમસ્કારાઃ શક્રસ્તવ ચૈત્યસ્તવૌ સ્તુતિદ્વયં તદેવ ॥૫॥
- મધ્યમોત્કૃષ્ટા ૬:- ઈર્યાનમસ્કારાઃ શક્રસ્તવઃ ચૈત્યાદિદંડક ૪ સ્તુતિ ૪
શક્રસ્તવઃ દ્વિતીયશક્રસ્તવાંતાઃ સ્તવપ્રણિધાનાદિ-
રહિતા એકવાર વંદનોચ્યતે ॥૬॥
- ઉત્કૃષ્ટ જધન્યા ૭:- ઈર્યાનમસ્કારાઃ દંડક ૫ સ્તુતિઃ ૧ ૪ નમોત્યુગં જાવંતિ
જાવંત ૨ સ્તવન ૧ જયવી. ॥૧॥૭॥
- ઉત્કૃષ્ટા મધ્યમ ૮:- ઈર્યાનમસ્કારાઃ શક્રસ્તવ ચૈત્યસ્તવ એવં સ્તુતિ ૮
શક્રસ્તવ જાવંતિ ૨ સ્તવ ૩ જયવીય. ॥૮॥
- ઉત્કૃષ્ટોત્કૃષ્ટા ૯:- શક્રસ્તવ ઈર્યાસ્તુતિ ૪ શક્રસ્તસ્તુતિઃ ૪ શક્રસ્તવ ૧
જાવંતિ ૨ જાવંતસ્તવ જયવી શક્રસ્તવ ॥૯॥

(૪૬) ભાવાર્થ :- ચૈત્યવંદનાના જધન્યાદિ ત્રણ ભેદ છે. જેથી
ભાષ્યમાં 'નમુક્કારેણ.' ઈત્યાદિ ગાથા આ ત્રણ ભેદ બતાવ્યા છે. તે ગાથાની

खमासमणे ॥ भूनिहिअसिरोसयला, इआरेमिच्छ दुक्कडं देइ ॥२॥
 सामाइअ पुव्व मिच्छामि, ठाउं काउस्सगमिच्चाइ ॥ सुत्तं भणिअ
 पलंबिअ, भुअ कुप्पर धरिअ पहिरणओ ॥३॥ घोडगमाई अ दोसेहिं,
 विरहिअंतो करइ उस्सगं ॥ नाहिअहोज्जाणुद्धं, चउंगुलठविअ
 कडिपट्ठो ॥४॥ तच्चय धरेइ हिअए, जहक्कमं दिणकएअ अईयारे ॥
 पारिउ णमोक्कारेण, पढइ चउवीस थयदंडं ॥५॥ संडासगे पमज्जिअ,
 उवविसिअ अलग्ग विअय बाहुज्जुओ ॥ मुहणं तगंच कायं, पेहेए
 पंचवीस इह ॥६॥ उठिअठिओ सविणयं, विहिणा गुरुणो करेइ किइ
 कम्मं ॥ बत्तीसदोसरहिअं, पणवीसावस्सगविसुद्धं ॥७॥ अह सम्म
 मवणयंगो, करजुग विहि धरिअ पुत्तिरयहरणो ॥ परिचितिअ
 अइआरें, जहक्कम्मं गुरु पुरोविअडे ॥८॥ अह उववि सित्तु, सुत्तं
 सामाइअ माइअ पढिअ पयओ ॥ अब्भुट्ठिओमिह इच्चाइ, पढइ दुहओ
 ठिओ विहिणा ॥९॥ दाऊण वंदणं तो, पणगाइ सुज्जइ सुखामए
 तिन्नि ॥ किइ कम्मं किरिआयरिअ, माइ गाहातिगं पढइ ॥१०॥ इअ
 सामाइअ उस्सग, सुत्त मुच्चरिअ काउस्सग ठिओ ॥ चिंतइ
 उज्झोअदुगं, चरित्त अइआर सुद्धिकए ॥११॥ विहिणा पारिअ सम्मत,
 सुद्धि हेउंच पढइ उज्झोअं ॥ तह सव्वलोअ अरिहंत चेइआराहणुस्सगं
 ॥१२॥ काउं उज्झोअगरं, चिंतिअ पारेइ सुद्धसंमत्तो ॥ पुखरवरदीवट्ठे,
 कट्ठइ सुअ सोहण निमित्तं ॥१३॥ पुण पण वीसुस्सासं, उस्सगं कुणइ
 पारए विहिणा ॥ तो सयल कुसल किरिआ, फलाण सिद्धाण पढइ
 थयं ॥१४॥ अह सुअ समिद्धि हेउं, सुअ देवीए करेइ उस्सगं ॥ चिंतेइ
 नमोक्कारं, सुणइ व देईव तीइ थुइं ॥१५॥ एवं खित्तसुरीए, उस्सगं
 कुणइ सुणइ देइ थुइं ॥ पढिऊण पंच मंगल, मुवविसइ पमज्ज
 संडासे ॥१६॥ पुव्व विहिणेव पेसिअ, पुत्ति दाऊण वंदणे गुरुणो ॥
 इच्छामो अणुसठित्ति, भणिओ जाणुहिं तो ठाई ॥१७॥ गुरु थुई गहणे

अने पूर्वाचार्योना मतनी श्रद्धा करशो अने तेमना कहेला मार्गे यालशो तो निश्चयथी तमारां कल्याण थशे. अेमां संशय ज्ञाणवो नरि. ॥३॥ अहुना ॥

(४७) धर्मसंग्रह ग्रंथमां देवसि प्रतिष्ठमणनी विधि :-

पूर्वाचार्य प्रणीतः गाथाः ॥ पंचविहायार विसुद्धि, हेउमिह साहु सावगो वावि । पडिक्कमणं सह गुरुणा, गुरुविरहे कुणइ इक्को वि ॥१॥ वंदित्तु चेइयाई, दाउं च उराइ ए खमासमणे । भूनिहिअसिरोसयला, इआरे मिच्छा दुक्कडं देइ ॥२॥ सामाइय पुव्व मिच्छामि, ठाउं काउस्सग्गमिच्चाइ । सुत्त भणिअ पलंबिअ, भुअ कुप्पर धरिअ परिहणउ ॥३॥ घोडगमाई अ दोसेहिं, विरहि अंतो करइ उस्सग्गं ॥ नाहिअहोज्झाणुद्धं, चउरंगुल ठविअ कडिपट्टो ॥४॥ तत्थय धरेइ हिअए, जहक्कम्मं दिणकएअ अइयारे । पारिउ नमोक्कारेण, पढइ वउवीस थयदंडं ॥५॥ संडासगे पमज्जिअ, उवविसिअ अलग्ग विअय बाहुज्जसुउ । मुहणं तगं च कायं, पेहेए पंचवीस इह ॥६॥ उट्टिअठिउ सविणयं विहिणा गुरुणो करेइ किइ कम्मं । बत्तीसदोसरहिअं पणवीसावसग्गविसुद्धं ॥७॥ अह सम्म मवणयंगो, करज्जुग विहि धरिअ पुत्ति रयहरणो । परिचिंतिए अइआरे, जहक्कम्मं गुरु पुरोविअडे ॥८॥ अह उवविसित्तु सुत्तं, सामाइअ माइअ पढिअ पयउ । अब्भुट्टिअमिह इच्चाइ, पढइ दुहुउ ठिउ विहिणा ॥९॥ दाउण वंदणं तो, पणगाइ सुज्जइ सुखामए तिन्नि । किइ कम्मं किरिआयरिअ, माइ गाहातिगं पढइ ॥१०॥ इअ सामाइअ उस्सग्ग, सुत्त मुच्चरिअ काउस्सग्ग ठिउ । चिंतइ उज्जोअदुगं, चरित अइआर सुद्धिकए ॥११॥ विहिणा पारिअ सम्मत, सुद्ध हेउं च पढइ उज्जोअं । ह सव्वलोअ अरिहंत चेइआराहणुस्सग्गं ॥१२॥ काउं उज्जोअगरं, चिंतिअ पारेइ सुद्धसंमतो । पुक्खरवरदीवट्टे, कड्डइ सुअ साहेण निमित्तं ॥१३॥ पुण पण वीसुस्सासं, उस्सग्गं कुणइ पारए विहिणा । तो सयल कुसल किरिआ, फलाण सिद्धाण पढइ थयं ॥१४॥ अह सुअ समिद्धि हेउं, सुअदेवीए करेइ उस्सग्गं । चितेइ नमोक्कारं, सुणइ व देईव तीइ थुयं ॥१५॥ एवं खित्तसूरिए, उस्सग्गं कुणइ सुणइ देइ थुयं । पढिउण पंच मंगल,

थुइतिणिण, वद्धमाणक्खरस्सरो पढई ॥ सक्कत्थयत्थवं पढिअ, कुणइ पच्छिअ उस्सग्गं ॥१८॥ एवंता देवसियं ॥

(४८) भाषा :- इस उपरले विधिमें देवसि पडिक्कमणेमें प्रथम चैत्यवंदना चार थुइसैं करणी पीछें अंतमें श्रुतदेवता और क्षेत्रदेवताका कायोत्सर्ग करणा और तिनकी थुइओ कहनी ऐसे कहा है ॥

यह धर्मसंग्रह प्रकरण श्रीहीरविजयसूरिजीके शिष्यके शिष्य श्रीमानविजय उपाध्यायजीका रचा हुवा है और सरस्वतीने जिनकों प्रत्यक्ष होके न्याय शास्त्र विद्या और काव्य रचनेका वर दीना. अरु जिनकों काशीमें सर्व पंडितोंने मिलके न्यायविशारद न्यायाचार्यकी पदवी दीनी, और जिनोंने अत्यद्भुत ज्ञानगर्भित ऐसे नवीन एक सौ ग्रंथ रचे है, और जिनोंने अनेक कुमतियोंका पराजय क्रीया, और दुःकर क्रिया करी, षट्शास्त्र तर्कलंकारका वेत्ता, जैसे श्रीमदुपाध्याय श्रीयशोविजयगणीजीने जिस धर्मसंग्रह ग्रंथकूं शोध्या है.

अब जानना चाहियें कि ऐसे ऐसे महानुपुरुषोके वचन जो कोई तुच्छबुद्धि पुरुष न माने तो फेर ऐसे तुच्छबुद्धिवालेका वचन मानने वालेसैं फेर अधिक मूर्खशिरोमणि किसकूं कहना चाहियें ?

हमकूं यह बडा आश्चर्य मालुम होता है के श्रीरत्नविजयजी अरु श्रीधनविजयजी अपनी पट्टावलीमें श्रीजगच्चंद्रसूरिजी तपा बिरुदवालोंकू अपना आचार्य लिखते है, तद पीछें श्रीदेवसूरिजी, श्रीप्रभसूरिजी अर्थात् श्रीविजयदेवसूरिजी, श्रीविजयप्रभसूरिजी प्रमुख लिखते है, अरु लोकोंके आगें तपगच्छका नाम तो नही लेतें है. कोइ पूछे तिनकूं अपने गच्छका नाम सुधर्मगच्छ बतलाते हैं. ऐसा कहनेसैं तो इनोकी बडी धूर्तताइ सिद्ध होती है. क्योंके यह काम सत्यवादियोंका नही है. जेकर एक लिखना और दूसरा मुखसैं बोलना ? और तपगच्छकी समाचारी जो श्रीजगच्चंद्रसूरि, श्रीदेवेंद्रसूरिजी श्रीधर्मघोषसूरिजी तथा तिनकी अवच्छिन्न परंपरासैं चलती

મુવવિસઙ્ગ પમજ્જ સંડાસે ॥૧૬॥ પુવ્વવિહિણેવ પેસિઅ, પુત્તિં દાઝણ વંદણે ગુરુણો । ઇચ્છામો અણુસઙ્ગિત્તિ, ભણિત્ત જાણુહિં તો ઠાઈ ॥૧૭॥ ગુરુ થુઈ ગહણે થુઈતિણિણ, વદ્ધમાણરક્ખસ્સરો પઢઈ । સક્કત્થયત્થવં પઢિઅ, કુણઙ્ગ પચ્છિત્ત ડસ્સગ્ગં ॥૧૮॥ એવંતા દેવસિયં ॥

(૪૮) ભાવાર્થ :- સુગમ છે. ઉપરોક્ત બતાવેલી દેવસિ પ્રતિક્રમણ વિધિમાં પ્રતિક્રમણની આદિમાં ચાર થોયની ચૈત્યવંદના કરવાની અને અંતમાં શ્રુતદેવતા-ક્ષેત્રદેવતાનો કાયોત્સર્ગ અને તેમની થોય કહેવાની કહી છે.

નોંધ :- આ ધર્મસંગ્રહ પ્રકરણ પૂ.આ.ભ.શ્રી હીરસૂરીશ્વરજી મહારાજના શિષ્યરત્ન મહોપાધ્યાય શ્રીમાનવિજયજીએ રચેલ છે. અને આ ગ્રંથનું સંશોધન જેમને સરસ્વતીએ પ્રત્યક્ષ થઈને ન્યાય શાસ્ત્ર વિદ્યા અને કાવ્ય રચવાનું વરદાન આપ્યું હતું અને કાશીમાં પંડિતો દ્વારા ન્યાયવિશારદ પદ અપાયેલ, તથા અનેક ગ્રંથના રચયિતા, અનેક કુમતિઓને પરાજિત કરનારા ષટ્શાસ્ત્ર તર્કલિંકારનાવેતા મહોપાધ્યાય શ્રીચશોવિજયજી મહારાજએ કર્યું છે.

હવે સૌએ વિચારવું જોઈએ કે આવા આવા મહાપુરુષોના વચનને જો કોઈ તુચ્છ બુદ્ધિવાળો પુરુષ ન માને, તો પણ એવી તુચ્છબુદ્ધિવાળાનું વચન માને તો તેનાથી અધિક મુખશિરોમણિ કોને કહેવા !

વળી મને મોટું આશ્ચર્યએ થાય છે કે શ્રીરત્નવિજયજી અને શ્રીધનવિજયજી પોતાની પટ્ટાવલીમાં 'તપા' બિરૂદધારી શ્રીજગચંદ્રસૂરિજીને પોતાના આચાર્ય તરીકે લખે છે ત્યારબાદ દેવસૂરિ, પ્રભસૂરિ અર્થાત્ વિજયદેવસૂરિ વિજયપ્રભસૂરિ વગેરે લખે છે અને લોકોની આગળ તપાગચ્છનું નામ લેતા પણ નથી. કોઈ પૂછે તો તેમને પોતાના ગચ્છનું નામ સુધર્મગચ્છ બતાવે છે. આવું કહેવાથી તો તેમની મોટી શઠતા સિદ્ધ થાય છે. કારણ કે આ કામ સભ્યવાદિઓનું નથી અર્થાત્ એક બાજુ જુદું લખવું અને બીજી બાજુ બોલવાનું જુદું રાખવું, તે સત્યવાદીનું કામ નથી.

વળી તપાગચ્છની સામાચારી કે જે શ્રીજગચંદ્રસૂરિ, શ્રીદેવેન્દ્રસૂરિ, શ્રીધર્મઘોષસૂરિ તથા તેમની અવચ્છિન્ન પરંપરાથી ચાલે છે, તેને છોડીને

है, तिसकों छोड़के स्वकपोलकल्पित समाचारीकों सुधर्मगच्छकी समाचारी कहनी यहभी उत्तम जनोके लक्षण नही है ॥

भला. और जिनकों अपने पट्टावलीमें नाम लिखकर अपना बडे गुरु करके मानना, फेर तिनोकीही समाचारीको जब जूठी माननी तबतो गुरुभी जूठे सिद्ध हूवे ? जब श्रीरत्नविजयजी श्रीधनविजयजीका गुरु जूठे थें तबतो इन दोनोकी क्या गति होवेगी ?

(४९) तथा नवांगी वृत्तिकार जो श्रीअभयदेवसूरिजी तिनके शिष्य श्रीजिनवल्लभसूरिजीने रची हुइ समाचारीका पाठ लिखते है ॥ पुण पणवीसुस्सासं, उस्सगं करेइ पारए विहिणा ॥ तो सयल कुसल किरिया, फलाणसिद्धाणं पढइ थयं ॥१४॥ अह सुयसमिद्धि हेउं, सुयदेवीए करेइ उस्सगं ॥ चितेइ नमुक्कारं, सुणइ देइ तिए थुइ ॥१५॥ एवं खित्तसुरीए, उस्सगं करेइ सुणइ देइ थुई ॥ पढिऊण पंचमंगल, मुवविसइ पमज्झ संडासे ॥१६॥ इत्यादि ॥

भाषा ॥ श्रीजिनवल्लभसूरि विरचित समाचारी में प्रथम पडिक्कमणेमें चार थुइसें चैत्यवंदना करनी पीछे प्रतिक्रमणेके अवसानमें श्रुतदेवता अरु क्षेत्रदेवताका कायोत्सर्ग करणा, और इनोंकी थुइयां कहनी, यह कथन पंदरावी अरु सोलावी गाथामें करा है. जब श्रीअभयदेवसूरि नवांगी वृत्तिकारक के शिष्य श्रीजिनवल्लभसूरिजीकी बनवाइ समाचारीमें पूर्वोक्त लेख है तब तो श्रीअभयदेवसूरिजीसें तथा आगु तिनकी गुरु परंपरासें चार थुइकी चैत्यवंदना और श्रुतदेवता अरु क्षेत्रदेवताका कायोत्सर्ग करणा और तिनकी थुइ कहनी निश्चयही सिद्ध होती है, तो फेर इसमें कुछभी वाद विवादका जगडा रह्या नही, इस वास्ते श्रीरत्नविजयजी अरु श्रीधनविजयजी तीन थुइका कदाग्रह छोड देंवे, तो हम इनेकों अल्पकर्मा मानेंगे ॥

વ્યાખ્યા. આ પ્રમાણે છે. અંજલિપૂર્વક મસ્તક નમાવવું. તત્સ્વરૂપ પ્રણામમાત્ર કરીને અથવા નમો અરિહંતાણં ઈત્યાદિ બોલવાથી અથવા એક બે શ્લોકાદિ રૂપ નમસ્કાર પાઠ પૂર્વક નમસ્ક્રિયા સ્વરૂપ કરણભૂત કરીને જાતિના નિર્દેશથી ઘણા નમસ્કાર કરવાથી જધન્યાજધન્ય ચૈત્યવંદના પાઠ-ક્રિયા અલ્પ હોવાથી થાય છે. ॥૧॥

બીજા પ્રણામ પાંચ પ્રકારના છે. મસ્તક નમાવાથી એકાંગ પ્રણામ, બંને હાથ નમાવાથી દ્વયાંગ પ્રણામ, મસ્તક અને બે હાથ નમાવાથી ત્ર્યંગ પ્રણામ, બે હાથ અને બે ઢીંચણ નમાવાથી ચતુરંગ પ્રણામ અને મસ્તક, બે હાથ અને બે ઢીંચણ આ પાંચ અંગને નમાવાથી પંચાંગ પ્રણામ થાય છે. તથા દંડક અરિહંત ચેઈયાણં ઈત્યાદિ ચૈત્યસ્તવરૂપ સ્તુતિ પ્રસિદ્ધ છે, જે તેના અંતમાં અપાય છે. બોલાય છે. તે બંનેનું યુગલ અથવા તે બે જ યુગલ મધ્યમા ચૈત્યવંદના છે.

આ વ્યાખ્યાન કલ્પભાષ્યની “નિસ્સકઙ.” ઈત્યાદિ ગાથાને આશ્રયીને કરાય છે. જેના માટે દંડકના અંતમાં એક થોય જે બોલાય છે. એ પ્રમાણે દંડક સ્તુતિ યુગલ થાય છે. ॥૨॥

તથા પાંચ દંડક, શકસ્તવ, ચૈત્યસ્તવ, નામસ્તવ, શ્રુતસ્તવ, સિદ્ધસ્તવ આ પાંચ દંડકો અને ચાર થોય કરીને સ્તવન કહેવું. જયવીયરાય ઈત્યાદિ પ્રણિધાન આ ઉત્કૃષ્ટ ચૈત્યવંદના છે. આ વ્યાખ્યાન પણ કોઈક “તિન્નિવા.” કલ્પની ગાથાના વચનો તથા ‘પ્રણિહાણં મુત્તસુત્તીણ’ આ વચનોને આશ્રયીને કરે છે. ॥૩॥

વંદનક ચૂર્ણિમાં પણ કહ્યું છે, તે કહે છે ચૈત્યવંદના જધન્ય, મધ્યમ અને ઉત્કૃષ્ટ ભેદથી ત્રણ પ્રકારની છે. ‘નવકારેણ જહન્ના’ ઈત્યાદિ ગાથા દ્વારા આ ત્રણ પ્રકાર બતાવ્યા છે.

તેમાં નવકાર એક શ્લોક ઉચ્ચારણથી પ્રણામ કરવાથી જધન્યા ચૈત્યવંદના થાય છે. ॥૧॥

“અરિહંત ચેઈયાણં.” ઈત્યાદિ દંડક કહીને કાયોત્સર્ગ કરી, કાયોત્સર્ગ

(५०) तथा बृहत्खरतर गच्छकी समाचारीका पाठ लिखते हैं ॥
 पुव्वोर्ल्लिगीया पडिकमण समाचारी पुणएसा ॥ सावओ गुरुहिसमं,
 इक्कोवा जावंति चेइयाइं तिगाहा ॥ दुगथुत्तिपणिहाण वज्जं चेइयाइं
 वंदित्तु चउराइ खमासमणेहिं आयरियाई वंदिय भूनिहियसिरो सव्वस्स
 देवसिय इच्चाइ दंडगेण सयलाइयार मित्थुक्कडं दाउं उठिय सामायिय
 सुत्तं भणित्तं इच्छामि ठाइउं काउस्सग्गमिच्चाइ सुत्तं भणिय पलंबिय
 भुय कुप्पर धरियानाभिअहो जाणुट्ठं चउरंगुल ठविय कडिय पट्टो
 संजइ कविठाइ दोसरहिअं काउस्सग्गं जंकाउं जहक्कमं दिणकए,
 अइयारे हियए धरिय नमोक्कारेण पारिय चउवीसं पडिलंहणाउ काउं
 काए वितत्तियाओ चेव कुणइ । साविया पुण पिठि सिरहिययवज्जं
 पन्नरसकुणइ । उठिय बत्तीसदोसरहियं पणवीसावस्सय मुठं किइ कम्म
 काउं अवणयंगो करजुय विहि धरिय पुत्तीदेवसियाइयाराणं गुरुपुरउ
 वियडणत्थं आलोयण दंडगं पढइ । तओ पुत्तीए कठीसणं पाउंछणं वा
 पडिलेहिय वामं जाणु हिठा दाहिणं चउट्टं काउं करजुय गहिय
 पुत्तिसम्मं पडिक्कमण सुत्तं भणइ ॥ तउ दव्व भावुठिओ अब्भुठिओमि
 इच्चाइ दंडगं पढित्ता वंदणं दाउं पण गाइ सुजइ सुत्तिन्निखामित्ता
 सामन्न साहू सुपुण ठवणायरिएण समं खामणं काउं तओ तिन्नि साहू
 खामित्ता पुणो की कम्मं काउं उद्धडिउ सिर कयंजली
 आयरियउवज्जाए इच्चाइ गाहातिगं पढित्ता सामाइयसुत्तं
 उस्सग्गदंडगंच भणिय काउस्सग्गे चारित्ताइयारसुद्धिनिमित्तं
 उज्जोयदुगं चित्तेइ । तओ गुरुणा पारिए पारित्ता संमत्तसुद्धिहेउं
 उज्जोयं पढिय सव्वलोय अरहंतचेइयाराहणुस्सग्गं काउं उज्जोय
 चित्तिय सुय सोहि निमित्तं पुक्खरवरदीवड्ढे कट्टिय पुणो पणवीसुस्सासं
 काउस्सग्गं काउं पारिय सिद्धत्थवं पढित्ता सुयदेवयाए काउस्सग्गे
 नमोक्कारं चित्तिय तीसे थुइ देइ सुणेइवा ॥ एवं खित्तदेवयाए वि

પારીને થોય કહે છે. તે દંડક અને થોય-બંનેના યુગલથી મધ્યમ ચૈત્યવંદના થાય છે. કલ્પમાં “નિસ્સકડ” ઇત્યાદિ ગાથાથી (આ ભેદ) કહ્યો છે. ॥૨॥

શકસ્તવાદિ પાંચ દંડક, ચાર થોય અને પ્રણિધાન પાઠથી સંપૂર્ણ ઉત્કૃષ્ટ ચૈત્યવંદના થાય છે. ॥૩॥

સંઘાચાર વૃત્તિમાં આ ગાથાના વ્યાખ્યાનમાં બૃહદ્ભાષ્યની સમ્મતિથી નવપ્રકારની ચૈત્યવંદના કહી છે.

તથા ચ તત્પાઠલેશઃ ॥ “एतावता तिहाउ वंदणय.” ઇત્યાદિ દ્વારા ગાથાગત ‘તુ’ શબ્દથી સૂચિત નવ પ્રકારની ચૈત્યવંદના જાણવા યોગ્ય છે.

उक्तं च बृहद्भाष्ये ॥ અહીં જે બૃહદ્ભાષ્યની જે ગાથાઓ છે. તેનો અર્થ પૂર્વે અહીં કહેલો છે, ત્યાંથી જોઈ લેવો.

નોંધ :- આ પ્રમાણે જ્યારે જૈનમતના શાસ્ત્રોમાં પ્રગટ પાઠ છે...

તો શું શ્રીરત્નવિજયજીએ આ શાસ્ત્ર જોયેલું નહિ હોય ? અથવા આ શાસ્ત્ર જોયા બાદ સમજવામાં આવ્યું નહિ હોય ! અથવા સમજવામાં આવ્યા બાદ પણ ભાષ્યકાર, ચૂર્ણિકાર આદિની બુદ્ધિથી પોતાની બુદ્ધિને અધિક માને છે કે જેથી તેમના લેખોનો અનાદર કર્યો છે ?

તે લેખોનો આદર કર્યો હોય, તો શું સત્ય માન્યું નહિ હોય !

સત્ય નહિ માનવામાં શું અન્યમતની શ્રદ્ધાવાળા છે ? જો અન્યમતની શ્રદ્ધાવાળા નથી, તો શું નાસ્તિકમતની શ્રદ્ધા રાખે છે.

જો નાસ્તિક મતની શ્રદ્ધા નથી રાખતા, તો શું મારવાડ-માલવાદિ દેશોના શ્રાવકોથી કોઈ પૂર્વભવોના વૈરભાવ છે ? કે જેથી ભાષ્યકાર, ચૂર્ણિકારાદિ હજારો પૂર્વોચાર્યોના મતથી વિરુદ્ધ ત્રણ થોયનો કુપથ ચલાવીને તેમની શ્રદ્ધાને ભ્રષ્ટ કરીને તેમના મનુષ્યભવ બગાડવાની ઇચ્છા રાખો છો ?

હે ભવ્યજીવો ! હું તો તમને સત્ય કહું છું કે જો તમે ભાષ્યકાર, ચૂર્ણિકારાદિ હજારો પૂર્વોચાર્યોએ માનેલા ચાર થોયના મતને ઉત્થાપશો તો નિશ્ચયથી દીર્ઘ સંસારી અને અશુભગતિગામી થશો !

જો શ્રીરત્નવિજયજીએ ચલાવેલા ત્રણ થોયના પંથને માનશો નહિ

काउस्सगो नमोक्कारं चिंतिऊण पारिय तत्थुइं दाउं सोवा पंचमंगलं
 पढिय संडासए पमज्झय उवविसिय पुव्वं व पुत्तिं पहिय वंदणं दाउं
 इच्छामि अणुसठिंति भणिय जाणूहिं वाउं वट्ठमाणक्खरस्सरा
 तिन्निथुइउं पडिय सक्कत्थयं सुत्तंच भणिय आयरियाई वंदिय
 पायच्छित्तविसोहणत्थं काउस्सगं काउं उज्जोय चउक्क चिंति इति ॥
 देवसिय पडिक्कमणविही ॥

इस पाठकी भाषा :- जैसें विधिप्रपाके पाठकी हम यही ग्रंथमें उपर
 कर आए है तैसें जान लेनी. ईस पाठमेंभी प्रतिक्रमणेमें चार थुईसें
 चैत्यवंदना करनी और श्रुतदेवता तथा क्षेत्रदेवताका कायोत्सर्ग अरु तिनकी
 थुईयों कहनी कही है.

(५१) तथा प्रतिक्रमणा सूत्रकी लघुवृत्तिमें श्रीतिलकाचार्ये चार
 थुईसें चैत्यवंदना करनी लिखी है तथा च तत्पाठ : ॥ एष नवमोऽधिकारः
 एतास्तिस्त्रः स्तुतयो गणधरकृतत्वान्नियमेनोच्च्यंते आचरणयान्याअपि ॥
 तद्यथा उज्जंते इत्यादि पाठसिद्धा नवरं निसिही यत्ति संसारकारणानि
 निषेधान्नैषेधिकी मोक्षः । दशमोऽधिकारः ॥ तथा चत्तारीत्यादि एषापि
 सुगमा नवरं परमद्वुनिद्वियद्वु परमार्थेन न कल्पनामात्रेण निष्ठिता अर्था
 येषां ते तथा एकादशोऽधिकारः अथैवमादितः प्रारभ्य
 वंदितभावादिजिनः सुधीरुचितमिति वैयावृत्त्यकराणामपि
 कायोत्सर्गार्थमिदं पठति वेयावच्चगराणमित्यादि वैयावृत्त्यकराणां
 गोमुखचक्रेश्चर्यादीनां शांतिकराणां सम्यग्दृष्टिसमाधिकराणां निमित्तं
 कायोत्सर्गं करोमि अत्र च वंदणवत्तियाए इत्यादि न पठयते अपितु
 अन्नत्थउससीएणमित्यादि तेषामविरतित्वेन देशविरतिभ्योप्यधस्तन-
 गुणस्थानवर्तित्वात् श्रुतयश्च वैयावृत्त्यकराणामिव । एष
 द्वादशोधिकारः ॥

भाषा :- यह नवमा अधिकार पूरा हुआ, यह पूर्वोक्ता सिद्धाणं ॥१

સ્વકપોલકલ્પિત સામાચારીને સુધર્મગચ્છની સામાચારી કહેવી, તે પણ ઉત્તમજનોનું લક્ષણ નથી.

તથા જેમનું પોતાની પટ્ટાવલીમાં નામ લખીને પોતાના મોટા ગુરુ તરીકે માનવા, પુનઃ તેમની જ સામાચારીને જુઠી માનવી, તેનાથીતો ગુરુ પણ જુઠા સિદ્ધ થયા ! જ્યારે શ્રીરત્નવિજયજી-ધનવિજયજીના ગુરુ જુઠા હતા, ત્યારે તો તે બંનેની ગતિ શી થશે !

(૪૯) નવાંગી વૃત્તિકાર શ્રીઅભયદેવસૂરિજીના શિષ્ય શ્રીજિનવલ્લભસૂરિજી દ્વારા વિરચિત સામાચારી :-

“પુણ પળવીસુસ્સાસં, ઝસ્સગં કરેઙ પારણ વિહિણા ।

તો સયલ કુશલ કિરિયા, ફલાણસિદ્ધાણં પઢઙ થયં ॥૧૪॥

અહ સુય સમિદ્ધિ હેઙં, સુયદેવીણ કરઙ ઝસ્સગં ।

ચિંતેઙ નમુદ્ધારં સુણઙ દેઙ તિણ થુઙ ॥૧૫॥

ંવં ચિત્તસુરીણ ઝસ્સગં કરેઙ સુણઙ દેઙ થુઙ ।

પઢિઙણ પંચમંગલ, મુવવિસઙ પમજ્જ સંઙાસે ॥૧૬॥ ઙત્યાદિ ॥

ભાવાર્થ સુગમ છે.

શ્રીજિનવલ્લભસૂરિ વિરચિત સામાચારીમાં પ્રતિક્રમણની આદિમાં ચાર થોયથી ચૈત્યવંદના કરવી અને ત્યારબાદ પ્રતિક્રમણના અંતમાં શ્રુતદેવતા-ક્ષેત્રદેવતાનો કાયોત્સર્ગ કરવો અને તેમની થોય કહેવી. આ કથન સ્પષ્ટતયા ૧૫-૧૬મી ગાથામાં કર્યું છે.

નોંધ :- જ્યારે નવાંગી વૃત્તિકાર શ્રીઅભયદેવસૂરિજીના શિષ્ય શ્રીજિનવલ્લભસૂરિજી દ્વારા વિરચિત સામાચારીમાં પૂર્વોક્ત લેખ છે, ત્યારે તો શ્રીઅભયદેવસૂરિજીથી તથા તેઓશ્રીની ગુરુ પરંપરાથી પણ ચાર થોયની ચૈત્યવંદના અને શ્રુતદેવતા-ક્ષેત્રદેવતાનો કાયોત્સર્ગ અને તેમની થોય કહેવી નિશ્ચયથી સિદ્ધ થાય છે. તો પછી કોઈ વાદવિવાદની જરૂર નથી. તેથી શ્રીરત્નવિજયજી-ધનવિજયજી ત્રણ થોયના કદાગ્રહ છોડી દે તો એમને અલ્પકર્મી માનશું !

जो देवाण ॥२ इक्कोवि ॥ ३ ये तीन थुईयां गमधरकी करी हुइ है ईस वास्ते निश्चें कहनी चाहियें और आचरणसैं अन्य भी कहियें है, सो यह है. उर्ज्जत इत्यादि पाठ सिद्ध है. नवरं निसिहीयत्ति संसारकारणनिषेधात् नैषेधिकी मोक्ष. यह दशमोधिकारः ॥ तथा चत्तारि इत्यादि यह भी सुगम है. नवरं परमट्ट, परमार्थ करके परंतु कल्पना मात्रसैं नही निष्ठितार्था हूआ है. ईनको यह एकादशमोधिकारः ॥ अथ आदिसैं आरंभके वांदे है भावजिनादिक अथ उचित प्रवृत्तिके लीये यह पाठ पढे ॥ “वेयावच्चगराणमित्यादि” वैयावृत्यके करनेवाले जो गोमुख यक्ष, चक्रैश्वर्यादीकों जो शांतिके करनेवाले, सम्यग्दृष्टि समाधिके करनेवाले है इन हेतुयोंसे तिनका कायोत्सर्ग करता हूं ॥ इहां वंदणवत्तियाए इत्यादि पाठ न कहना अपितु अन्नत्थूससीएणमित्यादि पाठ कहना. तिनको अविरति होनेसैं देशविरतिसैंभी नीचले गुणस्थानमें वर्त्तनसैं वैयावृत्यकरनेवालोंकों सुना है, यह बारमा अधिकार है ईस पाठमेंभी चार थुईसैं चैत्यवंदना करनी कही है.

(५२) तथा अणहिलपुर पाटणके फोफलीये वाडेका भांडागारमें श्रीअभयदेवसूरिकृत समाचारी है तिस का पाठ लिखते है ॥ प्रव्रजितेन चोभयकालं प्रतिक्रमणं विधेयमतस्तद्विधिः । स च साधुश्रावकयोरेक एवेति श्रावकसमाचार्या पृथक् नोक्तः, तत्र रात्रिकस्य यथा इरिया कुसुमिण सग्गो, जिणमुणिवंदण तहेव सज्जाओ ॥ सव्वस्सवि सक्कथउ, तिन्निय उस्सग्ग कायव्वा ॥१॥ चरणे दंसणनाणे, दुसुलोगुज्जोतय तई अईयारा ॥ पोत्तीवंदण आलोय. सुत्तं वंदणाय खामणयं ॥२॥ वंदणमुस्सग्गो इत्थ, चिंतणकिं अहं तवं काहं ॥ छम्मासादेगदिणा, इहाणिजा पोरिसि नमो वा ॥३॥ मुहपोत्ती वंदण पच्चक्खाण अणुसट्ठि तह थुई तिन्नि ॥ जिणवंदण बहुवेला, पडिलेहण राइपडिक्कमणं ॥४॥ अथ दैवसिकस्य ॥ जिणमुणिवंदण

(५०) बृहत्परतर गच्छनी सामाचारी :-

पुव्वोक्लिगीया पडिकमण सामाचारी पुणएसा ।

सावउ गुरुहिसमं, इक्को वा जावंति चेइयाइं ति गाहा ॥

दुगथुत्तिपणिहाण वज्जं चेइयाइं वंदितु चउराइ खमासमणेहिं
 आयरियाई वंदिय भूनिहियसिरो सव्वस्स देवसिय इच्चाइ दंडगेण
 सयलाइयार मिच्छुक्कडं दाउं उठिय सामायिय सुत्तं भणिउं इच्छामि ठाइउं
 काउस्सग्गमिच्चाइ सुत्तं भणिय पलंबिय भुय कुप्पर धरियनाभिअहो
 जाणुइं चउंगुल ठविय कडियपट्टो संजइ कविठाइ दोसरहिअं काउस्सग्गं
 जंकाउं जहक्कमं दिणकए अइयारे हियए धरिय नमोक्कारेण पारिय चउवीसं
 पहिलेहणाउ काउं काए वितत्तियाउ चेव कुणइ । साविया पुण पिठि
 सिरहिययवज्जं पन्नरसकुणइ । उठिय बत्तीसदोसरहियं पणवीसावस्सय मुठं
 किइकम्म काउं अवणयंगो करजुयविहि धरिय पुत्तीदेवसियाइयाराणं
 गुरुपुरउ वियडणत्थं आलोयण दंडगं पढइ । तउ पुत्तीए कठीसणं पाउंछणं
 वा पडिलेहि वामं जाणु हिठा दाहिणं चउइं काउं करजुय गहिय पुत्तिसम्मं
 पडिक्कमण सुत्तं भणइ ॥ तउ दव्व भावुठिउ अब्भुठिउमि इच्चाइ दंडगं
 पढिता वंदणं दाउं पणगाइ सुजइ सुत्तित्रिखामित्ता सामन्न साहू सुपुण
 ठवणायरिएण समं खामणं काउं तउ तित्रि साहू खामित्ता पुणो की कम्मं
 काउं उद्धडिउ सिर कयंजेली आयरिय उवज्जाए इच्चाइ गाहातिगं पढित्ता
 सामाइयसुत्तं उस्सग्गदंडगं च भणिय काउस्सग्गे चारित्ताइयारसुद्धिनिमित्तं
 उज्जोपदुगं चित्तेइ । तउ गुरुणा पारिए पारित्ता संमत्तसुद्धिहेउं अज्जोयं
 पढिय सव्वलोय अरहंतचेइयाराहणुस्सग्गं काउं उज्जोयं चित्तिय सुय सोहि
 निमित्तं पुक्खरवरदीवइं कट्टिय पुणो पणवीसुस्सासं काउस्सग्गं काउं पारिय
 सिद्धत्थवं पढित्ता सुयदेवयाए काउस्सग्गे नमोक्कारं चित्तिय तीसे थुइ देइ
 सुणेइ वा ॥ एवं खित्तदेवयाए वि काउस्सग्गे नमोक्कारं चित्तिउणपारिय
 तत्थुइं दाउं सोवा पंचमंगलं पढिय संडासए पमज्जिय उवविसिय पुव्वं व
 पुत्तिं पहिय वंदणं दाउं इच्छामि अणुसट्ठित्ति भणिय जाणूहिं वाउं
 वड्डमाणक्खरस्सरा तित्रिथुइं पडिय सक्कत्थयं सुत्तं च भणिय आयरियाई

अइया रुस्सग्गो पोत्तिवंदणा लोए ॥ सुत्तं वंदण खामण, वंदन तिन्नेव
 उस्सग्गा ॥१॥ चरणे दंसणनाणे, उज्जोयादोणि एक्क एक्का य ॥
 सुयखेत्तदेवउस्सग्गो पोत्तिय वंदण थुइं थुत्तं ॥२॥ पुणरवि खमासमण
 पुव्वं इच्छकारि तुम्हेहं संमत्त सामाइय सुयसामाइयस्स रोवणत्थं
 नंदिकरावणियं देवे वंदावेह । गुरु वंदेहत्ति भणित्तातं वामपासे ठविता
 तेण समं वडुंति आहिं ॥ थुईहिं देवे वंदावेइ सिद्धत्थय पज्जंतेय
 सिरिसंति १ संति २ पवयण ३ भवण ४ खित्ताय देवयाण ५ तहा
 वेयावच्चगराणय ६ उस्सग्गा हुंति कायव्वा केवलं शांतिनाथाराधनार्थं
 कायोत्सर्गः सागरवरगंभीरेत्यंतं लोगस्सुज्जोयगराचिंतनतः
 सप्तविंशत्युच्छ्र- समानः कार्यः । शेषेषु तु नमस्कारचिंतनं क्रमेण
 स्तुतयः श्रीमते शांतिनाथायेत्यादि ॥१॥ उन्मृष्टरिष्टेत्यादि ॥२॥ यस्याः
 प्रसादेत्यादि ॥३॥ ज्ञानादिगुणेत्यादि ॥४॥ यस्याः क्षेत्रं समाश्रित्येत्यादि
 ॥५॥ सर्वे यक्षांबिकेत्यादि ॥६॥ तओ नमोक्कारं कट्टिय जाणु सुभवविअ
 सक्कत्थओ अरिहाणाइ त्थोत्तं च भणजइ जयवीयरायेत्यादिगाथे च
 इतीयं प्रक्रिया सर्वनंदीषु तुल्यत्वे तत्समोच्चारणत्वं चइय वंदणाणंतरं
 खमासमण पुव्वं भणेइ ॥

(५३) इन पाठोंका भावार्थ :- राईपडिक्कमणेके अंतमें चार थुईसैं
 चैत्यवंदना करनी कही है. हम उपर जितने शास्त्रोंकी साक्षीसैं देवसि
 पडिक्कमणेका विधि लिख आए है. तिन सर्व ग्रंथोंमें राइ पडिक्कमणेके
 अंतमें चार थुइसैं चैत्यवंदना करनी कही है. सेसंउभयकालमिति
 महाभाष्यवचनप्रमाण्यात् ॥

तथा श्रीअभयदेवसूरिजीने तथा तिनके शिष्यने देवसि पडिक्कमणेकी
 आदिमें चार थुइसैं चैत्यवंदना करनी कही है और श्रुतदेवता अरु
 क्षेत्रदेवताका कायोत्सर्ग करना तथा तिनकी थुइ कहनी कही है ॥

तथा सम्यक्त्व देशविरत्यादिके आरोपणेकी चैत्यवंदनामें प्रवचन

વંદિય પાયચ્છત્તવિસોહણથં કાઠ્ઠસ્સગં કાઠ્ઠં ઉજ્જોય ચઠ્ઠં ચિંતિ ઇતિ ।
દેવસિય પડિક્કમણવિહી ॥

-આ ઉપરોક્ત પાઠનો ભાવાર્થ પૂર્વે જણાવેલ વિધિપ્રમા ના પાઠની જેમ જ જાણવો. આ પાઠમાં પણ પ્રતિક્રમણની આદિમાં ચાર થોયની ચૈત્યવંદના કરવી અને ક્ષેત્રદેવતા-શ્રુતદેવતાનો કાયોત્સર્ગ થોય કહેવાની કહી છે.

(૫૧) શ્રીતિલકાચાર્યકૃત પ્રતિક્રમણસૂત્રની લઘુવૃત્તિમાં ચાર થોયથી ચૈત્યવંદના કરવાની કહી છે. તે પાઠ નીચે પ્રમાણે છે.

તથા ચ તત્પાઠઃ । ણ્ણ નવમોઽધિકારઃ એતાસ્તિસ્સઃ સ્તુતયો ગણધરકૃતત્વાન્નિયમેનોચ્ચંતે આચરણાયાન્યા અપિ ॥ તદ્વથા ઉજ્જંતે ઇત્યાદિ પાઠસિદ્ધાઃ નવરં નિસિહીયત્તિ સંસારકારણાનિ નિષેધાન્નૈષેધિકી મોક્ષઃ । દશમોઽધિકારઃ ॥ તથા ચત્તારીત્યાદિ ણ્ણાપિ સુગમા ન વરં પરમદ્ધુનિદ્વિયદ્ધા પરમાર્થેન ન કલ્પનામાત્રેણ નિષ્ઠિતા અર્થો યેષાં તે તથા એકાદશોઽધિકારઃ અર્થૈવમાદિતઃ પ્રારભ્યવંદિતભાવાદિજિનઃ સુધીરુચિતમિતિ વૈયાવૃત્ત્ય-કરણામપિ કાયોત્સર્ગાર્થમિદં પઠતિ વૈયાવચ્ચગરાણમિત્યાદિ વૈયાવૃત્ત્યકરણાં ગોમુખચક્રેશ્ચર્યાદીનાં શાંતિકરણાં સમ્યગ્દ્દૃષ્ટિ-સમાધિકરણાં નિમિત્તં કાયોત્સર્ગ કરોમિ અત્ર ચ વંદણવત્તિયાએ ઇત્યાદિ ન પઠયતે અપિ તુ અન્નતથા ઉસસીએણમિત્યાદિ તેષામવિરતત્વેન દેશવિરતિભ્યોપ્યધસ્તનગુણસ્થાનવર્તિત્વાત્ શ્રુતયશ્ચ વૈયાવૃત્ત્યકરણામિવ ણ્ણ દ્વાદશોધિકારઃ ॥

ભાવાર્થ :- આ નવમો અધિકાર પૂર્ણ થાય છે. આ પૂર્વોક્ત સિદ્ધાણં ૧, જો દેવાણં ૨, ઇક્કોવિ ૩ આ ત્રણે થોયો ગણધર ભગવંતની રચના હોવાથી નિશ્ચયથી કહેવી જોઈએ. અને આચરણાથી પણ કહેવાય છે. તે આ છે. ઉજ્જિજત ઇત્યાદિ સિદ્ધ છે. નવરં નિસિહીયત્તિ. સંસારના કારણના નિષેધથી નૈષેધિકી મોક્ષ. આ દશમો અધિકાર છે. તથા 'ચત્તારી' ઇત્યાદિ પણ સુગમ છે. નવરં પરમદ્ધુ. -પરમાર્થથી, પરંતુ કલ્પના માત્રથી નહિ. નિષ્ઠિતાર્થા થયા છે

देवी भुवन देवता, खेत्र देवता, वेयावच्चगराणं इनके कायोत्सर्ग और इन सर्वोकी पृथग् पृथग् थुइ कहनी कही है. इस समाचारीके अंत श्लोकमें ऐसैं लिखा है के श्रीअभयदेवसूरिजीके राज्यमें यह समाचारी रची गइ है. और इसी पुस्तककी समाप्तिमें ऐसैं लिखा है इति श्रीखरतरगच्छे श्रीअभयदेवसूरिकृता समाचारी संपूर्णा ॥ यह पुस्तकभी हमारे पास है, किसीकों शंका होवे तो देख लेवे ॥

जैसैं इस समाचारीमें विधि लिखि है, तैसैंही श्रीसोमसुंदरसूरिकृत, श्रीदेवसुंदरसूरिकृत, श्रीयशोदेवसूरिके शिष्यके शिष्य श्रीनरेश्वरसूरिकृत समाचारीयोंमें तथा श्रीतिलकाचार्यकृत विधिप्रपा समाचारीमें ऐसा लेख है सो यहां लिख दिखाते हैं ॥

(५४) श्रीतिलकाचार्यकृत सैतीस द्वारकी विधिप्रपा समाचारीका पाठ ॥ पुनः गृही क्षमा, इच्छाकारेणतुब्भे अहं सम्यक्त्व० श्रुत० देशवि० सामायिक आरोपओ गुरु० आरोपणा गृहीइच्छाक्षमा० इच्छाकारेण तुम्हे अहं सम्य० श्रुत० देश० सामायिका रोपणत्थु निंदिकरऊ गुरु० करेइमो गृहीइच्छं ॥ क्षमा० इच्छाकारेण तुम्हे अहं सम्य० श्रुम्हे देश० सामायिकारोपणत्थं नंदिकरणत्थं चेइयाइं वंदावेह ततः समुत्थाय गुरुः समवसरणाग्रे स्थित्वा गृहिणं वामपाश्वे निवेश्य ईर्यापथिकीं प्रतिक्रमय्य प्रार्थितं चैत्यवंदनादेशं दत्त्वा गुरुः ससंघस्तेन सह चैत्यवंदनां करोति ॥ तद्यथा ॥ समवसरणमध्ये रत्नसिंहासनस्थान्, जगति विजयमानान् चामरैर्वीज्यमानान् ॥ मनुजदनुजदेवैः संततं सेव्यमानान्, शिवपथकथकांस्तानर्हतः संस्तुवेऽहं ॥१॥ शिवयुवति-किरीटान् शुष्कदुष्कर्मकंदान्, विमलतम समुद्यत्केवलज्ञानदीपान् ॥ अणुमनुजसुदेहाकारतेजः स्वरूपान्, अधिगतपरमार्थान् नौमि सिद्धान् कृतार्थान् ॥३॥ अतुलतुलितसत्त्वान् ज्ञातसिद्धांततत्त्वान्,

જેના તેનો આ અગિયારમો અધિકાર છે. હવે આદિથી આરંભના ભાવ જિનાદિક વાંદે છે. હવે ઉચિત પ્રવૃત્તિના માટે આ પાઠ કહેવો, “વૈયાવચ્ચગરાણં” ઇત્યાદિ વૈયાવૃત્ત્ય કરનારા જે ગોમુખ યક્ષ, ચક્રેશ્વરી દેવી, કે જે શાંતિ કરનારા છે, સમ્યગ્દષ્ટિઓને સમાધિ આપનાર છે, તે હેતુઓથી તેમનો કાયોત્સર્ગ કરું છું. અહીં વંદણવત્તિયાએ ઇત્યાદિ પાઠ ન બોલવો. પરંતુ “અન્નત્થ ઉસસીએણં.” ઇત્યાદિ પાઠ કહેવો. તેઓ અવિરતિધર હોવાથી દેશવિરતિધરોથી પણ નીચેના ગુણસ્થાનકમાં વર્તતા હોવાથી વૈયાવૃત્ત્ય કરનારા સાંભળ્યા છે. આ બારમો અધિકાર છે.

-આ પાઠથી પણ ચાર થોયની ચૈત્યવંદના કરવાની કહી છે.

(૫૨) અણહિલપુર પાટણના ફોફલીયાવાડાના જ્ઞાનભંડારમાંથી સંપ્રાપ્ત શ્રીઅભયદેવસૂરિકૃત સામાચારીનો પાઠ :-

“પ્રવ્રજિતેન ચોભયકાલં પ્રતિકમણં વિધેયમતસ્તદ્વિધિઃ । સ ચ સાધુશ્રાવકયોરેક એવેતિ શ્રાવકસામાચાર્યાં પૃથક્ નોક્તઃ, તત્ર રાત્રિકસ્ય યથાઈરિયા કુસુમિણસગ્ગો, જિણમુણિવંદણ તહેવ સજ્જાઠ ॥ સવ્વસ્સવિસક્કથઠ, તિન્નિય ઠસ્સગ્ગ કાયવ્વા ॥૧॥ ચરણે દંસણનાણે ડુસુલોગુજ્જોતય તઈ અઈયારા । પોત્તીવંદણ આલોય, સુત્તં વંદણાય ખામણયં ॥૨॥ વંદણમુસ્સગ્ગો ઇત્થ ચિંતર્ણકિં અહં તવં કાહં ॥ છમ્માસાદેગદિણા ઇહાણિજા પોરિસિ નમો વા ॥૩॥ મુહપોત્તી વંદણ પચ્ચક્ક્રાણ અણુસઈં તહ થુઈં તિન્નિ ॥ જિણવંદણ બહુવેલા પડિલેહણ રાઈપડિક્કમણં ॥૪॥

અથ દેવસિકસ્ય ॥

જિણમુણિવંદણ અઈયા, રુસ્સગ્ગો પોત્તિવંદણ લોણ ।

સુત્તં વંદણ ખામણ, વંદન તિન્નેવ ઠસ્સગ્ગા ॥૧॥

ચરણે દંસણનાણે, ઠજ્જોયા ઠોણિ એક્ક એક્કા ય ।

સુયખેત્તદેવઠસ્સગ્ગો, પોત્તિય વંદણથુઈં થુત્તં ॥૨॥

પુણરવિ ઠમાસમણ પુવ્વં ઇચ્છકારિ તુમ્હેમ્હં સંમત્ત સામાઈય

चतुरतरगिरस्तान् पंचधाचारशस्तान् ॥ प्रथित गुण समाजान्
 नित्यमाचार्यराजान् प्रणमत युगमुख्यान् सक्रियाबद्धसख्यान् ॥३॥
 प्रणयिषु पठनायाभ्युद्यतेषु प्रकामं वितरत इह सौत्री वाचनामागमस्य ॥
 अगणितनिजकष्टान् कामिताभीष्टसिद्धान् सरससुगमवाचो वाचकान्
 संस्तवीमि ॥४॥ दशविधयतिधर्माधारभूतान् प्रभूतान् श्रमणशतसहस्रान्
 श्रमान् स्वक्रियायां ॥ सविनयमतिभक्त्याभ्युल्लसच्चित्त रंगः,
 सततमपि नमामि क्षामदेहांस्तपोभिः ॥५॥ चतुर्गात्रं चतुर्वक्रं, चतुर्धा,
 धर्मदेशकं ॥ चतुर्गतिविनिर्मुक्तं नमामि जिनपुंगवं ॥६॥ इत्यादि
 नमस्कारान् शक्रस्तवं च भणित्वा, अरिहंत चेइयाणं लोगस्स
 उज्जोयगरे ॥ पुक्खवरदीवट्टे सिद्धाणं बुद्धाणं कायोत्सर्गान् कृत्वा
 ततः शांतिनाथ आराहणत्थं करेमि काउस्सग्गं वंदणवत्तीयाए
 अथ सुयदेवयाए सासणदेवयाए सव्वेसिं वेयावच्चगराणं
 अणुज्जाणावणत्थं करेमि काउस्सग्गं अन्नत्थ उस्सिएणं कायोत्सर्गाश्च
 ज दत्त्वा तत्र शांतिनाथाराधनार्थं कायोत्सर्गे सागरवरगंभीरांत-
 चतुर्विंशतिस्तवं शेषकायोत्सर्गसप्तके श्वासोच्छ्वासं पंचपरमेष्ठिनमस्कारं
 विचिंत्य नमोर्हत्सिद्वाचार्यो- पाध्यायसर्वसाधुभ्यः इति भणनरहितं
 चतुर्विंशतिस्तवश्रुतस्तवकायोत्सर्गति स्तुतिद्वयं तत्भणनपूर्वकं
 चापरकायोत्सर्गति स्तुतिषट्कं गुरुः स्वमेव भणति ताश्चेमाः स्तुतयः ।
 सत्केवलदंष्ट्रं धर्मक्षितिधारं श्रीवीरवराहं प्रातर्नुतवंद्यं ॥१॥
 भवकांतारनिस्तार सार्थवाहास्तु देहिनाम् ॥ जिनादित्या जयंत्युच्चैः
 प्रभातीकृतदिङ्मुखाः ॥२॥ तोयायते मौर्ख्यमलापनीतौ पद्मायते
 श्रीगणभृत्सरःसु ॥ राहूयते यत्कुमतीदुर्बिबे तज्जैनवाक्यं जयति
 प्रभाते ॥३॥ किमियममलपद्मं प्रोद्धहंती करेण प्रकटविकचपद्मे
 संश्रिता श्रीः सितांगी ॥ नहि नहि जिनवीरक्षीरनीरेश्वरस्य श्रुत
 सितमणिमालाताभिभाते श्रुतांगी ॥४॥ यदि चापराण्हे नंदिः क्रियते

સુયસામાઙ્ગયસ્સ રોવણત્થં નંદિકરાવણિય દેવે વંદાવેહ ॥ ગુરુ વંદેહતિ
 ભણિત્તા તં વામપાસે ઠવિત્તા તેણ સમં વઙ્કંતિ આહિં ॥ થુર્હિં દેવે વંદાવેઙ્
 સિદ્ધત્થ પજ્જંતેય સિરિસંતિ ૧, સંતિ ૨, પવયણ ૩, ભવણ ૪, ચિત્તાય
 દેવણાય ૫, તહા વેયાવચ્ચગરાણય ૬, ઊસ્સગ્ગા હુંતિ કાયવ્વા કેવલં
 શાંતિનાથારાધનાર્થ કાયોત્સર્ગઃ સાગરવરગંભીરેત્યંતં લોગ્ગસ્સુજ્જો-
 યગરાચિંતનતઃ સસર્વિશત્યુચ્છવાસમાનઃ કાર્યઃ । શેષેષુ તુ નમસ્કારચિંતનં
 ક્રમેણ સ્તુતયઃ શ્રીમતે શાંતિનાથાયેત્યાદિ ॥૧॥ ઉત્મૃષ્ટરિષ્ટેત્યાદિ ॥૨॥ યસ્યાઃ
 પ્રસાદેત્યાદિ ॥૩॥ જ્ઞાગાદેગુણેત્યાદિ ॥૪॥ યસ્યાઃ ક્ષેત્રં સમાશ્રિત્યેત્યાદિ ॥૫॥
 સર્વે યક્ષાંબિકેત્યાદિ ॥૬॥ તડ નમોક્કારં કાઙ્કેય જાણુ જયવીયરાયેત્યાદિગાથે
 ચ ઇતીયં પ્રક્રિયા સર્વનંદીષુ તુલ્યત્વે તત્સમોચ્ચારણત્વં ચેઙ્ગ વંદનાણંતરં
 યજ્ઞાસમણપુલ્લં ભણેઙ્ ॥

(૫૩) ભાવાર્થ સુગમ છે.

ઉપરોક્ત પાઠોનો સાર એ છે કે, રાઈપ્રતિક્રમણના અંતમાં ચાર
 થોયથી ચૈત્યવંદના કરવાની કહી છે.

અમે ઉપર જેટલા શાસ્ત્રોની સાક્ષીથી દેવસિ પ્રતિક્રમણની વિધિ લખી
 આવ્યા છે, તે સર્વે ગ્રંથોમાં રાઈપ્રતિક્રમણના અંતમાં ચાર થોયથી ચૈત્યવંદના
 કરવાની કહી છે. સેસં ઉભયકાલમિતિ મહાભાષ્યવચનપ્રામાણ્યાત્ ॥

તથા શ્રીઅભયદેવસૂરિજીએ તથા તેમના શિષ્યે દેવસિ પ્રતિક્રમણની
 આદિમાં ચાર થોયથી ચૈત્યવંદના કરવાની કહી છે. તથા શ્વતદેવતા અને
 ક્ષેત્રદેવતાના કાયોત્સર્ગ કરવો અને તેમની થોય કહેવાની કહી છે.

સમ્યક્ત્વ-દેશવિરત્યાદિના આરોપણની ચૈત્યવંદનામાં પ્રવચનદેવી,
 ભુવન દેવતા, ક્ષેત્રદેવતા, વેયાવચ્ચગરાણં, તેના કાયોત્સર્ગ અને એ સર્વેની
 પૃથક્ પૃથક્ થોય કહેવાની કહી છે.

આ સામાચારીના અંતિમ શ્લોકમાં એવું લખ્યું છે કે
 શ્રીઅભયદેવસૂરિજીના સામ્રાજ્યમાં આ સામાચારી રચી છે અને આ પુસ્તકની
 સમાપ્તિમાં પણ એવું લખ્યું છે કે.. ઇતિ શ્રીચરતરગચ્છે શ્રીઅભયદેવસૂરિકૃતા

तदा एतासां स्तुतीनां स्थाने इमाः स्तुतयो भणनीयाः ॥ तद्यथा ॥
 नमोस्तु वर्धमानाय स्पर्धमानाय कर्मणा ॥ तज्जायावाप्तमोक्षाय
 परोक्षाय कुतीर्थीनाम् ॥१॥ येषां विकचारविन्द राज्या ज्यायः
 क्रमकमलावलिं दधत्या ॥ सदृशैरिति संगतं प्रशस्यं कथितं संतु
 शिवाय ते जिनेन्द्राः ॥२॥ कषायतापार्दितजंतुनिर्वृतिं करोति यो
 जैनमुखांबुदोद्गतः ॥ स शुक्रमासोद्भववृष्टिसंनिभो दधातु तुष्टिमयि
 विस्तरौ गिराम् ॥३॥ स्वसितसुरभिगंधालग्नभृंगीकुरंगं
 मुखशशिनमजस्रं बिभ्रती या बिभर्ति ॥ विकचकमलामुच्चैः सा
 त्वर्चित्यप्रभावा सकलसुखविधात्री प्राणिनां सा श्रुतांगी ॥४॥
 शांतिनाथादि स्तुतिचतुष्टयं च पूर्वाण्हापराण्हयोरप्येकमेव ॥
 शांतिनाथः स वः पातु यस्य सम्यक् सभाजनं ॥ कृतं करोति निःशेषं
 त्रैलोक्यं शांतिभाजनम् ॥१॥ यत्प्रसादादवाप्यन्ते पदार्थाः कल्पनां विना
 । सा देवी संविदे नः स्तादस्तकल्पलतोपमा ॥२॥ या पाति शासनं जैन
 सद्यः प्रत्यूहनाशिनी ॥ साभिप्रेतसमृद्धयर्थं भूयाच्छसनदेवता ॥३॥ ये
 ते जिनवचनरता वैयावृत्योद्यताश्च ये नित्यं ॥ ते सर्वे शांतिकरा भवंतु
 सर्वाणि यक्षाद्याः ॥४॥

(५५) इस उपर ले पाठमें श्रुतदेवता, शासनदेवता, वेयावच्चकरणं इन तीनोका कायोत्सर्ग और तीनोकी तीन थुइया कहनी कही है. इसीतरें सर्वगच्छेकी समाचारीयोंमें यही रीती है. और प्रतिष्ठा कल्पोमेंभी पूर्वोक्त देवतायोंका कायोत्सर्ग अरु थुइयां कहनीयां कही है.

यहा कोइ श्रीरत्नविजयजी अरु श्रीधनविजयजी प्रश्न करते है के प्रब्रज्याविधिमें और प्रतिष्ठाविधिमें तो हम पूर्वोक्त देवतायोंका कायोत्सर्ग अरु थुइ कहनी मानते है. परंतु प्रतिक्रमणोमें नही मानते.

उत्तर :- प्रतिक्रमणें वेयावच्चगराणं, श्रुतदेवता, क्षेत्रदेवता इन

સામાચારી સંપૂર્ણા ॥

-તે પુસ્તક પણ અમારી પાસે છે. કોઈને પણ શંકા હોય તો દેખી શકે છે.

જે પ્રમાણે ઉપરોક્ત તે સામાચારીમાં વિધિ લખી છે, તે પ્રમાણે જ શ્રીસોમસુંદરસૂરિકૃત શ્રીદેવસુંદરસૂરિકૃત, શ્રીયશોદેવસૂરિના શિષ્યના શિષ્ય શ્રીનરેશ્વરસૂરિકૃત સામાચારીઓમાં તથા શ્રીતિલકાચાર્યકૃત વિધિપ્રપા સામાચારીમાં આ પ્રમાણે લેખ છે. તે અહીં લખાય છે.-

(૫૪) શ્રીતિલકાચાર્યકૃત છત્રીસ દ્વારની વિધિપ્રપા સામાચારીનો પાઠ :-

“પુનઃ ગૃહી ક્ષમા૦ ઇચ્છકારેણ તુભ્ષે અમ્હં સમ્યક્ત્વ૦ શ્રુત૦ દેસવિ૦ સામાયિક આરોપડ ગુરુ૦ આરોપણા ગૃહીઇચ્છાક્ષમા ઇચ્છકારેણ તુભ્ષે અમ્હ સમ્ય૦ શ્રુત૦ દેશ૦ સામાયિકારોપણાત્યુ નંદિકરડ ગુરુ૦ કરેડમો ગૃહીઇત્યં ॥ ક્ષમા૦ ઇચ્છકારેણ તુભ્ષે અમ્હ સમ્ય૦ શ્રુ૦ દેશ૦ સામાયિકારોપણત્યં નંદિકરણત્યં ચેડયારં વંદાવેહ તતઃ સમુત્થાય ગુરુઃ સમવસરણાગ્રે સ્થિત્વા ગૃહિણં વામપાર્શ્વે નિવેશ્ય ઈર્યાપથિકીં પ્રતિક્રમધ્યં પ્રાર્થિતં ચૈત્યંવદનાદેશં દત્વા ગુરુ સસંઘસ્તેન સહ ચૈત્યવંદનાં કરોતિ । તદ્યથા ॥ સમવસરણમધ્યે રત્નસિંહાસનસ્થાન્ જગતિ વિજયમાનાત્ ચામરૈર્વીજ્યમાનાન્ ॥ મનુજદનુજદેવૈઃ સંતતં સેવ્યમાનાન્, શિવપથકથકાંસ્તાનર્હતઃ સંસ્તુવેડહં ॥૧॥ શિવયુવતીકિરિટાન્ શુષ્કદુષ્કર્મકં દાન્, વિમલતમસમુદ્યત્કે વલ- જ્ઞાનદીપાન્ ॥ અણુમનુજસુદેહાકારતેજઃ સ્વરુપાન્, અધિગતપરમાર્થાન્ નૌમિ સિદ્ધાન્ કૃતાર્થાન્ ॥૨॥ અતુલતુલિવસત્ત્વાન્ જ્ઞાતાસિદ્ધાંતતત્ત્વાન્, ચતુરત્રગિરસ્તાન્ પંચધાચારશસ્તાન્ ॥ પ્રથિતગુણસમાજાન્ નિત્યભાચાર્યરાજાન્ પ્રણમત યુગમુખ્યાન્ સત્ક્રિયાબદ્ધસખ્યાન્ ॥૩॥ પ્રણયિષુ પઠનાયાભ્યુદ્યતેષુ પ્રકામં વિતરત ઇહ સૌત્રાં વાચનામાગમસ્ય અગણિતનિજકણાન્ કામિતાભીષ્ટસિદ્ધાન્ સરસસુગમવાચો વાચકાન્ સંસ્તવીમિ ॥૪॥ દશવિધયતિધર્માધારભૂતાન્ પ્રભૂતાન્ શ્રમણશતસહસ્ત્રાનશ્રમાન્ સ્વક્રિયાયાં । સવિનય મતિભક્ત્યાભ્યુલ્લ-

तीनोके कायोत्सर्ग, अरु थुइयों कहनी यह सब बात शंकासमाधानपूर्वक अनेक शास्त्रोंकी साक्षीमें हम उपर लिख आए है. जेकर श्रीरत्नविजय अरु श्रीधनविजयजीकों पूर्वोक्त सुविहित आचार्योंका लेख प्रमाण नही होवे तो फेर धर्मकी प्रवृत्ति जो कुछ चलानी वो सब पूर्वोक्त आचार्योंकी परंपरासेही चलती है तिसकोंभी छोडके जिसमाफक अपनी मरजीमें आवे तिसमाफक बिचारे भोले जीवोंके आगें चलानेकों कुछभी मेनत तो नही पडती; परंतु नुकशान मात्र इतनाही होता है कि अैसे करनेसें सम्यक्त्वका नाश हो जाता है. यह बात कोइभी जैनधर्मी होवेगा सो अवश्य मंजूर रखेगा फेर जादा क्या कहना.

फेरभी एक बात यह है कि जब पडिक्रमणेमें पूर्वोक्त देवतायोंका कायोत्सर्ग करणेसें इनकों पाप लगता है ? तो क्या प्रब्रज्याविधिमें और प्रतिष्ठाविधिमें इन पूर्वोक्त देवतायोंका कायोत्सर्ग करनेसें इनकों पाप नही लगता होवेगा ? यह कहना सत्य हैकि "आंधे चूहे थोथे धान, जैसे गुरु तैसे यजमान" इसि माफक है. यह अपक्षपाति सम्यग्दृष्टि निश्चय करेगा. मारवाड अरु मालवेके रहेने वाले कितनेक भोले श्रावकतो अैसे है कि जिनोने किसि बहुश्रुतसें यथार्थ श्रीजिनमार्गभी नही सुना है तिनोरों कुयुक्तिसें श्रीहरिभद्रसूरियादिक हजारो आचार्यों जो जैनमतमें महाशानी थे तिनके सम्मत जो चार थुइ श्रुतदेवता, क्षेत्रदेवताका कायोत्सर्ग करणेरुप मत है तिसकों उत्थापके स्वकपोलकल्पित मतके जालमें फसाते है. यह काम सम्यग्दृष्टि अरु भवभीरुयोंका नही है.

तथा श्रीरत्नविजयजी, श्रीधनविजयजीने श्रीजगच्चंद्रसूरिजीकों अपना आचार्यपट्ट परंपरायमें माना है. और तिनके शिष्य श्रीदेवेंद्रसूरिजीने चैत्यवंदनभाष्यमें और तिनके शिष्य श्रीधर्मघोषसूरिजीने तिस भाष्यकी

सच्चित्तरंगः सततमपि नमामि क्षामदेहांस्तपोभिः ॥५॥ चतुर्गात्रं चतुर्वक्रं
चतुर्धा धर्मदेशकं ॥ चतुर्गतिविनिर्मुक्तं, नमामि जिनपुंगवं ॥६॥ इत्यादि
नमस्कारान् शक्रस्तवं च भणित्वा अरिहंत चेइयाणं लोगस्स उज्जोयगरे० ॥
पुक्खरवरदीवङ्गे सिद्धाणं बुद्धाणं० कायोत्सर्गान् कृत्वा ततः शांतिनाथ
आराहणत्थं करेमि काउस्सग्गं वंदणवत्तीयाए अथ सुयदेवयाए
सासणदेवयाए सव्वेसिं वैयावच्चगराणं अणुज्जाणावणत्थं करेमि
काउस्सग्गं अन्नत्थ उंससिएणं कायोत्सर्गाश्च ४ दत्त्वा तत्र शांतिनाथाराधनार्थं
कायोत्सर्गे सागरवरगंभीरांचतुर्विंशतिस्तवं शेषकायोत्सर्गसप्तके
श्वासोश्छवासं पंचपरमेष्ठिनमस्कारं विचिंत्य नमोर्हत्सिद्धाचार्यो-
पाध्यायसर्वसाधुभ्यः इति भणनरहितं चतुर्विंशतिस्तवश्रुतस्तवकायोत्सर्गति
स्तुतिद्वयं तद्भणनपूर्वकं चापरकायोत्सर्गति स्तुतिषट्कं गुरुः स्वमेव भणोति
ताश्चेमाः स्तुतयाः । सत्केवलदंष्ट्रं धर्मक्षितिधारं श्रीवीरवराहं प्रातर्नुतवदंष्ट्रं ॥१॥
भवकांतारनिस्तार सार्थवाहास्तु देहिनाम् । जिनादित्या जयंत्युच्चैः
प्रभातीकृतदिङ्मुखाः ॥२॥ तोयायते मौर्ख्यमलापनीतौ पद्मायते
श्रीगुणभृत्सरःसु ॥ राहूयते यत्कुमतीदुंबिबे तज्जैनवाक्यं जयति प्रभाते
॥३॥ किमिय ममलपद्मं प्रोद्धंती करेण प्रकटविकचपद्मे संश्रिता श्रीः
सितांगी ॥ नहि नहि जिनवीरक्षीरनीरेश्वरस्य श्रुतसितमणिमालाताभिधाते
श्रुतांगी ॥४॥ यदि चापराण्हे नंदिः क्रियते तदा एतासां स्तुतिनां स्थाने इमाः
स्तुतयो भणनीयाः ॥ तद्यथा ॥ नमोस्तु वर्धमानाय स्पर्धमानाय कर्मणा ॥
तज्जयावामसोक्षाय परोक्षाय कुतीर्थिनाम् ॥१॥ येषां विकचारविदराज्या
ज्यायः क्रमकमलावलिं दधत्या ॥ सहशैरिति संगतं प्रशस्यं कथितं संतु
शिवाय ते जिनेन्द्राः ॥२॥ कषायातापादितजंतुनिर्वृत्तिकरोति यो
जैनमुखांबुदोद्गतः ॥ स शुक्रमासोद्भववृष्टिसंनिभो दधातु तुष्टिं मयि
विस्तरो गिराम् ॥३॥ स्वसितसुरभिगंधालग्न भृंगीकुर्गं मुखशशिनमजस्रं
बिभ्रती या बिभर्ति ॥ विकचकमलमुच्चैः सा त्वचिंत्यप्रभावा
सकलसुखविधात्री प्राणिनां सा श्रुतांगी ॥४॥ शांतिनाथादिस्तुतिचतुष्टयं च
पूर्वाण्हापराणहयोरप्येकमेव ॥ शांतिनाथः स वः पातु यस्य सम्यक् सभाजनं

संघाचार वृत्ति में चार थुइसें चैत्यवंदनाकी सिद्धि पूर्वपक्ष उत्तर पक्ष करके अच्छी तरेंसे निश्चित करी है, जिसका स्वरूप हम उपर लिख आए है. तिसकों नही मानते इस्से अपनेही आचार्योंकों असत्यभाषी मानते है, तो फेर श्रीरत्नविजयजी, श्रीधनविजयजी यहभी सत्यभाषी क्योंकर सिद्ध होवेगें ?

जेकर श्रीरत्नविजयजी अरु श्रीधनविजयजी अंचलगच्छके मतका सरणा लेते होवेगे तो सोभी अयुक्त है. क्योकि अंचलगच्छके मतवाले तो चारोंही थुइ नही मानते है, वे तो लोगस्स, पुक्खरवर, सिद्धाणं बुद्धाणं, यह तीन थुइकों मानते है. अन्य नही. यह बात अंचलकृत शतपदी ग्रंथके १४-१५-१६- प्रश्नोत्तरमें देख लेनी.

(५६) तथा श्रीतिलकाचार्यकृत विधिप्रपाका पाठ ॥ अथ साधुदिनचर्याविधिः ॥ इह साधवः पाश्चात्यरात्रिघटिकाचतुष्टयसमये पंचपरमेष्ठिनमस्कारं पठंतः समुत्थाय 'किं मे कडं किं च मे किच्चमे संकंसक्कणिज्जं समाय समि किंमे परोपासइ किंच अथवा किंचाहं खलियं न विवज्जयामि ॥१॥ ' इत्यादि विचिंत्य ईर्यापथिकीं प्रतिक्रम्य चैत्यवंदनां कृत्वा समुदायेन कुस्वप्नदुस्वप्न कायोत्सर्गं गुरुन् वंदित्वा यथाद्येष्ठं साधुवंदनं । श्रावकाणां तु मिथो वांदउं भणनं ततः क्षणं आदेशादाने न स्वाध्यायं विधाय ततः क्षमा० इच्छ० पडिक्कमणइठाउं इच्छं क्षमा० सव्वस्स विराईय दुचिंतिय दुब्भासियं दुच्चिठियह मणि वचणि काइं मिच्छामि दुक्कडं शक्रस्तवभणनं ततश्चारित्रशुद्धयर्थं करेमि भंते० काउस्सगं उज्जोयचिंतणं न पुनरादावेव अतिचारचिंतनं निद्राप्रमादेन स्मृतिवैकल्यसंभवात् ततो दर्शनशुद्धयर्थं लोगस्स उज्जोयगरे उज्जोचिंतणं ज्ञानशुद्धयर्थं पुक्खरवर० उस्सगो अचक्खुविसइ जोगुवो सिरियउ इत्याद्यति चारचिंतनं श्रावकाणां तु नाणंमि दंसणंमीति गाथाष्टकचिंतनं ततो

॥ કૃતં કરોતિ નિઃશેષં ત્રૈલોક્યં શાંતિભાજનમ્ ॥૧॥ યત્પ્રાસાદાદવાપ્યંતે
પદાર્થાઃ કલ્પનાં વિના ॥ સા દેવી સંવિદે નઃ સ્તાદસ્તકલ્પલતોપમા ॥૨॥ યા
પાતિ શાસનં જૈનં સદ્ય પ્રત્યૂહનાશિની । સાભિપ્રેતસમૃદ્ધયર્થ
ભૂયાચ્છાસનદેવતા ॥૩॥ યે તે જિનવચનરતા વૈયાવૃત્યોદ્યતાશ્ચ યે નિત્યં । તે
સર્વે શાંતિકરા ભવંતુ સર્વાણિ યક્ષાદ્યાઃ ॥૪॥

(૫૫) ભાવાર્થ સુગમ છે. આગળના શાસ્ત્રપાઠોમાં જણાવેલી વાતો
જ પુષ્ટ થાય છે.

તેથી ઉપરનો પાઠ પણ શ્રુતદેવતા, શાસન દેવતા, વૈયાવચ્ચગરાણં,
આ ત્રણના કાયોત્સર્ગ અને તેમની થોય કહેવાનું કહે છે.

આ રીતે સર્વગચ્છોની સામાચારીમાં આ રીતે છે અને પ્રતિષ્ઠાકલ્પોમાં
પણ પૂર્વોક્ત દેવતાઓના કાયોત્સર્ગ અને થોય કહેવાની કહી છે.

(હવે શ્રીરત્નવિજયજી - ધનવિજયજી પોતાનો સ્વકલ્પિત મત
બતાવે છે.)

પૂર્વપક્ષ :- પ્રવ્રજ્યા અને પ્રતિષ્ઠા વિધિમાં તો અમે પૂર્વોક્ત દેવતાઓનો
કાયોત્સર્ગ અને થોય કહેવાની માનીએ છીએ. પરંતુ પ્રતિક્રમણમાં માનતા
નથી.

ઉત્તરપક્ષ :- પ્રતિક્રમણમાં વૈયાવચ્ચગરાણં, ક્ષેત્રદેવતા, શ્રુતદેવતા, આ
ત્રણેનો કાયોત્સર્ગ અને થોય કહેવી, આ સર્વે વાત શંકાસમાધાનપૂર્વક અનેક
શાસ્ત્રોની સાક્ષીથી અમે ઉપર લખી ગયા છીએ.

જો શ્રીરત્નવિજયજી અને શ્રીધનવિજયજીને પૂર્વોક્ત સુવિહિત
આચાર્ય ભગવંતોનો લેખ પ્રમાણભૂત ન હોય, તો હાલમાં જે કંઈ ધર્મપ્રવૃત્તિ
ચાલે છે તે પૂર્વોક્ત આચાર્ય ભગવંતોની પરંપરાથી જ ચાલે છે. તેને પણ
છોડીને જેમ પોતાની મરજીમાં આવે તે રીતે બિચારા ભોળા જીવોની આગળ
ચલાવવામાં કોઈ મહેનતતો પડતી નથી, પરંતુ નુકશાન એ થાય છે કે આ
રીતે સ્વકલ્પિત ક્રિયાઓ કરવાથી સમ્યક્ત્વનો નાશ થઈ જાય છે. આ વાત
કોઈપણ જૈનધર્મી મંજુર કરશે જ. વળી વધારે શું કહેવું !

मंगलार्थं सिद्धाणं बुद्धाणमिति स्तुतीनां भणनं मुहपत्तीपेहणं वंदणयं उपविश्य प्रतिक्रमणसूत्रभणनं अब्भुठिओमि आराहणाए पभणित्ता वंदणयं ख्रामणयं यदि पंचाद्याः साधवो भवति तदा त्रयाणां तत्क्रियतां तत्र रात्रिके दैवसिके पाक्षिकादिसत्कसंबुद्धसमामिक्षामणेषु क्षमयितारः सकलं क्षामणकसूत्रं भणंति क्षमणीयास्तु परपत्तियं पदात् अविहिणा सारिया वारिया चोइया पडिचोइया मणेण वायाए काएण वा मिच्छामि दुक्कडं इति भणंति । अथ वंदणपुव्वं छम्मासिया चिंतणत्थं आयरिय उवज्जाय उस्सग्गा छम्मासिय चिंतणं करिज्झ पच्चक्खाणं जाव उज्जोयं भणित्ता मुहपत्ती पडिलेहणं वंदणयं पच्चक्खाणं इच्छामो अणुसठिं विशाललोचनदलं० इति स्तुतित्रयभणनं शक्रस्तवः । पूर्णां चैत्यवंदना ॥ श्रीतिलकाचार्यं विधिं प्रपामे ॥ संपूर्णां चैत्यवंदना अस्तोत्रा ततो गुरुन् वंदित्वा यथाज्येष्ठं साधुवंदनं क्षमा, इच्छपडिक्कमणइ ठायहं इत्थं क्षमा, सव्वस्सवि देवसियं, करेमि भंते का उस्सग्गो समग्रं दिनातिचारं चिंतार्थं ॥ श्रावकाणां तु नाणंमि दंसणंमीति गाथाष्टकचिंतार्थं अथ उज्जोयं भणित्त्वा मुहपत्तीपेहणं वंदणयं आलोयणं उपविश्य पडिक्कमणासूत्रभणनं ततः अब्भुठिओमि आराहणाए भणित्ता वंदणयं ख्रामणयं वंदणयपुव्वं चरितशुद्धिनिमित्तं आयरिय उवज्जाये, काउस्सग्गो उज्जोयदुगचिंतणं ततो दंसणशुद्धिहेउं उज्जोयं भणित्ता उस्सग्गो उज्जोयचिंतणं तओ नाणशुद्धिकए पुक्खरवर काउस्सग्गो उज्जोयचिंतणं अथ शुद्धचारित्रदर्शन- श्रुतातिचारा मंगलार्थं सिद्धाणं बुद्धाणं पंच गाथा भणित्त्वा सुयदेवया उस्सग्गतीए थुईखित्तदेवयाए उस्सग्गतीथुई नमुक्कारं भणित्ता मुहपोत्तीपेहणं ततो यथा राज्ञा कार्यायादिष्टाः पुरुषाः प्रणम्य गच्छंति कृतकार्याः प्रणम्य निवेदयंति एवं साधवोऽपि गुवादिष्टा वंदनकपूर्वं चारित्रादिशुद्धिं कृत्वा

બીજી એક વાત એ છે કે જો તે લોકોને પ્રતિક્રમણમાં પૂર્વોક્ત દેવતાઓનો કાયોત્સર્ગ કરવાથી પાપ લાગતું હોય ! તો પ્રવ્રજ્યા-પ્રતિષ્ઠા વિધિમાં તે પૂર્વોક્ત દેવતાઓનો કાયોત્સર્ગ કરવામાં પાપ નથી લાગતું ?

તેથી સત્ય જ કહ્યું છે કે... આંધે ચૂહે થોથે ધાન, જૈસે ગુરુ તૈસે યજમાન, અહીં આ વિષયમાં પણ એમ જ છે, એવું અપક્ષપાતિ સમ્યગ્દષ્ટિ નિશ્ચય કરશે !

મારવાડ અને માલવદેશમાં રહેનારા કેટલાક ભોળા શ્રાવકો તો એવા છે કે જેઓએ કોઈ બહુશ્રુત પાસેથી યથાર્થ શ્રીજિનમાર્ગ પણ સાંભળ્યો નથી, તેઓની કુયુક્તિઓથી શ્રીહરિભદ્રસૂરિજી આદિ હજારો આચાર્યો કે જે જૈનમતમાં મહાજ્ઞાની હતા, તેઓશ્રીને સમંત જે ચાર થોય, શ્રુતદેવતા-ક્ષેત્રદેવતાનો કાયોત્સર્ગ કરવા રૂપ મત છે. તેને ઉત્થાપીને સ્વકપોલકલ્પિત મતની જાલમાં ફસાય છે. આ કામ સમ્યગ્દષ્ટિ અને ભવભીરુ જીવોનું નથી.

તથા શ્રીરત્નવિજય-ધનવિજયજીએ પૂ.આ.ભ.શ્રી જગતચંદ્રસૂરિજીને પોતાની આચાર્ય પદ્ધતિપરંપરામાં માન્યા છે. અને તેમના શિષ્ય શ્રીદેવેન્દ્રસૂરિજીએ ચૈત્યવંદન ભાષ્યમાં અને તેમના શિષ્ય શ્રીધર્મઘોષસૂરિજીએ તે ભાષ્યની સંઘાચાર વૃત્તિમાં ચાર થોયથી ચૈત્યવંદનની સિદ્ધિ પૂર્વપક્ષ-ઉત્તરપક્ષ કરીને ખૂબ સારી રીતે નિશ્ચિત કરી છે, જેનું સ્વરૂપ આગળ લખ્યું જ છે, તેને માનતા નથી. એનાથી પોતાના જ આચાર્યોને અસત્યભાષી માને છે. તો પછી શ્રીરત્નવિજયજી-ધનવિજયજી પણ સત્યભાષી કેવી રીતે સિદ્ધ થશે ?

.....

જો શ્રીરત્નવિજયજી-ધનવિજયજી અચલગચ્છનું મતનું શરણું લેતા હોય તો પણ અયોગ્ય છે. કારણ કે અચલગચ્છના મતવાળા તો ચારેય થોય માનતા નથી. તેઓ તો લોગસસ, પુક્રખરવર, સિદ્ધાણં-બુદ્ધાણં, આ ત્રણ થોય માને છે, અન્ય નહિ. આ વાત અંચલકૃત શતપદી ગ્રંથના ૧૪-૧૫-૧૬ પ્રશ્નોત્તરમાં જોઈ લેવી

.....

पुनर्निवेदनाय वंदनं दत्त्वा भणंति इच्छामो अणुसठिं नमोस्तुवर्धमानाय
इति स्तुति त्रयभणनं शक्रस्तवस्तोत्रभणनं दुक्खखउ, कम्मक्खउ,
आचार्योपाध्यायसर्वसाधु- क्षमाश्रमणाणि ॥ क्षमा, इच्छा, सज्जाउं
संदिसावउं क्षमा० इच्छा० सज्जाउ करउं ॥ ततः स्वाध्यायं कृत्वा गुरुन्
वंदित्वा यथाज्येष्ठं साधुवंदनम् इति दैवसिकप्रतिक्रमणविधिः ॥

(५७) इस उपरले पाठमें राइपडिक्कमणेके अंतमें चार थुइसें
चैत्यवंदना करनी कही है. और दैवसिक प्रतिक्रमणे प्रारंभमें चार थुइसें
चैत्यवंदना करनी कही है. श्रुतदेवताका अरु क्षेत्रदेवताका कायोत्सर्ग
करना और इन दोनोकी थुइयोंभी कहनी कही है.

(५८) तथा श्रीमदुपाध्याय श्रीयशोविजयगणिजीयें पांच
प्रतिक्रमणेका हेतुर्गर्भित विधि लखी है, तिसका पाठ लिखते है ॥ पढम
अहिगारें वंदु भाव जिणेसरु रे ॥ बीजे दक्खजिणंद त्रीजे रे, त्रीजे रे,
इग चेइय ठवणा जिणो रे ॥१॥ चोथे नामजिन तिहुयण ठवणा जिना
नमुं रे ॥ पंचमें छठे तिम वंदुरे, वंदुरे. विहरमान जिन केवली रे ॥२॥
सत्तम अधिकारें सुय नाणं वंदिये रे, अठमी थुइ सिद्धाण नवमे रे,
नवमे रे, थुइ तित्थाहिव वीरनीरे ॥३॥ दशमे उज्झयंत थुइ वलिय
इग्यारमें रे, चार आठ दश दोय वंदो रे, वंदोरे, श्रीअष्टापदजिन कहा
रे ॥४॥ बारमे सम्यग्दूष्ठी सुरनी समरणा रे, ए बार अधिकार भावो
रे, भावो रे, देव वांदतां भविजना रे ॥५॥ वांदुं छुं इच्छकारि समस
श्रावको रे, खमासमण चउदेइ श्रावक रे, श्रावक रे, भावक सुजस
इस्युं भणें रे ॥६॥ तित्थाधिप वीर वंदन रैवत मंडन, श्रीनेमि नतितित्थ
सार ॥ चतुरनार ॥ अष्टापद नति करी सुय देवया, काउस्सग नवकार
चतुरनर ॥८॥ परी. ॥ क्षेत्रदेवता काउस्सग इम करो, अवग्रह याचन
हेत ॥ चतुरनर ॥ पंच मंगल कही पूंजी संडासग, मुहपत्ति वंदन देत ॥
चतुरनर ॥९॥ परी. ॥

(५६) श्रीतिलकाचार्यकृत 'विधिप्रपा' नो ५।६ :-

अथ साधुदिनचर्याविधिः ॥ इह साधवः पाश्चात्यरात्रि घटिकाचतुष्टयसमये पंचपरमेष्ठिनमस्कारं पठंतः समुत्थाय "किं मे कडं किं च मे किच्चमे संकंसक्कणिज्जं समाय समि किं मे परोपासइ किंच अथवा किंचीहं खलियं न विवज्जयामि ॥१॥" इत्यादि विचिंत्य ईर्यापथिकीं प्रतिक्रम्य चैत्यवंदनां कृत्वा समुदायेन कुस्वप्नदुस्वप्न कायोत्सर्गं गुरुन् वंदित्वा यथाजेष्ठं साधुवंदनं । श्रावकाणां तु मिथो वांददं भणनं ततः क्षणं आदेशादाने न स्वाध्यायं विधाय ततः क्षमा० इच्छ० पडिक्कमणइट्टाऊं इच्छं क्षमा० सव्वस्स विराईयं दुचिंतियं दुब्भासियं दुच्चिट्ठियह मणि वचणि काउं इच्छामि दुक्कडं शक्रस्तवभणनं ततश्चारित्रशुद्धयर्थं करेमि भंते० काउस्सगं उज्जोयचिंतणं न पुनरादावेव अतिचारचिंतनं निद्राप्रमादेन स्मृतिवैकल्यसंभवात् ततो दर्शनशुद्धयर्थं लोग्गस्स उज्जोयगरे उज्जोयचिंतणं ज्ञानशुद्धयर्थं पुक्खरवर उस्सगो अचक्खुविसइ जोगुवो सिरियेउ इत्याद्यतिचारचिंतनं श्रावकाणां तु नाणंमि दंसणंमीति गाथाष्टकचिंतनं ततो मंगलार्थं सिद्धाणं बुद्धाणमिति स्तुतीनां भणनं मुहपत्तीपेहणं वंदणयं उपविश्य प्रतिक्रमणसूत्रभणनं अब्भुट्ठिउमि आराहणाए पभणित्ता वंदणयं खामणयं यदि पंचाद्याः साधवो भवंति तदा त्रयाणां तत्क्रियतां तत्र रात्रिके दैवसिके पाक्षिकादिसत्कसंबुद्धसमाप्तिक्षापणेषु क्षमयितारः सकलं क्षामणकसूत्रं भणंति क्षमणीयास्तु परपत्तियं पदात् अविहिणा सारिया वारिया चोइया पडिचोइया मणेण वायाए काएण वा मिच्छामि दुक्कडं इति भणंति । अथ वंदणपुव्वं छमासिया चिंतणत्थं आयरिय उवज्जाए उस्सगगा छम्मासिय चिंतणं करिज्ज पच्चक्खाणं जाव उज्जोयं भणित्ता मुहपत्ती पडिलेहणं वंदणयं पच्चक्खाणं जाव उज्जोयं भणित्ता छम्मासिय चिंतणं करिज्ज । पच्चक्खाणं जाव उज्जोयं भणित्ता मुहपत्ती पडिलेहणं वंदणयं पच्चक्खाणं इच्छामो अणुसट्ठिं विशाललोचनदलं. इति स्तुतित्रयभणनं शक्रस्तवः । पूर्णां चैत्यवंदना ॥ तिलकाचार्यकृत विधिप्रपामे ॥

संपूर्णां चैत्यवंदना अस्तोत्रा ततो गुरुन् वंदित्वा यथाजेष्ठं साधुवंदनं

इस उपरके पाठमें देवसि पडिक्कमणा करतां प्रथम बारा अधिकारसहित चैत्यवंदना करनी कही है. तिसमें चोथा कायोत्सर्ग वेयावच्चगराणंका करणा तिसकी थुइ कहनी कही है ॥ तथा दूसरे पाठमें, श्रुतदेवता और क्षेत्रदेवताका कायोत्सर्ग करणा कहा है. इसी तरें राइप्रतिक्रमणेके अंतमें चार थुइकी चैत्यवंदना करनी कही है ॥

यह श्रीयशोविजयजी उपाध्यायका पंडितत्व जो था सो आज तक सब जैनमति साधु श्रावकोंमें प्रसिद्ध है मात्र जिनके रचे हूवे ग्रंथोंको बाचनेसेही तो शंका करनेवाले वादी प्रतिवादीयोंका मद दूर हो जाता है, यह पंडितने सेंकडो ग्रंथोंकी रचना करी है तिसमें कोइभी ग्रंथके बिच कोइभी शंकित बात दिखनेमें नही आई है, सब शंकायोंका समाधान करके रचना करी है. यह बात कोइभी समजवान जैनीसें नामंजूर नही होती है.

(५९) ऐसे ऐसे महापंडितोने जब चार थुइकी चैत्यवंदना और श्रुतदेवता क्षेत्रदेवताका कायोत्सर्ग प्रतिक्रमणेमें करना लिखा है, तो फेर श्रीरत्नविजयजीकों अरु श्रीधनविजयजीकों पूर्वाचार्योंके मतसें विरुद्ध तीन थुइके पंथ चलानेमें कुछभी लज्जा नही आती होवेगी ? वे अपने मनमें ऐसे विचार नहीकरते होवेगे कि ? हमतो पूर्वाचार्योंकी अपेक्षासें बहुत तुच्छ बुद्धिवाले हैं. तो फेर पूर्वाचार्योंके परंपरासें चले आए मार्गकी उत्थापना करके कौनसी गतिमें जावेंगे. थोडीसी जिदगीवास्ते वृथा अभिमान पूर्ण होके निःप्रयोजन तीन थुइका कदाग्रह पकडके श्रीसंघमें छेद भेद करके काहेकों महामोहनीय कर्मका उत्कृष्ट बंध बांधना चाहियें ? हमारा अभिप्राय मुजब इनोके हृदयमें यह विचार निश्चैसेंही नही आता होवेगा. जेकर आता होवे, तो फेर पूर्वाचार्योंके रचे हूए सेकडों ग्रंथोरुप दीपोकी माला हाथमें लेकर काहेकों तीन थुइरुप कदाग्रहके खाडेमें पडनेकी इच्छा रखते है ? यह देखनेसें असा सिद्ध होता है के इनोकों यह बिचार नही आता है.

ક્ષમા૦ ઇચ્છા પડિક્કમણઙ ઠાયહં ઇચ્છં ક્ષમા. સવ્વસ્સવિ દેવસિયં કરેમિ ભંતે કાઠસ્સગ્ગો સમગ્રં દિનાતિચારં ચિંતાર્થં ॥ શ્રાવકાણાં તુ નાણંમિ દંસણંમીતિ ગાથાષ્ટકચિંતાર્થં અથ ઉજ્જોયં ભણિત્વા મુહપત્તી પેહણં વંદણંય આલોચણં ઉપવિશ્ય પડિક્કમણાસૂત્રભણનં તતઃ અબ્ભુટ્ઠિઝમિ આરાહણાએ ભણિત્તા વંદણંયં ઝામણંયં વંદણંયપુવ્વં ચરિત્તસુદ્ધિનિમિત્તં આચરિય ઉવજ્જાયે. કાઠસ્સગ્ગો ઉજ્જોયદુગ ચિંતણં તતો દંસણસુદ્ધિહેઠં ઉજ્જોયં ભણિત્તા ઠસ્સગ્ગો ઉજ્જોયચિંતણં લઠ નાણસુદ્ધિકએ પુક્કરવર કાઠસ્સગ્ગો ઉજ્જેયચિંતણં અથ શુદ્ધચારિત્રદર્શનશ્રુતાતિચારા મંગલાર્થં સિદ્ધાણં બુદ્ધાણં પંચ ગાથા ભણિત્વા સુયદેવયાએ ઠસ્સગ્ગતીએ શુઈંચિત્તદેવયાએ ઠસ્સગ્ગતીએથુઈં નમુક્કારં ભણિત્તા મુહપત્તીપેહણં તતો યથા રાજ્ઞા કાર્યાયાદિષ્ટં પુરુષાઃ પ્રણમ્ય ગચ્છંતિ કૃતકાર્યાઃ પ્રણમ્ય નિવેદયંતિ એવં સાધવોઽપિ ગુર્વાદિષ્ટા વંદનકપૂર્વં ચારિત્રાદિશુદ્ધિ કૃત્વા પુનર્નિવેદનાય વંદનં દત્વા ભણંતિ ઇચ્છમો અણુસદ્ધિં નમોસ્તુવર્ધમાનાય ઇતિ સ્તુતિત્રયભણનં શક્રસ્તવસ્તોત્રભણનં દુક્કરુઠ કમ્મરુઠ આચાર્યોપાધ્યાયસર્વસાધુક્ષમાશ્રમણાણિ ॥ ક્ષમા૦ ઇચ્છા૦ સજ્જાઠં સંદિસાવઠં ક્ષમા૦ ઇચ્છા૦ સજ્જાઠ કરઠં ॥ તતઠ સ્વાધ્યાયં કૃત્વા ગુરુન વંદિત્વા યથાજ્યેષ્ઠં સાધુવંદનમ્ ઇતિ દૈવસિકપ્રતિક્રમણ વિધિ : ॥

(૫૭) ભાવાર્થ સુગમ છે.

નોંધ :- ઉપરના પાઠમાં રાઈપ્રતિક્રમણના અંતમાં ચાર થોયથી ચૈત્યવંદના કરવાની કહી છે અને દૈવસિક પ્રતિક્રમણના પ્રારંભમાં ચાર થોયથી ચૈત્યવંદના કરવાની કહી છે. શ્રુતદેવતા પણ ક્ષેત્રદેવતાના કાયોત્સર્ગ કરવો અને તે બંનેની થોયો પણ કહેવાની કહી છે.

(૫૮) મહોપાધ્યાય શ્રીયશોવિજયજી મહારાજી કૃત પ્રતિક્રમણ હેતુ ગર્ભિત વિધિ આ પ્રમાણે છે.

પઠમ અહિગારેં વંદુ ભાવજિણેસરુ રે ।

બીજે દવ્વજિણંદ ત્રીજે રે, ત્રીજે રે ઈગ ચેઈય ઠવણા જિણો રે ॥૧॥

ચોથે નામજિન તિહુયણ ઠવણા જિના નમુ રે ।

यह बिचारतो अपक्षपाति सम्यग्दृष्टी, भवभीरु जीवोंतों होता है, परंतु स्वयंनष्ट अपरनाशकाकोंतो स्वप्नेंभी ऐसी भावना नही आती है. इस वास्ते हे भोले श्रावको तुम जो आपना आत्मका कल्याण इच्छक हो, अरु परभवमें उत्तमगति, उत्तमकुल, पाकर बोधबीजकी सामग्री प्राप्त करणेके अभिलाषी होवे तो तरन तारन श्रीजिनमतसम्मत औसैं जैनमतके हजारो पूर्वाचार्योंका मत जो चार थुइयों का है तिनको छोडके दृष्टी रागसैं किसी जैनाभासके वचन पर श्रद्धा रखके श्रीजिनमतसैं विरुद्ध जो तीन थुइयोंका मत है, तिनकों कदापि काले अंगीकार करण तो दूर रहो; परंतु इनकों अंगीकार करणेका तर्कभी अपने दिलमें मत करो, क्योंकि जो धर्म साधन करना होता है सो सब भगवान्के वचन पर शुद्ध श्रद्धा रखनेसैं होता है, इसी वास्ते जो श्रद्धामें विकल्प हो जावे तो फेर जैसे महासमुद्रेमें सुलटा जहाज चलते चलते उलटा हो जावे तो उन जहाजमें बैठनेवालेका कहा हाल होवे ! तिसी तरें यहांभी जानना चाहियें. इस वास्ते आप कोइकी देखा देखीसैं किंवा किसी हेतु मित्रके पर सरागदृष्टी होनेसैं मृगपाशके न्यायें तीन थुइरुप पाशमें मत पडना. इस्सैं बहोत सावधान रहना चाहियें. श्रीजिनवचन उत्थापनसैं जमाली जैसे बडे बडे महान्पुरुषोंकोंभी कितना दीर्घ संसार हो गया है. यह बातों अलबता आप श्रावकोंमेसैं बहोतसैं जनोंने सुनी होवेगी तो फेर वो पुरुषोंके आगें आपनतो कुछभी गणतीमें नही है, तो फेर हमजादा कहा कहै. यह हमारी परम मित्रतासैं हितशिक्षा है. सो अवश्य मान्य करोगें जिस्सैं आप सम्यक्त्वका आराधक होके संसारभ्रमणसैं बच जावेंगें, श्रीवीतराग वचनानुसार चलेंगे तो शीघ्रही आपना पदकों पावेंगे इस बातमें कुछभी संशय रखना नही. समजुतों बहुत क्या कहना. हमतो शंका दूर करणे वास्ते पूर्वाचार्योंके रचे हूए बहोतसे ग्रंथोंका पाठ उपर लिखके

પંચમે છઠ્ઠે તિમ વંદુરે, વંદુરે વિહરમાન જિન કેવલી રે ॥૨ા॥

સત્તમ અધિકારેં સુય નાણં વંદિયે રે ।

અઠમી થુઈ સિદ્ધાણ નવમે રે, નવમે રે થુઈ તિત્થાહિવ વીરની રે ॥૩ા॥

દસમે ઉજ્જયંત થુઈ વલિય ઈગ્યારમેં રે ।

ચાર આઠ દસ દોય વંદો રે, વંદો રે, શ્રીઅષ્ટાપદજિન કહ્વા રે ॥૪ા॥

બારમે સમ્યગ્દષ્ટી સુરની સમરણા રે,

એ બાર અધિકાર ભાવો રે, ભાવો રે, દેવ વાંદતાં ભવિજના રે ॥૫ા॥

વાંદું છું ઈચ્છકારિ સમસ શ્રાવકો રે,

ખમાસમણ ચઉદેઈ શ્રાવક રે, શ્રાવક રે, ભાવક સુજસ ઈસ્યું ભણે રે ॥૬ા॥

તિત્થાધિપ વીર વંદન રૈવત મંડન, શ્રીનેમિ નતિ તિત્થ સાર ચતુરનર ॥

અષ્ટાપદ નતિ કરિસુયદેવયા કાઉસ્સગ્ગ નવકાર ચતુરનર ॥૮ા॥ પરી. ॥

ક્ષેત્રદેવતા કાઉસ્સગ્ગ ઈમ કરો, અવગ્રહ યાચન હેત ॥ ચતુરનર ॥

પંચમંગલ કહી પૂંજી સંડાસગ, મુહપત્તિ વંદન દેત ॥ ચતુરનર ॥૯ા॥ પરી. ॥

ઉપરોક્ત પાઠમાં સ્પષ્ટ રીતે જોવા મળે છે કે દેવસિ પ્રતિક્રમણ કરતાં પ્રથમ બાર અધિકાર સહિત ચૈત્યવંદના કરવાની કહી છે. તેમાં ચોથો કાયોત્સર્ગ વેયાવચ્ચગરાણંનો કરવો અને તેની થોય કહેવાની કહી છે. તથા બીજા પાઠમાં શ્રુતદેવતા અને ક્ષેત્રદેવતાનો કાયોત્સર્ગ કરવાનો કહ્યો છે. તે જ રીતે રાઈપ્રતિક્રમણના અંતમાં ચાર થોયની ચૈત્યવંદના કરવાની કહી છે.

શ્રીયશોવિજયજી ઉપાધ્યાયજીનું પંડિતપણું તો આજે સૌ જૈનમતિ સાધુ શ્રાવકોમાં પ્રસિદ્ધ છે. માત્ર જેઓના રચેલા ગ્રંથો વાંચવાથી પણ શંકા કરવાવાળા વાદિ-પ્રતિવાદિઓનો મદ દૂર થઈ જાય છે. તે પૂજ્ય પંડિતપ્રવરશ્રીએ સેંકડો ગ્રંથોમાં કોઈપણ શંકિત વાત દેખવામાં આવી નથી. સર્વ શંકાઓનું સમાધાન કરીને રચના કરી છે. આ વાત કોઈ પણ સમજવાનું જૈનોને નામંજુર નથી.

(પ૯) આવા મહાપંડિતોએ જ્યારે પ્રતિક્રમણમાં ચાર થોયની ચૈત્યવંદના અને શ્રુતદેવતા-ક્ષેત્રદેવતાનો કાયોત્સર્ગ કરવાનો લખ્યો છે, તો

समाधान कर दिखाया. फेरभी कितनेक ग्रंथोका पाठ लिख दिखलाते हैं ॥

(६०) तथा श्रीराधनपुर अर्थात् श्रीराधणपुरके भांडागारमें पूर्वाचार्यकृत षडावश्यकविधि नामा ग्रंथ है, तिसका पाठ यहां लिखते हैं. षडावश्यकानि यथा ॥ पंचविहायारविसु, द्विहेउ मिह साहु सावगो वावि ॥ पडिक्कमणं सहगुरुणागुरुविरहे कुणइ इक्कोवि ॥१॥ वंदित्तु चेइयाइं दाउं चउराइ ए खमासमणे ॥ भूनिहिय सिरोसयला इयारमिच्छोकडं देइ ॥२॥ सामाइय पुव्वमिच्छा, मी ठाइउं काउस्सग्गमिच्चाई ॥ सुत्तं भणिय पलंबिय, भुअ कुप्परधरियपहिरण ओ ॥३॥ घोडगमाई दोसेहिं, विरहीयंतो करेइ उस्सग्गं ॥ नाहिअहो जाणुहुं, चउंगुल उद्धरिय कडिपट्टे ॥४॥ तत्थधरेइ हियए, जहक्कमं दिणकए अईआरे ॥ पारेतु नमुकारेण, (इति प्रथममावश्यकम् ॥१॥) पढइ चउविसत्थयदंडं ॥५॥ इति द्वितीयमावश्यकम् ॥२॥ संडासगे पमज्झिय, उवविसिय अलग्गविय य बाहुजुओ ॥ मुहणं ,तगं च कायं, च पेइए यंचविसईं हा ॥१॥ उठियठिओ सविणयं, विहिणा गुरुणो करेइ किइकम्मं ॥ बत्तीसदोसरहियं, पणवीसावस्सग्गविसुद्धं ॥२॥ अह सम्ममवणयंगो, करजुअविहिधरिअपुत्तिरयहरणो ॥ परिचिंतइ अइयारे, जहक्कमं गुरुपुरो वियडे ॥३॥ अह उवविसीतुं (इति तृतीयमावश्यकम् ॥३॥) सुत्तं, सामायिय मायिय पढिय पयओ ॥ अब्भुठियम्मि इच्चा,इ पढइ दुहउठिओ विहिणा ॥४॥ दाऊण वंदणंतो, पणगाइ सुजइ सुखामए तिन्नी ॥ किइकम्मं करियायरि, यमाइ गाहातिगं तिगं पढई ॥५॥ इति तुर्यमावश्यकम् ॥४॥ इय सामायिय उस्सग्गसुत्तमुच्चरिय काउस्सग्गठिओ ॥ चिंतइ उज्झोअचरि, त्तअइयार सुद्धिकए ॥६॥ विहिणा पारीअ (अयं लोगस्स द्वयात्मकश्चारित्रशुद्धयुत्सर्गः ॥१॥) समत्तस्स ६ सुद्धिहेउं च पढइ उज्झोअं ॥ तह सव्वलोअ अरिहंत चेईं आराहणुस्सग्गं ॥७॥ काउं

પછી રત્નવિજયજી-ધનવિજયજીને પૂર્વાચાર્યોના મતથી વિરુદ્ધ ત્રણ થોયનો પંથ ચલાવવામાં કોઈપણ લજ્જા આવતી નહિ હોય ? તેમના મનમાં એવો વિચાર નહિ આવતો હોય કે અમે તો પૂર્વાચાર્યોની અપેક્ષાએ ખૂબ તુચ્છ બુદ્ધિવાળા છીએ, તો પછી પૂર્વાચાર્યોની પરંપરાથી ચાલ્યા આવતા માર્ગની ઉત્થાપના કરીને કઈ ગતિમાં જશું ? નાનકડી જિંદગી માટે વૃથા અભિમાન પૂર્ણ બનીને નિઃપ્રયોજન ત્રણ થોયનો કદાગ્રહ પકડીને શ્રીસંઘમાં છેદ ભેદ કરીને શા માટે મહામોહનીય કર્મનો ઉત્કૃષ્ટ બંધ બાંધવો જોઈએ ? અમારા અભિપ્રાય મુજબ તેઓને હૃદયમાં આ વિચાર નિશ્ચયથી આવતો નહિ હોય ! જો આવતો હોય તો પછી પૂર્વાચાર્યો દ્વારા રચેલા સેંકડો ગ્રંથોરૂપ દીપકોની માળા હાથમાં લઈને શા માટે ત્રણ થોયરૂપ કદાગ્રહના ખાડામાં પડવાની ઈચ્છા રાખતા હશે ? આ દેખવાથી એવું સિદ્ધ થાય છે કે તેમને આ વિચાર આવ્યા નહિ હોય !

આવો વિચાર તો અપક્ષપાતિ સમ્યક્દષ્ટિ, ભવભીરુ જીવોનો હોય છે. પરંતુ સ્વયં નષ્ટ-અપર નાશકોને તો સ્વપ્નમાં પણ આવી ભાવના આવતી નથી. તેથી હે ભોળા શ્રાવકો ! જો તમે પોતાના આત્માનું કલ્યાણ ઈચ્છો છો અને પરભવમાં ઉત્તમગતિ, ઉત્તમકુળ પ્રાપ્ત કરીને બોધિબીજની સામગ્રી પ્રાપ્ત કરવાના અભિલાષી છો, તો તુરત શ્રીજૈનમતસંમત એવા જૈનમતના હજારો પૂર્વાચાર્યોનો મત જે ચાર થોયનો છે, તેને છોડીને દૃષ્ટિરાગથી કોઈક જૈનાભાસના વચન ઉપર શ્રદ્ધા રાખીને શ્રીજૈનમતથી વિરુદ્ધ જે ત્રણ થોયનો મત છે. તેને ક્યારે પણ અંગીકાર કરવાથી દૂર રહેજો. પરંતુ તેને અંગીકાર કરવાનો તર્ક પણ પોતાના દિલમાં ન કરશો. કારણ કે જે ધર્મસાધના કરવાની હોય છે તે સર્વે ભગવાનના વચન ઉપર શુદ્ધ શ્રદ્ધા રાખવાથી થાય છે. તેથી જો શ્રદ્ધામાં વિકલ્પ થઈ જાય તો પુનઃ જેમ મહાસમુદ્રમાં સીધું ચાલતું જહાજ ઉલટું થઈ જાય તો તેમાં બેસનારની હાલત શું થાય ! તેમ અહીં પણ જાણવું.

આથી તમારે કોઈની દેખા દેખીથી કે કોઈક કારણથી મિત્ર ઉપરની સરાગદૃષ્ટિથી મૃગપાશ ન્યાયથી ત્રણ થોય રૂપ પાશમાં પડવું જોઈએ નહિ. તે

उज्झोअगरं, चितिय पारेइ सुद्धसम्मतो ॥ (अयंदर्शनस्य लो, ॥१॥२॥) पुक्खरवरदीवद्धं, कद्धइ सुअ सोहणनिमित्तं ॥८॥ पुण पणविसोस्सासं, उस्सगं कुणइ पारए विहिणा ॥ (अयं ज्ञानस्यलो, ०१॥३॥) तो सयल कुसल किरिया, फलाण सिद्धाण पढइ थय ॥९॥ अहसुअसमिद्धिहेउं, सुअदेवीए करेइ उस्सगं ॥ चितइ नमुक्कारं, सुणइ वदेइ व तीइ थुई ॥१०॥ एवं खित्तसुरीए, उस्सगं कुणइ सुणइ देइ थुई ॥ पढिऊण पंचमंगल, मुवविसइ पमज्ज संडासे ॥११॥ इति पंचमावश्यकम् ॥५॥ पुव्वविहिणेव पेहिय, पुत्तिंदाऊण वंदणं गुरुणो ॥ इति षष्ठमावश्यकम् ॥६॥ इच्छामो अणुसठिंति, भणियं जाणुहितो ठाइ ॥१२॥ गुरुथुइ गहणे थुइ तिन्नि वद्धमाणक्खरस्सरा पढई ॥ सक्कत्थवं अपढिय. कुणइ पच्छित्त उस्सगं ॥१३॥ एवं ता देवसिय ॥ इति दैवसिक प्रतिक्रमण विधिः ॥१॥ राइमवि एवमेव नवरितहिं पढमं दाउं मिच्छामि दुक्कडं पढइ सक्कत्थयं ॥१॥ उठिय करेइ विहिणा, उस्सगं चितए अउज्झोअं ॥ अयं ज्ञानस्य कायोत्सर्गः लो, ॥१॥ बियं दंसणसुद्धिइ ॥ अयं द्वितीयो दर्शनस्य लो, १।२। चितए तत्थइममेव ॥२॥ तइए निसाइआरं जहक्कमं चित्तिऊण पारेइ ॥ इति तृतीयाश्रारित्रस्य लो, ॥१।३॥ इति प्रथममावश्यकम् ॥१॥ सिद्धत्थयं पडित्ता, पमज्जसंडास मुवविसइ (इति द्वितीयमावश्यकम् ॥२॥०) पुव्वं च पुत्ति पेहण वंदण मालोय (इति तृतीयमावश्यकम् ॥३॥) सुत्तपढणं च ॥ वंदण खामण वंदण गाहतिगपढण (इति चतुर्थमावश्यकम् ॥४॥) उस्सगो ॥४॥ तत्थचित्तइ संजम, जोगाण न होइ जणमेहाणी ॥ तं पडिवज्झामि तवं, छम्मासं तान काउ मलं ॥५॥ एमाइ इगुणतीसुण, यं पीनसहो न पंच मासमवि ॥ एवं चउ तितु मासं, न समत्थो एगमासंपि ॥६॥ जा तंपि तेर सुण चउ, तीसइ माइउ दुहाणीए ॥ जा चउच्छंनो आयंबिलाइ जापोरिसी नमोवा ॥७॥ जं

મતથી ખૂબ સાવધાન રહેવા જેવું છે.

શ્રીજિનવચનના ઉત્થાપનથી જમાલિ જેવા મોટા મોટા પુરુષોનો પણ કેટલો દીર્ઘ સંસાર થઈ ગયો ! આ વાતો શ્રાવકોએ ઘણીવાર સાંભળી હશે. તો પછી તે પુરુષોની આગળ આપણે તો કંઈ ગણત્રીમાં જ નથી. તો આપણે વધારે શું કહેવું !

આ અમારી પરમ મિત્રતાથી હિતશિક્ષા છે. તેને જે અવશ્ય માનશે તે સમ્યક્ત્વનો આરાધક બની સંસારપરિભ્રમણથી બચી જશે. શ્રીવીતરાગ પરમાત્માના વચન અનુસારે ચાલશો તો શીઘ્ર જ મોક્ષપદને પામશો, એ વાતમાં કોઈ પણ સંશય રાખવો નહિ. સમજદારને વધુ શું કહેવું ?

અમે તો શંકા દૂર કરવા માટે પૂર્વાચાર્યો દ્વારા વિરચિત ઘણા ગ્રંથોના પાઠ સાક્ષી આપીને સમાધાન કર્યું છે. પુનઃ પણ કેટલાક ગ્રંથોની સાક્ષી (પાઠ) બતાવીએ છીએ.

.....

(૬૦) રાઘનપુરના જ્ઞાનભંડારમાં પૂર્વાચાર્યકૃત ષડાવશ્યક વિધિ નામનો ગ્રંથ છે. તેનો પાઠ આ પ્રમાણે છે.

ષડાવશ્યકાનિ યથા ॥ પંચવિહાયારવિસુદ્ધિહેઽ મિહ સાહુ સાવગો
વાવિ । પડિકમણં સહગુરુણા, ગુરુવિરહે કુણઙ્ઙ ઇક્કોવિ ॥૧॥ વંદિત્તુ ચેઙ્ઙાઙ્ઙં
દાઙ્ઙં ચઝરાઙ્ઙ એ ઝમાસમણે । ભૂનિહિય સિસોલયા ઙ્ઙારમિચ્છેકઙ્ઙં દેઙ્ઙ ॥૨॥
સામાઙ્ઙય પુવ્વમિચ્છામિ ઠાઙ્ઙં કાઙ્ઙસ્સગ્ગમિચ્ચાઙ્ઙ ॥ સુત્તં ભણિય પલંબિય,
ભુઞ્ઙ કુપ્પરધરિયપહિરણ ઙ્ઙ ॥૩॥ ઘોઙ્ઙગમાઙ્ઙં દોસેહિં વિરહીયંતો કરેઙ્ઙ ઙ્ઙસ્સગ્ગં
। નાહિઅહો જાણુઙ્ઙં. ચઙ્ઙંગુલ ઙ્ઙદ્ધરિય કઙ્ઙિપઙ્ઙો ॥૪॥ તત્થયધરેઙ્ઙ હિયએ
જહક્કમં દિણકએ અઙ્ઙારે । પારેતુ નમુકારેણ (ઙ્ઙિતિ પ્રથમમાવશ્યકમ્
॥૧॥) પઢઙ્ઙ ચઙ્ઙવિસત્થયદંઙ્ઙં ॥૫॥ ઙ્ઙિતિ દ્વિતીયમાવશ્યકમ્ ॥૨॥ સંઙ્ઙાસગે
પમજ્જિય, ઙ્ઙવિસિય અલગ્ગવિય ય બાહુજુઙ્ઙ । મુહણં તત્રં ચ કાયં, ચ પેહાએ
યં ચ વિસઙ્ઙં હા ॥૧॥ ઙ્ઙઙિયઠિઙ્ઙ સવિણયં, વિહિણા ગુરણો કરેઙ્ઙ કિઙ્ઙકમ્મં ।
બત્તીસદોસરહિયં, પણવીસાવસગ્ગવિસુદ્ધં ॥૨॥ અહ સૂમ્મવવણયંગો,
કરજુઅવિહિયરિઅયુત્તિરયહરણો । પરિચિંતઙ્ઙ અઙ્ઙારે, જહક્કમં ગુરુપરો

सकृद्व्रतं हियए, धरेत्तु (इति पंचममावश्यकम् ॥५॥ पेहणपोत्ति दाउं वंदण मसढो तं चिय पच्चक्खए विहिणा ॥८॥ इति षष्ठमावश्यकम् ॥६॥ इच्छमो अणुसठिंति भणीअ उवविसीअ पढइ तित्रि थुइ ॥ मीउसहेणं सकृत्थयाइ तो चेइए वंदे ॥९॥ इति रात्रि प्रतिक्रमणे षडावश्यकानि ॥२॥ अह पक्खियं चउद्दसी, दिणंमि पुव्वं व तत्थ देवसियं सुत्तं तं पडिक्कमिओ, तो सम्मं इमं कमंकुणइ ॥१०॥ मुहपोत्ती वंदणयं संबुद्धा खामणं तहा लोए ॥ वंदणपत्तेय खामणं च वंदणयमह सुत्तं ॥११॥ सुत्तं अल्भुठाणं, उस्सग्गो पुत्तिवंदणं तहयं ॥ पज्जंतिय खामणयं, तह चउरो त्थोभं वंदणया ॥१२॥ पुव्वविहिणेव सव्वं, देवसियं वंदणाइ तो कुणई ॥ सिज्ज सूरि उस्सग्गो, भेउ संतिथय पढणेय ॥१३॥ एवं चिय चउमासे, वरिसे य जहक्कमं विहीणेओ ॥ पक्खचउमास वरिसे, सुनवरिनामंमि नाणत्थं ॥१४॥ तह उस्सग्गो जोआ, बारस (१२) वीसा (२०) समंगलचत्ता ॥ (४०) संबुद्धखामणत्ति पण सत्त साहूण जहसंखं ॥१५॥ इति श्रीपाक्षिकादिप्रतिक्रमण- षडावश्यकं संपूर्णम् ॥

(६१) इस उपरले पाठमें दैवसिक प्रतिक्रमणका विधि में चैत्यवंदना चार थुइकी करनी, श्रुतदेवता तथा क्षेत्रदेवताका कायोत्सर्ग करना और तीन थुइयों कहनीयां कहीयां है. और राइ पडिक्कमणेके अंतमें चार थुइसैं चैत्यवंदना करनी कही है. यद्यपि किसी किसी शास्त्रोक्त विधिमें सामान्य नामसैं चैत्यवंदना करनी कही है. तहांभी प्रतिक्रमणेकी आद्यंतकी चैत्यवंदनामें चार थुइकी चैत्यवंदना जान लेनी क्योंकि उपर लिखे हुए बहुत शास्त्रोंमें विस्तार सैं चारही थुइपूर्वक चैत्यवंदना करनी कही है. सर्व आचार्योंका एकही मत है । किसी जगे सामान्य विधि कहा है और किसी जगे विस्तारसैं विधिक कथन करा है.

सुज्ञ जन भवभौरूयोंकूं तो शास्त्रकी सूचना मात्रसैंही बोध हो जाता

वियडे ॥३॥ अह उवविसीतुं (इति तृतीयमावश्यकम् ॥३॥) सुत्तं, सामायिय मायियपढिय पयउ । अब्भुट्टियम्मि इच्चाइ पढइ दुहउट्टिउ विहिणा ॥४॥ दाउण वंदणंतो, पणगाइ सुजइ सुखामए तित्ति । किइ कम्मं करियापरियमाइ गाहातिगं पढइं ॥५॥ इति तुर्यमावश्यकम् इय सामायिय उस्सग्गसुत्त मुच्चरिय काउस्सग्गठिउ । चितइ उज्जोअचरितअइयार सुद्धिकए ॥६॥ विहिणा पारीअ (अयं लोगस्स द्वायात्मकश्चारिगशुद्धयुत्सर्गः ॥१॥) सम्पत्तस्स ६ सुद्धिहेउं च पढइ उज्जोअं । तह सव्वलोअ अरिहंत चेईआराहणुस्सग्गं ॥७॥ काउं उज्जोअगरं चितिय पारेइ सुद्धसम्पत्तो । अयं दर्शनस्य लो. ॥१,२॥ पुक्खरवरदीवडुं कडुइ सुअसोहण. निमित्तं ॥८॥ पुण पणविसोस्सासं, उस्सग्गं कुणइ पारए विहिणा । (अयं ज्ञानस्य लो० १ । ३॥) तो सयल कुशल किरिया, फलाण सिद्धाणं पढइ थय ॥९॥ अह सुअसमिद्धिहेउं, सुअदेवीए करेइ उस्सग्गं । चितेइ नमुक्कारं सुणइ वदेइ व तीइ थुई ॥१०॥ एवं खित्तसुरीए उस्सग्गं कुणइ सुणइ देइ थुई पढिउण पंचमंगल, मुवविसइ पमज्ज संडासे ॥१॥ इति पंचममावश्यकम् ॥५॥ पुव्वविहिणेव पेहिय, पुत्ति दाउण वंदणं गुरुणो ॥ इति षष्ठमावश्यकम् ॥६॥ इच्छामो अणुसिद्धिति, भणियं जाणुहितो ठाइ ॥१२॥ गुरुथुइ गहणे थुइ तित्ति वद्धमाणक्खस्सरा पढई । सक्कत्थवं थपढिय कुणइ पत्थित्त उस्सग्गं ॥१३॥ एवं ता देवसिय ॥ इति देवसिक प्रतिक्रमणविधिः ॥१॥

राइमवि एवमेव नवरितहिं पढमं दाउं मिच्छामि दुक्कडं पढइ सक्कत्थयं ॥१॥ उठिय करेइ विहिणा, उस्सग्गं चितए अउज्जोअं ॥ अयं ज्ञानस्य कायोत्सर्गः लो० ॥१॥ बियं दंसणसुद्धिइ ॥ अयं द्वितीयो दर्शनस्य लो० ॥१२॥ चितएतत्थइममेव ॥२॥ तइए निसाइआरं जहक्कमं चितिउण पारेइ ॥ इति तृतीयश्चारित्रस्य लो० ॥१३॥ इति प्रथममावश्यकम् ॥१॥ सिद्धत्थयं पडित्ता, पमज्जसंडास भुव विसइ इति द्वितीयमावश्यकम् ॥२॥ पुव्वं च पुत्ति पेहण वंयणमालोय इति तृतीयआवश्यकम् सुतपढणं च ॥ वंदण खामण वंदण गाहातिगपढण (इति चतुर्थमोवश्यकम् ॥४॥ उस्सग्गो ॥४॥ तत्थयचितइ संजम, जोगाण न होइ जणमेहाणी ॥ तं पडिवज्जामि

है, तो जब ग्रंथोंका लेख देखे तब तो तिनोंको किंचित् मात्रभी कदाग्रह नहीं रहता है. इस वास्ते हम बहुत नम्रतापूर्वक श्रीरत्नविजयजी अरु श्रीधनविजयजीसे कहते हैंकि प्रथमतो आप किसी त्यागी गुरुके पास फेरके संयम लीजीए, अर्थात् दीक्षा लीजीए, पीछे साधुसमाचारी, जिनसमाचारी, जगच्चंद्रसूरिप्रमुख पूर्वपुरुषोंको जिनको तुमनेही अपने आचार्य माने है तिनकी तथा तिनोके शिष्य परंपरायकी समाचारी मानो. यथाशक्ति संयमतपमें उद्यम करो और जैनमतसें विरुद्ध जो तीन थुईकी प्ररुपणासें कितनेक भोले भव्य जीवोकूं व्युद्ग्राही करा है. तिनोको फेर सत्य सत्य जो चार थुईयोका मत है सो कहकर समजावो, और उत्सूत्र प्ररुपणाका मिथ्या दुष्कृत देवो, तो अवश्यही तुमारा मनुष्य जन्म सफल हो जावेगा, नहीं तो जिन वचनसें विरुद्ध चलनेके लीये कौन जाने कैसी कैसी अवस्था यह संसारमें भोगनी पडेगी. सो ज्ञानीको मालुम है, और आपने क्षयोपशम मुजब आपनभी जानते है.

प्रश्न :- प्रथम तुम हमको यह बात कहोकि सम्यग्दृष्टि देवतादिकके कायोस्सर्ग करणोंसें क्या लाभ होता है ? और किस किस शास्त्रमें सम्यग्दृष्टी देवतादिकोका मानना कायोत्सर्ग करना लिखा है, और किस किस श्रावक साधुने यह कार्य करा है, सो सब हमकूं समजावो ॥

उत्तर :- श्रीपंचाशक सूत्रके एकोनविंशति पंचाशकाका पाठमें इसी तरेसें लिखा है, सो आपको लिख बताते है.

(६२) तथा च तत्पाठः ॥ किंच अण्णो वि अत्थिचित्तो, तथा तथा देवयाणिओएण ॥ मुद्धजणाणहिओ खलु, रोहिणीमाई मुणेयव्वो ॥२३॥ व्याख्या ॥ अन्यदपि अस्ति विद्यते चित्रं विचित्रं तप इति गम्यते तथा तेन तेन प्रकारेण लोकरूढेण देवतानियोगेन देवतोद्देशेन मुग्धजनानामव्युत्पन्नबुद्धिलोकानां हितं खलु पथ्यमेव विषयाभ्यासरु-

તવં, છમ્માસં તાન કાઠ મલં ॥૫॥ એમાહ ઇગુણતીસુણ, ચંપીનસહો ન પંચ માસમવિ । એવં ચઠ તિઠ માસં, ન સમત્યો એગમાસંપિ ॥૬॥ જા તંપિ તેર સુણ ચઠ તીસઠ માઠઠ ડુહાણીએ ॥ જા ચઠત્યંનો આયં બિલાઠં જાપોરિસી નમોવા ॥૭॥ જં સઠ્ઠઠંતં હિયએ, ધરેત્તુ (ઇતિ પંચમાવશ્યકમ્) ॥૫॥ પેહણપોત્તિં દાઠં વંદણ મસઠો તં ચિય પચ્ચક્ક્રાએ વિહિણા ॥૮॥ ઇતિ ષષ્ઠમાવશ્યકમ્ ઇચ્છામો અણુસંઠ્ઠિંતિ ભણીય ઠવવિસીઅ પઠઠ ઠિત્તિ થુઠ ॥ મીઠસઠ્ઠેણં સઠ્ઠત્યયાઠ તો ચેઠએ વંદે ॥૯॥ ઇતિ રાત્તિ પ્રતિક્રમણે ષઠાવશ્યકાનિ ॥૨॥ અહ પક્કિચ્ચયં ચઠઠસી, ઠિણંમિ પુવ્વં વ તત્થદેવસિયં સુત્તં તં પઠિક્કમિઠ, તો સમ્મં ઇમં કમંકુણઠ ॥૧૦॥ મુહપોત્તી વંદણયં સંબુઠ્ઠા ચામણં તહા લોએ ॥ વંદણપત્તેય ચામણં ચ વંદણયમહ સુત્તં ॥૧૧॥ સુત્તં અબ્ભુઠ્ઠાણં ઠસ્સગ્ગો પુત્તિવંદણં તહયં । પજ્જંતિય ચામણયં, તહ ચઠરો છોભવંદણયા ॥૧૨॥ પુવ્વવિહિણેવ સવ્વં દેવસિયં વંદણાઠ તો કુણઠં ॥ સિજ્જ સૂરિ ઠસ્સગ્ગો, મેઠ સંતિથય પઠણેય ॥૧૩॥ એવં ચિય ચઠમાસે, વરિસે ય જહક્કમં વિહીણેઠ ॥ પક્કચવચઠમાસવરિસે, સુનવરિનામંમિ નાણત્યં ॥૧૪॥ તહ ઠસ્સગ્ગો જોઆ, બારસ (૧૨) વીસા (૨૦) સમંગલચત્તા ॥ (૪૦) સંબુઠ્ઠચામણત્તિ પણ સત્તસાહૂણ જહસંચં ॥૧૫॥ ઇતિ શ્રીપાક્ષિકાદિપ્રતિક્રમણષઠાવશ્યકં સંપૂર્ણમ્ ॥

(૬૧) ભાવાર્થ સુગમ છે.

આ ઉપરના પાઠમાં દેવસિક પ્રતિક્રમણની વિધિમાં ચાર થોયથી ચૈત્યવંદના કરવાની, શ્રુતદેવતા તથા ક્ષેત્રદેવતાનો કાયોત્સર્ગ કરવાનો અને તેમની થોય કહેવાની કહી છે. તથા

રાઈપ્રતિક્રમણના અંતમાં ચાર થોયથી ચૈત્યવંદના કરવાની કહી છે.

જો કે કોઈ કોઈ શાસ્ત્રકત વિધિમાં સામાન્ય નામથી ચૈત્યવંદના કરવાની કહી છે. ત્યાં પણ પ્રતિક્રમણની આઘંતની ચૈત્યવંદનામાં ચાર થોયની ચૈત્યવંદના જાણી લેવી. કારણ કે ઉપર લખેલા ઘણા શાસ્ત્રોમાં વિસ્તારથી ચાર થોય પૂર્વક જ ચૈત્યવંદના કરવાની કહી છે. સર્વે આચાર્યોનો મત એક જ છે.

पत्वात् रोहिण्यादिदेवतोद्देशेन यत्तद्रोहिण्यादि मुणेयव्वोत्ति ज्ञातव्यं ।
 पुल्लिङ्गता च सर्वत्र प्राकृतत्वादिति गाथार्थः ॥ देवता एव दर्शयन्नाह ।
 रोहिणिअंबा तह मद, उण्णिया सव्वसंपया सोक्खा ॥ सुयसंति
 सुराकाली, सिद्धाइया तहा चेव ॥२४॥ व्याख्या । रोहिणी १ अंबा २
 तथा मदपुण्यिका ३ सव्वसंपया सोक्खत्ति ४ सर्वसंपत् ५ सर्वसौख्या
 चेत्यर्थः ॥ सुय संतिसुरत्ति ६ श्रुतदेवता ७ शांतिदेवता चेत्यर्थः ॥ सुय
 देवय संतिसुरा इति च पाठान्तरं व्यक्तं । ८ च काली ९ सिद्धायिका
 इत्येता नव देवतास्तथा चैवेति समुच्चयार्थे संवाइया चैवत्ति
 पाठान्तरमिति गाथार्थः ॥ ततः किमित्याह । एमाइ देवयाओ, पडुच्च
 अवउस्सग्गाओ जीवत्ती ॥ णाणादेसए सिद्धा, ते सव्वे चेव होइ तवो
 ॥२५॥ व्याख्या । एवमादिदेवताः प्रतीत्यैनदाराधनायेत्यर्थः ॥
 अवउस्सग्गति अपवसनानि अवजोषणानि वा । तुः पूरणे । ये चित्रा
 नानादेशप्रसिद्धास्ते सर्वे चैव भवंति तप इति स्फुटमिति तत्र
 रोहिणीतपो रोहिणीनक्षत्र दिनोपवासः सप्तमासाधिकसप्तवर्षाणि
 यावत्तत्र च वासुपूज्यजिनप्रतिमाप्रतिष्ठा पूजा च विधेयेति ।
 तथांबातपः पंचसु पंचमीष्वेकाशनादि विधेयं नेमिना थांबिकापूजा
 चेति ॥ तथा श्रुतदेवतातप एकादश स्वेकादशीषूपवासो मौनव्रतं
 श्रुतदेवतापूजा चेति । शेषाणि तु रूढितोऽवसेयानीति गाथार्थः ॥ अथ
 कथं देवतोद्देशेन विधीयमानं यथोक्तं तपः स्यादित्याशंक्याह ॥ जत्थ
 कसायणिरोहो, बंभंजिणपूयणं अणसणं च ॥ सो सव्वो चेव तवो,
 विसेसओ सुद्धलोयंमि ॥२६॥ व्याख्या ॥ यत्र तपसि कषायनिरोधो
 ब्रह्म जिनपूजनमिति व्यक्तं अनशनं च भोजनत्यागः सोत्ति तत्सर्वं
 भवति तपोविशेषतो मुग्धलोके । मुग्धलोको हि तथा प्रथमतया प्रवृत्तः
 सन्नभ्यासात्कर्मक्षयोद्देशेनापि प्रवर्तते न पुनरादित एव तदर्थं
 प्रवर्तितुंशक्नोति मुग्धत्वादेवेति । सद्बुद्धयस्तु मोक्षार्थमेव विहितमिति

કોઈક સ્થળે સામાન્યથી વિધિ કહી છે તો કોઈક સ્થળે વિસ્તારથી વિધિનું કથન કર્યું છે.

સુજાજન ભવભીરુઓને તો શાસ્ત્રની સૂચના માત્રથી જ બોધ થઈ જાય છે. જ્યારે ઘણા ગ્રંથોના પાઠ જુએ, ત્યારે તો તેને કિંચિત્ માત્ર પણ કદાગ્રહ રહેતો નથી. તેથી અમે ઘણી નમ્રતાપૂર્વક શ્રીરત્નવિજયજી અને શ્રીધનવિજયજીને કહીએ છીએ કે પ્રથમ તો તમે કોઈ ત્યાગી ગુરુની પાસે પુનઃ સંયમ લો અર્થાત્ પુનઃ દીક્ષા અંગીકાર કરો. ત્યારબાદ સાધુ સામાયારી, જિન સામાયારી, જેમને પોતાના આચાર્ય તરીકે માનો છો તે શ્રીજગત્યંદ્રસૂરિજીની પ્રમુખ પૂર્વપુરુષોની તથા તેમની શિષ્ય પરંપરાની સામાયારી માનો. યથાશક્તિ સંયમ-તપમાં ઉદ્યમ કરો અને જૈનમતથી વિરુદ્ધ જે ત્રણ થોયની પ્રરૂપણાથી કેટલાક ભોળા ભવ્યજીવોને વ્યુદ્ગ્રાહી કર્યા છે, તેમને પુનઃ સત્ય જે ચાર થોયનો મત છે, તે કહીને સત્ય સમજાવો અને ઉત્સૂત્ર પ્રરૂપણાનું મિચ્છામિ દુક્કડં આપો તો અવશ્ય તમારો મનુષ્ય જન્મ સફલ થઈ જશે. નહીંતર જિનવચનથી વિરુદ્ધ ચાલવાથી કોણ જાણે કેવી કેવી અવસ્થા આ સંસારમાં ભોગવવી પડશે ! તે તો જ્ઞાની જાણે અને પોતાના ક્ષયોપશમ મુજબ પોતે જાણે છે.

પ્રશ્ન :- પ્રથમ તમે અમને એ વાત કહો કે સમ્યગ્દૃષ્ટિ દેવતાદિકનો કાયોત્સર્ગ કરવાથી લાભ શું થાય છે ? અને કયા કયા શાસ્ત્રમાં સમ્યગ્દૃષ્ટિ દેવતાઓને માનવા, કાયોત્સર્ગ કરવા લખ્યું છે અને કયા કયા શ્રાવક સાધુએ આ કાર્ય કર્યું છે, તે સર્વે અમને સમજાવો.

ઉત્તર :- શ્રીપંચાશક સૂત્રના ઓગણીસમા પંચાશકના પાઠમાં આ વાતો કરી છે, તે પાઠ હવે અહીં અમે લખીએ છીએ.

(૬૨) તથા ચ તત્યાઠઃ ॥ કિં અણ્ણો વિ અત્થિચિત્તો, તહા તહા દેવયાણિણ્ણ ॥ મુદ્ધજિણાણહિઝ ખલુ, રોહિણીમાઈ મુણેયવ્વો ॥૨૩॥ વ્યાખ્યા ॥ અન્યદપિ અસ્તિ વિદ્યતે ચિત્રં વિચિત્રં તપ ઇતિ ગમ્યતે તથા તેન તેન પ્રકારેણ લોકરુઢેન દેવતાનિયોગેન દેવતોદ્દેશેન મુગ્ધજનાનામવ્યુત્પન્ન

बुद्धयैव वा तपस्यन्ति ॥ यदाह ॥ मोक्षायैवतु घटते विशिष्टमतिरुक्तमः पुरुष इति । मोक्षार्थघटना चागमविधिनैवालंबनांतरस्यानाभोगहेतुत्वादिति गाथार्थः ॥ न चेदं देवतोद्देशेन तपः सर्वथा निष्फलमैहिकफलमेव वाचरणहेतुत्वादपीति चरणहेतुत्वमस्य दर्शयन्नाह ॥ एवं पडिवत्ति ए, त्तो मग्गाणु सारिभावाओ ॥ चरणं विहियं बहवे, पत्ता जीवामहाभागा ॥२७॥ व्याख्या ॥ एवमित्युक्तानां साधर्मिकदेवतानां कुशलानुष्ठानेषु निरुपसर्गत्वादि हेतुना प्रतिपत्त्या तपोरुपोपचारेण, तथा इत उक्त रुपात्कषायादिनिरोधप्रधानात्तपसः पाठांतरेण एवमुक्तकरणेन मार्गानुसारिभावात् सिद्धिपथानुकूलाध्यवसायाच्चरणं चारित्रं विहितमाप्तोपदिष्टं बहवः प्रभूताः प्राप्ता अधिगता जीवाः सत्त्वा महाभागा महानुभावा इति गाथार्थः ॥ तथा । सव्वंगसुंदरं तह, णिरुजसिहोपरमभूसणो चेव ॥ आयइजणणसोह,ग्गकप्परुक्खो तह ण्णावि ॥२८॥ पठित्त तवो विसेसो, अण्णेहि वि तेहिं तेहिं सत्थेहिं ॥ मग्गपडिववत्तिहेऊ, हं दिविणेयाणुगुणेणं ॥२९॥ व्याख्या ॥ सर्वांगानि सुंदराणि यतस्तपोविशेषात्स सर्वांगसुंदर स्तथेति समुच्चये ॥ रुजानां रोगाणां अभावो नीरुजंतदेव शिखेव शिखा प्रधानं फलं तथा यत्रासौ निरुजशिखा तथा परमाण्युत्तमानि भूषणान्याभरणानियतोऽसौ परमभूषणं चैवेति समुच्चये । तथा आयतिमागामिकालेऽभीष्टफलं जनयति करोति योऽसावायतिजनकस्तथा सौभाग्यस्य सुभगतायाः संपादने कल्पवृक्ष इव यः स सौभाग्यकल्पवृक्षस्तथेति समुच्चये अन्योऽप्यपरोपि उक्ततपोविशेषात्किमित्याह ॥ पठितोऽधीतस्तपो- विशेषस्तपोभेदोऽन्यैरपि ग्रंथकारैस्तेषु तेषु शास्त्रेषु नानाग्रंथेष्वित्यर्थः ॥ नन्वयं पठितोपि साभिष्वंगत्वान्न मुक्तिमार्ग इत्याशंक्याह ॥ मार्गप्रतिपत्ति हेतुः शिवपथाश्रयणकारणं यश्च तत्प्रतिहेतुः स मार्ग एवोपचारात्कथमिदमिति चेदुच्यते ॥ हं दीत्युपप्रदर्शने विनेयानुगुण्येन

बुद्धिलोकानां हितं खलु पथ्यमेव विषयाभ्यासरुपत्वात् रोहिर्पुष्पिता च सर्वत्र प्राकृतत्वादिति गाथार्थः ॥ देवता एव दर्शयन्नाह ॥

रोहिणिअंबा तह मद, उणिणया सव्वसंपया सोक्खा ।

सुयसंति सुराकाली सिद्धाइया तहा चेव ॥२४॥

व्याख्या :- रोहिणी १, अंबा २ तथा मदपुण्यिका ३ सव्वसंपया सोक्खत्ति ४ सर्वसंपत् ५ सर्वसौख्या चेत्यर्थः ॥ सुयसंतिसुरत्ति ६, श्रुतदेवता ७, शांतिदेवता चेत्यर्थः ॥ सुयदेवय संतिसुरा इति च पाठान्तरं व्यक्तं ८, च काली ९, सिद्धाधिका इत्येता नव देवतास्तथा चैवेति समुच्चयार्थं संवाइया चैवंत्ति पाठान्तरमिति गाथार्थः ॥ ततः किमित्याह ॥ एमाइ देवयाउ, पडुच्च अवउस्सग्गाउ जीवती ॥ णाणादेसए सिद्धा, ते सव्वे चेव होइ तवो ॥२५॥ व्याख्या ॥ एवमादिदेवताः प्रतीत्यैतदाराधनायेत्यर्थः ॥ अवउस्सग्गति अपवसनानि अवजोषणानि वा । तुः पूरणे । ये चित्रा नानादेशप्रसिद्धास्ते सर्वे चैव भवंति तप इति स्फुटमिति तत्र रोहिणीतपो रोहिणीनक्षत्रदिनोपवासः सममासाधिकसप्तवर्षाणि यावत्तत्र च वासुपूज्यजिनप्रतिमाप्रतिष्ठा पूजा च विधेयेति । तथांबा तपः पंचसु पंचमीष्वेकाशनादि विधेयं नेमिनाथांबिका पूजा चेति ॥ तथा श्रुतदेवतातप एकादशस्वेकादशीषूपवासो मौनव्रतं श्रुतदेवतापूजा चेति ॥ शेषाणि तु रुद्धितोऽवसेयानीति गाथार्थः ॥

अथ कथं देवतोद्देशेन विधीयमानं यथोक्तं तपः स्यादित्याशंक्याह ॥

जत्थ कसायनिरोहो, बंभंजिणपूयणं अणसणं च ।

सो सव्वो चेव तवो, विसेसउ सुद्धलोयंमि ॥२६॥

व्याख्या ॥ यत्र तपसि कषायनिरोधो ब्रह्म जिनपूजनमिति व्यक्तं अनशनं च भोजनत्यागः सोत्ति तत्सर्वं भवति तपोविशेषतो मुग्धलोके । मुग्धलोको हि तथा प्रथमतया प्रवृत्तः सन्नभ्यासात्कर्मक्षयोद्देशेनापि प्रवर्तते न पुनशदित एव तदर्थं प्रवर्तितुं शकनोति मुग्धत्वादेवेति । सदबुद्धयस्तु मोक्षार्थमेव विहितमिति बुद्धयैव वा तपस्यंति ॥ यदाह । मोक्षायैव तु घटते विशिष्टमतिरुत्तमः पुरुष इति । मोक्षार्थघटना चागमविधिनैवालंबनां-

शिक्षणीयसत्वानुरुप्येण भवंति हि केचित्ते विनेया ये साभिष्वंगानुष्ठानप्रवृत्ताः संतो निरभिष्वंगमनुष्ठानं लभंत इति गाथाद्भयार्थः ॥

(६३) इस पाठकी भाषा लिखते है ॥ अत्रोवि इत्यादि गाथा ॥ व्याख्या ॥ अन्य प्रकारे पूर्वोक्त तपके स्वरूपसें अन्यतरेकाभी विचित्र प्रकारका तप है तिस तिस प्रकार लोक रूढी करके देवताके उद्देश्य करके भोले अव्युत्पन्न बुद्धिवाले लोकोकों विषयाभ्यास रूप होनेसें हित पथ्ये सुखदाइही है. रोहिणी आदि देवतायोके उद्देश करके जो तप करते है. तिसकों रोहिणी आदि तप जानना. इति गाथार्थः ॥

अब देवताही दिखाते हूए कहते है ॥ रोहिणीत्यादि गाथाकी व्याख्या ॥ १ रोहिणी, २ अंबा, तथा ३ मदपुण्यिका, ४ सर्वसंपत्, ५ सौख्या ॥ सुयसंति सुरत्ति ॥ ६ श्रुतदेवता, ७ शांतिदेवता, ८ काली, ९ सिद्धायिका, ए नव देवीयो है इति गाथार्थः ॥

एमाइ इत्यादि गाथाकी व्याख्या ॥ इत्यादि देवताकों अश्रित तिनकी आराधनाकेवास्ते अपवसन अपजोषण करना ये नानादेशमें प्रसिद्ध है. ये सर्व तपविशेष होते हैं. तिनमेंसें रोहिणीतप रोहिणीनक्षत्रके दिनमें उपवास करे, इसतरें सात वर्ष सात मासाधिक तप करे और श्रीवासुपूज्य तीर्थकर भगवंतके प्रतिमाकी प्रतिष्ठा अरु पूजा करे. इति रोहिणी तप ॥१॥

तथा अंबातप ॥ पांच पंचमीमें एकाशनादि करना, और श्रीनेमिनाथजीकी तथा अंबिकाकी पूजा करें २

तथा श्रुतदेवताका तप ॥ इग्यारे एकादशीयोमें उपवास मौनव्रत करे और श्रुतदेवताकी पूजा करे, शेषतपविधि रूढीसें जान लेनी ॥ इति गाथार्थः ॥

अथ किसतरें देवताके उद्देश करके विधीयमान यथोक्त तप होवे, ऐसी आशंका लेकर कहते है. जत्थ कसाय इत्यादि गाथाकी व्याख्या ॥

तरस्यानाभोगहेतु- त्वादिति गाथार्थः ॥ न चेदं देवतोद्देशेन तपः सर्वथा निष्फलमैहिक फलमेव वाचरणहेतुत्वादपीति चरणहेतुत्वमस्य दर्शयन्नाह ॥

एवं पडिवति ए, तो मग्गाणुसारिभावाउ ।

चरणं विहियं बहवे पत्ता जीवा महाभागा ॥२७॥

व्याख्या :- एवमित्युक्तानां सार्थमिकदेवतानां कुशलानुष्ठानेषु निरुपसर्गत्वादिहेतुना प्रतिपत्त्या तयोरुपोपचारेण, तथा इन उक्तरुपात्कषायादिनिरोधप्रधानान्तपसः पाठांतरेण एवमुक्तकरणेन मार्गानुसारिभावात् सिद्धिपथानुकूलाध्यवसायाच्चरणं चारित्रं विहितमाप्तोपदिष्टं बहवः प्रभूताः प्राप्ता अधिगता जीवाः सत्त्वा महाभागा महानुभावा इति गाथार्थः ॥ तथा ॥

सव्वंगसुंदर तह णिरुजसिहोपरमभूसणो चव ।

आयइजणणसोह, ग्गकप्परुक्खो तेह णावि ॥२८॥

पढिउ तवो विसेसो अण्णहि वि तेहिं तेहिं सत्थेहिं ।

मग्गपडिववत्तिहेउं हं दिविणेयाणुगुणेणं ॥२९॥

व्याख्या ॥ सर्वांगानि सुंदराणि यतस्तपोविशेषात्स सर्वांगसुंदरं तथेति समुच्चये ॥ रुजानां रोगाणां अभावो नीरुजं तदेव शिखेव शिखा प्रधानं फलं तथा यत्रासौ निरुजशिखा तथा परमाण्युत्तमानि भूषणान्याभरणानि यतोऽसौ परमभूषणं चैवेति समुच्चये । तथा आयतिमागामिकालेऽभीष्टफलं जनयति करोति योऽसावायतिजिनकस्तथा सौभाग्यस्य सुभगतायाः संपादने कल्पलृक्ष इव यः स सौभाग्यकल्पवृक्षस्तथेति समुच्चये अन्योऽप्यपरोपि उक्ततपोविशेषात्किमित्याह ॥ पठितोऽधी तस्तपोविशेषस्तपोभेदोऽन्यैरपि ग्रंथकारैस्तेषु तेषु शास्त्रेषु नानाग्रंथेष्वित्यर्थः ॥ नन्वयं पठितोऽपि साभिष्वंगत्वान्न मुक्तिमार्ग इत्याशंक्याह ॥ मार्गपतिपत्तिहेतुः शिवपथाश्रयणकारणं यश्च तत्प्रतिहेतुः स मार्ग एवोपचारात्कथमिदमिति चेदुच्यते ॥ हं दीत्युप्रदर्शने विनेयानुगुण्येन शिक्षणीयसत्त्वानुरुप्येण भवन्ति हि केचित्ते विनेया ये साभिष्वंगानुष्ठानप्रवृत्ताः संतो निरभिष्वंगमनुष्ठानं लभन्त इति गाथाद्वयार्थः ॥

जिस तपमें कषायका निरोध होवे, ब्रह्म जिन पूजन होवें, और अशनभोजनका त्याग होवे, सो सर्व तप भोले लोकोंमें होता है, क्योंकि भोले लोक प्रथम ऐसे तपमें प्रवृत्त हुए भये अभ्यासके बलसे पीछे कर्मक्षयके करने वास्तेभी तप करनेमें प्रवृत्त होते हैं। परंतु आदिहीसे कर्मक्षय करण वास्ते भोले होनेसे प्रवृत्त नहीं होते हैं।

और जो सदबुद्धिवाले हैं वे तो चाहो पूर्वोक्त कोइभी तप करे सो सब मोक्षके वास्तेही करते हैं, यदाह ॥ उत्तम पुरुषोंकी जो मति है सो मोक्षार्थमें ही घटे है, और मोक्षार्थकी जो घटना है सो आगमके विधि करकेही है। क्योंकि आगम सिवाय जो वे आलंबन करते हैं, सो सब अनाभोग हेतुक है ॥ इति गतार्था ॥

ऐसें न कहना के देवताके उद्देश करके जो तप करणा सो सर्वथा निःफलही है, अथवा इस लोककाही फल है, किंतु चारित्रकाभी हेतु है। अब यह तप जैसें चारित्रका हेतु है ? सो दिखाते हैं ॥

एवं पडिवत्ति इत्यादि गाथाकी व्याख्या ॥ ऐसें उक्त सार्धमिक देवतायोंका कुशल अनुष्ठानमें निरुपसर्गतादि हेतु करके, प्रतिपत्ति तप रूप उपचार करके, तथा इस उक्त रूपसें कषायादि निरोध प्रधान तपसें, पाठांतर करके ऐसे उक्तकरण करके, मार्गानुसारी होनेसें, सिद्ध पंथके अनुकूल अध्यवसायसें, “चरणं चारित्रं” आपका कथन करा हुआ चारित्र संयम बहुत महानुभाव जीवोंको पूर्वकालमें प्राप्त हुआ है। इति गाथार्थः ॥

तथा सव्वंगसुंदरं इत्यादि दो गाथाकी व्याख्या ॥ सर्वांग सुंदर है जिस तप विशेषसें सो सर्वांग सुंदर तप। यहां तथा शब्द जो है सो समुच्चयार्थमें है। तथा जो रुजाणां रोगोंका अभाव होना उनकों निरुज कहना सोइ शिखाकी तरें प्रधान फल करके जिहां है सो निरुजशिखातप जानना। तथा परमोत्तम भुषण आभरण होवें जिससेंती सो परमभूषण तप जानना।

(૬૩) આ પાઠનો ભાવાર્થ લખાય છે. “અન્નોવિ.” ઈત્યાદિ ગાથા. વ્યાખ્યા - અન્ય પ્રકારે, પૂર્વોક્ત તપના સ્વરૂપથી અન્યતર પણ વિચિત્રપ્રકારનો તપ છે. તે તે પ્રકારે લોકરુઢીથી દેવતાને ઉદ્દેશીને મુગ્ધ-અવ્યુત્પન્ન બુદ્ધિવાળા લોકો વિષયાભ્યાસરૂપ હોવાથી હિતકારી જ છે. રોહિણી આદિ દેવતાઓને ઉદ્દેશીને જે તપ કરાય છે. તેને રોહિણી આદિ તપ જાણવો. આ પ્રમાણે ગાથાર્થ છે.

હવે દેવતાઓને જ બતાવતાં કહે છે. ‘રોહિણી’ ઈત્યાદિ ગાથાની વ્યાખ્યા - ૧ રોહિણી, ૨ અંબા, ૩ મદપુણ્ડિકા. ૪ સર્વસંપત્, ૫ સૌખ્યા. “સુયસંતિસુરતિ” ॥ ૬ શ્રુતદેવતા, ૭ શાંતિદેવતા, ૮ કાલી, ૯ સિદ્ધાયિકા આ નવ દેવીઓ છે. આ પ્રમાણે ગાથાર્થ છે.

“આમા” ઈત્યાદિ ગાથાની વ્યાખ્યા - ઈત્યાદિ દેવતાઓને આશ્રયીને તેની આરાધના માટે અપવસન અપજોષણ કરવો એ નાનાદેશમાં પ્રસિદ્ધ છે. તે સર્વ તપવિશેષ છે. તેમાં રોહિણીતપ રોહિણીનક્ષત્રના દિવસમાં ઉપવાસ કરે, એ રીતે સાત વર્ષ સાત માસ અધિક તપ કરે અને શ્રીવાસુપૂજ્ય તીર્થંકર ભગવંતની પ્રતિમાની પ્રતિષ્ઠા અને પૂજા કરે છે. ॥ ઇતિ રોહિણી તપ. ॥

તથા અંબાતપ ॥ પાંચ પંચમીમાં એકાદશીઓમાં અને શ્રીનેમિનાથ ભગવાનની તથા અંબિકાદેવીની પૂજા કરે.

તથા શ્રુતદેવતા તપ ॥ અગીયાર એકાદશીઓમાં મૌનપૂર્વક ઉપવાસ કરે અને શ્રુતદેવતાની પૂજા કરે. શેષ તપવિધિ રૂઢીથી જાણી લેવી.

હવે દેવતાને ઉદ્દેશીને કરતો તપ કેવીરીતે યથોક્ત તપ થાય છે ? એવી આંશકામાં જવાબ આપે છે. “જત્ય કષાય.” ઈત્યાદિ ગાથાની વ્યાખ્યા-

જે તપમાં કષાયનો નિરોધ થાય, બ્રહ્મચર્યનું પાલન હોય, જિન પૂજન હોય અને અશન (ભોજનનો ત્યાગ હોય, તે સર્વ તપ મુગ્ધ જીવોમાં થાય છે. કારણ કે મુગ્ધ જીવો પ્રથમ આવા તપમાં પ્રવૃત્ત થતે છતે અભ્યાસના બલથી પછી કર્મક્ષય નિમિત્તે તપ કરવામાં પ્રવૃત્ત થાય છે. પરંતુ પ્રારંભમાં જ

चकार समुच्चयार्थमें है. तथा जो आगमिक कालमें मनवच्छित्त फलकी सिद्धि करे सो सौभाग्य कल्पवृक्ष तप जानना.

इस उक्त तपसें अरु अन्य प्रकारके तपसें क्या फल होवे सो बतलाते है. कहे है जो तपके भेद विशेष अन्य ग्रंथकार आचार्योंने तिन तिन नाना प्रकारके ग्रंथोंमें इत्यर्थः ॥

इहां वादी प्रश्न करता है कि यह तुमारा तप वांछासहित होनेसे मुक्तिका मार्गमें नही होता है.

इसका उत्तर कहते है. यह पूर्वोक्त वांछा सहित तप जो है सो मोक्ष मार्गकी प्राप्ति होनेमें कारण है, जो मोक्षमार्गकी प्रतिपत्तिका हेतु है. सो मोक्षमार्ग ही उपचारसें है.

पूर्वपक्ष :- यह पूर्वोक्त तपसें कैसें मोक्षमार्ग हो सक्ता है ?

उत्तर :- शिक्षणीय जीवके अनुरूप होने करके हो शक्ता है. क्योंकि कितनेक शिष्य प्रथम वांछासहित अनुष्ठानमें प्रवृत्त हुए होए “निरभिष्वंग” अर्थात् वांछा रहित अनुष्ठानकों प्राप्त होते है, इति गाथाद्वयार्थः ॥

(६४) अब भव्य जीवोंको विचारना चाहियें कि जब श्रावक श्राविकायोंको रोहिणी अंबिका प्रमुख देवीयोंका तप करणा और तिनकी मूर्तियोंकी पूजा करनी शास्त्रमें कही है. और तिनके आराधनके वास्ते तप करणा कहा है, अरु सो तप अपचारसें मोक्षका मार्ग कहा है. तो फेर जो कोइ मताग्रही शासनदेवताका कायोत्सर्ग अरु थुइ कहनी निषेध करता है तिसकों श्रीजैनधर्मकी पंक्तिमें क्योंकर गिनना चाहियें, अर्थात् नहीज गिनना चाहियें. क्योंकि जैनमतमें सूर्यसमान श्रीहरिभद्रसूरिकृत पंचाशक सूत्रका मूल, और नवांगी वृत्तिकार श्रीअभयदेवसूरिकृत पंचाशककी टीकामें तप करके सम्यग्दृष्टी देवतायोंके प्रतिमाकी पूजा करनी औसा प्रगटपणे कहा है.

કર્મક્ષય નિમિત્તે કરવામાં મુગ્ધ હોવાથી પ્રવૃત્ત થતા નથી.

અને જે સદ્બુદ્ધિવાળા છે તે તો પૂર્વોક્ત ગમે તે તપ કરે તે સર્વે મોક્ષ માટે જ કરે છે ॥ યદાહ ॥ ઉત્તમપુરુષોની જે મતિ છે તે મોક્ષાર્થમાં જ ઘટે છે. અને મોક્ષાર્થની જે ઘટના છે તે આગમની વિધિ કહેવાથી જ છે. કારણ કે આગમ વિના તે જે આલંબન કરે છે, તે સર્વે અનાભોગહેતુક છે.

એવું ન કહેવું કે દેવતાને ઉદેશીને કરતો તપ સર્વથા નિષ્ફળ છે અથવા આલોકના જ ફલવાળો છે. પરંતુ ચારિત્રનો પણ કારણ છે. હવે આ તપ જે રીતે ચારિત્રનું કારણ બને છે, તે બતાવે છે-

‘एवं पडिवत्ति’ ઇત્યાદિ ગાથાની વ્યાખ્યા - એવા પ્રકારના પૂર્વે કહેલા સાધર્મિક દેવતાઓના કુશલ અનુષ્ઠાનમાં નિરુપસર્ગતાદિ કારણે કરીને પ્રતિપત્તિ તપ રૂપ ઉપચાર કરીને તથા ઉક્ત સ્વરૂપથી કષાયાદિ નિરોધપ્રધાન તપથી, પાઠાંતરથી પૂર્વે કલ્યા પ્રમાણે કરવાના યોગે માર્ગાનુસારી હોવાથી સિદ્ધપંથને મોક્ષમાર્ગને અનુકૂલ અધ્યવસાયથી “चरणं चारित्रं” આમપુરુષના આ કથનાનુસાર ચારિત્ર સંયમ ઘણા મહાનુભાવ જીવોને પૂર્વાકાળમાં પ્રાપ્ત થયું છે.

તથા “सव्वांग सुंदरं.” ઇત્યાદિ બે ગાથાની વ્યાખ્યા -

સર્વાંગ સુંદર છે. જે તપવિશેષમાં તે સર્વાંગ સુંદર તપ. અહીં તથા શબ્દ સમુચ્ચયાર્થક છે. રોગોનો અભાવ હોય તેને નિરુજ કહેવાય. તે જ શિખાની જેમ શિખાપ્રધાન ફલ જેમાં છે તે નિરુજશિખાતપ જાણવો. જેનાથી પરમોત્તમ ભૂષણ આભરણ થાય છે. તેને પરમભૂષણ તપ જાણવો. ચ કાર સમુચ્ચયાર્થક છે. તથા જે ભવિષ્યકાળમાં મનવાંછિત ફલની સિદ્ધિ કરે તે સૌભાગ્ય કલ્પવૃક્ષ તપ જાણવો.

આ કહેલા તપોથી અને અન્ય પ્રકારના તપથી શું ફળ પ્રાપ્તિ થાય છે, તે બતાવે છે.

તપના જે ભેદ વિશેષો અન્ય ગ્રંથકાર આચાર્યોએ જ્યાં બતાવ્યા છે,

तो जैसे श्रीहरिभद्रसूरि और श्रीअभयदेवसूरि जो यह पंचमकालमें सकल शास्त्रोंके पारंगामी थे, जो संपूर्ण श्रुतज्ञानी कहाते थे तिनो महापुरुषोंका वचन जो न माने तो क्या तिस अज्ञ जीवकों समजाने वास्ते श्रीमहाविदेहक्षेत्रसें कोइ केवलज्ञानके धरने वाले केवली भगवान् आवेगा ? हम बहुत दिलगीरीसें लिखते हैंकि यह जो तुम नवीन मतका अंकूर उत्पन्न करनेकी चाहना रखते हो की सम्यग्दृष्टी देवतादिकका कायोत्सर्ग न करना अरु थुइयांभी न कहनीयां सो किस शास्त्रमें ऐसा लेख देख कर कहते हो ? किस शास्त्रमें ऐसा पाठ लिखा है कि सम्यग्दृष्टी देवतायोंका कायोत्सर्ग करनेसें अरु इनोका थुइयां कहनेसें पाप लगता है ? सो हमकों बतादो.

(६५) जेकर तुम कहोगेकी भोले श्रावकोंको पूर्वोक्त देवतायोंका तप करना, और पूजन करना कहा है, परंतु तत्त्ववेत्ता श्रावकोंको तो नही कहा है.

तिसका उत्तर :- हे भव्य यहां तत्त्ववेत्तायोंकोभी पूर्वोक्त देवतायोंका तपादि करना निषेध नही करा है. किंतु इस लोकके अर्थ न करना, परंतु मोक्षके वास्ते करे तो निषेध नही. ऐसा कथन है. जेकर आवश्यक बंदिंतुं सूत्रमें ॥ सम्मद्दिष्टी देवा, दिंतु समाहिंच बोहिं च ॥ इस पाठकी चर्चा हम उपर लिख आए है. यह पाठ तो तत्त्ववेत्ता श्रावकोंकोभी प्रायें नित्य पठनेमें आता है. इस वास्ते धर्मकृत्योंमें विघ्न दूर करनेकों, पूर्वोक्त देवतायोंका तप, पूजन, कायोत्सर्ग अरु थुइ कहनी जानकर श्रावकोंको करनी चाहिये यह सिद्ध हुआ.

तथा भोले श्रावकोंकोभी पूर्वोक्त देवतायोंका तप करना, पूजन करना, यहभी मोक्ष मार्गही कहा है इस वास्ते धर्माभिरुची जनोंको किसी अज्ञ जनके जूठे वचन सुनकर हठाग्रही होना न चाहिये, क्योंकि यह हूंडा

તે તે અનેક પ્રકારના ગ્રંથોમાં તપના ફળ બતાવ્યા છે. આ પ્રમાણે ભાવાર્થ જાણવો.

પૂર્વપક્ષ :- આ તમારો તપ વાંછા સહિત હોવાથી મુક્તિનો માર્ગ બનશે નહિ !

ઉત્તરપક્ષ :- આ પૂર્વોક્ત જે વાંછા સહિત તપ બતાવ્યા છે, અને જે મોક્ષમાર્ગની પ્રાપ્તિનું કારણ હોય, તે ઉપચારથી મોક્ષમાર્ગ જ છે.

પૂર્વપક્ષ :- પૂર્વોક્ત તપથી કેવા પ્રકારનો મોક્ષમાર્ગ પ્રાપ્ત થાય છે ?

ઉત્તરપક્ષ :- શિક્ષણીય જીવને અનુરૂપ હોવાના કારણે મોક્ષમાર્ગ બની શકે છે. કારણ કે કેટલાક શિષ્યો પ્રથમ વાંછાસહિત અનુષ્ઠાનમાં પ્રવૃત્ત થયા બાદ નિરભિષ્વંગ વાંછાસહિત અનુષ્ઠાનને પ્રાપ્ત કરતા હોય છે.

.....

(૬૪) હવે ભવ્ય જીવોએ વિચારવુ જોઈએ કે શ્રાવક-શ્રાવિકાઓને અંબિકા પ્રમુખ દેવીઓનો તપ કરવો અને તેમની મૂર્તિઓની પૂજા કરવાની શાસ્ત્રમાં કહી છે. તથા તેમની આરાધના માટે તપ કરવાનો કહ્યો છે અને તે તપ ઉપચારથી મોક્ષનો માર્ગ કહ્યો છે. તો પછી કોઈ મતાગ્રહી શાસનદેવતાનો કાયોત્સર્ગ અને થોય કહેવાનો નિષેધ કરે છે, તેને શ્રીજૈનધર્મની પંક્તિમાં કેવીરીતે ગણી શકાય ! અર્થાત્ ન જ ગણાય. કારણ કે જૈનમતમાં સૂર્યસમાન શ્રીહરિભદ્રસૂરિકૃત પંચાશક સૂત્રના મૂલ અને નવાંગી વૃત્તિકારક શ્રીઅભયદેવસૂરિકૃત પંચાશકની ટીકામાં તપ કરીને સમ્યગ્દષ્ટિઓની પ્રતિમાની પૂજા કરવી, એવું પ્રગટપણે કહ્યું છે.

વળી જેઓ પંચમકાલમાં સકલ શાસ્ત્રોની પારગામી હતા, સંપૂર્ણ શ્રુતજ્ઞાની કહેવાતા હતા, તે મહા પુરુષોના વચન જો ન માને તો શું તે અજ્ઞજીવને સમજાવવા માટે શ્રીમહાવિદેહ ક્ષેત્રમાંથી કોઈ કેવલજ્ઞાની આવશે ?

હું ઘણી દિલગીરીથી લખું છું કે તમે જે આ નવીન મતના અંકુરા ઉત્પન્ન કરવાની ઈચ્છા રાખો છો કે, સમ્યગ્દષ્ટિ દેવતાદિકનો કાયોત્સર્ગ ન કરવો અને થોયો પણ ન કહેવી, તે કયા શાસ્ત્રમાં લખેલું જોઈને કહો છો ?

अवसर्पिणी कालमें पूर्वेभी जो आज यह जैनमतमें बहोत बहोत मत दिखनेमें आता है सो सब जैसेही कदाग्रही जिनोंसे निकला है जिस्में आज सेकडा मत प्रचलित हो रहा है क्योंकि किस विकारी पुरुषने जो अपने डाहापण चतुराइ बतानेके वास्ते सौ पच्चास आदमीकी सभामें बात निकालीकि यह अमुक बात इसी रीतीसे चलनी चाहियें ऐसा शास्त्रों देखनेसें मालुम होता है इसी तरेंकी कोइ बात उनके मुखमेंसें निकली गइ तो फेर उस बातकों सिद्ध करनेके वास्ते उक्त पुरुषके मनमें हजारों कुयुक्तियों उत्पन्न होती है पीछे उसकों कुछ सत्यासत्य भाषण करनेका भानही रहता नही है. उनकों यहही विकार अपने हृदयमें भरपूर हो रहेता है कि किसीतरेभी मेरा वचन सत्य करके सिद्ध करना चाहियें परंतु कुयुक्ति करनेसें मेरा जनम बिगड जावेगा ऐसा विचार उनकों किंचित् मात्रभी आता नही है, वो अपना कथन सत्य करनेका हठ कभी छोडता नही. ऐसीही उनकी प्रकृति हो जाती है. ऐसा होनेसेंही दिगम्बर और ढूढीयें प्रमुख बहुत मनकल्पित मतों प्रचलित हो गया है. कितनेक लोकभी ऐसेही होता है कि जिसके वचन पर उनको विसवास बैठ गया तो फेर वो चाहो जूठा हो चाहो सच्चा हो परंतु वो लोकतो उनकेही वचनके अनुजाइ चलते है तिस्में फेर वो हठग्राही, पुरुषकोंभी मजबुत नाद लग जाता है कि अब मैरी बातही सिद्ध करके लोकोंमें चलानी चाहियें जेकर मेरेकों लोकभी कहेंगेंकी यह खरा तत्त्ववेत्ता, अरु शास्त्रशोधक है. देखो बडे बडे आचार्योंकी भूलभी यह पुरुषनें दिखायदीनी ! यह कैसा विद्वान, शास्त्रज्ञ है ! ऐसें असें विकल्प उनके हृदयमें हर हमेस हो रहता है तिस्में जिन वचन उत्थापन करनेका भय तो उसको रहता ही नही है. इसी वास्ते हम श्रावक भाइयोंको सत्य सत्य कहते हैं कि अपने जैनमतमें बहोत पंथ प्रचलित हो गया है तो अब कोइ

કયા શાસ્ત્રમાં લખ્યું છે કે સમ્યગ્દષ્ટિ દેવતાઓનો કાયોત્સર્ગ કરવાથી અને તેમની થોથો કહેવાથી પાપ લાગે છે ? તે અમને બતાવો.

(૬૫) જો તમે કહેશો કે મુગ્ધ જીવોને પૂર્વોક્ત દેવતાઓનો તપ કરવાનો અને પૂજન કરવાનું કહ્યું છે પરંતુ તત્ત્વવેત્તા શ્રાવકોને નહિં !

તેનો જવાબ એ છે કે... હે ભવ્ય ! અંહી તત્ત્વવેત્તાઓને પણ પૂર્વોક્ત દેવતાઓના તપાદિ કરવાનો નિષેધ કર્યો નથી. પરંતુ આ લોક માટે ન કરવો, મોક્ષ માટે કરે તો નિષેધ નથી. એવું કથન છે. આવશ્યક વંદિતું સૂત્રમાં “સમ્મદ્દિઢી દેવા, દિતુ સમાહિં ચ બોહિં ચ” આ કથન છે. આ પાઠની ચર્ચા આગળ કરી જ છે. આ પાઠ તો તત્ત્વવેત્તા શ્રાવકોને પણ પ્રાયઃ નિત્યપઠનમાં આવે છે. આથી ધર્મકૃત્યોમાં વિઘ્નોને દૂર કરવા માટે પૂર્વોક્ત દેવતાઓનો તપ, પૂજન, કાયોત્સર્ગ અને થોય કહેવી, આ જાણકાર શ્રાવકોએ કરવી જોઈએ. તે સિદ્ધ થાય છે.

તથા મુગ્ધ (ભોળા) શ્રાવકોને પણ પૂર્વોક્ત દેવતાઓનો તપ કરવો પૂજા, કરવી, તે પણ મોક્ષમાર્ગ જ કહ્યો છે. તેથી ધર્મરૂચિવાળા જીવોએ કોઈ અજ્ઞજનના અસત્ય વચનો સાંભળીને હઠાગ્રહી બનવું જોઈએ નહિં. આ હુંડા અવસર્પિણી કાળમાં આજે જે જૈનમતમાં ઘણા ઘણા મત જોવામાં આવે છે. તે સર્વે પૂર્વે આવા જ હઠાગ્રહી લોકોથી નિકળ્યા છે. જેથી આજે સેંકડો મત પ્રચલિત થઈ રહ્યા છે. કારણ કે કોઈ વિકારી પુરુષે પોતાની હોંશીયારી ચતુરાઈ બતાવવા માટે સો પચાસ પુરુષોની સભામાં એવી વાત કાઢી કે આ વાત આવી રીતે હોવી જોઈએ. અને શાસ્ત્રોમાં તે રીતે જોવા મળે છે. આ રીતે કોઈ વાત એકવાર જાહેરમાં મુખમાંથી નિકળી જાય એટલે તેને સિદ્ધ કરવા માટે તે પુરુષના મનમાં હજારો કુયુક્તિઓ ઉત્પન્ન થાય છે. પાછળથી તેને સત્યાસત્ય ભાષણ કરવાનું કંઈ ભાન પણ રહેતું નથી. તેને એ જ વિચાર હૃદયમાં ભરેલો રહે છે કે કોઈપણ રીતે મારા વચનને સિદ્ધ કરવું જોઈએ. પરંતુ કુયુક્તિ કરવાથી મારો જન્મ બગડી જશે, એવો વિચાર કિંચિત્ માત્ર પણ આવતો નથી. તે પોતાના વચનને સત્ય સિદ્ધ કરવાની હઠ ક્યારે પણ

अपना नाम रखनेके लीये नवीन पंथ निकालनेका उपदेश करे तो आप नही सुनोगे अरु कोइ विकारी जनोके कथनसें पूर्वाचार्योके कहे कथनको त्रोट फोड करनेकी कुयुक्तियों करके जूठ हठ नही करोगें तो, अब अपने जैनमतमें कोइभी नवीन तिखल करे जिस्सें दुंडकोकी तरे बहुतजनो दुर्गतिका अधिकारी हो जावे अैसा दुराग्रही फितुर होनेका भय मिट जावेगा. अरु जूठ कथन उपदेशक विकारी जनोकोंभी हमारा यह कहना है कि आपभी परभवमें इस्स कदाग्रहसें दुःख प्राप्त होवेगा अैसी भीती रखकर श्रीजिनवचनोंके पर श्रद्धधान ला कर कदाग्रह छोड द्यो, खरा समजवान हो तो यह एकभवमें अपना मुखसें जो जूठा बोल निकल चूका तिसका मिच्छामिदुक्कड सब जनोकें सम्मत देनेसें जो मानभंग होनेका दुःख तुमकों लगता है तिसकों सुख रुप समज ल्योकि आगें संसार तरना सुलभ हो जावेगा. यह बडा फायदा होवेगा. यही बात अपने हैयेमें दृढ करो. अरु यह भवमेंभी मिच्छामि दुक्कड देनेसें विवेकीजनोकें हृदयमें तो तुम महापुरुषोंकी न्याइ ठस जावेगें. क्योंकि जो प्रायश्चित लेकर आपना पापोंकी शुद्धि करता है तिसकों चतुर लोक तो बडे पंडितोसेंभी अधिक गिनते है तो फेर खरा विचार करो तो यह भवमेंभी कुछ मानभंग नही होता है परंतु महत्त्व पणेकी प्राप्ति होती है, इसीतरें सत्य विचार करणे वाले पुरुषोंकों तो सब बात सुलभही होती है. तो फेर बहोत कहा कहना.

(६६) तथा सिद्धराज जयसिंहके राज्यमें जिने कुमुदचंद्र दिगम्बरकों जीता, तथा जिने तेतीस हजार मिथ्यादृष्टीयोकें घरोको प्रतिबोध किया, तथा जिने चौरासी सहस्र श्लोक प्रमाण स्याद्वादरत्नाकर ग्रंथकी रचना करी ऐसे सुविहित चक्र चूडामणी श्रीदेवसूरिजी हुआ, तिनोका रचेला जीवानुशासननामा प्रकरण है. तिस प्रकरणकी टीका श्रीउत्तराध्ययन सूत्रकी

છોડતો નથી. એની પ્રકૃતિ એવી જ બની જાય છે.

આવું થવાથી જ દિગંબર અને ઢૂઢીયેં (સ્થાકવાસી) પ્રમુખ ઘણા મન કલ્પિત મતો પ્રચલિત થઈ ગયા છે.

કેટલાક લોકો પણ એવા હોય છે કે જેના વચન ઉપર એમને વિશ્વાસ બેસી જાય, ત્યારે તે ભલે સત્ય હોય કે અસત્ય હોય, પરંતુ તે લોકો તો તેના જ વચનના અનુસારે ચાલે છે. તેનાથી તે હઠાગ્રહી પુરુષોને પણ મજબૂત નાદ લાગી જાય છે કે હવે મારી વાત જ સિદ્ધ કરીને લોકોમાં ચલાવવી જોઈએ. જેથી લોકો પણ મને કહેશે કે આ જ સાચો તત્ત્વવેત્તા છે, શાસ્ત્રશોધક છે. જુઓ મોટા મોટા આચાર્યોની ભૂલ પણ આ પુરુષે બતાવી દીધી ને ? આ કેવો વિદ્વાન છે. શાસ્ત્રજ્ઞ છે ! એવા એવા વિકલ્પો એના હૃદયમાં હરહંમેશ રહ્યા કરે છે તેનાથી જિનવચન ઉત્થાપન કર્યાનો ભય તેને રહેતો જ નથી.

આથી અમે શ્રાવકોને સત્ય સત્ય કહીએ છીએ છે કે હવે જો કોઈ પોતાનું નામ રાખવા માટે ટકાવવા માટે નવીન પંથ ચાલું કરવાનો ઉપદેશ કરે તો તમે સાંભળશો નહિ અને કોઈ વિકારી જનોના કથનથી પૂર્વાચાર્યોના કથનોને તોડફોડ કરનારી કુયુક્તિઓનો આશરો લઈને જુઠી હઠ કરશો નહિ, તો હવે આપણા જૈનમતમાં કોઈપણ નવીન ડખલ કરે અને જેનાથી સ્થાનકવાસીઓની જેમ ઘણા લોકો દુર્ગતિના અધિકારી થઈ જાય, એવો દુરાગ્રહી મત નિકળવાનો ભય ટળી જશે.

અસત્ય ઉપદેશક વિકારીજનોને પણ અમારે એ કહેવું છે કે, તમે પણ પરલોકમાં આ કદાગ્રહથી દુઃખ પ્રાપ્ત થશો. એવો ભય રાખીને શ્રીજિનવચનો ઉપર શ્રદ્ધા લાવીને કદાગ્રહ છોડી દો.

પરંપર તમે સમજુ હોવ તો એવું ન વિચારતા કે લોકોની આગળ એકવાર જે વાત પ્રગૂંપી છે, તેને અસત્ય કહીને મિચ્છામિ દુક્કડં આપવાથી મારું માનભંગ થશે. પરંતુ એવું વિચારજો કે આ ભવના માનભંગરૂપ દુઃખના સ્થાને પરભવમાં મને સંસાર તરવો સુલભ બની જશે, તે મોટો લાભ છે.

આ જ વાતને પોતાના હૈયામાં દૃઢ કરો અને આ ભવમાં પણ

वृत्तिके करनेवाले श्रीनेमिचंद्रसूरिने करी है फेर उस टीकाकों श्रीजिनदत्तसूरिजीने शोधि है, यह कथन यही पुस्तकके अंतमें ग्रंथकारोंनेही लिखा है यह ग्रंथ अब अणहिलपुर पाटणके भांडागारमें मौजूद है. तिसका पाठ भव्यजीवोको संशयमें पाडनेवालेका कदाग्रह दूर करनेके वास्ते यहां लिखते है. यह पाठ जो नही मानेगा तिसकों चतुर्विध श्रीसंघने दीर्घ संसारी जान लेना.

(६७) तथा च तत्पाठः ॥ तह बंभ संति माइण,केइ वारिंति पूयणाईयं ॥ तत्त जओ सिरिहरिभद्रसूरिणोणुमयमुत्तं च ॥१०१॥ व्याख्या ॥ तथेति वादांतरभणनार्थो ब्रह्मशांत्यादीनांमकारः पूर्ववत् आदिशब्दादंबिकादिग्रहः केऽप्येके वारयंति पूजनादिकमादि-ग्रहणाच्छेषतदौचित्यादिग्रहः तत्पूजादिनिषेधकरणं नेति निषेधे यतो यस्मात् श्रीहरिभद्रसूरेः सिद्धांतादिवृत्तिकर्तृरनुमतमभीष्टं तत्पूजादि विधानं उक्तं च भणितं च पंचाशके इति गाथार्थः ॥ तदेवाह ॥ साहंमिया य एए, महड्डिया सम्महिट्टिणो जेण ॥ एतोच्चिय उच्चियं खलु, एएइसिंइत्थ पूयाई ॥ प्रतीतार्था ॥ न केवलं श्रावका एतेषामिच्छं कुर्वति यतयोऽपि कायोत्सर्गादिकमेतेषां कुर्वतीत्याहा । विघ्नविघायणहेउं. जइणो वि कुणांति हंदि उस्सग्गं । खित्ताइ देवयाइ, सुयकेवलिणा जओ भणियं १००१ व्याख्या ॥ विघ्नविघातनहेतोरुपद्रवविनाशार्थं यतयोपि साधवोपि न केवलं श्रावकादय इत्यपिशब्दार्थः । कुर्वति विदधति हंदीति कोमलामंत्रणे उत्सर्गं कायोत्सर्गं क्षेत्रादिदेवताया, आदिशब्दाद्भवनदेवतादिपरिग्रहः श्रुतकेवलिना चतुर्दशपूर्वधारिणा यतो यस्मात्भणितं गदितमिति गाथार्थः । तदेवाह चाउम्मासियवरिसे, उस्सग्गो खित्तदेवयाए य ॥ परिकयसेज्झसुराए, करिंति चउमासिएवेगे ॥१००२॥ गतार्था ॥ ननु यदि चतुर्मासिकादिभणितमिदं किमिति सांप्रतं नित्यं क्रियत इत्याह

‘મિચ્છામિ દુક્કડં’ દેવાથી વિવેકીજનોના હૃદયમાં તો તમે મહાપુરુષોની જેમ સ્થિર બનશો. કારણ કે જે પોતાની ભૂલનો સ્વીકાર કરીને પ્રાયશ્ચિતનો સ્વીકાર કરે છે, તેને ચતુર લોકો મોટા પંડિતોથી પણ અધિક ગણે છે. તેથી વાસ્તવમાં તો આ ભવમાં પણ કોઈ માનભંગ થતું નથી. પરંતુ મહત્વપણાની પ્રાપ્તિ થાય છે. આ રીતે સત્ય વિચાર કરનારા પુરુષોને તો સર્વ વાત સુલભ જ હોય છે. તો પછી વિશેષ શું કહેવું !

(૬૬) સિદ્ધરાજ જયસિંહના રાજ્યમાં કુમુદચંદ્ર દિગંબરને વાદમાં જિતનારા, ૩૩ હજાર મિથ્યાદષ્ટિઓનાં ઘરોને પ્રતિબોધ કરનારા, ૮૪ હજાર શ્લોક પ્રમાણ સ્યાદ્વાદ રત્નાકર ગ્રંથના રચયિતા, સુવિહિત શિરોમણિ, સુવિહિતયક યૂડામણિ શ્રીદેવસૂરિજી વિરચિત શ્રીજીવાનુશાસન નામનો ગ્રંથ છે. તે ગ્રંથની ટીકા ઉત્તરાધ્યયનસૂત્રના વૃત્તિકાર શ્રીનેમિચંદ્રસૂરિજીએ કરી છે. તે ટીકાનું સંશોધન શ્રીજિનદત્તસૂરિજીએ કરેલ છે. આ વાત આ પુસ્તકના અંતમાં ગ્રંથકારશ્રીએ જ લખી છે. આ ગ્રંથ હાલ અણહિલપુર પાટણના જ્ઞાનભંડારમાં મોજુદ છે. તેનો પાઠ ભવ્યજીવોને સંશયમાં પાડનારા કદાગ્રહને દૂર કરવા માટે અહીં લખીએ છીએ. આ પાઠ જે માનશે નહિ, તેને શ્રીચતુર્વિધ સંઘે દીર્ઘ સંસારી જાણી લેવો.

(૬૭) તથા ચ તત્પાઠઃ ॥

તહ બંભ સંતિ માઙ્ગ, કેઙ્ વારિંતિ પૂયણાઈયં ।

તત્ત જડ સિરિહરિભદ્રસૂરિણાણમયમુત્તં ચ ॥૧૦૧॥

વ્યાખ્યા :- તથેતિ વાદાંતરભગનાથો બ્રહ્મણાંત્યાદીનાં મકારઃ પૂર્વવત્ આદિશબ્દાદંબિકાદિગ્રહઃ કેઽપ્યેકે વારયંતિ પૂજનાદિકમાદિ-ગ્રહણાચ્છેષતદૌચિત્યાદિગ્રહઃ તત્પૂજાદિનિષેધકરણં નેતિ નિષેધે યતો યસ્માત્ શ્રીહરિભદ્રસૂરેઃ સિદ્ધાંતાદિવૃત્તિકર્તૃરનુમતમખીષ્ટં તત્પૂજાદિવિધાનં ઉક્તં ચ ભણિતં ચ પંચાશકે ઇતિ ગાથાર્થઃ ॥ તદેવાહ ॥ સાહંમિયા ય એ, મહાદ્વિયા સમ્મદિદ્વિગો જેણ ॥ એતોચ્ચય ડચ્ચયં ચ્ચલુ, એઈસિં ઇત્યં પૂયાઈ ॥

संपइनिच्चं कीरइ, संनिज्जा भावओ विसिद्धाओ ॥ वेयावच्चगराणं
 इच्चाइ वि बहुयकालाओ ॥१००३॥ व्याख्या । सांप्रतमधुना नित्यं
 प्रतिदिवसं क्रियते विधीयते कस्मात् सांनिध्याभावस्तस्य
 कारणाद्विशिष्टादतिशायिनो वैयावृत्यकराणां प्रतीतानामित्याद्यपि न
 केवलं कायोत्सर्गादीत्यपेरर्थः । आदिग्रहणात्संतिकराणामित्यादि द्रश्यं
 प्रभूतकालात् बहोरनेहस इति गाथार्थः । इत्थं स्थिते किं कर्तव्यमित्याह
 । विग्घविघायणहेउं, चेईहररक्खणाय निच्चं वि । कुज्जा
 पूयाईयं, पयाणं धम्मवं किंचि ॥१००४॥ व्याख्या ॥
 विघ्नविघातनहेतोरुपसर्गनिवारकत्वेन आत्मन इति शेषः ।
 चैत्यगृहरक्षणाच्च देवभवनपालनात् नित्यमपि सर्वदा न
 केवलमेकदेत्यपिशब्दार्थः । कुर्याद्विदध्यात् पूजादिकमादिशब्दा-
 त्कायोत्सर्गादिका एतेषां ब्रह्मशांत्यादीनां धर्मवान् धार्मिकः ।
 अयमभिप्रायः । यदि मोक्षार्थमेतेषां पूजादि क्रियते ततो दुष्टं
 विघ्नादिवारणार्थं त्वदुष्टं तदिति किंचेत्यभ्युच्चय इति गाथार्थः ।
 अभ्युच्चयमेवाह मिच्छगुणजुयाणं निवाइयाणं करेति पूयाइं ॥ इह
 लोय कए सम्मत्त, गुण जुयाणं नउण मूढा ॥१००५॥ व्याख्या ॥
 मिथ्यात्वगुणयुतानां प्रथणगुण स्थानवर्तिनां नृपादीनां नरेश्वरादीनां
 कुर्वति पूजादि अभ्यर्चनमस्कारादि इह लोककृते मनुष्यजन्मोपकारार्थं
 सम्यक्त्वसंयुतानां दर्शनसहितानां ब्रह्मशांत्यादीनामिति शेषः । न
 पुनर्नैव मूढा अज्ञानिन इति गाथार्थः ॥

(६८) अब इस पाठकी भाषा लिखते है ॥ तहबंभसंति इत्यादि
 गाथाकी व्याख्या ॥ तथा शब्द वादांतरके कहनके लीये है. ब्रह्मशांत्यादिका
 मकार पूर्ववत्, आदिशब्दमें अंबिकादि ग्रहण करणे, कितनेक इनकी
 पूजनादिकका निषेध करते है. आदि शब्द ग्रहणसें शेष तिनके उचितका
 ग्रहण करना. तिनकी पूजाका निषेध करना योग्य नही है, क्योंकि सिद्धांतादि

प्रतीतार्था ॥ न केवलं श्रावका एतेषामित्थं कुर्वति यतयोऽपि कायोत्सर्गादिकमेतेषां कुर्वतीत्याह । विग्धविधायणहेउं, जइणो वि कुणंति हंदि उस्सगं । खित्ताइ देवयाए सुयकेवलिणा जउ भणियं १००१ व्याख्या । विघ्नविधातनहेतोरुपद्रवविनाशार्थं यतयोपि साधवोपि न क्वेलं श्रावकादय इत्यपिशब्दार्थः । कुर्वति विदधति हंदीति कोमलामंत्रणे उत्सर्गं कायोत्सर्गं क्षेत्रादिदेवताया आदिशब्दाद्भवनदेवतादिपरिग्रहः श्रुतकेवलिना चतुर्दशपूर्वधारिणा यतो यस्माद्भणितं गदितमिति गाथार्थः । तदेवाह चाउम्मासियवरिसे । उस्सगो खित्तदेवयाए य । पक्खियसेज्जसूराएर्था, करिंति चउमासिए वेगे ॥१००२॥ गतार्थाः । ननु यदि चतुर्मासिकादि-भणितमिदं किमिति सांप्रतं नित्यं क्रियत इत्याह । संपइ निच्चं कीइ संनिज्जा भावउ विसिद्धाउ । वेयावच्चगराणं, इच्चाइ वि बहुयकालाउ ॥१००३॥ व्याख्या ॥

सांप्रतमधुना नित्यं प्रतिदिवसं क्रियते विधीयते कस्मात् सांनिध्यभावस्तस्थ कारणाद्विशिष्टा- दतिशायिनो वैयावृत्यकराणां प्रतीतानामित्याद्यपि न केवलं कायोत्सर्गादीत्यपेरर्थः । आदिग्रहणात्संति-कराणमित्यादि दृश्यं प्रभूतकालात् बहोरनेहस इति गाथार्थः । इत्थं स्थिते किं कर्त्तव्यमित्याह ।

विग्धविधायमहेउं, चेईहररक्खणाय निच्चंति ॥

कुज्जा पुयाईयं, पयाणं धम्मवं किंचि ॥१००४॥

व्याख्या :- विघ्नविधातनहेतोरुपसर्गनिवारकत्वेन आत्मनः इति शेषः ॥ चैत्यगृहरक्षणाच्च देवभवनपालनात् नित्यमपि सर्वदा न केवलमेकदेत्यपिशब्दार्थः । कुर्याद् विदध्यात् पूजादिकमादिशब्दा-त्कायोत्सर्गा दिका एतेषां ब्रह्मशांत्यादीनां धर्मवान् धार्मिकः । अयमभिप्रायः । यदि मोक्षार्थमेतेषां पूजादि क्रियते ततो दुष्टं विघ्नादिवारणार्थं त्वदुष्टं तदिति किंचेत्यभ्युच्चय इति गाथार्थः । अभ्युच्चयमेवाह मिच्छत्तगुणजुयाणं, निवाइयाणं करेमि पूयाइं ॥ इह लोय कए सम्पत्त गुण जुयाणं नउण मूढा ॥१००५॥

महाशास्त्रोंकी वृत्तिके करनेवाले श्रीहरिभद्रसूरिजी महाराजको ब्रह्मशांति आदिककी पूजा उचितकृत्य सम्मत है. इनोने श्रीपंचाशकजीमें इनका कथन करा है. इति गाथार्थः । सोइ कहते है.

साहम्मिया इत्यादि गाथाकी व्याख्या ॥ यह शासन देव जो है, सो सम्यग्दृष्टी है, महा शुद्धिमान है, सार्धार्थिक है, इस वास्ते इनकी पूजा कायोत्सर्गादि उचित कृत्य करना श्रावकोंको योग्य है, केवल श्रावकोनेही इनोकी पूजादिक करणी ऐसैं नही समजनां किंतु साधु संयमीभी इनोका कायोत्सर्ग करते है, सोइ कहते है ॥

विग्घविघायण इत्यादि गाथा १००१ की व्याख्या ॥ विघ्नविघात सो उपद्रवरूप विघ्नोके विनाश करनेके लीये यति साधुभी क्षेत्रदेवता आदिकका कायोत्सर्ग करते है. आदिशब्दसैं भवनदेवतादिकका ग्रहण करना. इस वास्ते निःकेवल श्रावकोनेही इनोका कायोत्सर्ग करणा ऐसा नही समजना. अपितु साधुभी करते है. यह अपिशब्दका अर्थ है. क्योंकी पूर्वोक्त कायोत्सर्ग करणे यह कथन श्रुतकेवली श्रीभद्रबाहुस्वामीने कहे है. इति गाथार्थः ॥ सोइ कहेत है.

चाउम्मासि इत्यादि गाथा १००२ की व्याख्या ॥ चातुर्मासीमें, सांवत्सरीमें, क्षेत्रदेवताका कायोत्सर्ग करणा, और पाक्षीमें भवनदेवताका कायोत्सर्ग करणा, एकैक आचार्य चातुर्मासीमेंभी भवनदेवताका कायोत्सर्ग करते है. इति गाथार्थः ॥

पूर्वपक्ष :- ननु इति प्रश्ने. जेकर चातुर्मास्यादिकमें क्षेत्रदेवादिकका कायोत्सर्ग करणा श्रीभद्रबाहुस्वामीजीने कहा है तो फेर क्यों कर अब संप्रतिकालमें नित्य कायोत्सर्ग करते हो. इस प्रश्नका उत्तर ग्रंथाकारही देते है.

संपइं इत्यादि गाथा १००३ व्याख्या ॥ सांप्रत कालमें नित्य

વ્યાખ્યા :- મિથ્યાત્વગુણયુતાનાં પ્રથમગુણસ્થાનવર્તિનાં નૃપાદીનાં નરેશ્વરાદીનાં કુર્વંતિ પૂજાદિ અભ્યર્ચનનમસ્કારાદિ ઇહ લોકકૃત્તે મનુષ્યજન્મોપકારાર્થ સમ્યક્ત્વસંયુતાનાં દર્શનસહિતનાં બ્રહ્મશાંત્યાદીનામિતિ શેષઃ । ન પુનર્નૈવ મૂઢા અજ્ઞાનિનઃ ઇતિ ગાથાર્થઃ ॥

(૬૮) ભાવાર્થ :- “તહબંભસંતિ.” ઇત્યાદિ ગાથાની વ્યાખ્યા તથા શબ્દ વાદાંતરને કહેવા માટે છે બ્રહ્મશાંત્યાદિનો ‘મ’કાર પૂર્વવત્ જાણવો. આદિ શબ્દથી અંબિકાદિ ગ્રહણ કરવા. કેટલાક લોકો એમના પૂજનાદિનો નિષેધ કરે છે. આદિ શબ્દથી શેષ તેમનું ઔચિત્ય ગ્રહણ કરવું. તેમની પૂજાનો નિષેધ કરવો યોગ્ય નથી. કારણ કે સિદ્ધાંતાદિ મહાશાસ્ત્રોની વૃત્તિકાર શ્રીહરિભદ્રસૂરિજીને બ્રહ્મશાંતિ આદિની પૂજા ઉચિતકૃત્ય સંમત છે. તેઓશ્રીએ શ્રીપંચાશકજીમાં તેનું કથન કર્યું છે. આ પ્રમાણે ગાથાર્થ છે તે હવે કહેવાય છે.

“સાહમ્મિયા” ઇત્યાદિ ગાથાની વ્યાખ્યા આ જે શાસન દેવ છે. તે સમ્યગ્દષ્ટિ છે. મહા ઋદ્ધિમાન છે, સાધર્મિક છે, તેથી તેમની પૂજા કાયોત્સર્ગાદિ ઉચિતકૃત્ય કરવા શ્રાવકોને યોગ્ય છે. માત્ર શ્રાવકોએ જ તેમની પૂજાદિ કરવી એવું નહિ સમજવું પરંતુ સંયમી સાધુ પણ તેમનો કાયોત્સર્ગ કરે છે. તે હવે બતાવતાં કહે છે કે...

“વિઘ્વાયણહેડ” ઇત્યાદિ ગાથા ૧૦૦૧ ની વ્યાખ્યા વિઘ્નોનો નાશ કરવા માટે સાધુ પણ ક્ષેત્રદેવતાદિને ગ્રહણ કરવા કાયોત્સર્ગ કરે છે. આદિ શબ્દથી ભવનદેવતાદિને ગ્રહણ કરવા તેથી માત્ર શ્રાવકોએ જ તેમનો કાયોત્સર્ગ કરવો એવું ન સમજવું પરંતુ સાધુ પણ કરે છે. આ અપિ સબ્દનો અર્થ છે. કારણ કે પૂર્વોક્ત કાયોત્સર્ગ કરવો, આ કથન શ્રુતકેવલી શ્રીભદ્રબાહુ સ્વામીએ કહ્યું છે. હવે તે જ બતાવતાં કહે છે કે...

“ચાઝમ્માસિ” ઇત્યાદિ ગાથા ૧૦૦૨ની વ્યાખ્યા. ચાતુર્માસીમાં સંવત્સરીમાં ક્ષેત્રદેવતાનો કાયોત્સર્ગ કરવો અને પાક્ષિકમાં ભવનદેવતાનો કાયોત્સર્ગ કરવો. કોઈક એક આચાર્ય ચાતુર્માસીમાં પણ ભવનદેવતાનો

दिनप्रति जो क्षेत्रदेवतादिकका कायोत्सर्ग करते हैं तिसका कारण यह है की सांप्रतकालमें तिन देवताके सांनिध्याभावसें अर्थात् पूर्वकालमें यदा कदा एकवार कायोत्सर्ग करणसें वे देव वे शासनकी प्रभावना निमित्त उपद्रवनाशनादि करते थे, और सांप्रतकालमें कालदोषसें यदा कदा कायोत्सर्ग करनेसें वे देव वे सांनिध्य नहीं करते हैं, इस वास्ते तिनकों नित्य प्रतिदिन कायोत्सर्ग द्वारा जागृत करे हूए सांनिध्य करते हैं. इस वास्ते नित्य कायोत्सर्ग करते हैं. तिस नित्य कायोत्सर्गके करणसें विशिष्ट अतिशयवान् वैयावृत्यकरादि देव जो हैं सो जागृत होते हैं. निःकेवल वैयावृत्य करनेवाले प्रसिद्ध देवताका कायोत्सर्गही नहीं करते हैं. किंतु शांतिकरणं इत्यादिकोंकाभी ग्रहण करना. तथा प्रभूतकाल अर्थात् बहुत दिनोंसें पूर्वधरोके समयसें इन पूर्वोक्त देवतायोंका नित्य प्रतिदिन पूर्वाचार्य कायोत्सर्ग करते आए हैं. इस वास्ते पूर्वोक्त देवतायोंका नित्य कायोत्सर्ग करते हैं. इति गाथार्थः ॥

औसें स्थित सिद्ध हूए तो फेर क्या करना चाहियें सो कहते हैं. विघ्नविघायण इत्यादि १००४ गाथाकी व्याख्या ॥ विघ्नविघातके वास्ते आत्माके उपसर्गनिवारक होनेसें, और श्रीजिनमंदिरकी रक्षा करनेसें देवभवनकी पालना करनेसें, नित्यप्रति इन देवतायोंकी पूजा करनी चाहियें. आदिशब्दसें दिन प्रतिदिन तिन देवतायोंका कायोत्सर्ग करना चाहियें. किनकों करना चाहियें ? धर्मजनकों करना चाहियें. यहां अभिप्राय यह हैकि जेकर मोक्षके अर्थे इन पूर्वोक्त देवतायोंकी पूजादि करे जबतो अयुक्त है. परंतु विघ्न निवारणादिकके निमित्त करे तो कुछभी अयुक्त नहीं है. उचित प्रवृत्तिरूप होनेसें पूजा, कायोत्सर्ग करना युक्तही है. किंच शब्द अभ्युच्चयार्थमें है ॥ इति गाथार्थः ॥

કાયોત્સર્ગ કહે છે. ઇતિ ગાથાર્થઃ ॥

પૂર્વપક્ષ :- જો ચાતુર્માસી આદિમાં ક્ષેત્રદેવતાદિનો કાયોત્સર્ગ કરવાનો શ્રીભદ્રબાહુ સ્વામીજીએ કહ્યો છે, તો પછી કેમ સંપ્રતિકાળમાં-વર્તમાનકાળમાં દરરોજ કાયોત્સર્ગ કેમ કરાય છે ?

(આ પ્રશ્નનો ઉત્તર ગ્રંથકારશ્રીજી જ આપે છે.)

ઉત્તરપક્ષ :- “સંપદ્મ” ઇત્યાદિ ગાથા ૧૦૦૩ની વ્યાખ્યા. વર્તમાનકાળમાં નિત્ય પ્રતિદિન જે ક્ષેત્રદેવતાદિનો કાયોત્સર્ગ કરાય છે, તેનું કારણ એ છે કે વર્તમાનકાળમાં તે દેવતાઓનો સાંનિધ્યાભાવ હોવાથી અર્થાત્ પૂર્વકાળમાં યદાકદા એકવાર કાયોત્સર્ગ કરવાથી તે દેવ શાસનની પ્રભાવના નિમિત્તે ઉપદ્રવનો નાશ કરતા હતા. જ્યારે વર્તમાનકાળમાં કાલદોષથી યદા કદા એકવાર કાયોત્સર્ગ કરવાથી તે દેવો સાંનિધ્ય કરતા નથી. તેથી તેમને પ્રતિદિન કાયોત્સર્ગ દ્વારા જાગૃત કરતાં સાંનિધ્ય કરે છે. તેથી નિત્ય પ્રતિદિન કાયોત્સર્ગ કરાય છે.

તે તે કાયોત્સર્ગ કરવાથી વિશિષ્ટ અતિશયવાન્ વૈયાવૃત્યકરાદિ જે દેવો છે તે જાગૃત થાય છે.

વળી માત્ર વૈયાવૃત્ય કરનારા પ્રસિદ્ધ દેવતાનો કાયોત્સર્ગ જ કરતો નથી. પરંતુ ‘શાંતિકરાણં’ ઇત્યાદિક દેવતાઓનો પણ કાયોત્સર્ગ ગ્રહણ કરવો તથા પ્રભૂતકાલથી અર્થાત્ ઘણા લાંબા સમયથી પૂર્વધરોના કાળથી પૂર્વોક્ત દેવતાઓનો પ્રતિદિન પૂર્વાચાર્યો કાયોત્સર્ગ કરતા આવ્યા છે. તેથી પૂર્વોક્ત દેવતાઓનો નિત્ય કાયોત્સર્ગ કરાય છે. ઇતિ ગાથાર્થઃ ॥

આ રીતે સિદ્ધ થતે છતે પુનઃ શું કરવું જોઈએ, તે કહે છે.

“વિગ્ધવિઘ્નાયાણમ્” ઇત્યાદિ ૧૦૦૪ ગાથાની વ્યાખ્યા.

વિઘ્નવિઘાતને માટે આત્માના ઉપસર્ગના નિવારક હોવાથી અને શ્રીજિનમંદિરની રક્ષા કરવાથી - દેવભવનનું પાલન કરવાથી નિત્ય પ્રતિદિન આ દેવતાઓની પૂજા કરવી જોઈએ. અર્થાત્ દિન પ્રતિદિન તે દેવતાઓનો

अभ्युच्चय शेष कहने योग्य जो रहा है सोइ कहते है ॥ मिच्छत गुण इत्यादि १००५ गाथाकी व्याख्या ॥ मिथ्यात्वगुणसहित प्रथम गुणस्थानमें वर्त्तनेवाले ऐसे नरेश्वर जो राजादिकों है तिनकों जो पूजा नमस्कारादिक करते है सो तो इस लोक के प्रयोजन करते है. परंतु सम्यक्त्वसहित सम्यक्दृष्टि ब्रह्मशांत्यादि देवतांकी पूजा, नमस्कार कायोत्सर्गादि जो करते है, सो कुछ मूढ अज्ञानी नही करते है. इति गाथार्थः ॥

(६९) अब इस जीवानुशासन ग्रंथके लेखकों जो कोइ हठग्राही, अनंतसंसारी, मिथ्यादृष्टि, दुर्लभबोधी जीव न माने तो उसकों जैनसंप्रदायवाले क्योंकर जैनी कहेगा ? जेकर उत्रे अपने मुखसें आपको जैनी नाम ठहराय रखा तिससें क्या वो जैन बन गया. श्रीवीतरागके वचनोपर श्रद्धधान होने सिवाय जैन नही हो सकता है.

पूर्वपक्षीका प्रश्न :- हमने श्रीरत्नविजयजी अरु श्रीधनविजयजीके मुखसें अैसा सुनाहै कि हमतो सिद्धांतोंकी पंचांगी मानते है. परंतु अन्य प्रकरणादि कुछभी नही मानतें है.

उत्तर :- अैसा मानना इनोका बहोत बेसमजीका है क्योंकि श्रीअभयदेवसूरिजीने श्रीस्थानांगसूत्रकी वृत्तिमें श्रुतज्ञानकी प्राप्तिके सात अंग कहे है तद् गाथा ॥ १ सूत्र, २ निर्यूक्ति, ३ भाष्य, ४ चूर्णि, ५ वृत्ति, ६ परंपराय, ७ अनुभव, यह लेखसें जब पंचांगीमें पूर्वाचार्योंकी परंपरा माननी कही है, और तिसकोंभी श्रीरत्नविजयजी अरु श्रीधनविजयजी अपने मनःकल्पित नवीन पंथ निकालनेका इरादा पूर्ण करनेके वास्ते नही मानते है, तबतो इनकों पंचांगी माननेवालेभी किसतरसें सुज्ञान कह सकते है ? क्योंकी श्रीस्थानांग सूत्रकी वृत्ति यहभी सूत्रोंको पांच अंगमेंसें एक अंग है तो फेर वृत्तिमें करा हुआ कथनभी इनोको माननेमें जब अनुकूल नही होता

કાયોત્સર્ગ કરવો જોઈએ. કોણે કરવો જોઈએ ? ધાર્મિકજનોએ કરવો જોઈએ. અહીં અભિપ્રાય એ છે કે જો કોઈ મોક્ષ માટે તે દેવતાઓની પૂજાદિ કરે તો તે અયુક્ત છે. પરંતુ વિઘ્નનિવારણાદિના નિમિત્તે કરે તો કંઈપણ અયોગ્ય નથી. ઉચિત પ્રવૃત્તિરૂપ હોવાથી પૂજા કાયોત્સર્ગ કરવો યુક્ત જ છે.

‘કિંચ’ શબ્દ અભ્યુચ્ચયાર્થક છે.

અભ્યુચ્ચય શેષ કહેવા યોગ્ય જે રહે છે, તે જ કહે છે: “મિચ્છત્તગુણ૦” ઈત્યાદિ ગાથા ૧૦૦૫ની વ્યાખ્યા. મિથ્યાત્વગુણ સહિત પ્રથમ ગુણસ્થાનકમાં વર્તનારા જે રાજાઓ છે, તેમની જે નમસ્કારાદિ પૂજા કરે છે. તે તો આ લોકના પ્રયોજનથી કરે છે. પરંતુ સમ્યક્ત્વસહિત સમ્યગ્દષ્ટિ બ્રહ્મશાંત્યાદિ દેવતાઓની પૂજા, નમસ્કાર, કાયોત્સર્ગાદિ જે કરાય છે, તે કોઈ મૂઢ અજ્ઞાન લોકો કરતા નથી, આ પ્રમાણે ગાથાર્થ છે. અજ્ઞાની લોકો કરતા નથી. ઇતિ ગાથાર્થ: ॥

(૬૯) હવે આ જીવાનુશાસન ગ્રંથના લેખોને-પાઠોને જો કોઈ હઠાગ્રહી, અનંતસંસારી, મિથ્યાદષ્ટિ દુર્લભબોધિ જીવ ન માને તો તેને જૈનસંપ્રદાયવાળા કઈરીતે જૈન કહે ? જો કોઈ પોતાના મુખથી પોતાને જૈન તરીકે જાહેર કરે, તેનાથી શું તે જૈન બની જાય ! શ્રીવીતરાગના વચનો ઉપરની શ્રદ્ધા વિના જૈન બની શકાતું નથી.

પૂર્વપક્ષીનો પ્રશ્ન :- અમે શ્રીરત્નવિજયજી-ધનવિજયજીના મુખથી એવું સાંભળ્યું છે કે-અમે તો સિદ્ધાંતોની પંચાંગી માનીએ છીએ. પરંતુ અન્ય પ્રકરણાદિ કંઈ પણ માનતા નથી.

ઉત્તરપક્ષ :- તેઓની આ માન્યતા અણસમજણના ઘરની નથી. કારણકે શ્રીઅભયદેવસૂરિજીએ શ્રીસ્થાનાંગસૂત્રની ટીકામાં શ્વેતજ્ઞાનની પ્રાપ્તિ સાત અંગ કહ્યા છે. ૧. સૂત્ર, ૨ નિર્યુક્તિ, ૩ ભાષ્ય, ૪ ચૂર્ણિ, ૫ વૃત્તિ, ૬ પરંપરા, ૭ અનુભવ.

है तब तो जिस कथनसें इनोंका मत सिद्ध हो जावे वो कथन जिस ग्रंथमें होवे तिस कथनकोंही मानो परंतु उसी ग्रंथमें इनोका मत त्रुडनेवाला कथन होवे, वो कथन नही मानना चाहियें ! इसी तरें जो ढूंढीयोकी माफक जहां अपनेकों अनुकूल होवे सो वचन सत्य और जो अपनेकों प्रतिकूल होवे सो वचन असत्य कह देनेके तुल्य वाणी बन जाती है.

हमारा कहना यह है की कुतर्क करनेवाला, शास्त्रकारोंका लेखकों जुठा ठहराने वास्ते कोट्यावधि कुयुक्तियों करो, परंतु महागंभीर आशयवाले, अरु समुद्र जैसी बुद्धिवाले पूर्वाचार्योंने जो शास्त्रोंकी रचना करी है तिनोका अस्खलित वचनका किसी कुतर्की तुच्छमतवाले लोकोसें पराभव नही हो सक्ता है, किंतु पराभव करनेवाला आपही आपसें स्खलन हो जाता है. जो शास्त्रोंकी अपेक्षा छोडके अपनी कुयुक्तियोंसें नवीन मत निकालनेका उद्यम करनेको चाहना रखता है उसका बोल असंमजस मूर्खोंके टोलेमें इच्छामाफक कभी प्रमाणभी हो जावे परंतु विवेकी जनोके आगे तो अत्यंत निस्तेज हो जाता है. जुठा कभी सच्चा नही होता है.

अब इनोके कहे मुजब पंचांगी माननेसें तो श्रुतदेवता, क्षेत्रदेवता अरु भवनदेवताका कायोत्सर्गादिकका करना सिद्ध नही होता है परंतु हम सत्य कह देते है कि इनोने जो यह समज अपने दिलमें निश्चित करके रखा है सोभी इनोकी असत्य कल्पनाही जान लेनी परंतु सापेक्ष कल्पना नही है. हम पंचांगीके पाठसेंही पूर्वोक्त देवतायोंका कायोत्सर्ग करना प्रमाण है ऐसा सिद्ध कर देते हैं.

(७०) तिसमें प्रथम तो श्रीआवश्यक सूत्रकी निर्युक्ति, चूर्णि और टीकाका प्रमाण लिखते हैं ॥ चाउम्मासि य वरिसे, उस्सग्गो खित्तदेवयाए य ॥ परिकयसिज्झ सुगए, करेंति चउमासिए वेगे ॥१॥

આ લેખમાં જ્યારે પંચાંગીમાં પૂર્વાચાર્યોની પરંપરા માનવાની કહી છે. અને તેને પણ શ્રીરત્નવિજયજી-ધનવિજયજી પોતાનો મન: કલ્પિત નવીન પંથ ચાલુ કરાવાનો ઈરાદો પૂર્ણ કરવા માટે માનતા નથી, ત્યારે તો તેમને સુજ્જનો કેવીરીતે પંચાંગી માનવાવાળા કહી શકે ? કારણ કે શ્રીસ્થાનાંગ સૂત્રની વૃત્તિ પણ સૂત્રોના પાંચ અંગો પૈકીનું એક અંગ છે. વૃત્તિમાં કરેલું કથન પણ એમને માનવામાં જો અનુકૂલ આવતું નથી. ત્યારે તો જે કથનથી પોતાનો મત સિદ્ધ થઈ જાય, તે કથન જે ગ્રંથમાં હોય તેના કથનોને જ માનો, પરંતુ તે જ ગ્રંથમાં તેમના મતનું ખંડન કરનારા, વચનો હોય તે તેને ન માનવા જોઈએ !- આ રીતે સ્થાનકવાસીઓની જેમ પોતાને અનુકૂળ હોય તે વચન સત્ય અને અનુકૂળ ન હોય તે અસત્ય કહી દેવાની વાણીતુલ્ય વાણી બની જાય છે.

અમારું કહેવું એ છે કે કુર્તક કરવાવાળા શાસ્ત્રકારોના લેખોને જુઠા (અસત્ય) સિદ્ધ કરવા માટે કોટ્યાવધિ કુયુક્તિઓ કરે, પરંતુ મહાગંભીર આશયવાળા અને સમુદ્ર જેવી બુદ્ધિવાળા પૂર્વાચાર્યોએ જે શાસ્ત્રોની રચના કરી છે, તેના અસ્ખલિત વચનનો કોઈ કુર્તકી તુચ્છમતિવાળા લોકોથી પરાભવ થઈ શકતા નથી. પરંતુ પરાભવ કરવાવાળા પોતાના જાતે જ સ્ખલના પામે છે.

જે શાસ્ત્રની અપેક્ષા છોડીને પોતાની કુયુક્તિઓથી નવીન પંથ કાઢવાનો ઉદ્દેશ કરવાની ઈચ્છા રાખે છે, તેની વાણી ભલે મુખ લોકોમાં પ્રમાણ બની જાય, પરંતુ વિવેકીજનોની આગળ તો તેમની વાણી તદ્દન નિસ્તેજ બની જાય છે. અસત્ય ક્યારે પણ સત્ય બની જતું નથી.

હવે એમના કહેવા પ્રમાણે પંચાંગી માનવાથી તો શ્વેતદેવતા, ક્ષેત્રદેવતા અને ભવનદેવતાનો કાયોત્સર્ગાદિ કરવાના સિદ્ધ થતા નથી. પરંતુ અમે સત્ય કહીએ છીએ કે તેમને જે આ સમજ પોતાના દિલમાં સ્થિર કરી છે, તે પણ તેમની અસત્ય કલ્પના છે. પરંતુ સાપેક્ષ કલ્પના નથી. અમે પંચાંગીના પાઠોથી જ પૂર્વોક્ત દેવતાઓના કાયોત્સર્ગ કરવાનું પ્રમાણ છે, એવું સિદ્ધ કરીએ દઈએ છીએ.

अस्य व्याख्या ॥ चाउ० ॥ क्षेत्रदेवतोत्सर्गं कुर्वति ॥ पाक्षिके शय्यासुर्याः ॥ केचिच्चातुर्मासिके शय्यादेवताया अप्युत्सर्गं कुर्वति ॥ भाषा ॥ कितनेक आचार्य चातुर्मासी तथा संवत्सरिके दिनमें क्षेत्रदेवताका कायोत्सर्ग करते हैं. और पाक्षीमें भवनदेवताका कायोत्सर्ग करते हैं, अरु कितनेक चातुर्मासिके दिनमें भवनदेवताका कायोत्सर्ग करते हैं. इति गाथार्थः ॥

इस पाठमें भनवदेवता और क्षेत्रदेवताका कायोत्सर्ग करना कहा है. जेकर श्रीरत्नविजयजी, श्रीधनविजयजी कहेगे कि यहतो हम मानते हैं. परंतु नित्य प्रतिदिन श्रुतदेवता और क्षेत्रदेवताका कायोत्सर्ग करना नहीं मानते हैं.

उत्तर :- पंचवस्तु शास्त्रमें श्रीहरिभद्रसूरिजीने श्रुतदेवताने अरु क्षेत्रदेवताका कायोत्सर्ग करना कहा है तिसका पाठभी उपर लिख आये है तो फेर तुम क्यों नहीं मानते हो ? जेकर प्रतिदिन क्षेत्रदेवता और श्रुतदेवताका कायोत्सर्ग करनेसें मिथ्यात्व किंवा पाप लगता है तो फेर पक्षी, चातुर्मासी अरु सांवत्सरी रूप महा पूर्वोके दिनोमें पूर्वोक्त कायोत्सर्ग करनेसेंभी महामिथ्यात्व और महापाप तुमको लगना चाहियें. तो आप विचारोकि अन्य दिनोमें जो पाप न करे सोही पुरुष निरवद्य महापूर्वोके दिवसोंमें तो अवश्यमेव पाप कर्म करे तब तिसको मिथ्यादृष्टि, महा अधम अज्ञानी कहना चाहियें इतना तो तुमभी जानते होवेंगे, यह बातका जो आप तादृश विचारपूर्वक ख्याल रखोगे तो प्रतिदिन श्रुतदेवता, क्षेत्रदेवताका कायोत्सर्ग निषेध करणा यह बहोत अयोग्य है औसा आपही समज जावेंगे, हमकोभी समजानेकी जरूर नहीं पडेगी.

(७१) प्रश्न :- श्रुतदेवताके कायोत्सर्ग करणेसें क्या लाभ होता है ?

उत्तर :- इनके कायोत्सर्ग करनेसें महालाभ होता है यह कथन श्रीआवश्यक सूत्र जो तुम मानते हो तिसमेही करा है सो पाठ यहां लिखते

(૭૦) તેમાં પ્રથમ અમે આવશ્યકસૂત્રની નિર્યુક્તિ, ચૂર્ણિ અને ટીકાના પ્રમાણ આપીએ છીએ.

ચાઝમ્માસિ ય વરિસે, ઝસ્સગ્ગો ખિત્તદેવયાણે ય ।

પક્કિચ્ચય સિજ્જ સૂરાણે, કરેતિ ચઝમાસિણે વેગે ॥૧॥

અસ્ય વ્યાખ્યા ॥ ચાઝ. ॥ ક્ષેત્રદેવતોત્સર્ગ કુર્વતિ ॥ પાક્ષિકે શય્યાસુર્યાઃ ॥ કેચિચ્ચાતુર્માસિકે શય્યાદેવતાયા અપ્યુત્સર્ગ કુર્વતિ ॥

ભાવાર્થ :- કેટલાક આચાર્ય ચાતુર્માસી અને સાંવત્સરિકમાં ક્ષેત્રદેવતાનો કાયોત્સર્ગ કરે છે. અને પાક્ષિકમાં ભવનદેવતાનો કાયોત્સર્ગ કરે છે અને કેટલાક ચાતુર્માસીમાં ભવનદેવતાનો કાયોત્સર્ગ કરે છે. ॥ ઇતિ ગાથાર્થઃ ॥

આ પાઠથી ભવનદેવતા અને ક્ષેત્રદેવતાનો કાયોત્સર્ગ કરવાનો કલ્પો છે.

જો શ્રીરત્નવિજયજી, ધનવિજયજી કહેતા હોય કે આ તો અમે માનીએ છીએ, પરંતુ નિત્ય પ્રતિદિન શ્રુતદેવતા-ક્ષેત્રદેવતાનો કાયોત્સર્ગ કરવાનો માનતા નથી.

ઉત્તર :- પંચવસ્તુ શાસ્ત્રમાં શ્રીહરિભદ્રસૂરિજીએ શ્રુતદેવતા અને ક્ષેત્રદેવતાનો કાયોત્સર્ગ કરવાનો કલ્પો તે પાઠ અમે ઉપર લખેલ છે. તો પછી તમે કેમ માનતા નથી ?

જો પ્રતિદિન શ્રુતદેવતા અને ક્ષેત્રદેવતાનો કાયોત્સર્ગ કરવાથી મિથ્યાત્વ કે પાપ લાગતું હોય, તો પદ્મી, ચાતુર્માસી અને સાંવત્સરીરૂપ મહાપર્વોના દિનોમાં પૂર્વોક્ત કાયોત્સર્ગ કરવાથી પણ મહામિથ્યાત્વ અને મહાપાપ તમને લાગવું જોઈએ ! તો તમે વિચારો કે અન્યદિનોમાં જે પાપ ન કરે, તે જ પુરુષ નિરવદ્ય મહાપર્વોના દિવસોમાં અવશ્યમેવ પાપકર્મ કરે, ત્યારે તેને મિથ્યાદૃષ્ટિ, મહા અધમ અજ્ઞાની કહેવો જોઈએ. આટલું તો તમે પણ જાણતા જ હશો ! આ વાતને જો તમે તાદૃશ વિચારપૂર્વક ખ્યાલમાં રાખશો. તો પ્રતિદિન શ્રુતદેવતા, ક્ષેત્રદેવતાના કાયોત્સર્ગનો નિષેધ કરવો ખૂબ અયોગ્ય છે, એવું સ્વયં પોતાને સમજમાં આવી જશે. અમારે

है. सुयदेवयाए आसायणाए ॥ व्याख्या श्रुतदेवतायाः आशातनयाः । क्रिया तु पूर्ववत् । आशातना तु श्रुतदेवता न विद्यते अकिंचित्कारी वा । न ह्यनधिष्ठितोमौनींद्र खल्वागमः अतोऽसावस्ति नचाकिंचित्कारी तामालंब्य प्रशस्तमनसः कर्मक्षयदर्शनात् ॥

अब इसकी भाषा लिखते हैं. श्रुतदेवताकी आशातना ऐसैं होती है कि जो कहे श्रुतदेवता नहीं है अथवा जेकर है तो कुछभी नहीं कर शक्ति है ऐसैं कहनेवाला आशातना करने वाला है क्योंकि श्रीभगवंतके कहे आगम अनधिष्ठित नहीं है. इस वास्ते श्रुतदेवताकी अस्ति है. श्रुतदेवता “अकिंचित्कारी” ऐसा कहना मिथ्या है. क्योंकि जो कोई श्रुतदेवताका आलंबन करके कायोत्सर्गादि करता है तिस्के कर्मक्षय होते है. इस वास्ते श्रुतदेवताकी आशातना त्यागके चतुर्वर्णसंघको कर्मक्षय करणे वास्ते अवश्यमेव प्रतिदिन श्रुतदेवताका कायोत्सर्ग करना और थुइभी अवश्य कहनी चाहियें.

(७२) प्रश्न :- सम्यग्दृष्टि वैयावृत्त्यादि करनेवाले देवतायोंका कायोत्सर्ग करना और चोथी थुइमें तिनकी स्तुति करणी तिस्सैं क्या फल होता है.

उत्तर :- पूर्वोक्त कृत्य करनेसैं जीव सुलभबोधि होनेके योग्य महा शुभकर्म उपार्जन करता है. और तिनकी निंदा करनेसैं जीव दुर्लभबोधि होने योग्य महा पापकर्म उपार्जन करता है. अैसा पाठ श्रीठाणांग सूत्र जिसकों श्रीरत्नविजयजी, श्रीधनविजयजी मान्य करते है तिसमें है सो इहां लिख देते है ॥ पंचहिं ठाणेहिं जीवा दुल्लभबोहियत्ताए कम्मं पकरेंति तं जहा अरहंताणमवन्नं वदमाणे अरिहंतपण्णत्तस्स धम्मस्स अवन्नं वदमाणे आयरियउवज्झायाणं अवन्नं वदमाणे चउवन्नसंघस्स अवन्नं वदमाणे वि विक्रतवबंभचेराणं देवाणं अवन्नं वदमाणे पंचहिं ठाणेहिं जीवा

સમજાવવાની જરૂર પડશે નહિ.

(૭૧) પ્રશ્ન :- શ્રુતદેવતાનો કાયોત્સર્ગ કરવાથી શું લાભ થાય છે ?

ઉત્તર :- શ્રુતદેવતાનો કાયોત્સર્ગ કરવાથી મહાન લાભ થાય છે. તમને જ માન્ય શ્રીઆવશ્યકસૂત્રનો પાઠ અહીં લખીએ છીએ..

સુચદેવયાએ આસાયણાએ ॥ વ્યાખ્યા શ્રુતદેવતાયાઃ આશાતનયાઃ ॥
ક્રિયા તુ પૂર્વવત્ ॥ આશાતના તુ શ્રુતદેવતા ન વિદ્યતે અર્કિચિત્કરી વા । ન
હ્યનધિષ્ટિતો મૌનીદ્રઃ યત્ત્વાગમઃ અતોઽસાવસ્તિ નચાર્કિચિત્કરી તામાલંબ્ય
પ્રશસ્તમનસઃ કર્મક્ષયદર્શનાત્ ॥

ભાવાર્થ :- શ્રુતદેવતાની આશાતના આ પ્રમાણે થાય છે. શ્રુતદેવતા નથી અથવા જો તે છે તો તેની કંઈપણ શક્તિ નથી. અર્થાત્ શ્રુતદેવતા નથી. અથવા છે તો અર્કિચિત્કર છે-આવું કહેનાર શ્રુતદેવતાની આશાતના કરનાર છે. કારણ કે ભગવાન દ્વારા પ્રરૂપિત આગમો અનધિષ્ટિત નથી. તેથી શ્રુતદેવતાની વિદ્યમાનતા છે. વળી શ્રુતદેવતાને અર્કિચિત્કર કહેવા તે મિથ્યા છે. કારણ કે જે કોઈ શ્રુતદેવતાનું આલંબન કરીને કાયોત્સર્ગ કરે છે. તેને કર્મક્ષય થાય છે.

તેથી શ્રુતદેવતાની આશાતનાનો ત્યાગ કરીને ચતુર્વિધ સંઘે કર્મક્ષય કરવા માટે અવશ્યમેવ શ્રુતદેવતાનો કાયોત્સર્ગ કરવો જોઈએ અને તેમની થોડા અવશ્ય કહેવી જોઈએ.

(૭૨) પ્રશ્ન :- સમ્યગ્દૃષ્ટિ વૈયાવૃત્યાદિ કરનારા દેવતાઓનો કાયોત્સર્ગ કરવો અને ચોથી થોડામાં તેમની સ્તુતિ કરવી, તેનાથી શું ફલ મળે છે ?

ઉત્તર :- પૂર્વોક્ત કાયોત્સર્ગ આદિ કૃત્ય કરવાથી જીવ સુલભબોધિ થવા યોગ્ય મહા શુભકર્મનું ઉપાર્જન કરે છે અને તેમની નિંદા કરવાથી જીવ દુર્લભબોધિ થવા યોગ્ય મહા પાપકર્મનું ઉપાર્જન કરે છે. આવો પાઠ શ્રીસ્થાનાંગ સૂત્ર કે જે રત્નવિજય-ધનવિજયજીને માન્ય છે, તેમાં છે, તે હવે લખીએ છીએ.

“પંચર્હિ ઠાણેર્હિ જીવા દુલ્લભબોહિયત્તાએ કમ્મં પકરેંતિ તં જહા
અરહંતાણમવત્તં વદમાણે અરિહંત પપ્પણત્તસ્સ ધમ્મસ્સ અવત્તં વદમાણે

सुलभ बोहियत्ताए कम्मं पकरेंति अरहंताणं वन्नं वदमाणे जाव विविक्कतवबंभचेराणं देवाणं वन्नं वदमाणे ॥ इति मूलसूत्रम् ॥ अस्य व्याख्या ॥ पंचहीत्यादि सुगमम् । नवरं दुर्लभा बोधिर्जिनधर्मो यस्य स तथा तद्भावस्तत्ता तथा दुर्लभबोधिकतया तस्यैव वा कर्म मोहनीयादि प्रकुर्वति बध्नन्ति ॥ अर्हतामवन्नमश्लाघ्यं वदन यथा । नत्थी अरिहंतत्ती, जाणंतो कीस भुंजाए भोए ॥ पाहुंडिय उवजीवइ, समवसरणादिरूपाए ॥१॥ ए माइजिणाणअवन्नो, नच तेनाभूवंस्तत्प्रणीतप्रवचनोपलब्धेर्नापि भोगानुभवनादेर्दोषोऽवश्य-वेद्यशातस्य तीर्थकरनामादिकर्मणश्च निर्जरणोपायत्वात्तस्य तथा वीतरागत्वेन समवसरणादिषु प्रतिबंधाभावादिति तथा अर्हत्प्रज्ञप्तस्य धर्मस्य श्रुतचारित्ररूपस्य प्राकृत भाषानिबद्धमेतत् ॥ तथा किं चारित्रेण दानमेव श्रेयः इत्यादिकमवन्नं वदन उत्तरं चात्र । प्राकृतभाषात्वं श्रुतस्य न दुष्टं बालादीनां सुखाध्येयत्वेना-पकारित्वात्तथा चारित्रमेव श्रेयो निर्वाणस्यानंतरहेतुत्वादिति आचार्योपाध्यायानामवर्णनं वदन् यथा बालोयमित्यादि नच बालत्वादिदोषो बुद्ध्यादिभि-वृद्धत्वादिति तथा चत्वारो वर्णाः प्रकाराः श्रमणादयो यस्मिन्स तथा स एव स्वार्थिकाण्वि-धानाच्चातुर्वर्ण्यं तस्य संघस्यावर्णनं वदन् यथा कोयं संघो यः समवायबलेन पशुसंघ इवामार्गमपि मार्गो करोतीति नचैतत्साधुज्ञानादिगुणसमुदायात्मकत्वात्तस्य तेन च मार्गस्यैव मार्गीकरणादिति तथा विपक्कं सुपरिनिष्ठितं प्रकर्षपर्यंतमुपगतमित्यर्थः । तपश्च ब्रह्मचर्यं च भवान्तरे येषां, विपक्कं वा उदयागतं तपो ब्रह्मचर्यं तद्धेतुकं देवायुष्कादिकं कर्म येषां ते तथा तेषामवर्णनं वदन् न संत्येव देवाः कदाचनाप्युपलभ्यमानत्वात् किंवा तैर्विटैरिव कामासक्तमनोभिरविरतैस्तथा निर्निमेषैरचेष्टैश्च म्रियमाणैरिव

आयरियउवज्जायाणं अवन्नं वदमाणे चउवन्नसंघस्स अवन्नं वदमाणे
विविक्कतवबंभचेराणं देवाणं अवन्नं वदमाणे पंचहिं ठाणेहिं जीवा
सुलभबोहियात्ताए कम्मं पकरेति अरहंताणं वन्नं वदमाणे जाव
विविक्कतवबंभचेराणां देवाणं वन्नं वदमाणे ॥ इति मूलसूत्रम् ॥

॥ अस्य व्याख्या ॥ पंचहीत्यादि सुगमम् । नवरं दुर्लभा
बोधिर्जिनधर्मो यस्य स तथा तदभावस्तत्ता तथा दुर्लभबोधिकतया तस्यैव
वा कर्म मोहनीयादि प्रकुर्वति बंधन्ति अर्हतामवण्णमश्लाध्यं वदन् यथा ।
नत्थी अरिहंतत्ती, जाणंतो कीस भुंजए भोए । पाहुंडिय उवजीवइ,
समवसणादिरुपाए ॥१॥

एमाइजिणाणअवण्णो, न च तेनाभूवंस्तत्प्रणीत
प्रवचनोपलब्धेर्नापि भोगानुभवनादेर्दोषोऽवश्य- वेद्यशातस्य
तीर्थकरनामादिकर्मणश्च निर्जरणोपायत्वात्तस्य तथा चीतरागत्वेन
समवसरणादिषु प्रतिबंधाभादिति तथा अर्हत्प्रज्ञप्तस्य धर्मस्य
श्रुतश्चारित्ररूपस्य प्राकृतभाषानिबद्धमेतत् । तथा किं चारित्रेण दानमेव श्रेयः
इत्यादिकमवर्णं वदन् उत्तरं चात्र । प्राकृतभाषात्वं श्रुतस्य न दुष्टं बालादीनां
सुखाध्येयत्वेनोपकारित्वात्तथा चारित्रमेव श्रेयो निर्वाणस्यान्तरहेतुत्वादिति
आचार्योपाध्यानामवर्णं वदन् यथा बालोयमित्यादि न च बालृत्वादिदोषो
बुद्ध्यादिभिर्वृद्धत्वादिति तथा चत्वारो वर्णाः प्रकाराः श्रमणादयो यस्मिन्स
तथा स एव स्वार्थिकाण्विधानाच्चातुर्वर्ण्यं तस्य संधस्यावर्णं वदन् यथा
कोयं संघो यः समवायबलेन पशुसंघ इवामार्गमपि मार्गीकरोतीति
नचैतत्साधु ज्ञानादिगुणसमुदायात्मकत्वात्तस्य तेन च मार्गस्यैव
मार्गीकरणादिति तथा विपक्वं ब्रह्मचर्यं सुपरिनिष्ठितं प्रकर्षपर्यंतम्-
पुगतमित्यर्थः । तपश्च ब्रह्मचर्यं तदहेतुकं देवायुष्कादिकं कर्म येषां ते तथा
तेषामवर्णं वदन् न संत्येव देवाः कदाचनाप्यनुपलभ्यमानत्वात् किंवा
तैर्विटैरिव कामासक्त मनोभिरविरतैस्तथा निर्मिमेषैरचेष्टैश्च प्रियमाणैरिव
प्रवचनकार्यानुपयोगि- भिश्चेत्यादिकं इहोत्तरं संति देवास्तत्कृतानुग्रहो-

प्रवचनकार्यानुपयोगिभिश्चेत्यादिकं इहोत्तरं संति देवास्तत्कृतानुग्रहो-
पघातादिदर्शनात् कामासक्ताश्च मोहशातकर्मोदयादित्यादि । अभिहितं
च । एत्थ पसिद्धीमोहणी, यसायवेयणियकम्मउदयाओ ॥
कामसत्ताविरई, कम्मोदयओवियनतेसिं ॥१॥ अणमिसदेवसहावो,
निचेठाणुत्तराइकयकिच्च ॥ कालाणुभावतित्थु ण्णइंपि अन्नत्थ
कुव्वंतित्ति ॥२॥ तथा अर्हतां वर्णवादो यथा । जियरागदोसमोहा,
सव्वन्नृतियसनाहकयपूया ॥ अच्चंतसच्चवयणा, सिवगइगमणा
जयंति जिणा ॥१॥ इति अर्हत्प्रणीतधर्मवर्णो यथा । वत्थु
पयासणसूरो, अइसयरयणाणसायरो जयई ॥ सव्वजयजीवबंधुर,
बंधूदविहोइ जिणधम्मो ॥२॥ आचार्यवर्णवादो यथा । तेसि नमो तेसि
नमो, भावेण पुणो । व तेसि चेव नमो ॥ अणुवकयपरहियरया, जे
नाणं देंति भव्वाणं ॥३॥ चतुर्वर्णश्रमणसंघवर्णो यथा । एयंमि
पूइयंमि, नत्थि तय जं न पूइयं होई ॥ नवणेवि पूयणिज्झो, न गुणी
संघाउ जं अन्नो ॥१॥ देववर्णवादो यथा । देवाण अहो सीलं,
विसयविस मोहिया वि जिणभवणे ॥ अच्छरसार्हिंपि समं, हासाई
जेण नकरंतित्ति ॥१॥

(७३) ईस ठाणांगके पाठमें प्रथम पाठके पांचमे स्थान मे लिखा
है कि देवतायोंके जो अवर्णवाद बोले सो दुर्लभबोधि पणेका कर्म उपार्जन
करे. तिसकी टिकाकी भाषा यहां कहते है. तथा (विपक्कं) अतिशय करके
पर्यंतको प्राप्त हुआ है तप और ब्रह्मचर्य भवांतरमें जिनका अथवा (विपक्कं
के०) उदय प्राप्त हुआ है तप और ब्रह्मचर्यरूप हेतुसे देवताका आउष्कादि
कर्म जिनके, तिन देवतायोंका अवर्णवाद बोले. यथा कदापि देखनेमें न
आवनेसे देवताही नही है, जेकर होवेंगेभी तो वेभी विट पुरुष अर्थात्
अत्यंत कामी पुरुषकी तरें, कामासक्त होनेसे, किस कामके है ? तथा वो

પઘાતાદિદર્શનાત્ કામાસક્તાશ્ચ મોહશાતકર્મોદયાદિત્યાદિ । અભિહિતં ચ ।
 એત્થ પસિદ્ધીમોહણીયસાયવેયણિયકમ્મુદયાઝ ॥ કામાસક્તાવિરઈ,
 કમ્મોદયઝવિચનતેસિં ॥૧॥ અણમિસદેવસહાવો, નિચેઠાણુત્તરાઝકયકિચ્ચ ।
 કલાણુભાવતિત્થુ ણણઙ્ગિપિ અન્નત્થ કુલ્લંતિત્તિ ॥૨॥ તથા અર્હત્તાં
 વર્ણવાદો યથા ।

જિયરાગદોસમોહા, સવ્વન્નુતિસનાહકયપૂયા ।

અચ્ચંતસચ્ચવયણા, સિવગઙ્ગમણા જયંતિ જિણા ॥૧॥

ઇતિ અર્હત્ત્રણીતધર્મવર્ણો યથા ।

વત્થુપયાસણસૂરો, અઙ્ગસયરયણાણસાયરો જયઈ ।

સવ્વજયજીવબંધુર, બંધૂદવિહોઙ્ગ જિણધમ્મો ॥૨॥

આચાર્યવર્ણવાદો યથા ।

તેસિ નમો તેસિ નમો, ભાવેણ પુણો વિ તેસિ ચેવ નમો ।

અણુવકયપરહિયરયા, જે નાણં દેતિ ભવ્વાણં ॥૩॥

ચતુર્વર્ણશ્રમણસંઘવર્ણો યથા

એયંમિ પૂઙ્ગયંમિ, નત્થિ તય જં ન પૂઙ્ગયં હોઈ ।

ભવણેવિ પૂયણિજ્જો, ન ગુણી સંઘાઝ જે અન્નો ॥૧॥

દેવવર્ણવાદો યથા ।

દેવાણ અહો સીલં, વિસયવિસમોહિયા વિ જિણભવણે ।

અત્થરસાહિંપિ સમં, હાસાઈ જેણ નકરંતીત્તિ ॥૧॥

(૭૩) (ભાવાર્થ સુગમ છે.)

આ સ્થાનાગં સૂત્રના પાઠમાં પ્રથમ પાઠના પાંચમા સ્થાનમાં કહ્યું છે કે... જે દેવતાઓને અવર્ણવાદ કરે, તે દુર્લભ બોધિપણાનું કર્મ ઉપાર્જન કરે. તેની ટીકાનો ભાવાર્થ એ છે કે.. “તથા (વિપક્કં) અતિશયે કરીને પર્યતપણાને પામ્યો છે. તપ અને બ્રહ્મચર્ય ભવાંતરમાં જેમના અથવા (વિપક્કં કેઠ) ઉદય પ્રાપ્ત પામ્યા છે. તપ અને બ્રહ્મચર્યરૂપ હેતુથી દેવતાના કયારે પણ જોવામાં આવ્યા નથી. જો હોયતો પણ તે વિટપુરુષ અર્થાત્ અત્યંત કામી પુરુષની જેમ

देव अविरति है, तिनसें हमारा क्या प्रयोजन है तथा जिनकी आंखो मिचती नही है इस वास्ते चेष्टा करके रहित होनेसें मृततुल्य पुरुषके समान है, जैनशासनमें किसीभी काममें नही आते है, इत्यादि अनेक प्रकारसें पूर्वोक्त देवतायोका अवर्णवाद बोले सो जीव ऐसा महामोहनीय कर्म बांधे कि जिसके प्रभावसें जैनधर्म तिस जीवको प्राप्त होना दुर्लभ हो जावे क्योंके यहां टीकाकार श्रीअभयदेवसूरिजी उत्तर देते है. देवता है तिनके करे अनुग्रह उपघातके देखनेसें और कामासक्त जो देवता है, सो शाता वेदनीय और मोहनीय कर्मके उदयसें है, अरु अविरति कर्मके उदयसें वे विरति नही है और जो आंख नही मीचते है सो देवभवके स्वभावसें है, और जो अनुत्तर विमानवासी देव निश्चेष्ट चेष्टारहित है, वे देवकृतकृत्य हुए है अर्थात् उनकूं कुछभी बाकी करना नही है, इस वास्ते निश्चेष्ट है. और जो तीर्थकी प्रभावना नही करते है सो कालदोष है अन्यत्र करते भी है. इस वास्ते देवतायोका अवर्णवाद बोलना युक्त नही है.

अब तीन देवतायोके गुणग्राम करे तो सुलभ बोधि होवे जैसेके देवतायोका कैसा शुभ आश्चर्यकारी शील है, विषयके वश विमोहित जिनका मन है. तो भी जिनभवनमे अपत्सरा देवाङ्गनायोके साथ हास्यादिक नही करते है, इत्यादिक गुण बोले तो सुलभबोधिपणेका कर्म उपार्जन करे ॥

इस वास्ते जो कोइ, जैनसिद्धांतके रहस्यका अजाण होकर भोले श्रावकोंके आगे, सम्यक्दृष्टी जो शासनदेवता अरु श्रुतदेवतादिक है, तिनकी निंदा करके तिनोका कायोत्सर्ग करणा और थुइ कहनी तिसका निषेध करता है और यह कृत करणेसे उनको दूर रखता है, सो जीव दुर्लभबोधि होनेका कर्म उपार्जन करता है ॥

(७४) तथा श्रीआवश्यकचूर्णमें दशपूर्वधारी श्रीवज्रस्वामीजीने क्षेत्रदेवताका कायोत्सर्ग करा ऐसा लेख है, वो पाठ उपर लिख आए है

કામાસક્ત હોવાથી શું કામના છે ? તથા તે દેવ અવિરતિધર છે. તેનાથી અમારે શું પ્રયોજન છે ? તથા જેમની આંખો મિંચાતી નથી, તેથી ચેષ્ટારહિત હોવાથી મૃતતુલ્ય પુરુષની સમાન છે. જૈનશાસનમાં કોઈપણ કામમાં આવતા નથી. ઇત્યાદિ અનેક પ્રકારે પૂર્વોક્ત દેવતાઓનો અવર્ણવાદ બોલે, તે જીવ એવા પ્રકારનું મહામોહનીય કર્મ બાંધે છે કે, તે કર્મના પ્રભાવે તે જીવને જૈનધર્મની પ્રાપ્તિ દુર્લભ બની જાય છે. કારણ કે અહીં ટીકાકારશ્રી શ્રીઅભયદેવસૂરિજી ઉત્તર આપે છે. અનુગ્રહ અને ઉપધાતને જોવાથી દેવતા છે. અર્થાત્ દેવતાએ કરેલા અનુગ્રહ અને ઉપધાતને જોવાથી દેવતાની વિદ્યમાનતાની સિદ્ધિ થાય છે. દેવાતઓ જે કામાસક્ત છે, તે શાતા વેદનીય અને મોહનીય કર્મના ઉદયથી છે. અવિરતિ કર્મનો ઉદય હોવાથી વિરતિ નથી. દેવભવના સ્વભાવથી આંખ મીંચતી નથી. અને જે અનુત્તરવાસી દેવ ચેષ્ટારહિત છે, તેમાં તે દેવ કૃતકૃત્ય હોવાથી તેમને કોઈ કાર્ય કરવાનું રહેતું નથી. તેથી ચેષ્ટારહિત છે, વર્તમાનમાં શ્રીતીર્થની પ્રભાવના કરતા નથી. તેમાં કાલદોષ છે. અન્યસ્થળે કરે પણ છે. તેથી દેવતાઓનો અવર્ણવાદ બોલવો યુક્ત નથી.

હવે તે દેવતાઓનો વર્ણવાદ (ગુણગ્રામ) કરવાથી સુલભબોધિ થાય છે. જેમકે દેવતાઓનું કેવું શુભ આશ્ચર્યકારી શીલ છે. મન વિષયથી વિમોહિત હોવા છતાં પણ જિનભવનમાં દેવાંગનાઓની સાથે હાસ્યાદિક કરતા નથી. ઇત્યાદિ દેવતાઓના ગુણ બોલે તો સુલભબોધિપણાનું કર્મ ઉપાર્જન કરે છે.

આથી જૈનસિદ્ધાંતના રહસ્યોને અજાણ કોઈ વ્યક્તિ ભોળા શ્રાવકોની આગળ સમ્યગ્દષ્ટિ શાસન દેવતા અને શ્રુતદેવતાની નિંદા કરીને તેમનો કાયોત્સર્ગ કરવાનો અને તેમની થોય કહેવાનો નિષેધ કરે છે. અને તે કાર્યથી દૂર રાખે છે. તે જીવ દુર્લભબોધિ થવાનું કર્મ જ ઉપાર્જન કરે છે.

तिसमें जेकर कोइ मुग्ध जीव ऐसा कहे के श्रीवज्रस्वामीजीने तो एकही वार कायोत्सर्ग कराथा, परंतु प्रतिदिन कायोत्सर्ग नही कराथा. तिसका उत्तर लिखते है के श्रीवज्रस्वामीजीतो अतिशय युक्त थे तिस वास्ते उनकूं तो एकही वार कायोत्सर्ग करनेसें क्षेत्रदेवता प्रगट होके आज्ञा दे गइथी, और अबतो नित्य करते है तोभी क्षेत्रदेवता प्रत्यक्ष नही होती है इस वास्ते श्रीवज्रस्वामीजीकी बराबरी करके जो प्रतिदिन कायोत्सर्ग करनेका निषेध करें तिसकों सब मूर्खोंमे शिरोमणि जानना, और प्रतिदिन क्षेत्रदेवतादिकका जो कायोत्सर्ग करते है, सो बात जीवानुशासन ग्रंथकी साक्षीसें करते है तिसका पाठ हम उपर लिख आए है.

तथा दूसरा फेर आवश्यक सूत्रकाभी पाठ लिख कर दिखते है, सो पाठ यह है ॥

(७५) यदुक्तं ॥ मममं- गलमरिहंता, सिद्धा साहु सुहं च धम्मो अ ॥ सम्महिद्धी देवा, दिंतु समाहिं च बोहिं च ॥४७॥ मम इत्यात्मनिर्देशे मंगलं दव्वमंगलं भावमंगलं च दव्वमंगलं दहियक्खयाइणो, भावमंगलं एगंतियमच्चंतियं सारी राइपच्चूहोवसामगत्तेण मांगलयति भावात् मंगं वा लातीत्यादिशब्दार्थत्वप्रवृत्तेश्च इदमेवार्हदादिविषयं पंचविधं ॥ तदेवाह ॥ अरिहंता सिद्धा साहूसुयं च धम्मो य तत्थ ॥ अट्टुविहं पि य कम्मं, अरिभूयं होइ सव्वजीवाणं ॥ तं कम्ममरिहंता, अरिहंता तेण वुच्चंति ॥ तथा षिज् बंधने सितं बद्धं ध्मातं दग्धं कर्म येस्ते सिद्धाः ॥ तथा ज्ञानादिभिर्निर्वाणं साधयंतीति साधवः ॥ श्रूयति इति श्रुतम् ॥ अंगोपांगादिर्विविधभेद आगमः ॥ दुर्गतिपतज्जंतुधारणाद्धर्मः ॥ चशब्दः समुच्चयार्थः । इह चान्यत्र चत्वार्येव मंगलानि पठयंते ॥ इह तु अनुष्ठानरूपधर्मस्य प्रकान्तत्वाद्धर्मस्यापि पंचमंगलतया विषेषभणनमदोपायेति तथा सम्यग्विपरीता दृष्टिस्तत्त्वार्थदर्शनं येषां ते सम्यग्दृष्टयो देवा

(૭૪) શ્રીઆવશ્યક ચૂર્ણિમાં દશપૂર્વધર શ્રીવજ્રસ્વામિજીએ ક્ષેત્રદેવતાનો કાયોત્સર્ગ કર્યો, એવો પાઠ છે, તે પાઠ ઉપર (આગળ) લખી આવ્યા છીએ. તેમાં જો કોઈ મુગ્ધ જીવ એવું કહે કે “શ્રીવજ્રસ્વામીજીએ તો એક જ વાર કાયોત્સર્ગ કર્યો હતો. પરંતુ પ્રતિદિન કાયોત્સર્ગ નહોતા કરતા.” તેનો જવાબ એ છે કે શ્રીવજ્રસ્વામિજી મહારાજ તો અતિશય યુક્ત હતા. તેથી તેઓશ્રીને તો એક જ વાર કાયોત્સર્ગ કરવાથી ક્ષેત્રદેવતા પ્રગટ થઈને આજ્ઞા આપી ગયા હતા અને હાલતો નિત્ય કરીએ છીએ તો પણ ક્ષેત્રદેવતા પ્રત્યક્ષ થતા નથી. તેથી શ્રીવજ્રસ્વામિની બરાબરી કરીને જો પ્રતિદિન કાયોત્સર્ગ કરવાનો નિષેધ કરે, તેને સર્વે મૂર્ખાઓમાં શિરોમણિ જાણવો.

પ્રતિદિન ક્ષેત્રદેવતાદિનો જે કાયોત્સર્ગ કરાય છે, તે શ્રીજીવાનુશાસન ગ્રંથની સાક્ષીથી કરાય છે, તેનો પાઠ પૂર્વે આપણે જોયો જ છે.

(૭૫) આવશ્યકસૂત્રનો પાઠ:-

॥ યદુક્તં ॥ મમમંગલમરિહંતા, સિદ્ધા સાહૂ સુહં ચ ધમ્મો અ ।

સમ્મદિદ્ધી દેવા, દિંતુ સમાર્હિં ચ બોર્હિં ચ ॥૪૭॥

મમ ઇત્યાત્મનિર્દેશે મંગલં દવ્વમંગલં ભાવમંગલં ચ દવ્વમંગલં દહિયક્ખાઇણો, ભાવમંગલં એગંતિયમચ્ચંતિયં સારી રાઇપચ્ચહોવસામગત્તેણ માંગલયતિ ભાવાત્ મંગં વા લાતીત્યાદિ શબ્દાર્થત્વપ્રવૃત્તેશ્ચ ઇદમેવાર્હદાદિવિષયં પંચવિધં ॥ તદેવાહ ॥ અરિહંતા સિદ્ધા સાહૂસુયં ચ ધમ્મો ય તત્થ ॥ અદ્ધિવિહં પિય કમ્મં, અરિભૂયં હોઇ સવ્વજીવાણં ॥ તં કમ્મમરિહંતા, અરિહંતા તેણ વુચ્ચંતિ ॥ તથા ષિમ્ બંધને સિતં બદ્ધંઘ્માતં દગ્ધં કર્મ ચૈસ્તે સિદ્ધાં તથા જ્ઞાનાદિભિર્નિર્વાણં સાધયંતીતિ સાધવઃ ॥ શ્રુયતે ઇતિ શ્રુતમ્ ॥ અંગોપાંગાદિર્વિવિધભેદ આગમઃ ॥ દુર્ગતિપતજ્જંતુધઆરણાદ્ધર્મઃ ॥ ચ શબ્દઃ સમુચ્ચયાર્થઃ । ઇહ ચાન્યત્ર ચત્વાર્યેવ મંગલાનિ પઠ્યંતે ॥ ઇહ તુ અનુષ્ઠનરુપધર્મસ્ય પ્રક્રાન્તત્વાદ્ધર્મસ્યાપિ પંચમંગલતયા વિશેષભગનમદોષાયેતિ તથા સમ્યગવિપરીતા દૃષ્ટિસ્તત્ત્વાર્થદર્શનં યેષાં તે સમ્યગ્દૃષ્ટયો દેવા

यक्षांबाब्रह्मशांति शासनदेवतादयस्ते ॥ किमित्याह । ददतु यच्छंतु । कामित्याह समाहिं वा बोहिं च । तत्थ समाही दुविहा दव्वसमाही भावसमाही य । दव्वसमाही जेसिंदव्वाणं परुप्परं अविरोहो जहा दहिगुडाणंक्षीरसक्कराणं सिणिद्धबंधवाणं सुहीणं कायसन्नावोसिरणे वा एमाइ ॥ भावसमाही अरत्तदुठस्स असिणेहाइआउलस्स असंजोगविओगविहुरस्स अहरिसविसयाउरस्स सायरसरोवरसरिसस्स सुपसन्नमणस्स समणस्स सावगस्स वा समाहाणं इयं हिमूलं सव्वधम्माणं दुमाणं व खंधोपसाहाणं व साहा फलस्सेव पुष्क अंकुरस्सवे बीयं बीयस्सेव सुभूमि एईएविणासु बहुंपि अणुठाणं कठाणुठाणप्पायं अआ चेव समाही पच्छिज्जइ ॥ सायसमाहीमणोवी सत्थया एतंच मणोसारीरिगमाणसेहिं खमखाससा ससोसई साविसायपियविप्पओगपमुहेहिं विदुरिज्जई अउपरमत्थओऽसमाहिपत्थणाए एएसिपि निरोहो पच्छिओ हवइति ॥ नणु भे सम्मद्दिट्ठिणो एवं पत्थिया समाहिबोहिदाणसमत्था ? समत्था जइ असमत्थातो किं तत्थ पत्थणाए निष्फलत्ताए अह समत्था तो किं दुरभव्वअभव्वाणं न दिति ॥ अह मन्नसे जोगाणं चेव दाउं समत्था न अजोगाणं तो खाइंसजोगयच्चिय-पमाणं किं तेहिं अयागलथणकप्पेहिं ॥ अयरिओ भणइ ॥ सच्चमेयं किंतु अम्हे जिणमइणो जिणमयं सियवायप्पहाणं ॥ सामग्री वै जनिकेति वचनात् तत्र घटनिष्पतौ मृदो योग्यतायामपि कुलालचक्रचीवरदवरदंडादयोपि तत्र कारणं एवमिहापि जीवस्य योग्यतायामपि तथा तथा प्रत्यूहनिराकरणेन समाधिबोधि दाने देवा अपि निमित्तं भवंतीत्यतः प्रार्थनापि फलवतीत्यलं प्रसंगेनेति गाथार्थः ॥

(७६) अब इस चूर्णिकी भाषा लिखते है ॥ मम मंगलं इत्यादि गाथाकी व्याख्या ॥ मम औसा आत्मनिर्देश विषे है. अरु मंगल जो है सो दो प्रकारका है तिसमें एक द्रव्यमंगल और दूसरा भावमंगल तिनमें द्रव्यमंगल

યક્ષાંબાબ્રહ્મશાંતિશાસનદેવતાદયસ્તે । કિમિત્યાહ । દદતુ યચ્છંતુ । કામિત્યાહ
 સમાર્હિં વા બોર્હિં ચ । તત્થ સમાહી દુવિહા દવ્વસમાહી ભાવસમાહી ય ।
 દ્રવ્યસમાહી જેસિંદવ્વાણં પરુપ્પરં અવિરોહો જહા દહિગુડાણં ક્ષીરસક્કરાણં
 સિણિદ્ધબંધરાણં સુહીણં કાયસન્નોવોસિરણે વા એમાઇ । ભાવસમાહી
 અસ્તદુદ્ડુસ્સ અસિણો હાઇઆડલસ્સ અસંજોગવિઝગવિહુરસ્સ
 અહરિસવિસયાઝરસ્સ સાયરસરોવરસરિસરસ સુપસન્નમણસ્સ સમણસ્સ
 સાવગસ્સ વા સમાહાણં ઇયં હિ મૂલં સવ્વધમ્માણં દુમાણં ચ ચંધોપસાહાણં વ
 સાહા ફલરસેવ પુક્કં અકુરસ્સેવ બીયસ્સેવ સુભૂમિ એઈએવિણાસુ બહુપિં
 અણુઠાણં કઢ્ઠાણુઢ્ઠાણપ્પાયં અઆચેવ સમાહી પત્થિજ્જઇ ॥
 સાયસમાહીમેણો વીસત્થયા એતં ચ મણોસારીરિગમાણસેહિં
 ચમચાસસાસસોસઈ સાવિસાયપિયવિવ્વિયગસોગપમુહેહિં વિદુરિજ્જઈ
 અઝપરમત્થઝસમાહિત્થણાએ એસિંપિ નિરોહો પત્થિઝ હવઇતિ । નણુ મ્હે
 સમ્મહિદ્ઢિણો એવં પત્થિયા સમાહિબોહિદાણસમત્થા ? સમત્થા જઇ
 અસમત્થાતો કિં તત્થ પત્થિયાએ નિપ્ફલત્તાએ અહ સમત્થા તો કિં
 દુરભવ્વઅભવ્વાણં ન દિતિ ॥ અહ મન્નસે જોગાણં ચેવ દાઝં સમત્થા ન
 અજોગાણં તો ચાઇંસજોગચચ્ચિયપમાણં કિં તેહિં અયાગલથ્થણકપ્પેહિં ॥
 અચરિઝ મ્હણઇ ॥ સચ્ચમેવં કિંતુ અમ્હે જિણમઇણો જિણમયં સિયવાયપ્પહાણં
 ॥ સામગ્રી વૈ જનિકેતિ વચનાત્ તત્ર ઘટનિષ્પત્તૌ મૃદો યોગ્યતાયમપિ
 કુલાલચક્રઋચીવરવરદંડાદયોઽપિ તત્ર કારણં એવમિહાપિ જીવસ્ય
 યોગ્યતાયામપિ તથા તથા પ્રત્યૂહનિરાકરણેન સમાધિબોધિદાને દેવા અપિ
 નિમિત્તં ભવંતીત્યતઃ પ્રાર્થનાપિ ફલવતીત્યલં પ્રસંગેનેતિ ગાથાર્થઃ ॥

(૭૬) ભાવાર્થ :- “મમ મંગલ” ઇત્યાદિ ગાથાની વ્યાખ્યા. ‘મમ’

આ પદ આત્મનિર્દેશ માટે છે. મંગલ બે પ્રકારના છે ૧ દ્રવ્યમંગલ, ૨
 ભાવમંગલ દર્હી-અક્ષતાદિ દ્રવ્યમંગલ છે. અને ભાવમંગલ એકાંતિક
 આત્યંતિક છે. અર્થાત્ એકાંતે સુખદાયી અને અંતરહિત છે. તે શારીરિક અને
 માનસિક દુઃખોનો ઉપમાશક હોવાની સાથે મને જે સંસારથી દૂર કરે તે મંગલ

जो है सो दधि अक्षतादिक है और भावमंगलजो है सो एकांतिक अत्यंतिक है, अर्थात् एकांत सुखदायि और अंतरहित है. शारीरी मानसिक दुःखोके उपशामक होने करके मैरेकों जो संसारमें दूर करे सो मंगल है, इत्यादि शब्दार्थ है. यह मंगल अरिहंतादि विषय भेदसे पांच प्रकारके हैं. सोइ दिखाते है.

एक अरिहंत, दूसरा सिद्धा, तीसरा साधु, चोथा श्रुत, पांचमा धर्म, तिनमें सर्व जीवोंके शत्रुभूत ऐसे जो अष्टप्रकारके कर्म हैं तिनका जिनोने नाश करा है, सो अरिहंत जानना, अरु जिनोने कर्म बंधन दग्घ करे है वो सिद्ध जानना, तथा जो ज्ञानादि योगकरके निर्वाणकों साधते है वो साधु जानना, जो सुणीये सो श्रुत कहना, वो श्रुत अंगोपांगादि विविध प्रकारके आगम जानना, तथा जो दुर्गतिमें पडते हूए जीवोंकू धारण करे सो धर्म है, इहां च शब्द जो है सो समुच्चयार्थमें है, अन्यत्र चारही मंगल कहे है, और यहां अनुष्ठानरूप धर्मका प्रारंभ होनेसे तिस धर्मकों पांचमा अनुष्ठान कहनेमें दोष नही है. तथा सम्यग् सो अविपरीत दृष्टी तत्त्वार्थश्रद्धानरूप वो है जिनोको सो सम्यग्दृष्टी देवता यज्ञ, अंबा ब्रह्मशांति, शासनदेवतादिक जानना. वो क्या करे सो कहते है.

देवो क्या देवे ! समाधि और बोधि तहां समाधि दो प्रकारकी है, एक द्रव्यसमाधि, दूसरी भावसमाधि तिसमें द्रव्यसमाधि यह है कि जिन द्रव्योंका परस्पर अविरोधिपणा है जैसे दधी और गुड, तथा सक्कर (मिसरी) और दूध, स्नेहवंत भाइ और मित्र, मलोत्सर्ग करके मूतना इत्यादिका अविरोध है, और भावसमाधि जो है सो रागद्वेष रहितकों, स्नेहादिसें अनाकूलकों, संयोग, वियोग करके अविधुरकों, हर्षविषाद रहितकों, शरत्कालके सरोवरकी तरें निर्मलमनवाले ऐसे जो साधु वा श्रावक है तिनकों होती है यह समाधिही सर्व धर्मोंका मूल है. जैसे वृक्षका मूल स्कंध

છે. ઇત્યાદિ શબ્દાર્થ છે આ મંગલ અરિહંતાદિ વિષયભેદથી પાંચ પ્રકારના છે, તે બતાવે છે.

એક અરિહંત, . બીજા સિદ્ધ, ત્રીજા સાધુ, ચોથા શ્રુત અને પાંચમો છે, તેમાં સર્વજીવોના શત્રુભૂત જે આઠ પ્રકારના કર્મો છે, ધર્મ તેનો જેમને નાશ કર્યો છે તે અરિહંત જાણવા. જેઓએ કર્મબંધન બાળી નાંખ્યા છે તે સિદ્ધ જાણવા જેઓ જ્ઞાનાદિ યોગ દ્વારા નિર્વાણને સાધે છે તે સાધુ જાણવા. જે સાંભળીયે તે શ્રુત કહેવાય. તે શ્રુત અંગ-ઉપાંગ આદિ વિવિધ પ્રકારના આગમ જાણવા. જે દુર્ગતિમાં પડતા જીવોને ધારણ કરે તે ધર્મ કહેવાય છે.

અહીં ચ શબ્દ સમુચ્ચયાર્થક છે. અન્યત્ર ચાર જ મંગલ કહ્યા છે. અહીં અનુષ્ઠાનરૂપ ધર્મનો પ્રારંભ થતો હોવાથી તે ધર્મને પાંચમું અનુષ્ઠાન (મંગલ) કહેવામાં દોષ નથી.

સમ્યગ્-અવિપરીત દષ્ટિ જે તત્ત્વાર્થબ્રહ્મારૂપ છે, તેવી સમ્યગ્દષ્ટિ જેઓને હોય છે, તે સમ્યગ્દષ્ટિ દેવતા યક્ષ, અંબા, બ્રહ્મશાંતિ, શાસનદેવતાદિક જાણવા. તે દેવતાઓ શું કરે છે, તે કહે છે-

સમ્યગ્દષ્ટિ દેવતાઓ શું આપે છે ? સમ્યગ્દષ્ટિ દેવતાઓ સમાધિ અને બોધી આપે છે.

સમાધિ બે પ્રકારની છે. દ્રવ્યસમાધિ અને ભાવસમાધિ.

તેમાં જે દ્રવ્યોને પરસ્પર અવિરોધપણું છે તે દ્રવ્યસમાધિ છે. જેમકે દહીં અને ગોળ, સાકર અને દૂધ સ્નેહવંતભાઈ અને મિત્ર, મલોત્સર્ગ કરીને પેશાબ કરવો ઇત્યાદિક અવિરોધ છે.

રાગ-દ્વેષરહિત સ્નેહાદિથી આનાકુલ, સંયોગ-વિયોગથી અવિધુર (અવિહ્વળ) હર્ષવિષાદથી રહિત, અને શરત્કાલના સરોવરની જેમ નિર્મલમનવાળા સાધુ કે શ્રાવકને ભાવસમાધિ હોય છે.

ભાવ સમાધિ જ સર્વધર્મોનું મૂલ છે. જેમ વૃક્ષનું મૂળ સ્કંધ છે. નાની શાખાઓનું મૂળ મોટી શાખાઓ, ફળોનું મૂળ ફુલ છે, અંકુરાનું મૂળ બીજ છે.

है, छोटी साखायोंका मूल बडी शाखायों है, फलोंका मूल फूल है, अंकूरका मूल बीज है, बीजका मूल सुभूमि है, तैसैं सर्व धर्मोंका मूल समाधि है. समाधि बिना जो अनुष्ठान है सो सर्व अज्ञान कष्ट रूप है इस वास्ते पूर्वोक्त देवतायोंसैं समाधि मागते है, वो समाधि तो मनके स्वस्थपणेसैं होती है, और मनका स्वस्थपणा तब होवे जब शारीरिक तथा मानसिक, दुःख न होवे और भूख, खांसी, श्वास, रोग, शोष, ईर्ष्या, विषाद, प्रियविप्रयोग, शोक प्रमुख करके विधुर न होवे, तब स्वस्थपणा होवे. इस वास्ते परमार्थसैं समाधिकी प्रार्थनाद्वारैं इन पूर्वोक्त उपद्रवोंका निरोध प्रार्थन करा है.

ननु वितर्केन है आचार्य, सम्यग्दृष्टी देवतायोंकी इसतरैं प्रार्थना करनेसैं वो देव, वो समाधि, बोधि देनेकों समर्थ है ? वा नहीं है ? जेकर समर्थ नहीं होवे तबतो इनोकी प्रार्थना करनी निष्फल है, अरु जेकर समर्थ है तो दुर्भव्य अभव्यकोंभी क्यों नहीं देते है, जेकर तुम मानोंगेंकी योग्य जीवोंकोंही देनेकूं समर्थ है । परंतु अयोग्य जीवोंकूं देने समर्थ नहीं है, तबतो योग्यताही प्रमाण हुइ, तब बकरीके गलेके स्तन समान तिन देवतायोंकी काहेकों प्रार्थना करनी चाहियें ?

अब इनका उत्तर आचार्य देते है. हे भव्य तेरा कहना सत्य है. किंतु हमतो जैनमति है, और जैनमत स्याद्वादप्रधान है, **सामग्री वै जिनकेति वचनात् ॥** तहां घटनिष्पत्तिमें मृत्तिकाके योग्यता होनेसैं भी कुंभकार, चक्र, चीवर, डोरा, दंडादि भी तहां कारण है. अैसे यहां भी जीवके योग्यताके हूएभी ये पूर्वोक्त देवता तिस तिस तरेके विघ्न दूर करनेसैं समाधि बोधि देनेमें निमित्तकारण होते है. इस वास्ते तिनकी प्रार्थना फलवती है. इति गाथार्थः ॥४७॥

(७७) इस आवश्यककी मूल गाथामें तथा इसकी चूर्णमें प्रकट पणे समाधि और बोधिके वास्ते, सम्यग्दृष्टी देवतायोंकी प्रार्थना करनी कही

બીજાનું મૂળ સુભૂમિ છે. તેવીરીતે સર્વધર્મોનું મૂળ સમાધિ છે તેના વિના જે અનુષ્ઠાનો છે, તે સર્વે અજ્ઞાન કષ્ટરૂપ છે. તેથી પૂર્વોક્ત દેવતાઓ પાસેથી સમાધિ માગે છે. તે સમાધિ તો મનની સ્વસ્થતાથી થાય છે. મનની સ્વસ્થતા ત્યારે હોય કે જ્યારે શારીરિક અને માનસિક દુઃખ ન હોય. તથા ભૂખ, ખાંસી, શ્વાસ, રોગ, શોક, ઈર્ષ્યા, વિષાદ, પ્રિયવિપ્રયોગ શોક વગેરે ન હોય આથી પરમાર્થથી સમાધિની પ્રાર્થના દ્વારા તે પૂર્વોક્ત ઉપદ્રવોના નિરોધની પ્રાર્થના કરાય છે.

‘નનુ’ વિતર્કમાં છે હે આચાર્ય ! સમ્યગ્દષ્ટિ દેવતાઓની આ રીતે પ્રાર્થના કરવાથી તે દેવ તે સમાધિ અને બોધિ આપવામાં સમર્થ છે ? કે નહિ ? જો સમર્થ નથી તો તેની પ્રાર્થના કરવી નિરર્થક છે અને જો સમર્થ છે, તો દુર્ભવ્ય, અભવ્ય જીવોને પણ સમાધિ બોધિ કેમ આપતા નથી.

જો તમે કહેશો કે યોગ્ય જીવોને જ આપવા માટે સમર્થ છે. પરંતુ અયોગ્ય જીવોને આપવા માટે સમર્થ નથી, તો પછી યોગ્યતા જ પ્રમાણ થાય છે. બકરીના ગળાના નિરર્થક સ્તન સમાન તે દેવતાઓની શા માટે પ્રાર્થના કરવી જોઈએ ?

હવે આચાર્યો તેનો જવાબ આપે છે હે ભવ્ય ! તારી વાત સત્ય છે. પરંતુ અમે જૈનમતિ છીએ. જૈનમત સ્યાદ્વાદ પ્રધાન છે. સામગ્રી વૈ જનિવોત્તિ વચનાત્ । ત્યાં ઘટનિષ્પત્તિમાં માટીની યોગ્યતા હોવા છતાં પણ કુભંકાર, ચીવર, દોરા દંડાદિ પણ ત્યાં કારણ છે. એવીરીતે અહીં પણ જીવની યોગ્યતા હોવા છતાં પણ પૂર્વોક્ત દેવતા તે તે પ્રકારના વિઘ્નોનો નાશ કરવાથી સમાધિ-બોધિ આપવામાં નિમિત્તકારણ બને છે. તેથી તેમની પ્રાર્થના ફલવતી છે. ઇતિ ગાથાર્થઃ ॥૪૭॥

(૭૭) ઉપર જણાવેલ આવશ્યક સૂત્રની મૂલગાથામાં અને તેની ચૂર્ણિમાં પ્રગટપણે સમાધિ અને બોધિની પ્રાપ્તિ માટે સમ્યગ્દષ્ટિ દેવતાઓની પ્રાર્થના કરવાની કહી છે.

है. तो फेर यह ग्रंथो सब पूर्वाचार्योंके रचे हुए हैं सो किसी प्रकारसें जूठा नही हो शक्ता है, परंतु हमने सुना है कि श्रीरत्नविजयजी अरु श्रीधनविजयजीने “सम्मद्दिठी देवा” इस पदकी जगें कोइ अन्यपदका प्रक्षेप करा है, जेकर यह कहेनेवालेका कथन सत्य होवे तबतो इन दोनोकों उत्सूत्र पुरुषण करणेका और संसारकी वृद्धि होने का भय नही रहा है, यह बात सिद्ध होती है तो अब सज्जनोकों यह विचार रखना चाहीयेंके सूत्रोंका पदोकों फिरायके तिस जगे दूसरे वाक्य लिखना यह काम करणेसे जो पाप लगे तिस्से जास्त पाप फेर दूसरे कौनसे काम करनेसे लगता होवेगा ? यह काम करणमें कोइभी भवभीरु पुरुष आपनी सम्मतितो नहीही देवेगा, परंतु खरा अंतःकरणपूर्वक पश्चात्ताप करके इन दोनोकों इस कामसें दूर रहेने वास्ते अवश्य सत्य उपदेश करणेमें क्योंकर तत्पर न रहेगा ! अपितु अवश्य रहेगाही. श्रीजिनेश्वर भगवानके वचन उत्थापन करना यह कुछ सहेज बात नही है, इस्से वो उत्थापक जीव अनंत संसारी बन जाता है, तो फेर जिसके हाथमें सब दर्शनोमें शिरोमणीभूत श्रीजैनधर्मरूप चिंतामणी रत्न प्राप्त हूवा तिस्कों वो अपने दुराग्रहके अधीन होके दूर फेक देता है, अरु अपनी मनकल्पितरुप विष्टाको उठाके हाथमें धारण करता है तिस्कों देखके कोन भव्यजीवकों तिस पामर जीवके पर दयाका अंकूरा उत्पन्न नहीं होवेगा ? अर्थात् निकट भव्यसिद्धियोंकों तो आवश्यक करुणा आवेगीही. जब तिसके परकरुणा आवेगी तब वो प्रतिबोधभी अवश्य देवेगा, क्योंकी जेकर कोइ दुराग्रही जो बुज जावे तो उसका काम हो जावे, अरु बोध करनेवालेकूंभी बडा पुण्योपार्जन रूप लाभ हो जावे ऐसा भगवानका कथन है.

हमकों बडा आश्चर्य होता है कि पाटण खंभातादिक शहेरोमें बडे बडे ज्ञानके भांडागारोंमें ताडपत्रोंके उपर पुराणी लिपियोंमे लिखे हुए ग्रंथ मौजुद है, तिन सब ग्रंथोंमें ‘सम्मद्दिठी देवा’ यह पद लिखा हूआ है. तो

આ સર્વે ગ્રંથો પૂર્વાચાર્યોએ રચેલા છે. તે કોઈપણ પ્રકારે અસત્ય થઈ શકતા નથી. પરંતુ અમે સાંભળ્યું છે કે.. શ્રીરત્નવિજયજી અને ધનવિજયજીએ (તે ગાથા ૪૭ના) “સમ્મદ્દિષ્ટિ દેવાં” આ પાઠની જગ્યાએ કોઈ અન્યપદનો પ્રક્ષેપ કર્યો છે. જો આ કહેનારનું કથન સત્ય હોય તો તે બંનેને ઉત્સૂત્ર પ્રરૂપણા કરવાનો અને સંસારવૃદ્ધિ થવાનો ભય રહ્યો નથી, એ વાત સિદ્ધ થાય છે. તો હવે સજજનોએ એ વિચારવું જોઈએ કે સૂત્રોના પદોને ફેરવીને તે તેના સ્થળે બીજું વાક્ય (પદ) લખવું તે કામ કરવાથી જે પાપ લાગે તેનાથી મોટું પાપ બીજું કયું કામ કરવાથી લાગતું હશે! આ કામ કરવામાં કોઈપણ ભવભીરું આત્મા પોતાની સંમતિ તો ન જ આપે, પરંતુ ખરા અંતઃકરણ પૂર્વક પશ્ચાતાપ કરીને એ બંનેને આ કામથી દૂર રાખવા માટે સત્ય ઉપદેશ આપવામાં અવશ્ય તત્પર બને !

શ્રીજિનેશ્વર પરમાત્માના વચનનું ઉત્થાપન કરવું તે સામાન્ય વાત નથી. તેનાથી તો તે ઉત્થાપક અનંત સંસારી બની જાય છે. વળી તે હાથમાં આવેલા સર્વદર્શનોમાં શિરોમણિભૂત શ્રીજૈનધર્મરૂપ ચિંતામણી પોતાના દુરાગ્રહને આધીન બની દૂર ફેંકી દે છે. અને પોતાની મતિ કલ્પના રૂપ વિષય ઉઠાવીને હાથમાં ધારણ કરે છે. તેને જોઈને કયા ભવ્યજીવોને તે પામર જીવ ઉપર દયા ન આવે ! અર્થાત્ નિકટભવ્યસિદ્ધિકોને તો અવશ્ય કરુણા આવે જ. અને તેના ઉપર કરુણા આવશે તો તે અવશ્ય પ્રતિબોધ પણ પામશે કારણ કે જો કોઈ દુરાગ્રહી બુજી જાય-પોતાનો દુરાગ્રહ છોડી દે, તો તેનું કામ થઈ જાય, અને બોધ પમાડનારને પણ પુણ્યોપાર્જનરૂપ મોટો લાભ પ્રાપ્ત થઈ જાય, આવું ભગવાનનું વચન છે. અમને ઘણું આશ્ચર્ય થાય છે કે પાટણ ખંભાત આદિ શહેરોમાં મોટા મોટા જ્ઞાનભંડારોમાં તાડપત્રો ઉપર પ્રાચીન લિપિઓમાં લખેલા ગ્રંથો વિદ્યમાન છે તે સર્વે ગ્રંથોમાં “સમ્મદ્દિષ્ટિ દેવાં” આ પદ લખેલ છે. જે પુરુષને તે પદના સ્થાને અન્ય નવીન પદ પ્રક્ષેપ કરવાથી કોઈ ભય પણ ન લાગતો હોય અને આનંદ આવતો હોય તો તેને અન્ય પાપો કરવાથી

जिस पुरुषकों तिन पदकी जगें नवीन पद प्रक्षेप करतेभी कुछ भय नही आता है, परंतु और इस्सें आनंद मान लेता है तो फेर तिसकों अन्य पाप करणेंसेभी क्या भय होवेगा ? जो अन्यायमें आनंद माने तिसकों न्यायवचन कैसैं प्रिय लगें ?

तथा श्रीपाक्षिकसूत्रका पाठ यहां लिखते हैं ॥

(७८) सुअ देवया भगवई, नाणावरणीयकम्मसंघायं ॥ तेसिं खवेउ सययं, जेसिं सुअसायरे भत्ती ॥१॥ व्याख्या ॥ सूत्रपरिसमाप्तौ श्रुतदेवतां विज्ञापयितुमाह सुअ० श्रुतदेवता संभवति च श्रुताधिष्ठातृदेवता भगवती पूज्या ज्ञानावरणीयकर्मसंघातं ज्ञानघ्नकर्मनिवहं तेषां प्राणिनां क्षपयतु क्षयं नयतु । सततं येषां श्रुतमेवातिगंभीरतया अतिशयरत्नप्रचुरतया च सागरस्तस्मिन् भक्तिर्बहुमाना विनयश्च समस्तीति गम्यते ॥

इसकी भाषा लिखते है. सूत्रकी समाप्तिमें श्रुतदेवीकों विज्ञापना करते है. सुअ० ॥ श्रुतदेवता श्रुतकी अधिष्ठात्री, देवी भगवती पूजने योग्य तिसकूं विनंति करते हैके ज्ञानावरणीय कर्मके समूहकों हे श्रुतदेवी तुं निरंतर क्षय कर दे, जिनपुरुषोंके भगवंतभाषित श्रुतसागरविषे भक्ति बहुमान है तिन पुरुषोंके ज्ञानावरणीयकर्मका समूहकों क्षय कर दें. इस पाठमें श्रुतदेवीकी विनंति करे तो ज्ञानावरणीयकर्मक्षय होवे, ऐसा कहा है. इस वास्ते जो कोइ श्रुतदेवीका कायोत्सर्ग और तिसकी थुइका निषेध करता है, सो जिनमतके ज्ञानरूप नेत्रोंसें रहित है, ऐसा जानना. परंतु ऐसा भोले लोगोकों न कहनाकि यह हमारी निंदा करी है ? परंतु अपने हृदयमें कुछ विचार करके मुखसें कथन करना तो सब तरहसें सुखदाइ होवेगा, जिस्सें आपको बहुत लाभ होवेगा, उलटा पासा आपका पडा गया है, तिसकों सुलटा करणा सो आपकेही हाथ है सो आप बूज जावेंगें अरु सुद्धमार्गकी राहपर चलेंगें यह

કેવી રીતે ભય લાગે ? જે અન્યાયમાં આનંદ માને તેને ન્યાયવચન કેવી રીતે પ્રિય લાગે ?

(૭૮) પાક્ષિક સૂત્રનો પાઠ:-

સુઅ દેવયા ભગવર્ઘ, નાણવરણીયકમ્મસંઘાયં ।

તેસિં ખવેઝં સયયં, જેસિં સુઅસાયરે ભત્તી ॥૧॥

વ્યાખ્યા :- સૂત્રપરિસમાસૌ શ્રુતદેવતાં વિજ્ઞાપયિતુમાહ સુઅ.

શ્રુતદેવતા સંભવતિ ચ શ્રુતાધિષ્ઠાતૃદેવતાં ભગવતી પૂજ્યા જ્ઞાનાવરણીકર્મસંઘાતં જ્ઞાનઘ્નકર્મનિવહં તેષાં પ્રાણિનાં ક્ષપયતુ ક્ષયં નયતુ । સતતં યેષાં શ્રુતમેવાતિગંભીરતયા અતિશયરત્નપ્રચુરતયા ચ સાગરસ્તસ્મિન્ ભક્તિ બહુમાના વિનયશ્ચ સમસ્તીતિ ગમ્યતે ॥

ભાવાર્થ :- (પાક્ષિક) સૂત્રની સમાપ્તિમાં શ્રુતદેવીને “સુઅ” ઇત્યાદિ દ્વારા વિજ્ઞાપના (વિજ્ઞપ્તિ) કરે છે. શ્રુતદેવતા શ્રુતની અધિષ્ઠાત્રી દેવી ભગવતી કે જે પૂજવા યોગ્ય છે. તેને વિનંતી કરીએ છીએ કે જ્ઞાનાવરણીય કર્મના સમુહને હે શ્રુતદેવી ! તું નિરંતર ક્ષય કરી દે. જે પુરુષોને ભગવંતભાષિત શ્રુતસાગરના વિશે બહુમાન છે. તે પુરુષોના જ્ઞાનાવરણીયકર્મોના સમુહનો નાશ કરે છે.

ઉપરોક્ત પાઠમાં જ્ઞાનાવરણીય કર્મોનો ક્ષય કરવા માટે શ્રુતદેવીને વિનંતી કરે છે.

આથી જે કોઈ શ્રુતદેવીના કાયોત્સર્ગ અને તેમની થોયનો નિષેધ કરે છે, તે જિનમતના જ્ઞાનરૂપ ચક્ષુઓથી રહિત છે, એમ જાણવું પરંતુ ભોળા લોકોની આગળ એમ ન કહેવું કે આ અમારી નિંદા છે ? પરંતુ પોતાના હૃદયમાં કંઈક વિચાર કરીને મુખથી કથન કરાય તો સર્વરીતે સુખદાયી થશે. જેનાથી તમને ઘણો લાભ થશે. ઉલટા પાસા તમારાથી પડી ગયા છે, તેને સુલટા કરાવાનું કામ તમારા હાથથી જ થાય તેમ છે.

हमारा मनोरथ है सो आपको उत्तम सुखके दाता है।

(७९) तथा श्रीआवश्यक चूर्णादिकोंका पाठ ॥
चाउम्मासिय संवच्छरिएसु सव्वेवि मूलगुणउत्तरगुणाणं आलोयणं
दाउण पडिक्कमंति खित्तदेवयाए य उस्सग्गं करेति केइपुण
चाउम्मासिगे खित्तदेवयाए य उस्सग्गं करेति केइपुण चाउम्मासिगे
सिज्झादेवतो वि काउस्सग्गं करेति ।

आवश्यकचूर्णों० चाउम्मासिए एगे उवसग्ग देवताए
काउस्सग्गो कीरति संवच्छरिए खित्तदेवयाए वि कीरंति अब्भहिउ ॥

आवश्यकचूर्णों । तथा श्रुतदेवतायाश्चागमे महती
प्रतिपत्तिर्दृश्यते तथाहि सुयदेवयाए आसायणाए श्रुतदेवताजीए
सुयमहिद्वियं तीए आसायणा नत्थि सार्जिकचित्करी वा एवमादि
आवश्यकचूर्णों जा दिद्विदाणमित्ते ण देइ पणइणनरसुरसमिद्धि ॥
सिवपुररज्जं आणारयाण देवीइ नमो ॥ आराधनापताकायां,
यत्प्रभावादवाप्यंते, पदार्थाः कल्पनां विना ॥ सा देवी संविदे न स्ता,
दस्तकल्पलतोपमा ॥ उत्तराध्ययनबृहद्वृत्तौ० प्रणिपत्य जिनवरेंद्र वीरं
श्रुतदेवतां गुरुन् साधुन् ॥

आवश्यकवृत्तौ, यस्याः प्रसादमतुलं संप्राप्य भवंति
भव्यजिननिवहाः । अनुयोगवेदिनस्तां प्रयतः श्रुतदेवतां वंदे ॥
अनुयोगद्वारवृत्तौ० । इस उपरले पाठ आवश्यकचूर्णीमें भवनदेवता
अरु क्षेत्रदेवताका कायोत्सर्ग करणा कहा है. चातुर्मासीमें एकैक
भवनदेवताका कायोत्सर्ग करते है, और संवत्सरीमें भवनदेवता,
क्षेत्रदेवताका कायोत्सर्ग करते है यह कथन आवश्यकचूर्णीमें है.

तथा आगममें आवश्यकचूर्णीमें श्रुतदेवताकी विनय भक्ति करनी
कही है. सो पाठ उपर लिखा है तथा जो श्रुतदेवी दृष्टि देने मात्रसें भगवंतकी
आज्ञामें रत पुरुषोंके नर सुरकी ऋद्धि देती है. यह कथन आराधनापताका

તમે બૂજી જશો અને શુદ્ધમાર્ગની રાહ પર ચાલશો, આ અમારો મનોરથ છે. તે તમને ઉત્તમ સુખનો દાતા છે.

(૭૯) શ્રીઆવશ્યક્યૂર્ણ્યાદિના પાઠ :-

“ચાઝ્માસિય સંવચ્છરિએસુ સવ્વેવિ મૂલગુણઉત્તરગુણાણં આલોયણં દાઝણ પડિક્કમંતિ ચિત્તદેવયાએ ય ડસ્સગ્ગં કરેતિ કેઙ્ પુણ ચાઝ્માસિગે સિજ્જાદેવતાએ વિ કાઝ્સગ્ગં કરેતિ, આવશ્યકચૂર્ણો ચાઝ્માસિએ એગે ડવસગ્ગદેવતાએ કાઝ્સગ્ગો કીરતિ સંવચ્છરિએ ચિત્તદેવયાએવિ કીરતિ અબ્બુહિઝ ॥

આવશ્યકચૂર્ણો ॥

તથા શ્રુતદેવાયાશ્રાગમે મહતી પ્રતિપત્તિર્દેશ્યતે તથાહિ સુયદેવયાએ આસાયણાએ શ્રુતદેવયાજીએ સુયમહિદ્વિયં તીએ આસાણા નત્થિ સાઝ્કિંચિત્કરી વા એવમાદિ આવશ્યક ચૂર્ણો જા દિદ્વિદાણમિત્તે ણ દેઙ્ પણઙ્ગણનરસુરસમિદ્ધિ ॥

સિવપુરરજ્જં આણારયાણ દેવીઙ્ નમો ॥ આરાધનાપતાકાયાં, યત્ત્રભાવાદવાપ્યંતે, પદાર્થાઃ કલ્પનાં વિના ॥ સા દેવી સંવિદે ન સ્તાદસ્તકલ્પલતોપમા ॥ ઉત્તરાધ્યયનબૃહદ્વૃત્તૌ ० ॥

પણિપત્ય જિનવરેન્દ્ર વીરં શ્રુતદેવતાં ગુરુન્ સાધૂન્ ॥

આવશ્યકવૃત્તૌ ० ॥

યસ્યા પ્રસાદમતુલં સંપ્રાપ્ય ભવંતિ ભવ્યનિનિવહાઃ ।

અનુયોગવેદિનસ્તાં પ્રયતઃ શ્રુતદેવતાં વંદે ॥

અનુયોગદ્વારવૃત્તૌ ० ॥

ભાવાર્થ સુગમ છે.

- ★ આ ઉપરના પાઠ આવશ્યક્યૂર્ણિમાં ભવનદેવતા અને ક્ષેત્રદેવતાનો કાયોત્સર્ગ કરવાનો કલ્પો છે. ચાતુર્માસીમાં એક ભવનદેવતાનો કાયોત્સર્ગ કરાય છે. અને સંવત્સરીમાં ભવનદેવતા, ક્ષેત્રદેવતાનો

ग्रंथमें है.

तथा श्रुतदेवी हमकों ज्ञानकी दात्री होवे यह कथन श्रीउत्तराध्ययनकी बृहद्वृत्तिमें है.

तथा जिनवरेंद्र श्रीमहावीरकों, तथा श्रुतदेवताकों तथा गुरुओंकों नमस्कार करके आवश्यक सूत्रकी वृत्ति रचता हूं ॥ इति हारिभद्रीयावश्यकवृत्तौ ॥

तथा जिन श्रुतदेवीका अतुल्य प्रसाद अनुग्रह करके भव्य जीव जो है सो अनुयोगके जानकार होते हैं तिस श्रुतदेवीकों में नमस्कार करता हूं, यह कथन श्रीअनुयोगद्वारकी वृत्तिमें है.

तथा श्रीनिशीथचूर्णिके शोलमें उद्देशमें भाष्यचूर्णमें साधुओंकों वनदेवताका कायोत्सर्ग करना कहा है, सो पाठ यहां लिखते हैं ॥ ताहे दिसा भागममुणंता वालवुद्ध गच्छस्सरक्खणट्ठाए वणदेवताए काउस्सगं करेंति ॥ इत्यादि.

तथा श्रीहरिभद्रसूरिजीने श्रुतदेवताकी चौथी थुइ रची है. "आमूलालोलधूली" इत्यादि, यह थुइ जैनमतसें प्रसिद्ध है.

(८०) तथा श्रीआमराजा ग्वालियरका तिस्का प्रतिबोधक श्रीबप्पभट्टसूरि महाप्रभावक हुए हैं तिनोंका जन्म विक्रम संवत् ८०२ में हुआ है तिनेने एकैक तीर्थकरके नामसें तथा संबंधसें प्रथम थुइ, दूसरी सर्व तीर्थकरोकी थुइ, तीसरी श्रुतज्ञानकी थुइ, अरु चौथी श्रुतदेवी, विद्यादेवी आदिककी थुइ इसतरें चौवीस चोक छानवें थुइयां रचीयां है, तिनमें सर्वत्र चौथी थुइयोंमें अनुक्रमसें इन देवी देवतायोंकी स्तवना करी है. तहां श्रीऋषभदेवके संबंधकी चौथी थुइमें वाग्देवताकी थुइ है. श्रीअजितनाथके साथ अपराजिता देवीकी थुइ है, ऐसेही रोहिणी, प्रज्ञप्ति, वज्रश्रृंखला, वज्रांकुशी, अप्रतिचक्रा, काली, मानवी, पुरुषदता, महाकाली, गौरी,

કાયોત્સર્ગ કરે છે. આ કથન આવશ્યકચૂર્ણિમાં છે.

- ★ આગમમાં આવશ્યકચૂર્ણિમાં શ્રુતદેવતાની વિનય ભક્તિ કરવાની કહી છે. તે પાઠ ઉપર લખ્યો છે. જે શ્રુતદેવી દષ્ટિ આપવા માત્રથી ભગવંતની આજ્ઞામાં રત પુરુષોને નર-સુરની ઋદ્ધિ આપે છે. આ કથન આરાધના પતાકા ગ્રંથમાં છે.
- ★ ‘શ્રુતદેવી અમને જ્ઞાનને આપનારી બને’ - આવું કથન ઉત્તરાધ્યયનસૂત્રની બૃહદ્વૃત્તિમાં છે.
- ★ “જિનવરેન્દ્ર શ્રીમહાવીર પરમાત્મા, શ્રુતદેવતા અને ગુરુઓને નમસ્કાર કરીને આવશ્યકસૂત્રની વૃત્તિ રચું છું. ॥ इति हारिभाद्रीयावश्यकवृत्तौ ॥
- ★ “જે શ્રુતદેવીના અતુલ્ય અનુગ્રહ પ્રાપ્ત કરીને જે ભવ્યજીવ અનુયોગોનો જાણકાર બને છે, તે શ્રુતદેવીને હું નમસ્કાર કરું છું.” આ કથન શ્રીઅનુયોગ દ્વાર સૂત્રની વૃત્તિમાં છે.
- ★ શ્રીનિશીથચૂર્ણિના સોળમાં ઉદેશામાં ભાષ્યચૂર્ણિમાં સાધુઓને વનદેવતાઓનો કાયોત્સર્ગ કરવાનો કલ્પો છે. તે પાઠ નીચે પ્રમાણે છે.
“ताहे भागममुणंता वालवुडुं गच्छस्स रक्खणठाए वणदेवताए काउस्सगं करेति ॥ इत्यादि”

શ્રીહરિભદ્રસૂરિજીએ શ્રુતદેવતાની ચોથી થોય રચી છે.

“आमूलालोलधूली०” ઇત્યાદિ, આ થોય જૈનમતમાં પ્રસિદ્ધ છે.

(૮૦) ગ્યાલિયરના શ્રીઆમરાજના પ્રતિબોધક શ્રીબખ્ખભટ્ટસૂરિજી મહાપ્રભાવક થઈ ગયા. તેમનો જન્મ વિ.સં.૮૦૨માં થયો હતો. તેઓશ્રીને એક એક તીર્થકારના નામથી અને સંબંધથી પ્રથમ થોય, બીજી થોય સર્વતીર્થકરોની, ત્રીજી થોય શ્રુતજ્ઞાનની અને ચોથી થોય શ્રુતદેવી, વિદ્યાદેવી આદિની થોય આ રીતે ૨૪x૪=૯૬ થોયો રચી છે.

તેમાં શ્રીઋષભદેવના સંબંધથી શ્રીવાગ્દેવતાની થોય છે.

गंधारी, मानसी, महामानसी, काली, महाकाली, वैरोट्या, वाग्देवता, श्रुतदेवी, गौरी, अंबा, यक्षराट्, अंबिका, इसतरें अनुक्रमसें चौवीस थुइयोंमें इन देवतायोंकी स्तवना करी है, सो ग्रंथ गौरवताके भयसें सर्व थुइयां तो यहां नही लिखते है, जेकर किसीकों देखनी होवे तो ग्रंथ मेरे पास है सो आकर देख लेनी. तथापि तिनमेसें बावीशमें श्रीनेमिनाथके संबंधकी चार थुइयां यहां लिख देते हैं.

तथा च तत्पाठः ॥ चिरपरिचित लक्ष्मी प्रोष्भ्यसिद्धौरतारा,
दमरसदृशमर्त्या वर्जितां देहि नेमे ॥ भवजलनिधिमज्जज्जंतुनिर्व्याबंधो
दमरसदृशमर्त्या वर्जितां देहि नेमे ॥८२॥ विदधदिह यदाज्ञां निर्वृतौ शं
मणीनां सुखनिरतनुतानोनुत्तमास्ते महान्तः ॥ ददतु विपुलभद्रां द्राग्
जिनैद्राः श्रियं स्वः सुखनिरतनुतानोनुत्तमास्ते महान्तः ॥८६॥
कृतसमुतिबलद्धिध्वस्तुरुग्मृत्युदोषं परममृतसमानं मानसं पातकांतं ॥
प्रतिदृढरुचि कृत्वा शासनं जैनचंद्रं परममृतसमानं मानसं पातकांतं
॥८७॥ जिनवचनकृतास्था संश्रिता कप्रमाम्रं, समुदित सुमनस्क
दिव्यसौदामनीरुक् ॥ दिशतु सततमंबा भूतिपुष्पात्मकं नः
समुदितसुमनस्कदिव्यसौदामनीरुक् ॥८८॥

(८९) तथा श्रीजिनेश्वरसूरिका शिष्य और नवांगी वृत्तिकारक श्रीअभयदेव सूरिजीका गुरु भाइ, संसाराव- स्थामें श्रीधनपाल पंडितका सगा भाइ, संवत् १०२९ के लगभगमें श्रीशोभानाचार्य महामुनि हुए है, तिनोने श्रीबप्पनभट्ट सूरिजीकी तरें चौवीस चोक छानवे थुइयां रची है तिनमेंभी चौवीशे चोथी थुइयोंमें अनुक्रमसें श्रुतदेवता, मानसी, वज्रश्रृंखला, रोहिणी, काली, गंधारी, महामानसी, वज्रांकुशी, ज्वलनायुद्धा, मानवी, महाकाली, श्रीशांतिदेवी, रोहिणी, अच्युता, प्रज्ञप्ति, ब्रह्मशांति यक्ष, पुरुषदत्ता, चक्रधरा, कपर्दियक्ष, गौरी, काली, अंबा, वैरोट्या, अंबिका,

શ્રીઅજિતનાથ ભગવાનના સંબંધથી શ્રીઅપરાજિતા દેવીની થોય છે. એ જ રીતે રોહિણી, પ્રજ્ઞપ્તિ, વજ્રશૃંખલા, વજ્રકુશી અપ્રતિચક્રા, કાલી, માનવી, પુરુષદત્તા, મહાકાલી, ગૌરી, ગાંધારી, માનસી, મહામાનસી, કાલી, મહાકાલી, વૈરોદ્યા, વાગ્દેવતા, શ્રુતદેવી, ગૌરી, યક્ષરાટ્, અંબિકા, આ રીતે અનુક્રમથી ચોવીસ થોયોમાં આ દેવતાઓની સ્તવના કરી છે.

તે સર્વે થોયો ગ્રંથગૌરવના ભયથી સર્વ થોયો અહીં લખતા નથી. જો કોઈને તે થોયો જોવાની ઇચ્છા હોય તો તે ગ્રંથ મારી પાસે છે, તે આવીને જોઈ શકે છે. તથાપિ તેમાંથી બાવીસમાં શ્રીનેમિનાથના સંબંધની ચાર થોય અહીં લખીએ છીએ.

ચિરપરિચિતલક્ષ્મી પ્રોષ્પ્થ્યસિદ્ધૌરતારા, દમરસદૃશમર્ત્યા વર્જિતાં દેહિ નેમે । ભવજલનિધિ- મજ્જજ્જંતુ નિર્વ્યાજબંધો । દમરસદૃશમર્ત્યા વર્જિતાં દેહિ નેમે ॥૮૫॥ વિદધદિહ યદાસાં નિર્વૃત્તૌ શં મળીનાં । સુખનિરતતનુતાનોનુત્તમાસ્તે મહાંતઃ । દદતુ વિપુલભદ્રાં દાગં જિનેન્દ્રાઃ શ્રિયં । સ્વઃ સુખનિરતનુતાનોનુત્તમાસ્તે મહાંતઃ ॥૮૬॥ કૃતવ્સમુતિબલન્દિધ્વસ્તરુગ- મૃત્યુદોષં । પરમમૃતસમાનં માનસં પાતકાં તં । પ્રતિદ્વદરુચિ કૃત્વા શાસનં જૈનચંદ્રં । પરમમૃતસમાનં માનસં પાતકાંતં ॥૮૭॥ જિનવચનકૃતાસ્થા સંશ્રિતા કમ્પમાત્રં, સમુદિત સુમનસ્ક દિવ્યસૌદામનીરુક્ । દિશતુ સતતમંબા ભૂતિપુષ્પાત્મકં નઃ । સમુદિતસુમનસ્કદિવ્યસૌદામનીરુક્ ॥૮૮॥

(૮૧) શ્રીજિનેશ્વરસૂરિજીના શિષ્ય અને નવાંગી વૃત્તિકાર શ્રીઅભયદેવસૂરિજીના ગુરુભાઈ, સંસારાવસ્થામાં શ્રીધનપાલ પંડિતના સગા ભાઈ શ્રીશોભનાચાર્ય મહામુનિ વિ.સં. ૧૦૨૯માં થયા હતા. તેમણે પણ શ્રીઅખ્યભટ્ટસૂરિજીની જેમ ૨૪X૪=૯૬ થોયો રચી છે. તેમાં પણ ચોવીસે ચોથી થોયોમાં અનુક્રમથી શ્રુતદેવતા, માનસી, વજ્રશૃંખલા, રોહિણી, કાલી, ગાંધારી, માહમાનસી, વજ્રકુશી, જવલનાયુદ્ધા, માનવી, મહાકાલી, શ્રીશાંતિદેવી, રોહિણી, અચ્યુતા, પ્રજ્ઞપ્તિ, બ્રહ્મશાંતિયક્ષ, પુરુષદત્તા,

इनकी स्तवना करी है।

अब भव्य जीवोंकूँ विचारणा चाहियें की जब श्रीजिनेश्वरसूरिके उपदेशसें तथा पूर्वाचार्योंकी परंपरायसें, पूर्वाचार्यसम्मत चौथी थुइ है तो तिस्का निषेध करणा यह जिनाज्ञाधारक प्रामाणिक पुरुषका लक्षण नहीं है। क्योंकि जो पुरुष पूर्वाचार्योंकी आचरणाका उच्छेद करे सो जमालिकी तरें नाशकों, प्राप्त होवे। अैसा कथन श्रीसूयगडांग सूत्रकी निर्युक्तिमें श्रीभद्रबाहु स्वामीने करा है। सो पाठ यहां लिखते है ॥ **आयरिए परंपराए, आगयं, जो च्छेय बुद्धिए ।**

कोइ वोच्छेय वाइ, जमालिनासं स नासेइ ॥१॥

अर्थ :- आचार्योंकी परंपरायसें जो आचरणा चली आती होवे तिसको उच्छेद करने अर्थात् न माननेकी जो बुद्धि करे, सो जमालिकी तरें नाशकों प्राप्त होवे।

तथा श्रीठाणांगकी टीकामें श्रुतज्ञानवृद्धिके सात अंग कहे है। सूत्र, निर्युक्ति, भाष्य, चूर्णि, वृत्ति, परंपरा, अनुभव, इनकों जो कोइ छेदे सों दूरभव्य अर्थात् अनंतसंसारी है, अैसा कथन पूर्वपुरुषोंने करा है।

इस वास्ते श्रीरत्नविजयजी अरु श्रीधनविजयजी जेकर जैनशैली पाकर आपना आत्मोद्धार करणेकी जिज्ञासा रखनेवाले होवेगे तो मेरेकों हितेच्छु जानकर और क्वचित् कटुक शब्दके लेख देखके उनके पर हित बुद्धि लाके किंवा जेकर बहुते मानके अधीन रहा होवे तो मेरेकों माफी बक्षीस करके मित्र भावसें इस पूर्वाक्त सर्व लेखकों बांचकर शिष्ट पुरुषोंकी चाल चलके धर्मरूपवृक्षकों उन्मूलन करनेवाला अैसा तीन थुइयोंका कदाग्रहकों छोडके, किसी संयमि गुरुके पास चारित्र उपसंपत् लेके शुद्ध प्ररुपक होकर इस भरतखंडकी भूमिकों पावन करेंगे तो इन दोनोका कल्याण शीघ्रही हो जावेगा यहा हमारा आर्शीवाद है, बहु लिखनेन किम् ॥

ચક્રધરા, કર્પર્દિયક્ષ, ગૌરી, કાલી, અંબા, વૈરોટ્યા, અંબિકા આની સ્તવના કરી છે.

હવે ભવ્ય જીવોએ વિચારવું જોઈએ કે શ્રીજિનેશ્વરસૂરિજીના ઉપદેશથી તથા પૂર્વાચાર્યોની પરંપરાથી પૂર્વાચાર્યસંમત ચોથી થોય છે. તો તેનો નિષેધ કરવો તે જિનાજ્ઞાધારક પ્રામાણિક પુરુષનું લક્ષણ નથી. કારણ કે જે પુરુષ પૂર્વાચાર્યોની આચરણાનો ઉચ્છેદ કરે છે, તે જમાલિની જેમ નાશને પામે છે. આવું કથન શ્રીસૂચડાંગ સૂત્રની નિર્ચુક્તિમાં શ્રીભદ્રબાહુસ્વામિજીએ કર્યું છે. તે પાઠ આ પ્રમાણે છે.

આચરિય પરંપરાણ, આગયં જો ચ્છેય બુદ્ધિણ ।

કોઙ વોચ્છેય વાઙ, જમાલિનાણં સ નાસેઙ ॥૨॥

અર્થ :- આચાર્યોની પરંપરાથી જે આચરણા ચાલી આવે છે, તેનો ઉચ્છેદ કરે અર્થાત્ ન માનવાની જો બુદ્ધિ કરે, તો જમાલિની જેમ નાશને પામે છે.

શ્રીઠાણાંગસૂત્રની ટીકામાં શ્રુતજ્ઞાનવૃદ્ધિના સાત અંગ કહ્યા છે. સૂત્ર, નિર્ચુક્તિ, ભાષ્ય, ચૂર્ણિ, વૃત્તિ, પરંપરા અને અનુભવ આનો જો કોઈ ઉચ્છેદ કરે તો તે દુર્ભવ્ય અર્થાત્ અનંત સંસારી છે. આવું કથન પૂર્વપુરુષોએ કર્યું છે.

આથી શ્રીરત્નવિજયજી અને શ્રીધનવિજયજી જો જૈનશૈલી પામીને પોતાના આત્માનો ઉદ્ધાર કરવાની જિજ્ઞાસા રાખવાવાળા હશે તો મને હિતેચ્છુ જાણીને અને ક્વચિત્ કટુ શબ્દના લેખ દેખીને તેના ઉપર હિતબુદ્ધિ લાવીને અથવા જો તેને બહુ માનીને આધીન રહ્યા હશે. તો મને માફી આપીને મિત્રભાવથી આ પૂર્વોક્ત લેખોને વાંચીને શિષ્ટપુરુષોનું અનુસરણ કરીને ધર્મરૂપવૃક્ષોનું ઉન્મૂલન કરનારા ત્રણ થોયના કદાગ્રહને છોડીને કોઈ સંયમી ગુરુની પાસે ચારિત્ર ઉપસંપત્ લઈને શુદ્ધ પ્રરુપક થઈને આ ભરતખંડની ભૂમિને પાવન કરશે તો એ બંનેનું કલ્યાણ શિઘ્રાતિશીઘ્ર થઈ જશે, અહીં અમારા આશીર્વાદ છે. બહુલિખનેનકિમ્ ॥

अथ

निकट उपकारी गणिवर्य्य श्रीमन्मणिविजयजी महाराजकी किंचित्
गुरुप्रशस्ति लिखते है.

॥ अनुष्टुब् वृत्तम् ॥

तपागच्छे जगद्वंद्ये, जज्ञिरे बुद्धिशालिनः ॥

श्रीमन्मणिविजयाख्या, गुरवः संयमे रताः ॥१॥

यस्य धर्मोपदेशेन, निर्मलेन कति जनाः ॥

सम्यक्त्वं लेभिरे साधुः, धर्मं च लेभिरे कति ॥२॥

तेषां पट्टांबरे चंद्रा, भूरिशिष्यप्रशिष्यकाः ॥

श्रीमद्बुद्धिविजयाख्या, बभूवुर्बुद्धिसागराः ॥३॥

निःसंगा निर्ममाः क्षांता, ये च पांचालनीवृति ॥

दुंदुकाख्यं मतं हित्वा, जाताः संवेगभाजनम् ॥४॥

तच्छिष्येण मयानंदविजयेन सविस्तरः ॥

ग्रंथोऽयं गुफितः सम्यक्, चतुर्थस्तुतिनिर्णयः ॥५॥

बुद्धिमांघ्रवशात् किंचित्, यदशुद्धमलेखि तत् ॥

मात्सर्य्यं संपरित्यज्य, शोधयध्वं मनीषिणः ॥६॥

इति न्यायाभोनिधि - श्रीमद् - आत्मारामजी (आनंदविजयजी)

महाराजविरचितः चतुर्थस्तुतिनिर्णयः ॥

॥ समाप्तमिदम् ॥

अथ

निकट उपकारी गणिवर्य श्रीमद् भणिविजयञ्च महाराजनी किञ्चित्
गुरुप्रशस्ति लभे छे.

॥ अनुष्टुब् वृत्तम् ॥

तपागच्छे जगद्वन्द्वे जज्ञिरे, बुद्धिशालिनः ।

श्रीमन्मणिविजयाख्या, गुरवः सममे रताः ॥१॥

यस्य धर्मोपदेशेन, निर्मलेन कति जनाः ।

सम्यक्त्वं लेभिरे साधु, धर्म च लेभिरे कति ॥२॥

तेषां पट्टाबरे चन्द्रा, भूरिशिष्यप्रशिष्यकाः ।

श्रीमद्बुद्धिविजयाख्या, बभूवुर्बुद्धिसागराः ॥३॥

निःसंगा निर्ममाः क्षांता, ये च पंचालनीवृत्ति ।

दुण्डकाख्यं मतं हित्वा, जाताः संवेगभाजनम् ॥४॥

तच्छिष्येण मयानंदविजयेन सविस्तरः ।

ग्रंथोऽयं गुफितः सम्यक्, चतुर्थस्तुतिनिर्णयः ॥५॥

बुद्धिनांद्यवशात् किञ्चित् यदशुद्धमलेखि तत् ।

मात्सर्यं संपरित्यज्य, शोधयध्वं मनीषिणः ॥६॥

॥ श्री न्यायाभोनिधि श्रीमद् आत्मारामजी (आनंदविजयजी)

महारजविरचितः चतुर्थस्तुतिनिर्णयः समाप्तमिदम् ॥

॥ ॐ नमः सिद्धं ॥ अर्हं ॥

श्री चतुर्थस्तुतिनिर्णय भाग-२

प्रस्तावना

(१) विदित हो के संवत् १९४१ में हम चतुर्मास करने के वास्ते सहर अहमदावादमें शेट दलपतभाईके मकानमें रहे हुए थे, तिस अवसरमें बडोदरेसें हमकों ऐसा समाचार मिला कि, श्रीराजेंद्रसूरिजी नामक एक जण कितनेक चेलों सहित इहां आए है, और वे कहते है कि, हम श्रीआत्मारामजीके साथ मेल मुलाकात और चरचा करने वास्ते अहमदाबाद जाएंगे, तब हमने सुणके कहा, अच्छीबात है, जब वे अहमदावादमें आए, तब तिनकों किसी पुरुषने पूछ कि हमने सुना है कि, आप श्रीआत्मारामजीके साथ मेल मुलाकात और चरचा वारता करने वास्ते पधारे है, तब श्रीराजेंद्रसूरिजीने कहा कि हम नही जानते है कि श्रीआत्मारामजी कौन है, तब तिस पुरुषनें हमकों कहा कि, वे तो ऐसे कहते है, तब हम सुनके चुपके हो रहै । कितनेक दिन पीछे श्रीराजेंद्रसूरिजीने यह प्ररुपणा करी कि, दीपकके प्रकाश में रात्रिकों साधुकों शास्त्र पढना चला है । यह सुनके हमने विचार करा कि, हमने तो इनकों त्यागी महाव्रत पालनेवाले सुने है, तो यह प्ररुपणा इनोंने क्यों कर करी होवेगी ? क्या अहमदावादके साधुयोंके मनरंजने वास्ते इनोंने यह प्ररुपणा करी है ? क्यों कि अहमदावादके कितनेक साधुयोके उपाश्रयोमें नित्य प्रते दीपक जलते है. तब कितनेक श्रावक कहने लगे कि, मारवाड देशमें ये अपनी श्राविकायोंकों दीपकके प्रकाशमें रात्रिकों पढाते है, इस वास्ते ये ऐसी प्ररुपणा करते है, एक गट्टालाल श्रावक कहने लगा के, मालव देशमें इनोने प्रतिमाजीकी पलांठी उपर पूर्व लिखे लेखकों मिटाके अपने नामका लेख लिखवाया है,

॥ ॐ નમઃ સિદ્ધં ॥ અર્હં ॥

શ્રી ચતુર્થસ્તુતિનિર્ણય ભાગ-૨

પ્રસ્તાવના

(૧) આ સાથે જણાવવાનું કે, સંવત્ ૧૯૪૧ માં હું ચાતુર્માસ કરવા માટે અમદાવાદ શહેરમાં શેઠ દલપતભાઈના મકાનમાં રહ્યો હતો. તે સમયે વડોદરાથી મને એવા સમાચાર મળ્યા કે, શ્રીરાજેન્દ્રસૂરિજી નામના એક સાધુ કેટલાક શિષ્યોની સાથે અહીં આવે છે અને તેઓ કહે છે કે, હું આત્મરામજીની સાથે મુલાકાત કરવા અને ચર્ચા કરવા માટે અમદાવાદ જાઉં છું, ત્યારે મેં આ વાત સાંભળીને કહ્યું કે સારી વાત છે.

જ્યારે તે અમદાવાદમાં આવ્યા ત્યારે તેમને કોઈ પુરુષે પૂછ્યું કે, અમે સાંભળ્યું છે કે તમે શ્રી આત્મરામજી મહારાજની મુલાકાત કરવા અને ચર્ચા કરવા માટે પધાયા છો; ત્યારે શ્રી રાજેન્દ્રસૂરિજીએ કહ્યું કે અમે નથી જાણતા કે શ્રી આત્મરામજી કોણ છે? ત્યારે તે પુરુષે અમને કહ્યું કે, તેઓ તો આ રીતે કહે છે, ત્યારે અમે આ વાત સાંભળીને મૌન રહ્યા.

કેટલાક દિવસો બાદ શ્રી રાજેન્દ્રસૂરિજીએ આ પ્રમાણે પ્રરૂપણા કરી કે, દીપકના પ્રકાશમાં રાત્રિના સમયે સાધુઓને શાસ્ત્રો વાંચવા ચાલે છે-માન્ય છે. આ સાંભળીને મેં વિચાર કર્યો કે, મેં તો એમને ત્યાગી મહાવ્રત પાળવાવાળા તરીકે સાંભળ્યા હતાં. તો પછી આ પ્રરૂપણા તેમણે કયા કારણસર કરી હશે? શું અમદાવાદના સાધુઓના મનોરંજન માટે તો આ પ્રરૂપણા કરી નથી ને? કારણ કે, અમદાવાદના કેટલાક સાધુઓના ઉપાશ્રયોમાં નિત્ય દીપક બળતો હોય છે.

ત્યારે કેટલાક શ્રાવકો કહેવા લાગ્યા કે, મારવાડ દેશમાં તે પોતાની શ્રાવિકાઓને દીપકના પ્રકાશમાં રાત્રી સમયે ભણાવે છે, તે માટે તેઓ આવા પ્રકારની પ્રરૂપણા કરે છે.

એક ગઢાલાલ શ્રાવકે કહ્યું કે, માલવ દેશમાં તેઓએ પ્રતિમાજીની

(२) इनके उपाश्रयमें दीपक जलते हैं, और उपाश्रयके अग्रादि भागमें ठंडकके वास्ते इनके श्रावक कच्चे पानीका छिडकाव कराते हैं, और एक जयविजय नामा इनका शिष्य इनकी कुछक असमंजस चाल चलने देखके इनको छोडके अहमदावादकी विद्याशालामें आन रहा था । तिसने छोटेलालादि कितनेक श्रावकोंके आगे इनकी क्रिया करतूत बहुत जाहिर करी थी । सो हमको भी उसने इनकी हानीकारक कितनीक बात सुणाइ । तब हमने ये पूर्वोक्त कथन सुणके मनमें विचारा कि चाहो पूर्वोक्त कथन सत्य हो वा असत्य हो, हमारे इस्से कुछ प्रयोजन नही, किंतु इसने दीपकके प्रकाशमें साधु रात्रिकों पुस्तक पढे, ऐसी प्ररुपणा करी है, वा नही ? इसका निश्चय करना चाहिये. तब हमारे शिष्य प्रमोदविजयजीने स्थंडिलभूमि गए हुए थे. साबरमती नदी के रेत स्थलमें श्रीराजेंद्रसूरिजीको पूछा कि, तुमने पूर्वोक्त दीपककी प्ररुपणा करी है ? तब तिसने कहां, हां करी है । तब प्रमोदविजयने पूछा कि तुमारा कथन कौनसे शास्त्रानुसार है ? तब राजेंद्रसूरिने कहा पूर्वोक्त दीपकका अधिकार नवपद प्रकरणमें कथन करा है । तब प्रमोदविजय मेरेसैं आके कहने लगा कि उनोने दीपककी प्ररुपणा तो करी है, परंतु नवपद प्रकरणमें बतलाते है । तब मैंने विचारा कि ये ऐसे मनमें जानते होवेंगे कि ये साधु उतर देशसैं आए है, इनोने नवपद प्रकरण नही देखा होवेंगा, इस वास्ते एक गप्प ही ठोको । जो चल जाएगी तो हम सच्चे हो जावेंगे. तब मैंने नवपद प्रकरण पोथीमेसैं निकालके प्रमोदविजयकों दीया । तब प्रमोदविजय और शांतिविजय दोनों पुस्तक लेके पांजरापोलके उपाश्रयमें श्रीराजेंद्रसूरिजीके पास गये, और कहा कि नवपद प्रकरणके जिस स्थलमें पूर्वोक्त दीपककी प्ररुपणा चली है, सो दिखलाओ ? तब श्रीराजेंद्रसूरिजी कहने लगा कि नवपद प्रकरणका पुस्तक मेरे पास इस वखत नही है । तब प्रमोदविजयने अपना नवपद प्रकरणका पुस्तक उसके आगे रखवा, और कहा कि कृपा करके वो स्थल दिखलाओ ? तब

પલાંઠી ઉપર પૂર્વલિખિત લેખને નાશ કરીને પોતાના નામનો લેખ લખાવ્યો છે.

(૨) તેમના ઉપાશ્રયમાં દીપક બળે છે અને ઉપાશ્રયના અગ્રાદિ ભાગમાં ઠંડક માટે તેમના શ્રાવકો કાચા પાણીનો છંટકાવ કરાવે છે અને એક શ્રી જયવિજય નામના તેમના શિષ્ય તેમની કોઈક અસમંજસ પ્રવૃત્તિને જોઈને તેમને છોડીને અમદાવાદની વિદ્યાશાળામાં આવી રહ્યાં હતા. તેમણે છોટાલાલ આદિ કેટલાક શ્રાવકોની આગળ તેઓના ક્રિયા કરતૂત ઘણા જાહેર કર્યા હતા. અમને પણ તેમણે એની હાનિકારક કેટલીક વાતો સંભળાવી ત્યારે મેં આ પૂર્વોક્ત કથન સાંભળીને મનમાં વિચાર કર્યો કે, પૂર્વોક્ત વચન સત્ય હોય કે અસત્ય હોય ! અમારે એની સાથે કોઈ પ્રયોજન નથી. પરંતુ તેમણે દીપકના પ્રકાશમાં સાધુ રાત્રિમાં પુસ્તક વાંચે, આવી પ્રરૂપણા કરી છે કે નહિ ! તેનો નિશ્ચય કરવો જોઈએ.

તે ગાળામાં મારા શિષ્ય શ્રીપ્રમોદવિજયજી સ્થંડિલભૂમિ ગયા હતા. સાબરમતી નદીના રેતીના પટમાં શ્રીરાજેન્દ્રસૂરિજી મળ્યાં. તેમને પૂછ્યું કે, તમે પૂર્વોક્ત દીપકની પ્રરૂપણા કરી છે ? ત્યારે તેમણે કહ્યું કે, હા કરી છે. ત્યારે શ્રી પ્રમોદવિજયજીએ પૂછ્યું કે, તે તમારું કથન કયા શાસ્ત્રાનુસારે છે ? ત્યારે શ્રી રાજેન્દ્રસૂરિજી એ કહ્યું કે, પૂર્વોક્ત દીપકનો અધિકાર નવપદ પ્રકરણમાં છે. ત્યારે શ્રીપ્રમોદવિજયજીએ આવીને મને કહ્યું કે, શ્રીરાજેન્દ્રસૂરિજીએ દીપકની પ્રરૂપણા કરી છે અને આધાર તરીકે નવપદ પ્રકરણ બતાવે છે. તે વખતે મેં વિચાર્યું કે, શ્રીરાજેન્દ્રસૂરિજીએ એવું વિચારી જવાબ આપ્યો હશે કે, આ સાધુ ઉત્તરદેશથી આવ્યા છે. તેથી તેઓએ નવપદ પ્રકરણ જોયું નહિ હોય. આથી ગપ્પું જ મારો, જો મારી જશે તો હું સાચો બની જઈશ. ત્યારે મેં શ્રીપ્રમોદવિજયને નવપદ પ્રકરણ પુસ્તક આપ્યું. શ્રી પ્રમોદવિજયજી અને શ્રીશાંતિવિજયજી બંને પુસ્તક લઈને પાંજરાપોળના ઉપાશ્રયમાં શ્રીરાજેન્દ્રસૂરિજીની પાસે ગયા અને પૂર્વોક્ત દીપકની પ્રરૂપણા નવપદ પ્રકરણમાં ક્યાં છે, તે બતાવવા માટે જણાવ્યું. ત્યારે

श्रीराजेंद्रसूरिजीने कितने ही कलाकों तक वो पुस्तक देखा, परंतु पूर्वोक्त दीपकका अधिकार तो नही नीकला । तब श्रीराजेंद्रसूरिजी कहने लगा कि यह पुस्तक यहां छोड जाओ तो में पीछेसें नीकाल रखुंगा, तब प्रमोदविजय पुस्तक तहां ही छोड आए, अगले दिन दोपरे पीछे प्रमोदविजयादि फेर राजेंद्रसूरिके पास गए, और कहा कि वो स्थल दिखलाओ ? नवपद प्रकरणमें तो वो स्थल नीकला नहीं. वो बिचारा क्या दिखलावे ?

(३) तब प्रमोदविजय श्रीराजेंद्रसूरिजीको उत्सूत्र और मृषावादी जानके अपना पुस्तक लेके शेठ दलपतभाइके मकानमें आ गए तबहीसें हमने इनको उत्सूत्र भाषी और मृषा प्ररुपणाका प्रायश्चित साधुयों समक्ष न लेनेसें इनका ज्ञान और महाव्रत जान लीए थे. फेर कच्छदेश कोडाय ग्रामवासी श्रावक रवजी देवराज, और भृगुकच्छवासी श्रावक अनूपचंद मल्लुकचंदजी भी इनके पास गए थे, उनोनें भी इनको सम्यग्वादी नही जाना । तथा अहमदावादमें लोहारकी पोलके उपाश्रयमें रहनेवाला एक सोमविजय नामा अपठित साधु कों इनोनें अपनेमे मिलाय लीना, तब लल्लुभाई सूरचंद छापेवालेने सोमविजयजी बाबत कुछक लेख छापा, तब इनोनें और इनके पास जानेवालोंने विना प्रयोजन ही हमारी और हमारे गुरु महाराज श्री बुद्धिविजयजीकी बहुत निंदा छपवाइ । तब दलपतभाईने लल्लु सूरचंदको छापा छपानेसें बंद करा । इत्यादि अनेक हेतुयोसें हमने इनको उत्कट कषाइ, क्रोधी, अभिमानी, छली, मृषाभाषी जानके इनके साथ बातचीत करनेकी उपेक्षा करी । इतने में इनोने दिशावरोंमें जूठी चिठीयां लिखवाके तिनमें लिखवाया के सभामें चरचा हुइ । तिसमें श्रीआत्मारामजी हार गया, और श्रीराजेंद्रसूरिजी जीता. तब शिवगंज, सादडी, रतलाम प्रमुख सहरोमें जैनमती श्रावकोंकी चिठीयां शेठ प्रेमाभाईके नामसे आइयां । तिनमें लिखा के तीन थूइ मानने वाले श्रावकोके पास अहमदावादसें चिठीयां आइयां है,

શ્રીરાજેન્દ્રસૂરિજીએ કહ્યું કે, તે પુસ્તક મારી પાસે નથી. શ્રીપ્રમોદવિજયજીએ પોતાની સાથે લઈને ગયેલા પુસ્તકને તેમની આગળ રાખ્યું અને કહ્યું કે, કૃપા કરીને તે સ્થળ બતાવો.

ત્યારે શ્રીરાજેન્દ્રસૂરિજીએ કેટલાય કલાકો સુધી તે પુસ્તક જોયું. પરંતુ પૂર્વોક્ત દીપકનો અધિકાર ન નીકળ્યો. તે વખતે શ્રીરાજેન્દ્રસૂરિજીએ કહ્યું કે, પુસ્તક અહીં મૂકી જાઓ, હું પાછળથી શોધી રાખીશ. શ્રીપ્રમોદવિજયજીએ પુસ્તક ત્યાં જ મૂક્યું. બીજા દિવસે બપોરે શ્રીપ્રમોદવિજયજી આદિ પુનઃ શ્રીરાજેન્દ્રસૂરિજી પાસે ગયા. અને સ્થળ બતાવવાની વિનંતી કરી. પરંતુ નવપદ પ્રકરણમાં તે સ્થળ હોય તો બતાવે ને !

(૩) તે સમયે પ્રમોદવિજયજી શ્રીરાજેન્દ્રસૂરિજીને ઉત્સૂત્ર પ્રરૂપક અને મૃષાવાદી જાણીને પોતાનું પુસ્તક લઈને શેઠ દલપતભાઈના મકાનમાં આવી ગયા. પૂર્વોક્ત દીપક સંબંધી ઉત્સૂત્ર અને મૃષા પ્રરૂપણાનું પ્રાયશ્ચિત્ત લેવું જોઈએ. પરંતુ તેમને પ્રાયશ્ચિત્ત લીધું નહિ. તેથી તેમના જ્ઞાન અને મહાવ્રત મેં જાણી લીધા હતા.

પુનઃ કચ્છદેશના કોડાય ગ્રામવાસી શ્રાવક રવજી દેવરાજ અને ભૃગુકચ્છવાસી શ્રાવક અનુપચંદ મલૂકચંદજી પણ એમની (શ્રીરાજેન્દ્રસૂરિજીની) પાસે ગયા હતા. તેઓએ પણ તેમને (શ્રીરાજેન્દ્રસૂરિજીને) સમ્યગ્વાદી ન જાણ્યા.

અમદાવાદમાં લાહોરની પોળના ઉપાશ્રયમાં રહેનારા એક સોમવિજય નામના અપઠિત સાધુને તેમણે પોતાની સાથે લઈ લીધા, ત્યારે લલ્લુભાઈ સુરચંદ છાપાવાળાએ સોમવિજયજીની બાબતે કંઈક લેખ છાપ્યો. એ વખતે તેઓએ અને તેમની પાસે જવાવાળાઓએ પ્રયોજન વિના જ મારી અને મારા ગુરુ મહારાજ શ્રીબુદ્ધિવિજયજીની ઘણી નિંદા છપાવી. તેથી દલપતભાઈએ લલ્લુ સુરચંદને છાપવાનું બંધ કરાવ્યું. ઈત્યાદિ અનેક હેતુઓથી મેં એમને (શ્રીરાજેન્દ્રસૂરિજીને) ઉત્કટ કષાયવાળા, કોધી, અભિમાની, છલી, મૃષાભાષી જાણીને તેમની સાથે વાતચીત કરવાની ઉપેક્ષા

तिनमें लिखा है कि सभामें श्रीआत्मारामजी हारे, और श्रीराजेंद्रसूरिजी जीते, और अहमदावादमे बहुत श्रावक लोक तिन थूइयांका मत मानने लग गए, ए समाचार वांचकर समस्त श्री संघ प्रेमाभाईके वंडेमें एकठा हुआ ।

(४) इससे आगे चतुर्थस्तुतिनिर्णयमें सर्व हाल लिखा है, हमने जो चतुर्थस्तुतिनिर्णय रचा था, सो भव्य जीवोंके तथा श्रीराजेंद्रसूरिजी और श्रीधनविजयजीके उपकार वास्ते रचा था, परंतु इनकों तो हानीकारक हुआ । परं मेघकी वृष्टिसे सर्व वनस्पतियों प्रफुल्लित होती है । एक जवासा ही सूक जाता है । यह दूषण मेघका नहीं है, किंतु जवासेकी ही प्रकृति ऐसी है । संवत् १९४७ में मेरा चतुर्मास पंजाब देशके मलेरकोटले नगरमें था, तब श्रीधनविजयजीकी रचनाकी पोथी किसी श्रावकने भेजी । जब हमने वांची, तब मनमें विचार करा कि, कर्म जीवकों कैसे नाच नचाते हैं ! इन बिचारोंकी क्या दुर्दशा हो रही है ! इस पोथीके लेखसें इनमें क्रोध, मान, छल, कपट, दंभ, इर्ष्या, असत्य, उत्सूत्रभाषण, निर्विवेकतादि कर्मोंने इनके मनमें कितने नाटक रचे हैं । इन बिचारोंने इस पोथीकी रचनासें अपने आत्माके बहुत गुणोंकी हानी करी है, इनोने मनुष्य जन्म पाके यही काम करना अच्छा माना है, इत्यादि विचार करके हमने उपेक्षा करी । इतनेमें मुंबइसे एक श्रावक मगनलाल दलपतरामकी पत्रिका आइ, उनोंने लिखा कि इस पोथीमे निंदा ईर्ष्या जूठादि बहुत लिखा है । इस वास्ते इसके उतर लिखनेकी आवश्यकता नहीं है, क्योंकि इस पोथीके वांचनेसे ही बुद्धिमान जान जाएं कि ऐसे अकलके खार्विदकी यह पोथी रची हुई है, इस हेतु से हमने इस पोथीका उतर नहीं लिखा, अब भावनगरकी श्री जैनधर्मप्रसारक सभाकी प्रेरणासें और कितने ही क्षेत्रोंके श्रावक और साधुयोंकी प्रेरणासें इस पोथीके कर्त्ताकी करतूत मिथ्याभाषण रुप इस पोथीसे ही प्रगट करके लिखते हैं । इति प्रस्तावना ।

કરી. એટલામાં તેમણે (શ્રીરાજેન્દ્રસૂરિજીએ) દેશાવરો (અન્ય દેશો) માંથી જુદી જુદી ચિઠ્ઠીઓ લખાવીને મોકલાવી. તેમાં લખાવ્યું કે, સભામાં ચર્ચા થઈ. તેમાં શ્રીઆત્મારામજી હારી ગયા અને રાજેન્દ્રસૂરિજી જીતી ગયા. તથા અમદાવાદમાં ઘણા શ્રાવકો ત્રણ થોયનો મત માનવા લાગ્યા છે.

આ સમાચાર સાંભળીને સમસ્ત શ્રીસંઘ પ્રેમાભાઈના વંડામાં ભેગો થયો.

(૪) આ પૂર્વે ચતુર્થસ્તુતિનિર્ણય ભાગ-૧ માં તમામ હકીકતો લખી છે. મેં જે ચતુર્થસ્તુતિનિર્ણય ગ્રંથ રચેલો, તે ભવ્ય જીવો, શ્રીરાજેન્દ્રસૂરિજી અને શ્રીધનવિજયજીના ઉપકાર માટે રચ્યો હતો. પરંતુ તેમને (શ્રીરાજેન્દ્રસૂરિજી અને શ્રીધનવિજયજીને) તો હાનિકારક થયો. મેઘની વૃષ્ટિથી સર્વ વનસ્પતિઓ વિકસિત થાય છે, માત્ર એક જવાસા જ સૂકાઈ જાય છે. આ દૂષણ મેઘનું નથી, પરંતુ ‘જવાસા’ની પ્રકૃતિ જ તેવા પ્રકારની છે.

સં. ૧૯૪૭માં મારું ચાતુર્માસ પંજાબ દેશના મલેરકોટલે નગરમાં હતું. ત્યારે શ્રીધનવિજયજીની રચનાની પોથી (ગ્રંથનું નામ ‘ચતુર્થસ્તુતિનિર્ણય શંકોદ્ધાર’ છે, તે પોથી) કોઈક શ્રાવકે મોકલી.

જ્યારે મેં તે પુસ્તક વાંચ્યું ત્યારે મનમાં થયું કે, કર્મ જીવોને કેવા કેવા નાય નચાવે છે. આ બિચારાઓની કેવી દુર્દશા થઈ રહી છે !

તે પોથીના લેખથી વિચાર આવ્યો કે, તેમના મનમાં ક્રોધ, માન, છલ, કપટ, દંભ, ઈર્ષ્યા, અસત્ય, ઉત્સૂત્ર ભાષણ, નિર્વિવેકતાદિ કેટલા નાટકો કર્મોએ રચ્યાં છે ? કર્મો દ્વારા મનમાં પેદા થયેલા નાટકો (વિચારો)એ પોતાના આત્માના ઘણા ગુણોની હાની કરી છે. તેઓએ મનુષ્ય જન્મ પામીને આવા કામો કરવા ઉચિત માન્યા છે, ઈત્યાદિ વિચાર કરીને મેં તે ગ્રંથની ઉપેક્ષા કરી.

એ અરસામાં મુંબઈથી શ્રાવક મગનલાલ દલપતરામની પત્રિકા આવી. તેમાં લખ્યું હતું કે, આ પોથીમાં (ચતુર્થસ્તુતિનિર્ણય શંકોદ્ધાર પુસ્તકમાં) નિંદા, ઈર્ષ્યા, જુઠાદિ ઘણું લખ્યું છે. તેથી તેનો ઉત્તર લખવાની

(५) यह पुस्तक ही श्रीधनविजयजीने अभिमान, क्रोध, राग, द्वेष, उत्सूत्र भाषण, अन्याय अंगीकार करके लिखा है, और अज्ञ लोकोंको भ्रम अंध जालमें गेरनेके वास्ते अगडम सगडम अंडबंड स्वकपोल कल्पित झूठ लिखके एक बडी पोथी परमार्थसें थोथी लिखके छपवाइ है, यह पोथी ऐसी है, जैसे ऊंची दुकान फीका पकवान अर्थात् देखनेमें मोटी गप्पे और लेखमें मोटी, और जिनमार्गसें खोटी । इस पोथीमें श्रीधनविजयजीने अपने अंदरके अज्ञान और झूठ लिखनेमें बडा ही परिश्रम कीया है ॥

प्रश्न:- श्रीधनविजयजीने इस थोथी पोथीमें क्या अज्ञान और मृषाभाषण लिखा है सो प्रगट करके लिख दिखलाओ ॥

उत्तर:- हे भव्य ! इस थोथी पोथीमें श्रीधनविजयजीने जितना जूठ लिखा है वो सर्व लिखुं, इतना मूजे अवकाश नही है, तो भी तुमारे जानने वास्ते थोडासा लिख दिखाता हूं ॥ श्री अहमदावादका तथा अन्य सहरोका सर्व श्री संघ जानता है कि, श्री आत्मारामादि १४ साधुयोंने श्री अहमदावादमें मांडलिया योग्य वहेके श्री बुद्धिविजयजी महाराजके नामनी दीक्षा लीनी. उस समयमें तपगच्छ के जितने त्यागी साधु थे, वे सर्व पीत वस्त्र कच्छेके रंगे रखते, और दिन प्रतिक्रमणकी आदि तथा राइ प्रतिक्रमणके अंतमें चार थूइकी चैत्यवंदना करते थे. और सर्व श्री तपगच्छके श्रावक इरियावहिया पडिक्रमके पीछे सामायिकका उच्चार करते थे । और तपगच्छकी समाचारी श्राद्धविध्यादि शास्त्रोंमें भी ऐसे ही चैत्यवंदन सामायिक करनेकी विधि लिखि है । अब श्रीधनविजयजी थोथी पोथीके लिखनेवाला इस पोथीके कितने ही पृष्ठोंपर लिखता है कि, श्रीआत्मारामजीने पीतांबर धारण करे, चौथी थुइ स्थापन करी, इरियावहियाके पीछे 'करेमि भंते' स्थापन करी. अब सुज्ञजनो विचार करो कि प्रीत वस्त्र तो श्रीयशोविजयजी तथा गणि श्रीसत्यविजयजीने किसी

આવશ્યકતા નથી. કારણ કે, તે પોથીને વાંચવાથી જ બુદ્ધિમાન પુરુષો જાણી લેશે કે, અફકલના શહેનશાહે (!) આ પોથી રચી છે. આ કારણથી અમે આ પોથીનો ઉત્તર લખતા નથી.

હવે ભાવનગરની શ્રીજૈનધર્મપ્રસારક સભાની પ્રેરણાથી અને ઘણા ક્ષેત્રોના શ્રાવક અને સાધુઓની પ્રેરણાથી તે પોથીના કર્તાના મિથ્યાભાષણરૂપ કરતૂતો આ પુસ્તકથી જ પ્રગટ કરીને લખીએ છીએ.

.....
શ્રીધનવિજયજી કૃત 'ચતુર્થસ્તુતિનિર્ણય શંકોદ્ધાર' પુસ્તકની પ્રસ્તાવનાનો જવાબ

(૫) શ્રીધનવિજયજીએ આ 'ચતુર્થસ્તુતિનિર્ણય શંકોદ્ધાર' પુસ્તક અભિમાન, કોધ, રાગ, દ્વેષ, ઉત્સૂત્રભાષણ, અન્યાયનો આશરો લઈને લખ્યું છે અને અજ્ઞાન લોકોને ભ્રમરૂપી અંધજાળમાં પાડવા માટે અગડમ સગડમ (એલકેલ) અંડબંડ (જેવું તેવું) સ્વકપોલ કલ્પિત જૂઠ લખીને એક મોટી પોથી પરમાર્થથી થોથી લખીને છપાવી છે. આ પોથી એવી છે કે, જેમ 'ઉંચી દુકાન ફીકા પકવાન' અર્થાત્ દેખાવમાં મોટી, ગપ્પા અને જૂઠ લખવામાં મોટી અને જિનમાર્ગમાં ખોટી. આ પુસ્તકમાં શ્રીધનવિજયજીએ પોતાના અંદરના અજ્ઞાન અને જૂઠ લખવામાં ઘણો મોટો પરિશ્રમ કર્યો છે.

પ્રશ્ન- શ્રીધનવિજયજીએ એ પોથીમાં અજ્ઞાન અને મૃષાભાષણ શું લખ્યું છે, તે પ્રગટ કરીને બતાવો ?

જવાબ- હે ભવ્ય ! આ પોથીમાં શ્રીધનવિજયજીએ જેટલું અસત્ય લખ્યું છે તે સર્વે લખું, એટલો મને અવકાશ નથી. તો પણ તમારી જાણકારી માટે થોડું લખી બતાવું છું.

શ્રી અમદાવાદ અને અન્ય શહેરોના સર્વ શ્રીસંઘ જાણે છે કે, શ્રીઆત્મારામજી આદિ ૧૪ સાધુઓએ અમદાવાદમાં માંડલી યોગ્ય તપ-ક્રિયાનું વહન કરીને શ્રીબુદ્ધિવિજયજી મહારાજના નામની દીક્ષી લીધી હતી. તે સમયે તપાગચ્છના જેટલા ત્યાગી સાધુ હતા, તે સર્વે સાધુઓ પીળા વસ્ત્રો

कारणसें करे है, सोइ रीती आजकाल तपगच्छके साधुयोंमें चलती है,

(६) उपाध्याय श्री यशोविजय गणीजीने श्री सीमंधर स्वामीजीकी स्वाध्यायकी १७ मी ढाल की १० मी गाथा में ऐसा लिखा है, तिसका टबा श्री गणी पद्मविजयजीने कीना है, सो निचे लिखा जाता है ॥ “तास पाटें विजयदेवसूरिसरू ॥ पाट तस गुरु विजयसिंह धोरी ॥

जास हित सीखथी मार्ग ए अनुसरयो ॥ जेहथी सवि टली कुमति चोरी ॥ आज० ॥१०॥

अर्थ ॥ वली तेने पाटे श्री विजयदेवसूरि थया तथा तेमना पाटें श्री विजयसिंहसूरि, ते गच्छनो भार वहेवाने वृषभ समान धोरी थया । जेमनी हित शीख आज्ञा पामीने में ए संवेग मार्ग आदरयों एटले ए भाव, जे श्रीयशोविजयजी उपाध्याये पण एओनी आज्ञा पामीने क्रिया उद्धार करयो तथा श्री विजयसिंहसूरिना शिष्य अनेक हता. तेमां सत्तर शिष्य सरस्वती बिरुद्धारी हता. ते सर्वमां महोटा शिष्य पंडित श्री सत्यविजयगणी हता. तेमणे श्री पूज्यनी आज्ञा पामी क्रिया उद्धार कीधो ते माटे एम कहुं जे मार्ग ए अनुसरयो के० ए संवेग मार्ग आदरयो जे आदरवा थकी तीर्थकरअदत्त, गुरुअदत्त इत्यादि कुमति कदाग्रह रूप चोरी टल गयी । ए श्री आचार्योंनी परंपरा कही ॥१०॥”

कुछ हमारे वृद्ध गुरुयोंकी यह श्रद्धा नहीं थी के, रंगे हुए वस्त्र ही साधुको कल्पे है । किसी कारण के वास्ते रंगे है, सो कारणिक वस्त्र कोइ वैसा ही पुरुष दूर करेगा । इस वास्ते पूर्वोक्त तीनौ वस्तुयोंके वास्ते निःकेवल श्रीधनविजयजीने श्रीआत्मारामजी श्रीआनंदविजयजी ही की निंदा नही लिखि । किंतु सर्व तपगच्छके आचार्योंकी, और साधुयोकी, तथा श्रावकोकी निंदा लिखि है ।

(७) तथा खरतरगच्छमें भी चार थूइसे प्रतिक्रमणाद्यंतमें

પહેરતા હતા અને દેવસિ પ્રતિકમણના પ્રારંભમાં તથા રાઈ પ્રતિકમણના અંતમાં ચાર થોયની ચૈત્યવંદના કરતા હતા તથા સર્વ શ્રીતપાગચ્છના શ્રાવકો ઈરિયાવહિ પડિક્કમીને પછી જ સામાયિક દંડકનો ઉચ્ચાર કરતા હતા. શ્રાદ્ધવિધિ આદિ શાસ્ત્રોમાં તપાગચ્છની સામાચારી પ્રમાણે આ જ રીતે ચૈત્યવંદન-સામાયિક કરવાની વિધિ લખી છે.

આ સત્ય હકીકત હોવા છતાં પણ પોથીને લખનારા, શ્રીધનવિજયજીએ પોથીના કેટલાયે પૃષ્ઠો ઉપર લખે છે કે, આત્મારામજીએ પીતાંબર ધારણ કર્યા, ચોથી થોયની સ્થાપના કરી, 'ઈરિયાવહિયા'ની પાછળ 'કરેમિભંતે'ની સ્થાપના કરી.

સુજ્જનો વિચારે કે, પીતવસ્ત્રો તો શ્રીચશોવિજયજી મહારાજાએ તથા ગણિવર્ય શ્રીસત્યવિજયજી મહારાજાએ કોઈક કારણથી કર્યા છે. તે જ રીતે આજકાલ તપાગચ્છના સાધુઓમાં ચાલે છે.

(૬) ઉપાધ્યાય શ્રીચશોવિજયજી ગણિવર્યજીએ શ્રીસીમંધર સ્વામિજીની સ્વાધ્યાયની ૧૭મી ઢાળની ૧૦મી ગાથામાં આ પ્રમાણે લખ્યું છે અને તેનો ટબો શ્રી પદ્મવિજયજી ગણિવર્યે રચ્યો છે. તે નીચે પ્રમાણે છે.

“તાસ પાટે વિજયદેવસૂરિસરુ ॥

પાટ તસ ગુરુ વિજયસિંહ ધોરી ॥

જાસ હિત શીખવી માર્ગ એ અનુસર્યો ॥

જેહથી સવિ ટળી કુમતિ ચોરી ॥ આજ૦ ॥૧॥

વળી તેમની પાટે શ્રીવિજયદેવસૂરિજી થયાં તથા તેમની પાટે શ્રી વિજયસિંહસૂરિજી, તે ગચ્છનો ભાર વહન કરવામાં વૃષભ સમાન ધોરી હતા. જેમની હિત-શીખની આજ્ઞા પામીને મેં આ સંવેગ માર્ગ આદર્યો. આથી સિદ્ધ થાય છે કે, ઉપાધ્યાય શ્રીચશોવિજયજી મહારાજાએ પણ એમની આજ્ઞા પામીને ક્રિયોદ્ધાર કર્યો.

શ્રીવિજયસિંહસૂરિજીના શિષ્યો અનેક હતાં. તેમાં સત્તર શિષ્યો સરસ્વતી બિરૂદધારી હતા. તેમાં સૌથી મોટા શિષ્ય પંડિત શ્રીસત્યવિજયજી

चैत्यवंदन करते हैं, और तिस मतके त्यागी साधु भी कच्छेके रंगे कपडे रखते हैं । इस वास्ते श्रीधनविजयजीने खरतर गच्छके सर्व आचार्य साधुयोंकी, निंदक उत्सूत्र भाषी कुर्लिंगी आदि शब्दोंसे बहुत निंदा करी है । परंतु यह नही मनमें समजता कि मेरे गुरु अनाचार सेवी गृहस्थ तुल्यने संवत् १९२५ मे स्वयमेव त्यागी व्रती गुरुके विना क्रिया उद्धार अनंत तीर्थकरोंकी आज्ञा भंग करके करा. तिसके पहिलां वीर प्रभुके शासनमें कोइ साधु नही था । क्यों कि, इन कुमतियोंका पंथ तो पहिले तपगच्छमें नही था । इस वास्ते इनोने क्रिया उद्धार नही करा, किंतु मिथ्यामतका उद्धार करा है । जब इनोने तपगच्छके देवेंद्रसूरि प्रमुख अनेक आचार्योंको उत्सूत्र भाषी निन्हव लिखे है, तो बिचारे आत्मारामके वास्ते ये मिथ्यामति निंदा लिखे, तो इनकों लज्जा भय विवेक कहांसे आवे ? तथा श्रीरविसागर-नेमसागरजीकों भी ये कुर्लिंगी, उत्सूत्र भाषी निन्हव लिखता है क्यों कि श्रीनेमसागरजी रविसागरादि भी सर्व साधु कच्छेके रंगे वस्त्र चार थूइ ईर्यापथ पूर्वक श्रावकोंकी सामायिक प्रमुख श्रीआत्मारामानंदविजयजीकी तरे ही करते और मानते है । तथा श्रीराजेंद्रसूरि-धनविजयजी महाकृतधनी है, क्यों कि रविसागरजी बहुत भद्रीक सुसाधु है । तिनीने इनकी कपट क्रिया देखके पालणपुरमें अपने पास चतुर्मास कराया, और इसी सबबसे इनकों अहमदावाद साणंद वीरमगाममे रहनेको उनके श्रावकोंने जगा दीनी. और इनोने उनहीके श्रावकोंकी श्रद्धा जिनमतसें भ्रष्ट करी तथा इनका झूठा लेख २७ मे पृष्ठ पर लिखा है कि श्रीमयासागरजीए विना योग वह्या दीक्षा स्वयमेव लीनी । यह झूठ ॥१॥ पृष्ठ ॥२८॥ श्रीआत्मारामजीने नवीन दीक्षा नही लीनी यह झूठ ॥२॥ पृष्ठ ॥२९॥ श्रीमणिविजयजीकों पारिग्रह धारी लिखे है सो झूठ ॥३॥ श्री बूटेरायजीने श्रीमणिविजयजी के पास दीक्षा नही धारण करी यह झूठ ॥४॥ पृष्ठ ॥३०॥ मणिविजयजी श्वेतांबर लिंग छोडके

ગણિ હતા. તેમણે શ્રીપૂજ્યની આજ્ઞા પામીને ક્રિયોદ્ધાર કર્યો, તે માટે એમ કહ્યું કે “જે માર્ગ એ અનુસર્યો કે.”- એ સંવેગ માર્ગ આદર્યો. જે આદરવાથી તીર્થંકર અદત્ત, ગુરુ અદત્ત ઇત્યાદિ કુમતિ કદાબ્રહ્મરૂપ ચોરી ટળી ગઈ. આ શ્રી આચાર્યોની પરંપરા કહી. ॥૧૦૧॥”

અમારા વૃદ્ધગુરુઓની એ શ્રદ્ધા નહોતી કે, રંગીન વસ્ત્રો જ સાધુને કલ્પે છે. કોઈક કારણથી વસ્ત્રો રંગ્યા છે. તે કારણિક વસ્ત્ર કોઈક પુરુષ દૂર કરશે.

આથી પૂર્વોક્ત ત્રણ વસ્તુઓને માટે શ્રીધનવિજયજીએ માત્ર આત્મારામ આનંદવિજયની જ નિંદા નથી લખી ! પરંતુ તપાગચ્છના સર્વ આચાર્યોની, સાધુઓની તથા શ્રાવકોની નિંદા લખી છે.

(૭) ખરતરગચ્છમાં પણ ચાર થોયથી પ્રતિક્રમણની આઘંતમાં ચૈત્યવંદના કરે છે અને તે મતના ત્યાગી સાધુ પણ કાથાથી રંગેલા કપડા રાખે છે. તેથી શ્રીધનવિજયજીએ ખરતરગચ્છના સર્વ આચાર્ય- સાધુઓની નિંદક, ઉત્સૂત્રભાષી, કુંલિંગી આદિ શબ્દોથી ખૂબ નિંદા કરી છે. પરંતુ મનમાં વિચારી શકતા નથી કે, મારા અનાચારસેવી ગૃહસ્થતુલ્ય ગુરુએ સં. ૧૯૨૫માં સ્વયમેવ ત્યાગી પ્રતી ગુરુ વિના અનંત તીર્થંકરોની આજ્ઞાનો ભંગ કરીને ક્રિયોદ્ધાર કર્યો છે. તે પહેલાં વીર પ્રભુના શાસનમાં કોઈ સાધુ નહોતા ! કારણ કે, આ કુમતિઓનો પંથ તો પહેલાં તપાગચ્છમાં નહોતો. તેથી તેમણે ક્રિયોદ્ધાર કર્યો નથી, પરંતુ મિથ્યામતનો ઉદ્ધાર કર્યો છે.

જો તેઓ તપાગચ્છના શ્રીદેવેન્દ્રસૂરિજી પ્રમુખ અનેક આચાર્યોને ઉત્સૂત્રભાષી, નિહ્વ લખી શકે, તો બિચારા આત્મારામ માટે મિથ્યામતિ આદિ નિંદા લખે, તેમાં લજ્જા, ભય, વિવેક કેવી રીતે હોય ?

તથા શ્રી રવિસાગરજી, શ્રીનેમસાગરજીને પણ તે કુંલિંગી, ઉત્સૂત્રભાષી, નિહ્વ લખે છે. કેમ કે, શ્રીનેમસાગરજી, શ્રીરવિસાગરજી આદિ સર્વ સાધુ કાથાથી રંગેલા વસ્ત્ર, ચાર થોય, ઈર્ષાપથિકી પ્રતિક્રમણ પૂર્વક શ્રાવકોની સામાયિક વગેરે શ્રીઆત્મારામ આનંદવિજયજીની જેમ જ કરે છે અને માને છે.

पीतांबर धारण करते थे यह झूठ ॥५॥

(८) श्रीआत्मारामने स्वर्लिंग श्री महावीरस्वामी के यतियोंका श्वेत मानोपेत लिंग छोडके अन्य लिंग धारण करा यह झूठ ॥६॥ क्यों कि श्रीआत्मारामजीने दुंढक लिंग छोडा है,परंतु महावीरस्वामीके यतियोंका लिंग नही छोडा । आचार्य महाराज और जैनमतके शास्त्रोंकी अशातना करनेसें श्रीधनविजयजीकी बुद्धि विपर्यय हुइ मालुम होती है, नही तो दुंढकलिंगको महावीरस्वामीके यतियोंका लिंग न कहता ॥ पृष्ठ ३१ ॥ श्रीधनविजयजीके लिखे मूजब श्री बूटेरायजी महाराजने यह नही लिखा है कि, मेरेमें बिलकुल साधुपणा नही है । किंतु तिस मूजब साधुपणा नही है, अर्थात् जैसा साधुपणा उत्सर्ग मार्गमें कहा है तैसा नही. “हमने स्वयमेव गुरुजीको पूछा था कि, कितनेक अज्ञ लोक कहते है कि, श्री बुद्धिविजयजी महाराज अपने आपको साधु नही मानते है । यह कहना क्योंकर है ? तब श्री महाराजजीने कहा कि जे कर मै अपने आपको साधु न मानूं तो पघडी बांधके दलपतभाई के रसोडेमें जाकर थालीमें न जीमुं ?” इस वास्ते जो कुछ श्रीधनविजयजीने लिखा है सो सर्व ही झूठ है ॥७॥ पृष्ठ ३२ में लिखा है कि “मणिविजयादिकनी गुरु परंपरा तो बहु पेढियोथी संयम रहित हती” यह लिखना झूठ ॥८॥ क्यों कि सर्व श्री अहमदावादके श्री संघमें विदित है कि गणि श्री कस्तूरविजयजी और गणि श्री कीर्तिविजयजी, जो कि खंभातके नवाबकी दिवानगीरी छोडके साधु हुए थे । तिनके त्याग वैराग साधुपणाके साथ इस श्रीधनविजयजी मृषा भाषिका लेख महा मिथ्या है. श्रीधनविजयजी तो अपने अनाचारी गृहस्थ तुल्य गुरुके दूषण छिपाने वास्ते महात्मा पुरुषोके भी दूषण लिखता है, क्यों कि व्यभिचारणी स्त्री अपना छिनालपणा छिपानेके वास्ते ऐसी वाचालतासें सती स्त्रीयोंके भी दूषण बोलके उनको भी छिनाल बनाना चाहती है । परंतु तिसकी वाचालतासें

શ્રીરાજેન્દ્રસૂરિ, શ્રીધનવિજયજી મહાકૃતધ્ની છે. કેમ કે, શ્રીરવિસાગરજી ખૂબ ભદ્રિક સુસાધુ છે. શ્રીરાજેન્દ્રસૂરિ, શ્રીધનવિજયજીએ પાલનપુરમાં પોતાની પાસે તેમનું ચાતુર્માસ કરાવ્યું અને તે હિસાબે શ્રીરાજેન્દ્રસૂરિ-ધનવિજયજીને તેઓના શ્રાવકોએ અમદાવાદ, સાણંદ, વીરમગામમાં રહેવા માટે સ્થાન આપ્યું. તેઓએ સ્થાન આપનાર મહાત્માના શ્રાવકોની શ્રદ્ધા જિનમતથી ભ્રષ્ટ કરી અને ‘ચતુર્થસ્તુતિનિર્ણયશંકોદ્ધાર’ પુસ્તકની પ્રસ્તાવનાના પૃ-૨૭ ઉપર અસત્ય લખે છે કે, શ્રીમયાસાગરજીએ યોગ વહન કર્યા વિના સ્વયમેવ દીક્ષા લીધી. - આ વાત અસત્ય છે.

પૃ-૨૮ ઉપર લખ્યું છે કે, આત્મારામજીએ નવીન દીક્ષા લીધી નથી, તે પણ અસત્ય છે.

પૃ-૨૯ ઉપર પૂ.શ્રીમણિવિજયજીને પરિબ્રહ્મચારી લખે છે, તે પણ અસત્ય છે.

શ્રીબુટેરાયજી મહારાજે શ્રીમણિવિજયજીની પાસે દીક્ષા લીધી નથી. આવું લખ્યું છે તે પણ અસત્ય છે.

પૃ-૩૦ ઉપર લખે છે કે, શ્રીમણિવિજયજીએ શ્વેતાંબર લિંગ છોડીને પીતાંબર ધારણ કરતા હતા, આ વાત પણ અસત્ય છે.

(૮) શ્રીઆત્મારામજીએ સ્વલિંગ = શ્રીમહાવીરસ્વામીના યતિઓના શ્વેત માનોપેતલિંગને છોડીને અન્ય લિંગ ધારણ કર્યું છે, આ પણ અસત્ય છે. કારણ કે, આત્મારામજીએ હુંદક લિંગ છોડ્યો છે. પરંતુ મહાવીરસ્વામીના યતિઓના લિંગ છોડ્યા નથી.

આચાર્ય મહારાજ અને જિનમતના શાસ્ત્રોની આશાતના કરતા શ્રીધનવિજયજીની બુદ્ધિ વિપર્યય થયેલી જણાય છે. નહિતર હુંદકલિંગને મહાવીરસ્વામીના યતિઓનું લિંગ ન કહ્યું હોત.

પૃ-૩૧ ઉપર શ્રીધનવિજયજીના લખ્યા પ્રમાણે શ્રી બુટેરાયજી મહારાજે એવું નથી લખ્યું કે, મારામાં બિલકુલ સાધુપણું નથી. પરંતુ તેવા પ્રકારનું સાધુપણું નથી. અર્થાત્ ઉત્સર્ગ માર્ગમાં જેવા પ્રકારનું સાધુપણું હોય

सती छिनाल नहीं होती है, इस श्रीधनविजयजीके गुरुके गुरु कितनी ही पेढियों तक परिग्रह धारी षट्कायके हिंसक अनाचारी असंयमी थे। इसके गुरु श्रीरत्नविजयजीने अपने आपही संयमी गुरुके हाथकी दीक्षा विना मिथ्यात्व क्रिया उद्धार करी है। और इस श्रीधनविजयजीने तो मिथ्यात्व अनंतानुबंधी कषाय और मृषावाद छल कपट दंभका उद्धार करा है, परंतु क्रिया का उद्धार नहीं करा है, यह श्रीधनविजयकी रची हुई पोथी आदिसे अंत तक मृषावादसे भरी है, जेकर में इसका सर्व झूठ लिखने लगुंतो इस पोथीसे भी बड़ी पोथी हो जावे, इस वास्ते सुज्ञजन इस श्रीधनविजयजीकी रची पोथीकों वांचके आपही मृषावादीका मृषा लेख जान लेवेंगे ॥

(९) ॥ पृष्ठ १ ॥ में श्रीधनविजयजी लिखता है कि “आत्मारामजी आनंदविजयजीए सूत्रागम, अर्थागम, पूर्वधरादि आचार्योंनी परंपरागत आवेली त्रण थूइ तथा पूजा प्रतिष्ठादि कारणे पूर्वाचार्योंए आचरण करेली चौथी थूइ जिनचैत्यमां निषेध करी, एकांते प्रतिक्रमण सामायिकमां चौथी थूई स्थापन करी” प्रथम तो यही लेख श्रीधनविजयजीके मृषावादका सूचक है, क्यों कि पूर्वाचार्य रचित किसी ग्रंथमें भी ऐसा लेख नहि है कि, पूजा प्रतिष्ठादि कारणमें चौथी थूई आचरण करी है, परंतु जिनचैत्यमें चौथी थूई पढनी निषेध है, तथा देवसिक राइ प्रतिक्रमणकी आद्यंतमें चार थुइकी चैत्यवंदना करनी निषेध है, परंतु तपगच्छके भट्टारक श्री जयचंद्रसूरिजीने अविच्छिन्न परंपरागतसें चली आइ दोनो प्रतिक्रमणके आद्यंतमें चार थुइकी चैत्यवंदना करनी प्रतिक्रमणभहितु ग्रंथमें लिखि है, तिसका पाठ चतुर्थस्तुति निर्णयके ५७ पृष्ठ पर देख लेना। तथा श्री वादीवेताल शांतिसूरिजी उत्तराध्ययन बृहद्वृत्तिके कर्त्तानि चैत्यवंदन भाष्यमें नव प्रकारे चैत्यवंदना पूर्वाचार्य आचरित कथन करी है, सो भी पूर्वोक्त ग्रंथसे देख लेनी। तथा संघाचारवृत्तिमें श्री धर्मघोषसूरिजीने भी ऐसे ही कथन करा है. किसी ग्रंथमें भी

છે, તેવા પ્રકારનું સાધુપણું મારામાં નથી.

મેં સ્વયં ગુરુજીને પૂછ્યું હતું કે, કેટલાક અજ્ઞાન લોકો કહે છે કે શ્રીબુદ્ધિવિજયજી મહારાજ પોતાને સાધુ માનતા નથી, આવું આપે શા કારણે કહ્યું હતું? ત્યારે શ્રીમહારાજજીએ કહ્યું હતું કે, જો હું પોતાને સાધુ માનતો ન હોઉં, તો પાઘડી બાંધીને દલપતભાઈના રસોડામાં જઈને થાળીમાં ન જમું? આથી શ્રીધનવિજયજીએ જે કંઈ લખ્યું છે, તે સર્વે અસત્ય જ છે.

પૃ-૩૨ ઉપર લખ્યું છે કે, “મણિવિજયાદિકની ગુરુ પરંપરા તો બહુ પેઢીઓથી સંયમરહિત હતી.”-આ વાત પણ અસત્ય છે. કારણ કે, અમદાવાદના સમસ્ત સંઘમાં વિદિત છે કે, ગણિ શ્રીકસ્તૂરવિજયજી અને ગણિ શ્રીકીર્તિવિજયજી, ખંભાતના નવાબની દિવાનગીરી છોડીને સાધુ થયા હતા. તેમના ત્યાગ, વૈરાગ્ય સાધુપણાની સામે આ મૃષાભાષી શ્રીધનવિજયજીનો લેખ મહામિથ્યા છે.

શ્રીધનવિજયજી તો પોતાના અનાયારી ગૃહસ્થતુલ્ય ગુરુના દૂષણ છૂપાવવા માટે મહાત્મા પુરુષોના પણ દૂષણ લખે છે. કારણ કે, વ્યભિચારિણી સ્ત્રી પોતાના છિદ્રપણાને છૂપાવવા માટે વાચાલતાથી સતી સ્ત્રીઓના પણ દૂષણ બોલીને સતી સ્ત્રીને પણ છિદ્રાણું બનાવવા માટે ઈચ્છે છે. પરંતુ તેની વાચાલતાથી સતી સ્ત્રી છિદ્રાણું બની જતી નથી.

લેખક શ્રીધનવિજયજીના ગુરુના ગુરુ કેટલીયે પેઢીઓથી પરિગ્રહધારી, ષટ્કાયના હિંસક, અસંયમી હતા. તેમના ગુરુ શ્રીરત્નવિજયજીએ પોતાની જાતે જ સંયમી ગુરુના હાથની દીક્ષા લીધા વિના મિથ્યામતની ક્રિયાનો ઉદ્ધાર કર્યો છે. શ્રીધનવિજયજીએ તો મિથ્યાત્વ, અનંતાનુબંધી કષાય અને મૃષાવાદ-છલ-દંભનો ઉદ્ધાર કર્યો છે. પરંતુ ક્રિયાનો ઉદ્ધાર કર્યો નથી.

શ્રીધનવિજયજી દ્વારા રચેલી પોથી અસત્યથી ભરેલી છે. હું તેમાંની સર્વ અસત્ય વાતોને લખવા બેસું તો તેમની તે પોથીથી પણ ઘણી મોટી પોથી થઈ જાય ! તેથી સુજાજનો શ્રીધનવિજયજી દ્વારા વિરચિત પોથીને વાંચીને

जिनचैत्यमें चौथी थुइका निषेध नहीं करा है । इस श्रीधनविजयजीने ही चौथी थुइके निषेध करण रूप महा पापकारी उत्सूत्र भाषणकी पोट उठाइ है । और श्रीधनविजयजी जो लिखता है कि, तीन थुइकी परंपरा पूर्वधर आचार्योंसे चली आई है, यह भी लिखना महा मिथ्या है, क्यों कि श्री तपगच्छके भट्टारक श्री मुनिसुंदरसूरिश्वरजीके शिष्य श्री विबुध हर्षभूषणजी अपने रचे श्राद्धविधि विनिश्चय ग्रंथमें लिखते हैं कि,

“हुंनंदेंद्रियरुद्र ११५९ काल जनितः पक्षोस्तिराकांकितो, वेदाभ्यारुण १२०४ काल औष्ट्रिक भवो विश्वार्क काले १२१४ चलः ॥ षट्त्र्यर्केषु १२३६ च सार्द्धपूर्णम इति व्योमेंद्रियार्के पूनर्वर्षे १२५० त्रिस्तुतिकः कलौ जिनमते जाताः स्वकीयाग्रहात् ॥१॥”

इस काव्यका भावार्थ यह है कि संवत् ११५९ में पूनमिया मत निकला, और १२०४ में औष्ट्रिक अर्थात् खरतर नीकला, १२१४ में अंचलमत, १२३६ में सार्द्धपूर्णम मत, १२५० में तीन थुइ मानने वालेका मत निकला, ये सर्व मत कलियुगमें स्वाग्रहात् अपने मिथ्या आग्रहसे निकले हैं, परंतु जैन सिद्धांत सम्मत नहीं, इत्यर्थः ।

(१०) अब भव्य जनोको विचार करना चाहिये कि, जे कर तीन थुइयोका मत पूर्वधरोको सम्मत होता, तो श्री तपगच्छके भट्टारक श्री मुनिसुंदरसूरिजीके शिष्य ऐसे क्यों लिखते हैं कि, १२५० में तीन थुइके मानने वालोंका मत स्वाग्रहसे कलियुगमें निकला है, जे कर कोई मिथ्यामती कहै, हमको यह लेख प्रमाण नहीं है । तब तिसको कहना कि जिस गच्छके आचार्योंको तुमने गुरु परंपरायमें माने हैं, उनका ही लेख मान्य नहीं करना, इससे अधिक मिथ्यावादी उत्सूत्र भाषी, स्वच्छंद मति, गुरु परंपराय वर्जित, कदाग्रही, सर्व तपगच्छके आचार्योंको मिथ्यावादी और खोटी समाचारी चलाने वाले कहनेवाला तुमारे विना और कोई भी मालूम नहीं होता है, जे कर तुम अपने ही वृद्धोंको झूठा लेख लिखनेवाले मानते

પોતાની જાતે જ તેની અસત્યતાને જાણી લેશે.

(૯) તે પુસ્તકના પ્રસ્તાવનાના પૃષ્ઠ-૧ ઉપર શ્રીધનવિજયજી લખે છે કે..

“(શ્રી)આત્મારામજી આનંદવિજયજીએ સૂત્રાગમ, અર્થાગમ , પૂર્વધરાદિ આચાર્યોની પરંપરાગત આવેલી ત્રણ થોય, તથા પૂજા-પ્રતિષ્ઠાદિ કારણે પૂર્વાચાર્યોએ આચરેલી ચોથી થોય જિનચૈત્યમાં નિષેધ કરી, એકાંતે પ્રતિક્રમણ સામાયિકમાં ચોથી થોય સ્થાપન કરી.”

પ્રથમ તો આ લેખ જ લેખકશ્રીના મૃષાવાદનો સૂચક છે. કારણ કે, પૂર્વાચાર્યો દ્વારા વિરચિત કોઈપણ ગ્રંથમાં આવો લેખ જ નથી કે... “પૂજા-પ્રતિષ્ઠાદિ કરવામાં ચોથી થોય આચરણ કરી છે, પરંતુ જિનચૈત્યમાં (જિનમંદિરમાં) ચોથી થોય કહેવાનો નિષેધ છે તથા દેવસિ-રાઈ પ્રતિક્રમણની આદંતમાં ચાર થોયની ચૈત્યવંદના કરવાનો નિષેધ છે.”

પરંતુ તપાગચ્છના ભટ્ટારક શ્રીજયચંદ્રસૂરિજીએ અવિચ્છિન્ન પરંપરાથી ચાલી આવેલી બંને પ્રતિક્રમણની આદંતમાં ચાર થોયની ચૈત્યવંદના કરવાની વિધિ ‘પ્રતિક્રમણગર્ભહેતુ’ગ્રંથમાં લખી છે. તેનો પાઠ યતુર્થસ્તુતિનિર્ણય, ભાગ-૧ના પૃષ્ઠ-૨૭ ઉપર દેખી લેવો.

-શ્રીઉત્તરાધ્યયનસૂત્રની બૃહદ્વૃત્તિના કર્તા વાદિવેતાલ શ્રીશાંતિસૂરિજીએ ચૈત્યવંદન મહાભાષ્યમાં પૂર્વાચાર્ય આચરિત નવ પ્રકારની ચૈત્યવંદના બતાવી છે. તે પણ પૂર્વાક્ત ગ્રંથમાંથી પૃષ્ઠ ઉપરથી જોઈ લેવી.

-શ્રીસંધાચારવૃત્તિમાં શ્રીધર્મઘોષસૂરિજીએ પણ આ પ્રમાણે જ કથન કર્યું છે.

-કોઈપણ ગ્રંથમાં જિનચૈત્યમાં ચોથી થોયનો નિષેધ કર્યો નથી.

માત્ર શ્રીધનવિજયજીએ જ ચોથી થોયના નિષેધ કરણરૂપ મહાપાપકારી ઉત્સૂત્રભાષણનું પોટલું પોતાના માથે ઉપાડ્યું છે.

વળી શ્રીધનવિજયજી જે લખે છે કે, ‘ત્રણ થોયની પરંપરા પૂર્વધર આચાર્યોથી ચાલી આવે છે.’ આ પણ અસત્ય છે. કારણ કે, તપાગચ્છભટ્ટારક શ્રીમુનિસુંદરસૂરિજીના શિષ્ય શ્રીવિબુધહર્ષભૂષણજી પોતાના દ્વારા રચિત

हो तो तुम तो अवश्य मिथ्यामती ठहरोगें । जे कर तुम अपने ही गुरुवोकी परंपराय समाचारी नही मानते हो तो, क्या चमारोकी परंपराय मानोगे ? जिस गच्छमें मुंड मुंडवाके व्यवच्छेद हुए तीन थूइयोंके मिथ्यामतका फेर उद्धार करा, पूर्वाचार्योंका लेख न माना, जिनोके नामसें तुमको टुकडा मिलता है, तिनो ही की निंदा तिनो ही के वचनोंका अनादर करनेसें तुम ऐसे निर्विवेकी सिद्ध होते हो कि, जैसे कोइ मुख जिस वृक्षकी शाखा पर बेठा है तिस हों की शाखा छेदन करता है. इस प्रथम ही हमारे लेखसे जितना तुमने मति व्यामोह मिथ्यात्व मोहके उदयसें महा मृषावाद लिखन रूप थोथी पोथी लिखने में परिश्रम करा है, तिससे तुमने निःकेवल महामोहनीयकर्म उपार्जन करा है, और इस ही लेखसे जितना परिश्रम तुमने थोथी पोथीमें तीन थुइके मतकी स्थापना और चौथी थुइके निषेध वास्ते कार है, सो सर्व ही तुमारी थोथी पोथीका लेख धुंधके बादलोंकी तरे उड गया है । क्यों कि, जब तपगच्छ भट्टारक श्री मुनिसुंदर सूरिजीके शिष्य विबुध हर्ष भूषणजी लिखते है कि, तीन थुइके मानने वाला मिथ्यामत संवत् १२५०में उत्पन्न हुआ है । यह श्राद्ध विधिविनिश्चय ग्रंथ प्राचीन हमारे पास लिखा हुआ है, तथा मुनि श्री वृद्धिचंद्रजीके पास भी है, अन्यत्र भी होवेगा । तथा यह पूर्वोक्त काव्य बहुत अन्य पुस्तकोमें भी हे. श्रीराजेंद्रसूरि-धनविजयजी ! तुम क्यों इस मिथ्यामतका उद्धार करते हो ? अब भी इस मिथ्यामतकी प्ररुपणाका प्रायश्चित ले लेवो, और किसी संवेगी मुनि पास उपसंपदा ले लेवो, जिससें तुमारा कल्याण होवे

(११) ॥ पृष्ठ ३ तथा पृष्ठ ५४ ॥ में लिखा है कि, रतनविजयजीने अभिग्रह पूरा हुवा पीछे क्रिया उद्धार करा, और श्री विजय धरणेंद्रसूरिजीने इनको सूरिपदकी आज्ञा दिनी इत्यादि ॥ यह श्रीधनविजयका गप्प तो कोइ मिथ्यामती ही मानेगा, क्यों कि, पृष्ठ ५३ में लिखा है कि श्रीप्रमोदविजयने

શ્રાદ્ધવિધિ વિનિશ્ચય ગ્રંથમાં લખે છે કે,...

“હુંનંદેન્દ્રિયરુદ્ર ૧૧૫૧ કાલ જનિતઃ પક્ષોસ્તિરાકાંકિતો, વેદા
ભ્રારુણ ૧૨૦૪ કાલ ઔષ્ટ્રિક ભવો વિશ્વાર્ક કાલે ૧૨૧૪ ચલઃ ॥
ષટ્ત્ર્યર્કેષુ ૧૨૩૬ ચ સાર્દ્ધપૂર્ણિમ ઇતિ વ્યોમેન્દ્રિયાર્કે પૂનર્વષે ૧૨૫૦
ત્રિસ્તુતિકઃ કલૌ જિનમતે જાતાઃ સ્વકીયાગ્રહાત્ ॥૧૧”

ભાવાર્થ :- સં. ૧૧૫૮માં ‘પુનમિયો’ મત નિકળ્યો. સં. ૧૨૦૪માં ઔષ્ટ્રિક
અર્થાત્ ‘ખરતર’ મત નિકળ્યો. સં. ૧૨૧૪માં ‘અંચલ’ મત નિકળ્યો. સં.
૧૨૩૬માં સાર્દ્ધપૂર્ણિમ મત, સં. ૧૨૫૦માં ‘ત્રિસ્તુતિક = ત્રણ થોય
માનવાવાળો’ મત નિકળ્યો. આ સર્વે મતો કલિયુગમાં સ્વાગ્રહાત્ = પોતાના
મિથ્યા આગ્રહથી નિકળ્યા છે. (પરંતુ જૈનસિદ્ધાંતને સંમત નથી. (૧)

(૧૦) હવે ભવ્યાતમાઓએ વિચારવું જોઈએ કે.. જો ત્રણ થોયનો
મત પૂર્વધરોને સંમત હોત, તો શ્રીતપાગચ્છ ભટ્ટારક શ્રીમુનિસુંદરસૂરિજીના
શિષ્યરત્ન આવું કેવી રીતે લખે કે... “૧૨૫૦માં ત્રણ થોય માનનારાઓનો
મત સ્વાગ્રહથી = મિથ્યા આગ્રહથી કલિયુગમાં નિકળ્યો છે.”

જો કોઈ એમ કહે કે, અમને આ લેખ પ્રમાણ (માન્ય) નથી. તો તેમને
કહેવું છે કે, જે ગચ્છના આચાર્યોને તમે તમારી ગુરુ પરંપરામાં માન્યા છે,
તેમના જ લેખો જો તમને માન્ય ન હોય, તો તેનાથી અધિક મિથ્યાભાષણ -
કદાગ્રહ પ્રચુરતા બીજી શું હોઈ શકે? (વાચકો આ સ્વયં વિચારી શકે છે.)

વળી જો તમે પોતાની જ માનેલી ગુરુ પરંપરાના વૃદ્ધપુરુષોને અસત્ય
લેખ લખનારા માનો છો, તો તમે તો અવશ્ય મિથ્યામતિ ઠરશો.

જો તમે પોતાના જ ગુરુઓની પરંપરાની સામાચારી માનતા નથી,
તો શું ચમાર લોકોની પરંપરા માનો છો ?

વળી... જેના ગચ્છમાં સાધુ બનીને વ્યવચ્છેદ થયેલા ત્રણ થોયના
મિથ્યામતનો પુનઃ ઉદ્ધાર કર્યો, પૂર્વાચાર્યોના લેખ અમાન્ય કર્યા અને જેમના
નામથી તમને ટુકડો મળે છે, તેમની જ નિંદા, તેમના જ વચનોનો અનાદર
કરવાથી તમે લોકો એવા નિર્વિવેકી સિદ્ધ થાઓ છો કે, જેમ કોઈ મુર્ખ જે

इनकों सूरि पदवी दीनी. प्रथम तो श्रीप्रमोदविजयजी असंयमी अव्रती षट्कायका हिंसक अनाचारी था, तुमारे लेख मूजब उसकों आचार्य पदवी देनेका अधिकार नही था. क्यों कि, श्रीधनविजयजी पृष्ठ ५६ में लिखता है कि, कोइ संयमी आचार्य और संघके विना दीयां आचार्यपद नही होता है। तो हम पूछते है कि इस तेरे गुरुकों किस संयमी आचार्यने आचार्य पद दीना है ? इस तेरे लेख मूजब तुं और तेरा गुरु दोनो ही नरक निगोद रुप कारागारमें पडनेकी इच्छा करते हो। तथा श्रीविजय धरणेंद्रसूरिजीने तेरे गुरुकों आचार्य पदकी अनुमति दीनी। प्रथम तो यह लिखना ही झूठ है क्यों कि, श्रीविजय धरणेंद्रसूरिजीका कोइ भी आदेशी यति नही कहता है कि, श्री पूज्यजीकी अनुमतिसें ही इसने आचार्यपद धारण करा है। दूसरी यह बात है कि श्रीपूज्यजीने श्रीरतनविजयजी समान सुरूप सुंदर अन्य कोइ पुरुष नही देखा होवेगा। क्यों कि, तेरे गुरुका रुप तो मारवाडकी पदमनी स्त्री समान बहुत ही आश्चर्यकारी है। नंदी सूत्रकी टीकामें लिखा है कि जो अपात्रको आचार्य पदवी जानके देवे तो महापापी है; सो तो श्रीप्रमोदविजयजीने पंचाश्रव सेवी छत्र चामर छडीवदार पालखी घोडे ऊंटादि रखनेवाले तेरे गुरुकों आचार्यपद दीना, इस वास्ते बिचारा श्रीप्रमोदविजयजी तो जिनाज्ञा भंग करके नरक निगोदका अतिथि हुआ होवेगा। यह तेरे अनाचारी गुरुको आचार्यपद देनेका श्रीप्रमोदविजयजीने फल पाया। और पदवी देनेवाले संघको भी तेरे दादा गुरुवाला ही फल होवेगा।

(१२) और पालीताणे बाबत जो हकीकत हमने लिखि है सो सत्य सत्य लिखि हैं, तिसको बांचके तेरे पेटमें क्यों शूल उठता है ? तथा पृष्ठ १४ में श्रीधनविजयजी लिखता है कि “राजेंद्रसूरिजीए कहुं के अमो तो हमारा साधुओने पण कागल पत्र गृहस्थीने हाथे लखवा लखाववा, तथा

વૃક્ષની શાખા ઉપર બેઠો હોય, તે જ શાખાનું છેદન કરે છે, તેવું જ તમારું વર્તન છે.

વળી, આ મારા પ્રથમ લેખથી (પુસ્તકથી) મિથ્યાત્વ મોહનીયના ઉદયથી તેમને મતિ વ્યામોહ થયો અને તેના યોગે મહામૃષાવાદના પ્રતિક સમાન પોથી લખવામાં પરિશ્રમ કર્યો છે.

તેનાથી તમે માત્ર મહામોહનીય કર્મનું ઉપાર્જન જ કર્યું છે અને આ લેખથી તમે જ ઘણી મોટી થોથીરૂપ પોથીમાં (ચતુર્થસ્તુતિનિર્ણયશંકોદ્ધારમાં) ત્રણ થોયના મતની સ્થાપના અને ચોથી થોયના નિષેધ માટે પ્રયત્ન કર્યો છે, તે સર્વે પણ તમારી થોથીરૂપ પોથીના લેખ અંધકારના વાદળોની જેમ ઊડી ગયા છે. કારણ કે, તપાગચ્છબદ્ધારક શ્રીમુનિસુંદરસૂરિજીના શિષ્ય શ્રીવિબુધહર્ષવિજયજી શ્રાદ્ધવિધિ વિનિશ્ચય ગ્રંથમાં લખે છે કે, ત્રણ થોય માનવાવાળો મિથ્યામત સં. ૧૨૫૦માં ઉત્પન્ન થયો છે.

આ 'શ્રાદ્ધવિધિ વિનિશ્ચય' પ્રાચીન ગ્રંથ મારી પાસે છે તથા મુનિ શ્રીવૃદ્ધિચંદ્રજીની પાસે પણ છે. અન્ય સ્થળે પણ હશે જ તથા (આ ગ્રંથનું) પૂર્વોક્ત કાવ્ય અન્ય પુસ્તકોમાં પણ છે.

હે ! રાજેન્દ્રસૂરિજી-ધનવિજયજી ! તમે શા માટે આ મિથ્યામતનો ઉદ્ધાર કરો છો ? હજું પણ આ મિથ્યામતની પ્રરૂપણાનું પ્રાયશ્ચિત્ત લઈ લો અને કોઈ સંવેગી સાધુની પાસે ઉપસંપદા લઈ લો. જેનાથી તમારું કલ્યાણ થાય.

(૧૧) (ચતુર્થસ્તુતિનિર્ણયશંકોદ્ધાર ગ્રંથની પ્રસ્તાવનામાં) પૃષ્ઠ-૩ તથા પૃષ્ઠ-૫૪ ઉપર લખ્યું છે કે.. “શ્રીરત્નવિજયજીને અભિગ્રહ પૂરો થયો, પછી ક્રિયાનો ઉદ્ધાર કર્યો અને શ્રી વિજયધરણેન્દ્રસૂરિજીએ તેમને સૂરિપદની આજ્ઞા આપી ઈત્યાદિ.”

શ્રીધનવિજયજીનું આ ગપ્પું તો કોઈ મિથ્યામતિ જ માને ! કારણ કે, (તે જ પ્રસ્તાવનામાં) પૃ. ૫૩ ઉપર લખ્યું છે કે... શ્રીપ્રમોદવિજયજીએ તેમને સૂરિપદવી આપી. પ્રથમ તો શ્રીપ્રમોદવિજયજી અસંયતી-અવ્રતી-ષટ્કાયના

मोकलवा मोकलाववामां दोष गणिए छीए तो गृहस्थीने कागल पत्र लखवा, लखाववा, मोकलाववानो तो अमारो व्यवहारज नथी, प्रथम तो इस लेखसे श्रीराजेंद्रसूरि-धनविजयजी जिनशास्त्रके अनभिज्ञ प्रगट होते है । क्यों कि, श्री कल्पभाष्य वृत्तिमें लिखा है कि साधु राज्यांतरमें रहे हुए साधुकों पत्रव्यवहार वा किसी पुरुष द्वारा आदेश भेजे ॥

तथा च तत्पाठः ॥ अथ यत्र राज्ये गंतुकामास्तत्र प्रविशतां विधिमाह ॥ जत्थवि य गंतुकामा तत्थवि कारिति तेसिं नायंतु आरक्खियाइ ते विय तेणेव कमेण पुच्छति ॥ यत्रापि राज्ये गंतुकामास्तत्रापि ये साधवो वर्त्तते तेषां लेखप्रेषणेन संदेसप्रेषणेन वासमवज्ञातं कुर्वति यथा वयमितो राज्यात्तत्रागंतुकामा अतो भवद्भिस्तत्रारक्षकादीन ततः पृच्छति यदा तैरनुज्ञातं भवति तान् साधुन् ज्ञापयंति आरक्षितादिभिरत्रानुद्धिरतमस्ति भवद्भिर्भ्रत्रागंतव्यं एष निर्गमने प्रवेशे च विधिरुक्तः ॥”

इसका भावार्थ लिखते है ॥ अब जिस राज्यमें जानेका कामी होवे तिसमें प्रवेश करनेकी विधि कहते है । जिस राज्यमें जानेके कामी होवे तहां भी जे साधु आगे होवे तिनकों पत्रिका भेज करके अथवा पुरुष द्वारा ज्ञात करे यथा हम इस राज्यसें तहां तुमारे पास आनेके कामी है इस वास्ते तुमनें तहां कोटवालादिकोंको पूछना तब वे साधु कोटवालादिकांकों पूछे जब वे कोटवालादि आज्ञा देवे तब वे साधु तिन आनेवाले साधुयोंकों पूर्वोक्त रीतिसें ज्ञात करे कि कोटवालादिकोने तुमारे आने वास्ते आज्ञा दीनी है इस वास्ते तुमने इहां आजाना ॥

अब भव्य जनांकों विचारना चाहिये कि श्रीराजेंद्रसूरिजीने जो शेट प्रेमाभाईके आगे यह कथन करा कि “हमे कागल मोकलाववामां दोष गणीए छीए” यह कथन इनोंका मृषावाद, और उत्सूत्र भाषण रुप है कि नहीं ? क्यों कि, सिद्धांतमें तो साधुको कारण वास्ते पत्र लेख भेजनेकी

હિસક-અનાચારી હતા. તમારા લેખ મુજબ તેમને આચાર્યપદવી આપવાનો અધિકાર નહોતો. કારણ કે, શ્રીધનવિજયજી (પોતાના પુસ્તકની પ્રસ્તાવનાના) પૃષ્ટ-પદ ઉપર લખે છે કે.. કોઈ સંયમી આચાર્ય અને સંઘ વિના આપેલું આચાર્યપદ હોતું નથી.-માન્ય બનતું નથી.

તો અમે પૂછીએ છીએ કે... આ તમારા ગુરુને કયા સંયમી આચાર્યે આચાર્યપદ આપ્યું છે ? આ તમારા લેખ મુજબ તો તમે બંને નરક નિગોદરૂપ કારાગારમાં પડવાની ઈચ્છા કરો છો.

વળી “વિજયધરેન્દ્રસૂરિજીએ તમારા ગુરુને આચાર્ય પદવીની અનુમતિ આપી.” પ્રથમ તો આ વાત જ અસત્ય છે. કારણ કે, વિજયધરેન્દ્રસૂરિજીના કોઈપણ આદેશી (આજ્ઞાવર્તી) યતિ કહેતા નથી કે, શ્રી પૂજ્યજીની અનુમતિથી જ તેમણે આચાર્યપદ ધારણ કર્યું છે.

બીજી વાત એ છે કે,... શ્રીપૂજ્યજીએ શ્રીરત્નવિજયજી સમાન સુરુપ સુંદર અન્ય કોઈ પુરુષ નહિ દેખ્યા હોય ! કારણ કે, તમારા ગુરુનું રૂપ તો મારવાડની પદ્મની સ્ત્રીની સમાન ઘણું જ આશ્ચર્યકારી છે.

નંદીસૂત્રની ટીકામાં લખ્યું છે કે, જે અપાત્રને અપાત્ર જાણવા છતાં આચાર્ય પદવી આપે તો તે મહાપાપી છે.

આ શાસ્ત્રવચનથી વિચારવું જોઈએ કે, જે કંઈ હકીકત ઘટી છે, તે દુર્ગતિગમનનું કારણ ન કહેવાય તો શું કહેવાય ? અને પાલીતાણા બાબતમાં જે હકીકત લખી છે તે સત્ય સત્ય જ લખી છે, તેને વાંચીને તમને ન ગમે તે સ્વાભાવિક જ છે.

(૧૨) શ્રીધનવિજયજી (પોતાના પુસ્તકની પ્રસ્તાવનાના) પૃ.-૧૪ ઉપર લખે છે કે... “રાજેન્દ્રસૂરિજીએ કહ્યું કે અમે તો અમારા સાધુને પણ કાગળ-પત્ર ગૃહસ્થના હાથે લખવા-લખાવવા તથા મોકલવા-મોકલાવવામાં દોષ ગણીએ છીએ. તો ગૃહસ્થને કાગળ-પત્ર લખવો, લખાવવો, મોકલાવવાનો તો અમારો વ્યવહાર જ નથી.”

પ્રથમ તો શ્રીરાજેન્દ્રસૂરિજી-ધનવિજયજી જિનશાસ્ત્રના અનભિજ્ઞ

आज्ञा है, और यह जिनाज्ञाको दोष कहते हैं।

(१३) देखो प्रेमाभाई के आगे कैसे बगलेभक्त बन गये । परंतु लोकोसे ज्ञानका मिस करके सैंकडो हजारो रुपइये मंगवाके अनेक लिखारीयोसे अहमदावाद तथा अन्य शहरोमें पुस्तक लिखवाते थे तिनको बांटके रुपइये देते थे और जिस लिखारीके जुम्मे अधिक रुपइये चढ जाते थे तिनके साथ अनेक प्रकारके क्लेश करते थे । तथा कइ लोकोकी जुबानी सुननेसे मालूम हुवा कि तिन लिखारीयोसैं व्याज भी लेते थे । और कितने ही लिखारी हमारे पास आके कहते थे कि श्रीराजेंद्रसूरिजी बडा बेइमान और झूठा है, क्यों कि हमारे लिखे हुए तथा खरीदे हुए पुस्तक जब लेता है तब लिखि हुइ संख्यासे भी गिनती करके हजारो श्लोकोकी संख्या कमती कर देता है । जब इत्यादि पूर्वोक्त काम करते होवेंगे उस वखत इनोकी बगलाभक्ताइ कहां चली जाती होवेंगी ? और नगर शेट प्रेमाभाईकी तर्फसैं जो लेख इनोने इस थोथी पोथीमें लिखा है, सो सर्व मिथ्या है । क्यों कि, नगर शेट प्रेमाभाईको जैसा मुनि आत्माराम आनंदविजयजीके साथ धर्मराग और उनके कहनेकी प्रतीती थी सो सर्व श्री अहमदावादका संघ तथा शेटजीके साथी लोक जानते है । इस वास्ते इस कपटी छली दंभी मृषावादी श्रीधनविजयजीका झूठ लिखना इसीको ही दुःखदाइ है ।

(१४) तथा श्रीधनविजयजी अपने गुरुके दूषण आच्छादन करने के वास्ते श्रीमोहनलालजीकी तो प्रस्तावनाकी पृष्ठ २६ में निंदा और पृष्ठ २७ में सौजीरामकी स्तुति लिखता है । परंतु सौजीराम तो ढुंढकोको भी शाता पूछने जाता है, दिगंबरियोंमें दिगंबर श्रद्धावाला बन जाता है, श्री जिनप्रतिमाको पुष्प तथा गहना चढाना बुरा जानता है, प्रायः करके ढुंढकोके सदृश वेष रखता है, कितने ही पुरुषोको जैन मतकी श्रद्धासैं भ्रष्ट करे है, और कितने ही श्रावकोकी इसने जिनप्रतिमाकी पूजा और सामायिक

પ્રગટ થાય છે. કારણ કે, શ્રી કલ્પભાષ્યની વૃત્તિમાં લખ્યું છે કે, સાધુ રાજ્યાંતરમાં રહેલા સાધુને પત્ર દ્વારા કે કોઈ પુરુષ દ્વારા આદેશ મોકલે.

.....
 તથા ચ તત્પાઠઃ ॥ “અથ યત્ર રાજ્યે ગંતુકામાસ્તત્ર પ્રવિશતાં વિધિમાહ ॥ જત્યવિ ય ગંતુકામા તત્યવિ કારિંતિ તેસિં નાયંતુ આરખિવ્યાઇ તે વિચ તેણેવ કમેણ પુચ્છંતિ ॥ યત્રાપિ રાજ્યે ગંતુકામાસ્તત્રાપિ યે સાધવા વર્તંતે તેષાં લેખપ્રેષણેન સંદેસપ્રેષણેન વાસમવજ્ઞાતં કુર્વંતિ યથા વયમિતોરાજ્યાત્રાગંતુકામા અતો ભવદ્વિસ્ત્રારક્ષકા દીન તતઃ પૃચ્છંતિ યદા તૈરનુજ્ઞાતં ભવતિ તાન્ સાધુન્ જ્ઞાપયંતિ આરક્ષિતાદિભિરત્રાનુજ્ઞાતમસ્તિ ભવદ્વિરત્રાગંતવ્યં ઇષ નિર્ગમને પ્રવેશે ચ વિધિરુક્તઃ ॥”

ભાવાર્થ :- હવે જે રાજ્યમાં જવાની ઈચ્છા હોય, તેમાં પ્રવેશ કરવાની વિધિ કહે છે - જે રાજ્યમાં જવાની ઈચ્છાવાળા હોઈએ, તે રાજ્યમાં પણ જે સાધુ પહેલાંથી હોય, તેમને પત્ર લખીને કે પુરુષ દ્વારા જણાવે કે, અમે આ રાજ્યમાંથી તે રાજ્યમાં તમારી પાસે આવવાને ઈચ્છીએ છીએ. આથી તમારે ત્યાંના કોટવાલ આદિને પૂછવું, ત્યારે તે સાધુઓ કોટવાલ આદિને પૂછે, જો તે કોટવાલ આદિ આજ્ઞા આપે તો તે સાધુ આવવાવાળા તે સાધુઓને પૂર્વોક્ત રીતે જ્ઞાત કરે કે, કોટવાલ આદિએ તમને આવવા માટેની આજ્ઞા આપી છે. આથી તમારે અહીં આવી જવું.

.....
 હવે ભાવ્યાત્માઓએ વિચારવું જોઈએ કે... શ્રીરાજેન્દ્રસૂરિજીએ શેઠ પ્રેમાભાઈની આગળ જે આ કથન કર્યું કે.. ‘અમે કાગળ મોકલાવવામાં દોષ ગણીએ છીએ’ - આ કથન શાસ્ત્રની અનભિજ્ઞતાને જ સૂચવે છે ને? કારણ કે, સિદ્ધાંતમાં તો સાધુને સકારણ પત્ર-લેખ મોકલવાની આજ્ઞા છે અને આ જિનાજ્ઞાને તેઓ દોષ ગણાવે છે.

(૧૩) એક બાજુ પ્રેમાભાઈ આગળ આ રીતે ડાહી-ડાહી વાતો કરે છે અને બીજી બાજુ લોકો પાસેથી જ્ઞાનના બહાને સેંકડો હજારો રૂપિયા

प्रतिक्रमणादि सत्क्रियासे श्रद्धा भ्रष्ट कर दी है, और कितनेक जनोने हमारे आगे आलोचना करके प्रायश्चित लीना है. इससे हम इसका शील संतोष आत्मध्यानीपणा भी जैसा है तैसा जानते ही है, विशेष करके इसके चेले चिदानंदने संवत् १९४३ में एक अखबार (छापा) छपवा कर इसकी कर्तृतां जाहिर करी थी, सो तो बहोतसें प्राणियोंको मालूम ही है. उपसंपदा भी इसने नही लीनी है, हमारे साधुके सन्मुख इसने यह बात कहीथी के, जे कर मेरेमें शक्ति होवे तो एक भी तपगच्छीय संवेगी यतिको जीता न रहने देऊं. हमारी रुबरु इसने ऋषभदेवजीकी प्रतिमाजीकी निंदा करी है । इसको जिनप्रतिमाकी श्रद्धा नही है, जिनमतके शास्त्रोकी निंदा करता है, परंतु यह भी तीन थुइ माननेवाले कुमतियोका दम मारता है, इसी वास्ते रतलाममें तीन थुइ माननेवालों के उपाश्रयमें रहा था, और खरतर गच्छके श्रावकोने रतलाममें इसकी मानता नही करी थी, तीन थुइके माननेसें ही कुमतीयोंने इसकी महिमा लिखी है । आप जैसा होता है तैसेकी महिमा लिखता ही है ।

(१५) पृष्ठ ४१ में लिखता है कि “राणाजीए बहु बिनती करी, तथा त्यां चोमासु रह्या । ते अवसरे कास्मीर देश ना एक पंडिते आवी राजसभाना पंडितोने जीती जयपताका मांगी त्यारे राणाजीए कहुं के अमारा गुरु साथे वाद करतां जीत थाशे तो जीतपाताका आपीशुं; त्यारे ते पंडित अभिमान करी आचार्य साथे वाद करवा आव्यो, ने वादमां नियम कर्यो के जे धर्मनो वाद करवो ते ते धर्मना शास्त्रथी जवाब देवो. एम वाद करतां २१ दहाडा थया तोय पण कोइ हार्या जीत्या नही; त्यारे आचार्यजीना मनमां चिंता थइ के, ए पंडित जैनमत अने परमतनो जाण छे ते केम जीताय ? त्यारे रात्रे श्री मणिभद्रनामा यक्षे आवीने कहुं के, तमे शाने चिंता करो छे ? आपने फरसी आवडे छे, ते पंडितने आवडती नथी । एम कही अदृश थया । त्यारे आचार्य हर्ष पाम्या, बीजे दहाडे वादमां कुराननी कीताब कही, त्यारे

મંગાવીને અનેક લહીયાઓ પાસે અમદાવાદ તથા અન્ય શહેરોમાં પુસ્તક લખાવતા હતા. તેમને કાપીને (નક્કી કરેલા ભાવ કરતાં ઓછા ભાવે) રૂપીયા આપતા હતા અને જે લહીયાઓના ખાતે અધિક રૂપીયા ચઢી જતા હતા. તેમની સાથે અનેક પ્રકારનો કલેશ કરતા હતા. તથા તે લોકોની જુબાની સાંભળીને ખબર પડી કે લહીયાઓ પાસેથી વ્યાજ પણ લેતા હતા. તો કેટલાય લહીયાઓ અમારી પાસે આવીને કહેતા હતા કે, શ્રીરાજેન્દ્રસૂરિજીએ અમારી સાથે સારું વર્તન કર્યું નથી. કારણ કે, અમારા દ્વારા લખેલ અને ખરીદેલ પુસ્તક જ્યારે લે છે, ત્યારે લખેલી સંખ્યાથી પણ ગણતરી કરીને હજારો શ્લોકોની સંખ્યા કમ કરી નાંખે છે. ઈત્યાદિ

જ્યારે પૂર્વોક્ત કામ કરતા હશે, તે વખતે તેમની ડાહી-ડાહી વાતો ક્યાં ચાલી ગઈ હશે ?

નગરશેઠ પ્રેમાભાઈની તરફથી જે લેખ તમારી આ થોથીરૂપ પોથીમાં લખ્યો છે, તે સર્વે મિથ્યા છે. કારણ કે, નગરશેઠ પ્રેમાભાઈને મુનિ આત્મારામજી આનંદવિજયની સાથે, જેવા પ્રકારનો ધર્મરાગ અને તેમના કથન ઉપરની પ્રતિત્તિ હતી. (વિશ્વાસ હતો), તે સર્વે શ્રીઅમદાવાદનો સંઘ તથા સેઠજીના સાથી લોકો જાણે છે.

વાસ્તવિકતા આ પ્રમાણે હોવાથી સત્ય હકીકતને છૂપાવનાર અને અસત્ય કથન કરનારા લેખકશ્રીને શું ફળ મળશે તે તો જ્ઞાની જાણે !

(૧૪) શ્રીધનવિજયજી પોતાના ગુરુના દૂષણ ઢાંકવા માટે પ્રસ્તાવનાના પૃષ્ઠ-૨૬માં શ્રીમોહનલાલજીની નિંદા અને પૃષ્ઠ-૨૭ ઉપર શ્રીસૌજીરામની સ્તુતિ લખે છે. પરંતુ શ્રીસૌજીરામ તો હુંદકોને પણ શાતા પૂછવા જતા હતા. દિગંબરોની વચ્ચે દિગંબર શ્રદ્ધાવાળા બની જતા હતાં. શ્રીજિનપ્રતિમાને પુષ્પ તથા ઘરેણાં ચઢાવવાનું ખરાબ માને છે. પ્રાયઃ કરીને હુંદકોની સમાન વેષ રાખે છે. કેટલાયે પુરુષોને જૈનમતની શ્રદ્ધાની ભ્રષ્ટ કરે છે. કેટલાયે શ્રાવકોની તેમણે જિનપ્રતિમાની પૂજા અને સામાયિક-પ્રતિક્રમણાદિ સત્ક્રિયાથી શ્રદ્ધા ભ્રષ્ટ કરી દીધી છે અને કેટલાક લોકોએ

पंडित हाथ जोडीने बोल्यो के हुं हायों, ए यवनी भाषा वेद निषिद्ध माटे हुं भण्यो नथी. आचार्यजीनी जीत थइ.”

यह श्रीधनविजयजीकी महा मूढताकी गप्प है, क्यों कि फ़ारसी पढा हुआ कुरानका अर्थ नही कह सकता है और कुरान अर्बी बोलीमें है, यह गौका लघुबंधव क्या जाने ? अबी फ़ारसी क्या होती है ? युंही एक झूठी गप्प लिख दीनी है । खबर नही पंडित हाया, वा मश्करी करी । अपरं च इस श्रीधनविजयजीके लेखसे ही मलूम होती है कि, यह महापुरुषोको कलंक देनेवाला है । क्यों कि प्रथम तो इसने लिखा कि, जैन से धर्मका वाद होवे उसी धर्मके शास्त्र दीखाने और पश्चात् लिखता है कि दूसरे दिन कुरानकी कीताब कही । इस उपरसें भव्य प्राणीयोको विचारना चाहिये कि, यह श्रीधनविजयजी कैसा गप्पी और पूर्व पुरुषोको कलंकका देनेवाला है ? क्यों कि, इस श्रीधनविजयजीके लेखसें तो यही सिद्ध होता है कि आचार्य अपनी प्रतिज्ञासें पराङ्मुख हो गये । वाह रे वाह ! श्रीधनविजयजी ! खूब अपने पूर्वजोकी स्तुति कीनी ॥

(१६) पृष्ठ ४२ पर लिखता है कि “एक सामान्य द्रव्यवाला श्रावके आचार्य पदनो ओच्छव कयों तेना उपर करुणा भावथी तेनुं दारिद्र कापवा चित्रावेल जोवा गया” एक श्रावक की दया विचारी अपनी मतलब वास्ते, और धन होने से जो आरंभादि होना था, तिसके इच्छक असंख्य जीवोकी घात करने गये, परंतु चित्रावेली मिली नही यही अच्छा हुआ । इस लेखके देखनेसें श्रीधनविजयजीकी कैसी गुणग्रहण करणेवाली बुद्धि है । यह जो कुपंथ चलाया है सो ऐसी ही बुद्धिका प्रभाव है ॥

पृष्ठ ४३ में लिखता है कि “एकदा विहार करतां बनास नदी उतरतां चित्रावेलीए पगने आंठो खाधो ते पगथी वेगली करीने बोल्यो के कार्य हतुं त्यारे तो हाथ आवी नही, तो हवे ताराथी शुं काम छे ? हवे तो

અમારી આગળ આલોચના કરીને પ્રાયશ્ચિત્ત લીધું છે. આથી અમે તેમનું શીલ-સંતોષ-આત્મધ્યાનપણું વગેરે પણ જેવું છે, તેવું જાણીએ છીએ. વિશેષ કરીને તેમના શિષ્ય શ્રીચિદાનંદજીએ વિ.સં.૧૯૪૩માં એક અખબાર (છાપું) છપાવીને તેમના કરતૂતો જાહેર કર્યા હતા. તે તો ઘણા લોકો જાણે જ છે. ઉપસંપદા પણ તેમણે લીધી નથી. અમારા સાધુની આગળ તેમણે કહ્યું હતું કે, જો મારામાં શક્તિ હોય તો એકપણ તપાગચ્છીય સંવેગી સાધુને જીવતો ન રહેવા દઉં.

અમારી રૂબરૂમાં તેમણે શ્રીઋષભદેવની પ્રતિમાની અને શ્રીશંત્રુજયાદિ તીર્થોની તથા યાત્રા કરવાવાળાઓની નિંદા કરી છે. તેમને જિનપ્રતિમાની શ્રદ્ધા નથી. જિનમતના શાસ્ત્રોની નિંદા કરે છે. પરંતુ તે પણ ત્રણ થોય માનવાવાળા કુમતિઓને ધમકી આપે છે. તેથી રતલામમાં ત્રણ થોય માનવાવાળાના ઉપાશ્રયમાં રહ્યા હતા અને ખરતર ગચ્છના શ્રાવકોએ રતલામમાં તેમની માન્યતા કરી નહોતી. ત્રણ થોય માનવાથી જ કુમતિઓએ એમનો મહિમા લખ્યો છે. પોતે જેવા હોય, તેવાનો મહિમા લખાતો જ હોય છે.

(૧૫) પ્રસ્તાવનાના પૃષ્ઠ-૪૧ ઉપર લખે છે કે... “રાણાજીએ ઘણી વિનંતી કરી તથા ત્યાં ચોમાસું રહ્યા. તે અવસરે કાશ્મીર દેશના એક પંડિતે આવી રાજસભાના પંડિતોને જીતીને જયપતાકા માંગી, ત્યારે રાણાજીએ કહ્યું કે અમારા ગુરુ સાથે વાદ કરતાં જીત થશે તો જયપતાકા આપીશું; ત્યારે તે પંડિત અભિમાન કરી આચાર્ય સાથે વાદ કરવા આવ્યો, ને વાદમાં નિયમ કર્યો કે જે ધર્મનો વાદ કરવો, તે તે ધર્મના શાસ્ત્રથી જવાબ આપવો. એમ વાદ કરતાં ૨૧ દિવસ થયા, તો પણ કોઈ હાર્યા નહિ કે જીત્યા નહીં. ત્યારે આચાર્યજીના મનમાં ચિંતા થઈ કે આ પંડિત જૈનમત અને પરમતનો જાણ છે, તે કેવી રીતે જીતાય ? ત્યારે રાત્રે શ્રીમણિભદ્ર નામના યક્ષે આવીને કહ્યું કે, તમે શા માટે ચિંતા કરો છો ? આપને ફારસી આવડે છે, તે પંડિતને આવડતી નથી. એમ કહી અદૃશ્ય થયા. ત્યારે આચાર્ય હર્ષ પામ્યા, બીજા દિવસે વાદમાં

हमारे सर्व प्रत्यक्ष छे त्यारे बीजा साधु बोल्या स्वामी, शं छे ? त्यारे आचार्यजीए कह्युं के चित्रावेल छे, ते साधु जोइ हाथमां लेवा मंड्या एटले सर्पनुं रुप थइ जलमां प्रवेश करी गइ” वाह ! क्या हो संयमधारी साधु थे ? जिनको जल निगोदके और वनस्पतिके जीवांकी भी दया न आइ ? इन लिखनेवालेकों भी ऐसी ही दया होवेगी ! ॥

(१७) पृष्ठ ५३ में लिखता है कि “पछी त्यांथी वंदावता श्री जावरानगरे पधार्या, त्यारे त्यांना संघे बहु आदरताथी विनंती करी चोमासु राख्या; त्यारे जनाणी मीठालालजी प्रमुख श्रावकोना मुखथी प्रशंसा सांभली ने त्यांना श्री नवाब साहेबे प्रश्न पूछाव्युं के “तुमारा धर्म हम अंगीकार करे, तो हमारे साथ तुम खाना पीना करो के नही ? ते प्रश्ननो उत्तर श्रीजी साहेबे दीधो के, दीनका और जैनका घर एक है” वाह ! क्या उत्तर दीया ! जब तेरे गुरु श्रीराजेंद्रसूरिजीने यह कहा के दीनका और जैनका घर एक है तो क्या जैसे मुसलमान बकरी इदमें क्रोडो बकरे मारतें है यह बात तुमारी एक है ? वा जैसे मुसलमान काफरोंके कतल करनेमें पुण्य मानते है तैसे तुम भी पुण्य मानते हो यह एक है ? वा जैसे मुसलमान सुनत बैठते है. तैसे तुम भी सुनत कराते हो यह एक है ? वा जैसे मुसलमान महम्मदका कलमा पढते है तैसे तुम भी महम्मदका कलमा पढते हो यह एक है ? वा जैसे मुसलमान एक अल्लाह कहते है तैसे तुम भी अल्लाह मानते हो यह एक है ? वा जैसे मुसलमान एक अल्लाहकों ही सृष्टिका हरता करता मानते है तैसे तुम भी मानते हो यह एक है ? वा जैसे मुसलमान रोजे, नमाज, गौघात, मांसभक्षण, मक्केका हज करना इत्यादि कार्य मानते है और करते है इस वास्ते मुसलमानोका दीन और तुमारा कल्पित जैन एक है ? इस लेखसें तो तेरे गुरुने जैनमतको म्लेच्छ मतके साथ एक सरीखा करणसें अनंत तीर्थकर गणधरोंकों म्लेच्छ मतके कर्त्ता समान कर दीया, इस हेतुसें तो तेरा

કુરાનની કીતાબ કહી, ત્યારે પંડિત હાથ જોડીને બોલ્યો કે હું હાર્યો, એ યવની ભાષા વેદનિષિદ્ધ છે, માટે હું ભણ્યો નથી.” આચાર્યશ્રીની જીત થઈ.”

આ શ્રીધનવિજયજીની મહામૂઢતાનું ગપ્પું છે. કારણ કે, ફારસી ભણેલો કુરાનનો અર્થ કરી શકતો નથી. અને કુરાન અર્બી ભાષામાં છે.

આથી ઉપરોક્ત વાત અસત્ય છે અને બીજું આ શ્રીધનવિજયજીના લેખથી જ સ્પષ્ટ થાય છે કે, તેમણે પોતાના માનેલા મહાપુરુષોને કલંક આપ્યું છે. કારણ કે, પ્રથમ તો લખ્યું છે કે જે ધર્મનો વાદ હોય, તે ધર્મના જ શાસ્ત્ર બતાવવા અને પછી લખે છે કે બીજા દિવસે કુરાનની કીતાબ કહી.

આ ઉપરથી ભવ્યાત્માઓએ વિચારવું જોઈએ કે, શ્રીધનવિજયજી કેવા અસત્ય બોલનારા અને પોતાના માનેલા મહાપુરુષોને કલંક આપનારા છે ! કારણ કે, તેમના લેખથી જ સિદ્ધ થાય છે કે, આચાર્યશ્રી પોતાની પ્રતિજ્ઞાથી પરાઙ્મુખ થઈ ગયા. આ લેખકશ્રીની પૂર્વજો પ્રત્યે સ્તુતિ કેવી માનવી તે વાચકો સ્વયં વિચારે.

(૧૬) પ્રસ્તાવનાના પૃષ્ઠ-૪૨ ઉપર લખે છે કે... “એક સામાન્ય દ્રવ્યવાળા શ્રાવકે આચાર્યપદનો ઉત્સવ કર્યો, તેના ઉપર કરુણાભાવથી તેનું દારિદ્ર કાપવા ચિત્રાવેલ જોવા ગયા.”-

એક શ્રાવકની દયા પોતાના મતલબ માટે વિચારી, ધન પ્રાપ્ત થવાથી જે આરંભાદિ થવાના હતા, તેના ઈચ્છુક અસંખ્ય જીવોની ઘાત કરવા ગયા, પરંતુ ચિત્રાવેલી મળી નહીં એ જ સારું થયું.

-આ લેખને જોવાથી લેખકશ્રીની ગુણગ્રાહી (?) બુદ્ધિ જોતાં વિચાર આવ્યો કે, આ જે કુપંથ ચલાવ્યો છે, તે આવી જ બુદ્ધિના પ્રભાવથી ચલાવ્યો છે.

પૃષ્ઠ-૫૩ ઉપર લખ્યું છે કે- “એકદા વિહાર કરતાં બનાસ નદી ઉતરતાં પાણીમાં ચિત્રાવેલીએ પગને આંટો માર્યો, તે પગથી વેગળી કરીને બોલ્યા કે, કાર્ય હતું ત્યારે તો હાથ આવી નહિ, તો હવે અમારે તારાથી શું કામ છે ? હવે તો અમારે સર્વ પ્રત્યક્ષ છે, ત્યારે બીજા સાધુ બોલ્યા સ્વામી શું છે ? ત્યારે આચાર્યજીએ કહ્યું કે ચિત્રાવેલ છે, તે સાધુએ જોઈ, હાથમાં લેવા

गुरु और तुं दोनो ही मिथ्यादृष्टि अनार्य सिद्ध होते हो । हमको यह मालूम नहीं था कि तुमारा मत मुसलमानोका है । जे कर मालूम होता तो चतुर्थस्तुति ग्रंथ तुमारे उपकारके वास्ते हम काहेकों रचते ? खैर हमारा करा हुआ परिश्रम तो सार्थक हो गया ! क्यों कि, उस ग्रंथके आश्रय हो कर बहोते भव्य प्राणी तुमारी छल कपट पाखंडरूपी फांसीसें बच गये है । और हमको भी अब निश्चय हुआ है कि, तुम असली जैन धर्मी नहीं हो । किंतु नवाबकी गांडगुलामी करके अपने आपको नरकका अधिकारी बनाके तेरे गुरुने मोहर परवाने सहित आपदागिरि किरणीया प्रमुख लीया है, और वास्तविकमें जैनाभास धारण करा है । वाह रे ! श्रीधनविजयजी अकलकेखाविंद ! तेरे गुरुकी करतूत वाह ! खूब गुरुकी स्तुति कीनी के जिस स्तुति द्वारा अपने ही गुरुकों मुसलमान सिद्ध करता है।

(१८) और पृष्ठ १६ में श्रीधनविजयजी लिखता है कि “त्यारे महाराज साहेबे कहुं के संवत् १९४३ नी सालमां श्रीथरादथी अमो राघनपुर गया, त्यारे श्री तपगच्छ खरतरगच्छना अपक्षपाती श्रावक घणा कालथी त्रण थुइ करता आवेला, तथा श्री आगमिक गच्छना श्रावक, धनजीसाजीनी तरफना, तथा श्री पायचंदगच्छना श्रावकोए त्रण तथा चार थुइ बाबतनी वार्त्ता चलावीने कहुं के आपना शिष्य श्री श्रीधनविजयजी आवेला त्यारे इहांना वासी नामे गोडीदास पण धर्मठग धर्मोपजीवी गुणे करी रोडीदास नामनो श्रावक श्री धनविजयजी साथे चर्चा करतां भुंठो पड्यो”

अब सुझ जनोकों विचार करना चाहिये कि, इन साध्वाभासोने कितनी बडी गप्प मारी ? क्यों कि, हमने श्री राघनपुरमें संवत् १९४४ का चतुर्मास करा था, परंतु हमने तपगच्छ तथा खरतरगच्छका कोइ भी श्रावक तीन थूइका करनेवाला नहीं देखा । इस वास्ते श्रीधनविजयजी तथा इसका गुरु यह सर्व मृषावादी एकत्र हुए है, और बिचारे भोले लोकोंकों ज्युं त्युं समझा समझाकर अपनी आजीविका करते है । तथा ऐसे काम करनेसें यह

માંડ્યા, એટલે સર્પનું રૂપ ધારણ કરી પાણીમાં પ્રવેશ કરી ગઈ !”

વાહ ! કેવા સંયમધારી સાધુ હતા ? જેમને જલ-નિગોદ અને વનસ્પતિના જીવોની પણ દયા ન આવી ? આ લખનારને પણ આવા જ પ્રકારની દયા હશે !

(૧૭) પૃષ્ઠ-૫૩ ઉપર લખે છે કે.. “પછી ત્યાંથી વંદાવતા શ્રીજીવરા નગરે પધાર્યા, ત્યારે ત્યાંના સંઘે બહુ આદરથી વિનંતી કરી ચોમાસું રાખ્યા; ત્યારે જનાણી મીઠાલાલજી પ્રમુખ શ્રાવકોના મુખથી પ્રશંસા સાંભળીને ત્યાંના શ્રીનવાબ સાહેબે પ્રશ્ન પૂછાવ્યો કે “તુમારો ધર્મ અમે અંગીકાર કરીએ, તો અમારી સાથે તમે ખાવા-પીવાનો વ્યવહાર કરો કે નહિ ! તે પ્રશ્નનો ઉત્તર શ્રીજી સાહેબે આપ્યો કે, દીનનું અને જૈનનું ઘર એક છે.”

વાહ ! શું ઉત્તર આપ્યો ! જ્યારે તમારા ગુરુ શ્રીરાજેન્દ્રસૂરિજીએ કહ્યું કે દીનનું અને જૈનનું ઘર એક છે. તો શું જે રીતે મુસલમાન બકરી ઈંદમાં કોરો બકરાઓ મારે છે, એ વાત તમારી એક છે ? જે રીતે મુસલમાનો કાફરોને મારી નાંખવામાં પુણ્ય માને છે, તે રીતે તમે પણ પુણ્ય માનો છો, આ એક છે ? જેમ મુસલમાનો મહમ્મદનો કલમા વાંચે છે, તેમ તમે પણ મહમ્મદનો કલમા વાંચો છો, આ એક છે ?

જેમ મુસલમાન એક અલ્લાહ માને છે અને તેને સૃષ્ટિના હતાં કર્તા માને છે, તેમ તમે પણ માનો છો, આ એક છે ?

જેમ મુસલમાન રોજા, નમાજ, ગૌઘાત, માંસભક્ષણ, મક્કાની હજ કરવી ઇત્યાદિ કાર્ય માને છે. અને કરે છે, એવી રીતે તમે પણ કરો છો ?

તેથી મુસલમાનોના દીન અને તમારા કલ્પિત જૈન એક છે ?

આ લેખથી તો તમારા ગુરુએ જૈનમતને મ્લેચ્છ મતની સાથે એક કરવાથી અનંત તીર્થંકર- ગણધરોને મ્લેચ્છ મતના કર્તા સમાન બનાવી દીધા છે. આ કારણથી તમે અને તમારા ગુરુ બંને પણ મિથ્યાદષ્ટિ અનાર્ય સિદ્ધ થાઓ છો.

મને એ ખબર નહોતી કે, તમારો મત મુસલમાનોનો છે. જો આ

आप दुर्गतिके अधिकारी होते हैं, और पीछे लगे सेवकोंको भी करते हैं । और गोडीदास अत्युत्तम श्रावककों धर्मठग धर्मोपजीवी विगरे शब्द लिखे हैं, सो भी इसकी अज्ञानता तीव्र कषायता अभिमानता निर्धर्मता निर्विवेकतादिकोंके सूचक है । इसी तरे इस धनविजयकी थोथी पोथीकी प्रस्तावना निःकेवल कर्ताकी अधर्म सूचकतासें भरी है सो सर्व सुज्ञान आपही वांचके देख लेवेंगे ॥ इति श्रीधनविजयकृत चतुर्थस्तुतिनिर्णयशंकोद्धार प्रस्तावनाया यत्किंचित्खंडनं सम्पूर्णम् ।

(१९) अथ श्रीधनविजयजीने इस पुस्तकमें जो जो पंचांगीके मूल सूत्र निर्युक्ति भाष्य चूर्ण टीका विगरेके पाठ लिखे हैं सो सर्व हमारे को प्रमाण है, तथा पूर्वधर अथवा अन्य जो जो प्रमाणिक आचार्योंके रचे ग्रंथोके पाठ लिखे हैं वे भी सर्व प्रमाण है, तपगच्छके आचार्योंने जो लिखा है, सो भी प्रमाण है, और अन्य शुद्ध गच्छवाले आचार्योंका लेख भी प्रमाण है, और जो मतरूप गच्छ वर्तमानमें चल रहे हैं तिनोका कथन जो पूर्वाचार्योंके लेखानुसार है सो सर्व प्रमाण है, और जो सामाचारी खरतर गच्छकी तिसमेसें विरुद्ध नहीं सो भी हमको प्रमाण है, और जो सामाचारी तपगच्छसें विरुद्ध है तिसके माननेमें हम मध्यस्थ हैं, अर्थात् हम तिस सामाचारीकों करते भी नहीं हैं, और निषेधते भी नहीं हैं, और महोपाध्याय श्रीमद्यशोविजयजी महाराजका कथन भी हमकों प्रमाण है, इसी तरेसें हमारी जिनमार्गकी श्रद्धा है, श्रीधनविजयजीने उपर लिखे प्रमाण जो पाठार्थ इस पोथीमें लिखे हैं वे सर्व हमको प्रमाण । इस वास्ते इन पाठोका उत्तर लिखना आवश्यक नहीं है । किंतु जो इस श्रीधनविजयजीने अंधी भेंसकी तरे “जैसे अंधी भेंस अनाज घास कष्ट कांटे आदि खाइ जाती है, तैसें इस श्रीधनविजयजीने” झूठ तोफान अगडम सगडम अंडबंड स्वकपोल कल्पित लिखा है सो सर्व इसहीकों वा इसके लेख माननेवालोंकों दुःखदाइ

ખબર હોત તો તમારા ઉપકાર માટે ‘ચતુર્થસ્તુતિનિર્ણય’ ગ્રંથ રચ્યો જ ન હોત.

અલબત્ત ! અમારો કરેલો પરિશ્રમ સાર્થક જ છે. કારણ કે, તે ગ્રંથનો આશ્રય કરીને ઘણા ભવ્યજીવો તમારા અસત્ય મતથી બચી ગયા છે.

(૧૮) પૃષ્ઠ-૧૬ ઉપર લખે છે કે... “ત્યારે મહારાજ સાહેબે કહ્યું કે, સં. ૧૯૪૩ની સાલમાં શ્રીધરાદેથી અમે રાધનપુર ગયા, ત્યારે શ્રીતપાગચ્છ ખરતરગચ્છના અપક્ષપાતી શ્રાવકો ઘણા કાળથી ત્રણ થોય કરતા આવેલા, તથા શ્રીઆગમિક ગચ્છના શ્રાવક, ધનજી સાજીની તરફના, શ્રીપાયચંદ્રગચ્છના શ્રાવકોએ ત્રણ તથા ચાર થોય બાબતની વાર્તા ચલાવીને કહ્યું કે, તમારા શિષ્ય શ્રીધનવિજયજી આવેલા ત્યારે અહીંના રહેવાસી ગોડીદાસ, પણ ધર્મઠગ ધર્મોપજીવી ગુણે કરી રોડીદાસ નામના શ્રાવકે શ્રી ધનવિજય સાથે ચર્ચા કરતાં ભોઠો પડ્યો.”

-અહીં સુજ્ઞજનોએ વિચાર કરવો જોઈએ કે આ લોકોએ કેટલું મોટું અસત્ય પ્રચારેલ છે. કારણ કે, મેં સં. ૧૯૪૪માં શ્રી રાધનપુર નગરમાં ચાતુર્માસ કર્યું હતું. પરંતુ મેં તપાગચ્છ તથા ખરતરગચ્છના કોઈપણ શ્રાવકને ત્રણ થોય કરતા જોયા નથી. તેથી તે લોકોની વાત અસત્ય છે.

લોકોને ભરમાવીને પોતાના મતને આગળ વધારે છે તથા ઉત્તમ શ્રાવક ગોડીદાસ માટે ધર્મઠગ-ધર્મોપજીવી લખીને પોતાની અજ્ઞાનતા પ્રગટ કરી છે.

આ રીતે ‘ચતુર્થસ્તુતિનિર્ણયશંકોદ્ધાર’ પોથીની પ્રસ્તાવનાની વાતો અસત્યથી ભરેલી છે, તે સુજ્ઞજનો સમજી શકે છે.

આ રીતે શ્રીધનવિજયજી કૃત ચતુર્થસ્તુતિનિર્ણયશંકોદ્ધારની પ્રસ્તાવનાનું આંશિક ખંડન પૂર્ણ થાય છે.

.....
(‘ચતુર્થસ્તુતિનિર્ણયશંકોદ્ધાર’ પુસ્તકની અસત્ય વાતોની સમાલોચના)

(૧૯) હવે શ્રીધનવિજયજીએ આ પુસ્તકમાં (‘ચતુર્થસ્તુતિનિર્ણય શંકોદ્ધાર’ પુસ્તકમાં) જે જે પંચાંગીના મૂલસૂત્ર, નિર્યુક્તિ, ભાષ્ય, ચૂર્ણી,

है। परंतु कोइ भव्य जीव इसके मिथ्या लेखकों वांचके इसके लेखकों सत्य मानकर संसार समुद्रमें परिभ्रमण न करे, इस हेतुसैं हम इसके मिथ्या लेखके उत्तर लिखनेमें प्रवृत्त हुए हैं।

(२०) पृष्ठ २ में श्रीधनविजयजी लिखता है कि “देवसि प्रतिक्रमणनी आदिमां अने राइ प्रतिक्रमणना अंतमां पूर्वाचार्योए सामान्य प्रकारे अर्थात् जघन्य प्रकारे तथा चैत्यगृहमां नवे प्रकारनी चैत्यवंदना यथाशक्ति करवी कही छे, पण प्रतिक्रमणमां च्यार थुइए चैत्यवंदना करवी, कोइ जैनमतना शास्त्रोमां कही नथी.”

यह लिखना इसका महा अधर्मताका सूचक है। क्योंकि इसने लिखा है कि, प्रतिक्रमणमें च्यार थूइसैं चैत्यवंदना किसी भी जैनमतके शास्त्रोमें करनी कही नही है।

अब भवभीरु प्राणीयोंको विचार करना चाहिये कि, श्री जयचंद्रसूरिजी विरचित प्रतिक्रमणगर्भ हेतु तथा महोपाध्याय श्रीमद्यशोविजयजी कृत प्रतिक्रमणादि कितने ही शास्त्रोमें च्यार थुइकी चैत्यवंदना प्रतिक्रमणमें करनी कही है, सो आगे प्रसंगपर लिखे जावेंगे।

अब हम श्रीधनविजयजीसे प्रश्न करते हैं कि पूर्वोक्त आचार्योपाध्याय जैनमतके हैं वा नही ? जे कर जैनमतके हैं तो, पूर्वोक्त अपने लेखका तुजको बडा भारी दंड लेना चाहिये. नही तो इन बडे पुरुषोकी आशातना करनेसैं दुर्लभबोधीपणा उपार्जन करके खबर नही किस निगोदमे जाके रुलेगा। इस वास्ते अब भी हमारा हितशिक्षा रुपी अमृतका पान करके पूर्वोक्त वचनोंका प्रायश्चित अंगीकार करके कर्मरुपी शत्रुओंकी फांसीसे नीकल जा आगे तेरी मरजी।

(२१) पृष्ठ १४४ में तथा और भी कइ जगे धनविजय लिखता है कि “७४ ॥४९॥ धर्मसंग्रह मानविजयजी उपाध्याय कृत छे. तेमां निश्राकृत

ટીકા, વગેરેના પાઠ લખ્યા છે. તે સર્વે અમને પ્રમાણ (માન્ય) છે.

તથા પૂર્વધર અથવા અન્ય જે જે પ્રામાણિક આચાર્યોએ રચેલા ગ્રંથોના પાઠ લખ્યા છે, તે સર્વ પ્રમાણ છે.

તપાગચ્છના આચાર્યોએ જે લખ્યું છે, તે પણ પ્રમાણ છે અને અન્ય શુદ્ધ ગચ્છવાળા આચાર્યોના લેખ પણ પ્રમાણ છે.

વળી જે મતરૂપ ગચ્છ વર્તમાનમાં ચાલી રહ્યો છે, તેમના કથન જે પૂર્વાચાર્યોના લેખાનુસાર છે, તે સર્વે પ્રમાણ છે.

ખરતરગચ્છની જે સામાચારી છે, તેમાં પણ વિરુદ્ધ ન હોય તેવી વાતો અમને માન્ય છે.

તપાગચ્છમાં જે સામાચારી વિરુદ્ધ છે, તેને માનવામાં હું મધ્યસ્થ છું. અર્થાત્ હું તે સામાચારીને કરતો પણ નથી અને નિષેધ પણ કરતો નથી.

મહોપાધ્યાય શ્રીચશોવિજયજી મહારાજાનું કથન પણ મને પ્રમાણ છે.

-આ પ્રમાણે મારી જિનમાર્ગની શ્રદ્ધા છે.

શ્રીધનવિજયજીએ ઉપરોક્ત પુસ્તકમાં જે પાઠો આપ્યા છે, તે સર્વે પ્રમાણ છે. તેથી તે પાઠોનો ઉત્તર લખવો આવશ્યક નથી. પરંતુ શ્રીધનવિજયજીએ જે કંઈ સ્વકપોલ કલ્પિત = સત્યાભાસ લખ્યું છે, તે સર્વે ઉન્માર્ગપોષક છે, સાથે તેને માનનારાઓ માટે દુઃખદાયી છે.

પરંતુ કોઈ આત્મા તેમના અસત્ લેખોને સત્ય માનીને ઉન્માર્ગે ન જાય, તેથી મિથ્યાલેખની સમાલોચના લખવાનો પ્રારંભ કરું છું.

(૨૦) પૃષ્ઠ-૨ ઉપર શ્રીધનવિજયજી લખે છે કે.. “દેવસિ પ્રતિક્રમણની આદિમાં અને રાઈ પ્રતિક્રમણના અંતમાં પૂર્વાચાર્યોએ સામાન્ય પ્રકારે અર્થાત્ જઘન્ય પ્રકારે તથા ચૈત્યગૃહમાં નવે પ્રકારની ચૈત્યવંદના યથાશક્તિ કરવાની કહી છે, પરંતુ પ્રતિક્રમણમાં ચાર થોયની ચૈત્યવંદના કરવી, કોઈ જૈનમતના શાસ્ત્રોમાં કહી નથી.”

-લેખકશ્રીની આ વાત મહા અસત્ય છે. કારણ કે, તેમાં લખ્યું છે કે પ્રતિક્રમણમાં ચાર થોયથી ચૈત્યવંદના કરવાની કોઈપણ જૈનમતના શાસ્ત્રોમાં

अनिश्राकृत सर्व चैत्यमां त्रण थुइए देववंदन कहुं छे. तथा जिनगृहमां द्रव्यपूजा करी जधन्यादि त्रण भेदे चैत्यवंदना कही छे तेमां कल्पभाष्य व्यवहार भाष्य गाथा आश्रित त्रण थुइए तथा प्रकारांतरथी च्यार थुइए देववंदना कही छे पण एकांत च्यार थुइएज कही नथी ने संघाचार भाष्यनी सम्मतिथी नव प्रकारनी चैत्यवंदनानो पाठ आ धर्मसंग्रहना जीर्ण पुस्तकमां लखावट छे ज नही पण आत्मारामजी आनंदविजयजी स्वकपोल कल्पित च्यार थुइए नव प्रकारनुं चैत्यवंदन थापवाने पोताना नवा लखावेला पुस्तकोनां “संघाचारवृत्तौ चैतद्राथा व्याख्यानबृहद्भाष्यसंमत्या नवधा चैत्यवंदना व्याख्याता” इत्या दिकथी यावत् “चेइयपरिवाडिमाइसु” इहां सुधी नव प्रकारना जंत्र सहित भवरुपी पिशाचना डाचामां पडवाने भवभ्रमणनो भय अवगुणीने पत्र ९९ नी पृष्ठ बीजी ओली आठमीथी पत्र १०० नी पृष्ठ १ ओली त्रीजी सुधी पोतानी परतमां नवो पाठ प्रक्षेप करयो”

इत्यादिक कइ असमंजसे वातां लिखियां है । परंतु जेकर श्रीआत्मारामजीने ऐसा काम करा होवेगा तब तो इस श्रीधनविजयजीका लिखना सर्व सत्य है, और श्रीआत्मारामजीको जैनधर्मी किसी भी श्रावक वा साधुको न मानना चाहिये और आत्माराम अनंत काल तक संसारमें भ्रमण करेगा यह इसको दंड होना चाहिये । परंतु श्रीआत्मारामजीने जो पाठ धर्मसंग्रहका चतुर्थस्तुतिनिर्णय ग्रंथमें लिखा है सो तिस पाठवाला धर्मसंग्रहका पुस्तक श्री राघनपुरमें श्री ऋषभदेवजीके ज्ञानभंडारमें श्री शेट सीरचंदभाइ सांकलचंदजीके बडोका मोल लीया हुआ शेट श्री सीरचंदभाईके आधीन है, तिस पुस्तकसे लिखा है । जे कर पूर्वोक्त पाठ तिस पुस्तकमें न निकले तो श्री चतुर्विध संघकी जो मरजी आवे सो इस लोकमें विटंबना रुप दंड देवे जेकर तिस पुस्तकमें पूर्वोक्त पाठ होवे तो इस श्रीधनविजयजी मिथ्या लिखनेवालेका मुख काला करके श्री अहमदावादादि

કહી નથી.

હવે ભવભીરુ જીવોએ વિચાર કરવો જોઈએ કે આ વાત કેટલી અસત્ય છે ! કારણ કે, શ્રી જયચંદ્રસૂરિજી વિરચિત પ્રતિક્રમણગર્ભહેતુ તથા મહોપાધ્યાય શ્રીયશોવિજયજી કૃત પ્રતિક્રમણાદિ કેટલાયે શાસ્ત્રોમાં પ્રતિક્રમણમાં ચાર થોયથી ચૈત્યવંદના કરવાની કહી છે. તે આગળ ઉપર પ્રસંગોપાત્ત લખીશું.

હવે હું શ્રીધનવિજયજીને પ્રશ્ન કરું છે કે... પૂર્વોક્ત પૂ. આચાર્યશ્રી-ઉપાધ્યાયશ્રી જૈનમતના છે કે નહિ ? જો જૈનમતના છે, તો તેઓએ રચેલા ગ્રંથો જૈનમતમાં છે કે જૈનમતથી બહાર છે ? જો જૈનમતમાં છે, તો પૂર્વોક્ત તમારા પોતાના લેખનો તમારે ઘણો મોટો દંડ લેવો જોઈએ. નહિંતર મહાપુરુષોની આશાતના કરવાથી દુર્લભબોધીપણું પ્રાપ્ત થશે. આથી હજું પણ મારી હિતશિક્ષારૂપી અમૃતનું પાન કરીને પૂર્વોક્ત વચનોનું પ્રાયશ્ચિત અંગીકાર કરીને શુદ્ધ થાઓ, બાકી તો તમારી જેવી મરજી.

(૨૧) પૃષ્ઠ-૧૪૪માં તથા બીજે પણ ઘણે સ્થળે શ્રીધનવિજયજી લખે છે કે.. “૭૪ ॥૪૮॥ ધર્મસંગ્રહ (શ્રી) માનવિજયજી ઉપાધ્યાય કૃત છે. એમાં નિશ્ચાકૃત-અનિશ્ચાકૃત સર્વે ચૈત્યમાં ત્રણ થોયથી દેવવંદન કહ્યું છે તથા જિનગૃહમાં દ્રવ્યપૂજા કરી જઘન્યાદિ ત્રણ થોયથી દેવવંદન કહ્યું છે તથા જિનગૃહમાં દ્રવ્યપૂજા કરી જઘન્યાદિ ત્રણ ભેદે ચૈત્યવંદના કહી છે. તેમાં કલ્પભાષ્ય વ્યવહારભાષ્ય ગાથા આશ્રિત ત્રણ થોયથી તથા પ્રકારાન્તરથી ચાર થોયથી દેવવંદના કહી છે. પણ એકાંતે ચાર થોયથી જ કહી નથી અને સંઘાચાર ભાષ્યની સંમતિથી નવ પ્રકારની ચૈત્યવંદનાનો પાઠ આ ધર્મસંગ્રહના જીર્ણ પુસ્તકમાં લખેલ છે જ નહીં, પરંતુ આત્મારામજી આનંદવિજયજીએ સ્વકપોલ કલ્પિત ચાર થોયથી નવ પ્રકારનું ચૈત્યવંદન સ્થાપવા માટે પોતાના નવા લખાવેલા પુસ્તકોમાં “સંઘાચારવૃત્તૌ ચૈતદ્ગાથા વ્યાખ્યાનબૃહદ્ભાષ્યસંમત્યા નવધા ચૈત્યવંદના વ્યાખ્યાતા” ઇત્યાદિકથી યાવત્ “ચેઙ્ગપારિવાહિમાઈસુ” અહીં સુધી નવ પ્રકારના યંત્ર સહિત ભવરૂપી

नगरोंके बजारोंमें फेरना चाहिये और उदघोषणा (डौंड़ी) बजवाके संघको ऐसे कहना चाहिये कि, इस श्रीधनविजयजी मृषावादीने जो श्रीआत्मारामजीकी बाबत झूठा लेख लिखा है, तिसका इसको इस लोकमें श्री संघने यह दंड दीना है, और परलोकमें इस बिचारे मृषावादीको क्या जाने इस झूठे लेख लिखनेका क्या दंड होवेगा ? और इस मृषावादीका कहना सर्व श्री संघको न मानना चाहिये । तथा इनके श्रावक तीन थुइ माननेवालोंको हम यह कहते हैं कि, यदि तुम अरिहंतो का कथन करा हुआ धर्मको सच्च मानते हो तो, श्री राधनपुरके ज्ञानमंडारमें श्री धर्मसंग्रहका पुराना पुस्तक देखके निर्णय कर लो और जो उस पुस्तकमें मेरे लिखे समान पाठ होवे तो इस श्रीधनविजय-राजेंद्रसूरिजीको मिथ्याभाषी अधर्मी महा कलंकके दाता और जिनमार्गकी श्रद्धामें भ्रष्ट जान करके इनको तथा इनके प्ररुपे तीनथुइ आदि मिथ्यामतको त्याग देवो । और श्री तपगच्छमें प्रचलित शुद्ध सामाचारीको ग्रहण करो । जे कर पूर्वोक्त लेखका निर्णय श्री राधनपुरके भंडारका पुस्तक देखके न करोंगे, तो तुम भी सर्व इनके समान ही गिने जावोंगे । और श्री तपगच्छदि अन्य गच्छोंके श्रावकों तथा साधुयों प्रते हमारी नम्रतापूर्वक यह विनंती है कि, जेकर आपको ऐसा निश्चय है कि श्री साधु आत्माराम आनंदविजयजीने श्री राधनपुरके भंडारके पुस्तक श्री धर्म संग्रहके लेख विना चतुर्थ स्तुति निर्णय ग्रंथमें पाठ स्वकपोल कल्पित नवीन रचके लिखा होवेगा तब तो इन श्रीधनविजय-राजेंद्रसूरिजी मृषावादी मिथ्यादृष्टियों का अनादर करना । जेकर मेरे लेखमें आप सर्व सज्ञजनोंको संशय होवे कि, क्या जाने आत्मारामजीका लेख श्री राधनपुरके श्री धर्मसंग्रहके अनुसार हे वा नही ? तो श्री संघके दो चार पठित श्रावक या यति वा साधु श्री राधनपुर जाके अथवा श्री सीरचंदभाईके बडोका मोल लीया हुआ श्री धर्मसंग्रहका पुस्तक श्री अहमदावाद भावनगर सूरत बडोदा

પિશાયના ડાયામાં પડવા માટે ભવભ્રમણનો ભય અવગુણીને પત્ર-૯૯ના પૃષ્ઠ બીજા ઉપરની આઠમી લીટીથી પત્ર-૧૦૦ના પૃષ્ઠ-૧ ઉપરની ત્રીજી લીટી સુધી પોતાની પ્રતમાં નવો પાઠ પ્રક્ષેપ કર્યો છે.”

ઈત્યાદિ ઘણી અસમંજસ વાતો લખી છે. પરંતુ જો આત્મારામજીએ આવું કામ કર્યું હોય તો શ્રીધનવિજયજીનું કહેવું સત્ય છે અને કોઈપણ જૈનધર્મી શ્રાવક-સાધુએ આત્મારામજીને માનવા જોઈએ નહિ તથા આત્મારામ અનંતકાળ સુધી સંસારમાં પરિભ્રમણ કરશે, આ તેને દંડ હોવો જોઈએ. પરંતુ શ્રી આત્મારામજીએ ધર્મસંગ્રહનો જે પાઠ ચતુર્થસ્તુતિનિર્ણય ગ્રંથમાં લખ્યો છે, તે પાઠવાળું ધર્મસંગ્રહનું પુસ્તક શ્રીરાધનપુરમાં શ્રીઋષભદેવજીના જ્ઞાનભંડારમાં કે જે શેઠ શ્રીસીરચંદભાઈ સાંકલચંદજીને આધીન છે, તે જ્ઞાનભંડારના પુસ્તકમાં તે પાઠ લખેલ છે.

જો પૂર્વોક્ત પાઠ તે પુસ્તકમાં ન નીકળે તો શ્રી ચતુર્વિધ સંઘ મને જે દંડ આપશે તે સ્વીકારી લઈશ. અને જો તે પુસ્તકમાં પૂર્વોક્ત પાઠ હોય તો શ્રીધનવિજયજીની વાત મિથ્યા છે તે સ્વયંમેવ સિદ્ધ થઈ જશે. અને તેમણે શ્રીચતુર્વિધ સંઘ જે પ્રાયશ્ચિત્તરૂપ દંડ આપે તે સ્વીકારવું. આથી શ્રીધનવિજયજીની અસત્ય વાતો કોઈએ માનવી નહિ.

અમે ત્રણ થોય માનનારા શ્રાવકોને જણાવીએ છીએ કે, જો તમે શ્રીજિનેશ્વર પરમાત્માના વચન ઉપર શ્રદ્ધા રાખનારા છો, તો શ્રાદ્ધવિધિના પાઠ અંગે સત્યપરીક્ષા કરવી જ જોઈએ અને જો શ્રીધનવિજયજી ખોટા હોય તો તેમને છોડીને પૂર્વાચાર્યો દ્વારા આચરિત શુદ્ધ સામાયારીનો આદર કરવો જોઈએ.

અને જો ત્રણ થોયના શ્રાવકો આવી પરીક્ષા કરવા તૈયાર ન થાય તો તેમના માટે શું કહેવું? વ્યક્તિરાગ બહું ભુંડો છે.

જો તમને લોકોને શ્રીઆત્મારામજી ઉપર વિશ્વાસ હોય કે તેઓએ આવું કામ કર્યું નથી, તો ખોટા કામ કરનારા, ઉન્માર્ગ પોષનારા વ્યક્તિઓનો તમારે ત્યાગ કરવો જોઈએ.

भरुयच्छ पाटन मेहसाणादिककों श्री संघ तिस पुस्तककों अपने नगरमें मंगवाके तिसका पाठ देखे, और जो मेरे लिखे समान पाठ निकले तो इन श्रीधनविजय-राजेंद्रसूरिजीका मृषालेख रूप अन्याय छापेमें छपवाकर सर्व देशके श्री संघको विदित करणा चाहिये । जेकर यह काम श्री संघ न करेगा तो मैं मानुंगा कि, श्री संघके घरमें न्याय नही है । और संघ भी इस महा पापका भागी होगा । श्री संघके विना किसके आगे फिरियाद करूं जेकर श्री संघ इस मेरे लेखपर ध्यान न देवेगा, तो मेरा क्या जोर है ? इस श्रीधनविजय-राजेंद्रसूरिजीने जब दीपक बाबत आगे श्री अहमदावादमें झूठ बोला था और झूठा ही नवपद प्रकरणका नाम लीया था, हमने तो प्रायः तबसे ही इनकों मृषावादी उत्सूत्रभाषी जानके इनके साथ संभाषण करना बंद करा था । और इस पोथी के इस झूठे लेखकों देखके तो हमको निश्चय हुआ कि, इस समान मृषावादी अधर्मी उत्सूत्रभाषी कोइ भी जैनमतमें पुरुष होवेगा । अहो भव्य जीवो ! इन मृषावादी कुपंथीयोकी संगत और दर्शन और इनके मुखसे व्याख्यान सुनना और इनकों जैनमतके साधु मानने महा पापका हेतु है । हम नही जानते ये कौन अधम जीव जैनके यतिका भेख किस वास्ते लीए फिरते है ? आगे हमने लोकोंके और कितनेक साधुयोंके मुखमें इनके अनेक अनाचार सुने थे, जो लिखने योग्य नही है, परंतु हमकों पूरे पूरी प्रतीति नही आती थी । परंतु इनकी इस थोथी पोथीके झूठे लेखोंको देखके अब निश्चय हो गया है कि, जो अकृत्य करे इनोंके लोक कहते थे, वे सर्व सत्य ही होवेगे ।

(२२) इन की इस पोथीके लेखको देखके मेरा मनतो इस्से अधिक उत्तर लिखनेसें हट गया था, परंतु प्रेरकोकी प्रेरणासें फिर लिखनेमें प्रवृत्त हुआ हूं । यह धनविजय अपने पुस्तककी समाप्तिमें पृष्ठ ६९९में लिखता है कि, कुवादीका वाक्स्तंभन करनेवाला मंत्र आराधके मैंने यह

આ પ્રમાણે રાધનપુરના જ્ઞાનભંડારમાંથી પુસ્તક મેળવીને અથવા અમદાવાદ, ભાવનગર, સુરત, વડોદરા, ભરૂચ, પાટણ, મહેસાણા આદિ શહેરોમાંથી તે ધર્મસંગ્રહનું પુસ્તક મેળવીને શ્રીસંઘ વિદ્વાનો પાસે શ્રીઆત્મારામજીએ પોતાના પુસ્તકમાં ગ્રહણ કરેલ પાઠ છે કે નહિ, તે નિર્ણય કરવો જોઈએ અને તેમાં શ્રીઆત્મારામજી સાચા લાગે તો શ્રીસંઘે સમસ્ત શ્રીસંઘને વિદિત કરવું જોઈએ.

આ નિર્ણય સંઘ ન કરે તો કોણ કરશે ! હું સંઘને નમ્ર વિનંતી કરું છું કે આ નિર્ણય તમારે સત્વરે કરવો જોઈએ.

શ્રીધનવિજયજી-રાજેન્દ્રસૂરિજીએ અમદાવાદમાં દીપક અંગે પ્રરૂપણા કરી હતી, ત્યારે જ મેં તો તેમને અસત્યવાદી જાણી લીધા હતા અને હવે આ લેખ જોવાથી નિશ્ચય થયો છે કે તેઓ અસત્ય બોલવામાં ખૂબ હોંશીયાર છે.

આથી હે ભવ્યો ! આ કુમાર્ગના પ્રવર્ત્તકોનો પરિચય તમારે ન કરવો જોઈએ.

પૂર્વે મેં તેઓના ઘણા ખરાબ કામો સાંભળ્યા હતા, પણ તે વખતે પ્રતીતિ થતી નહોતી. પરંતુ આ થોથીરૂપી પોથીને જોવાથી નિશ્ચય થયો છે કે, તેઓને ખોટા કામો કરવામાં જ આનંદ આવે છે.

આમ તો અસત્યથી ભરેલી આ પોથીની સામે લખવા માટે મેં ઉપેક્ષા કરી હતી. કારણ કે, અસત્યરૂપી વિજામાં કોણ હાથ નાંખે ! પરંતુ ઘણા ભવ્યાત્માઓની પ્રેરણાથી પુનઃ લખવા માટે પ્રવૃત્ત થયો છું.

(૨૨) પૃષ્ઠ-૬૯૯ ઉપર લખે છે કે... “કુવાદીના વાફ્સતંભન કરવાવાળા મંત્ર આરાધક એવા મેં આ પુસ્તક રચ્યું છે.”

અહીં ભવ્યાત્માઓ વિચારી શકે છે કે, લેખકે માત્ર પોતાની પ્રશંસા કરી છે.

પોતાના શ્રાવકોમાં મોટા મંત્રવાદી તરીકેની પ્રસિદ્ધિ મેળવવાની ભૂખ સિવાય બીજું કશું જ નથી. કારણ કે, તેમની પાસે એવો કોઈ મંત્ર જ નથી. પરંતુ કપટથી લોકોની વચ્ચે સિદ્ધ બની ગયા છે. લોકોને ડરાવવાની આ

पुस्तक रचा है। अहो भव्य जीवो ! इस धनविजयकी घूर्त्ता छल कपट दंभता तो देखो ! प्रथम तो इसने अपने मतके श्रावकांको यह जनाया है कि, मैं बडा मंत्रवादी हूं १, लोक जानेगें वह बडे सिद्ध मंत्र वाले है २, इनके पास ऐसा कोइ भी मंत्र नहीं है किंतु कपटसें लोकोमें सिद्ध बन बैठा है ३, अपनी सिद्धाइ दिखा के लोकांको डराता है ४, परंतु अपने मनमें यह नहीं समझता है कि, मैंने पूर्व जन्मोंमें जिनराजके धर्मकी आशातना करके महामिथ्यात्व उपार्जन करा है तिसके उदयसें मेरी बुद्धि विपर्यय हो रही है, इस्सें वर्तमानमें वर्त्त रहे संघकी निंदा करता हूं और अतीतकालमें हो गये हजारों आचार्योंपाध्यायोंकी और लाक़्खो साधुयोंकी निंदा करके दुर्लभबोधि होनेका बीजबोय रहा हूं। इस्सें क्या जाने मैरी कैसी भुंडी गति होवेगी ?

पृष्ठ १४० में छानवे ९६ थुइ श्रीबप्पभट्टिसूरिकृत और छानवे थुइ श्री शोभनमुनिकृतके वास्ते श्रीधनविजयजीने जो कल्पना करी है, सो महामिथ्या है। क्यों कि ऐसी कल्पना किसी भी जैनशास्त्रमें नहीं है तो इस श्रीधनविजयजीने असत्य लिखनेके फलको भूलके मिथ्यात्वके उदयसें निःकेवल झूठ ही इस पोथीमें लिख दीया है। इसका फल तो यही बिचारा अनाथ भोगेगा. और शोभनमुनि श्री जिनेश्वरसूरिकें शिष्य थे। ऐसा पाठ आत्म प्रबोधमें लिखा है.

तथा च तत्पाठः ॥ तदा शोभनेनोचे भो तात ! अहं दीक्षां ग्रहीष्यामि त्वमनृणी भव चेतसि परमानंदं धारय एतत्सुतवचो निशम्य सर्वधरविप्रो देवलोकं गतस्ततो मृतक्रियां कृत्वा शोभनेन श्रीवर्द्धमानसूरिशिष्य श्रीजिनेश्वरसूरिगुरुणां पार्श्वे दीक्षां गृहिता ॥

ऐसा स्पष्ट लेख है तो भी श्रीधनविजयजी लिखता है कि "चतुर्थस्तुतिनिर्णय पृष्ठ १७३ मां श्रीजिनेश्वरसूरिजीका शिष्य नवांगवृत्तिकारक श्रीअभयदेवसूरिजीका गुरुभाइ ॥ ए लखवुं पण

તરકટ માત્ર જ છે. બિચારા લેખક વિચારી શકતા નથી કે, પૂર્વભવમાં કરેલી આશાતનાઓના કારણે મારી બુદ્ધિનો વિપર્યાસ થઈ ગયો છે.

લેખકશ્રી એવું પણ વિચારી શકતા નથી કે, મારી બુદ્ધિના વિપર્યાસના યોગે હું વર્તમાનકાલીન શ્રીસંઘની નિંદા કરું છું અને અતીતકાળમાં થઈ ગયેલા હજારો આચાર્યો-ઉપાધ્યાયોની નિંદા કરીને દુર્લભબોધી તો નહિ બની જાઉં ને !

(૨૩) પૃષ્ઠ-૧૪૮ ઉપર ૯૬-૯૬ થોયના રચનારા શ્રી બપ્પભદ્રસૂરિજી અને શ્રીશોભનમુનિ માટે શ્રીધનવિજયજીએ જે કલ્પના કરી તે મહામિથ્યા છે. કારણ કે, એવી કલ્પના કોઈપણ જૈનશાસ્ત્રમાં નથી. માત્ર પોતાની માન્યતામાં તે સ્તુતિઓ પ્રતિબંધક બનતી હોવાના કારણે અસત્ય કલ્પના કરી નાંખી છે. ન જાણે એનું ફલ લેખકને શું મળશે ?

વળી શ્રીશોભનમુનિ શ્રીજિનેશ્વરસૂરિજીના શિષ્ય હતા. એવો પાઠ આત્મપ્રબોધમાં લખ્યો છે.

તथा च तत्पाठः ॥ तदा शोभनेनोचे भी तात ! अहं दीक्षां ग्रहीष्यामि त्वमनृणी भव चेतसि परमानंदं धारय एतत्सुतवचो निशम्य सर्वधरविप्रो देवलोकं गतस्ततो मृतक्रियां कृत्वा शोभनेन श्रीवर्धमानसूरि शिष्य श्रीजिनेश्वरसूरिगुरुणां पार्श्वे दीक्षां गृहिता ॥

આવો સ્પષ્ટ પાઠ છે. છતાં પણ શ્રીધનવિજયજી લખે છે કે.. “ચતુર્થસ્તુતિનિર્ણય પૃષ્ઠ-૧૭૩માં શ્રીજિનેશ્વરસૂરિના શિષ્ય નવાંગીવૃત્તિકારક શ્રી અભયદેવસૂરિના ગુરુભાઈ ॥ એ લખવું પણ આત્મારામજીનું એકાંતે સિદ્ધ થતું નથી. પુસ્તકાન્તરનો લેખ છે, પણ પ્રબોધ ચિંતામણી આત્મપ્રબોધાદિક ગ્રંથોમાં શ્રીવર્ધમાનસૂરિની શિષ્યપરંપરામાં પણ થયેલા શોભનાચાર્ય લખે છે.”

ઈત્યાદિક છલપૂર્વકના લેખ ભવ્યાત્માઓને ભ્રમમાં નાંખવા માટે લખ્યા છે. પરંતુ હું પૂછું છે કે, હે ધનવિજયજી ! તમે લખો છો કે આ લેખ પુસ્તકાન્તરનો છે, તો શું પુસ્તકાન્તરનો પાઠ માનવા યોગ્ય નથી ? જો

श्रीआत्मारामजीनुं एकांते सिद्ध थतुं नथी. पुस्तकान्तरनो लेख छे पण प्रबोधचिंतामणि आत्मप्रबोधादिक ग्रंथोमां श्रीवर्द्धमानसूरिजीनी शिष्य परंपरामें पण थया शोभनाचार्य लखे छे” इत्यादिक छलके लेख भव्य जीवोंकों भ्रमजालमें पाडनेके लिये लिखे है। परंतु हम पूछते है कि, हे श्रीधनविजयजी ! तुम जो लिखता है कि, यह लेख पुस्तकान्तरका है, तो क्या पुस्तकान्तरका पाठ मानने योग्य नही है ? जे कर है तो, इसमें तैने अपनी चतुराइ क्या छांटी ? जेकर तुम कहेगा कि, एकांत कहां लिखा है ? तथा तुम जो लिखता है कि, आत्मप्रबोधमें लिखा है कि, श्री वर्द्धमानसूरिकी शिष्य परंपरामें शोभनाचार्य हुए लिखा है। हम जानते है कि, झूठ लिखनेमें तेरी अंतरदृष्टितो नाश हो गइ है, परंतु बाह्यदृष्टिसें भी नही दीखता है। क्योंकि, आत्मप्रबोधमें जो पाठ है सो हम पूर्वे लिख आये है और तुम उस पाठसे और ही प्रकारका पाठ जाहिर करता है। इसी तरे हे भव्यो ! इस श्रीधनविजयजीने सर्व पोथी अपनी कल्पना लिखके भर दीनी है। इस वास्ते मैं इस मृषावादीके लेखका क्या क्या उत्तर लिखुं ? जेकर यह सत्यवादी होवे तो अपनी कल्पना समान जैनशास्त्रमें लेख दिखलावे।

(२४) पृष्ठ १४९ में श्रीधनविजयजी लिखता है कि “चौथी केटलीक थूइयोमां तो पोतानुं परनुं शरीरनुं रक्षण तथा सुख वली शत्रुना समुदायनो नाश करवो इत्यादिक याचना अने नमस्कार तथा ते देवनो जय बोलवो ने पोतानुं ऐश्वर्यादिक वधारवा प्रमुख याचनाओ करी छे ते सामायिकादिकमां एवी याचना करतां व्यवहारे सावद्य लागे”

यह भी लिखना श्रीधनविजयजीका महा मिथ्या है। क्यों कि, ऐसा लेख किसी भी जैनशास्त्रमें नही है। अपरं च यह लिखता है कि, पूर्वोक्त चौथी थुइ कहनेसें व्यवहारमें सावद्य लगे, हम पूछते है कि, ऐसा लेख कौनसे जैनशास्त्रमें है ? तथा व्यवहारमें सावद्य लगे, इस लेखमें यह भी

પુસ્તકાન્તરનો પાઠ માનવા યોગ્ય છે, તો તેમાં પોતાની ચતુરાઈ ક્યાં ચાલી ગઈ?

જો તમે એમ કહેશો કે એકાંત તો નથી? તો હું પૂછું છું કે મેં એકાંત ક્યા સ્થળે લખ્યો છે?

તથા તમે જે લખો છો કે, આત્મપ્રબોધમાં લખ્યું છે કે શ્રવર્ધમાનસૂરિની શિષ્ય પરંપરામાં શોભનાચાર્ય થયા છે.

-અસત્ય લખવામાં તમારી આંતરદષ્ટિ તો નાશ થઈ ગઈ છે. પરંતુ તમે બાહ્યદષ્ટિથી પણ દેખતા હોવ, તેમ લાગતું નથી. કારણ કે, આત્મપ્રબોધમાં જે પાઠ છે, તે હું પૂર્વે લખી આવ્યો છું અને તમે તે પાઠથી કંઈક જુદા પ્રકારનું જ જાહેર કરો છો.

આથી હે ભવ્યો! શ્રીધનવિજયજીએ સર્વ પોથી (પુસ્તક) પોતાની કાલ્પનિક વાતોથી ભરી દીધી છે. તેથી તે કાલ્પનિક, અસત્ય વાતોનો કેટલા ઉત્તર આપું?

જો શ્રીધનવિજયજી સત્યવાદી હોય, તો પોતે કરેલી વાતોને જૈનશાસ્ત્રોમાંથી બતાવે.

(૨૪) પૃષ્ઠ-૧૪૯માં શ્રીધનવિજયજીએ લખ્યું છે કે... “કેટલીક ચોથી થોયોમાં પોતાના-પરના શરીરનું રક્ષણ, સુખ, વળી શત્રુના સમુદાયનો નાશ કરવો ઈત્યાદિક યાચના તથા નમસ્કાર કરવો અને તે દેવની જય બોલવવાને પોતાના ઐશ્વર્યાદિને વધારવા વગેરેની યાચનાઓ કરી છે. સામાયિકાદિમાં એવી યાચના કરતાં વ્યવહારથી પણ સાવઘ લાગે.”

શ્રીધનવિજયજીની આ વાત પણ મહામિથ્યા છે. કારણ કે આવો લેખ કોઈપણ જૈનશાસ્ત્રમાં નથી તથા “પૂર્વોક્ત ચોથી કહેવાથી વ્યવહારમાં પણ સાવઘ લાગે” - આવું જે લેખકે લખ્યું છે, તે ક્યા જૈનશાસ્ત્રમાં છે? તે અમને જવાબ આપો.

વળી ‘વ્યવહારમાં સાવઘ લાગે’ - આ લેખથી એ પણ સિદ્ધ થાય છે કે, નિશ્ચયમાં સાવઘ ન લાગે. અને નિશ્ચય માનવો તે પણ ભગવાનની આજ્ઞા

सिद्ध होता है कि, निश्चयमें सावद्य न लगे, और निश्चय भी मानना भगवानकी आज्ञा है, तो भगवानकी आज्ञासे पराङ्मुख हो कर निश्चयका व्यवच्छेद करता है, इसी वास्ते हम लिखते हैं कि, यह श्रीधनविजयजी मिथ्यादृष्टी है।

॥ प्रश्न ॥ श्रीधनविजयजीने कहां निश्चयका व्यवच्छेद करा है।

॥ उत्तर ॥ इसने लिखा है कि, व्यवहारमें सावद्य है. तो इस ही लेखसे सिद्ध होता है कि निश्चयमें सावद्य नहीं। अब विचार करिए की जो कार्य सावद्य नहीं, उसके करनेमें जो निषेध करना यह भवभीरु प्राणीका काम है ? नहीं. तो इस मृषावादीने क्यों लिखा कि, चौथी थूड़ प्रतिक्रमण की आदिमें करनी किसी भी जैनशास्त्रमें नहीं है। तथा चौथी थूड़के निषेध वास्ते इसने जो इस पोथी थोथीमें स्वकपोल कल्पित वितंडावाद लिखा है, सो सर्व मृषावाद लिखा है. क्यों कि, जैसे लेख इसने लिखे है, वैसे लेख किसी भी जैनशास्त्रमें नहीं है।

(२५) पृष्ठ १७४ में श्रीधनविजयजी लिखता है कि, श्रीआत्मारामजी पांच वस्तुके विरोधी है ॥

“एक तो जैनलिंगनो विरोधी, बीजो श्री शत्रुंजय प्रमुख तीर्थनो विरोधी, त्रीजो जैनशास्त्रनो विरोधी, चोथो चतुर्विध श्री संघनो विरोधी, पांचमो पूर्वाचार्यनी सामाचारीनो विरोधी ॥

जैन लिंगनो विरोधी एवी रीते थाय छे के, श्री वीरशासनना साधुओने श्री जैनशास्त्रमें समेत मानोपेत जीर्णप्राय कपडां धारण करवां कह्यां छे ने पीलां प्रमुख कपडां धारण करवावालाने महा प्रभाविक स्थिरापद्रगच्छेक मंडन आचार्य श्री वादिवेताल शांतिसूरिजीए उत्तराध्ययनी बृहद्वेषवृत्तिमां विडंबक एटले विगोववावाला आदि शब्दे भांड चेष्टना करवावाला कह्या छे”

છે. ભગવાનની આજ્ઞાથી પરાડ્મુખ બનીને નિશ્ચયનો વ્યવસ્થેદ કરે છે. આથી શ્રીધનવિજયજીની વાત તદ્દન અસત્ય છે.

પ્રશ્ન:- શ્રીધનવિજયજીએ નિશ્ચયનો વ્યવસ્થેદ (ઉચ્છેદ) ક્યાં કર્યો છે ?

ઉત્તર:- શ્રીધનવિજયજીએ પૂર્વોક્ત લેખમાં લખ્યું છે કે ‘વ્યવહારમાં સાવધ છે.’ - આ લેખથી સિદ્ધ થાય છે કે નિશ્ચયમાં સાવધ નથી.

અહીં વાચકોએ વિચારવું જોઈએ કે, જે કાર્ય સાવધ નથી, તેને કરવાનો નિષેધ કરવો તે ભવત્મીરુ આત્માનું કામ છે ? નહિ. ભવત્મીરુ આત્મા ક્યારે પણ તેવો નિષેધ ન કરે. તો પછી શ્રીધનવિજયજીએ કેવી રીતે લખ્યું કે ‘પ્રતિક્રમણની આદિમાં ચોથી થોય કરવાની કોઈપણ શાસ્ત્રમાં કહી નથી.’-

વળી ચોથી થોયના નિષેધ માટે શ્રીધનવિજયજીએ આ પોથી (ચતુર્થસ્તુતિનિર્ણયશંકોદ્ધાર) રચી છે, તે માત્ર વિતંડાવાદ છે. સત્યથી વેગળી છે. કારણ કે જેવો લેખ તેમણે લખ્યો છે, તેવો લેખ કોઈપણ જૈનશાસ્ત્રમાં નથી.

(૨૫) શ્રીધનવિજયજી પૃષ્ઠ-૧૭૪ ઉપર લખે છે કે, શ્રીઆત્મારામજી પાંચ વસ્તુના વિરોધી છે “એક તો જૈનલિંગના વિરોધી, બીજા શ્રીશંત્રુજયપ્રમુખ તીર્થોના વિરોધી, ત્રીજા જૈનશાસ્ત્રોના વિરોધી, ચોથા ચતુર્વિધ શ્રીસંઘના વિરોધી, પાંચમા પૂર્વાચાર્યોની સામાચારીના વિરોધી છે. જૈનલિંગના વિરોધી એવી રીતે થાય છે કે શ્રીવીરશાસનના સાધુઓને શ્રીજૈનશાસ્ત્રમાં માનોપેત જીર્ણપ્રાયઃ સફેદ કપડાં ધારણ કરવા માટે કહ્યું છે, ને પીળાં કપડાં ધારણ કરવાવાળાઓને મહાપ્રભાવિક વાદિવેતાલ સ્થિરાપદ્રગચ્છૈક મંડન પૂ. આ. શ્રી શાંતિસૂરિજીએ ઉત્તરાધ્યયનની બૃહદ્વૃત્તિમાં વિડંબક એટલે વેષ વગોવવાવાળા આદિ શબ્દથી ભાંડયેષ્ટાના કરવાવાળા કહ્યા છે.”

-લેખકનો આ લેખ મહામિથ્યા છે. કારણ કે શ્રીભગવંતના સિદ્ધાંતમાં વસ્ત્રો રંગવાનો એકાંતે નિષેધ નથી. ‘મૈથુનને છોડીને કોઈપણ

यह लेख इस श्रीधनविजयजीका महा मिथ्या है; क्यों कि, श्री भगवंतके सिद्धांतमें एकांत वस्त्र रंगने का निषेध नहीं है। कारणके वास्ते एक मैथुन वर्ज्यके किसी भी वस्तुके करणेका निषेध नहीं है। यह कथन श्री निशीथ भाष्यमें है। इस वास्ते उपाध्याय श्रीमद्यशोविजयजीने तथा गणि सत्यविजयजीने किसी कारणके वास्ते वस्त्र रंगे है, तबसे लेके तपगच्छके साधु वस्त्र रंगके ओढते है। परंतु कोई भी प्रामाणिक साधु यह नहीं मानते है कि, श्री महावीर स्वामी के शासनमें रंगेके ही वस्त्र साधु रखे और मैरी भी यही श्रद्धा है। अब तो श्री सर्व संघ तपगच्छ खरतर गच्छमें यह रीति सम्मत है। श्रीआत्माराम आनंदविजयजीने ही ये रंगे वस्त्र रखनेकी परंपराय नहीं चलाइ। इस वास्ते एकले श्रीआत्माराम आनंदविजयजीकी जो श्रीधनविजयजी जैनलिंगका विरोधी लिखता है, यह लेख इसको इर्षावर्त मत्सरी अन्यायी अज्ञानी मृषावादी सूचन करता है। क्यों कि, श्रीमद्यशोविजयोपाध्यायजीसे लेकर आज तांइ जितने साधु हो गये है, तिन सर्वका निंदक श्रीधनविजयजी सिद्ध होता है। तथा श्री नेमसागरजी-रविसागरजी सरीखे त्यागी वैरागी मुनियोंको भी ये निंदक जैनलिंगके विरोधी लिखता है, परं इतना तो इसको पूछना चाहिये कि, तेरे गुरु राजेंद्रसूरिने संवत् १९२५ में कुमति मतका उद्धार करा है, तिससें पहिले रंगे हुए वस्त्रोंके बिना कौनसा साधु संयमी था ? तिसका नाम तो बतला दे ? तेरे गुरु दादा गुरु आदि तो सर्व अनाचारी असंयमी षट्कायके हिंसक थे; बिना त्यागी गुरु पासें दीक्षा लीया अब भी तैरा गुरु वैसा ही है। इस वास्ते श्रीधनविजयजी श्री संघका निंदक होनेसें दुर्लभबोधी है,

तथा उत्तराध्ययनका जो लेख इसने लिखा है, सो लेख भी इस श्रीधनविजयजीको महा मिथ्यादृष्टी उत्सूत्रभाषी मृषावादी जैनशास्त्रका अनभिज्ञ अक्षरबोध रहित अभिनिवेशिक मिथ्यादृष्टीपणेका सूचक है क्यों

વસ્તુમાં સકારણ કંઈ પણ કરવાનો નિષેધ નથી.’ આ શ્રીનિશીથભાષ્યનું વચન(કથન) છે. આથી મહોપાધ્યાય શ્રીયશોવિજયજીએ કોઈક કારણથી વસ્તુ રંગ્યા હતા. ત્યાંથી માંડીને તપગચ્છના સાધુઓ વસ્ત્રોને રંગીને ધારણ કરે છે. પરંતુ કોઈપણ પ્રામાણિક સાધુ એવું નથી માનતા કે શ્રી મહાવીર પ્રભુના શાસનમાં સાધુઓ રંગીન વસ્ત્રો જ રાખે અને મારી પણ તે જ શ્રદ્ધા છે. હાલ તો શ્રીસર્વસંઘ તપગચ્છ-ખરતર ગચ્છમાં આ રીતિ સંમત છે. શ્રીઆત્મારામ આનંદવિજયજીએ જ આ રંગીન વસ્ત્રો રાખવાની પરંપરા ચલાવી નથી. તો પછી લેખકે એકલા શ્રીઆત્મારામજી જૈનલિંગના વિરોધી છે, આવું શા માટે લખ્યું ? આ લેખ લેખકના દ્વેષ, ઈર્ષ્યાદિને સૂચિત કરે છે. કારણ કે, મહોપાધ્યાય શ્રીયશોવિજયજી મહારાજાથી લઈને આજ સુધી જેટલા સાધુ થઈ ગયા છે, તે સર્વેના નિંદક લેખક સિદ્ધ થાય છે. તથા શ્રીનેમસાગરજી, શ્રીરવિસાગરજી જેવા ત્યાગી વિરાગી મુનિઓને પણ લેખક જૈનલિંગના વિરોધી લખે છે.

પરંતુ લેખકને એટલું પૂછવું જોઈએ કે, તમારા ગુરુ શ્રીરાજેન્દ્રસૂરિજીએ સં. ૧૮૨૫માં કુમતિ મતનો ઉદ્ધાર કર્યો છે, તેના પહેલાં રંગીન વસ્ત્રો સિવાયના કયા સાધુ સંયમી હતા ? તેના નામ તો આપો ? તમારા ગુરુ-દાદાગુરુ આદિ સર્વે તો જૈનદીક્ષાથી વિપરિત આચરણ કરનારા હતા. ત્યાગી ગુરુ વિના દીક્ષા લીધી, આજે પણ તમારા ગુરુ તેવા જ પ્રકારના છે.

આથી લેખકે માત્ર પોતાના મતની પુષ્ટિમાં બીજાની નિંદા કરી છે - વ્યક્તિગત અઘટતા આક્ષેપો કર્યા છે. તેમાં તથ્ય નથી.

વળી ઉત્તરાધ્યયનના પાઠની સાક્ષી આપી છે. તેમાં લેખકની અનભિજ્ઞતા અને કદાપ્રહતા જ દેખાય છે. કારણ કે લેખકશ્રી લખે છે કે... ‘ઉત્તરાધ્યયનસૂત્રની બૃહદ્વૃત્તિમાં પીળા આદિ રંગીન વસ્ત્રોને રાખવાવાળા શ્રીમહાવીરપ્રભુના સાધુ વિરંબક = વેષ વગોવવાવાળા કહ્યા છે.’

પરંતુ આ પૂર્વોક્ત લેખની ગંધ પણ ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રની

कि, यह लिखता है कि, उत्तराध्ययनकी बृहद्वृत्तिमें पीले आदि रंगे वस्त्रोके रखनेवाले महावीर के साधु विडंबक एटले वेष विगोवनेवाले कहे है । परंतु इस पूर्वोक्त लेखकी गंध भी उत्तराध्ययन बृहद्वृत्तिमें नहीं है, वहां तो ऐसा लेख है कि, साधुका भेष लोकोंकी प्रतीति वास्ते है, जिस्से लोक साधु माने, और नाना प्रकारके जो उपकरणकी कल्पना है, सो इस वास्ते है कि, कोइ विडंबकादि स्वयमेव साधु नहीं बन जावे । इस टीकाकों वांचके बुधजन आप ही जान जावेंगे कि, श्रीधनविजयजीने झूठ लिखा है, इस झूठका दंड श्री संघको तैसा देना चाहिये, जैसा धर्मसंग्रह बाबत लिखा है और निशीथ सूत्रमें नवीन वस्त्रकों तीन चुलु रंग देना लिखा है, उस जगे भी इसने स्वकपोल कल्पित झूठ ही लिखा है, परंतु चूर्णिका पाठ नहीं लिखा है ॥

(२६) पृष्ठ १८० में श्रीआत्मारामजी श्री शत्रुंजय तीर्थका विरोधी इत्यादि जो लेख इसने लिखा है सो सर्व ही मिथ्या है, क्यों कि, इस लेखकी बाबत आर्यदेशदर्पण नामा पुस्तक अहमदावादके छापेमें छपवाके श्री संघने सर्व जगे प्रसिद्ध करा है, सो सर्व सुज्ञजनोंमें प्रसिद्ध है । इस वास्ते मैं श्री शत्रुंजय तीर्थका विरोधी नहीं हूं, परंतु भक्ति करनेवाला हूं. इस श्रीधनविजयजी अन्यायीने क्या जाने मिथ्यात्व के उदयसें यह झूठा लेख किस वास्ते लिखा है ? इसने अपने पक्षी तीन थुइके माननेवाले आदि मूढमति बनियोंकों श्रीआत्मारामजीके द्वेषी हो जाने वास्ते लिखा है ? इस दंभी छली कपटीका क्यों कर कल्याण होवेगा ?

और जैनशास्त्रका विरोधी लिखा सो भी मिथ्या है । क्यों कि, श्री पूज्य जिनभद्रगणि क्षमाश्रमणजीने श्री संग्रहणी सूत्रमें कोडि शब्दके वास्ते आचार्योंके दो मत लिखे है । एक तो सौ लाखकों कहना, और दूसरा कोडी कोई गिणती विशेषका नाम है इस वास्ते लिखा है कि, श्री कल्पभाष्य वृत्तिमें श्री पुंडरीक गणधरके गच्छमें बत्तीस हजार साधु लिखे है, तो पांच

બૃહદ્વૃત્તિમાં નથી.

ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રની બૃહદ્વૃત્તિમાં એવો પાઠ છે કે, સાધુનો વેષ લોકોની પ્રતીતિ માટે છે, જેનાથી લોકો સાધુને ઓળખે અને અનેક પ્રકારના ઉપકરણોની જે કલ્પના છે, તે માટે છે કે, કોઈ વિડંબક આદિ સ્વયંમેવ સાધુ ન બની જાય.

તે ટીકાને વાંચીને સુજ્ઞનો સ્વયં સમજી જશે કે, શ્રીધનવિજયજીએ અસત્ય લખ્યું છે. અહીં પણ શ્રીસંઘે ‘ધર્મસંગ્રહ’ની બાબતમાં પૂર્વે જણાવ્યું હતું, તેમ આ ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રની બૃહદ્વૃત્તિની ટીકાની પણ પરીક્ષા કરવી જોઈએ.

તથા નિશીથસૂત્રમાં નવીન વસ્ત્રોને ત્રણ અંજલી (રંગીન પાણીથી) રંગ આપવાનું લખ્યું છે. આ સ્થળે પણ તેમણે સ્વકપોલ કલ્પિત અસત્ય જ લખ્યું છે. પરંતુ ચૂર્ણિનો પાઠ લખ્યો નથી.

(૨૬) પૃષ્ઠ-૧૮૦ ઉપર શ્રીઆત્મારામજીને શ્રીશંત્રુજય તીર્થના વિરોધી ઈત્યાદિ જે લેખ તેમણે લખ્યો છે, તે સર્વે અસત્ય છે. કારણ કે, તે લેખની બાબતમાં “આર્યદેશદર્પણ” નામનું પુસ્તક અમદાવાદના છાપામાં છપાવીને શ્રીસંઘે સર્વસ્થળે પ્રસિદ્ધ કરેલ છે. તે સર્વ સુજ્ઞનોમાં પ્રસિદ્ધ છે. તેથી હું શ્રીશંત્રુજયતીર્થનો વિરોધી નથી. પરંતુ ભક્તિ કરવાવાળો છું.

-પૃષ્ઠ-૧૮૦ ઉપરનો સર્વ લેખ તેજોદ્વેષથી લખાયો છે. પોતાના મતની અસત્ય વાતોને ઢાંકવા માટે બીજા ઉપર મિથ્યા આરોપો મુકવા સિવાય તેમાં બીજું કશું જ નથી. આવી પ્રવૃત્તિ કરનારા બિચારા તે લોકોનું શું થશે ?

અને ‘જૈનશાસ્ત્રના વિરોધી’ તરીકે મને લખ્યો, તે પણ મિથ્યા છે. કારણ કે શ્રીપૂજ્ય જિનભદ્રગણિ ક્ષમાક્ષમણજીએ શ્રી સંગ્રહણી સૂત્રમાં ‘કોડી’ શબ્દને માટે આચાર્યોના બે મત લખ્યા છે. એક ‘કોડી’ શબ્દ ૧૦૦ લાખ માટે વપરાય છે અને બીજો ‘કોડી’ કોઈક ગણતરી વિશેષનું નામ છે.

મેં તો જૈનતત્ત્વાદર્શમાં ‘કોડી’ કોઈ ગણતરી વિશેષ છે માટે લખ્યું છે કે, શ્રીકલ્પભાષ્ય વૃત્તિમાં શ્રીપુંડરિક ગણધરના ગચ્છમાં ઉત્કૃષ્ટા બત્રીસ હજાર

कोडी क्योंकर हो सकते हैं ? ऐसी कोई आशंका न करे, इस वास्ते दूसरा मत लिखा है । परं पूर्वाचार्योंके लेखकों झूठा करने वास्ते नहीं लिखा है । और श्री हीरविजयसूरिजीने सो लाखकी कोडी लिखी है, और वीसकी कोडी निषेध करी है । और मैंने कोई जैनतत्त्वाददर्शमें ऐसा नहीं लिखा है कि, वीसकी कोडी ही माननी चाहिये, इस वास्ते श्रीधनविजयजी मृषावादी और जैनशास्त्रोका विरोधी है क्यों कि, इसकों तपगच्छके आचार्योंके लेख प्रमाण नहीं है, और उनोंकी निंदा करी है, तथा तीन थुइ माननेका पंथ झूठा निकाला है । ॥ पहिलां तो इसने प्रतिक्रमणकी आद्यंतकी थुइ निषेध करी । जब प्रतिवादीयोंने सताया तब कहने लगाकि, जिनमंदिरमें चौथी थुइ नहीं कहनी, जब तिसका लेख देखा तब कहने लगा कि, पूजादि विशिष्ट कारणे करणी, अन्यथा नहीं । इत्यादिक झूठी स्वकपोल कल्पना करके, इस चिंतामणी समान मनुष्य जन्मको बिगाडा है । क्यों कि, नगर सेठ प्रेमाभाई श्री संघके बडे २ सेठोंकी सहि सहित अपने छपवाए पत्रमें प्रगट लिखते हैं कि,

“मुनि आत्मारामजी महाराज चार थोयो प्रतिक्रमणामां कहे छे, ते कोइ नवीन नथी । परंपरा पूर्व चालती आवेली छे. हालमां मु. राजेंद्रसूरिए प्रतिक्रमणमां त्रण थोयो कहेवानुं परुष्युं छे परंतु अहीयां अहमदावादमां आठ दश हजार श्रावकनो संघ कहेवाय छे. तेमां कोइए त्रण थोयो प्रतिक्रमणमां कहेवी एम अंगीकार कर्षुं नथी अने कोइ थोयो कहेता पण नथी”

अब विचार करो कि, जेकर उपर लिखे परिमाण इस श्रीधनविजय-राजेंद्रसूरिये प्ररुपणा नहीं करी तो, क्या अहमदावादके सेठोंकों पूर्वोक्त लेखका स्वप्न आया था ? नहीं आया । किंतु येही जैनशास्त्रके तथा जैनसंघ के विरोधी श्रीधनविजय-राजेंद्रसूरि ही मिथ्यात्वके उदयसें कही कोई प्ररुपणा, कही कोई प्ररुपणा करते फिरते हैं ।

अब इस पोथीमें प्रतिक्रमणकी आदिमें जघन्य प्रकारे और किसी

સાધુ લખ્યા છે, તો પાંચ કોડી કેવી રીતે હોઈ શકે ? એવી કોઈ આશંકા ન કરે, આ માટે બીજો મત લખ્યો છે. પરંતુ પૂર્વાચાર્યોના લેખને અસત્ય સિદ્ધ કરવા લખેલ નથી અને શ્રીહીરવિજયસૂરિજીએ ૧૦૦ લાખની કોડી લખી છે અને વીસની કોડી નિષેધ કરી છે. અને મેં જૈનતત્વાદર્શમાં એવું નથી લખ્યું કે વીસની કોડી જ માનવી જોઈએ. તેથી શ્રીધનવિજયજીની વાત અસત્ય છે, જૈનશાસ્ત્રોની વિરોધી છે. કારણ કે, તેમને તપગચ્છના આચાર્યોના લેખ પ્રમાણ નથી અને તેઓની નિંદા લખી છે. સાથે સાથે ત્રણ થોયનો અસત્ય માર્ગ પ્રવર્તાવ્યો છે.

પ્રથમ તો તેમણે પ્રતિક્રમણની આદંતની ચોથી થોય નિષેધ કરી,

જ્યારે પ્રતિવાદિઓએ વિરોધ કર્યો, ત્યારે કહેવા લાગ્યા કે જિનમંદિરમાં ચોથી થોય નહીં કહેવી. જ્યારે જિનમંદિરમાં ચોથી થોયનો લેખ બતાવાયો, ત્યારે કહેવા લાગ્યા કે પૂજાદિ વિશિષ્ટ કારણમાં ચોથી થોય કહેવી, અન્યથા નહિ.

ઈત્યાદિ જુદ્ધિ સ્વકપોલ કલ્પના કરીને લોકોને ઉન્માર્ગમાં ધકેલી દીધાં છે. તેના યોગે સ્વ-પરનો મનુષ્યજન્મ બગડી રહ્યો છે. કારણ કે નગરશેઠ પ્રેમાત્માઈ શ્રીસંઘના બે મોટા શેઠોની સહી સહિત પોતાના દ્વારા છપાવેલા પત્રમાં પ્રગટપણે લખે છે કે...

“મુનિ આત્મારામજી મહારાજ ચાર થોયો પ્રતિક્રમણમાં કહે છે, તે કોઈ નવીન નથી. પરંપરા પૂર્વેથી ચાલતી આવેલી છે. હાલમાં મુ. રાજેન્દ્રસૂરિએ પ્રતિક્રમણમાં ત્રણ થોયો કહેવાનું પ્રરૂપ્યું છે. પરંતુ અહીંયા અમદાવાદમાં આઠ દસ હજાર શ્રાવકોનો સંઘ કહેવાય છે. તેમાં કોઈએ પણ પ્રતિક્રમણમાં ત્રણ થોયો કહેવી એમ અંગીકાર કર્યું નથી અને કોઈ (ત્રણ) થોયો કહેતા પણ નથી.”

અહીં વાચકોએ વિચારવું જોઈએ કે, જો ઉપર લખ્યા પ્રમાણે શ્રીધનવિજયજી-રાજેન્દ્રસૂરિજીએ પ્રરૂપણા કરી નથી, તો શું અમદાવાદના શેઠોને પૂર્વોક્ત લેખનું સ્વપ્ન આવ્યું હતું ? એવું તો નથી જ. પરંતુ જૈનશાસ્ત્ર

जगे जघन्योत्कृष्ट प्रकारे चैत्यवंदन करनी लिखते है ऐसे पूर्वापर जैनशास्त्र और जैनसंघसें विरोध लिखनेवाले इन बिचारे अनाथोंकी क्या जाने कैसी अशुद्ध गति होवेगी ? ॥३॥ मैं संघका विरोधी नहीं, किंतु संघानुयायी हूं । और श्रीधनविजय-राजेंद्रसूरिजी तपगच्छ खरतरगच्छ उपकेशगच्छादि सर्व सद्गच्छ और संघके विरोधी है क्यों कि, पूर्वोक्त निंदा करनेसें यह दुर्लभबोधि होनेका बीज बोय रहे है, परंतु यह काम इनोंको करना अच्छा नहीं है, आगे इनोकी मरजी ॥४॥

पूर्वधर पूर्वाचार्य सामाचारीका मैं विरोधी नहीं हूं, तपगच्छकी सामाचारी पालनेसें, परंतु यह श्रीधनविजय-राजेंद्रसूरिजी इस पोथीके १८३ पृष्ठके लेखसें महा मृषावादी और पूर्वाचार्योंकी सामाचारीके विरोधी सिद्ध होते है । क्यों कि इसने जो १३ ग्रंथो के नाम लिखे है, तिनमेसें एक आवश्यकचूर्ण बिना कोइभी ग्रंथ पूर्वधर पूर्वाचार्योंका रचा हुआ नहीं है । इस वास्ते इनोका लेख इनोहीको मृषावादी सूचन करता है । और इन पूर्वोक्त ग्रंथोमें जो पाठ लिया है, सो सर्व ही मैं सत्य करके मानता हूं. इस वास्ते मैं पूर्वाचार्योंके लिखे ग्रंथोका विरोधी नहीं हूं, परंतु श्रीधनविजय-राजेंद्रसूरिजी च्यार थुइ लिखने रचने और करनेवाले सर्व आचार्योंके विरोधी है । तथा तपगच्छ खरतरगच्छोके आचार्योंके निंदक और विरोधी है । तिनोंकी कही चौथी थुइ प्रतिक्रमणकी आद्यंतमें कहनी और श्रुतदेवता-क्षेत्रदेवताका कायोत्सर्ग करना, और थुइ दिन २ प्रत्ये कहनी नहीं मानते है; और माननेवालोंकी निंदा करते है । क्यों कि, श्री जयचंद्रसूरिजी और श्रीमद्यशोविजयोपाध्यायजीने तो देवसिक प्रतिक्रमणके आदिमें च्यार थुइसे चैत्यवंदना करनी कही है । तिसके वास्ते यह श्रीधनविजयजीने स्वकपोल कल्पित महा झूठी क्लपना इस पोथीमें लिखी है, सो तो इस ही की अज्ञानता उत्सूत्र प्ररुपणा तपगच्छके सर्व आचार्योंसे विरोधीता श्री संघके

અને જૈનસંઘથી વિપરીત જનારા શ્રીધનવિજયજી-રાજેન્દ્રસૂરિજી જ કર્મના ઉદયથી કોઈક વાર કોઈક સ્થળે અમુક પ્રરૂપણા અને કોઈક સ્થળે અન્ય પ્રરૂપણા કરતા ફરે છે.

વળી તે (ચતુર્થસ્તુતિનિર્ણયશંકોદ્ધાર) પુસ્તકમાં પ્રતિક્રમણમાં જઘન્ય પ્રકારે અને કોઈક સ્થળે જઘન્યોત્કૃષ્ટ પ્રકારે ચૈત્યવંદના કરવાની લખે છે. આવી રીતે જૈનશાસ્ત્ર અને જૈનસંઘથી પૂર્વાપર વિરોધ લખનારા આ બિચારા લોકોનું શું થશે ? ॥૩॥

હું સંઘનો વિરોધી નથી. પરંતુ સંઘાનુયાયી છું અને જ્યારે તથાકથિત પુસ્તક અને તેઓની પ્રરૂપણા જોતાં તેઓ સ્પષ્ટતયા શાસ્ત્ર, સંઘ અને સદ્ગચ્છના વિરોધી છે. તેઓની આ પ્રવૃત્તિ સ્વ-પર આત્મઘાતક છે. તેનાથી તેઓ પાછા ફરી જાય તો સારી વાત છે, બાકી તેઓની જેવી મરજી. ॥૪॥

(૨૭) વળી હું પૂર્વધર પૂર્વાચાર્યોની સામાચારીનો વિરોધી નથી. કારણકે હું તપગચ્છની સામાચારીનું પાલન કરું છું. પરંતુ શ્રીધનવિજયજી-શ્રીરાજેન્દ્રસૂરિજી તે પુસ્તકના પૃષ્ઠ-૧૮૩ ઉપરના લેખથી મૃષાવાદી અને પૂર્વાચાર્યોની સામાચારીના વિરોધી સિદ્ધ થાય છે. કારણ કે, ત્યાં તેમણે જે ૧૩ ગ્રંથોના નામ લખ્યા છે. તેમાંથી એક આવશ્યક ચૂર્ણિ વિના કોઈ પણ ગ્રંથ પૂર્વધર પૂર્વાચાર્યોનો રચેલો નથી. તેથી તેમનો લેખ તેમને જ મૃષાવાદી જાહેર કરે છે અને તે પૂર્વાક્ત ગ્રંથોમાં જે પાઠ લખ્યા છે, તે સર્વે પણ હું સત્ય તરીકે માનું છું. પરંતુ શ્રીધનવિજયજી-રાજેન્દ્રસૂરિજી ચાર થોય લખનારા-રચનારા અને કરનારા સર્વે આચાર્યોના વિરોધી છે તથા તપગચ્છ ખરતર ગચ્છના આચાર્યોના નિંદક વિરોધી છે. પૂર્વાચાર્યો દ્વારા કથિત ચોથી થોય પ્રતિક્રમણની આઘંતમાં કહેવી અને શ્રુતદેવતા-ક્ષેત્રદેવતાનો કાયોત્સર્ગ અને તેમની થોય કહેવી, તે માનતા નથી અને પૂર્વાચાર્યોની વાતને માનનારાઓની નિંદા કરે છે. કારણ કે, શ્રીજયંદ્રસૂરિજી અને મહોપાધ્યાય શ્રીયશોવિજયજીએ પ્રતિક્રમણના આઘંતમાં ચાર થોયથી ચૈત્યવંદના કરવાની કહી છે. તેમના માટે લેખકશ્રીએ સ્વકપોલ કલ્પિત મહા અસત્ય કલ્પના તે પોથીમાં લખી છે.

साथ विरोधीतादिकी सूचना करनेवाली है ॥

(२८) प्रश्न ॥ जब पूर्वोक्त १३ त्तरां ग्रंथोमें प्रथम करेमि भंते और पिछे इरियावहीया पडिक्कमवी कही है, तो तुम अपने श्रावकोंको ऐसी विधि क्यों नही बतलाते हो ?

उत्तर ॥ हे सौम्य ! इन शास्त्रोंके पाठ अति गंभीर है, और मैरी मति अति तुच्छ है, इस वास्ते मै इन शास्त्रकारोंका आशय नही समझ सकता हुं । क्यों कि, श्री विजयसेनसूरिजी सेनप्रश्नमें ऐसा लिखते है ॥

तथा च तत्पाठः ॥ तथा सामायिकाधिकारे पूर्वमीर्यापथिकीप्रतिक्रमणं शास्त्रानुसार्युत पश्चादिति प्रश्नोऽत्रोत्तरं ॥ सामायिकाधिकारे महानिशीथ-हारिभद्रियदशवैकालिक-बृहद्वृत्याद्यनुसारेण युक्त्यनुसारेण सुविहित परंपरानुसारेण च पूर्वमीर्यापथिकी प्रतिक्रमणं युक्तिमत्प्रतिभाति यद्यप्यावश्यकचूर्णो पच्छ इरिआवहीअए पडिक्कमइ इत्युक्तमस्ति परं तत्र साधुसमीपे सामायिककरणानंतरं चैत्यवंदनमपि प्रोक्तमस्ति ततः इर्यापथिकीप्रतिक्रमणं सामायिकसंबंधमेवेति कथं निश्चीयते तेन चूर्णिगत सामायिककरणसमाचारी सम्यक्तया नावगम्यते तदपि योगशास्त्रवृत्तिश्राद्धदिनकृत्यवृत्यादौ पश्चादीर्यापथिकीप्रतिक्रमणं दृश्यते तत्तु चूर्णमूलकमेवेति तदूपर्येति पश्चादीर्यापथिकीप्रतिक्रमणं निर्णीतं कथं भवतीति

॥ भाषा ॥ तथा सामायिकके अधिकारमें प्रथम ईरियावहीया करके करेमिभंतेकी पट्टी पढनी शास्त्रानुसार युक्त है वा प्रथम करेमिभंते पीछे इरियावही करनी इति प्रश्न ।

इसका उत्तर, सामायिकके अधिकारमें महानिशीथ, हरिभद्रसूरिकृत दशवैकालिककी बडी वृत्ति आदि अनुसारे और युक्ति अनुसारे, और सुविहित परंपरानुसारे तो, प्रथम ईर्यावही करणी युक्त मालूम होती है,

તે તો તેમની ઉન્માર્ગસન્મુખતા અને પૂર્વાચાર્યો તથા સંઘની વિરોધિતાને પ્રગટ કરે છે.

(૨૮) પ્રશ્ન:- પૂર્વોક્ત ૧૩ ગ્રંથોમાં ('ચતુર્થસ્તુતિનિર્ણયશંકોદ્ધાર' પુસ્તકના પૃષ્ઠ-૧૮૩ ઉપર જણાવેલા આવશ્યક બૃહદ્વૃત્તિ વગેરે ૧૩ ગ્રંથોમાં) તો પ્રથમ કરેમિભંતે અને પછી ઈરિયાવહીયા પડિક્કમવાની કહી છે, તો તમે પોતાના શ્રાવકોને આવા પ્રકારની વિધિ કેમ બતાવતા નથી ?

જવાબ:- હે સૌમ્ય ! તે શાસ્ત્રોના પાઠ અતિગંભીર છે. અને મારી મતિ આતિતુચ્છ છે. તેથી હું તે શાસ્ત્રોના આશય સમજી શકતો નથી. કારણ કે શ્રીવિજયસેનસૂરિજી સેનપ્રશ્નમાં નીચે પ્રમાણે લખે છે કે...

॥ તથા ચ તત્પાઠઃ ॥

તથા સામાયિકાધિકારે પૂર્વમીર્યાપથિકીપ્રતિક્રમણં શાસ્ત્રાનુસાર્યુત પશ્ચાદિતિ પ્રશ્નોઽત્રોત્તરં ॥ સામાયિકાધિકારે મહાનિશીથ-હારિભદ્રિયદશવૈકાલિકબૃહદવૃત્યાદ્યનુસારેણ યુક્ત્યનુસારેણ સુવિહિત પરંપરાનુસારેણ ચ પૂર્વમીર્યાપથિકી પ્રતિક્રમણં યુક્તિમત્પ્રતિભાતિ યદ્યપ્યાવશ્યકચૂર્ણો પચ્છ ઇરિઆવહીઅર્ પડિક્કમઙ્ગ ઇત્યુક્તમસ્તિ પરં તત્ર સાધુસમીપે સામાયિકકરણાનંતરં ચૈત્યવંદનમપિ પ્રોક્તમસ્તિ તતઃ ઈર્યાપથિકીપ્રતિક્રમણં સામાયિકસંબંધમેવેતિ કથં નિશ્ચીયતે તેન ચૂર્ણિગત સામાયિકકરણસામાચારી સમ્યક્તયા નાવાગમ્યતે તદપિ યોગશાસ્ત્રવૃત્તિશ્રાદ્ધદિનકૃત્યવૃત્યાદૌ પશ્ચાદીર્યાપથિકીપ્રતિક્રમણં નિર્ણાંતં કથં ભવતીતિ ॥

ભાવાનુવાદ- (પ્રશ્ન:-) સામાયિકના અધિકારમાં પ્રથમ 'ઈરિયાવહીયા' કરીને 'કરેમિભંતે'ની પટ્ટી (પાઠ) કહેવો શાસ્ત્રાનુસાર યુક્ત છે કે પ્રથમ 'કરેમિભંતે' અને પછી ઈરિયાવહી કરવી યુક્ત છે ?

જવાબ:- સામાયિકના અધિકારમાં મહાનિશીથ, શ્રીહરિભદ્રસૂરિકૃત દશવૈકાલિકસૂત્રની બૃહદ્વૃત્તિ આદિ અનુસારે તથા યુક્તિ અનુસારે તથા

यद्यपि आवश्यक चूर्णमें पीछे ईर्यावही पडिक्कमनी कही है, परंतु तिहां साधु समीपे सामायिक करण अनंतर चैत्यवंदन भी करना कहा है। तब तो ईर्यापथिकी प्रतिक्रमणका संबंध सामायिकके साथ ही है ऐसा कैसे जाना जावे ? इस वास्ते चूर्णगत सामायिक करणेकी सामाचारी अच्छीतरे नही जानी जाती है। यद्यपि योगशास्त्रवृत्ति, श्राद्धदिनकृत्य वृत्ति, आदिमें पीछे ईर्यावही करनी कही है सो भी लेख चूर्ण उपरसें ही है। इस वास्ते तिन ग्रंथोसें भी ईरियावही पीछे करणी यह निर्णय कैसे होवे ?

(२९) अब हम श्रीधनविजयजीकों पूछते है कि, तमने जो इस पोथीमें श्रीहीरविजयसूरिजी और श्री विजयसेनसूरिजीके दीये उत्तर रुप ग्रंथोके पाठ अर्थात् हीरप्रश्न-सेनप्रश्नोंके पाठ लिखे है, सो तुमने श्रीहीरविजयसूरिजी और श्रीविजयसेनसूरिजीको सत्यवादी मानके लिखे है कि असत्यवादी मानके जेकर सत्यवादी मानके लिखे है तब तो यह जो लेख तैने इस पोथीमें कितनी जगे लिखा है कि, प्रथम करेमिभंते पीछे ईरियावहिया सो क्या समझके लिखा है ? क्योंकि तुमारे मनमें तो श्रीसेनसूरिजीका कथन सत्य भासन हो रहा है, और पोथीमें तिस्से उलटा लिखके अपने मतके श्रावकांको मिथ्या श्रद्धा करवा रहे हो क्या तुम इन बिचारोंके कोई पूर्व जन्मोके शत्रु हो ? जेकर कहोंगे कि, हम उनोंको मृषावादी मानते है तो फेर कहनाहि क्या रहा ? अपनेही पूर्वजोंको मृषावादी ठहराये, तो तुमारेमें वचन सत्यकर मानता हुं. उनोने प्रथम ईरियावही और पीछे करेमिभंते लिखी है, तैसे ही मैं मानता हुं इस वास्ते सुज्ञन आपही विचार लेवेंगे कि, श्रीधनविजय-राजेंद्रसूरिजी श्रीचतुर्विध संघ और अपने पूर्वाचार्योंके विरोधी है कि, श्रीआत्मारामजी विरोधी है ?

॥ प्रश्न ॥ करेमिभंते पहिले वा ईर्यापथिकी पहिले इन दोनो ही वातोमें आप किसको मानते है ?

સુવિહિત પરંપરાનુસારે તો પ્રથમ ઈરિયાવહી કરવી યુક્ત જણાય છે. યદ્યપિ (જો કે) આવશ્યક ચૂર્ણિમાં પછીથી ‘ઈર્યાવહી’ પડિક્કમવાની કહી છે. પરંતુ ત્યાં સાધુ પાસે સામાયિક કર્યા બાદ ચૈત્યવંદન પણ કરવાનું કહ્યું છે. તેથી ઈર્યાપથિકી પ્રતિક્રમણનો સંબંધ સામાયિકની સાથે જ છે; એવું કેવી રીતે જાણી શકાય ? આથી ચૂર્ણિગત સામાયિક કરવાની સામાયારી સમ્યક્તયા જણાતી નથી. (અર્થાત્ ચૂર્ણિમાંથી સામાયિકની સામાયારી સારી રીતે જાણી શકાતી નથી.)

યદ્યપિ યોગશાસ્ત્રવૃત્તિ, શ્રાદ્ધદિનકૃત્ય વૃત્તિ આદિમાં (‘કરેમિ ભંતે’ ઉચ્ચરાવ્યા બાદ) ‘ઈર્યાવહી’ કરવાની કહી છે, તે પણ લેખ ચૂર્ણિના આધારે છે-ચૂર્ણી ઉપરથી છે. આથી તે ગ્રંથોથી પણ ‘ઈરિયાવહી’ પછી કરવી, તે નિર્ણય કેવી રીતે થઈ શકે ?

.....
(૨૯) ઉપરોક્ત સેન પ્રશ્નના પાઠથી સ્પષ્ટ થાય છે કે, શ્રીધનવિજયજીની વાત અસત્ય છે.

શ્રીધનવિજયજીને પ્રશ્ન છે કે... ‘સેનપ્રશ્ન’ ગ્રંથના કર્તા શ્રીસેનસૂરિજી મ.ને તમે સત્યવાદી માનો છો કે અસત્યવાદી માનો છો ?

જો શ્રીસેનસૂરિજી મ.ને સત્યવાદી માનો છો અને તેમના પ્રશ્નોત્તર ગ્રંથ સેનપ્રશ્નને સત્ય માનો છો, તો તમારા પુસ્તકમાં સેનપ્રશ્નથી વિરોધી લખવાથી તે ગ્રંથના વિરોધી સિદ્ધ થાઓ છો કે નહિ ? તેના યોગે તે ગ્રંથના કર્તા શ્રીસેનસૂરિજી મ.ના વિરોધી છો કે નહિ ?

જો શ્રીસેનસૂરિજી મ.ને અસત્યવાદી માનો છો, તો તમને કશું જ કહેવાનું રહેતું નથી. કારણ કે, તમે પોતાની ગુરુપરંપરામાં થયેલા પૂર્વજો-પૂર્વાચાર્યોને પણ અસત્યવાદી કહો છો.

અહીં વાચકો વિચારી શકે છે કે પોતાના પૂર્વજોની વાતોથી વિરોધી લખાણ કરવા અને પોતાના પૂર્વજોને અસત્યવાદી માનવા - અંધપરંપરાના વાહક માનવા, ઈત્યાદિ અસમંજસ લખનારા પ્રવૃત્તિ કરનારા શ્રીધનવિજયજી

॥ उत्तर ॥ हे सौम्य ! मैरा यह शक्ति नही है कि, मैं किसी भी सुविहित आचार्यके लेखकों असत्य करूं. क्यों कि दोनो ही तरेके शास्त्रोमें लेख है ।

॥ प्रश्न ॥ किस किस शास्त्रमें प्रथम ईर्यापथिकी और पीछे करेमिभंतेका उच्चार करना कहा है ?

॥ उत्तर ॥ श्री तपगच्छीयगणि श्रीरूपविजयजी अपने रचे प्रश्नोत्तरोमें ऐसे लिखते है ।

तथा च तत्पाठः ॥ जैनागमवचः श्रुत्वा नत्वा सद्गुरुपत्कजं ईर्यापथिकचर्च्वारुं वक्ष्ये सन्मार्गदीपिकां ॥१॥ जे आत्मार्थी जीव होय तिणे पचांगी प्रमाणे सामायिकादिक क्रिया करवी ते पचांगी नाम कहीछीए । सूत्र १ निर्युक्ति २ भाष्य ३ चूर्णि ४ वृत्ति ५ तथा सुविहित आचार्यकृत ग्रंथ तेहने अनुसारे जे भव्य जीव क्रिया करे ते जिनमार्गनो आराधक थाइ, अने हमणा कलिकालना दूषण थकी पोत पोताना गच्छने कदाग्रहें करीने सूत्रने लोपीने कदाग्रहें करीने श्रावकने विपरीत मार्गे चलवें तेहने इम कहे जे सामायिक दंडक उचरीने पछे ईरियावही पडिक्कमो पण सुविहित गच्छनी विधि सूत्रने अनुसारी ईर्यावही पडिक्कमीने सर्व पडिक्कमणुं पोसह सामायिक सज्जायादिक क्रिया करवी, पण ईर्यावही पडिक्कम्या विना पडिक्कमणादिक सामायिक करवुं ते आगमथी विरोधी छे ।

(३०) ते उपर श्रीमहानिशीथ सूत्रनी साखि लखी छे.

॥ तथाहि ॥ से भयवं जहुत्तविण उवहाणेण पंचमंगल महासुअक्खं धमहिज्झित्ताणं पुव्वाणुपुव्वीए पच्छाणुपुव्वीए अणाणुपुव्वीए सीरवंजणमत्ता बिंदुपयाक्खरविसुद्धिथिरपरिचियं काऊणमहतापबंधेणं सुत्तत्थंच विण्णायतउणं किं महिचज्झे गोयमा इरियावहियं से भयवं केणंअट्टेणं एवं वुच्चइ जयाणं पंचमंगलं महासुअक्खं धमहिज्झित्ताणं पुणो इरियावहिअं अहीए गोयमा जेएस

કેવી રીતે સત્ય હોઈ શકે ?

હું તો સર્વ તપગચ્છના આચાર્યોના વચનને સત્ય માનું છું. તેઓશ્રીએ પ્રથમ ઈરિયાવહી અને પછી 'કરેમિ ભંતે' લખી છે, તે જ પ્રકારે હું માનું છું તેથી સુજ્જનો વિચારી શકે છે કે ચતુર્વિધ સંઘ અને પોતાના પૂર્વાચાર્યોના વિરોધી શ્રીધનવિજયજી-રાજેન્દ્રસૂરિજી છે કે શ્રીઆત્મારામજી મ. છે ?

પ્રશ્ન:- 'કરેમિ ભંતે' પ્રથમ કે 'ઈરિયાવહી' પ્રથમ, આ બંને વાતોમાં તમે કઈ માનો છો ?

જવાબ:-હે સૌમ્ય ! મારી એ શક્તિ નથી કે, હું કોઈ પણ સુવિહિત આચાર્યશ્રીના લેખને અસત્ય (જાહેર) કરું. કારણ કે, શાસ્ત્રોમાં બંને પ્રકારના લેખ છે.

પ્રશ્ન:- કયા કયા શાસ્ત્રમાં પ્રથમ 'ઈર્યાપથિકી' અને પછી 'કરેમિ ભંતે' નું ઉચ્ચારણ કરવાનું કહ્યું છે ?

જવાબ:- શ્રીતપાગચ્છીય ગણિવર્ય શ્રીરુપવિજયજી સ્વરચિત પ્રશ્નોત્તરમાં આ પ્રમાણે લખે છે... તથા ચ તત્વાઠઃ ॥ જૈનાગમવચઃ શ્રુત્વા નત્વા સદ્ગુરુ પત્કજં ઈર્યાપથિકચર્ચારું વક્ષ્યે સન્માર્ગદીપિકાં ॥૧॥

-જે આત્માર્થી જીવ હોય, તેણે પંચાંગી પ્રમાણે સામાયિકાદિક ક્રિયા કરવી. તે પંચાંગીના નામ કહીએ છીએ. (૧)સૂત્ર, (૨)નિર્યુક્તિ, (૩)ભાષ્ય, (૪)ચૂર્ણિ, (૫)વૃત્તિ.

તથા સુવિહિત આચાર્યકૃત ગ્રંથને અનુસારે જે ભવ્યજીવ ક્રિયા કરે તે જિનમાર્ગનો આરાધક થાય છે. અને હમણાં કલિકાલના દૂષણથી પોતપોતાના ગચ્છના કદાબ્રહોને લઈને, સૂત્રને લોપીને કદાબ્રહોને કરીને શ્રાવકને વિપરીતમાર્ગે ચલાવે છે. તેમને એમ કહે છે કે, સામાયિક દંડક ઉચ્ચરીને પછી ઈરિયાવહી પરિક્કમો, પણ સુવિહિત ગચ્છની વિધિ સૂત્રને અનુસારી ઈર્યાવહી પરિક્કમીને સર્વ પરિક્કમણું, પોષહ, સામાયિક સજજયાદિક ક્રિયા

आयागमणागमणाइ परिणए अणेगजीवपाणभूअसत्ताणं
 अणोवउत्तपमत्ते संघट्टण अवद्दावणकिलामणं काउणं अणालोइअ
 अपडिक्कंते चेवगमणाइ अणेण अण्णवावार परिणामासत्तचित्तयाए
 केइपाणीतमेव भावंतरमच्छहिअ अट्टदुइट्टज्जवसिए किंचिकालंखणं
 विरत्तेताहे तस्सफलेणं विसंवेएज्जाजयाउणं कहिंचीण्णण मोहमाया
 दोसेणं एगिंदि आदीणं संघट्टं परिआवणं वाकयंहवेज्जातयाय पच्छ
 हाहाहा दुडुकयमम्मोहित्तिघण रागदोसमोह मिच्छत्तणामंधेहिं अदिट्ट
 परलोग पच्चवाएहिं कुरकम्मनिग्घणेहिं परमसंवेगमावणे सुपरिफूडं
 आलोइत्ताणं निंदित्ताणं गरहित्ताणं पायच्छित्तमणुचरित्ताणं
 निस्सल्लेअणाउलचित्ते असुभकम्मक्खयट्टा किंचि आयहिअचिइ
 वंदणाइ अणुट्टेज्जातयातयट्टेचेव उवउत्तेसे हवेज्जाजयातस्सणं
 परमेग्गचित्तसमाहि हवेज्जा तयाचेव सव्वजगजीव पाणभूअसत्ताणं
 अहिट्टफलसंपत्ती हवेज्जा ता गोयमा अपडिक्कंताए इरियावहिआए
 नकप्पई चेवकाउं किंचिवि चिइवंदणसज्जायज्जाणाई
 अफलासायमभिकंखु गणएणं अट्टेणं गोयमा एवं वुच्चइजहाणं
 गोयमाससुतत्थोभयपंचमंगलं थिरपरिचियं काउणं तओ इरियावहिअं
 अज्जाए से भयवं कयराएविहिए तमिरियावहिअमहीए गोयमाजहाणं
 पंचमंगलमहासुअक्खंधंति ॥ इति महानिशीथ तृतीयाध्ययने ॥

(३१) इहां श्री महानिशीथ सूत्रना त्रीजा अध्ययने इम कह्युं के, जे
 वारे कोई जीव १ प्राणी, बेइंद्री तेइंद्री चौरिंद्री जावत् पंचिंद्री भूत ते,
 वनस्पतीकाय सत्व, ते पृथ्वी प्रमुख च्यार थावर तेहनी संघट्टना करी अथवा
 तेहने परितापना उपजावी तेवारे मनमां पश्चात्ताप उपनो, हा हा ! अमोए
 घणुंज दुष्ट काम कर्युं अतिशय राग-द्वेष-मोह-मिथ्यात्व-अज्ञानदशाए अंध
 थइने परलोकना कष्टने अणविचारिने क्रूर कर्म निर्दयीपणे कर्युं हवे कुण
 रीते ए पापथकी न्यारो थईश. ए रीते परमवैराग्य रंगे रंगाणो थको पापने
 आलोइने निंदना करीने गरहणा करीने प्रायश्चित्त अंगीकार करीने शल्य रहित

करवी, પણ ઈયાવહી પરિક્કમ્યા વિના પ્રતિક્રમણાદિક સામાયિક કરવું તે આગમથી વિરોધી છે.

(૩૦) તે ઉપર શ્રીમહાનિશીથ સૂત્રની સાક્ષી લખી છે.

॥ તથાહિ ॥ સે ભયવં જહુત્તવિણ ઉવહાણેણ પંચમંગલં મહાસુઅક્ખં ધમહિજ્જિત્તાણં પુવ્વાણુપુવ્વીએ પચ્છણુપુવ્વીએ અણાણુપુવ્વીએ સરવંજણમતા બિંદુપયાક્ખરવિસુદ્ધથિરપરિચિયં કાઝણમહતાપબંધેણં સુત્તથં ચ વિણ્ણાય તઓણં ક મહિજ્જેજ્જા ગોયમા ઇરિયાવહિયં સે ભવ્યં કેણઅટ્ટેણં એવંવુચ્ચઇ જયાણં પંચમંગલં મહાસુઅક્ખં ધમહિજ્જિત્તાણં પુણો ઇરિયાવહિઅં અહીએ ગોયમા જેએસ આયાગમણાગમણાઇ પરિણઇ અણેગજીવપાણભૂઅસત્તાણં અણોવઉત્તપ્રમતે સંઘટ્ટણ અવહાવણકિલામણં કાઝણં અણાલોઇઅ અપડિઠ્ઠંતે ચેગમણાઇ અણેગ અણવાવાર પરિણામાસત્તચિત્તયાએ કેઇપાણીતમેવ ભાવંતરમચ્છદ્દિઅ અટ્ટુહુટ્ટુઇવવસિએ કિંચિકાલંખણં વિરત્તેતાહે । તસ્સફલેણં વિસંવએજ્જા જયાઝણં કહિંચીઅણાણ મોહમાયા દોસેણં એગિંદિ આદીણં સંઘટ્ટં પરિઆવણં વાકયંહવેજ્જાતયાય પચ્છાહાહાહાદુદુકયમમ્મોહિત્તિધણ રાગદોસમોહમિચ્છત્તણાણંધેહિ અદિટ્ટપરલોગ પચ્ચવાએહિંકુરકમ્મનિઘણેહિં પરમસંવેગમાવણે સુપરિફૂડં આલોઇત્તાણં નિંદિત્તાણં ગરહિત્તાણં પાયચ્છિત્તમણુચરિત્તાણં નિસ્સલ્લેઅણાઝલચિત્તે અસુભકમ્મક્ખયટ્ટા કિંચિ આયહિઅચિઇવંદણાઇ અણુટ્ટેજ્જાતયાતયટ્ટેચેવ ઉવઉત્તેસે હવેજ્જાજયાતસ્સણં પરમેગચિત્તસમાહિ હવેજ્જા તયાચેવ સવ્વજગજીવ-પાણભૂઅસત્તાણં અહિટ્ટુફલસંપતી હવેજ્જા તાગોયમા અપડિઠ્ઠંતાએ ઇરિયાવહિઆએ નકપ્પઈચેવકાઝં કિંચિવિ ચિઇવંદણસજ્ઝાયઝાણાઇ અ ફલાસાયમભિકંખુગણાએણં અટ્ટેણં ગોયમા એવં વુચ્ચઇ જહાણં ગોયમા સસુત્તથોભય પંચમંગલં થિરપરિચિયં કાઝણં તઝ ઇરિયાવહિઅં અજ્ઝાએ સે ભયવં કયરાએવિહિએ તમિરિયાવહિઅમહીએ ગોયમાજહાણં પંચમંગલમહાસુઅક્ખંધંતિ ॥

इति महानिशीथ तृतीयाध्ययने ॥

थइने अणाउलचित्त कहतां चित्तने समाधि जोगमां थापीने अशुभ कर्म क्षय करवाने अर्थे जेहथी आपणा आत्माने हित थाय एहवी करणी करे. एटले चैत्यवंदना आदे देईने समग्र सामायिक पडिक्कमणुं पोसह प्रमुख करणी करे तिवारे ते करणीना उपयोगने विषे सावधानपणे ते करता प्राणी वरतें तेहथी ते करता प्राणीना मननी एकाग्रता थाय चित्तनी समाधि थाय अने जे चित्त समाधि छे तिणे जे सकल जगत्ना जीव १ प्राणी २ भूत ३ सत्व तेहने अभीष्ट फलनी प्राप्ती थाय एटले मनोवंचित फलनी प्राप्ति थाय एटले एम कह्युं जे सर्व जगत्ना जीव उपर समभावे वर्तवुं तेहज सामायिक कहिये ।

यदुक्तं श्री आवश्यकनिर्युक्तौ ॥

समोजोसव्वभूयेसुतसेसुथावरेसुय तस्सामाइयं होई इइकेवली भासियं ॥१॥

ते कारण माटे गौतम इरियावहिया पडिक्कम्या विना कसीए करणी करवी न ज कल्पे ।

देववंदन अष्ट स्तुतिए देव वांदवा तथा प्रथम पोरसीए सूत्रपाठ करे ते सज्जाय कहीए तथा बीजी पोरसीए अर्थ चिंतन करीए ते ध्यान कहीए-इअ कहेतां ए आदे देइने सामायिक पोसह प्रमुख सर्व करणी. तेहना फलना स्वादनी इच्छवंत प्राणीने इरियावही पडिक्कम्या विना करणी करे तेहने कशुंए फल न थाय एटले एम कह्युं जे इरियावही पडिक्कम्या विना जे सामायिक करे ते वांझीयुं सामायिक छे ते सामायिकादि करणी सूत्र प्रमाणे इरियावही पडिक्कमीनेज करवी तथा महा निशीथ सूत्र ते षट्छेदसूत्र मध्ये छे ।

(३२) ते वचनने सामान्य वचन कहे छे तथा चूर्णीना वचनने विशेष वचन कहे तो जयसोमनामा खरतरगच्छी तेहज सामान्य पुरुष जाणवो जे कारण माटे प्रथम सूत्र तो गणधर महाराजे रच्यो छे, निरजुगती तो श्रुतकेवलीए रची छे, भाष्य तो पूर्वगत सूत्रधारीए रच्यो छे, चूरणी चो

(૩૧) અહીં શ્રીમહાનિશીથ સૂત્રના ત્રીજા અધ્યયને એમ કહ્યું છે કે જે વખતે કોઈ જીવ, અર્થાત્ બેઈન્દ્રિય, તેઈન્દ્રિય, ચતુરિન્દ્રિય યાવત્ પંચેન્દ્રિય કે જે પ્રાણી છે, ભૂત એટલે વનસ્પતિકાય અને સત્ત્વ એટલે પૃથ્વી આદિ ચાર સ્થાવર, આ પ્રાણી, સત્ત્વ, ભૂત રૂપ જીવોની સંઘટ્ટના કરી અથવા તેમને પરિતાપના ઉપજાવી, તે વખતે મનમાં પ્રશ્નાતાપ ઉપજ્યો. હા ! હા ! હા ! અમોએ ઘણું જ દુષ્ટ કામ કર્યું, અતિશય રાગ, દ્વેષ, મોહ, મિથ્યાત્વ, અજ્ઞાનદશાથી અંધ બનીને પરલોકના કષ્ટોને વિચાર્યા વિના કૂરકર્મ નિર્દયપણે કર્યું. હવે કેવી રીતે પાપથી અળગો થઈશ, એ રીતે પરમવૈરાગ્યને રંગે રંગાતો પાપની આલોચના કરીને, નિંદા કરીને, ગર્હા કરીને, પ્રાયશ્ચિત અંગીકાર કરીને, શલ્પરહિત થઈને, ચિત્તને સમાધિમાં સ્થાપીને અશુભકર્મોનો ક્ષય કરવા માટે જેનાથી આપણા આત્માને હિત થાય એવી કરણી કરે. એટલે ચૈત્યવંદના આદિ કરીને સમગ્ર સામાયિક પડિક્કમણું પોસહ પ્રમુખ કરણી કરે, તે વખતે તે કરણીના ઉપયોગને વિશે સાવધાનપણે તે કરતો પ્રાણી વર્તે અર્થાત્ કરણીના ઉપયોગપૂર્વક સાવધાનપણે સાધક ક્રિયા કરે છે.

તેનાથી તે રીતે કરતા પ્રાણીના (સાધકના) મનની એકાગ્રતા થાય, ચિત્તની સમાધિ થાય અને તેના યોગે સકલ જગતના જીવોના (જીવો એટલે પૂર્વે જણાવેલ પ્રાણી, ભૂત અને સત્ત્વ તમામ જીવોના) અભિષ્ટ ફલની પ્રાપ્તિ થાય. (આથી કહ્યું કે સર્વજગતના જીવ ઉપર સમભાવે વર્તવું તે જ સામાયિક કહેવાય છે.

યદુક્તં શ્રી આવશ્યકનિર્યુક્તૌ ॥

समो जो सब्ब भूयेसु तसेसु थावरेसु य तस्स सामाइयं होइ
इइकेवली भासियं ॥१॥

-તે કારણથી ગૌતમ ઈરિયાવહિયા પડિક્કમ્યા વિના કોઈપણ કરણી કરવી ન જ કલ્પે.

દેવવંદન આઠ સ્તુતિએ વાંદવા તથા પ્રથમ પોરસીએ સૂત્રપાઠ કરે તે

बहुश्रुते करी, टीका सर्व सूत्रनी जूनी सिद्धसेनाचार्यनी करी छे, ए रीते छे ते महानिशीथ सूत्रना वचनने सामान्य कहे तिके ज सामान्य पुरुष जाणवा तथा श्री दशवैकालिकनी मोटी टीका चौदसेने चौमालिस शास्त्रना कर्ता सुविहित गच्छना धोरी श्री हरिभद्रसूरिनी रचेली छे, ते टीका मध्ये पण एम लख्युं छे जे इरियावही पडिक्कम्या विना जो कसी क्रिया करीस अने इरियावहि पडिक्कम्या विना जो क्रिया करीस तो ते क्रिया अशुद्ध थशे ए रीते कह्युं छे । श्री हरिभद्रसूरिजी महाराजे तेहनो पाठ छे

तथा “इर्यापथ प्रतिक्रमणाकृत्वा नान्यत्किमपिकुर्यात्तद-
शुद्धतापत्तेः ॥” इति दशवैकालिकवृत्तौ हारिभद्रयां ॥२॥

तथा श्री भगवती सूत्रना १२ शतकना पहेला उद्देशामां पोक्खली श्रावके इरियावहि पडिक्कमीने शंख श्रमणोपासकने वंदना नमस्कार करीने इम कह्युं ते सूत्र पाठ ए छें

“तत्तेणं पोक्खली समणोवासए जेणेव पोसहसाला जेणेव संखेसमणोवासए तेणेव उवागच्छइ उवागच्छिता गमणागमणे पडिक्कमति २ ता संखं समणोवासगं वंदति णमंसती”

ए सूत्र मध्ये एम कह्युं जे शंख श्रमणोपासक पोषधमां वर्त्ततो हतो तेनी साथे वात करवी हती, ते पण पुक्खली श्रावके इरियावहि पडिक्कमीने करी भगवती सूत्रमां कही छे, तो सामायिकतो मुनिराजपणानी वानगी छे तेहनी क्रिया तो विरतीरुप प्रसादनी पीठिकानी समान इरियावहि पडिक्कम्या विना सामायिक शुद्ध थायज नही इति भगवती सूत्रे एहज पदनी टीका श्री अभयदेवसूरिजीए लखी छे “गमणागममाए पडिक्कमइति इर्यापथिकी प्रतिक्रामतीत्यर्थः” इति श्री भगवती वृत्तौ श्री अभयदेवसूरयः ॥४॥

तथा श्री धर्मघोषसूरिकृत संघाचार भाष्यमांहि पण कह्युं छे, जे पुक्खली श्रावकनी कथा सांभलीने इरियावहि पडिक्कमीनेज सामायिक करवुं

॥ यदुक्तं ॥ श्रुत्वैवमल्पमपि पुष्कलिनानुचीर्णमीर्या-

સજ્જાય કહેવાય તથા બીજી પોરસીએ અર્થ ચિંતન કરીએ તે ધ્યાન કહેવાય.

આથી ધર્મક્રિયાના ફલના સ્વાદની ઇચ્છાવાળા જીવે (સાધકે) ઇરિયાવહિયા પડિક્કમીને કરણી કરવી. તે વિના કશું જ ફળ ન મળે.

એટલે જ એમ કહ્યું કે, ઇરિયાવહી પડિક્કમ્યા વિના જે સામાયિક કરે તે વાંઝિયું સામાયિક છે. તે સામાયિકાદિ કરણી સૂત્ર પ્રમાણે ઇરિયાવહી પડિક્કમીને જ કરવી તથા મહાનિશીથસૂત્ર તે છ છેદસૂત્રની મધ્યમાં છે.

(૩૨) જો કોઈ શ્રીનિશીથસૂત્રના વચનને સામાન્ય વચન કહે અને ચૂર્ણીના વચનને વિશેષવચન કહે, તો તે લેશમાત્ર યોગ્ય નથી. કારણ કે, મહાનિશીથ સૂત્ર પૂ.ગણધર ભગવંત દ્વારા વિરચિત છે. કહ્યું છે કે પંચાંગી પૈકી ‘સૂત્ર’ની રચના પૂ.ગણધર ભગવંતે કરેલી છે. ‘નિર્યુક્તિ’ની રચના શ્રીશ્રુતકેવલી મહારાજે કરી છે. ‘ભાષ્ય’ની રચના પૂર્વગત સૂત્રધારીએ કરી છે. ‘ચૂર્ણી’ની રચના બહુશ્રુત પરમર્ષિ એ કરી છે. સર્વસૂત્રની જુની ટીકા શ્રીસિદ્ધસેનાચાર્યની છે.

૧૪૪૪ ગ્રંથના રચયિતા, સુવિહિત ગચ્છના ધોરી શ્રીહરિભદ્રસૂરિજી દ્વારા વિરચિત શ્રીદશવૈકાલિક સૂત્રની બૃહદવૃત્તિમાં લખ્યું છે કે, ... ઇરિયાવહી પડિક્કમ્યા વિના કોઈ ક્રિયા કરવી નહિ અને ઇરિયાવહી પડિક્કમ્યા વિના જો ક્રિયા કરીશ તો તે ક્રિયા અશુદ્ધ થશે. તે પાઠ આ પ્રમાણે છે.

“इर्यापथप्रतिक्रमणमकृत्वा नान्यत्किमपि कुर्यात्तदशुद्धतापत्तेः ॥”

इति दशवैकालिकवृत्तौ हारिभद्र्यां ॥२॥

શ્રી ભગવતી સૂત્રના ૧૨મા શતકના પહેલા ઉદ્દેશામાં પુક્રખલી શ્રાવકે ઇરિયાવહી પડિક્કમીને શ્રમણોપાસક શંખને વંદના, નમસ્કાર કરીને એમ કહ્યું, તે સૂત્ર પાઠ આ છે.-

“ततेणं पोक्खली समणोवासए जेणेव पोसहसाला जेणेव संखे समणोवासए तेणेव उवागच्छइ उवागच्छत्ता गमणागमणे पडिक्कमति र ता संखं समणोवासगं वंदति णमंसती”

प्रतिक्रमणतः किल धर्मकृत्यं सामायिकादि विदधीत ततः प्रभूतं तत्पूर्वमत्र चपदावनिमार्जनं त्रिः १

व्याख्या पुक्खलि श्रावके थोडुंसुक धर्मकार्य करयुं साहमीवच्छलमां तेडवा मात्र ते पण इरियावहि पडिक्कमीने शंखनामा श्रमणोपासकने कह्युं ते माटे सामायिकादि विशेष करणी तो इरियावहि पडिक्कमीनेज करवुं त्रणवार भूमि पूंजिने करवुं इति संघाचार वृत्तौ ॥

तथा प्रभातिक सामायिक करवाने अधिकारे प्रथम इरियावहि पडिक्कमीने पछी सामायिकका पाठ उचर्या हैं तेहनो ए पाठ हैं ॥ “तओराइएचरमजामे उट्टिउण इरियावहियं पडिक्कमियपुव्विच पोत्तिपेहिय नमोक्कारपुव्वं सामाइयसुत्तं कट्ठिय संदिसावियसज्जायंकुणइ” ॥

व्याख्या, ते वारे रात्रिने चोथे प्रहरे इरियावहि पडिक्कमीने प्रथम थकी तेवार पछी मुहपत्ती पडिलेहीने नमस्कार १ गणीने सामायिक दंडक उच्चार करीने संदिसाविय कहेतां बेसणे संदीसामी बेसणे ठाएमी कहीने सज्जाय करे ए पाठ छे ॥

तथा जिनवल्लभसूरिकृत पोषध विविध प्रकरणमां लख्युं छे जे रात्रीए पोसह करयो होय ते पाछली राते उठीने प्रथम इरियावहि पडिक्कमीने च्यार नोकारनो काउसगग करी उपर लोगस्स कहीने मुहपत्ती पडिलेहीने नोकार गणीने सामायिक लेवुं. श्री जिनवल्लभसूरिजीए कह्युं के, गृहस्थ चंचल जोगनो धणी इरियावहिया पडिक्कम्या विना सामायिक करे तेहने सामायिक शुद्ध नज होय । स्नान करीने पूजा करे ए तो सर्व लोकमां प्रसिद्ध छे पण पूजा करीने न्हावुं एम तो कोई करतुं नथी, तेम इरियावहि ते पापनी टालणहारी छे भावना जल छे तेणे शुद्ध थइने पछी सामायिकमां प्रवर्त्ते, तो ज सामायिक शुद्ध थाय. इरियावहि पडिक्कम्या विना सामायिक सुद्ध ज न होय. इहां कोइ गच्छममत्वे करीने विवेक रहित थका एम बोले छे जे गणधर महारजनुं रच्युं श्री महानिशीथ सूत्र तेहने सामान्य सूत्र कहे छे.

આ સૂત્રમાં કહ્યું છે કે, જે શ્રમણોપાસક શંખ પોષપમાં રહ્યો હતો, તેની સાથે વાત કરવી હતી. તે પણ પુફ્ખલી શ્રાવકે ‘ઈરિયાવહી’ પરિક્કમીને કરી, તેમ ભગવતી સૂત્રમાં કહ્યું છે. તો પછી સામાયિક તો મુનિરાજપણાની વાનગી છે, તેની ક્રિયા તો વિરતિરૂપ પ્રસાદની પીઠિકા સમાન ‘ઈરિયાવહી’ પરિક્કમ્યા વિના સામાયિક શુદ્ધ થાય જ નહિ.

ભગવતી સૂત્રના તે પદની ટીકા શ્રી અભયદેવસૂરિજીએ લખી છે, તે આ પ્રમાણે છે-

“ગમણાગમણાણ પડિક્કમઈતિ ઇર્યાપથિકી પ્રતિક્રામતીત્યર્થઃ” ઇતિ શ્રી ભગવતીવૃત્તૌ શ્રી અભયદેવસૂરયઃ ॥૪॥

શ્રી ધર્મઘોષસૂરિજી કૃત સંઘાચાર ભાષ્યમાં પણ કહ્યું છે કે, પુફ્ખલી શ્રાવકની કથા સાંભળીને ‘ઈરિયાવહી’ પરિક્કમીને જ સામાયિક કરવું.

॥ યદુક્તં ॥ શ્રુત્વૈવમલ્પમપિ પુષ્કલિનાનુચીર્ણ્ણમીર્યાપ્રતિક્રમણતઃ કિલધર્મકૃત્યં સામાયિકાદિ વિદધીત તતઃ પ્રભૂતં તત્પૂર્વમત્ર ચ પદાવનિમાર્જ્જનં ત્રિઃ ॥૧॥

ભાવાર્થ :- પુફ્ખલી શ્રાવકે અલ્પ પણ ધર્મકાર્ય કર્યું, સાધર્મિક વાત્સલ્યમાં તેડવા (આમંત્રણ આપવા) માટે. (તેટલું અલ્પ ધર્મકાર્ય) પણ ‘ઈરિયાવહી’ પરિક્કમીને શંખ નામના શ્રમણોપાસકને કહ્યું. તેથી સામાયિકાદિ વિશેષ કરણી તો ‘ઈરિયાવહી’ પરિક્કમીને જ કરવી, ત્રણવાર ભૂમિ પ્રમાર્જ્જને કરવી.

આ પ્રમાણે સંઘાચારવૃત્તિનો ભાવાર્થ છે.

(૩૩) શ્રીહરિભદ્રસૂરિકૃત પંચાશક ગ્રંથની ચૂર્ણીમાં પ્રાભાતિક (સવારે) સામાયિક કરવાના અધિકારમાં પ્રથમ ‘ઈરિયાવહી’ પરિક્કમીને પછી સામાયિકનો પાઠ ઉચ્ચારવાની વિધિ બતાવી છે. તે પાઠ આ પ્રમાણે છે.

“તઓ રાઙ્ગ ચરમજામે ઝટ્ટિણ્ણ ઇરિયાવહિયં પડિક્કમિય પુર્વિં ચ પોત્તિપેડિય નમોઘ્કારપુવ્વં સામાઙ્ગયસુત્તં કઙ્કિય સંદિસાવિયસજ્ઙ્ગાયં કુણઙ્”
ભાવાર્થ:- ત્યારબાદ રાત્રિના ચોથા પ્રહરે ઊઠીને ‘ઈરિયાવહી’ પરિક્કમીને,

तथा बारव्रतना उच्चारमां देशथी विरतीरुप नवमुं सामायिक व्रत तेहना अधिकारनो कहेनारो चूर्णीनो पाठ छे ते मध्ये च्यार स्थानके सामायिक कह्युं छे ते कहे छे,

“चेइयघरे १ साहुसमीवे २ नियघरे ३ पोसहसालाए ४ जत्थवावीसमइ अच्छइवानिब्बावारो सवत्थकरेइ सव्वं चउसुठाणेसुनियमाकायव्वंचेवेति” तेहमां जो कोइनुं देणुं लेणुं न होय कोय हाथ पकडीने बलात्कारे जोर करीने यद्वा तद्वा बोलनारानो भय न होय तो पोताने घरेज सामायिक करीने साधुनी परे जयणा सहित पंच सुमति त्रणगुप्ति इर्या उपयोगमां वर्ततो साधुनी परे उपयोग सहित मार्गमें चालतो

“तिविहेण नमिउण साहुणो पच्छ सामाइयं करेमिभंते सामाइयं सावज्झं जोगं पच्चक्खामि दुविहं तिविहेणं जाव साहु पज्जुवासाभित्तिकाउणापच्छा इरियावहियं पडिक्कमइ पच्छआलोइत्तावंदइ आयरियादिजहारायणियादे पुणोवि गुरुवंदित्ता पडिलेहित्ता निविट्ठो पुच्छइ पढइ वाएवं चेइएसु विजयासगिहे पोसहसाला एवा आवासएवा तत्थनवरिगमणंनत्थि”

ए हरिभद्रसूरिकृत वृत्तिनो पाठ जाणवो.

चूर्णीमां पण एमज छे “एवं चेइसुवि असइसाहुचेइयाणं पोसहसालाए सगिहे वा एवं सामाइयं वा आवस्सयं वा करेति तत्थनवरिगमणं नत्थिभणइ जावणियमं समाणेमी”

तथा जे ऋद्धिवंत छे ते सामायिक करतो थको माथे थकी मुगट उतारे तेहनो ए पाठ छे

“सोयकिरसामाइयं करितो मउडंण अवणेति कुंडलाणि १ णाममुइ २ पुप्फ ३ तंबोल ४ पावरग ५ मादि वोसरति अन्ने भणंति मउडंपि अवणेति” इहां चूर्णी मध्ये कह्युं छे जे ऋद्धिवंत होय ते माथानो मुगट माथे राखीने सामायिक करे तथा केटलाक आचार्य कहे छे जे मुगट

ત્યારબાદ પ્રથમ મુહપત્તિ પરિલેહીને ૧ નવકાર ગણવાપૂર્વક સામાયિક દંડક ઉચ્ચરાવે.ત્યારબાદ સંદિસાવિય કહીને બેસણે સંદીસામી બેસણે ઠાએમી કહીને સ્વાધ્યાય કરે.

શ્રીજિનવલ્લભસૂરિકૃત પૌષધ વિધિ પ્રકરણમાં લખ્યું છે કે રાત્રિનો પૌષધ કર્યો હોય તો પાછલી રાતે ઉઠીને પ્રથમ ‘ઈરિયાવહી’ પરિક્કમીને ચાર નવકારનો કાયોત્સર્ગ કરી ઉપર લોગસ્સ કહીને મુહપત્તિ પરિલેહીને નવકાર ગણીને સામાયિક કરે.

અહીં મધ્યસ્થભાવે વિચારણા કરવી કે પૌષધમાં તો વિરતિ છે, છતાં પણ શ્રી જિનવલ્લભસૂરિજીએ ‘ઈરિયાવહી’ પરિક્કમીને સામાયિક લેવાનું કહ્યું. તો પછી ગૃહસ્થ તો ચંચલ યોગનો ઘણી છે- તેથી તે તો ‘ઈરિયાવહી’ પરિક્કમ્યા વિના સામાયિક કરે તો સામાયિક શુદ્ધ ન જ થાય.

વળી જેમ સ્નાન કરીને પૂજા કરે તે તો સર્વલોકમાં પ્રસિદ્ધ છે, પણ પૂજા કરીને સ્નાન કરવાનું કાર્ય કોઈ કરતું નથી. તેમ ઈરિયાવહી પાપનાશક છે, ભાવના જલ છે, તેનાથી શુદ્ધ થઈને સામાયિકમાં પ્રવર્તે તો જ સામાયિક શુદ્ધ થાય. ‘ઈરિયાવહી’ પરિક્કમ્યા વિના સામાયિક શુદ્ધ ન જ થાય.

અહીં કોઈ ગચ્છમમત્વના યોગે વિવેક રહિત થઈને એમ બોલે છે કે, પૂ. ગણધર ભગંવતનું રચેલું શ્રીમહાનિશીથ સૂત્ર છે. તે સામાન્ય સૂત્ર છે.

(૩૪) બારવ્રતના વ્રતના ઉચ્ચારમાં દેશથી વિરતિરૂપ નવમું સામાયિક વ્રત છે. તે સામાયિક વ્રતના અધિકારનો જણાવનારો ચૂર્ણિનો પાઠ છે. તેમાં ચાર સ્થળે સામાયિક કરવાનું કહ્યું છે. તે આ પ્રમાણે છે-

“ચેઙ્ગઘરે ૧ સાહુસમીવે ૨ નિયઘરે ૩ પોસહસાલાણ ૪ જત્યવાવીસમઙ્ગ અચ્છઙ્ગવાનિવ્વાવારો સવ્વત્થ કરેઙ્ગ સવ્વં ચઠ્ઠસુઠાણેસુ નિયમાકાયવ્વં ચેવેતિ”

-તેમાં જો કોઈનું દેણું-લેણું ન હોય, કોઈ પકડીને બળાત્કારથી યદ્વા તદ્વા બોલનારનો ભય ન હોય તો પોતાના ઘરે જ સામાયિક કરીને સાધુની જેમ જયણા સહિત પાંચ સમિતિ-ત્રણ ગુપ્તિ તથા ઈર્થાના ઉપયોગમાં વર્તતો

પણ ઉતારે, એ રીતે બે સામાચારી કહી છે તો ધરતરવાલે એકજ પાઠ કેમ લખ્યો એ પણ વિચારજ્યો.

(૩૫) તથા “પચ્છ ઈરિયાવહિયં પડિક્કમઇ” એ પદનું વ્યાખ્યાન તે એ છે “પશ્ચાત્ ઈર્યાપથિકાયાઃ પ્રતિક્રામતીત્યત્રપંચમી વિભક્તિર્ગમનવ્યાવર્ત્તિલક્ષણાસ્તિ એતાવતાગંતવ્યક્રિયાવ્યાવૃત્તઃ સન સ્વાધ્યાયાદિ- પરાયણો ભવતિ યથાપુષ્કલિના સંઘસમીપાગતેન ઈર્યા પ્રતિક્રમ્ય પૃથ્વ્યાદિપ્રમાર્જનંચ કૃત્વા પરિમિતક્ષેત્રાદૌ ઉપવેશનાદિકં વિહિતં”

॥ વ્યાખ્યા ॥ ઈર્યાવહિયા જે જાવાની ક્રિયા તેહ થકી નિવર્તન કરે એટલે સામાયિકમેં થિરપણે વર્તે, એહવો અર્થ છે. ઇહાં પાંચમી વિભક્તિ છે તે જાવાની ક્રિયાની નિષેધની કરનારી છે એટલે એમ કહ્યું એ જવાની ક્રિયા થકી નિવર્ત્યોં થકો સજ્જાય પ્રમુખ કરવાને તત્પર થઇને પ્રવર્તે, જેમ પુષ્કલિનામા શ્રાવક સંઘ શ્રાવકને પાસે જઇને ઈર્યાવહિની ક્રિયા કરીને તેહથી નિવર્તન કરીને ત્રણવાર ભૂમિ પૂંજિને પરિમિત ક્ષેત્રે બેસીને યથારીત કરતા હવાએ અર્થ છે તે જાણવું તથા શ્રી મહાનિશીથમાં કહ્યું જે ઈરિયાવહિ પડિક્કમીને સર્વ કરણી કરવી તે ઉપર સાહમાવાલા સામાયિકમાં ઈરિયાવહિ પ્રથમ થકી નથી પડિક્કમતા, સામાયિક લેઇને પડિક્કમે છે તેહને પૂછવું, જે પહેલા ઈરિયાવહિ પડિક્કમતાં શું દૂષણ લાગે છે તથા સામાયિકતો લીધું સાવઘ જોગથકી નિવર્ત્યોં છે, હવે ઈરિયાવહી પડિક્કમવાથી શું અધિક કરશો ? તથા પોસહ લેતાં પહેલાં ઈરિયાવહિયા કેમ પડિક્કમો છે ? તથા સાધુ ને પડિક્કમણું કરતાં પ્રથમ ઈર્યાવહિ કિમ પડિક્કમો છે અને શ્રાવકને કેમ પડિક્કમાવતા નથી ઇત્યાદિ ઘણી ચરચા છે તે પત્ર મધ્યે કેટલી લખિએ

તથા શ્રી દેવગુપ્તસૂરિકૃત નવપદ વિવરણને વિષે પણ ઇમ કહ્યું છે, જે પ્રથમ થકી પોતાને ઘરે સામાયિક કરે તો “ઈરિયાવહિયા પડિક્કમઇ” કહેતાં તો ઈરિયાવહિયાં પડિક્કમે “તો ચેડ્યાઈં વંદઈ” કહેતાં તેવાર પછી

સાધુની જેમ ઉપયોગપૂર્વક માર્ગમાં ચાલતો...

“તિવિહેણ નમિઝણ સાહુણો પચ્છ સામાઙ્ગ્યં કરેમિભંતે સામાઙ્ગ્યં સાવજ્જં જોગં પચ્ચક્ખામિ દુવિહં તિવિહેણં જાવ સાહુ પજ્જુવાસામિત્તિ કાઝણ પચ્છ ઈરિયાવહિયં પડિક્કમઙ્ગ પચ્છ આલોઙ્ગત્તા વંદઙ્ગ આયરિયાદિ જહારાયણિયાદે પુણોવિ ગુરુવંદિત્તા પડિલેહિત્તા નિવિદ્ધો પુચ્છઙ્ગ પઢઙ્ગ વાએવં ચેઙ્ગેસુ વિજયાસગિહે પોસહસાલાએવા આવાસએવા તત્થનવરિ ગમણંનત્થિ”

આ પાઠ શ્રીહરિભદ્રસૂરિકૃત વૃત્તિનો જાણવો. ચૂર્ણિમાં પણ એ જ રીતે કહ્યું છે-

“એવં ચેઙ્ગેસુવિ અસઙ્ગસાહુ ચેઙ્ગયાણં પોસહસાલાએ સગિહે વા એવં સામાઙ્ગ્યં વા આવસ્સયં વા કરેતિ તત્થનવરિગમણં નત્થિભણ્ઙ્ગ જાવણિમયં સમાણેમી”

તથા જે ઋદ્ધિવંત છે તે સામાયિક કરતી વખતે માથા ઉપરથી મુગટ (સાફો-પાઘડી) ઉતારે, તેનો સાક્ષી પાઠ આ પ્રમાણે છે...

“સોયકિરસામાઙ્ગ્યં કરિત્તો મઝઙ્ગ ણ અવણેતિ કુંડલાણિ ૧ ણામમુદ્ધ ૨ પુપ્ફ ૩ તંબોલ ૪ પાવરગ ૫ માદિવોસરતિ અન્નેભણંતિ મઝઙ્ગપિ અવણેતિ”

આ ચૂર્ણિમાં કહ્યું છે કે.. જે ઋદ્ધિવંત હોય તે માથાનો મુગટ માથે રાખીને સામાયિક કરે તથા કેટલાક આચાર્ય કહે છે કે,.. મુગટ પણ ઉતારે, એ રીતે બે સામાયારી કહી છે, તો ખરતરવાળાઓએ એક જ પાઠ કેમ લખ્યો, તે પણ વિચારજો.

(૩૫) તથા “પચ્છ ઈરિયાવહિયં પડિક્કમઙ્ગ” એ પદનું વ્યાખ્યાન આ પ્રમાણે છે.

“પશ્ચાત્ ઈર્યાપથિકાયાઃ પ્રતિક્રામતીત્યગ્ર પંચમી વિભક્તિર્ગમનવ્યાવર્તિલક્ષણાસ્તિ એતાવતાગંતવ્યક્રિયાવ્યાવૃત્તઃ સન્ સ્વાધ્યાયાદિપરાયણો ભવતિ યથાપુષ્કલિના સંઘસમીપાગતેન ઈર્યા પ્રતિક્રમ્ય પૃથ્વ્યાદિપ્રમાર્જ્જનં ચ કૃત્વા પરિમિતક્ષેત્રાદૌ ઉપવેશનાદિકં વિહિતં ॥”

चैत्यवंदना करे एणे पाठे एम सूचवाणुं जे घरे सामायिक करी पछे सामायिक मांहिज वर्ततो साधु पासे आवीने सामायिक उच्चरे मार्गनी विराधना टालवाने ईरियावहि पडिक्कमीने सो हाथ उपर थकी ने आवे तेहने जरुर इरियावहि पडिक्कमवी जोइए ते माटे पडिक्कमे छे जाणजो ॥

उक्तं च आवश्यकनिर्युक्तौ ॥ “हत्थसयादागंतु गंतुचमुहुतगंजहिं चिट्टेपंथेवावच्चंतो- नइमंतरेण पडिक्कमइ” १ ते कारण माटे जे सो हाथ उपर थकी आवे तेहने जरुर इरियावहि पडिक्कमीने सामायिक करवुं तथा श्री आवश्यक चूर्णीमां जे पाठ छे ते प्रमाणे खरतरगच्छी सामायिक नथी करता-श्री चूर्णीमां तो कह्युं जे साधु पासे अत्रद्विवंत आवीने सामायिक दंडक उचरे ते मध्ये जावसाहु पजुवासामी एम कह्युं छे जे महर्द्धिक राजा प्रमुख होय तेहने अथवा घर मध्ये सामायिक करे तेहने जावनियमंपज्जुवासामी एहवो पाठ छे पण उपासरे करे तेहने ए पाठ जाव नियमनो कहे छे ते खोटो कहे छे तथा मुहपत्ति पडिलेहे छे तथा कटासणं संदेसामी कहे छे तथा त्रण नोकार गणी ने सामायिकदंडक उच्चरे छे तथा पाउछणं संदेसामी तथा सीयकाले पावरणं संदेसामी चूर्णीमां कह्या नथी पोताना गच्छनुं स्थापन करवा सारु जिनप्रभसूरि गच्छोए विधिप्रपा नामा ग्रंथ करीने तेहमां पोतानो मत स्थाप्यो छे, पण श्री आवश्यक चूर्णि तथा वृत्ति तथा नवपद प्रकरणवृत्ति तथा योगशास्त्रवृत्ति तथा पंचाशक चूर्णि प्रमुख कोई शास्त्र मध्ये ए सामाचारी लखी नथी ए तो जिनप्रभसूरिजीए कठिन छाती करीने पोताना मननी कल्पना करीने विधिप्रपा ग्रंथ रच्यो छे ते तो एमना पक्षी होय ते माने, पण आत्मार्थी तो शास्त्र प्रमाणे करे पण कल्पना करी होय ते बीजा कुंण माने ? ते माटे खरतरनो सामायिक आवश्यक चूर्णिने अनुसारे नथी. श्री श्राद्धविधिशास्त्रेमें जो सामायिकको विधि कह्यो सो विधान शुद्ध है

(३७) और सर्व गच्छवासी अपने अपने गच्छकी सामाचारी

ભાવાર્થ:- ઇર્યાવહિયા અર્થાત્ જે જવાની ક્રિયા છે, તેનાથી નિવર્તન કરે એટલે સામાયિકમાં સ્થિરપણે વર્તે એવો અર્થ છે. અહીં જે પંચમી વિભક્તિ છે, તે જવાની ક્રિયાનો નિષેધ કરનાર છે. એટલે એમ કહ્યું કે જે જવાની ક્રિયાથી પાછો ફરેલો હતો સ્વાધ્યાય આદિ કરવાને તત્પર થઈને પ્રવર્તે. જેમ પુષ્કલિ નામના શ્રાવકે શંખ શ્રાવકની પાસે જઈને ઇર્યાવહિની ક્રિયા કરીને ગમનથી નિવર્તન કરીને ત્રણવાર ભૂમિ પૂંજને પરિમિત ક્ષેત્રમાં બેસવા આદિની ક્રિયા કરી, આ રીતે અર્થ જાણવો.

વળી શ્રીમહાનિશીથ સૂત્રમાં કહ્યા પ્રમાણે સર્વે ક્રિયાઓ ઇરિયાવહી પડિક્કમીને જ કરવાની છે. સામાપક્ષવાળા તેનાથી વિપરીત પ્રથમ સામાયિક દંડક ઉચ્ચરાવીને ત્યારબાદ ‘ઇરિયાવહી’ પડિક્કમે છે, તેમને પ્રશ્ન છે કે,

પહેલાં સામાયિક દંડક ઉચ્ચરાવતાં પૂર્વે ‘ઇરિયાવહી’ પડિક્કમતાં શું દૂષણ લાગે છે ? તથા,

● તમે (પ્રથમ) સામાયિક લો છો, (તેથી) સાવધયોગથી નિવર્ત્યા છો, હવે ઇરિયાવહી પડિક્કમવાથી શું અધિક કરો છો ? વળી,

● તમે પોષહ લેતાં પહેલાં ‘ઇરિયાવહી’ કેમ પડિક્કમો છો ? તથા,

● સાધુ (તમારા સાધુ) પ્રતિક્રમણ કરતાં પહેલાં શા માટે ‘ઇરિયાવહી’ પડિક્કમે છે ? અને શ્રાવકો (તમારા શ્રાવકો) શા માટે પડિક્કમતા નથી ? ઇત્યાદિ ઘણી ચર્ચા છે. તે પત્રમાં કેટલી લખવી !

(૩૬) શ્રીદેવગુપ્તસૂરિકૃત નવપદ વિવરણમાં પણ આ રીતે જ કહ્યું છે કે, પ્રથમ પોતાના ઘરે સામાયિક કરીને સાધુ પાસે આવીને પુનઃ જો સામાયિક કરે તો “ઈરિયાવહિયા પડિક્કમઈ” કહેલાં તો ઇરિયાવહિયા પડિક્કમે. “તો ચેઙ્યાઈ વંદઈ” કહેતાં ત્યારબાદ ચૈત્યવંદના કરે.

આથી આ પાઠમાં એમ સૂચવ્યું કે ઘરે સામાયિક કરી પછી સામાયિકમાં જ વર્તતો સાધુ પાસે આવીને સામાયિક ઉચ્ચરે, માર્ગની વિરાધના ટાળવા માટે ઇરિયાવહિ પડિક્કમે. સો હાથ ઉપરથી આવે, તેને તો

प्रमाणे सामायिक करते है पण इरियावहि प्रथम थकी पडिक्कमीने काउसग करके लोगस्सका पाठ उच्चार करके पीछे मुहपत्ती पडिलेहके सामायिक संदिसाहु सामायिक ठाउ पाठ उच्चार करके सामायिकदंडक उच्चरते है । तपगच्छके तेरगच्छी १ अंचलगच्छी २ उक्केशगच्छी ३ सागरगच्छी ४ पायचंदगच्छी ५ कमलकलसगच्छी ६ चउदसीयागच्छी ७ कडुआमतीगच्छी ८ भ्रम्हामतीगच्छी ९ राजगच्छी १० बीजागच्छी ११ संडेरागच्छी १२ कतकपरागच्छी १३ फेर बहुत क्या कहे जो सर्व निन्हव दिगंबर हैं सों भी इरियावहि पडिक्कमीने सामायिक करते हैं और महामिथ्यात्वी जिनप्रतिमाकी पूजाके द्वेषी वेष विडंबक लोक हैं ओबी ईरियावहि पडिक्कमीने पछी सामायिक उच्चार करते हैं और खरतरगच्छवाले सर्व गच्छकी सामाचारीसैं विरोधी और आवश्यकका पाठ माफिक पण नहीं आप मतसैं कल्पित सामाचारी है सो समकितिकुं प्रमाण करनी नही एही शास्त्रका रहस्य है ॥

यह उपर लिखा सर्व वृत्तांत जैसा श्री रुपविजयजी महाराजके दीये प्रश्नोत्तरमें लिखा हुआ है, तैसा हि हमने यहां भव्य जीवोंको मलूम करने वास्ते लिखा है ॥

(३८) तथा खरतरगच्छीय श्रीमदभयदेवसूरि विरचित सामाचारीकी परत जो के पाटणके फोफलीया वाडेके भंडारमें पुराणी परत है उस उपरसे लिखाइ गई है उसमें भी प्रथम इरियावहि पडिक्कमके पीछे सामायिक दंडकादि क्रिया कही है ॥

तथा च तत्पाठः ॥ “अंगीकृतसामायिकेन चोभयसंध्यं सामायिकं ग्राह्यं तस्यचायंविधिः ॥ पोसहसालाए साहुसमीवे गिहेगदेसे वा इरियावहियं पडिक्कमियं खमासमणपुव्वं मुहपत्ति पडिलेहिय पढम खमासमणं सामाइयं संदिसावेमि बीय खमासमणे सामाइए ठामित्ति भणिउण अद्धावणओ नमोक्कारपुव्वं करेमिभंते सामाइयं इच्चाइ दंडगं भणिउण खमासमण दुगेण सज्झायं च

જરૂરથી ઈરિયાવહી પડિક્કમવી જોઈએ. તે માટે પડિક્કમે તે જાણજો.

(उक्तं च आवश्यकनिर्युक्तौ ॥ “हृत्थसयादागंतु गंतुव मुहुतगंजहिं चिद्वेपंथेवावच्चंतो नइमंतरेण पडिक्कमइ”) ॥૧॥

-તે કારણથી જે સો હાથ ઉપરથી આવે તેહને જરૂર ઈરિયાવહી પડિક્કમીને સામાયિક કરવું તથા શ્રીઆવશ્યક ચૂર્ણિમાં જે પ્રમાણે પાઠ છે તે પ્રમાણે ખરતરગચ્છવાળા સામાયિક કરતા નથી. શ્રીચૂર્ણિમાં કહ્યું છે કે, સાધુ પાસે ઋદ્ધિવંત આવીને સામાયિક દંડક ઉચ્ચરે-તેમાં “જાવસાહુ પજ્જુવાસામી” એ પ્રમાણે કહ્યું છે, તે મહર્દિક રાજા પ્રમુખ હોય તેના માટે અથવા ઘરમાં સામાયિક કરે તેના માટે ‘જાવનિયમં પજ્જુવાસામી’ એવો પાઠ છે. પણ ઉપાશ્રયે કરે તેના માટે આ પાઠ ‘જાવનિયમ.’ નો કહે છે તે ખોટો કહે છે.

તથા મુહપત્તિ પડિલેહે છે તથા કટાસણં સંદેસામી કહે છે તથા ત્રણ નવકાર ગણીને સામાયિક દંડક ઉચ્ચરે છે તથા પાઉચ્છણં સંદેસામી તથા સીયકાલે પાવરણં સંદેસામી, એ સર્વે આદેશ માંગે છે, તે સૂત્રથી વિરુદ્ધ છે. શ્રી આવશ્યક ચૂર્ણિમાં કહ્યા નથી. પોતાના ગચ્છનું સ્થાપન કરવા માટે શ્રીજિતપ્રભસૂરિ એ ‘વિધિપ્રપા’ નામનો ગ્રંથ બનાવીને તેમાં પોતાનો મત સ્થાપ્યો છે. પરંતુ શ્રી આવશ્યક ચૂર્ણિ, તેની વૃત્તિ, નવપદ પ્રકરણ વૃત્તિ, યોગશાસ્ત્ર વૃત્તિ તથા પંચાશક ચૂર્ણિ પ્રમુખ કોઈ શાસ્ત્રમાં એ સામાચારી લખી નથી. એ તો શ્રીજિતપ્રભસૂરિએ કઠીન છાતી કરીને પોતાના મનની કલ્પના કરીને વિધિપ્રપા ગ્રંથ રચ્યો છે. તે તો તેમના પક્ષવાળા હોય તે માને. પરંતુ આત્માર્થી તો શાસ્ત્ર પ્રમાણે કરે. કાલ્પનિક હોય તેને કોણ માને ?

આથી ખરતર ગચ્છનો સામાયિક આવશ્યક ચૂર્ણિને અનુસારે નથી.

શ્રીશ્રાદ્ધવિધિ ગ્રંથમાં જે સામાયિકનો વિધિ કહ્યો છે, તે વિધાન શુદ્ધ છે.

(૩૭) વળી સર્વ ગચ્છવાસી પોતપોતાના ગચ્છની સામાચારી પ્રમાણે સામાયિક કરે છે. પણ ઈરિયાવહી પ્રથમ પડિક્કમીને કાયોત્સર્ગ કરીને

संदिसाविय सुहज्जवसाओ जहन्नओ वि घडियादुगं चिद्वु
 तदज्जवसाणे मुहपोतिं पडिलेहिय पढम खमासमणे सामाइयं पारेमि
 गुरु पुणोविकायव्वे बीय खमासमणे सामाइयं पारियं गुरु पूणो
 विजुत्ता नमत्तवो तओ छउमत्थो मूढमणोइच्चाइ गाहाओ भणति ॥
 इति सामायिक विधिः ॥”

(३९) पृष्ठ २८४ से लेके पृष्ठ ३९० तक जो इसने लेख लिखे है, तिसमें जो वचन पूर्वाचार्योंके लिखे है, वे सर्व सत्य है । और जो इसने अपनी कपोल कल्पनासे अगडम सगडम अंड बंड लिखा है तिसमें जिनमंदिरमें और प्रतिक्रमणेकी आद्यंतमें चौथी थुइका निषेध किसी आचार्यने नहीं करा है किंतु इसीनेही करा है, और श्री सिद्धसेनाचार्यजी तो प्रवचनसारोद्धारकी वृत्तिमें गीतार्थोंकी आचरणासे चौथी थुइ माननी कहते है । और गीतार्थ आचरणा गणधरोंके कहे समान सर्व मोक्षार्थियोंको करणे योग्य है । आपही श्रीधनविजयजी इस अपनी पोथीके पृष्ठ १७१ में इसीतरें लिखता है फेर आपही तिसका निषेध करता है, इसी वास्ते इसके वचनों पर प्रतिति रखने योग्य नहीं है ।

पृष्ठ ३९० में ललितविस्तरा पंजिकाका पाठ लिखा है सो पाठ यह है ॥

उचितेषूपयोगफलमेतदिति उचितेषू लोकोत्तरकुशलपरिणाम-
 निबंधनतया योग्येष्वर्हदादिषूपयोगफलं प्रणिधानप्रयोजनम् चैत्यवंदनमित्य-
 स्यार्थस्य ज्ञापनार्थमितिवेयावच्चः । तदपरिज्ञानेत्यादि तैर्वैयावृत्यकरा
 दिभिरपरिनेऽपि स्वविषयकायोत्सर्गस्यास्मात्कायोत्सर्गात्तस्य कायोत्सर्गकर्तुः
 शुभसिद्धौ विघ्नोपशम पुण्यबंधादिसिद्धौ इदमेव कायोत्सर्गप्रवर्तकं प्रवचनं
 ज्ञापकं गमकमाप्तोपदिष्टत्वेनाव्यभिचारित्वान्नच- नैवासिद्धं अप्रतिष्ठितं
 प्रमाणांतरेणैव तदस्माच्छुभसिद्धिलक्षणं वस्तु कुत इत्याह अभिचारकादौ
 दृष्टांतं धर्मिण्याभिचारुकेस्तोभन-स्तंभन-मोहनादि फले कर्मणि, आदि

લોગસ્સનો પાઠ ઉચ્ચારીને પછી મુહપત્તિ પરિલેહીને સામાયિક સંદિસાહુ સામાયિક ઠાઉ એવો પાઠ ઉચ્ચારીને (આદેશ માંગીને) સામાયિક દંડક ઉચ્ચારે છે.

તપગચ્છના (૧) તેરગચ્છવાળા, (૨) અચલગચ્છવાળા, (૩) ઉક્કેશગચ્છવાળા, (૪) સાગરગચ્છવાળા, (૫) પાયચંદ્રગચ્છવાળા, (૬) કમલકલસાગચ્છવાળા, (૭) ચઉદંસીયાગચ્છવાળા, (૮) ક્કુઆમતિગચ્છવાળા, (૯) ભ્રમ્હામતિગચ્છવાળા, (૧૦) રાજગચ્છવાળા, (૧૧) બીજાગચ્છવાળા, (૧૨) સંડેરાગચ્છવાળા, (૧૩) ક્તકપરાગચ્છવાળા,

(આ તેર ગચ્છ માટે) વિશેષ શું કહેવું, તે સર્વે નિહવ દિગંબર છે, તો પણ ઈરિયાવહી પરિક્કમીને સામાયિક કરે છે.

તથા જે મહામિથ્યાત્વી જિનપ્રતિમાની પૂજાના દ્વેષી વેષ વિડંબક લોકો છે, તે પણ ઈરિયાવહી પરિક્કમીને પછી સામાયિક ઉચ્ચાર કરે છે અને આ પ્રમાણે ત્રિસ્તુતિક મતની આ સામાયારી ખરતરગચ્છ આદિ સર્વ ગચ્છની સામાયારીથી વિરોધી અને આવશ્યકના પાઠ અનુસારે પણ નથી. તેમની સ્વકપોલ કલ્પિત સામાયારી છે, તે સમકિતિએ પ્રમાણ કરવી નહિ, આ શાસ્ત્રનું રહસ્ય છે.

ઉપર લખેલો સર્વ વૃત્તાંત જે પ્રમાણે શ્રીરૂપવિજયજી મહારાજના પ્રશ્નોત્તરમાં લખ્યો છે, તે પ્રમાણે જ મેં અહીં ભવ્યજીવોની જાણકારી માટે લખ્યો છે.

(૩૮) ખરતરગચ્છીય શ્રીમદ્ અભયદેવસૂરિ વિરચિત સામાયારીની પ્રત, કે જે પાટણના ફોફલીયા વાડાના ભંડારમાં પ્રાચીન પ્રત છે, તેના ઉપરથી લખાયેલી છે. તેમાં પણ પ્રથમ ‘ઈરિયાવહી’ પરિક્કમીને પછી સામાયિક દંડકાદિ ક્રિયા કહી છે.

તથા ચ તત્પાઠઃ ॥ “અંગીકૃતસામાયિકેન ચોભયસંઘ્યં સામાયિકં ગ્રાહ્યં તસ્ય ચાયં વિધિઃ ॥ પોસહસાલાણ સાહુસમીવે ગિહેગદેસે વા

शब्दाच्छांतिक-पौष्टिकादि-शुभफल कर्मणिच, तथेक्षणात् स्तोभनीयस्तभनी-यादिभिरपरिज्ञानेपि आसोपदेशेन स्तोभनादिकर्मकर्तुरिष्टफलस्य स्तंभनादेः प्रत्यक्षानुमानाभ्यां दर्शनात् । प्रयोगो-यदासोपदेशपूर्वकं कर्म तद्विषयेणाज्ञातमपि कर्तुरिष्ट-फलकारि भवति यथा स्तोभनस्तंभनादि तथा चेदं वैयावृत्यकरादिविषयकायोत्सर्गकरणमिति ॥

इस पाठमें प्रगट चौथी थुइ ललितविस्तरामें लिखि हुइ की पंजिकामें लिखा है कि, वैयावृत्य करोंका कायोत्सर्ग करने वालेकों शुभ सिद्धिमें विघ्न उपशम पुण्यबंधादि सिद्धिमें यह आसोपदिष्ट कायोत्सर्ग प्रवर्तक वचन ज्ञापक है । यही प्रमाण है । अब सुज्ञजनोंकों विचारना चाहिये कि, जब वैयावृत्तकरोंका कायोत्सर्ग थुइ करनेसे शुभकी सिद्धिमें विघ्नोपशम और पुण्यबंधादि होता है यह कहना आस अर्थात् यथार्थ वक्ता पुरुषका है, तो फिर जिनमंदिरमें, और प्रतिक्रमणमें, पूर्वोक्त कार्योत्सर्ग थुइ कहनेका श्रीधनविजय-राजेंद्रसूरिजी क्यों निबंध करते है ? क्या येह श्री हरिभद्रसूरिजी श्री मुनिचंद्रसूरिजीसे भी अधिक पठित और भवभीरु है ? नही किंतु, पूर्वाचार्योंके तथा संघके निंदक कुमति मत स्थापक है ।

(४०) पृष्ठ ३९० सें लेके पृष्ठ ४६४ तक इसने इतने शास्त्रोंमें चार थुइसे चैत्यवंदना करनी लिखी है । १ ललितविस्तरा पंजिका श्री मुनिचंद्रसूरि कृत २ योगशास्त्र दीपिका श्री हेमचंद्रसूरि कृत ३ दिनचर्या श्री देवसूरि कृत ४ भावदेवसूरि कृत दिनचर्या ५ श्री नेमीचंद्रसूरि कृत प्रवचनसारोद्धार ६ श्री सिद्धसेनसूरि कृत प्रवचनसारोद्धारवृत्ति ७ श्री देवेन्द्रसूरि कृत लघुभाष्य ८ श्री धर्मघोषसूरिकृत लघु चैत्यवंदनभाष्य वृत्ति ३९ श्री जिनप्रभसूरिकृत विधिप्रपा १० श्री मानविजयोपाध्याय कृत धर्मसंग्रह वृत्ति ११ इन पूर्वोक्त ग्रंथोंमें श्रीधनविजयजी लिखता है, चौथी थुइ सहित त्रण थुइना देववंदन पूजादि विशिष्ट कारणे करना कहा है । प्रथम

ઈરિયાવહિયં પડિક્કમિયં ચ્ચમાસમણ પુવ્વં મુહપત્તિ પડિલેહિય પઠમ ચ્ચમાસમણં સામાઙ્ગયં સંદિસાવેમિ બીય ચ્ચમાસમણે સામાઙ્ગે ઠમિત્તિ ભણિણ્ણ અદ્ધાવણ્ણ નમોક્કારપુવ્વં કરેમિભંતે સામાઙ્ગયં ઇચ્ચાઙ્ગે દંડગં ભણિણ્ણ ચ્ચમાસમણ દુગેણ સજ્જાયાં ચ સંદિસાવિચ્ચ સુહજ્જાવસાઓ જહન્ણઓ વિ ઘડિયાદુગં ચિદ્ડઙ્ગે તદજ્જવસાણે મુહપોત્તિ પડિલેહિય પઠમ ચ્ચમાસમણે સામાઙ્ગયં પારેમિ ગુરુ પુણોવિકાયવ્વે બીય ચ્ચમાસમણે સામાઙ્ગયં પારિયં ગુરુ પુણો વિજુત્તા નમત્તવો તઓ છુમત્થો મૂઠમણોઙ્ગેચ્ચાઙ્ગે ગાહાઓ ભણતિ ॥ ઙ્ગેતિ સામાયિક વિધિઃ ॥”

(૩૯) શ્રીધનવિજયજીએ પૃષ્ઠ-૨૮૪ થી પૃષ્ઠ-૩૯૦ સુધી જ લેખ લખ્યો છે, તેમાં જે વચન પૂર્વાચાર્યોના લખ્યા છે, તે સર્વે સત્ય છે અને તેમણે જે પોતાની કપોલ કલ્પનાથી અગડમ સગડમ (ગમે તેમ) અંડબંડ (નકામું) લખ્યું છે, તેમાં જિનમંદિરમાં અને પ્રતિક્રમણની આદંતમાં ચોથી થોયનો નિષેધ કોઈ આચાર્યે કર્યો નથી. પરંતુ તેમણે જ કર્યો છે.

શ્રીસિદ્ધસેનાચાર્યજી તો પ્રવચનસારોદ્ધારની વૃત્તિમાં ગીતાર્થોની આચરણાથી ચોથી થોય માનવાની કહે છે અને ગીતાર્થોની આચરણા પૂ.ગણધર ભગવંતોના કથન સમાન સર્વ મોક્ષાર્થીઓએ કરવી યોગ્ય છે. શ્રીધનવિજયજી પોતાના પોથીના પૃષ્ઠ-૧૭૧ ઉપર પોતે જ લખે છે અને પુનઃ પોતે જ તેનો નિષેધ કરે છે. તેથી તેમના વચનો ઉપર વિશ્વાસ રાખવા યોગ્ય નથી.

પૃષ્ઠ-૩૯૦ ઉપર લલિતવિસ્તરા પંજિકાનો પાઠ લખ્યો છે. તે પાઠ આ છે-

“અચિત્તેષૂપયોગફલમેતદિતિ અચિત્તેષુ લોકોત્તરકુશલપરિણામ- નિબંધનતયા યોગ્યેષ્વર્હદાદિષૂ- પયોગફલં પ્રણિધાન પ્રયોજનમ્ ચૈત્યવંદનમિત્યસ્યાર્થસ્ય જ્ઞાપનાર્થમિતિવેયાવચ્ચઃ । તદપરિજ્ઞાનેત્યાદિ તૈવૈયાવૃત્ત્યકરાદિભિરપરિજ્ઞાનેઽપિ સ્વવિષયકાયોત્સર્ગસ્યાસ્માત્કાયૌત્સર્ગાત્તસ્ય કાયોત્સર્ગકર્ત્તુઃ શુભસિદ્ધૌ વિઘ્નોપશમ-પુણ્યબંધાદિ સિદ્ધૌ ઇદમેવ કાયોત્સર્ગ પ્રવર્ત્તકં પ્રવચનં જ્ઞાપકં ગમકમાત્મોપદિષ્ટત્વેના- વ્યભિચારિત્વાત્ર

तो श्रीधनविजयजीका यह लेख धूर्तता छल दंभता रूप है। क्योंकि, चौथी थुइसहित त्रण थुइ ऐसा लेख पूर्वोक्त ११ ग्रंथोंमें नहीं है। इसने अपनी मति कल्पनासें लिखा है, इस लेखसे इसकी कुछभी सिद्धि नहीं होती है। और इसने जो पूजादि विशिष्ट कारणे लिखा है, तिसमें जो आदि शब्द इसने लिखे है, तिस आदि शब्दसें जिनभुवन बिना अन्यस्थान प्रतिक्रमणादिमें भी पूर्वोक्त चार थुइकी चैत्यवंदना सिद्ध होती है। इस पोथीमें जो झूठ लिखा है, उसके सबबसे क्या जाने इस बिचारेकी क्या दुर्दशा होवेगी ?

(४१) पृष्ठ ४६४ में जो इसने चैत्यवंदन नव प्रकारे लिखके यंत्र लिखा है, सो महा मिथ्यात्वके उदयसें लिखा है। क्योंकि, इसने यह यंत्र चतुर्थस्तुतिनिर्णयके यंत्रकी नकल करी है, परंतु संघाचारभाष्य वृत्ति १ लघुचैत्यवंदन भाष्य वृत्ति २ प्रवचनसारोद्धार बृहद्वृत्तिमें ऐसा यंत्र नहीं है, और न ऐसे यंत्र बनानेकी विधिकी गाथा है। और जो मैंने नव प्रकारना यंत्र लिखा है, सो श्री राधनपुरके भंडारमें जो पुस्तक धर्मसंग्रहका है, तिसके यंत्रसे लिखा है। तिस वास्ते हे भव्य जीवो ! श्रीधनविजयजीने जो जो पुस्तक नवीन लिखवाइ है, तिनमें प्रायः करके स्वकपोल कल्पनासे अनेक पाठार्थ प्रक्षेप करवाए है। ऐसा हमने श्रावक लोकादिकोके मुखसे सुना है। और इसकी पोथी भी सिद्ध करती है कि, श्रीधनविजयजी महा झूठ स्वकपोल कल्पित लिखनेवाला है; इस वास्ते इसके कथनकी किसीभी भव्य जीवोंको प्रतीति करनी नहीं चाहिये।

पृष्ठ ४७० से पृष्ठ ४७८ तक जो इसने स्वकपोल कल्पित लिखा है, तिन में इसने 'सम्मद्दिठि देवा' इस पदकी जगें 'सम्मत्तस्स य सुद्धि' यह पद पाठांतर सिद्ध करा है। परंतु मूल-पाठ तथा टीका चूर्णमें होवे तब तो पाठांतर सिद्ध होवे, ऐसा तो कोइ पाठांतरका पाठ साक्षी सहित नहीं लिखा है, इस वास्ते यह सिद्ध होता है कि, इन श्रीधनविजय-राजेंद्रसूरिजीने ही

ચ નેવાસિદ્ધં અપ્રતિષ્ઠિતપ્રમાણાંતરેણૈવ તદસ્માચ્છુભસિદ્ધિલક્ષણં વસ્તુ કુત
 इत्याह अभिचारकादौ दृषटांत धर्मिण्यभिचारुकेस्तोभनस्तंभनमोहनादिफले
 कर्मणि च तथेक्षणात् स्तोभनीयस्तभनीयादिभिरपरिज्ञानेऽपि आसोपदेशेन
 स्तोभनादिकर्मकर्तुरिष्टफलस्य स्तंभनादे प्रत्यक्षानुमानाभ्यां दर्शनात् ।
 प्रयोगो-यदासोपदेशपूर्वकं कर्म तद्विषयेणाज्ञातमपि कर्तुरिष्टफलकारि भवति
 यथा स्तोभनस्तंभनादि तथा चेदं वैयावृत्त्यकरादिविषयकायोत्सर्गकरणमिति ॥”

આ ઉપરોક્ત લલિત વિસ્તરાના પાઠમાં પ્રગટપણે ચોથી થોય લખી
 છે, તે લલિત વિસ્તરાની પંજિકામાં લખ્યું છે કે વૈયાવૃત્ત્યકરોનો કાયોત્સર્ગ
 કરનારાઓને શુભસિદ્ધિમાં-વિઘ્નોપશમ પુણ્યબંધાદિ સિદ્ધિમાં આ
 આસોપદિષ્ટ કાયોત્સર્ગનું પ્રવર્તક વચન જ્ઞાપક છે. એ જ પ્રમાણ છે.

હવે સુજ્ઞનોએ વિચારવું જોઈએ કે, જ્યારે વૈયાવૃત્ત્યકરોનો
 કાયોત્સર્ગ-થોય કરવાથી શુભની સિદ્ધિમાં વિઘ્નોપશમ અને પુણ્યબંધાદિ થાય
 છે, આ કથન આમ અર્થાત્ યથાર્થ વક્તા પુરુષનું છે. તો પછી જિનમંદિરમાં
 અને પ્રતિકમણમાં, પૂર્વોક્ત કાયોત્સર્ગ-થોય કહેવાની શ્રીધનવિજય-
 શ્રીરાજેન્દ્રસૂરિજી શા માટે નિબંધ (નિષેધ) કરે છે ? તેઓ શું
 શ્રીહરિભદ્રસૂરિજી, શ્રીમુનિચંદ્રસૂરિજીથી પણ અધિક પઠિત અને ભવભીરું છે
 ? નહીં, પરંતુ પૂર્વાચાર્યોના તથા સંઘના નિંદક, કુમતિ મત સ્થાપક છે.

(૪૦) પૃષ્ઠ ૩૮૦ થી પૃષ્ઠ ૪૬૪ સુધીમાં શ્રીધનવિજયજીએ નીચેના
 શાસ્ત્રોમાં ચાર થોયની ચૈત્યવંદના કરવાની લખી છે.

(૧) શ્રીહરિભદ્રસૂરિકૃત લલિત વિસ્તરા, (૨) શ્રીમુનિચંદ્રસૂરિકૃત
 લલિત વિસ્તરા પંજિકા, (૩) શ્રીહેમચંદ્રસૂરિકૃત યોગશાસ્ત્ર દીપિકા, (૪)
 શ્રીભાવદેવસૂરિકૃત દિનચર્યા, (૫) શ્રીદેવસૂરિકૃત દિનચર્યા, (૬)
 શ્રીનેમીચંદ્રસૂરિકૃત પ્રવચન સારોદ્ધાર, (૭) શ્રીસિદ્ધસેનસૂરિકૃત
 પ્રવચનસારોદ્ધાર વૃત્તિ, (૮) શ્રીદેવેન્દ્રસૂરિકૃત લઘુભાષ્ય, (૯)
 શ્રીધર્મઘોષસૂરિકૃત લઘુચૈત્યવંદનભાષ્યવૃત્તિ, (૧૦) શ્રીજિનપ્રભસૂરિકૃત
 વિધિપ્રપા, (૧૧) શ્રીમાનવિજયોપાધ્યાય કૃત ધર્મસંગ્રહ વૃત્તિ,

यह पद मतांध होके नवीन प्रक्षेप करा होवेगा, इस वास्ते इनोको जिनेंद्र वाणीके छेद भेद न्यूनाधिक करनेका डर नहीं है; इस सबबसे येह जैनमतके और चतुर्विध संघके विरोधी सिद्ध होते है।

(४३) पृष्ठ ४७४ श्री ज्ञानविमलसूरि कृत ग्रंथकी साक्षी दीनी है। तिस्से तो इनकी कल्पना किंचित् मात्र भी सिद्ध नहीं होती है। परंतु तुम श्रीज्ञानविमलसूरिजीके लेखको सत्य मानते हो, सो श्री ज्ञानविमलसूरिजी तपगच्छमें उपाध्याय श्री यशोविजयजी गणि, और धर्मसंग्रहके कर्ता उपाध्याय श्री मानविजयजीके समयमें उनोके साथ ही हूए है; तिन श्री ज्ञानविमलसूरिजीने दैवसिक राइ प्रतिक्रमणेकी विधि लिखी है, सो नीचे लिखे प्रमाणे है

“सुगुरु गणधर पाय प्रणमेवि विधि पभणूं पडिक्कमणनी भविक जीव उपगार काजे षट आवश्यक नितु प्रति करो जेम भव दुःख भांजे भुमि प्रमार्जि मुहपती थापना चरवलो लेइ मन थीर करीने आपणुं खमासमण धुरिदेइं १ ढाल ॥ वीर जिणेसर चरण कमल ए देशी ॥ प्रथम इरिया पडिक्कमी मुहपति पडिलेही सामायक संदिसावुं ठाउं खमासमण दुग देइ गुरु मुखे सामायक ग्रहें कही एक नोकार तदनंतर चउत्थोभंदइं कहे त्रिण्य नोकार २ सामायक लेवा तणो विधि इणिपरें पुरइं पच्चखाण करवो तिहां वेला जाणी असुर पडिलेहे पुण मुहपती दोइ वंदन देवें दूति चउविह पच्चखाण तेम यथा सकति लेवें ३ चैत्यवंदण नमुत्थुणं कहि चैत्यस्तव पभणे मंगल एकैक काउसगग करी थुइ निसुणइं काउसग करें च्यार च्यार थुइ देवज वांदे बेसी शकस्तव कही निज पाप निकंदे ४ च्यार खमासमणां दीइं भगवन् आचारज उपाध्याय वर साधु जेह वंदे गुण संयुत्त”

इत्यादि उपर लिखी हूइ विधिमें दैवसिक प्रतिक्रमणकी आदिमें च्यार थुइकी चैत्यवंदना करनी लिखी है।

આ પૂર્વોક્ત ગ્રંથોમાં (તે ગ્રંથોના પાઠ અંગે) શ્રીધનવિજયજી લખે છે કે, ચોથી થોય સહિત ત્રણ થોયના દેવવંદન પૂજાદિ વિશિષ્ટ કારણે કરવાના કલ્યા છે.

પ્રથમ તો શ્રીધનવિજયજીનો આ લેખ ધૂર્તતા-છલ-દંભતા સ્વરૂપ છે. કારણ કે, 'ચોથી થોય સહિત ત્રણ થોય'- એવો લેખ પૂર્વોક્ત ૧૧ ગ્રંથોમાં ક્યાંય જ નથી. તેમણે પોતાની મતિ કલ્પનાથી લખ્યો છે. તે લેખથી એમના મતની કંઈ પણ સિદ્ધિ થતી નથી અને તેમણે જે 'પૂજાદિ વિશિષ્ટ કારણે' લખ્યું છે, તેમાં જે આદિ શબ્દ તેમણે લખ્યો છે, તે આદિ શબ્દથી જિનભુવનથી અન્યસ્થાન પ્રતિક્રમણાદિમાં પણ પૂર્વોક્ત ચાર થોયની ચૈત્યવંદના સિદ્ધ થાય છે, અને તે પોથીમાં જે અસત્ય લખ્યું છે, તેના બદલામાં બિચારા તે લોકોની કેવી દુર્દશા થશે ? તે તો જ્ઞાની જ જાણે.

(૪૧) પૃષ્ઠ ૪૬૪માં શ્રીધનવિજયજીએ જે ચૈત્યવંદનના નવ પ્રકાર લખીને યંત્ર બનાવ્યું છે, તે મહામિથ્યાત્વના ઉદયથી લખ્યું છે. કારણ કે, એમને તે યંત્ર ચતુર્થસ્તુતિનિર્ણય ભાગ-૧માંના યંત્રની નકલ કરી છે. પરંતુ (૧) સંઘાચારભાષ્યવૃત્તિ, (૨) લઘુ ચૈત્યવંદન ભાષ્યવૃત્તિ અને (૩) પ્રવચન સારોદ્ધાર - બૃહદ્વૃત્તિમાં એ પ્રકારનું યંત્ર નથી અને એવું યંત્ર બનાવવાની વિધિની ગાથા પણ નથી તથા મેં જે નવપ્રકારનું યંત્ર (ચતુર્થસ્તુતિનિર્ણય ભાગ-૧માં) લખ્યું છે, તે રાઘનપુરના ભંડારમાં જે ધર્મસંગ્રહનું પુસ્તક છે, તેના યંત્રથી લખ્યું છે. તેથી હે ભવ્યો ! શ્રીધનવિજયજી જે જે પુસ્તક નવીન લખાવે છે, તેમાં પ્રાયઃ કરીને સ્વકપોલ કલ્પનાથી અનેક પાઠાર્થ પ્રક્ષેપ કરાવે છે, એવું મેં શ્રાવકાદિ પાસેથી સાંભળ્યું છે અને તેમની પોથી પણ સિદ્ધ કરે છે કે, શ્રીધનવિજયજી સ્વકપોલ કલ્પિત લખે છે. તેથી તેમના વચનોનો કોઈપણ ભવ્યાત્માઓએ વિશ્વાસ કરવો નહિ.

(૪૨) પૃષ્ઠ-૪૭૦ થી પૃષ્ઠ-૪૭૮ સુધીમાં લેખકશ્રીએ સ્વકપોલ કલ્પિત લખ્યું છે. તેમાં એમણે (વંદિતા સૂત્રની ગાથા-૪૭માંના) 'સમ્મહિદ્ધિ દેવા' આ પદના સ્થાને 'સમ્મત્તસ્સ ચ સુદ્ધિ'આ પદ પાઠાંતર તરીકે સિદ્ધ કરે

तथा रात्रि प्रतिक्रमणके अंतमेंभी च्यार थुइकी ही चैत्यवंदना करनी लिखी है, सो पाठ नीचे मूजब है,

“विसाल चैत्यवंदन कही शकस्तव भाखइं उभा थइने चार थोइ देववंदन दाखइं बेसी नमुत्थुणं कही खमासमणां देइं कृत पोषध जे श्राद्ध तथा मुनिवर जे होइं १३”

इत्यादि इस विधिको क्यों नहीं मानते हो ? क्या श्रीमद्यशोविजयजी उपाध्याय, श्री मानविजयजी उपाध्याय और श्री ज्ञानविमलसूरिजी तुमारेसे न्यून पठित थे ? वा कदाग्रही थे ? तिस वास्ते उनोंका कथन तुम नहीं मानते हो ? अहो तपगच्छादि सर्व सुविहित गच्छोंके विरोधी ! क्या जाने तुमारा इस कदाग्रहसें क्या हाल होगा ? अब भी इस कुमतकों छोडके त्यागी किसी संवेगी पास प्रायश्चित लेके शुद्ध गुरु धारण करो, जिससे तुमारा संसार भ्रमण मिट जावे । हमने तो यह हितशिक्षा करुणा ल्याके लिखी है । परंतु टिट्टीरीकी तरे उंची टांगें करके जिनोंका आकाश थाभनका अभिमान है, वे तो कदापि नहीं मानेंगे ।

(४४) पृष्ठ ४७९ से लेके पृष्ठ ५३४ तक जो इसने स्वकपोल कल्पनाका झूठा लेख लिखा है सो तो उसकी झूठ लिखनेकी प्रकृति ही है । पृष्ठ ५३५ से लेके पृष्ठ ५५२ तक श्री उत्तराध्ययन मूल १ उत्तराध्ययन बृहद्वृत्ति २ उत्तराध्ययन लघुवृत्ति ३ उत्तराध्ययन अन्यवृत्ति ४ उत्तराध्ययनावचूरि ५ आवश्यक निर्युक्ति ६ आवश्यक बृहद्वृत्ति ७ इतने शास्त्रानुसार दैवसिक प्रतिक्रमणकी विधि लिखके श्रीधनविजयजी लिखता है कि, इन विधियोंमें प्रतिक्रमणकी आदिमें च्यार थुइको चैत्यवंदना, और श्रुतदेवी क्षेत्रदेवीका कायोत्सर्ग करना कहा नहीं है, ऐसैं लिखके विवेक रहित अपठित जीवोंकों च्यार थुइकी चैत्यवंदनाका निषेध धूर्ततासें करता होगा, परंतु हम तो इसकों इतनाही पूछते है कि, इन पूर्वोक्त दैवसिक

છે. પરંતુ મૂલપાઠ અને તેની ટીકા-ચૂર્ણિમાં જો એવા પ્રકારનો (સમ્મત્તસ્સ ચ સુલ્લિ - એવા પ્રકારનો) પાઠ હોય ત્યારે પાઠાંતર સિદ્ધ થાય. પરંતુ એવા પ્રકારનો કોઈ પાઠાંતરનો પાઠ સાક્ષી સહિત લખ્યો નથી. તેથી એ સિદ્ધ થાય છે કે, શ્રીધનવિજયજી-રાજેન્દ્રસૂરિજીએ જ તે પદ મતાંધ બનીને નવીન પ્રક્ષેપ કર્યો હશે. આથી સ્પષ્ટ જણાય છે કે, તેમને જિનેન્દ્રવાણીનો છેદ, ભેદ, ન્યૂનાધિક કરવાનો ડર નથી. તેનાથી તેઓ જૈનમત અને ચતુર્વિધ સંઘના વિરોધી સિદ્ધ થાય છે.

(૪૩) પૃષ્ઠ-૪૭૪ ઉપર શ્રીજ્ઞાનવિમલસૂરિકૃત ગ્રંથની સાક્ષી આપી છે. તેનાથી તો તેમની કલ્પના કિંચિત્ માત્ર પણ સિદ્ધ થતી નથી. પરંતુ તમે જો જ્ઞાનવિમલસૂરિજીના લેખને સત્ય માનો છો, તો શ્રીજ્ઞાનવિમલસૂરિજી તપગચ્છમાં મહોપાધ્યાય શ્રીયશોવિજયજી ગણિ અને ધર્મસંગ્રહના કર્તા મહોપાધ્યાય શ્રીમાનવિજયજી ગણિના સમયમાં તેઓની સાથે થયા છે. તે શ્રીજ્ઞાનવિમલસૂરિજીએ દૈવસિક રાઈ પ્રતિક્રમણની વિધિ લખી છે, તે નીચે પ્રમાણે છે-

“સુગુરુ ગણધર પાય પ્રણમેવિ વિધિ પ્રભણું પડિક્કમણની ભવિકજીવ ઉપગાર કાજે ષટ્ આવશ્યક નિતુ પ્રતિ કરો જેમ ભવદુઃખ ખાંજે ભૂમિ પ્રમાર્જિ મુહપત્તિ થાપના ચરવલો લેઢ મનથીર કરીને આપણું ખમાસમણ ધૂરિદેઢં ૧ ઢાલ ॥ વીર જિણેસર ચરણ કમલ૦ એ દેશી ॥ પ્રથમ ઇરિયા પડિક્કમી મુહપત્તી પહિલેહી સામાયક સંદિસાવું ઢાઝં ખમાસમણ દુગ દેઢ ગુરુમુખે સામાયક ગ્રહેં કહી એક નોકાર તદનંતર ચઝંત્યોખંદઢં કહે ત્રિણ્ય નોકાર ૨ સામાયિક લેવા તણો વિધિ ઢંગિણપરે પુરઢં પચ્ચખાણ કરવો તિહાં વેલા જાણી અસુર પડિલેહેં પુણ મુહપત્તિ દોઢ વંદન દેવેં દૂતિ ચઝવિહ પચ્ચખાણ તેમ યથા સકતિ લેવેં ૩ ચૈત્યવંદણં નમુત્યુણં કહિ ચૈત્યસ્તવ પ્રભણે મંગલ એકેક કાઝસગ્ગ કરી થુઢ નિસુણઢં કાઝસગ્ગ કરેં ચ્યાર ચ્યાર થુઢ દેવજ વાંદે બેસી શક્રસ્તવ કહી નિજ પાપ નિકંદ ૪ ચ્યાર ખમાસમણાં ઢીઢં ભગવન્ આચારજ ઉપાધ્યાય વરસાધુ જેહ વંદે ગુણ સંચુક્ત”

प्रतिक्रमणकी विधियोंमें दैवसिक प्रतिक्रमणकी आदिमें सामान्यप्रकारे तथा जघन्य प्रकारे, तथा जघन्योत्कृष्ट प्रकारे चैत्यवंदना करनीही नही कही है, तथा भगवानादि च्यार ४ क्षमाश्रमणोंमें वंदना नही कही है, तो फेर तूं अपने आपको पंचांगी प्रमाण मानने वाला क्यों कर समझता है ? क्योंकि तूं इस पोथीमेंही लिखता है कि, मैं और मेरे गुरु जघन्य प्रकारे, तथा जघन्योत्कृष्ट प्रकारे चैत्यवंदन प्रतिक्रमणकी आदिमें मानते, और कहते है । इस वास्ते तुम पंचांगीकी श्रद्धासें भ्रष्ट हो । और जो तूं पंचांगी प्रमाण नही मानता है, तो इस पोथीमें पंचांगीके पाठ तेने भोले जीवोंके बहका ने वास्ते लिखे सिद्ध होते है । तथा तेने जो लिखा है कि, पंचांगीमें तीन थुइसे चैत्यवंदना कही है, सो भी तेरी अज्ञताका सूचक है । क्यों कि, श्री संघाचार वृत्तिमें श्री धर्मघोषसूरिजी लिखते है कि, श्री ललितविस्तराके विना अनुक्रमसें चैत्यवंदनकी विधि अन्य किसी ग्रंथमें भी नही है । जे कर है तो ललित-विस्तराके अनुसारे हि तिन ग्रंथोंमें लिखा है, इस वास्ते इससें भी यह सिद्ध होता है कि, पंचांगीमें क्रम करके चैत्यवंदनाकी विधि नही कही है, तो भी पंचांगीका नाम लेकर तीन थुइ कहता फिरता है, सो तेरी ही उन्मत्तता प्रगट होती है । क्यों कि, जब श्रीधर्मघोषसूरिजी सदृश आचार्योंको भी पंचांगीमें क्रमसे चैत्यवंदनाका पाठ ज्ञात नही हुआ तो, तेरे सदृश मिथ्याभिमानीको कहांसे हो गया ? इस वास्ते तूं पंचांगीका विरोधी सिद्ध होता है ।

(४५) पृष्ठ ५५३ से लेकर जो इसने पंचांगीके पाठसें राइ प्रतिक्रमणकी विधि लिखी है, तिनमें राइ प्रतिक्रमणकी अंतमें भगवानादि चार ४ क्षमाश्रमण करके वंदना कही नही है । परंतु येह करते है, इस वास्ते येह पंचांगीके विरोधी है । तथा राइ प्रतिक्रमणकी अंतमें जो जिनगृहमें वंदना करनी सामान्य प्रकारे कही है, तिनका स्वरुप कहा नही है । और येह किसी स्वरुपवाली चैत्यवंदना त्रण थुइकी थापन करता है, इस वास्ते भी

-ઈત્યાદિ ઉપર લખેલી વિધિમાં દૈવસિક પ્રતિક્રમણની આદિમાં ચાર થોયની ચૈત્યવંદના કરવાની લખી છે. તથા રાત્રિ પ્રતિક્રમણના અંતમાં પણ ચાર થોયની જ ચૈત્યવંદના કરવાની લખી છે, તે પાઠ નીચે મુજબ છે,

“વિસાલ ચૈત્યવંદન કહી શક્રસ્તવ ભાગ્વદ્ ઝખા થઈને ચાર થોઈ દેવવંદન ઢાગ્વદ્ બેસી નમુત્યુણં કહી ઁમાસમણં દેઈં કૃત પૌષઢ જે શ્રાઢ્ઢ તાથ મુનિવર જે હોઈં ૧૩”

ઈત્યાદિ આ વિધિને શા માટે માનતા નથી ? શું શ્રીમદ્ યશોવિજયજી ઉપાધ્યાય, શ્રીમાનવિજયજી ઉપાધ્યાય અને શ્રીજ્ઞાનવિમલસૂરિજી તમારાથી ઓછું ભણેલા છે ? અથવા કદાગ્રહી હતા ? તેથી તેઓના કથન તમે માનતા નથી ? અહીં વાચકો સમજી શકે કે શ્રીધનવિજયજી આદિ મતાગ્રહના કારણે પૂર્વાચાર્યોના કથનોના ફાવતા અંશો પડકે છે અને પોતાની માન્યતામાં અવરોધક બનતા અંશોને બાજું પર રાખે છે. તેઓની આ નીતિ તેમને જ દુઃખદાયી છે.

(૪૪) પૃષ્ટ-૪૭૯ થી પૃષ્ટ-૫૩૪ સુધીમાં જે કંઈ લખ્યું છે, તે અસત્ય છે. અસત્યનો આશરો લેવાની તેઓની પ્રકૃતિ સ્વયમેવ પ્રગટ થાય છે.

પૃષ્ટ-૫૩૫ થી પૃષ્ટ-૫૫૨ સુધીમાં (૧) શ્રીઉત્તરાધ્યયન મૂલ, (૨) ઉત્તરાધ્યયન બૃહદ્વૃત્તિ, (૩) ઉત્તરાધ્યયન લઘુવૃત્તિ, (૪) ઉત્તરાધ્યયન અન્યવૃત્તિ, (૫) ઉત્તરાધ્યયન અવસૂરિ, (૬) આવશ્યક નિર્યુક્તિ, (૭) આવશ્યક બૃહદ્વૃત્તિ,

આટલા શાસ્ત્રાનુસારે દૈવસિક પ્રતિક્રમણની વિધિ લખીને શ્રીધનવિજયજી લખે છે કે,

“આ વિધિઓમાં પ્રતિક્રમણની આદિમાં ચાર થોયની ચૈત્યવંદના તથા શ્રુતદેવી-ક્ષેત્રદેવીનો કાયોત્સર્ગ કરવાનો કલ્પો નથી.”

આ પ્રમાણે લખીને વિવેકરહિત અપઠિત જીવોને ચાર થોયની ચૈત્યવંદનાનો નિષેધ કરતા હશે, પરંતુ અમે તેમને એટલું જ પૂછીએ છીએ કે.

આ પૂર્વોક્ત દૈવસિક પ્રતિક્રમણની વિધિઓમાં દૈવસિક પ્રતિક્રમણની

येह पंचांगीका विरोधी है । भाष्यकारने तो उभय कालमें उत्कृष्ट चैत्यवंदनाके तीन भेदवाली चैत्यवंदना करनी कही है । और यह श्रीधनविजयजीने दैवसिक प्रतिक्रमणकी आदिमें जघन्य और जघन्योत्कृष्ट प्रकारे स्वकपोल कल्पनासे इस पोथीमें कितने ही पत्रे वृथा लिखके बिगाडे है । तथा इसने जितने आचार्योंके रचे ग्रंथ और सामाचारीयोंके पाठोंसे प्रतिक्रमणकी विधिमें जहां जहां सामान्य प्रकारे चैत्यवंदना लिखी है, तहां तहां चार थुइकी ही वंदना भाष्यकारके वचनोंसे सिद्ध होती है । इन भाष्यकारके वचन प्रमाणे सर्वाचार्योंने प्रतिक्रमणकी आद्यंतमें चार थुइकी चैत्यवंदना लिखी है । परंतु इस श्रीधनविजयजीने तो अभिमान अन्यायके वश होकर उत्सूत्र लिखनेमें कसर नही रखी है; परंतु सो दुःखदाइ भी इसकों ही है ॥

तपगच्छीय श्री जयचंद्रसूरि कृत प्रतिक्रमण गर्भहेतुमें, श्रीमद्यशोविजयजी उपाध्याय कृत प्रतिक्रमण विधि स्वाध्यायमें, जिनप्रभसूरि कृत विधिप्रपामें, तथा बृहत् खरतरगच्छ सामाचारी आदि ग्रंथोंमें, दैवसिक प्रतिक्रमणकी विधिमें प्रगटपणें चार ४ थुइकी चैत्यवंदना लिखी है; और जैसे लिखी है, तैसेही इन गच्छोंके चतुर्विध संघमें आज तक प्रवर्तित चलती है । इस श्रीधनविजयजीने स्वकपोल कल्पनासे जो इन विधियोंके अर्थ अन्यथा करके लिखे है, सो क्या तपगच्छ खरतर गच्छमें कोइभी साधु यति शब्द शास्त्रका जाननेवाला इसने नही जाना है ? सो निःशंक होके उलटे उत्सूत्र रूप एक बडी स्थूल पोथी लिखके अपनी मूढता प्रगट करी है । इस पोथीकों देखके मूढलोक तो अपने मनमें समझेंगे कि, श्रीधनविजयजी महाराज बडे ज्ञानी है; और बहुत शास्त्रोंके जानकार है । क्योंकि, बहोत शास्त्रोंके पाठार्थ इस पोथीमें लिखे है, इस वास्ते बडेही पंडित है; परंतु, इसको थोथी पोथी जब पंडितोकी सभामें रखी जायगी,

આદિમાં સામાન્ય પ્રકારે તથા જઘન્યપ્રકારે તથા જઘન્યોત્કૃષ્ટ પ્રકારે ચૈત્યવંદના કરવાની કહી જ નથી તથા ભગવાનાદિ ચાર ક્ષમાશ્રમણોને વંદના કહી નથી. તો પછી તમે પોતાને પંચાંગીને પ્રમાણિત માનવાવાળા કેવી રીતે સમજો છો ? કારણ કે, તમે આ પોથીમાં લખો છો કે, હું અને મારા ગુરુ જઘન્ય પ્રકારે તથા જઘન્યોત્કૃષ્ટ પ્રકારે ચૈત્યવંદન પ્રતિક્રમણની આદિમાં માનીએ છીએ - કરીએ છીએ. આથી તમે પંચાંગીની શ્રદ્ધાથી ભ્રષ્ટ છો અને તમે પરમાર્થની પંચાંગીને પ્રમાણ માનતા જ નથી, તેથી તમારી પોથીમાં પંચાંગીના પાઠ લખ્યા છે તે માત્ર ભોળા જીવોને બુદ્ધિભેદ કરવા માટે છે, તે સ્વયમેવ સિદ્ધ થાય છે.

વળી તેમણે જે લખ્યું છે કે, પંચાંગીમાં ત્રણ થોયથી ચૈત્યવંદના કરવાની કહી છે, તે પણ તેમની અજ્ઞતાની સૂચક છે. કારણ કે, શ્રીસંઘાચાર વૃત્તિમાં શ્રીધર્મઘોષસૂરિજી લખે છે કે, લલિતવિસ્તરા ગ્રંથ સિવાય અનુક્રમથી (ક્રમપૂર્વક) ચૈત્યવંદનની વિધિ અન્ય કોઈપણ ગ્રંથમાં નથી.

જો આ પ્રમાણે છે, તો લલિત વિસ્તરા ગ્રંથને અનુસારે જ તે તે ગ્રંથોમાં ચૈત્યવંદનની વિધિ લખી છે. તેનાથી સિદ્ધ થાય છે કે પંચાંગીમાં ક્રમશઃ ચૈત્યવંદનની વિધિ કહી નથી. તો પણ પંચાંગીનું નામ લઈને ત્રણ થોય કહેતા ફરો, તે તમારી મતોન્મત્તતા પ્રગટ થાય છે. કારણ કે જ્યારે શ્રીધર્મઘોષસૂરિજી જેવા આચાર્યોને પણ પંચાંગીમાં ક્રમથી ચૈત્યવંદનાનો પાઠ જ્ઞાત નથી, તો તમારા જેવા મિથ્યાભિમાનીઓને ક્યાંથી જ્ઞાત થઈ ગયો ? આથી તમે પંચાંગીના વિરોધી સિદ્ધ થાઓ છો.

(૪૫) પૃષ્ઠ-૫૫૩ થી લઈને તેમણે પંચાંગીના પાઠથી રાઈ પ્રતિક્રમણની અંતમાં ભગવાનાદિ ચાર ક્ષમાશ્રમણ કરીને વંદના કહી નથી, છતાં પણ તેઓ કરે છે. તેથી તેઓ પંચાંગીના વિરોધી છે.

તથા રાઈપ્રતિક્રમણની અંતમાં જે જિનગૃહમાં વંદના કરવાની સામાન્ય પ્રકારે કહી છે, તેનું સ્વરૂપ કહ્યું નથી અને તેઓ કોઈક સ્વરૂપવાળી ચૈત્યવંદના ત્રણ થોયની સ્થાપન કરે છે. તેથી પણ તેઓ પંચાંગીના વિરોધી છે.

ભાષ્યકાર તો ઉભયકાલમાં ઉત્કૃષ્ટ ચૈત્યવંદનના ત્રણ ભેદવાળી

तब अवश्यमेव ही पोल नीकलेगी ।

(४६) जैसे एक ग्राममें एक अपठित ब्राह्मण रहता था, परंतु अपने मनमें पंडिताइका बडा अभिमान रखता था, और ग्रामके लोकभी अपने मनमें बडा पंडित उसको मानते थे । एक दिन कोइ षट्शास्त्रका वेत्ता पंडित पुस्तकोंके कितनेक पोठिये लदहुए साथ लेके आया, तब तिस पंडितको देखके ग्रामके लोक कहने लगेकि हमारे पंडितके साथ चरचा करोगे ? तब पंडितने कहा, हां करुंगा । तब तिन ग्रामके लोकोंने तिस अपठितको ल्याके पंडितके पास बैठा दीया । तब पंडितने तिस मूर्खको पूछ कि, चरचा करोगे ? तब अपठित कहने लगा कि चरचा मरचा और करचा तीनोंही करुंगा. यह बात सुनकर पंडित विचार करने लगा कि चरचाका स्वरूप तो मैं जानता हुं, परंतु मरचा और करचा यह क्या होती है ? येह शब्द तो मैंने कदेइ नही सुने है । तब ग्रामके लोकोंने ताली पीट दीइ कि हमारा, पंडित जीत गया । क्योंकि, यह पंडित तो एक चरचा ही जानता है; और हमारा पंडित मरचा करचा यह दो अधिक जानता है । पीछे तिस पंडितका सर्व असबाब छीनके तहांसे निकाल दीया । तब तिस पंडितने जिस राजाके राज्यमें वो गाम था, तिस राजेकी सभामें जाकर, सर्व समाचार कहा । तब राजाने तिस अपठित ब्राह्मणको, तथा तिसके पक्षियोंको बुलवाके पंडितोंकी सभामें चरचा करवाइ । तब तो अपठितकी पोल जाहिर हुइ । राजाने ग्रामके लोक, और अपठित ब्राह्मणको महा दंड दीया; और पंडितका माल पंडितको दिलवा दीया । इसीतरें यह श्रीधनविजयजी मरचा करचा लिखके एक बडी पोथी बनाके अपठित पक्षपाती मतांध बनियोंमें पंडित बन रहा है; परंतु जब तपगच्छ खरतरगच्छके पंडित साधु यतियोंके आगे पंडितोकी सभामें मरचा करचा रुप पोथीको सच्ची सिद्ध करेगा, तब इसको अपनी पंडिताइकी खबर पडेगी । इस तरेंका दृष्टांत बृहत्कल्पभाष्यमें

ચૈત્યવંદના કરવાની કહી છે અને શ્રી ધનવિજયજીએ દૈવસિક પ્રતિક્રમણની આદિમાં જઘન્ય અને જઘન્યોત્કૃષ્ટ પ્રકારે સ્વકપોલ કલ્પનાથી તેમની પોથીના કેટલાયે પાના લખીને ફોગટ કાગળ બગાડ્યાં છે.

તથા તેમણે આચાર્યોના રચેલા જેટલા ગ્રંથો અને સામાયારીઓના પાઠોથી પ્રતિક્રમણની વિધિમાં જ્યાં જ્યાં સામાન્ય પ્રકારે ચૈત્યવંદના લખી છે, ત્યાં ત્યાં ચાર થોયની જ વંદના ભાષ્યકારના વચનોથી સિદ્ધ થાય છે. આ ભાષ્યકારના વચન પ્રમાણે જ સર્વે આચાર્યોએ પ્રતિક્રમણની આદંતમાં ચાર થોયની ચૈત્યવંદના લખી છે. પરંતુ શ્રીધનવિજયજી એ વાતની ઉપેક્ષા કરીને પોતાનો મત પુષ્ટ કરી રહ્યાં છે, તે તેમને જ દુઃખદાયી બનવાનો છે.

તપાગચ્છીય શ્રીજયચંદ્રસૂરિકૃત પ્રતિક્રમણગર્ભહેતુ, મહોપાધ્યાય શ્રીચશોવિજયજી મ. કૃત પ્રતિક્રમણ વિધિ સ્વાધ્યાય, શ્રીજિનપ્રભસૂરિકૃત વિધિપ્રપા અને બૃહદ્ ખરતરગચ્છ સામાયારી આદિ ગ્રંથોમાં દૈવસિક પ્રતિક્રમણની વિધિમાં પ્રગટપણે ચાર થોયની ચૈત્યવંદના લખી અને જેવી લખી છે, તેવી રીતે જ એ ગચ્છોના ચતુર્વિધ સંઘમાં આજ સુધી પ્રવૃત્તિ ચાલે છે.

શ્રીધનવિજયજીએ સ્વકપોલ કલ્પનાથી મહાપુરુષોએ બતાવેલી વિધિઓને અન્યથા કરીને લખી છે. આમ તો શ્રીધનવિજયજીની પોતાની ઘણી મોટી પોથીમાં માત્ર વિતંડાવાદ કરાયો છે. મોટી પોથી જોતાં તેનાથી લોકો અંજાઈ જાય તેમ છે. લોકો પોથીના રચનારને મોટા પંડિત માની લેશે. પરંતુ તે પોથીની કોઈ શાસ્ત્રજ્ઞ પંડિત પાસે પરીક્ષા કરાવવામાં આવે તો તેની પોલ ખુલ્લી થઈ જશે.

(૪૬) જેમ એક ગામમાં એક અપઠિત બ્રાહ્મણ રહેતો હતો. પરંતુ પોતાના મનમાં પંડિતાઈનું ઘણું અભિમાન રાખતો હતો અને ગામના લોકો પણ તેને મોટો પંડિત માનતા હતા. એક દિવસે તે ગામમાં ષટ્શાસ્ત્રોનો જ્ઞાતા એક પંડિત પુસ્તકોની કેટલીક પોઠો સાથે લઈને આવ્યો, ત્યારે તે પંડિતને જોઈને ગામના લોકો કહેવા લાગ્યા કે, અમારા ગામના પંડિતની સાથે તમે ચર્ચા કરશો ? ત્યાર તે પંડિતે કહ્યું કે, હા ચર્ચા કરીશ. તે વખતે ગામના

भी, त्रैकाक शब्द उच्चारने वाले दुर्विदग्धका लिखा है।

(४७) तथा इस श्रीधनविजयजीने आदिसैं लेकर अंत पर्यंत जो कुछ अपनी महत्ता लोकोंमें जनावने के वास्ते स्वकल्पनासैं पलालभूत पोथी लिखनेका परिश्रम करा है, सो सर्व ही निष्फल है। क्यों कि, इसने किसी जगे भी पूर्वाचार्योका रचा एसा लेख नही लिखा है की प्रतिक्रमणकी आद्यंतकी चैत्यवंदनामें चार ४ थुइकी चैत्यवंदना नही करनी; और जघन्य प्रकारे, जघन्योत्कृष्ट प्रकारे इतने दंडक, और इतनी थुइयोंसैं चैत्यवंदना करनी। इस वास्ते पूर्वोक्त पूर्वाचार्योके लेख बिना इसकी सर्व पोथी रचने का महेनत व्यर्थ है. और थुइयोंसैं चैत्यवंदना, अथवा आठ थुइयोंसैं चैत्यवंदना जिनमंदिरादिमें करणी ऐसा लेख इसने अपने हाथोंसेही इस पोथीमें बहुत जगे लिखा है; परंतु तीन थुइसैं, वा ६ थुइसेही जिनमंदिरोमें चैत्यवंदना करणी; चार थुइसैं वा आठ थुइसैं जिनमंदिरादिमें चैत्यवंदना नही करनी; ऐसी पूर्वाचार्योके लेख लिखे बिना जितनी इसने स्वकपोल कल्पनासैं गडबड लिखके पोथी भरी है, सो सुझ पुरुषोंको मान्य करने योग्य नही है।

और तपागच्छाधिराज श्री जयचंद्रसूरि कृत प्रतिक्रमणगर्भ हेतुमें, तथा श्रीमद्यशोविजयोपाध्याय कृत प्रतिक्रमणगर्भ हेतु स्वाध्यायमें तथा खरतरगच्छाचार्य श्री जिनप्रभसूरिकृत विधिप्रपामें तथा बृहत् खरतरगच्छकी समाचारीमें, प्रगटपणे देवसि प्रतिक्रमणकी आदिमें चार थुइकी चैत्यवंदना लिखी है। तथा उपकेशगच्छ, तपागच्छ, खरतरगच्छमें परंपरासैं देवसि प्रतिक्रमणकी आदिमें चतुर्विध श्रीसंघ ४ चार थुइसैं चैत्यवंदना करते है। इन सर्वकों झूठ करने वास्ते धनविजयने जो स्वकपोल कल्पना करी है, सो भी सुझ जनोंको तिरस्कार करने योग्य है, और जो इसने राजेंद्रसूरिके गुरु, तथा दादगुरु आदि अनाचारी षट्कायके हिंसक परिग्रहधारीयोको संयमी

લોકોએ પોતાના ગામના અપઠિત બ્રાહ્મણને લાવીને પંડિતની પાસે બેસાડી દીધો. ત્યારે પંડિતે તે મુર્ખને પૂછ્યું કે ચર્યા કરશો ? ત્યારે અપઠિત બોલ્યો કે ચર્યા, મર્યા અને કર્યા ત્રણે પણ કરીશ.

આ વાત સાંભળીને પંડિત વિચાર કરવા લાગ્યો કે, ચર્યાનું સ્વરૂપ તો હું જાણું છું. પરંતુ મર્યા અને કર્યા શું છે ? તે શબ્દ તો મેં સાંભળ્યો પણ નથી. ત્યારે ગામના લોકોએ થાળી વગાડીને (ઢંઢેરો પીટીને) ગામમાં જાહેરાત કરી કે, અમારા ગામનો પંડિત જીતી ગયો. કારણ કે, આ પંડિત તો માત્ર એક ચર્યા જ જાણે છે અને અમારો પંડિત તો મર્યા અને કર્યા આ બે અધિક જાણે છે. પછી તે પંડિતનો સર્વ માલ સામાન છીનવી લઈને ગામથી બહાર કાઢ્યો. ત્યારે તે પંડિત જે રાજાના રાજ્યમાં તે ગામ હતું, તે રાજાની સભામાં જઈને સર્વ વિગત જણાવી. ત્યારે તે રાજાએ તે અપઠિત બ્રાહ્મણને અને તેના પક્ષકારોને બોલાવીને પંડિતોની સભામાં ચર્યા કરાવી. ત્યારે અપઠિત બ્રાહ્મણની પોલ જાહેર થઈ ગઈ. રાજાએ અપઠિત બ્રાહ્મણ અને ગામના લોકોને મોટો દંડ કર્યો અને પંડિતનો માલ સામાન પાછો અપાવ્યો.

શ્રીધનવિજયજીની મોટી પોથીની હાલત પણ આવી જ થવાની છે.

આ પ્રમાણેનું દૃષ્ટાંત બૃહત્કલ્પ ભાષ્યમાં પણ, ત્રૈકાક શબ્દ ઉચ્ચાર કરનારા દુર્વિદગ્ધનું લખ્યું છે.

(૪૭) શ્રીધનવિજયજીએ પ્રારંભથી અંત સુધી જે કંઈ પોતાનું મહત્ત્વ લોકોમાં જણાવવા માટે સ્વકલ્પનાથી પલાલભૂત પોથી લખવાનો પરિશ્રમ કર્યો છે, તે સર્વે પણ નિષ્ફળ છે. કારણ કે, તેમણે પોતાના આખા પુસ્તકમાં ક્યાંય પણ ‘પ્રતિક્રમણની આદંતમાં ચાર થોયથી ચૈત્યવંદના ન કરવી.’ - આવી પોતાની માન્યતાને પુષ્ટ કરનાર પૂર્વાચાર્ય રચિત કોઈ ગ્રંથની સાક્ષી આપી નથી. સાથે સાથે “જઘન્ય પ્રકારે કે જઘન્યોત્કૃષ્ટ પ્રકારે આટલા દંડક અને આટલી થોયથી ચૈત્યવંદના કરવા.” આવી પોતાની માન્યતાને કોઈપણ સુવિહિત મહાપુરુષના શાસ્ત્રપાઠના આધારે સિદ્ધ કરેલ નથી.

આથી પૂર્વાચાર્યોના લેખની સાક્ષી વિનાની તેમની પોથી રચવાની

लिखे है, और गणिश्री कीर्तिविजयजी गणिश्री कस्तुरविजयजी, गणिश्री मणिविजयजीकों असंयति लिखे है, सो लेख भी इसके मिथ्यादृष्टिपणेका सूचक है “असाहु सुसाहु पणा, साहुसु असाहु पणा मिच्छत्तं” इति वचनात् ॥

(४८) तथा इस राजेंद्रसूरिका गुरु प्रमोदविजय संवत् १९३४ में आहोर गामके उपाश्रयमें था, तिसके पास हमारे साधु गए थे, तिस अवसरमें प्रमोदविजय कच्चे जलसे स्नान कर रहा था, और परिग्रहधारी था, तथा गुप्त अनाचार करे होवेंगे सो तो उसहीकों मलूम होवेगा । तिस प्रमोदविजयका शिष्य यह रत्नविजय (राजेंद्रसूरि) महा असंयति हुआ, इसने जो जो अनाचार, षट्कायकी हिंसा, धूर्तोकी वृत्ति करके लोकोकों ठगना यंत्र, मंत्र करना, कच्चा पाणी पीना, असवारी उपर चढना, परिग्रह रखना गुप्तपणे अनाचारका करना इत्यादि अनेक असंयति अव्रतियोंके काम करे हैं; सो प्रायः सर्व श्री संघके लोक जानते हैं, तो फैर ऐसा असंयति, अप्रत्याख्यानी, षट्कायका हिंसक, परिग्रहधारी, अनाचारी, राजेंद्रसूरि ऐसैं ही असंयति गुरु पास दीक्षा लीनी । अब विचार करना चाहिये कि जैनमतके शास्त्रानुसार तिसकों कैसैं साधु मानता चाहिये ? और श्री महानिशीथ सूत्रमें तो, एक, दो, तीन, गुरु १ दादागुरु २ प्रदादागुरु ३ जिसके कुशीलीये होवे, सो पुरुष स्वयमेव क्रियोद्धार करे, और चारित्रकुशीलीयेके लक्षण पूर्वाचार्योंने ऐसैं लिखे है, सौभाग्यार्थे स्नान करे करावे १, ज्वरकी औषधी देवे २, विद्याबलसें प्रश्न कहें ३, निमित्तादि थापे प्रयुंजे ४, जाति कुल प्रमुखसें आजीविका करे ५, माया करे ६, स्त्री प्रमुखके अंगोके लक्षण कहे ७, मंत्रके आश्रय रहे ८, ऐसैं अनाचारके मलसें चारित्रकों मलिन करे, तिसको चारित्रकुशीलीया कहा है । परंतु धनविजयके गुरु राजेंद्रसूरि प्रमोदविजयादि तो पूर्वोक्त चारित्रकुशीलीयेके लक्षणवाले

મહેનત વ્યર્થ છે.

વળી “ચાર થોયથી ચૈત્યવંદના અથવા આઠ થોયથી ચૈત્યવંદના જિનમંદિરમાં કરવી.”- આવો લેખ તેમણે પોતાના હાથે જ તે પોથીમાં ઘણા સ્થળે લખ્યો છે.

વળી “ત્રણ થોય કે છ થોયથી જિનમંદિરમાં ચૈત્યવંદના કરવી; ચાર થોય કે આઠ થોયથી જિનમંદિરમાં ચૈત્યવંદના કરવી નહિ” - આવાં પ્રકારના પૂર્વાચાર્યોના શાસ્ત્રની સાક્ષી વિના જેટલી સ્વકપોલ કલ્પનાથી ગમે તેમ લખીને પોથી ભરી છે, તે પોથી સુજ્ઞપુરુષોએ માન્ય કરવા યોગ્ય નથી.

તથા તપાગચ્છાધિરાજ શ્રીજયચંદ્રસૂરિકૃત પ્રતિક્રમણગર્ભહેતુમાં, મહોપાધ્યાય શ્રીચશોવિજયજી મ. કૃત પ્રતિક્રમણગર્ભ હેતુ સ્વાધ્યાયમાં, ખરતરગચ્છાચાર્ય શ્રીજિનપ્રભસૂરિકૃત વિધિપ્રપામાં તથા બૃહદ્ખરતરગચ્છની સામાચારીમાં પ્રગટપણે દેવસિ પ્રતિક્રમણની આદિમાં ચાર થોયની ચૈત્યવંદના લખી છે તથા ઉપકેશગચ્છ, તપગચ્છ, ખરતરગચ્છમાં પરંપરાથી દેવસિ પ્રતિક્રમણની આદિમાં શ્રીચતુર્વિધ સંઘ ચાર થોયથી ચૈત્યવંદના કરે છે. તે સર્વેને અસત્ય સિદ્ધ કરવા માટે શ્રીધનવિજયજીએ જે સ્વકપોલ કલ્પના કરી છે, તે પણ સુજ્ઞજનોએ તિરસ્કાર કરવા યોગ્ય છે.

વળી શ્રીધનવિજયજીએ પોતાની ગુરુપરંપરાને સંયમી તરીકે ગણાવેલ છે અને ગણિ શ્રીકીર્તિવિજયજી, ગણિ શ્રીકસ્તુરવિજયજી, ગણિ શ્રીમણિવિજયજીને અસંયમી લખે છે, તે લેખ પણ તેમની મિથ્યાદૃષ્ટિપણાનો સૂચક છે. કારણ કે, શાસ્ત્રવચન છે કે “અસાહુસુ સાહુપણા, સાહુસુ અસાહુપણા મિચ્છત્તં ॥”

(૪૮) વળી શ્રીધનવિજયજીની ગુરુપરંપરા કેટલી વિશુદ્ધ હતી તે સૌ કોઈ જાણે છે. અમારા સાધુએ નજરોનજર પણ તેમની અસત્પ્રવૃત્તિઓ જોઈ છે. પણ કલિકાલનો પ્રભાવ છે કે, પોતાનું અસદ્ આચરણ દેખાતું નથી અને બીજાની સારી વાત સહન થતી નથી, તેના યોગે સારામાં પણ ખરાબનો આરોપ કરે છે. વળી વાચલતા એવી છે કે, અજ્ઞાન લોકો તેવાઓને જ સાચા

नही थे; किंतु असंयति, अविरती, अनाचारी, षट्कायके हिंसक, परिग्रहधारी, इत्यादि महा असंयमी गृहस्थी तुल्य और किसी कामकी अपेक्षा गृहस्थीसें भी अधिक पापी थे। ऐसे पुरुषोंको तो श्री महानिशीथ सूत्रमें स्वयमेव क्रियोद्धार करनेवाले नहीं लिखे हैं।

और जो तुमने यह लिखा है कि, आत्माराम आनंदविजयने ढुंढकमत छोसके पाषंडमत कपडे रंगनेका धारा है; सो भी तुमारी निर्विवेकताका सूचक है। क्योंकि, आगे भी लुंपक गच्छके श्री पुज्य मेघजीऋषिने, लुंपक मतको जैनशास्त्रोंसें विरुद्ध जानके, २५ पच्चीस यतियों सहित श्री तपगच्छाचार्य श्री हीरविजयसूरिके पास फेरके दीक्षा लीनी, और श्री मेघविजय उपाध्याय, इस नामसे प्रसिद्ध हुए। ऐसे आगे कितने ही महात्मायोने कुमतकों छोडकर जैनमत अंगीकार करा है। तैसें में भी ढुंढक मतमें अपनी महा महिमाको छोडकर जैन सिद्धांतानुसार श्री तपगच्छकी समाचारीका शरणा लीना है। और श्री बुद्धिविजयजीकों मैंने गुरु करे है, सो तो ऐसे त्यागी वैरागी निस्पृही पुरुष थे कि, जिनोंकी महिमा ढुंढक मतमें, और मारवाड गुजरात देश खास करके अहमदावादमें प्रसिद्ध है। परंतु राजेंद्रसूरिका गुरु प्रमोदविजय, जैसा असंयती, अब्रति, षट्कायका हिंसक, अनाचारी था, तैसे मेरे सद्गुरु नहीं थे।

(४९) और जो कपडे रंगनेसे कुर्लिंग मत धरनेवाला मुझकों लिखा है, सो भी मिथ्या है। क्योंकि, यह कपडे रंगनेकी रीति क्या जाने किस कारण से श्रीमदुपाध्याय यशोविजयजी गणिने, और श्री विजयसिंहसूरिके शिष्य श्री सत्यविजयजी गणिजीने और श्री ज्ञानविमलसूरिजीने प्रवर्तता करी है। परंतु आत्माराम आनंदविजयजीने नहीं चलाई है। और हमारी यह भी श्रद्धा नहीं है कि, महावीरके शासनमें साधुकों रंगे हुए वस्त्र ही चाहिये। इस वास्ते वस्त्र रंगके रखनेमें भी दोष

માની લે છે.

શાસ્ત્રોમાં ચારિત્રકુશીલીયાના જે લક્ષણો બતાવ્યા છે, તે અમારી ગુરુપરંપરામાં ક્યાંય જોવા મળતાં નથી. તે લક્ષણો પૂર્વાચાર્યો આ પ્રમાણે જણાવે છે. (૧) સોભાગ્યાર્થે સ્નાન કરે-કરાવે, (૨) જવરની ઔષધી આપે, (૩) વિદ્યાબલથી પ્રશ્ન કહે, (૪) નિમિત્તાદિ કહે, (૫) જ્ઞાતિ-કુલ વગેરેથી આજીવિકા ચલાવે, (૬) માયા કરે, (૭) સ્ત્રી પ્રમુખના અંગોના લક્ષણો કહે, (૮) મંત્રનો આશ્રય કરે.

અમારી ગુરુપરંપરા આવા કોઈ અનાચારોને સેવતી નહોતી. શ્રીધનવિજયજીની ગુરુપરંપરાનો આચાર કેવો હતો, તે સૌ કોઈ જાણે છે.

વળી મહાનિશીથ સૂત્રમાં કોણ ક્રિયાદ્વાર કરી શકે અને કોણ ન કરી શકે ? તે માટા પૂર્વે ભાગ-૧માં વિગતવાર જણાવેલ છે, તે મહાનિશીથ સૂત્રની વિધિનો શ્રીરાજેન્દ્રસૂરિએ અમલ કર્યો નથી. પોતાની સ્વંત્ર મતિથી પ્રવર્તન કર્યું છે.

શ્રીધનવિજયજી લખે છે કે... “આત્મારામ આનંદવિજયજીએ હુંઢકમત છોડીને પાખંડમત કપડા રંગવાનો ધારણ કર્યો છે” - તે વાત પણ તમારી નિર્વિવેકતાની સૂચક છે. કારણ કે, આગળ પણ (પૂર્વે પણ) લુંપક ગચ્છના શ્રીપૂજ્ય મેઘઋષિએ, લુંપક મતને જૈનશાસ્ત્રોથી વિરુદ્ધ જાણીને ૨૫ યત્તિઓની સાથે (લુંપકમતને છોડીને) શ્રીતપાગચ્છાચાર્ય શ્રીહીરવિજયજીસૂરિની પાસે પુનઃ દીક્ષા લીધી હતી અને શ્રીમેઘવિજયજી ઉપાધ્યાય, આ નામથી પ્રસિદ્ધ થયા હતા. આ રીતે પૂર્વે કેટલાયે મહાત્માઓએ કુમતને છોડીને જૈનમત અંગીકાર કર્યો છે. તે રીતે મેં પણ હુંઢક મતમાં પોતાના મહામહિમાને છોડીને જૈનસિદ્ધાંતાનુસાર શ્રીતપગચ્છની સામાચારીનું શરણ સ્વીકાર્યું છે અને શ્રીબુદ્ધિવિજયજી મ.ને મેં ગુરુ કર્યા છે. તે મહાપુરુષ તો એવા ત્યાગી, વૈરાગ્યી, નિઃસ્પૃહી પુરુષ હતા કે, જેમનો મહિમા હુંઢકમતમાં અને મારવાડ, ગુજરાત દેશ અને ખાસ કરીને અમદાવાદમાં પ્રસિદ્ધ છે.

संभव नहीं होता है। और रंगे हुए वस्त्र रखनेवाले तपगच्छ खरतरगच्छके सर्व संवेगी यतियोंको सर्व श्रीसंघ कुर्लीगी नहीं कहते हैं, इस वास्ते इनको कुर्लीगी कहना यह भी मृषावाद है। जे कर कहोंगे, हम, और हमारी श्रद्धावाले श्रावक इन संवेगीयोंको कुर्लीगी कहते हैं; यह भी कहना अयुक्त है। क्यों कि चार पांच मुख बालकोंने मिलके, जे कर हाथीको भेड (घेटे) का बच्चा कह दीया, तो क्या हाथी भेडका बच्चा हो गया? और जो परिग्रहधारी होवेगा, सो तो चाहो श्वेत वस्त्रवाला होवे, चाहो रंगे वस्त्रवाला होवे, उसको तो हम भी साधु नहीं मानते हैं। और जो लोकोंके आगे बगला भक्त, बन बैठे और ऊंट उपर चडे, भांग पीवे, रात्रिमें दीपकके प्रकाशमें स्त्रीयोंको ज्ञान शिखावे, और मुखसें कहे साधुको दीपकके प्रकाशमें ज्ञान पढना शास्त्रमें चला है। ऐसा झूठ बोले, जिनप्रतिमाकी पलांठी उपरका पुराना लेख छेदन करके अपना नाम लिखवावे, लिखारीयोंसें व्याज लेवे, लिखारीके लिखे श्लोक गिणतीमें कमती कर दे, लिखारीयोंसें लडे, ऐसेको भी हम साधु नहीं मानते हैं।

और जो तपगच्छके श्री मुनिसुंदरसूरिके शिष्य श्री हेमभूषणजीने जो पूर्वाचार्य रचित काव्यमें लिखा है कि, अमुक तीन थुइ माननेवालोंका पंथ संवत् १२५० में स्वाग्रहसें कलिकालमें निकला। इस लेखसें जो चोथी थुइ प्रतिक्रमणकी आद्यंतमें निषेध करते हैं, वे मिथ्यादृष्टि सिद्ध होते हैं। और तीन थुइके मतका उद्धार इन धनविजय राजेंद्रसूरिनें दीर्घ संसार भ्रमण अंगीकार करके करा है, इस वास्ते यह धनविजयादि जैन सिद्धांत, चतुर्विध संघ, तपगच्छ, खरतरगच्छ और उपकेशगच्छादि गच्छोंके विरोधी है।

(५०) हमारे सुणनेमें तो ऐसा भी आया है कि, बिचारा राजेंद्रसूरि तो इस तीन थुइ रूप कुमतको छोडनाभी चाहता है, परंतु यह धनविजय दुराग्रही नहीं छोडने देता है। कहवतमें भी कहा है कि रांडे तो बिचारीयां

(૪૯) વળી કપડા રંગવાના કારણે મને કુલિંગમત ધારણ કરનાર તરીકે લખ્યો છે, તે પણ અસત્ય છે. કારણ કે, કપડા રંગવાની શૈલી કોઈપણ કારણથી (શિથીલાચારી યતિઓ અને સંવેગીઓમાં ભેદ પડે તે માટે) મહોપાધ્યાય શ્રીયશોવિજયજી મહારાજાએ, શ્રીવિજયસિંહસૂરિના શિષ્ય શ્રીસત્યવિજયજી ગણિવર્યે તથા શ્રીજ્ઞાનવિમલસૂરિજીએ પ્રવર્તન કરી છે. પરંતુ શ્રીઆત્મારામ આનંદવિજયજીએ ચલાવી નથી અને અમારી એ શ્રદ્ધા પણ નથી કે, શ્રીમહાવીર પ્રભુના શાસનમાં સાધુએ રંગેલા વસ્ત્રો જ રાખવા જોઈએ. આથી વસ્ત્ર રંગીન રાખવામાં પણ દોષનો સંભવ નથી તથા રંગીન વસ્ત્ર રાખનારા તપગચ્છ ખરતગચ્છના સર્વે સંવેગી યતિઓને સર્વ શ્રીસંઘ કુલિંગી કહેતા નથી. તેથી એમને કુલિંગી કહેવા પણ મૂખાવાદ છે.

જો તમે એમ કહેશો કે, હું અને અમારી શ્રદ્ધાવાળા શ્રાવકો તે સંવેગીઓને કુલિંગી કહીએ છીએ, તો તે પણ અયુક્ત છે. કારણ કે, ચાર પાંચ અજ્ઞ બાળકો ભેગા મળીને હાથીને ઘેટાનું બચ્ચું કહી દે, તો શું હાથી ઘેટાનું બચ્ચું થઈ જાય છે ?

અમે તો જે કોઈ ભગવાનની આજ્ઞા પ્રમાણે જીવન જીવે છે, તે ભલે શ્વેત વસ્ત્ર પહેરતા હોય કે રંગીન વસ્ત્ર પહેરતા હોય, તેને સાધુ માનીએ છીએ અને જે અનાચારી છે, તેને સાધુ માનતા નથી.

વળી તપગચ્છના શ્રીમુનિસુંદરસૂરિજીના શિષ્ય શ્રીહર્ષભૂષણજીએ પૂર્વાચાર્ય રચિત કાવ્યમાં લખ્યું છે કે,

“અમુક ત્રણ થોય માનનારાઓનો પંથ સં.૧૨૫૦માં સ્વાગ્રહથી કલિકાલમાં નિકળ્યો છે.”

આ લેખથી તો જે ચોથી થોય પ્રતિક્રમણની આદંતમાં નિષેધ કરે છે, તે મિથ્યાદષ્ટિ સિદ્ધ થાય છે. (અને સં.૧૨૫૦માં નિકળેલો ત્રિસ્તુતિક મત પ્રાયઃ કરીને લુપ્ત થયો છે. તેનો) પુનઃ ઉદ્ધાર શ્રીધનવિજયજી-શ્રીરાજેન્દ્રસૂરિજીએ પોતાના આત્મહિતના ભોગે કર્યો છે. આથી આ શ્રીધનવિજયજી આદિ જૈનસિદ્ધાંત, ચતુર્વિધ સંઘ, તપગચ્છ, ખરતરગચ્છ

शील पालना चाहती है, परंतु रंडुए नहीं पालन देते है। यह धनविजय थोड़े दिनोंकी योगिनी सर्व संवेगी साधुवोंकी निंदा करता है, इस वास्ते इसकों जैनमतके शास्त्रानुसार दुर्लभबोधी होनाभी कठिन नहीं है, इस पोथीके लेखसें यहभी सिद्ध होता है कि, धनविजयकों प्राकृत संस्कृत व्याकरणकाभी यथार्थ बोध नहीं है। इस पलालपुंज समान थोथी पोथीमें इसने स्वकपोल कल्पित झूठ और चूर्णि टीकाके भाषामें झूठे अर्थ लिखनेकी कसर नहीं रखी है। सो कितनीही इसकी झूठी कल्पना हमने लिख दीखलाइ ही है, शेष इसकी झूठी कल्पना सुझ जन आपही वांच देख लेवेंगे।

परंतु, पंदर वा १५ परिच्छेदमें पृष्ठ ६१८ से लेके समाप्ति पर्यंत तो इसने इतना झूठ लिखा है, और इतनी अपनी अज्ञता, निर्विवेकताकी सूचना करी है कि, जिस्सें जैनधर्मी, वा अन्यमतवाले सुबोध पुरुष इसकों धिक्कार दीया विना कदापि न रहेंगे। और इसकों, महाव्रती, सत्यवादी, भवभीरु, यथार्थ अक्षरके बोधवालाभी कदापि नहीं मानेंगे। और ऐसे मिथ्या लेख लिखनेवाले धनविजय राजेंद्रसूरिको, महाव्रती, सत्यवक्ता, सत्यलेखक, जो इनोंके कहे तीन थुइ रूप कुपंथके माननेवाले श्रावक, वे भी बिचारे इनके वचनों पर प्रतीति करके भव समुद्रमें अवश्य भ्रमण करेंगे। इस वास्ते जो इनोंने पंदरवे १५ परिच्छेदमें महामृषावाद रूप उत्सूत्र लिखा है, सो भव्य जीवोंकी और इनके पक्षी श्रावकोंकी मनमें दया लाके लिखते है कि, जिस्सें बिचारे भोले जीव इन उत्सूत्रियोंका झूठा लेख सत्य मानके संसारमें भ्रमण न करें ॥

(५१) तथा च तत्याठः ॥ सुयदेवयाए आसायणाएत्ति
सुयदेवया जीए सुयमहिट्टि अंतीए आसायणा नत्थि सा
अकिंचित्करीवा एवमादि

અને ઉપકેશાદિ ગચ્છોના વિરોધી છે.

(૫૦) અમારા સાંભળવામાં તો એવું આવ્યું છે કે, બિચારા શ્રીરાજેન્દ્રસૂરિજી તો ત્રણ થોયના અસત્ય મતને છોડવાની ભાવના રાખે છે. પરંતુ દુરાગ્રહી શ્રીધનવિજયજી છોડવા દેતા નથી.

વળી આ પોથીથી એ પણ સિદ્ધ થાય છે કે, શ્રીધનવિજયજીને પ્રાકૃત-સંસ્કૃત વ્યાકરણનું પણ યથાર્થ જ્ઞાન નથી.

શ્રીધનવિજયજીએ પોતાની પોથીમાં અસત્ય લખવામાં કશી જ કસર રાખી નથી. અમે કેટલી ભૂલો બતાવીએ ! સુજવાયકો પોથી જોશે ત્યારે તેમને સ્વયં જોવા મળશે જ. પરંતુ ૧૫'મા પરિચ્છેદમાં પૃષ્ઠ-૬૧૮ થી સમાપ્તિ પર્યંત તો તેમણે એટલું અસત્ય લખ્યું છે અને એટલી પોતાની અજ્ઞતા-નિર્વિવેકતાદિ પ્રગટ કર્યા છે કે, જેનાથી જૈનધર્મી કે અન્યમતવાળા સુજપુરુષો તેમને ધિક્કાર આપ્યા વિના કદાપિ રહી ન શકે અને તેમને ભવભીરુ, યથાર્થ અક્ષરના બોધવાળા પણ કદાપિ નહીં માને.

આથી ૧૫'મા પરિચ્છેદમાં જે મહામૃષાવાદરૂપ ઉત્સૂત્ર લખ્યું છે, તેનાથી તેમની અને તેમના અનુયાયીઓની તથા ભવ્યાત્માઓની મનમાં દયા લાવીને લખું છું, કે જેથી બિચારા ભોળા જીવો આ ઉત્સૂત્ર ભાષીના લેખોને સાચા માનીને સંસારમાં ભ્રમણ ન કરે.

(૫૧) તથા ચ તત્પાઠઃ ॥ સુયદેવયા એ આસાયણાણ્તિ સુયદેવયા જીએ સુયમહિદ્ધિ અંતીએ આસાયણા નત્થિ સા અર્કિંચિત્કરી વા એવમાદિ ॥

ભાવાર્થ :- શ્રુતદેવી કે જેને શ્રુત અધિષ્ઠિત છે, તે શ્રુતદેવીની આશાતના, શ્રુતદેવી નથી, છે તો શું કરનારી છે ? એમ કહે તો આશાતના. (અર્થાત્ જેને શ્રુત અધિષ્ઠિત છે, તે શ્રુતદેવી માટે એમ કહેવામાં આવે કે, 'શ્રુતદેવી નથી. શ્રુતદેવી હોય તો પણ શુ કરનારી છે ?' - ઈત્યાદિ શ્રુતદેવીની આશાતના છે.) તથા ચ આવશ્યક બૃહદ્વૃત્તૌ તત્પાઠઃ ॥

શ્રુતદેવતાયા આશાતના ક્રિયાપ્રાગ્વત્ આશાતના તુ શ્રુતદેવતા સા ન વિદ્યતે અર્કિંચિત્કરી વા નહ્નનધિષ્ઠિતો મૌનીંદ્રઃ ખલ્વાગમઃ અતોઽસાવસ્તિ ન

॥अर्थः॥ श्रुतदेवी जेणे श्रुतअधिष्ठित छें तेनी आशातना एम जे श्रुतदेवी नथी, छे तो शुं करनारी एम कहे तो आशातना

तथा च आवश्यक बृहद्वृत्तौ तत्पाठः ॥ श्रुतदेवताया आशातना क्रियाप्राग्वत् आशातनातु श्रुतदेवता सा न विद्यते अकिंचित्करी वा नह्यनधिष्ठितो मौनीद्रः खल्वागमः अतोसावस्तिनकिंचित्करीतामालंब्य प्रशस्त मनसः कर्मक्षय दर्शनात्

॥अर्थ॥ श्रुतदेवीनी आशातना करवाथी अतिचार क्रिया पूर्वनी पेटे जाणवी । श्रुतदेवीनी आशातना केम लागें ते कहे छें । श्रुतदेवता भगवंती जे वाणी ते नथी, छे तो शुं करे छे, एहनी शी समर्थाइ छें ? एम कहे तेने कहीये कि तीर्थकरनो आगम छें ते निश्चये अधिष्ठायक विना नथी एटले ऐ श्रुतदेवी जिनेंद्रनी वाणी महा समर्थ छें, ए काइं नथी करती एम पण न जाणवुं. केम के, जे भव्य प्राणी एने शुभ मनथी आलंबन करीने धारे छें तेनां कर्म क्षय थाय.

ए पाठमां श्रुतदेवीना आलंबनथी कर्मनो क्षय दर्शाव्यो तेथी उत्सर्गे जिनवाणीनो संभव थाय” इस पाठके अर्थमें धनविजय ही लिखता है कि, “श्रुतदेवी जेणे श्रुत अधिष्ठित छे तेनी आशातना” आगे फिर आवश्यक बृहद्वृत्तिकी भाषामें धनविजय श्रुतदेवीका अर्थ भगवंतकी वाणी लिखता है अब हे भव्य ! तुम इसके लेखसे ही विचार करोंकि, चूर्णिकी भाषामें तो लिखता हे कि “श्रुतदेवी जेणे श्रुत अधिष्ठित छे” इसका खुलासा अर्थ यह है, श्रुतदेवी तिसको कहते है, जो प्रवचनकी अधिष्ठाता देवी है, अब इस उत्सूत्रीके करे अर्थका विचार करो के, प्रवचन, और भगवानकी वाणी, ये दो वस्तु नही है । जो प्रवचन है, सो भगवंतकी वाणी है । और, जो भगवंतकी वाणी है, सोइ प्रवचन है । अब तो प्रवचनकी अधिष्ठाता देवी, अवश्यमेव सिद्ध भई । तिसकी आशातना चूर्णिकार वृत्तिकारोने वर्जनी कही

ચાર્કિંચત્કરીતામાલંબય પ્રશસ્ત મનસઃ કર્મક્ષયદર્શનાત્ ॥

ભાવાર્થ :- શ્રુતદેવીના આશાતના કરવાથી અતિચાર લાગે. ક્રિયા પૂર્વની જેમ જાણવી. શ્રુતદેવીની આશાતના કેવી રીતે લાગે છે, તે કહે છે. શ્રુતદેવતા ભગવંતની જે વાણી, તે નથી. છે તો શું કરે છે ? એનું સામર્થ્ય શું છે ?

આવું કહે તેને કહેવું કે, શ્રીતીર્થકર પરમાત્માના આગમ છે, તે નિશ્ચયથી અધિષ્ઠાયક વિનાના હોતા નથી. એટલે એ જિનેશ્વર પરમાત્માની વાણીની અધિષ્ઠાત્રી શ્રુતદેવી મહા સમર્થ છે. તે શ્રુતદેવી.કંઈ કરતી નથી, એમ વિચારવું પણ નહીં. કેમ કે, જે ભવ્યાત્મા શ્રુતદેવીને શુભમનથી આલંબન કરીને ધારણા કરે છે, તેનાં કર્મો ક્ષય થાય છે. (એ પાઠમાં શ્રુતદેવીના આલંબનથી કર્મક્ષય થાય એમ દર્શાવ્યું, તેથી ઉત્સર્ગે જિનવાણીનો સંભવ છે.)

અહીં શ્રીધનવિજયજી યૂર્ષિના પાઠના અર્થમાં લખે છે કે, “શ્રુતદેવી, જેને શ્રુત અધિષ્ઠિત છે તેની આશાતના.” અને આવશ્યક બૃહદ્વૃત્તિના પાઠના અર્થમાં શ્રુતદેવીનો અર્થ ભગવંતની વાણી લખે છે.

અહીં હે ભવ્ય ! તમે તેમના લેખથી જ વિચાર કરો કે, યૂર્ષિના પાઠના અર્થમાં તો લખે છે કે “શ્રુતદેવી, જેને શ્રુત અધિષ્ઠિત છે.” એ અર્થનો ખુલાસો એ છે કે, શ્રુતદેવી તેને કહે છે કે, જે પ્રવચનની અધિષ્ઠાતા દેવી છે.

અહીં તે ઉત્સૂત્ર પ્રરૂપક શ્રીધનવિજયજી દ્વારા કરાયેલો અર્થ વિચાર કરો કે, પ્રવચન અને ભગવાનની વાણી, એ બે વસ્તુ નથી. જે પ્રવચન છે, તે ભગવાનની વાણી છે અને જે ભગવાનની વાણી છે, તે જ પ્રવચન છે. આનાથી તે પ્રવચનની અધિષ્ઠાતા દેવી અવશ્યમેવ સિદ્ધ થાય છે. તેની આશાતના યૂર્ષિકાર - વૃત્તિકારોએ વર્જવાની કહી છે.

જો વ્યંતર જાતિની દેવીનો અર્થ ન માનીએ, તો અધિષ્ઠિત શબ્દનો અર્થ ક્યારે પણ ઘટી શકશે નહીં, આ તો સુજ્ઞજનો પોતાની જાતે જ આવશ્યકયૂર્ષિ તથા આવશ્યક બૃહદ્વૃત્તિનો પાઠ જોઈને વિચારી શકશે. શ્રીધનવિજયજીએ મતાગ્રહના કારણે તે પાઠોના અર્થ બદલવાનો પ્રયત્ન

है। जेकर व्यंतर जातिकी देवीका अर्थ न मानीये, तो अधिष्टित शब्दका कदापि अर्थ नही बनेगा। सो तो सुझ जन आपही आवश्यक चूर्णि, तथा आवश्यक बृहद्वक्तिका पाठ देखके विचार लेवेंगे। इस मतांधने उत्सूत्र रूप अर्थ अपनी अज्ञता प्रगट करने वास्ते लिखा है।

(५२) तथा पृष्ठ ६२१ में आराधनापताकाके अर्थमें श्रुतदेवीका अर्थ जिनवाणी लिखा है, सो भी लेख इसकी निःकेवल मिथ्यात्वोदयकी प्रबलताका सूचक है। क्यों कि, यहां भी श्रुत अधिष्ठात्री देवीकाही अर्थ, श्रीतपगच्छीय गणि श्री रूपविजयजीने अपने रचे प्रश्नोत्तर ग्रंथमें लिखा है; सो नीचे लिख दिखलाते है ॥

“अथ श्रीमतं दोलतराव लस्कर स्थानतो लिखितं गुलेछा शिवदान सिंहजीयें लिख्युं छे जे पडिक्कमणा मध्ये श्रुतदेवतानी तथा क्षेत्रदेवतानी थुइ ते श्री महावीरस्वामी थकांनी परंपरा छे के पछवाडें आचार्य थकी परंपरा छे ? सो विवरो लिखज्यो। सो समाचार साराइ जाणया छे अबे उत्तर लिख्यो छे सो विचारीनें श्रद्धा थिर राखणीजी। प्रथम पंचवस्तु शास्त्रनो पाठ छें ॥

“आयरणा सुयदेवयमाईणं होइ उसगगो ॥ व्याख्या ॥ आचरणेदाने श्रुतदेवतादीनां भवति कायोत्सर्गः आदि शब्दात् क्षेत्र-भवनदेवता परिग्रह इति गाथार्थः ॥” ए गाथा मध्ये श्रुतदेवता क्षेत्रदेवतानो काउसगग कह्यो छें अने चउदेंसेने चुंआलीस १४४४ ग्रंथ कर्ता श्री हरिभद्रसूरियें ए पाठ पंचवस्तु ग्रंथ मध्ये कह्यो छें जे ते जाणजोजी १ ॥

तथा आवश्यक निर्युक्ति मध्ये पिण पाठ छें ते एछें ॥ “चाउमासिय संवच्छरिएसु सव्वेवि मूल गुण उत्तर गुणाणं आलोयणं दाउण पडिक्कमंति खित्तदेवाए उसगगं करिंति” ॥ इति आवश्यक निर्युक्तौ ॥

इहां पण क्षेत्रदेवतानो शय्याधिष्ठायकनो काउसगग साधु करें ए अर्थ है २॥

કર્યો છે.

(૫૨) શ્રીધનવિજયજીની પોથીના પૃષ્ઠ-૬૨૧ ઉપર આરાધના-પતાકાના અર્થમાં શ્રુતદેવીનો અર્થ જિનવાણી લખે છે. તે પણ લેખ તેમની માત્ર મિથ્યાત્વના ઉદયની પ્રબલતાનો સૂચક છે, કારણ કે, અહીં પણ શ્રુત અધિષ્ઠાત્રી દેવીનો અર્થ શ્રીતપાગચ્છીય ગણિ શ્રીરુપવિજયજીએ પોતાના પ્રશ્નોત્તર ગ્રંથમાં લખ્યો છે. તે નીચે પ્રમાણે છે.

“શ્રીમંત દોલતરાવ લશ્કર સ્થાનથી લિ. ગુલેછા શિવદાન સિંહજીએ લખ્યું છે, જે પ્રતિક્રમણની અંદર શ્રુતદેવતાની તથા ક્ષેત્રદેવતાની થોય, તે શ્રી મહાવીરસ્વામી પ્રભુથી પરંપરા છે કે પાછળથી આચાર્યથી પરંપરા છે ? તે વિસ્તારથી લખજો. તે બધા સમાચાર જાણ્યા છે, હવે ઉત્તર લખ્યો છે. તે વિચારીને શ્રદ્ધા સ્થિર રાખવી.”

પ્રથમ પંચવસ્તુગ્રંથનો પાઠ છે.

“આચરણા સુચદેવમાર્ઙ્ગં હોઙ્ગુ ડસગ્ગો ॥ વ્યાઙ્ગ્યા ॥ આચરણે દાને શ્રુતદેવતાદિનાં ભવતિ કાયોત્સર્ગઃ આદિ શબ્દાત્ ક્ષેત્ર-ભવનદેવતા પરિગ્રહ ઇતિ ગાથાર્થઃ ॥”

એ ગાથામાં શ્રુતદેવતા-ક્ષેત્રદેવતાનો કાયોત્સર્ગ કહ્યો છે અને ૧૪૪૪ ગ્રંથના કર્તા શ્રીહરિભદ્રસૂરિજીએ એ પાઠ પંચવસ્તુ ગ્રંથમાં કહ્યો છે, તે જાણજોજો ॥૧॥

તથા આવશ્યક નિર્યુક્તિમાં પણ પાઠ છે, તે આ પ્રમાણે છે-

“ચઙ્ગમાસિય સંવચ્છરિણ્ણુ સવ્વેવિ મૂલગુણ-ઉત્તરગુણાણં આલોચણં દાઙ્ગણ પઙ્ગિક્કમંતિ ચિત્તદેવયાણ ડસગ્ગં કરિંતિ ॥” ઇતિ આવશ્યક નિર્યુક્તૌ ॥

અહીં પણ ક્ષેત્રદેવતાનો શય્યાધિષ્ઠાયકનો કાયોત્સર્ગ સાધુ કરે એ અર્થ છે. ॥૨॥

“ચઙ્ગમાસિણ ંગો ડવસગ્ગ દેવયાણ ડસગ્ગો કીરઈ સંવચ્છરિણ ચિત્તદેવયાણ વિકીરતિ અપ્પહિયો” ઇતિ આવશ્યક ચૂર્ણૌ ॥

આ પાઠમાં પણ કહ્યું છે કે, ઉપસર્ગકારી દેવતાનો કાયોત્સર્ગ કરવો

चउमासिए एसा उवसग्ग देवयाए उसग्गो कीरई संवच्छरिए खित्तदेवयाए विकीरति अप्पहियो” इति आवश्यक चूर्णो ॥ एमां पण कहुं जे उपसर्गकारी देवतानो काउसग्ग करवो, तथा संवच्छरीए क्षेत्रदेवतानो काउसग्ग करवो ए पाठ आवश्यक चूर्ण मध्ये छें ॥३॥

(५३) तथा भगंवत श्री महावीरस्वामीना हस्तदीक्षित चवदहजार १४००० साधु तेहना रच्या चउदहजार १४००० पयत्रा ते मध्ये आराधनापताका पयत्रा मध्ये पिण पाठ छें ।

यथा ॥ “जाव दिट्ठी दाणमित्तेण देई पणईण नर सुर समिद्धि सिव पुररज्झं आणारयाण देवीए तीए नमो ॥१॥” व्याख्या । जो दृष्टि प्रसन्न करें तो प्रणत लोकनें नर सुर समृद्धि देवें आज्ञा श्री भगंवतनी पालणहारनें मोक्ष साधन करतां विघ्न टालवें मोक्षज दीएछें एहवी श्रुतदेवीनें नमस्कार थाओ । गाथा आराधनापताका सूत्रनी छे ते माटे भगवंतना वारानी श्रुति हैं सो जाणसीजी ॥४॥

(५४) तथा प्रवचनसारोद्धार वृत्तिकार श्री सिद्धसेनाचार्य पण प्रवचनसारोद्धारमां कही गया छे । तथा च तत्पाठः “सुयदेवय खित्तदेवयाणं वत्ति तदनुश्रुत समृद्धि निमित्तं श्रुतदेवतायाः कायोत्सर्गो नमस्कारस्यैकस्य चिंतनं च कृत्वा तदीयां स्तुतिं ददाति परेण दीयमानां वा श्रृणोति च समुच्चये तदनु सकलविघ्नदलननिमित्तं क्षेत्रदेवतायाः कायोत्सर्गमेकनमस्कार चिंतनं कृत्वा तदीयां स्तुतिं ददाति” एहमां श्रुतदेवता क्षेत्रदेवतानी स्तुति कही छे जी ॥५॥

तथा अनुयोग द्वार सूत्रनी वृत्तिने घुरें पिण श्रुता धिष्टायिका देवीनें नमस्कार कर्यो छे । तथा च तत्पाठः ॥

“यस्याः प्रसादमतुलं संप्राप्य भवंति भव्यजन निवहाः अनुयोगद्वार वेदिन स्तांप्रयतः श्रुतदेवतां वंदे” ॥१॥ व्याख्या ॥ जे श्रुताधिष्टायिका देवीनो अतुल प्रसन्नता भाव पामीने अनुयोगद्वारना वेत्ता जाण

તથા સંવત્સરીએ ક્ષેત્રદેવતાનો કાયોત્સર્ગ કરવો. આ પાઠ આવશ્યક ચૂંછિમાં છે. ॥૩॥

(૫૩) શ્રીમહાવીર પરમાત્માના હસ્તદીક્ષિત ૧૪,૦૦૦ સાધુભગવંતો હતા. તે ૧૪,૦૦૦ સાધુભગવંતોએ રચેલા ૧૪,૦૦૦ પયન્ના હતા. તે પૈકીના ‘આરાધનાપતાકા’ પ્રયન્નામાં પણ પાઠ છે.

યથા ॥ “જાવ દિઢ્ઠી ઢાણમિત્તેણ દેઈ પળઈણ નરસુરસમિઢ્ઠિ સિવપુરરજ્ઞં આણારયાણ દેવીણ તીણ નમો ॥૧॥”

ભાવાર્થ :- જો દષ્ટિ પ્રસન્ન કરે તો નમેલા લોકોને નર-સુર સમૃદ્ધિ આપે. શ્રીઅરિહંત પરમાત્માની આજ્ઞા પાલન કરનારને મોક્ષમાર્ગમાં આવતા વિઘ્નો નાશ કરી મોક્ષ આપે છે, એવી શ્રુતદેવીને નમસ્કાર થાઓ.

આ ગાથા ‘આરાધના પતાકા’ સૂત્રની છે. તેથી તે પ્રભુની હાજરીના વખતની શ્રુતિ છે - સૂત્ર છે, એમ જાણવું. (અર્થાત્ પ્રભુ જ્યારે અવનિતલને પાવન કરતા હતા, ત્યારે તેઓશ્રીમદ્ના હસ્તે દીક્ષિત બનેલ સાધુભગવંતે ‘આરાધના પતાકા’ પયન્ના રચેલ છે. તેમાં આ શ્રુતિ છે, એમ જાણવું. અર્થાત્ શ્રીપ્રભુ વખતની આ શ્રુતિ છે, એમ જાણવું.) ॥૪॥

(૫૪) તથા પ્રવચન સારોદ્ધારના વૃત્તિકાર શ્રીસિદ્ધસેનાચાર્યજી પણ પ્રવચન સારોદ્ધારમાં નીચે પ્રમાણે કહી ગયા છે.

તથા ચ તત્પાઠઃ “સુચદેવચ ચિત્તદેવચાણં વત્તિ તદનુશ્રુતસમૃદ્ધિનિમિત્તં શ્રુતદેવતાયાઃ કાયોત્સર્ગો નમસ્કારસ્યૈકસ્ય ચિત્તનં ચ કૃત્વા તદીયાં સ્તુતિં દદાતિ પરેણ દીયમાનાં વા શ્રુણોતિ ચ સમુચ્ચયે તદનુ સકલવિઘ્નદલનનિમિત્તં ક્ષેત્રદેવતાયાઃ કાયોત્સર્ગમેકનમસ્કારચિત્તનં કૃત્વા તદીયાં સ્તુતિં દદાતિ”

આ ઉપરોક્ત પાઠમાં શ્રુતદેવતા-ક્ષેત્રદેવતાની સ્તુતિ કહી છે. ॥૫॥

અનુયોગ દ્વારા સૂત્રની વૃત્તિમાં પ્રારંભમાં પણ શ્રુતાધિષ્ઠાયિકા દેવીને નમસ્કાર કર્યો છે.

તથા ચ તત્પાઠઃ ॥

थाय ते श्रुतदेवताने नमस्कार करुं छुं । ए रीते शास्त्रकार तो बहुमान करे छे अने तुमें पडिक्कमणा मध्ये कहेतां शंका राखो छे सो अच्छी नही है ॥६॥

तथा देवभद्राचार्य कृत भाष्यमां पण कह्युं छे ॥७॥

तथा आवश्यक निर्युक्तिनें घुरें पिण श्रुताधिष्ठायिका ने नमस्कार करयो छे ॥८॥

तथा वादीवेताल उत्तराध्ययननी प्राचीन टीका मध्ये पिण नमस्कार करयो छे ॥९॥

तथा पडिक्कमणा सूत्र मध्ये चोथा आवश्यकमां वंदितु सव्वसिद्धे एहमां पिण पाठ छे समकितदृष्टि देवतानो छे ते तो तुमे पिण भण्यो छे तो पिण संभारवाने लिख्यो छें पाठ “सम्मद्विठो देवा दिंतु समाहिं च बोहिं च” ए गाथामां पिण कह्युं छे । तथा कोइक गच्छवाला पाछली ८ गाथा सूत्रनी काढी नांखे छे । अने पापबुद्धि आगल करे छे, पिण ते वात युक्त नहीं । गणधरजीनुं रच्युं पडिक्कमणुं छे ते गणधरजीनी खोट काढवी तो युक्त नही छे, गणधरथी अधिक कोइ होयज नही । तथा सूत्रनो १ अक्षर लोपे तो अनंतसंसार वधी जाय तो आठ गाथाज काढे तेहने स्युं कहेवुं ? तथा चोरासी सुविहित गच्छने मानवा योग्य श्री प्रवचनसारोद्धार वृत्तिमां संपूर्णज कह्यो छे ।

तथा च तत्पाठः ॥ “सुत्तंति सामायिकादि सूत्र भणंति साधुः स्वकीयं श्रावकस्तु स्वकीयं यावत् वंदामि जिणोय चउविसमिति” एहमां संपूर्ण पचास ५० गाथा कही छे ते माटे वंदितु गणधरजीनुं कर्युं छे । माटे प्रभुजीना वारानीज श्रुतदेवतानी क्षेत्रदेवतानी थोय छे, पिण नवी करी नहीं छे ॥१०॥

(५५) तथा क्षेत्रदेवतानों निरंतर पडिक्कमणामें काउसगग करवो ते पिण युक्त छे । साधुने त्रीजा व्रतनी भावनामें अभिक्षणावग्रह रूप भावना

“ચસ્યા: પ્રસાદમતુલં સંપ્રાપ્ય ભવંતિ ભવ્યજનનિવહા:
અનુયોગદ્વારવેદિનસ્તાં પ્રયત: શ્રુતદેવતાં વંદે ॥૧૧॥”

ભાવાર્થ :- જે શ્રુતાધિષ્ઠાયિકા દેવીનો અતુલ પ્રસન્નતા ભાવ પામીને ભવ્યજીવો અનુયોગદ્વારના જાણકાર થાય છે, તે શ્રુતદેવતાને નમસ્કાર કરું છું.

આ રીતે નમસ્કાર પુરમર્ષિ તો (શ્રુતદેવીનું) બહુમાન કરે છે અને તમે પ્રતિક્રમણમાં કહેતાં શંકા રાખો છો, તે વાત સારી નથી. ॥૬॥

શ્રીદેવભદ્રાચાર્યકૃત ભાષ્યમાં પણ કહ્યું છે. ॥૭॥ આવશ્યક નિર્ચુક્તિના પ્રારંભમાં પણ શ્રુતાધિષ્ઠાયિકાને નમસ્કાર કર્યો છે. ॥૮॥ વાદિવેતાલ પૂ.શાંતિસૂરિજીએ ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રની પ્રાચીન ટીકામાં પણ શ્રુતાધિષ્ઠાયિકાને નમસ્કાર કર્યો છે. ॥૯॥

પ્રતિક્રમણસૂત્રમાં ચોથા આવશ્યકમાં ‘વંદિતુ સવ્વસિદ્ધે’ એમાં પણ સમકિતદષ્ટિ દેવતાનો પાઠ છે. તે તો તમે પણ ભણ્યા છો. તો પણ યાદ કરાવવા લખીએ છે. તે પાઠ આ છે - “સમ્મદ્વિદ્વી દેવા દિતુ સમાર્હિ ચ બોર્હિચ” એ ગાથામાં પણ છે.

કોઈક ગચ્છવાળા વંદિતુસૂત્રની પાછલી આઠ ગાથા કાંઠી નાંખે છે. પોતાની પાપબુદ્ધિને (સૂત્રના વિષયમાં પણ) આગળ કરે છે. પરંતુ તે યુક્ત નથી. પૂ. ગણધર ભગવંત દ્વારા વિરચિત સૂત્રમાં ભૂલ કાઢવી લેશમાત્ર યોગ્ય નથી. ગણધર ભગવંતથી અધિક કોઈ હોય જ નહિ તથા સૂત્રનો ૧ અક્ષર લોપે તો અનંતસંસાર વધી જાય. તો પછી આઠ ગાથા કાઢી નાંખે તેનું શું થાય ? ચૌયાસી (૮૪) સુવિહિત ગચ્છને માન્ય શ્રીપ્રવચનસારોદ્ધાર વૃત્તિમાં ‘વંદિતુ સૂત્ર’ સંપૂર્ણ ૫૦ ગાથા પ્રમાણ જ કહ્યું છે.

તથા ચ તત્પાઠ: ॥

“સુતંતિ સામાયિકાદિસૂત્ર ભગંતિ સાધુ: સ્વકીયં શ્રાવકસ્તુ
સ્વકીયં યાવત્ વંદામિ જિણે ય ચઙ્ગવિસમિતિ”

આ પાઠમાં સ્પષ્ટતયા સંપૂર્ણ ૫૦ ગાથા કહી છે, આથી વંદિતુ સૂત્ર

जागरुक करवाने अर्थे सदा पडिक्कमणा मध्ये कहें छें त्रीजुं व्रत पालवाने हेतुए ॥११॥ ते जाणज्योजी ।

ए रीते घणी चरचा छे तें पत्र मध्ये कितरी लिखाय ते माटे श्रद्धा चोखीज राखवी पिण मन डामाडोल करणो नही । देवता पिण समकित सामायक, श्रुत सामायिक सहित छे सो साधर्मिक छे तिणने उवेखें तो आशातना लग जाय, तिणस्युं दुर्लभबोधिपणुं पामे । ठाणांग सूत्र मध्ये कह्यो छे सो जाणासी जो ॥”

श्री गणि रुपविजयजीने योगोद्वहन पूर्वक अविच्छिन्न तपगच्छकी परंपरायसैं गुरुर्योके मुखसैं सत्य सत्य अर्थ ग्रहण करा है, सोइ सत्यार्थ है । परंतु, इन धनविजय राजेंद्रसूरि मतांधोने जो अर्थ लिखा है, सो सत्यार्थ नही है; किंतु निःकेवल उत्सूत्र रुप है, इस वास्ते सुज्ञ धर्मार्थी पुरुषोंको मानना न चाहिये. ॥ ऐसे ही सर्व पूर्वाचार्योंने जहां जहां श्रुतदेवीकी स्तुति करी है, तहां तहां सर्वत्र प्रवचनाधिष्ठात्री देवीही जाननी । और जिस जगें पूर्वाचार्योंने श्रुतदेवीका अर्थ भगवंतकी वाणीका करा है, तिस जगें हमको भी वैसाही अर्थ प्रमाण है । परंतु धनविजय मतांधका लेख प्रमाण नही है, क्योंकि, इसकों झूठ लिखनेका त्याग नहीं है ॥

(५६) पृष्ठ ६२५ सैं पृष्ठ ६२६ तक जो इसने पाक्षिक सूत्रका पाठ लिखा है, तिसमें भी अशुद्धता है । और जो इसने तिस पाठकी भाषा करी है, सो तो महा उत्सूत्र भाषण रुप महा मृषावादसैं भरी है । और जो इसने इस पाठ परसैं स्वकपोल कल्पनासे कल्पना करी है, सोभी इसकी महा मूढताकी सूचक है, सो नीचे मूजिब है ॥

“पाक्षिक सूत्र वृत्तिकार प्रश्न पूर्वक जिनेंद्र वाणी रुप श्रुताधिष्ठातृ देवताने दृढ करे छे ॥ ते पाठ ॥ सुय गाहा ॥ श्रुतर्महत्प्रवचनं श्रुताधिष्ठातृ देवता श्रुतदेवता संभवति च श्रुताधिष्ठातृ देवता यदुकं कल्पभाष्ये ॥ सव्वं च लक्खणोवेयं समहडुंतिदेवता सुत्तं च लक्खणो वेयं जेण

શ્રીગણધર ભગવંતે જ રચ્યું છે. તેથી પ્રભુજીના વખતથી જ શ્રુતદેવતા-ક્ષેત્રદેવતાની થોય છે, પરંતુ નવીન નથી. ॥૧૦॥

(૫૫) તથા ક્ષેત્રદેવતાનો નિરંતર પ્રતિક્રમણમાં કાયોત્સર્ગ કરવો તે પણ યુક્ત છે. સાધુને ત્રીજા વ્રતની ભાવનામાં ‘અભિક્ષણાવગ્રહ’ રૂપ ભાવના જાગરુક કરવાને માટે સદા પ્રતિક્રમણમાં ક્ષેત્રદેવતાનો કાયોત્સર્ગ કરાય છે. ॥૧૧॥

આ રીતે (આ વિષયમાં) ઘણી ચર્ચા છે. તે પત્રમાં કેટલી લખાય. તેથી શ્રદ્ધા શુદ્ધ જ રાખવી, પણ મન ડામાડોલ ન કરવું. દેવતા પણ સમકિત સામાયિક, શ્રુત સામાયિક સહિત છે. તે સાધર્મિક છે. તેને ઉવેખે તો આશાતના લાગે. તેના યોગે દુર્લભબોધી પણ પામે, આ વાત ઠાણાંગ સૂત્રમાં કહી છે.

ગણિવર્ચ શ્રીરુપવિજયજીએ યોગોદ્ગહનપૂર્વક અવિચ્છિન્ન તપગચ્છની પરંપરાથી ગુરુઓના મુખથી સત્ય અર્થ ગ્રહણ કર્યો છે. તે જ સત્યાર્થ છે. પરંતુ મતાંધ શ્રીધનવિજયજી-શ્રીરાજેન્દ્રસૂરિએ જે અર્થ લખ્યો છે, તે સત્યાર્થ નથી. પરંતુ ઉત્સૂત્રરૂપ છે. તેથી સુજ્ઞ ધર્માર્થી જીવોએ તેમની વાત માનવી નહિ.

આ રીતે જ સર્વ પૂર્વાચાર્યોએ જ્યાં જ્યાં શ્રુતદેવીની સ્તુતિ કરી છે, ત્યાં ત્યાં સર્વત્ર પ્રવચનાધિષ્ઠાત્રી દેવી જ જાણવી અને જે સ્થળે પૂર્વાચાર્યાઓએ શ્રુતદેવીનો અર્થ ભગવંતની વાણી કર્યો છે, તે સ્થળે અમને પણ તેવો જ અર્થ પ્રમાણ છે. પરંતુ શ્રીધનવિજયજી મતાંધનો લેખ પ્રમાણ નથી. કારણ કે, તેમને અસત્ય લખવાનો ત્યાગ નથી.

(૫૬) પૃષ્ઠ-૬૨૫ થી પૃષ્ઠ-૬૨૬ સુધી શ્રીધનવિજયજીએ જે પાક્ષિક સૂત્રનો પાઠ લખ્યો છે, તેમાં પણ અશુદ્ધતા છે. અને તે પાઠનો જે અર્થ લખ્યો છે, તે તો મહા ઉત્સૂત્રભાષણરૂપ મહામૃષાવાદથી ભરેલો છે અને તે પાઠ ઉપરથી તેમણે જે સ્વકપોલ કલ્પના કરી છે, તે પણ તેમની મહામૂઢતાની સૂચક છે. તે પાઠ નીચે મુજબ છે.

સવ્વણ્ણુભાસિયંતિ ॥ ભગવતી પૂજ્યતમા જ્ઞાનાવરણીય કર્મ્મ સંઘાતં જ્ઞાનધ્રુવ કર્મ્મ નિવહં તેષાં પ્રાણિનાં ક્ષપતુ ક્ષયં નયતુ સતતમનવરતં યેષાં કિમિત્યાહ શ્રુતમેવાતિગંભીરતયા અતિશયરત્નપ્રચુરતયા સાગરઃ સમુદ્રઃ શ્રુતસાગરઃ તસ્મિન્ ભક્તિર્બહુમાનો વિનયશ્ચ સમસ્તીતિ ગમ્યતે

નનુ શ્રુતરુપ દેવતાયા ઉક્તરુપ વિજ્ઞાપના યુક્તા શ્રુતભક્તેઃ કર્મ્મક્ષય કારણત્વેન સુપ્રતિતત્વાત્ શ્રુતાધિષ્ટાતૃ દેવતાયાસ્તુ વ્યંતરાદિપ્રકારાયાનયુક્તા તસ્યાઃ પરકર્મ્મક્ષયપણેઽસમર્થત્વાદિતિ તત્ર શ્રુતાધિષ્ટાત્રી દેવતાગોચરશુભપ્રણિધાનસ્યાપિ સ્મર્ત્તુઃ કર્મ્મક્ષયહેતુત્વેનાભિ હિતત્વાત્

તદુક્તં ॥ સુયદેવયાએ જીએ સંભરણં કમ્મવ્વચ્ચકરં ભણિયં નત્થિતિ અકજ્જકરીવ એવમાસાયણાતીએ કિંચેહેદમેવ વ્યાખ્યાનકર્ત્તુમુચિતં યેષાં સતતં શ્રુતસાગરે ભક્તિસ્તેષાં શ્રુતાધિષ્ટાતૃ દેવતા જ્ઞાનાવરણીય કર્મ્મ સંઘાતં ક્ષપયત્વિતિ વાક્યાર્થોપપત્તેઃ વ્યાખ્યાનાંતરે તુ શ્રુતરુપ દેવતા શ્રુતેભક્તિમતાં કર્મ્મક્ષયત્વિતિ સમ્યગ્નોપપદ્યતે શ્રુતસ્તુતેઃ પ્રાગ્ બહુશો ભિહિત્વાચ્ચેતિ તસ્માત્પ્રસ્થિતમિદમર્હત્પાક્ષિકી શ્રુતદેવતેહ ગૃહ્યત ઇતિ

(૫૭) ॥ ભાવાર્થ ॥ શ્રુત જે અરિહંતનું પ્રવચન તે શ્રુતની અધિષ્ટાતા દેવતા તે શ્રુતદેવતા સંભવે છે, કલ્પ ભાષ્યમાં પણ તેમજ કહ્યું છે; સર્વ શુભ લક્ષણ સહિત પદાર્થને દેવતા સમધિષ્ટિત છે જે માટે સર્વજ્ઞ ભાષિત સૂત્ર પણ સર્વ શુભ લક્ષણ સહિત છે તેથી દેવતાધિષ્ટિત છે ॥ તથા કેવી છે શ્રુતદેવતા, ભગવતી એટલે અધિક પૂજ્ય છે તે શ્રુતદેવી, જેમાં જ્ઞાનાદિક બહુ રત્ન ભરેલાં મહા ગંભીર એવો શ્રુતસમુદ્ર તેની જે ભક્તિ બહુમાન વિનય તેને વિષે જે પ્રાણિયોનાં અંતઃકરણ છે તેમના કર્મ્મ સમૂહનો નાશ કરો । એ તાત્પર્યઃ ॥ इहां कोइ प्रश्न करे छे के श्रुतरुप देवताने जे विनंति करवी कही ते युक्त छे. केम के, श्रुतनी भक्ति ते कर्मक्षय कारणपणे करी प्रसिद्ध छे तेथी, अने श्रुताधिष्ठाता देवता तो व्यंतरादि प्रकारना छे, तेणे करी ए पूर्वोक्त विज्ञप्ति

“પાક્ષિક સૂત્ર વૃત્તિકાર પ્રશ્નપૂર્વક જિનેન્દ્ર વાણીરૂપ શ્રુતાધિષ્ઠાતૃ દેવતાને દઢ કરે છે. તે પાઠ આ પ્રમાણે છે.

સુય ગાહા । શ્રુતમર્હત્પ્રવચનં શ્રુતાધિષ્ઠાતૃ દેવતા શ્રુતદેવતા સંભવતિ
 ચ શ્રુતાધિષ્ઠાતૃ દેવતા યદુક્તં કલ્પભાષ્યે ॥ સર્વં ચ લક્ષણોવેયં સમહદ્વંતિ
 દેવતા સુત્તં ચ લક્ષણો વેયં જેણ સર્વવણુ ભાસિયંતિ ॥ ભગવતી પૂજ્યતમા
 જ્ઞાનાવરણીય કર્મસંઘાતં જ્ઞાનઘ્નકર્મનિવહં તેષાં પ્રાણિનાં ક્ષપતુ ક્ષયં નયતુ
 સતતમનવરતં યેષાં કિમિત્યાહ શ્રુતમેવાતિગંભીરતયા અતિશયરત્નપ્રચુરતયા
 સાગરઃ સમુદ્રઃ શ્રુતસાગરઃ તસ્મિન્ ભક્તિર્બહુમાનો વિનયશ્ચ સમસ્તીતિ ગમ્યતે,
 નનુ શ્રુતરુપ દેવતાયા ઉક્તરુપ વિજ્ઞાપના યુક્તાશ્રુતભક્તેઃ કર્મક્ષયકારણત્વેન
 સુપ્રતિતત્વાત્ શ્રુતાધિષ્ઠાતૃ દેવતાયાસ્તુ વ્યંતરાદિપ્રકારાયાનયુક્તા તસ્યાઃ
 પરકર્મ ક્ષપણેઽસમર્થત્વાદિતિ તત્ર શ્રુતાધિષ્ઠાત્રી દેવતાગોચરશુભ-
 પ્રણિધાનસ્યાપિ સ્મર્તુઃ કર્મક્ષયહેતુત્વેનાભિહિતત્વાત્, તદુક્તં ॥ સુયદેવયાએ
 જીએ સંભરણં કમ્પલક્ષ્યકરં ભણિયં નત્થિતિ અકજ્જ અકજ્જકરીવ
 એવમાસાયણાતીએ કિંચેહેદમેવ વ્યાખ્યાનં કર્તૃમુચિતં યેષાં સતતં શ્રુતસાગરે
 ભક્તિસ્તેષાં શ્રુતાધિષ્ઠાતૃ દેવતા જ્ઞાનાવરણીયકર્મસંઘાતં ક્ષપયત્વિતિ
 વાક્યાર્થોપપત્તેઃ વ્યાખ્યાનાંતરે તુ શ્રુતરુપદેવતા શ્રુતભક્તિમતાં
 કર્મક્ષપયત્વિતિ સમ્યગ્નૌપપદ્યતે શ્રુતસ્તુતેઃ પ્રાગ્ બહુશોઽભિહિતત્વાચ્ચેતિ
 તસ્માત્પ્રસ્થિતમિદમર્હત્પાક્ષિકી શ્રુતદેવતેહ ગૃહ્યતે ઇતિ ॥

(૫૭) ભાવાર્થ :- શ્રુત જે અરિહંતનું પ્રવચન, તે શ્રુતની અધિષ્ઠાતા દેવતા તે શ્રુતદેવતા સંભવે છે. કલ્પભાષ્યમાં પણ તેમજ કહ્યું છે. સર્વ શુભલક્ષણ સહિત પદાર્થને દેવતા સમધિષ્ઠિત છે, તેથી સર્વજ્ઞ ભાષિત સૂત્ર પણ સર્વ શુભલક્ષણથી સહિત હોવાના કારણે દેવતાધિષ્ઠિત છે. તે શ્રુતદેવી કેવી છે? ભગવતી અર્થાત્ અધિક પૂજ્ય છે તે શ્રુતદેવી. જેમાં જ્ઞાનાદિક બહુ રત્નો ભરેલા છે તે શ્રુતસમુદ્ર, તેની વિશે જે જીવોના અંતઃકરણમાં ભક્તિ, બહુમાન, વિનય છે, તેમના કર્મસમુહનો નાશ કરો. આ તાત્પર્ય છે.”

અહીં કોઈ પ્રશ્ન કરે કે, શ્રુતરુપ દેવતાને જે વિનંતી કરવાની કહી છે,

करवी युक्त नथी, केम के तेनुं तो परनां कर्मक्षय करवामां असमर्थपणुं, तेथी त्यां कहे छे के, स्मरण करताने श्रुताधिष्ठाता देवता विषे शुभ प्रणिधान छें ते पण कर्मक्षय करीने कह्या छे, तेज कहे छे श्रुतदेवता जे तेहनुं संभारवुं एटले याद करवुं कहे तो कर्मक्षयकारक कह्युं, पण ए कोइ करनार नथी, एम कहे तो तेनी आशातना कही तथा इहां एज व्याख्यान करवुं उचित छे जे निरंतर श्रुत समुद्रने विषे भक्तिवंत तेमनां श्रुत अधिष्ठायिका देवता ज्ञानावरणीय कर्म समूहने क्षय करो ए वाक्यार्थ थाय छे । व्याख्यानांतरमां श्रुतरूप देवता ते श्रुतने विषे भक्तिवंतोना कर्मनो नाश करो, ए अर्थ तो रुडो प्रतिपादन थतो नथी, केमके श्रुतनी स्तुति विषे तो पूर्वे बहु प्रकारे कह्यो, ते कारण माटे एम सिद्ध थयुं के अरिहंत पाक्षिक श्रुतदेवता ते इहां ग्रहण करवा ॥ इहां टीकाकारे प्रश्नकारकने कह्युं के तमे श्रुतभक्ति कर्मक्षय कारणपणे करीने श्रुतरूप देवता एवो व्याख्यानांतर मानशो तो श्रुतने विषे भक्तिवंतोना कर्म खपावो, ए अर्थनी सम्यक् उत्पत्ति न थाय । केमके श्रुत स्तुति पूर्वे बहु करी छे. माटे अर्हत्पाक्षिकी श्रुतदेवता ग्रहण करवी एटले अर्हत्पक्षथी प्राप्त थइ एवी जिनवाणी रूप श्रुताधिष्ठाता एटले श्रुतव्यापक देवता इहां ग्रहण करवी, केमके श्रुत ते अर्हत् प्रवचन तेने विषे अधिष्ठातृ एटले व्यापक तेने श्रुताधिष्ठात्री देवता कहीए ।”

यह उपर लिखा इसकी अज्ञताका सूचक है ।

(५८) अब पाक्षिक सूत्रकी टीका और तिसकी भाषा यथार्थ लिख जाती है

॥ तत्पाठः ॥ “सुयगाहा ॥ श्रुतमर्हत्प्रवचनं श्रुताधिष्ठातृ देवता श्रुतदेवता संभवति च श्रुताधिष्ठातृ देवता यदुकं कल्पभाष्ये ॥ सव्वं च लक्खणो वेयं समहट्ठंति देवता सुत्तं च लक्खणो वेयं जेण सव्वण्णु भासियंति । भगवती पूज्यतमा ज्ञानावरणीय कम्म संघातं ज्ञानध कम्म निवहं । तेषां प्राणिनां क्षपतु क्षयं नयतु सततमनवरतं येषां किमित्याह

તે યુક્ત છે. કેમ કે, શ્રુતની ભક્તિ તે કર્મક્ષયના કારણ તરીકે પ્રસિદ્ધ છે. અને શ્રુતાધિષ્ઠાતા દેવતા તો વ્યંતરાદિ પ્રકારના છે. તેમને પૂર્વોક્ત વિજ્ઞપ્તિ કરવી યુક્ત નથી. કારણ કે, તે તો બીજાનો કર્મક્ષય કરવામાં અસમર્થ છે. તેથી ત્યાં કહે છે કે, શ્રુતાધિષ્ઠાતા દેવતાનું સ્મરણ કરતાને તેમના વિશે શુભ પ્રણિધાન છે, તે પણ કર્મક્ષયનું કારણ કહ્યું છે. તેથી તે શ્રુતદેવતાનું સ્મરણ કર્મક્ષયનું કારણ કહ્યું. પરંતુ તે શ્રુતદેવતા કાંઈ કરનાર નથી, એમ કહે તો તેમની આશાતના કહી. તથા અહીં એ જ વ્યાખ્યાન કરવું ઉચિત છે, જે નિરંતર શ્રુતસમુદ્રને વિષે ભક્તિવંત છે, તેમના જ્ઞાનાવરણીય કર્મનો સમુદ શ્રુતઅધિષ્ઠાયિકા દેવતા ક્ષય કરો. આ વાક્યાર્થ થાય છે.

વ્યાખ્યાનાંતરમાં શ્રુતરુપ દેવતા શ્રુતને વિશે ભક્તિવંતોના કર્મોનો ક્ષય કરો, એ અર્થ તો રૂડો (સારો) પ્રતિપાદન થતો નથી. કેમ કે, શ્રુતની સ્તુતિ વિશે તો પૂર્વે બહુ પ્રકારે કહ્યું, તે કારણથી એમ સિદ્ધ થયું કે અરિહંતપાક્ષિક શ્રુતદેવતા તે અહીં ગ્રહણ કરવા.

અહીં ટીકાકારે પ્રશ્નકારને કહ્યું કે તમે શ્રુતભક્તિ કર્મક્ષય કારણપણે કરીને શ્રુતરુપ દેવતા, એવો વ્યાખ્યાનાન્તર માનશો, તો શ્રુતને વિશે ભક્તિવંતોનાં કર્મ ખપાવો, એ અર્થની સમ્યક્ ઉત્પત્તિ ન થાય. કેમ કે, શ્રુત સ્તુતિ રૂપે પૂર્વે બહુ કરી છે. માટે અર્હત્પાક્ષિકી શ્રુતદેવતા ગ્રહણ કરવી એટલે અર્હત્પક્ષથી પ્રાપ્ત થયેલી જિનવાણી રૂપ શ્રુતાધિષ્ઠાતા એટલે શ્રુતવ્યાપક દેવતા અહીં ગ્રહણ કરવી. પરંતુ શ્રુતરુપ દેવતા તથા વ્યંતરાદિ પ્રકારની ગ્રહણ ન કરવી. કેમ કે શ્રુત તે અર્હત્ પ્રવચન તેને વિશે અધિષ્ઠાતૃ એટલે વ્યાપક તેને શ્રુતાધિષ્ઠાત્રી દેવતા કહી છે.”

આ ઉપર લખેલો લેખ શ્રીધનવિજયજીની અજ્ઞતાનો સૂચક છે.

(૫૮) હવે અહીં પાક્ષિક સૂત્રની ટીકા અને તેનો યથાર્થ ભાવાર્થ લખાય છે.

તત્પાઠઃ ॥ “સુયગાહા ॥ શ્રુતમર્હત્પ્રવચનં શ્રુતાધિષ્ઠાતૃ દેવતા શ્રુતદેવતા સંભવતિ ચ શ્રુતાધિષ્ઠાતૃ દેવતા યદુક્તં કલ્પભાષ્યે ॥ સવ્વં ચ લક્ષણો વેયં

श्रुतमेवातिगंभीरतया अतिशयरत्नप्रचुरतया सागरः समुद्रः श्रुतसागरः तस्मिन् भक्ति बहुमानो विनयश्च समस्तीति गम्यते

ननु श्रुतरूप देवतायाः उक्तरूप विज्ञापना युक्तायुक्ता श्रुतभक्तेः कर्मक्षय कारणत्वेन सुप्रतीतत्वात् श्रुताधिष्ठातृ देवतायास्तु व्यंतरादि प्रकारायानयुक्ताः तस्याः पर कर्मक्षपणे समर्थत्वादिति तत्र श्रुताधिष्ठात्रा देवतागोचर शुभप्रणिधानस्यापि स्मर्तुः कर्मक्षयहेतुत्वेनाभिहितत्वात् तदुक्तं सुयदेवयाए जीए संभरणं कम्मक्खयकरं भणिय नत्थित्ति अकज्जकरीव एवमासायणातीए किंचेहेद मेव व्यख्यानकर्तुमुचितं येषां सततं श्रुतसागरे भक्तिस्तेषां श्रुताधिष्ठातृ देवता ज्ञानावरणीय कर्म संघातं क्षययित्विति वाक्यार्थोपपत्तेः व्याख्यानांतरेतु श्रुतरूपदेवता श्रुतेभक्तिमतां कर्मक्षपयत्विति सम्यग् नोपपद्यते श्रुतस्तुतेः प्राग्बहुशोऽभिहितत्वाच्चेति तस्मात् प्रस्थितमिदमर्हत्याक्षिकी श्रुतदेवतेह गृह्यत इति

(५९) ॥ अस्य भाषा ॥ अब प्रारंभित सूत्रकी समाप्तियें श्रुतदेवताकों बिनती करते है ॥ श्रुत अर्हत् प्रवचन, तिसकी जो अधिष्ठाता देवी, सो श्रुतदेवी, श्रुतअधिष्ठातृ देवी होने का संभव है । जिस वास्ते कहा है, कल्पभाष्यमें । जो वस्तु लक्षण युक्त है, तिन सर्वके देवता अधिष्ठाते होते है । और सर्वज्ञ भाषित सूत्र सर्व लक्षणों करके संयुक्त है, इस वास्ते इनका अधिष्ठातृ देवता है । भगवती, पूजने योग्य ज्ञानवरणीय कर्मका संघात, ज्ञानकी आशानता करनेसें उत्पन्न हुआ कर्म समूह । तिन प्राणियोंके कर्मकों क्षय करो । जिन प्राणियोंकी निरंतर क्या, सो, कहते है श्रुतहि अति गंभीर होने करके, और अतिशयरूप रत्न बहुत होने करके, सागर समुद्र श्रुतसागर, तिस विषे भक्ति बहुमान, और विनय है जिनके इहां वादी प्रश्न करता है, श्रुतरूपकों विज्ञापना करनी युक्त है, क्योंकि, श्रुत भक्तियों कर्मक्षय हेतु शास्त्रमें कहनेसें और श्रुत अधिष्ठातृ देवता व्यंतरादि प्रकारकों विज्ञापना

સમહદ્વંતિ દેવતા સુત્તં ચ લક્ષ્ણો વેયં જેણ સવ્વણ્ણુ ભાસિયંતિ ॥ ભગવતી પૂજ્યતમા જ્ઞાનવરણીયકર્મસંઘાતં જ્ઞાનઘ્નકર્મનિવહં । તેષાં પ્રાણિનાં ક્ષપતુ ક્ષયં નયતુ સતતમનવરતં યેષાં કિમિત્યાહ શ્રુતમેવાતિગંભીરતયા અતિશયરત્નપ્રચુરતયા સાગરઃ સમુદ્રઃ શ્રુતસાગરઃ તસ્મિન્ ભક્તિં બહુમાનો વિનયશ્ચ સમસ્તીતિ ગમ્યતે નનુ શ્રુતરુપ દેવતાયા ઉક્તરુપ વિજ્ઞાપના યુક્તા શ્રુતભક્તેઃ કર્મક્ષયકારણત્વેન સુપ્રતીતત્વાત્ શ્રુતાધિષ્ઠાતૃ દેવતાયાસ્તુ વ્યંતરાદિપ્રકારાયાનયુક્તા, તસ્યાઃ પરકર્મક્ષપણેઽ- સમર્થત્વાદિતિ તન્ન શ્રુતાધિષ્ઠાત્રી દેવતાગોચરશુભપ્રણિધાનસ્યાપિ સ્મર્તુઃ કર્મક્ષયહેતુત્વેનાભિહિતત્વાત્ તદુક્તં સુયદેવયાએ જીએ સંભરણં કમ્મલક્ષયકરં ભણિય નત્થિતિ અકજ્જકરીવ એવમાસાયણાતીએ કિંચેહેદમેવ વ્યાખ્યાનકર્તુમુચિતં યેષાં સતતં શ્રુતસાગરે ભક્તિસ્તેષાં શ્રુતાધિષ્ઠાતૃ દેવતા જ્ઞાનાવરણીયકર્મસંઘાતં ક્ષયયિત્વિતિ વાક્યાર્થોપપત્તેઃ વ્યાખ્યાનાંતરે તુ શ્રુતરુપ દેવતા શ્રુતે ભક્તિમતાં કર્મક્ષપ યત્વિતિ સમ્યગ્ નોપપદ્યતે શ્રુતસ્તુતેઃ પ્રાગે બહુશોઽભિહિતત્વાચ્ચેતિ તસ્માત્ પ્રસ્થિતમિદમર્હત્પાક્ષિકી શ્રુતદેવતેહ ગૃહ્યતે ઇતિ ॥”

(૫૯) ભાવાર્થ :- હવે પ્રારંભિત સૂત્રની સમાપ્તિમાં શ્રુતદેવતાને વિનંતી કરે છે. શ્રુત અર્હત્ પ્રવચન છે, તે અર્હત્ પ્રવચનની જે અધિષ્ઠાતા દેવી, તે શ્રુતદેવી. શ્રુતાધિષ્ઠાતૃ દેવી હોવાનો સંભવ છે, જેથી (આ પ્રમાણે) કલ્પભાષ્યમાં આ વાત કરી છે. (અર્થાત્ અર્હત્ પ્રવચનની અધિષ્ઠાતા દેવી, શ્રુતદેવી હોવાનો સંભવ છે, એમ કલ્પભાષ્યમાં કહ્યું છે.) જે વસ્તુ લક્ષણયુક્ત હોય છે, તે સર્વે વસ્તુઓ દેવતાથી અધિષ્ઠિત હોય છે. અને સર્વજ્ઞભાષિત સૂત્ર સર્વલક્ષણોથી સંયુક્ત છે, તેથી તેના અધિષ્ઠાતા દેવતા છે. પૂજવા યોગ્ય ભગવતી જીવોના, જ્ઞાનની આશાતના કરવાથી ઉત્પન્ન થયેલા જ્ઞાનાવરણીય કર્મના સમુહનો નાશ કરો. જેઓની સતત શ્રુતસાગરને વિશે ભક્તિ બહુમાન અને વિનય છે, તે જીવોના જ્ઞાનાવરણીય કર્મોના સમુહનો નાશ કરો. આ રીતે (અર્થ) જણાય છે.

અહીં વાદી પ્રશ્ન કરે છે કે, શ્રુતરુપ દેવતાને વિજ્ઞપ્તિ કરવી યુક્ત છે.

करणी युक्त नहीं। क्योंकि, श्रुतदेवीकों कर्म क्षपनेमें असमर्थ होने से। अत्र आचार्य उत्तर देते हैं। हे वादी ! जैसे तैने कहा है तैसें नहीं है; क्योंकि, श्रुताधिष्ठातृ देवता गोचर शुभ प्रणिधानभी स्मरण कर्ताकों कर्मक्षयका हेतु है, ऐसें शास्त्रमें कहनेसें जिस वास्ते कहा है। श्रुतदेवता जिसका स्मरण करना कर्मका क्षय करनेवाला कहा है, सो श्रुतदेवता नहीं है। अथवा है, तो भी कार्य करनेवाली नहीं है, ऐसे कहना तिस श्रुतदेवीकी आशातना है। क्योंकि, इहां येही श्रुत अधिष्ठातृ देवीकाही व्याख्यान करना उचित है। जिनोंकी निरंतर श्रुतसागरमें भक्ति है, तिनोंके श्रुत अधिष्ठातृ देवता ज्ञानावरणीय कर्म संघातकों, क्षय करो; ऐसेही वाक्यार्थकी उपपत्ति होनेसे, और व्याख्यानांतर विषे श्रुतरूप देवता श्रुत भक्तिवालोंके कर्म क्षय करो, यह व्याख्यान सम्यक्ताको नहीं प्राप्त होता है। क्योंकि, श्रुत स्तुति तो पहिले बहुत बार कह चूके हैं। इस हेतुसें तिस वास्ते यह पक्ष स्थित हुआ के, अर्हत् के पक्ष करनेवाली श्रुतदेवता इहां ग्रहण करीये है; ऐसे व्याख्यानमें दिखलाया है।

(६०) अब सुबोध पुरुषोंकों टीकाकां लेखके विचार करना चाहिये कि, जो इस धनविजयने टीकाकी भाषा करी है, सो, निःकेवल असमंजस, पूर्वापर विरोध वाली टीकाके अक्षरार्थोंसें विरुद्ध स्वकपोल कल्पित होनेसें धनविजयकी मूढता, और जैनशास्त्र शैलीकी अनभिज्ञताकी सूचक है, या नहीं ? जब इस धनविजयको सुगम टीकाका भावार्थ यथार्थ नहीं मालूम हुआ है, तो पंचांगी महा गंभीर अर्थ वालीको समझ तो इसको कहांसे होनी चाहिये ? इस वास्ते इस पोथी थोथीमें जितने पाठ पंचांगी लिखे हैं, वे सर्व अंधी भेंसकी तरे विना विचारे लिखे हैं। और इस धनविजयके प्रायः शुद्धाशुद्धकाभी बोध नहीं है, क्योंकि, तत्र शब्दकी जगे इसने पक्षी सूत्रकी टीकामें तत्र शब्द लिखा है। यह तत्र शब्द छापनेवालेकी

કારણ કે, શાસ્ત્રમાં કર્મક્ષયના કારણ તરીકે શ્રુતભક્તિ પ્રસિદ્ધ છે. પરંતુ શ્રુત અધિષ્ઠાતૃ દેવતા વ્યંતરાદિ પ્રકારને વિજ્ઞપ્તિ કરવી યુક્ત નથી. કારણ કે, શ્રુતદેવી બીજાનો કર્મક્ષય કરવામાં અસમર્થ છે.

અહીં આચાર્યશ્રી ઉત્તર આપે છે - હે વાદી ! તમારી વાત યોગ્ય નથી. કારણ કે, શ્રુતાધિષ્ઠાતા દેવતા વિષયક શુભ પ્રણિધાન પણ સ્મરણકર્તાના કર્મોનો ક્ષય કરવામાં કારણ છે, આવું શાસ્ત્રમાં કહેલું છે. તે શાસ્ત્રવચન આ પ્રમાણે છે.

“શ્રુતદેવતાનું સ્મરણ કર્મનો ક્ષય કરનાર કહ્યું છે. તે શ્રુતદેવતા નથી અથવા હોય તો પણ કંઈપણ કાર્ય કરનારી નથી. આવું કહેવું તે શ્રુતદેવીની આશાતના છે. વળી અહીં શ્રુત અધિષ્ઠાત્રી દેવીનું જ વ્યાખ્યાન કરવું ઉચિત છે. જેઓની શ્રુતસાગરમાં ભક્તિ છે, શ્રુતાધિષ્ઠાતૃ દેવતા તેઓના જ્ઞાનાવરણીય કર્મના સંઘાત (સમુહ)નો ક્ષય કરો. આ રીતે જ વાક્યાર્થની ઉપપત્તિ થવાથી અને વ્યાખ્યાનાન્તર વિશે શ્રુતરુપ દેવતા જ્ઞાનાવરણીય કર્મનો ક્ષય કરો, આ વ્યાખ્યાન સમ્યક્ બનતું નથી. કારણ કે, શ્રુતસ્તુતિ તો પહેલાં ઘણીવાર કહી ચૂક્યા છીએ, આ કારણથી એ પક્ષ સ્થિર બને છે કે, અર્હતનો પક્ષ કરનારા શ્રુતદેવતા અહીં ગ્રહણ કરેલ છે.

આ પ્રમાણે વ્યાખ્યાનમાં બતાવેલ છે.

(૬૦) વિચારકોએ ટીકાના લેખનો વિચાર કરવો જોઈએ કે, શ્રીધનવિજયજીએ ટીકાનો જે ભાવાર્થ લખ્યો છે તે માત્ર અસમંજસ, પૂર્વાપરવિરુદ્ધ, ટીકાના અક્ષરાર્થથી વિરુદ્ધ, સ્વકપોલ કલ્પિત હોવાથી શ્રીધનવિજયજીની મૂઢતા અને જૈનશાસ્ત્રની શૈલીની અનભિજ્ઞતાની સૂચક છે કે નહિ ?

જો ધનવિજયજીને સુગમ ટીકાનો ભાવાર્થ યથાર્થપણે જાણી શકાતા નથી, તો મહાગંભીર અર્થવાળી પંચાંગીનો યથાર્થ બોધ કેવી રીતે હોઈ શકે ?

આથી તે થોથીરૂપ પોથીમાં એમણે પંચાંગીના જે પાઠ લખ્યા છે, તે સર્વે અંધ ભેંસની જેમ વિચાર્યા વિના લખેલ છે અને લેખકશ્રીને પ્રાય:

भूल नहीं है। किंतु शास्त्र शैलीकी अनभिज्ञताका सूचक है। क्योंकि इस धनविजयने तत्र शब्दका “त्यां कहे छे” ऐसा अर्थ लिखा है; इस वास्ते इसको शब्दार्थका यथार्थ ज्ञान नहीं है, यह सिद्ध होता ही। इस वास्ते सर्व सुझ जनोंको इसका लेख सत्य नहीं मानना चाहिये।

(६१) पृष्ठ ६३० में सेनप्रश्नका पाठ लिखके पृष्ठ ६३१ में जो इसने स्वकपोल कल्पना करी है, सोभी इसकी शास्त्रार्थकी अबोधिकताकी सूचक है। सेनप्रश्नका पाठ यह है ॥

“तथा श्री ह्रीप्रभृति देव्यश्चतुर्विंशति जिनयक्षिण्यः षट्पंचाशद्विकुमार्यः सरस्वती श्रुतदेवी शासनदेवी चेत्येतासां मध्येका भवनपति निकायवासिन्यः काश्चव्यंतरनिकायवासिन्य इति साक्षरं व्यक्त्या प्रसाद्यमिति प्र० श्रीह्रीप्रभृति षट्देव्यो भवनपतिनिकायांतर्गता इति मलयगिरिकृत बृहत्क्षेत्रविचारटीकायामिति तथा चतुर्विंशति जिनयक्षिण्यस्तु व्यंतरनिकायांतर्गताः एव संभाव्यते यत उक्तं संग्रहणीसूत्रे वंतर पुण अट्टविहा पिसाय भूआ तथा जक्खेत्यादि तथा षट्पंचाशद्विकुमार्यस्तु श्रीआवश्यकचूर्णौ षट्पंचाशद्विकुमारीणां ऋद्धिवर्णने बहुहिं वाणमंतरेहिं देवेहिं देवीहिं सद्धि संपरीवुडा इत्याद्युक्तानुसारेण व्यंतरनिकायांतर्गता ज्ञायंत इति तथा शासनदेवी तु जिनयक्षिण्येव नापरेति तथा सरस्वती श्रुतदेवी तु पर्यायांतरमिति ज्ञायते परकुत्रापि तथायुर्माननिकायादि न दृश्यत ॥ इति”

(६२) ॥ भावार्थः ॥ श्री विजयसेनसूरिजीको पृच्छकने पूछ है कि, श्री ह्रीप्रमुख देवीयां, और चौवीस जिन यक्षिण्यां, छप्पन दिशाकुमारीयां, सरस्वती, श्रुतदेवी, शासनदेवी, इनोमेंसें भवनपतियोंकी निकायमें वसने वालीयां कौन कौन है ? इस प्रश्नके उत्तरमें ग्रंथके अक्षर सहित कृपा करणी। इति प्रश्नः ॥ अथोत्तरं ॥ श्री विजयसेनसूरि उत्तर देते है, यह कथन मलयगिरिकृत बडी क्षेत्रसमासकी टीकामें है तथा चौवीस

શુદ્ધાશુદ્ધનો પણ બોધ નથી. કારણ કે ટીકાના પાઠમાં જ્યાં 'તત્ર' શબ્દ છે, ત્યાં સૂત્રની ટીકામાં 'તત્ર' શબ્દ લખેલ છે. તે 'તત્ર' શબ્દ છાપનારની ભૂલ નથી. પરંતુ શાસ્ત્રશૈલીની અનભિજ્ઞતાની સૂચક છે. કારણ કે, લેખકશ્રીએ 'તત્ર' શબ્દ રાખીને જ "ત્યાં કહે છે" - આવો અર્થ લખ્યો છે. તેથી લેખકને શબ્દાર્થનો યથાર્થ બોધ પણ નથી, તે સિદ્ધ થાય છે. આથી સુજ્ઞજનોએ તેમનો લેખ સત્ય માનવો જોઈએ નહિં.

(૬૧) પૃષ્ટ-૬૩૦ ઉપર સેનપ્રશ્નનો પાઠ લખીને પૃષ્ટ-૬૩૧ ઉપર એમણે જે સ્વકપોલ કલ્પના કરી છે, તે પણ તેમની શાસ્ત્રાર્થની અનભિજ્ઞતાની સૂચક છે. સેનપ્રશ્નનો પાઠ આ પ્રમાણે છે.

“તથા શ્રી હ્રી પ્રભૃતિ દેવ્યશ્ચતુર્વિંશતિજિનયક્ષિણ્યઃ ષટ્પંચાશદ્દિક્કુમાર્યઃ સરસ્વતી શ્રુતદેવી શાસનદેવી ચેત્યેતાસાં મધ્યે કા ભવનપતિ નિકાયવાસિન્યઃ કાશ્ચતવ્યં કરનિકાયવાસિન્ય ઇતિ સાક્ષરં વ્યક્ત્યા પ્રસાદ્યમિતિ પ્ર૦ શ્રી હ્રી પ્રભૃતિ ષટ્દેવ્યો ભવનપતિનિકાયાન્તર્ગતા ઇતિ મલયગિરિકૃત બૃહત્ ક્ષેત્રવિચાર ટીકાયામિતિ તથા ચતુર્વિંશતિ જિનયક્ષિણ્યસ્તુ વ્યંકરનિકાયાન્તર્ગતાઃ એવ સંભાવ્યંતે, યત ઉક્તં સંગ્રહણીસૂત્રે 'વંતરપુણ અદ્વિવાહા પિસાય ભૂઆ તહા જક્ષ્વે'ત્યાદિ તથા ષટ્પંચાશદ્દિક્કુમાર્યસ્તુ શ્રી આવશ્યક ચૂળૌ ષટ્પંચાશદ્દિક્કુમારીણાં ઋદ્ધિ વર્ણને બહુર્હિ વાણંમતરેર્હિ દેવેર્હિ દેવીર્હિ સર્દ્ધિ સંપરિવુડા ઇત્યાદ્યુક્તાનુસારેણ વ્યંતરનિકાયાન્તર્ગતા જ્ઞાયંત ઇતિ તથા શાસનદેવી તુ જિનયક્ષિણ્યેવ નાપરેતિ તથા સરસ્વતી શ્રુતદેવી તુ પર્યાયાન્તરમિતિ જ્ઞાયતે પરકુત્રાપિ તથાયુર્માનનિકાયાદિન દૃશ્યત ઇતિ” ॥

(૬૨) ભાવાર્થ :- શ્રીસેનસૂરિજીને પ્રશ્નકારે પૂછ્યું કે, શ્રી હ્રી પ્રમુખ દેવીઓ તથા ચોવીસ જિન યક્ષિણીઓ, છપ્પન દિશાકુમારીઓ, સરસ્વતી, શ્રુતદેવી, શાસનદેવી; તેઓમાં ભવનપતિઓની નિકાયમાં રહેનારી કોણ કોણ છે? અને વ્યંતરનિકાયમાં રહેનારી કોણ કોણ છે?

આ પ્રશ્નનો ઉત્તર ગ્રંથના અક્ષર સહિત આપવા માટે કૃપા કરશોજી.

जिन यक्षणीयां, छप्पनदिककुमारीयां, येह व्यंतरनिकायांगत मालूम होती है । और शासनदेवीतो जिन यक्षणीही है, अन्य नही । सरस्वती और श्रुतदेवी, ये दोनों पर्यायांतर नाम है; ऐसा मालूम होता है । परंतु किसी भी शास्त्रमें सरस्वती श्रुतदेवीकी आयु निकायादि हमने देखी नहीं है, इस वास्ते ग्रंथकी साक्षी नही लिखी है ।

(६३) अब सुज्ञ जनों विचार तो करो कि जो इसने स्वकपोल कल्पना करके झूठ लिखा है, तिस कल्पनाके अक्षर सेनप्रश्नमें है नही; इस वास्ते इसकों मिथ्यावादी उत्सूत्र लिखनेवाला कहना योग्य है, वा नहीं ? इसी तरे इसने इस पोथी थोथीमें बहुतही झूठ लिखा है; इस वास्ते इसके कथनकों भव्य जीवोंने सत्य नहीं मानना । और इस पापलेखका फल जन्मांतरमें होवेगा, सो तो येही बिचारे धनविजय राजेंद्रसूरि भोगेंगे ॥

दैवसिक रात्रिक प्रतिक्रमणकी आद्यंतमें, और जिन चैत्यमें, चार थुइसैं चैत्यवंदना करनी, और दैवसिक प्रतिक्रमणमें श्रुतदेवता क्षेत्रदेवताका कायोत्सर्ग करणा, और तिनकी थुइयां कहनीयां, इत्यादि कथन ग्रंथोकी साक्षी सहित चतुर्थस्तुतिनिर्णय ग्रंथमें तथा इस ग्रंथमें लिख आए है, इस वास्ते यहां फेर नही लिखा है । इस धनविजयने चतुर्थस्तुतिनिर्णयका यथार्थ उत्तर नहीं लिखा है, किंतु निःकेवल झूठी स्वकपोल कल्पना करके बडी पोथी मूर्खोंको आश्चर्य उत्पन्न करने वास्ते जिन सिद्धांतकी अपेक्षा रहित, अभिमान दुराग्रह रूप हाथी उपर चढके, अपने डूबने, और अन्य जीवोंको डबोने वास्ते यह पोथी लिखके छपवाइ है । क्योंकि इसकी गुप्त छानी धूर्त्ताकों कोइ सुबोध पुरुषही समझेगा । और अन्य जौन सैं कुछक अक्षर बोधसैं रहित तो ऐसेही समझेंगेंकि, वाह ! धनविजय महाराज बडे ज्ञानी है, कि जिनोंने इतना सारा परिश्रम लेके तीन थुइ स्थापनरूप इतनी बडी पोथी बनाइ है ॥

इति प्रश्नः

॥ अथोत्तरं ॥ श्रीसेनसूरिश्च उत्तर आपे छे के, श्री ह्री प्रमुष देवीओ तो भवनपतिओनी निकायमां छे. आ कथन मलयगिरिश्चकृत मोटी क्षेत्रसमासनी टीकांमां छे तथा योवीस जिनयक्षिणीओ, छप्पनदिक्कुमारीओ व्यंतरनिकायनी अंदर मालूम थाय छे, अने शासनदेवी तो जिनयक्षिणी ज छे, अन्य नहीं. सरस्वती अने श्रुतदेवी अे भंने पर्यायान्तर नाम छे, अेवुं ज्ञाय छे. परंतु कोछपण शास्त्रमां सरस्वती श्रुतदेवीनुं आयुष्य निकायादि अमे देव्या नथी. तेथी ग्रंथनी साक्षी लभी नथी.

(६३) अहीं सुज्ञजनोंअे विचारवुं जेछेअे के लेभके पोतानी कल्पनाथी जे लभ्युं छे, ते कल्पनानो अक्षर पण सेनप्रश्नमां नथी. तेथी तेने मिथ्यावादी उत्सूत्र लभनारा तरीके कडेवा योग्य छे के नछि ?

आ प्रमाणे श्रिधनविजयश्चअे पोथी थोथीमां ખૂબ असत्य लभ्युं छे. तेथी ભવ્યાત્માઓअे તેમના વચનો ઉપર વિશ્વાસ રાખવો નછિ. તેમના વચનોને સત્ય માનવા નછિ અને આ પાપલેખનું ફળ જન્માંતરમાં તેમને શું મળશે, તે તો જ્ઞાની જાણે.

દૈવસિક રાત્રિક પ્રતિક્રમણની આઘંતમાં અને જિનચૈત્યમાં ચાર થોયથી ચૈત્યવંદના કરવી. તથા દૈવસિક પ્રતિક્રમણમાં શ્રુતદેવતા-ક્ષેત્રદેવતાનો કાયોત્સર્ગ કરવો. અને તેમની થોયો કહેવી, ઈત્યદિ કથન ગ્રંથોની સાક્ષીપૂર્વક ચતુર્થસ્તુતિનિર્ણય ભાગ-૧ ગ્રંથમાં તથા આ ગ્રંથમાં લખી આવ્યા છીઅે. તેથી અહીં ફરીથી લખતા નથી.

શ્રીધનવિજયશ્ચઅે ચતુર્થસ્તુતિનિર્ણયનો યથાર્થ ઉત્તર લખ્યો નથી. પરંતુ માત્ર અસત્ય સ્વકપોલ કલ્પના કરીને મૂર્ખોને આશ્ચર્ય ઉત્પન્ન કરવા માટે, જિનસિદ્ધાંતની અપેક્ષા રહિત, અભિમાન દુરાગ્રહથી હાથી ઉપર ચઢીને, સ્વ-પરને ડૂબાડવા માટે આ ઘણી મોટી પોથી થોથી લખાવીને છપાવી છે. કારણ કે, તેમની ગુપ્ત ધૂર્તતાને તો કોઈ સુબોધ પુરુષ જ સમજશે અને

(६४) इसकों जब लोक पूछते है कि, तुमारा कौनसा गच्छ है ? तब ये धूर्ततासें कहता है कि, हमारा सुधर्मगच्छ है. इसी धूर्तताके सिद्ध करने वास्ते इसने इस पोथीमें अपनी पट्टावली लिखनेमें स्वकपोल कल्पना लिखी है; सो ऐसे है, इसने अपने गच्छके छ ६ नाम लिखे है । तिनमें निर्ग्रथ गच्छ १ सुधर्म कौटिक गच्छ २ सुधर्मचंद्रगच्छ ३ सुधर्म वनवासीगच्छ ४ सुधर्मवडगच्छ ५ सुधर्म तपगच्छ ६ सुधर्म महातपगच्छ ऐसे नाम लिखे है परंतु तपगच्छकी पट्टावलि श्रीमुनिसुंदरसूरिकृत, तपगच्छ पट्टावलि श्रीधर्मसागरोपाध्याय कृत, तथा अन्य पुरुषोकी लिखी हुई कितनी ही पट्टावलियां वांचनेमें आइयां है, तथा खरतरगच्छीय जयसोमकृत पट्टावलि, तथा क्षमाकल्याणजी कृत पट्टावलि, तथा अन्य खरतरगच्छीय रचित पट्टावलियोंमें किसी जगेभी सुधर्मकौटिक, सुधर्मचंद्र, सुधर्म वनवासी, सुधर्म वडगच्छ, सुधर्म तपगच्छ, सुधर्म महातपगच्छ, ऐसे नाम लिखे हमने देखे नहीं है, किंतु, निर्ग्रथगच्छ १ कौटिकगच्छ २ चंद्रगच्छ ३ वनवासीगच्छ ४ वडगच्छ ५ तपगच्छ ६ ऐसे नाम लिखे है । तथा उपाध्याय श्रीमद्यशोविजय गणिजीने भी साढेतीन सौ गाथाके स्तवनमें यही उपर लिखे सुधर्म शब्द रहित छ नाम लिखे है, परंतु इसके कल्पित नाम नहीं लिखे है । फक्त इसीने ही यह नाम धूर्ततासें लिखे है । इस धूर्तताके करनेमें इसकों येह फल है कि, जब कोइ इनकों पूछता है कि, तुमारे गच्छका क्या नाम है ? तब येह कहते है कि, हमारा सुधर्मगच्छ है, वा सुधर्म महातपगच्छ है, यह धूर्ततासे येह नाम इस वास्ते कहते, और लिखते है कि, हमकों तपगच्छीय कोइ न समझे क्योंकि, जेकर हम तपगच्छका नाम लेवेंगे, तो लोक हमकों पूछेंगे कि, तुमारी समाचारी तपगच्छसें क्यों नहीं मिलती है ? तब हम क्या उत्तर देवेंगे, इस वास्ते सुधर्मगच्छ, वा सुधर्म महातपगच्छ कहेंगे, तो तपगच्छका नाम छूट जानेसें लोकोंके प्रश्नोंसेंभी बच जावेंगे भो

અક્ષર બોધથી રહિત લોકો તો માનશે કે, આવી મોટી પોથી રચનારા ધનવિજયજી મોટા પંડિત મોટા જ્ઞાની લાગે છે અને ત્રણ થોયની સ્થાપના કરવા ઘણો પરિશ્રમ ઉઠાવ્યો છે.

(૬૪) શ્રીધનવિજયજીને જ્યારે લોકો પૂછે છે કે, તમારો ગચ્છ કયો છે ? ત્યારે તેઓ શઠતાપૂર્વક જવાબ આપે છે કે, મારો સુધર્મગચ્છ છે. પોતાની વાતને સિદ્ધ કરવા માટે તેમણે તે પોથીમાં પોતાની પટ્ટાવલી લખવામાં સ્વકપોલ કલ્પના લખી છે. તે આ પ્રમાણે છે -

એમને પોતાના ગચ્છના છ નામ લખ્યા છે. તેમાં (૧) નિર્ગથગચ્છ, (૨) સુધર્મકૌટિકગચ્છ, (૩) સુધર્મચંદ્રગચ્છ, (૪) સુધર્મવનવાસીગચ્છ, (૫) સુધર્મવડગચ્છ અને (૬) સુધર્મતપગચ્છ-સુધર્મ મહાતપગચ્છ એવું નામ લખ્યું છે. પરંતુ શ્રીમુનિસુંદરસૂરિકૃત પટ્ટાવલી, શ્રીધર્મસાગર ઉપાધ્યાયજી કૃત તપગચ્છ પટ્ટાવલી, તથા અન્ય પુરુષો દ્વારા લખેલી કેટલીયે પટ્ટાવલીઓ વાંચવામાં આવી છે. તથા શ્રીજયસોમકૃત ખરતરગચ્છીય પટ્ટાવલી, શ્રીક્ષમાકલ્યાણજી કૃત પટ્ટાવલી તથા અન્ય ખરતરગચ્છીય રચિત પટ્ટાવલીઓમાં કોઈપણ સ્થળે સુધર્મ કૌટિક, સુધર્મ ચંદ્ર, સુધર્મ વનવાસી, સુધર્મ વડગચ્છ, સુધર્મતપગચ્છ-સુધર્મ મહાતપગચ્છ, એવા નામ લખેલા અમે જોયા નથી. પરંતુ (૧) નિર્ગથગચ્છ, (૨) કૌટિકગચ્છ, (૩) ચંદ્રગચ્છ, (૪) વનવાસીગચ્છ, (૫) વડગચ્છ અને (૬) તપગચ્છ, એવા નામ લખ્યા છે.

મહોપાધ્યાય શ્રીયશોવિજયજી ગણિજીએ પણ ૩૫૦ ગાથાના સ્તવનમાં ઉપર લખેલ 'સુધર્મ' શબ્દ રહિત છ નામ લખ્યા છે પરંતુ એમને જણાવેલા કલ્પિત નામ લખ્યા નથી. ફક્ત એમણે જ શઠતાપૂર્વક 'સુધર્મ' શબ્દ સહિત છ ગચ્છના નામ લખ્યા છે.

વળી કોઈ પૂછે ત્યારે, તેઓ પોતાના ગચ્છનું નામ 'સુધર્મગચ્છ' કે 'સુધર્મ મહાતપગચ્છ' બતાવે છે અને લખે છે. એનું કારણ એ છે કે મને કોઈ તપગચ્છી ન માને. કારણ કે, જો હું 'તપગચ્છ'ને મારા ગચ્છ તરીકે જણાવું, તો લોકો મને પૂછે કે, તમારી સામાચારી તપગચ્છથી અલગ કેમ છે,

सुज्ञ जनो ! ऐसे धूर्तोंका कल्याण किसतरें होवेगा ?

(६५) और इसने श्रीदेवेंद्रसूरिजीसैं लेके श्री विजयसेनसूरि तक सर्व तपगच्छके आचार्योंके नाम अपनी पट्टावल्लिमें लिखने छोडदीए है । यह लेखभी इसने धूर्ततासैं लिखा है, ऐसा इसके ही लेख से सिद्ध होता है । क्योंकि, इसने ऐसा विचार करा मलूम होता है कि, जे कर मै इन आचार्योंके नाम लिखुंगा, तो लोक मुझे ऐसे न कहे कि, श्री देवेंद्रसूरिजीने लघुभाष्य १ धर्मरत्न २ वृंदारुवृत्ति ३ आदि ग्रंथोंमें चौथी थुइ करणी लिखी है ।

१ धर्मघोष अपर नाम धर्मकीर्तिसूरिने संघाचार वृत्तिमें चार थुइ तथा आठ थुइसैं चैत्यवंदना करनी लिखी है । २ देवसुंदरसूरिने अपनी रचित तपगच्छ समाचारीमें चार थुइसैं प्रतिक्रमणकी आदिमें चैत्यवंदना लीखी है । ३ श्री सोमसुंदरसूरिने तपगच्छ समाचारीमें उपर मुजिब चार थुइसैं चैत्यवंदना लिखी है । ४ श्री मुनिसुंदरसूरिजीके शिष्यने तीन थुइ माननेवाल्लोका मत संवत् १२५० में स्वाग्रहसैं हूआ लिखा है । ५ श्री जयचंद्रसूरिजीने उपर मूजिब प्रतिक्रमणकी आद्यंतमें चार थुइसैं चैत्यवंदना लिखी है । ६ श्री रत्नशेखरसूरिजीने भी अपने रचे श्राद्धविध्यादि ग्रंथोंमें उपर मूजिब लिखा है । उपर लिखित आचार्योंने देवसी प्रतिक्रमणमें श्रुतदेवी क्षेत्रदेवताका कायोत्सर्ग और थुइ कहनी लिखी है । इसी तरें हीरप्रश्न और सेनप्रश्नोमें भी इनकी कल्पित समाचारीकों जूठी करनेवाले लेख है । इनोको क्यो नही मानते हो ? इस वास्ते नही लिखे संभव होते है ।

(६६) तथा धनविजय पृष्ठ ११० में लिखता है कि “व्यवहारभाष्य संघदासगणि कृत एमां त्रण थुइए उत्कृष्ट तथा उत्कृष्ट २ देववंदना कहीछे ते प्रमाणे आत्मारामजी मानता नथी करता पण नथी.” यह पाठ व्यवहारभाष्यमें दिखलाओ ?

॥ पृष्ठ १२१ में लिखता है कि “ललितविस्तरा श्री हरिभद्रसूरि कृत

સમાન કેમ નથી ? ત્યારે હું શું ઉત્તર આપીશ ! આથી હું મારા ગચ્છ તરીકે સુધર્મગચ્છ કે સુધર્મ મહાતપગચ્છ કહીશ. તેથી તપગચ્છથી છૂટી જવાના કારણે લોકોના પ્રશ્નોથી બચી જઈશ.

હે સુજજનો ! આવા લોકોનું કલ્યાણ કેવી રીતે થશે !

(૬૫) તથા તેમણે શ્રીદેવેન્દ્રસૂરિજીથી લઈને શ્રીવિજયસેનસૂરિજી સુધી સર્વ તપગચ્છના આચાર્યોના નામ પોતાની પટ્ટાવલીમાં લખવાના છોકી દીધાં છે.

- આ લેખ પણ તેમણે શઠતાથી લખ્યો છે. એવું એમના જ લેખથી સિદ્ધ થાય છે. કારણ કે, એમને એવો વિચાર કર્યો જણાય છે કે, જો એ અચાર્યોના નામ લખીશ, તો લોકો મને એવું ન કહે કે, શ્રીદેવેન્દ્રસૂરિકૃત (૧) લઘુભાષ્ય, (૨) ધર્મરત્ન, (૩) વૃંદારુવૃત્તિ આદિ ગ્રંથોમાં ચોથી થોય કરવી લખી છે. (૧)
- શ્રીધર્મઘોષસૂરિ અપર નામ શ્રીધર્મકીર્તિસૂરિજીએ સંઘાચાર વૃત્તિમાં ચાર થોય તથા આઠ થોયથી ચૈત્યવંદના કરવાની લખી છે. (૨)
- શ્રીદેવસુંદરસૂરિજીએ સ્વરચિત તપગચ્છ સામાચારીમાં ચાર થોયથી પ્રતિક્રમણની આદિમાં ચૈત્યવંદના લખી છે. (૩)
- શ્રીસોમસુંદરસૂરિજીએ પણ તપગચ્છ સામાચારીમાં ઉપર મુજબ જ ચાર થોયથી ચૈત્યવંદના લખી છે. (૪)
- શ્રીમુનિસુંદરસૂરિજીના શિષ્યે કહ્યું છે કે, ત્રણ થોય માનવાવાળાનો મત સં. ૧૨૫૦માં સ્વાગ્રહથી ઉત્પન્ન થયો છે. (૫)
- શ્રીજયચંદ્રસૂરિજીએ ઉપર મુજબ પ્રતિક્રમણની આઘંતમાં ચાર થોયથી ચૈત્યવંદના લખી છે. (૬)
- શ્રીરત્નશેખરસૂરિજીએ પણ સ્વરચિત શ્રાદ્ધવિધિ આદિ ગ્રંથોમાં ઉપર મુજબ લખ્યું છે. (૭)

ઉપર લખેલા પૂ. આચાર્યોએ દેવસી પ્રતિક્રમણમાં શ્વતદેવતાના કાયોત્સર્ગ અને થોય કહેવી લખી છે.

एमां जिनगृहमां पूजादि विशिष्ट कारणे चार थुइ करवी कही छे." यह लेख मिथ्या है। क्योंकि, ललितविस्तरामें है नहीं।

पृष्ठ १२६ में लिखता है कि "ललितविस्तरापंजिका श्री मुनिचंद्रसूरिकृत एमां पूजादि विशिष्ट कारणे जिनगृहमां चार थुइ कही छे" यह लेख मिथ्या है।

पृष्ठ १२७ में भी ऐसा लेख है सो मिथ्या है, तथा वृंदारुवृत्तिका भी ऐसे ही लिखा है, पूजादि विशिष्ट कारणे चार थुइ सो मिथ्या है,

पृष्ठ १२८ में लिखा है कि "लघुभाष्य श्री देवेन्द्रसूरिकृत एमां पूजादि विशिष्ट कारणे चौथी थुइ कही छे" यह भी मिथ्या है। तथा श्राद्धदिनकृत्य वृत्ति बाबत जो लिखा है कि "जिनगृहमां त्रण थुइए तथा पूजादि विशिष्ट कारणें चार थुइए चैत्यवंदना कही छे" सो भी मिथ्या है।

पृष्ठ १३० में लिखा है कि "जिनगृहमां पूजादि उपचारें च्यार थुइ कही छे" यह लेख मिथ्या है।

पृष्ठ १३० में योगशास्त्र बाबत पृष्ठ १३१ में संघाचार भाष्य वृत्ति बाबत इत्यादि यह दोनों लेख लिखे है, तैसे तिनमें जिनगृहमां पूजादि उपचारे चार थुइ कही छे। यह सर्व लेख मिथ्या है। इत्यादि अनेक गप्पां लिख के थोडे दिनोकी महिमा पूजा वास्ते जो इनोने कल्पित पंथ चलाया है, तथा कल्पित पुस्तक बनाया है, इस्से इनका दीर्घसंसार मालूम होता है। जे कर येह अब भी इस मिथ्यामतको छोडके तपगच्छकी समाचारी धार लेवे, और किसी संवेगीकों गुरु कर लेवे, तो अब भी इनोका भद्र कल्याण हो जावे ॥

(६७) ॥ अथ प्रशस्तिर्लिख्यते ॥

श्रीमद्वीरगणधर्ताज्ञानोद्योतदिवाकरः ॥

पंचमः श्रीसुधर्मेतिभवपाथोधिनाविकः ॥१॥

એ જ રીતે હીરપ્રશ્ન અને સેનપ્રશ્નમાં પણ તેમની કલ્પિત સામાયારીને અસત્ય સિદ્ધ કરનારા લેખ છે.

એ બધા લેખોને શા માટે માનતા નથી ? પોતાની માન્યતાને ખંડિત કરે છે, તેથી જ પોતાની પોથીમાં એ ગ્રંથોના લેખ લખ્યા નથી, તે સમજી શકાય છે.

(૬૬) શ્રીધનવિજયજી પૃષ્ઠ-૧૧૦ ઉપર લખે છે કે, “સંઘદાસગણિ કૃત વ્યવહારભાષ્યમાં ત્રણ થોયથી ઉત્કૃષ્ટ તથા ઉત્કૃષ્ટ બે દેવવંદના કહી છે, તે પ્રમાણે શ્રીઆત્મારામજી માનતા નથી, કરતા પણ નથી”

આ પાઠ અસત્ય છે. જો તે પાઠ હોય તો વ્યવહાર ભાષ્યમાંથી બતાવો ?

- પૃષ્ઠ-૧૨૧માં લખે છે કે, “શ્રીહરિભદ્રસૂરિકૃત લલિતવિસ્તરા ગ્રંથમાં જિનગૃહમાં પૂજાદિ વિશિષ્ટ કારણે ચાર થોય કરવી કહી છે.” - આ લેખ મિથ્યા છે. કારણ કે, લલિત વિસ્તરામાં આવો લેખ જ નથી.
- પૃષ્ઠ-૧૨૬માં લખે છે કે, “શ્રીમુનિચંદ્રસૂરિકૃત લલિતવિસ્તરા પંજિકામાં પૂજાદિ વિશિષ્ટ કારણે જિનગૃહમાં ચાર થોય કહી છે.” આ લેખ પણ મિથ્યા છે.
- પૃષ્ઠ-૧૨૭ ઉપર પણ એવા પ્રકારનું જ લખ્યું છે, તે પણ મિથ્યા છે. તથા વૃંદારૂવૃત્તિમાં પણ એવા જ પ્રકારનું લખ્યું છે કે, પૂજાદિ વિશિષ્ટ કારણે ચાર થોયથી ચૈત્યવંદના કરવી. તે પણ મિથ્યા છે.
- પૃષ્ઠ-૧૨૮ ઉપર લખ્યું છે કે, “શ્રીદેવેન્દ્રસૂરિકૃત લઘુભાષ્યમાં પૂજાદિ વિશિષ્ટ કારણે ચોથી થોય કહી છે.” - આ પણ મિથ્યા છે.
- શ્રાદ્ધદિનકૃત વૃત્તિ બાબતે લખ્યું છે કે, “જિનગૃહમાં ત્રણ થોયથી તથા પૂજાદિ વિશિષ્ટ કારણે ચાર થોયથી ચૈત્યવંદના કહી છે.” - તે પણ મિથ્યા છે.
- પૃષ્ઠ-૧૩૦ ઉપર લખ્યું છે કે, “જિનગૃહમાં પૂજાદિ ઉપચારે ચાર

तत्पट्टेजंबूरित्याख्योध्यानाग्रिकर्मशाटकः ॥
 न्यायमार्गोपदेशचकेवलीचरमोभवत् ॥२॥
 ततः क्रोधादिहंतामूच्छीप्रभवप्रभुर्मुनिः ॥
 रागादिकक्षसप्तार्चिःसर्वश्रुताब्धिपारगः ॥३॥
 शय्यंभवःश्रुतज्ञानीसंस्तुत्यस्त्रिदशेश्वरैः ॥
 धर्मध्यानतपोमग्नःस्वर्ग श्रीवासमंडितः ॥४॥
 तत्पट्टेश्रीयशोभद्रः श्रुतार्णवघटोद्भवः ॥
 भव्यकमलरोचिष्णुर्वादिमत्तेभकेशरी ॥५॥
 संभूतिविजयाद्यास्तुमुनिगच्छगणाधिपाः ॥
 ततोमहर्षयोभूवन्षड्दर्शनविशारदाः ॥६॥
 तत्संतानेक्रमेणैवंबभूवुर्गणिनां वराः ॥
 कुमतिध्वांतछेतारोबुद्धिविजयसंज्ञकाः ॥७॥
 तच्छिष्योविजयानंदसूरिर्नाम्रातिबुद्धिमान् ॥
 दूढिकास्तिमिरायंतेयत्प्रतापासहिश्नवः ॥८॥
 तेनाकारिविबोधार्थग्रंथोह्येषःसुयौक्तिकः ॥
 चतुर्थस्तुतिनिर्णयशंकोद्धारोत्तरान्वितः ॥९॥
 सप्तवेदांकचंद्राब्देज्येष्ठमासेसिततच्छदे ॥
 तृतीयाभृगुवारेचपार्श्वनाथप्रसादतः ॥१०॥

॥ इति तपागच्छचार्य श्री श्री श्री १००८ श्रीमद्विजयानंद सूरि
 विरचित चतुर्थस्तुतिनिर्णयशंकोद्धार पलालपुंज भस्मसात्करणवहिनकण नामा
 चतुर्थस्तुतिनिर्णय द्वितीयोभागः ॥

समाप्त

चतुर्थस्तुतिनिर्णयशंकोद्धार पलालपुंज भस्मसात् करण वहिनकण नाम्ना
 चतुर्थस्तुतिनिर्णय द्वितीयो भागः

થોય કહી છે.” - આ લેખ મિથ્યા છે.

- પૃષ્ઠ-૧૩૦ ઉપર યોગશાસ્ત્ર બાબતે, પૃષ્ઠ-૧૩૧માં સંઘાયાર ભાષ્ય વૃત્તિ અંગે ઈત્યાદિ એ બંને લેખ ઉપર મુજબ લખ્યા છે. તે સર્વ લેખ મિથ્યા છે.

ઈત્યાદિ અનેક ગણ્યાં લખીને થોડાં દિવસોની મહિમા પૂજા માટે એમણે જે કલ્પિત પંથ ચલાવ્યો છે તથા કલ્પિત પુસ્તક બનાવ્યું છે. એનાથી એમનો દીર્ઘસંસાર જણાય છે. જો તેઓ હજું પણ તેમના મિથ્યામતનો ત્યાગ કરીને તપગચ્છની સામાચારીનો સ્વીકાર કરી લે અને કોઈ સંવેગીને ગુરુ બનાવી લે, તો હજું પણ તેમનું કલ્યાણ થઈ શકે છે.

